T. DMITRIEV

Vîrtejul verde

T. DMITRIEV

VÎRTEJUL VERDE

T. DMITRIEV

VÎRTEJUL VERDE

În românește de Vlaicu Bîrna
și Ion Porumbaru

București — 1970

Editura Univers

Coperta de *Dumitru Ionescu*

După ediţiile :

ТИМОФЕЙ ДМИТРИЕВ
Зеленая быбь

МОСКОВСКОЕ ТОВАРИЩЕСТВО
ПИСАТЕЛЕЙ

МОСКВА — 1927

şi

Разброд

ИЗДАТЕЛЬСТВО „ЗЕМЛЯ И ФАБРИКА"

М. Л. — 1925

VÎRTEJUL VERDE

Partea întîi

Ogoare nemărginite, ogoare ale țăranilor, lunci verzi, colnice cu rîpe — pe toate vă brăzdează în lung și în lat drumurile prăfoase de țară.

Aleargă fără astîmpăr drumurile de țară venite dinspre sate și cătune, se cațără pe colnice, saltă pe podețele șubrede peste pîraiele din rîpe, se întîlnesc, se întretaie, se îndepărtează apoi iar care-ncotro. Și nici locurile unde sfîrșesc nu sînt aidoma : unul se înfundă într-o mahala de oraș, altul te duce spre o pădure întunecoasă, se strecoară printre pinii foșnitori și dispare fără urmă sub verdeața copacilor.

I

De la lizierele unui lanț întins de păduri, drumurile de țară, asemenea zbîrciturilor de pe fața unei bătrîne, se îndreaptă spre două sate reședință de plasă : Zlîn și Akulovo. Spre Zlîn duc drumuri mai multe. Akulovo — un sat oarecare, pe cînd Zlîn are faima unui vad comercial.

Plășile se întind pe o tipsie de cîmpuri nisipoase, potrivite în rama bogată a unor păduri de pini. Copacii i-au izolat pe oameni de viața tumultoasă, de orașe și de

căile ferate. Pînă la capitala județului sînt peste cincizeci de verste, iar pînă la gara cea mai apropiată treizeci. Viața acestor plăși se tîrăște cu întîrziere. Ceea ce peste tot în altă parte a fost trăit, ba uneori și uitat cu desăvîrșire, aici de abia se înscăunează. E drept, două fire de aramă se întind, de la un stîlp la altul, spre aceste sate, dar ele sînt prea subțiri și deseori le vezi rupte.

Zlîn e un sat bogat. Pe ulița principală, casele de piatră care o mărginesc alternează cu izbe de bîrne. Mijlocul drumului e pavat cu pietre mari. Numai că oamenii nu prea merg pe caldarîm. Își trag căruțele pe marginile lui, înfundîndu-le în amestecătura grăunțoasă de turbă și nisip, dar nu se plîng, pentru că roțile sînt mai puțin încercate și nici nu huruie.

Ulița se lățește, dînd în piață, iar caldarîmul se bifurcă. În piață se înalță o catedrală albă cu cinci turle, fala satului Zlîn. În dreapta porții principale din zidul care împrejmuiește catedrala se află „Pretura plășii Zlîn", o clădire mătăhăloasă cu două caturi și o firmă. În stînga, cu spatele spre rîul Nerekșa, se înalță casa negustorului Salnikov, vrînd parcă să copieze o instituție, avînd și ea o firmă deasupra ferestrelor largi ale catului de jos :

NEGOȚ DE PIELĂRIE
D. Salnikov și Fiul

Adaosul „și Fiul" este proaspăt, vopseaua nici nu a apucat încă să se înnegrească.

Pantik Salnikov urma să termine în primăvară liceul real din Dolgorukov, dar rămăsese dinadins repetent. Așa îi poruncise tatăl său. Primului bogătan din Zlîn îi era mai scump unicul său fecior și moștenitor decît „contul curent" de la filiala Băncii Comerciale Rusești guberniale. Nu era nici o grabă. Iar Guvernul Provizoriu, cînd era vorba de recrutare, nu cruța nici odraslele mult iubite.

Dinaintea catedralei, în dosul unui grilaj din fier forjat, cu fața spre intrarea în sat, se ridica monumentul

lui Alexandru al II-lea. Piedestalul de marmoră purtînd pe frontispiciu o inscripție mare, aurită :

Țarului — Eliberator
din partea poporului
recunoscător

părea strivit de bustul de bronz. Pe fața puhavă a țarului se lățeau, pornind de sub nări, niște mustăți groase ca fireturile de jandarm, contopindu-se în dreptul urechilor cu favoriții stufoși. Pieptul bombat, ca un pepene verde, se revărsa peste marginea piedestalului.

De opt ani stătea monumentul în piața satului. Fusese ridicat în cinstea celei de a cincizecea aniversări a eliberării țăranilor... Cu acel prilej, însuși ispravnicul alergase de colo pînă colo prin circumscripție, cuprins de febră patriotică.

Din primele zile ale toamnei se pornise colecta, o jumătate de rublă de la fiecare țăran împroprietărit, drept semn de recunoștință în numele părinților lor. Negustorii și stăpînii făbricuțelor de scrobeală și-au dat și ei obolul cu dragă inimă. Negustorul Salnikov fusese ales președinte al comisiei de colectare, a cărei denumire stîrnise dispute îndelungi. La început, pe negîndite, au botezat-o „Comisia pentru înălțarea monumentului Țarului — Eliberator", dar președintele s-a împotrivit :

— Nu e bine așa, aduce a sărbătoare bisericească. Mai bine să-i zicem „pentru ridicarea..."

Așa s-a și hotărît. Președintele a subscris cel dintîi o bumașcă roșie [1], și s-a dus personal la oraș să cumpere marmoră și bronz. Grilajul l-au cumpărat în Zlîn. La solemnitate, în ziua aniversării eliberării, cînd bustul legat de gît cu o frînghie fu tras în sus și așezat pe piedestalul de marmoră, cu ajutorul unui scripete făcut cu forțe proprii și semănînd cu o cumpănă de fîntînă, Danila Mihailovici rosti o cuvîntare. În spatele președintelui, cîțiva inși desfăceau cearșafurile, cotrobăind să scoată pe ascuns frînghia legată strîns de gîtul lui Alexandru al II-lea.

[1] Bancnotă de zece ruble.

Salnikov privi chiorîş înapoi, îşi netezi barba şi rosti :

— Şi acum, creştini pravoslavnici, să ne rugăm pentru odihna sufletului prea milostivului monarh răposat întru Domnul !...

Cearşafurile se înălţară fremătînd în văzduh şi bustul îşi pironi asupra mulţimii ochii tîmpi, de bronz. Ţăranii îşi ridicară capetele. O voce tunătoare şfichiui urechile mulţimii :

— În ge-nunchi !...

Din spatele soborului de preoţi se zări capul ispravnicului, adevărată copie vie a bustului. O mînă groasă şi păroasă se înălţă, ieşind dintr-o mînecă cenuşie ; degetele erau strînse, dar în nici un caz pentru închinare. Ţăranii căzură în genunchi pe zăpada bătătorită. Ascultară toată slujba parastasului în genunchi. Între timp Salnikov îi şoptea la ureche negustorului Ogrîzkin, secretarul comisiei :

— Şterge monumentul măcar cu batista ! I-a rămas pe ceafă scamă de la frînghie !...

Mai apoi Salnikov se plimba deseori pe lîngă monument, aşteptînd parcă în adîncul sufletului său o minune. Privea la capul de bronz ca şi cînd ar fi aşteptat ca acesta să-i facă semn şi să-i spună :

— Îţi mulţumesc, drept-credinciosule, pentru cinstirea ce mi-o dai !...

Dar nu se întîmplă nici o minune. Ochii de bronz continuau să privească tîmp în lungul uliţei, fără să-l observe pe negustor. Acesta se simţea chiar un pic jignit.

Ecoul evenimentelor din februarie se stinsese de mult la Zlîn ; ispravnicul, această copie vie a ţarului, fusese măturat din post, deşi cu o mare întîrziere, dar bustul rămăsese pe loc. În vară, tineretul voise să-l dea jos, dar negustorii se împotriviseră :

— Pentru ce să faceţi una ca asta ?... E o podoabă pentru tot satul.

Pantik Salnikov, fluturîndu-şi braţele peste măsură de lungi, îi domoli pe flăcăi cu o cuvîntare al cărei înţeles nimeni nu l-a priceput. Scoţînd ca dintr-un sac fără fund tot soiul de nume de ţari, le ceru tinerilor să ocrotească monumentul, ca fiind o mărturie a vremurilor trecute. Şi monumentul fu salvat... Pentru paza lui a

fost pusă chiar o sentinelă, un invalid din miliție. Trecu vara, trecură și Pocroavele, iar țarul continua să privească țintă peste grilaj, fără să clipească. Ce vedea el anume nu se știe, numai că de multe ori în diminețile reci cu brumă, tot capul și trunchiul ciung i se acopereau de o ciudată paloare. Cînd se ridica soarele, își venea în fire, rămînînd acoperit cu broboane de sudoare.

Vara, trecînd prin dreptul monumentului, bătrînul Salnikov nu mai aștepta mulțumirile țarului. Nu-i mai ardea de asta... De sfinții Cuzma și Demian, Danila Mihailovici îl trimise pe Pantik la oraș, să-și termine cursurile liceului real, iar el începu să tînjească. Umbla prin odăile cele mari de la etaj, gîndindu-se la situația nouă în care îl punea viața, și neliniștea i se strecura în suflet. Altădată era destul să-și privească moștenitorul, ca să se liniștească de îndată, de parcă i-ar fi împrumutat ceva din forța lui tînără, în plină creștere. Acum nu mai rămăsese lîngă el decît soția, o bătrînă tăcută, pe care o cunoștea mai bine decît se cunoștea pe sine și din care pricină nu-i mai prezenta nici un interes.

Danila Mihailovici ieși în piață. Se opri lîngă grilajul monumentului și rămase mult timp acolo în picioare, îmbrăcat cu vechiul și nelipsitul lui „diplomat" și cu căciula trasă peste urechi. Îl privea pe țar de parcă l-ar fi întrebat din ochi : ce o să mai fie ? Țarul tăcea mîlc, de opt ani nu făcea decît să tacă și să privească bolovanii caldarîmului, acoperit acum de pospaiul primei zăpezi.

Prin geamurile încețoșate ale vitrinei largi a magazinului căta spre stradă vînzătorul Tiurin Luka. Își miji ochii cenușii și pe fața lui cam puhavă și pîrlită de soare apăru un zîmbet de mulțumire :

— Două bufnițe stau de vorbă în piață...

Salnikov privea monumentul, iar Luka îi privea pe amîndoi. La despărțire, bătrînul îi porunci invalidului care făcea de strajă :

— Tu, dragul meu, cată de-l păzește cu ochii-n patru !...

Și porni spre magazin. Luka îi deschise ușa. Ca de obicei, se miră de pata de pe tîmpla dreaptă a patronului, atît de vînătă, de parcă bătrînul începuse să pu-

trezească de viu. Întrebă, ascunzîndu-şi zîmbetul ochilor cenuşii :

— Hei, jupîne, ţi-a mai spus ceva monumentul ?

Bătrînul îl ameninţă cu bastonul, fără să zică nimic, şi se duse la birou. De acolo spuse duduind :

— Mai întreabă-mă mult, poate te zvîrl afară...

Tiurin se opri în faţa lui cu braţul stîng îndoit şi sprijinindu-l cu grijă cu cealaltă mînă. În război, un glonţ îi zdrobise osul mai jos de cot. Osul se sudase şi se vindecase, dar el tot nu se dezobişnuise de a-şi ţine braţul în dreptul pieptului, sprijinindu-i cotul. Aşteptă să audă ce o să mai spună patronul. Dar Salnikov scoase dintr-un sertar al biroului un registru gros şi începu să ţăcăne la abac.

Vînzătorul se duse la uşă, aruncînd o privire spre piaţă. Nu se vedea ţipenie de om. Numai sentinela stătea sprijinită de grilajul monumentului. Îşi vîrîse mîinile în mînecile mantalei, îşi ţinea cu cotul arma lipită de şold şi moţăia. Lîngă pretură se opriseră doi cai costelivi, şi vîntul le flutura uşor cozile. În cerdac ieşi paznicul, îmbrăcat cu un cojoc soios, aruncă o privire spre cai şi plecă iar după treburile lui, tîrşindu-şi bătrîneşte picioarele grele. Tiurin simţi şi el dorinţa să iasă afară din magazin, să-şi bage mîinile în mînecile surtucului şi să o pornească pe pîrtia nouă spre satul său de baştină Akulovo, să bată la uşa fratelui său şi să-şi mai descarce sufletul sporovăind cu dînsul.

Un trăpaş şarg, înspumat de goană, apăru fără veste în piaţă şi o luă drept spre magazin. În frumoasa sanie trasă de bidiviu şedea o femeie îmbrobodită cu un şal pufos. Calul era mînat de un ostaş cu manta şi căciulă. Luka îl recunoscu pe Iliuşka Krapivin, un flăcău din Akulovo. Pe femeie însă n-o recunoscu. În faţa vitrinelor magazinului, Iliuşka opri cu o smucitură a hăţurilor calul cel iute. Salnikov îl văzu prin fereastră şi-i strigă lui Tiurin :

— Vezi de cal !... Ce-ai rămas cu gura căscată ?...

Luka ieşi zorit în stradă. Din sanie sări sprinten ostaşul chipeş, cu trei trese pe epoleţi, şi dădu cu ochii de Tiurin :

— Ehei, Luka, tot pe-aici ? Ar fi timpul să te prezinţi la regiment.

— Mi-au mai dat o amînare de două luni, pentru însănătoşire. Dar tu ce cauţi aici ?

— Asta nu te priveşte !

Aruncă hăţurile în mîinile lui Tiurin şi trecu de partea cealaltă a saniei, călcînd ţanţoş cu pas de majur. Luka îi privi cizmele elegante, pantalonii strînşi pe fese, şi zîmbi.

Femeia îşi petrecu peste marginea saniei picioarele ei groase, sări sprintenă şi uşoară în zăpadă şi îşi ridică braţele ca să-şi îndrepte şalul. I se văzu faţa tînără, îmbujorată, şi pieptul înalt. Din spate se auziră scîrţîind prin zăpadă paşii cuiva. Omul se opri lîngă Luka. Tiurin întoarse capul şi se uită în urmă. Îndărătul său stătea Vavila Dudorov, geambaş din Zlîn, una şi aceeaşi persoană cu Vilka, hoţul de cai. Îşi căscase larg ochii, gata să-i sară din orbite. Pe faţa lui smeadă, albul ochilor şi dinţii pe jumătate rînjiţi scînteiau ca albul zăpezii. Vavila era atît de copleşit de ceea ce vedea, încît nu-şi veni în fire decît după ce Iliuşka şi femeia dispărură pe uşa magazinului. Atunci se întoarse spre Luka şi-l întrebă :

— Nu ştii a cui e femeia asta ?

— N-am întrebat...

Dudorov îşi miji ochii şi rosti, ca pentru sine :

— Ce mi-ar plăcea să-i fur calul lui Iliuşka... Dacă i-aş mai lua pe deasupra şi femeia, nu mi-aş mai dori nimic pe lume.

— Vrabia mălai visează... Încearcă şi tu !

Vavila îi aruncă o privire scînteietoare şi porni apoi tăcut spre monument. După vreo zece paşi se opri :

— Ai văzut ce tampoane are ? Ar putea să oprească cu ele orice tren...

Făcu cu ochiul, rînjindu-şi colţii, apoi se depărtă fără să mai privească în urmă.

Iliuşka Krapivin era neam cu Luka. În octombrie 1915 fuseseră încorporaţi amîndoi, şi amîndoi nimeriseră la o companie de mitraliere. Luka n-avea niciodată bani, pentru că fratele său, împovărat de nevoile familiei, nu-i trimitea nimic. Curînd fu trimis pe front.

Cu totul alta fusese soarta lui Ilia. Chiar în prima săptămînă taică-su îi trimisese la companie 50 de ruble, iar după o lună venise el însuşi acolo. Luka îl văzuse atunci pe acel ţăran scund şi vînjos dînd mereu tîrcoale majurului şi subofiţerilor. Tatăl plecase, iar fiul fusese mutat într-o companie de instrucţie.

Înainte de a pleca pe front, Luka se dusese la consăteanul său Iliuşka să-şi ia rămas bun. Acesta îl bătuse compătimitor pe umăr şi-i spusese :

— Îmi pare rău de tine, Lukaşka... Am crescut împreună, am fost prieteni, şi iacă sîntem nevoiţi să ne despărţim. Nu te pricepi să-ţi aranjezi treburile, băiete. Prea eşti sărac cu duhul...

Atunci Tiurin se ţinuse să nu-i răspundă nimic. Îi venise pe limbă un răspuns potrivit, în care era vorba de bani, de făbricuţa de scrobeală a lui Piotr Krapivin, de toate cele pe care Luka nu le avea, dar se stăpînise, nu-i zisese nimic, păstrînd doar în inimă amarul acelei nedreptăţi strigătoare la cer şi dureroase.

Luka luase parte la lupte. Iliuşka între timp avansase pînă la gradul de plutonier activ, şi de front nu-l durea capul. Luka uitase de fostul lui camarad. De abia acum, întîlnindu-l, îşi aminti de toate necazurile pe care le trăsese în viaţa lui.

Lipsa de pămînt îl alungase pe Luka din casa părintească, îl adusese la oraş, îl silise să se zbată pentru o bucată de pîine, pînă cînd izbutise să se angajeze ţesător la o fabrică. De atunci o ducea ceva mai bine, e drept, dar tot de atunci începuse să vadă cît de multe nedreptăţi sînt pe lume, care parcă dinadins ieşeau în văzul lui.

De multe ori tînărul ţesător se gîndise la aceste nedreptăţi. Un gînd mai ales i se părea deosebit de însemnat şi căuta să-l cuprindă cu mintea lui, dar acel lucru era încă atît de tulbure, că i se făcea necaz. Războiul trecuse asemenea gînduri pe al doilea plan. Uneori în tranşee începeau iarăşi să iasă la iveală, dar viaţa de ostaş îl smulgea de la aceste gînduri, nu-l lăsa să le frămînte pînă la capăt. Numai în spitalul militar, în clipele libere, în timp ce i se vindeca braţul lovit de glonţ, făcuse oarecare rînduială în toate gîndurile lui. Şi ajun-

sese la judecata că viața nu este așa cum s-ar cuveni să fie... Aici i se opriseră gîndurile. Mai departe nu se putea urni cu propriile-i puteri.

Într-o zi, după vizita de seară, îl întrebase pe doctor :

— Înălțimea voastră, cînd o să trăim o viață mai bună ?

Sclipindu-și sticlele *pince-nez*-ului, doctorul îi aruncă din mers :

— După ce o să-l batem pe neamț...

Tiurin nu se așteptase cîtuși de puțin la un asemenea răspuns. Cum dracu să-l bată pe neamț, cînd obuzierelor nu le stăteau împotrivă decît puștile *Berdan* franțuzești și artileria de cîmp ? De necaz își trăsese pătura peste cap : e ușor, stînd în spatele frontului, să-l bați pe neamț.

Vecinul de pat, un soldat slab și bubos, îl privise cu un zîmbet acru pe Luka și-i spusese cu vocea lui răgușită :

— Prostule !... Ți-ai și găsit pe cine să întrebi.

— Ai vrea să zici că știi mai multe decît doctorul ? a răspuns Tiurin, ridicînd marginea păturii.

— Știu mai puține, dar am de spus mai multe, n-o să bag capu-n nisip, cum face el.

Își ridicase capul de pe pernă și se aplecase peste marginea patului :

— Apropie-te de mine, îi spusese.

Și mult timp după asta, soldatul cel bubos tulburase cu șoaptele lui răgușite liniștea salonului alb. Luka îi ascultă cu nesaț spusele, împestrițate cu cuvinte care nu erau rusești. Avusese prilejul de multe ori să audă aceste cuvinte în gura oamenilor de la țesătorie, dar pe atunci, plăcîndu-i mai mult petrecerile, le lăsa să-i treacă pe lîngă urechi. Tovarășii lui îl certau mereu :

— Țăran ai fost, țăran ai rămas ; n-o să iasă nimic din tine ! Ți-e gîndul numai la simbrie, dincolo de simbrie nu mai vezi nimic.

Drept răspuns, Luka le rîdea în nas, dar acum, cu capul lipit de al vecinului, asculta cu nepotolită sete.

— Ce-i cu voi, fraților, șușotiți ca doi vrăjitori în pragul nopții ? Nu mă lăsați să dorm...

Luka se întorsese spre locul de unde venea mustrarea și strigase :

— Tu atîta ştii — să soileşti !...

— Ia să nu mai faceţi gălăgie...

Cei doi tăcuseră. Dimineaţa, după schimbarea pansamentelor, amîndoi se aşezaseră iar alături, pe marginea patului şi aşa povestiseră împreună toată ziulica. Ceaţa din capul lui Luka începuse treptat să se risipească. Auzise multe lucruri noi, dar vroia să ştie şi mai multe. Soldatul cel bubos rămînea de multe ori în încurcătură din pricina întrebărilor pe care i le punea şi dădea din umeri :

— Despre asta ar trebui să mai citesc, să nu greşesc cumva...

Dar de citit nu aveai ce şi nici loc unde să citeşti nu era.

Revoluţia din Februarie îi găsise pe amîndoi în spital. Luka fugise în oraş. Seara se întorsese fericit în salon şi începuse să strige de cum a intrat pe uşă :

— Iat-o, maica-revoluţia, a sosit tocmai la ţanc !

Vecinul său zîmbise calm, răsucindu-se în pat.

— Om trăi şi om vedea...

Trecuse şi luna martie, dar nu mai văzură nimic. Luka ieşise din spital, căpătase şase luni concediu. Venise la Dolgorukov şi se prezentase la ţesătorie. I-au dat de lucru. Vreo zece zile Luka băgase de seamă cum stau lucrurile în fabrică. În toată făptura lui simţea un imbold la acţiune. Nu mai putea să rabde şi organiză un miting cu ţesătorii şi ţesătoarele, la care luă el însuşi cuvîntul :

— Fraţilor, nouă ce ne-a adus revoluţia ? Război pînă la victoria finală ? Păi această bunătate de promisiune o cărăm în spinare de trei ani de zile, de ne pîrîie şi oasele.

Pînă să pună capăt cuvîntării lui nu mai rămăseseră la miting decît ţesătoarele şi cîţiva muncitori orăşeni, restul se împrăştiară. A doua zi dimineaţa Tiurin fusese chemat la administraţia fabricii, unde i se înmînaseră actele şi banii.

— Pleacă de la noi, drăguţule, cît îi cu binişorul...

— Pentru ce anume ?

— Pentru că ai limba prea lungă.

Nu mai vrusese să întindă vorba și dăduse fuga în oraș să-și caute o slujbuliță. Peste tot, de îndată ce-i vedeau actele, i le și dădeau înapoi :

— N-avem nevoie de un răzvrătit.

Luka se întreba cu mirare : cum de și aflaseră totul ? În oraș nu era el cine știe ce mare grangur. De necaz se dusese la Akulovo, la fratele lui. Nu avusese noroc nici aici. Fratele se zbătea din greu pe petecul lui de pămînt așa că nu se arătase prea bucuros cînd îl văzu pe Luka.

Neavînd ce face, își cercetase hîrtiile și pe una din ele descoperise un semn tainic. Își bătuse mult capul ca să descopere unde i-au pus acest semn. Își udase apoi degetul cu scuipat și șterse semnul, după care plecase la Zlîn. Oamenii care știau cum stau lucrurile îl sfătuiseră să treacă pe la Salnikov. Bătrînul a început să-l descoasă despre toate mărunțișurile, în timp ce îi examina actele și chibzuia.

— Am vînzători destui... Dar fie ! Te iau pentru că ți-ai vărsat sîngele în război și pentru că nu ai și tu un rost pe lume. Ține minte !

Chiar de la primele vorbe Luka se silise să-și întipărească pe față tot felul de simțăminte, cît mai multe, și prin asta îi plăcu negustorului. Patronul nu-l lăsa să facă treabă adevărată de vînzător, punea mai mult temei pe vînzătorii vechi și încercați. Pe Tiurin îl ținea pentru alergătură : să ducă bani fiului care urma liceul la Dolgorukov, și să iasă în fața magazinului ca să-i primească pe clienții de seamă. Deocamdată Luka nu observase nimic care să-l nemulțumească. Avea o bucată de pîine asigurată, și cu asta basta. Serile și le petrecea la prietenii săi. Erau vreo cincisprezece la număr : vînzători, lucrători și țărani. Și Luka le împărtășea tuturor gîndurile care-l frămîntau în ultima vreme.

Se întuneca. Luka aprinse „petromaxul" care atîrna de tavan și se așeză într-un colț, ca să-i mai treacă de urît. La birou ședea vînzătorul-șef, patronul urcase la etaj cu vizitatorii săi. În magazin aburea un miros tare de dohot și piei argăsite. Cumpărătorii, rari la această oră, deschideau din cînd în cînd ușa. Peste vreo două ceasuri coborîră în magazin Krapivin, Salnikov și femeia

aceea necunoscută. Ochii patronului, pe chipul lui palid, străluceau într-un fel neobișnuit. Tiurin observă că atunci cînd oaspeții își luară rămas bun, mîinile bătrînului tremurau. Glasul lui, de obicei aspru, era acum blînd și plin de recunoștință.

— Îți mulțumesc, Iliușa !... Să știi că Salnikovii nu rămîn datori.

Krapivin salută cu mîna la șapcă, pocni din călcîie și porni spre ușă, cu pas apăsat. Tiurin se luă după el.

— Așteaptă, Luka ! îl opri vocea jupînului : Pregătește-te de îndată să pleci la Dolgorukov, ca să dai față cu Pantik în zori... Ai priceput ? Înainte de a pleca, să vii sus la mine. Închideți magazinul !...

Vînzătorii schimbară o privire între ei. Vînzătorul-șef scoase dintr-un sertar al biroului o legătură de chei și o dădu altuia. Zăngăniră lacătele la obloanele de fier și la ușă. Din stradă se auzi scîrțîitul slab al tălpilor de sanie și tropăitul de copite, care se pierdu treptat în depărtare.

Luka se îndreptă spre ieșire. În ușă se opri, și-l privi cu luare-aminte pe jupîn. Danila Mihailovici ședea la birou, cu capul greu sprijinit în mîini. Brațele și capul îi tresăreau ușor.

II

Un vînt rece lua în vîrtejuri zăpada încă moale. Bătătorită de tălpile săniilor, scrisese în lungul drumului zeci de linii, ca niște șine joase și albe, între care vîntul spulberase tot, dezgolind pămîntul. Luncile cu iarbă aspră, înghețată țineau cu lăcomie zăpada și stratul de omăt se umfla mereu.

De mult rămăseseră în urmă satul Akulovo și cele din urmă cătune. Drumul se opri în liziera foșnitoare a unei păduri. Luka se uită la pini, la drumul alb de nea, apoi își lăsă gulerul în jos.

— Hi-i, mișcă !...

Calul, bine hrănit, pătrunse la trap domol în întunericul pădurii. Se făcu deodată mai cald. Nu se mai simțeau nici vîntul, nici vîrtejurile de zăpadă, numai pinii, sus, deasupra capului, îngînau surd cîntecul lor de totdeauna și se legănau molcom.

Tiurin se foi pe fîn, pipăi bocceluța pe care trebuia s-o dea feciorului gazdei și-și așeză capul peste ea. Simțea că-l fură somnul. Își aminti cum Salnikov de trei ori îi poruncise să aibă grijă de bocceluță ca de ochii din cap. Privirea totdeauna severă a negustorului era de astă dată descumpănită și mirată. Nu-l lăsase să ia o sanie bună, ci una țărănească. La întrebarea mută a lui Luka, îi explicase :

— Drumul încă nu s-a bătătorit, e mai ușor de mers cu tălpi de lemn, fără șine.

La despărțire îl bătuse binevoitor pe umăr. Luka își aminti de această bunăvoință neașteptată a bătrînului și zîmbi cu obrazul încleiat de somn.

Sania porni să duduie pe un pod de bîrne. Tiurin își ridică ochii. Bezna se mai risipise. De o parte și de alta se vedeau balustradele groase ale podului, iar dincolo de ele, între malurile povîrnite, curgea clipocind rîul Nerekșa, negru și încă neînghețat, care, sub pod și la un prag aflat prin apropiere, își deșerta un adevărat clocot de valuri. Luka zîmbi la vederea rîului, și-și spuse :

— Am străbătut a treia parte din drum...

Pe colnicul de dincolo de pod se năpusti iar stihia vîntului ; clătină arborii, umflă coada calului, și-l goni parcă printre cetina ce se înălța ca un zid. Drumul se adîncise iar în pădure, o pădure mai deasă și mai întunecoasă decît cea dinainte.

Luka îndemna mereu calul. Cele cincisprezece verste neîntrerupte de pădure trecură repede prin dreptul saniei și înainte se întindea iar cîmpia cu sate și cătune. Undeva, un paznic bătea din toacă, să vestească cît e ceasul. Vîntul lua din zbor sunetul, îl sfîșia în bucăți și-l împrăștia peste largul cîmpiei.

La Dolgorukov, la Mănăstirea Sfinților Arhangheli, clopotele vesteau liturghia. În văzduhul cenușiu, înaltă și deșirată se profila clopotnița cu tencuiala ei roșietică. În fereastra clopotniței se zăreau două făpturi omenești care

stăteau sub clopot și-i bălăngăneau limba. Dangătul asurzitor se rostogolea pînă în zănoage unde se întindea orașul, și chemările lui parcă înfundau mai tare în pămînt casele scunde și prăpădite.

De o parte și de alta a șoselei veneau tîrîndu-se spre mănăstire bătrînele tîrgului sculate cu noaptea în cap. Doi bătrîni fumau în fața unei fierării, privind cu luare-aminte cum era potcovit un cal. Cînd îl zăriră pe Tiurin, bătrînii își mutară privirile spre el cu aceeași curiozitate. După îmbrăcămintea lor sărbătorească și felul îngrijit cum arătau, Luka își dădu seama că mănăstirea prăznuia ziua sfîntului Arhanghel Mihail.

Tînărul Salnikov ținea cu chirie o odaie mobilată la protopopul catedralei. Luka străbătu piața și în dreptul unui paraclis coti spre locul înconjurat de un val de pămînt, scund, în formă de cerc. Trecînd de catedrala străveche, se opri în fața unei căsuțe zugrăvite în albastru și cu pereții scorojiți, de parcă ar fi fost ciupită de vărsat.

Pantik stătea tolănit în pat cînd îl primi pe Tiurin. Vînzătorul intră în odaie fără să-și mai scoată sumanul și-i întinse legăturica. Liceanul făcu o mișcare ca și cînd l-ar fi străbătut un fior de frig :

— Nu puteai să te încălzești înainte de a intra aici ? Barem sumanul de l-ai fi scos...

— N-am avut voie !... Danila Mihailîci mi-a poruncit să vă dau asta de îndată ce sosesc.

— A fost Krapivin la voi ?

— A trecut aseară...

— Mai mult nu-i nevoie să-mi spui : știu totul. Pe seară vom pleca împreună...

Se întoarse spre perete și se înveli cu plapuma peste cap. Tiurin stătu cîtva timp nedumerit lîngă pat, apoi se uită la măsuța pe care stătea o grămăjoară de cărți. Pe coperta albastră a uneia dintre ele străluceau litere de aur. Luka se aplecă și citi : „D. Mordovțev — *Impostorii*".

— Pot să plec, Pavel Danilîci ?

— Du-te !... Cînd s-o însera să fii aici.

Pînă la amiază Luka dormi în sanie. Cînd se trezi, agăţă de capul calului un sac cu ovăz şi apoi se duse în piaţă.

În ocolul pe care-l împrejmuia valul de pămînt, stăteau vreo treizeci de sănii încărcate cu făină şi cartofi. Lîngă sănii, ţăranii îşi aşteptau cumpărători, dar orăşenii treceau pe lîngă ei grăbiţi, pîlcuri-pîlcuri, îndreptîndu-se spre zemstvă. Luka se luă pe urmele lor. La colţ se opri mirat. În faţa zemstvei, strada, pe toată lăţimea ei, era plină de lume. Înfăţişarea unuia din bărbaţi îi atrase cu deosebire atenţia. Purta un fes roşu turcesc, o cămaşă roşie şi o pereche de nădragi din stambă roşie, răsfrînţi peste carîmbii pîslarilor. Bărbatul acesta, roşu tot, din creştet pînă-n tălpi, stătea pe pridvorul înalt al zemstvei, înălţat peste capetele tuturor celorlalţi. Stătea nemişcat, fără să scoată un cuvînt, dar, în locul lui, mai tare şi mai răspicat decît orice cuvînt, vorbea îmbrăcămintea pe care o purta. Luka se strecură mai aproape şi rămase cu gura căscată : omul gătit în roşu era croitorul Kozlov, un vechi cunoscut de-al lui, om tăcut, sfios şi împovărat de o familie numeroasă. Alături de el, ţesătorul Fokin zvîrlea spre mulţime un potop de cuvinte, ridicîndu-şi din cînd în cînd pumnul, de parcă ar fi vrut să vîre vorbele, pe care le spunea, în capetele celor care îl ascultau.

Tiurin îi făcu semn prietenului său să se apropie. Croitorul îl privi serios de sus şi-şi întoarse capul. Luka se înfurie :

— Kozlov, rogu-te, coboară niţel pînă la mine !...

Croitorul îl întrerupse cu asprime :

— Cetăţene, nu tulbura liniştea !... Pentru chestiuni personale este vreme şi mai tîrziu...

Tiurin rămase uluit. Kozlov se întoarse calm spre vorbitor şi la fel de serios începu să-l privească în faţă. Cînd lumea din jur începu să aplaude, el sări jos :

— Noroc, tovarăşe Luka !... Ce doreşti ?

— Lămureşte-mă, dragă prietene, ce se întîmplă, ce fel de adunare e asta ? Nu mă pot dumiri...

Croitorul îl măsură din ochi neîncrezător pe Tiurin şi-i aruncă :

— Eşti prost, sau vii de la ţară ?

— De la țară, scumpule, confirmă rîzînd Tiurin, de-abia azi-dimineață am sosit. Acu stau la Zlîn, am slujbă la Salnikov.

— Mută-te la oraș... Iar noutățile ți le pot spune în două vorbe : puterea e-n mîna oamenilor muncii, i-au dat la cap Guvernului Provizoriu.

Și iarăși dădu să suie treptele. Tiurin îl apucă de cămașa roșie :

— Nu-u, stai aici !... Povestește-mi totul ca lumea, de mine nu scapi cu două vorbe.

Kozlov coborî treptele de-a-ndaratelea și-l privi lung pe Luka. Tiurin observă că pe prietenul său îl treceau sudori reci, ba chiar tremura.

— Să mergem, prietene, să ne încălzim într-un birt. Văd că tremuri... Ne-om încălzi cu un ceai și tu ai să-mi povestești tot din fir în păr. Haide !...

Kozlov consimți cu dragă inimă. Pe drum îi spuse că de două săptămîni, de dimineață și pînă seara, îi întărîtă pe negustori cu costumul ăsta al lui.

— Ca pe niște tauri... Cum dau cu ochii de mine, își întorc numaidecît capul. Cu roșul ăsta am să le plătesc toate obidele !

Și amenință, plin de curaj, cu pumnul, prăvăliile din piață.

La birt dădu pe gît dintr-o dată două pahare de ceai fierbinte, se mai încălzi și începu să vorbească cu voioșie. Ascultîndu-l, Luka se silea să nu-i scape nici un amănunt, îi sorbea cuvintele, așa cum soarbe nisipul picăturile de ploaie. Le ascundea cu grijă în memorie. Tiurin se miră de ce asemenea vești nu ajunseseră încă la Zlîn. Simți dorința să plece cît mai repede acolo, să-și adune prietenii din Zlîn și să-i bucure cu noutățile auzite.

În amurg, Luka și Pantik plecară spre Zlîn. În piață, marea mulțime de lume zăgăzuise drumul. Făptura în roșu a lui Kozlov se bălăbănea pe treptele paraclisului. Un felinar îl scălda de sus cu o lumină albastră, așa încît pașnicul croitor părea o arătare ciudată de groază. De mînerul ușii încuiate a paraclisului era prinsă prăjina unui steag. Deasupra capetelor filfîia o pînză roșie. Pantik se întoarse cu spatele spre coridor și își ridică gulerul cojocului. Tiurin îi desluși bombănitul acru :

— Lepădături roșii...

— Nu-ți place ? zîmbi Luka.

Mulțimea nu avea de gînd să le facă loc de trecere. Kozlov vorbea. Cînd se încurca în vorbă, își flutura brațele cu disperare, de parcă ar fi vrut să scape de o greutate nevăzută care-l apăsa. Lîngă sanie cotcodăceau două bătrîne :

— Cum de nu-i e rușine, nărodului ? Om în toată firea, i-a crescut și barba, are o droaie de copii...

— Ce să zic, draga mea. Îndrugă verzi și uscate fără nici o frică. S-a obrăznicit lumea, mai mare rușinea !

Salnikov lovi nerăbdător cu piciorul :

— Dă-i drumul. Fă un ocol !... Că doar n-o să stăm aici pînă mîine.

Ieșiră din oraș luînd-o prin străzi mărginașe. La mănăstire răsuna din cînd în cînd dangătul bubuitor al unui clopot, ferestrele erau pline de lumină. Cînd clopotul amuți, dinspre oraș se auzi pe înfundate un cîntec dezlînat. Luka nu desluși cuvintele, dar după melodie recunoscu Marsilieza. Inima îi tresăltă de bucurie. Începu să îngîne încet cuvintele pe care le cunoștea.

— Mînă ! Ai să cînți mai tîrziu, îl întrerupse Pantik.

Luka se întristă, privind în bezna nopții. Capul îi cădea mereu în piept, îl fura încet somnul. În apropierea podului de peste Nerekșa, Tiurin se lovi zdravăn cu tîmpla de botul saniei. Din cauza durerii, somnul îi pieri numaidecît.

Pantik rămase treaz tot lungul drumului. Cînd ajunseră în dreptul casei, sări din sanie și bătu cu pumnul în ușa din față. Se vede că era așteptat. Luminița ce clipea la catul de sus se mută din loc și pieri, apoi, de îndată zăngăni zăvorul de fier.

Luka desluși o frîntură de discuție.

— Ei, cum ? Ai reușit ? întrebă tatăl cu voce răgușită.

— Pe dracu !... Din capul locului au pus mîna pe bănci, acum nu mai poți scoate nimic.

Bătrînul oftă prelung, sprijinindu-se de scară, gata parcă să urle. Ușa de la intrare se închise cu zgomot. La catul de sus, cei din casă alergau încolo și încoace cu

lumînările aprinse. Luka, deshămînd calul lîngă grajd, nu slăbea din ochi ferestrele. Acum ştia el cauza zarvei.

Dimineaţa, Tiurin dispăru. Se întoarse la vreo două ceasuri după deschiderea magazinului. Danila Mihailovici era furios. Se uită încruntat la vînzătorul, care intra :

— Pe unde mi-ai umblat ?

— După treburi, i-o reteză scurt vînzătorul.

Seara dispăru iarăşi.

Duminică, o mulţime de lume se adunase în jurul monumentului. Lîngă grilaj stăteau cei mai neînfricaţi. Luka, ţinînd nişte hăţuri pe umăr, îşi făcea loc să treacă printre ei. Negustorii se strînseseră şi ei mai încolo.

Tiurin era cel care avea comanda. După ce schimbă cîteva cuvinte cu ai săi, strigă în gura mare :

— Tovarăşi !... În Rusia, acum, puterea a luat-o poporul muncitor, ceea ce înseamnă că nu ne şade bine să păstrăm tot felul de monumente ale ţarilor. Pe ăsta noi am hotărît să-l dăm jos...

Din grupul negustorilor se auzi o voce :

— Cine a hotărît ?

— Golanii cu huliganii, şi haimanalele cu tot neamul lor ?

Luka răspunse neînfricat acestor voci :

— Noi am hotărît !...

Portiţa grilajului se dădu în lături. Invalidul care făcea de sentinelă le tăie drumul cu arma, dar fu de îndată dezarmat şi împins înăuntru, în ţarc. Hăţurile se înălţară în văzduh. Laţul de la capătul hăţurilor se strînse peste gîtul bustului de bronz. Capetele hăţurilor fură petrecute peste grilaj : zeci de mîini le apucară. Apoi cineva strigă :

— Trage...

Hăţurile se întinseră ca o coardă. Marginea din spate a bustului se ridică puţin, apoi se izbi cu un zgomot surd de postamentul de marmoră.

— Toţi o dată, mai cu nădejde !... Porniţi cîntecul nostru de teslari !

O voce puternică şi răsunătoare intonă tînguitor :

Unu-u-u.
Doi-i-i...

Şi apoi toţi împreună duduiră :

Pune umărul !

În fulgerătura unei clipe se prăbuşiră deodată pieptul bombat, asemenea unui pepene, favoriţii şi ceafa plină de dungi albe de găinaţ. Întors cu josul în sus, Alexandru II îşi arătă oamenilor spatele şi se prăvăli la pămînt. Pămîntul îngheţat dudui. Scheletul metalic care-l susţinea zăngăni surd din cauza izbiturii şi ieşi din încheieturi. Toţi cei care trăgeau de hăţuri fură smuciţi spre grilaj. Cu nişte hulube făcute pîrghii ridicară apoi grilajul şi pe sub ostrepele lui scoaseră bustul în piaţă.

Luka hotărî :

— Căraţi-l la copcă, să nu rămînă nici urmă din el !

Cu hohote de rîs şi vorbe de duh, oamenii porniră spre Nerekşa, trăgînd frînghiile. În urma lor, săltînd pe bolovani şi lăsînd dîre pe zăpadă şi pe pămîntul îngheţat, bustul se tîra alene.

Din casă, ieşi în fugă Danila Salnikov, descoperit, cu „diplomatul" aruncat pe umeri. Faţa bătrînului era schimonosită de furie, iar barba îi flutura în bătaia vîntului. În urma lui, tot în fugă, venea Pantik. Înecîndu-se din pricina zorului, negustorul ţipă cu glas strident :

— Opriţi, nemernicilor !... Ce faceţi acolo, hai ? Cu ce vă strica el ? Că doar a fost Eliberatorul !...

— A bătut ceasul libertăţii, negustorule...

— Dă-l jos pe ţar.

— Trebuia şi el să cadă !...

Cu chiote şi strigăte, oamenii tîrîră în grabă bolovanul de bronz. Ajungînd la şosea, chipul ţarului săltă în sus şi se înfipse deodată cu capul în şanţ. Hăţurile ponosite zbîrnîiră ca nişte corzi întinse şi plesniră. Cu rămăşiţele hăţurilor în mînă, oamenii mai alergară încă pînă la malul rîului, împiedicîndu-se şi căzînd unii peste alţii.

Danila Mihailovici, agitîndu-şi braţele, se opri lîngă bust.

— Of, ticăloşii ! Un monument aveam şi noi, dar şi ăla le stătea în ochi. Le pare rău de locul pe care stătea ? N-aveau decît să-l lase acolo ca pe o podoabă a satului, şi gata... Că, doară, s-au plătit bani pentru el.

Alături de taică-su, Pantik se legăna pe picioarele lui lungi. Din spate se înclina spre el Iliuşka Krapivin, sprijinindu-se cînd pe călcîie, cînd pe vîrfuri. În dreapta şi în stînga stăteau feciorii negustorilor din piaţă, Sizov şi Kulikov, încruntaţi şi furioşi, aplecîndu-se mereu spre Iliuşka, şopăind în urechile lui.

În şanţ trebăluia Tiurin, muncindu-se să lege de gîtul monumentului frînturile de hăţuri. Pe dîmb stăteau, în două şiruri, faţă în faţă, ajutoarele lui, ţinînd mîinile pe frînghii. Luka vîrî pe sub capul de bronz o pîrghie, îl ridică şi strigă la ceilalţi :

— Trageţi-l pînă sus, acolo ne-om odihni. Hai, toţi o dată !...

Oamenii din cele două şiruri începură să gîfîie, feţele li se înroşiseră de atîta încordare. Bustul, tîrît cu încetul din şanţ, cu capul în sus, ajunse pe dîmb, apoi se prăvăli repede în josul malului, mergînd de-a berbeleacul. Luka îşi umflă pieptul şi strigă, cît îl ţineau puterile :

— Fereşte-e !

Cei care îl ajutau săriră care încotro. Bustul, dîndu-se alene de-a dura, se opri cu spatele de pămînt. Faţa, cu pete galbene lustruite şi strălucitoare, privea tîmp spre înaltul cerului. Tiurin băgă iarăşi pe dedesubt pîrghia, vrînd să-l împingă spre rîu. Danila Mihailovici, din spate, îl apucă de coate :

— Lasă, Luka. Lucrul ăsta costă bani... S-au adunat bani din toată plasa, iar voi vă încumetaţi singuri să hotărîţi ce-i de făcut. Bagă de seamă, băiete, nu te vîrî în belea...

Vînzătorul se întoarse spre patron. Chipul bătrînului părea ca de piatră. Ştia bine Tiurin : vine o furtună, dacă Danila Salnikov a încremenit aşa. Dar inima lui era plină de vioiciune, de curaj şi de nădejde. Şi Luka ridică din umeri :

— Nu te vîrî tu în belea, jupîne... Doar noi am plătit bănişorii, aşa că tot noi hotărîm asupra lor. Ce vrei să fac ? Nu vă e destul că v-aţi uitat aproape nouă luni în şir la monument ? Stările vechi nu se mai întorc niciodată...

Bătrînul tăcea. Tiurin, rîzînd, izbi cu vîrful cizmei în favoriţii de bronz.

— Cu așa barbă, de mult se cuvenea să fie băgat la apă.

Și cu pîrghia împinse bustul de pe mal.

Alexandru al II-lea se rostogoli la vale, înfășurîndu-se în frînghii și săltînd din loc în loc. Cînd se izbi de gheață, se auzi un trosnet surd. Desfăcură frînghia. Zeci de mîini se opintiră, apucînd trunchiul fără brațe și împingîndu-l spre copcă. Pentru cea din urmă dată se mai dădu peste cap, apoi bolovanul de bronz se cufundă cu un plescăit în Nerekșa.

— Acum să fumăm, băieți...

— Ne-ar cădea bine să tragem o dușcă după atîta trudă, spuse rîzînd unul dintre cei care îl ajutaseră pe Tiurin.

— Nu-i vreme de băutură, răspunse Tiurin. Să ne pregătim mai bine pentru trezirea din beție.

— Asta așa este, să fim cu ochii în patru...

Urcară apoi sus pe dîmb. Cei rămași locului tăceau chitic, privindu-i pe cei curajoși. Cînd apăru Luka, oamenii se dădură la o parte, să-i facă loc să treacă. Mergînd spre piață cu tovarășii săi, trecu printre șirurile de oameni. Fumară, opriți lîngă grilaj, și apoi se împrăștiară.

În odaia lor, vînzătorii îl primiră pe Tiurin cu priviri tăcute. Luka se așeză lîngă ei, dar aceștia se îndepărtară de îndată și se retraseră spre colțurile odăii. Tiurin rămase mirat. Se uită lung la chipurile speriate ale acestor oameni în toată firea, se culcă în pat și adormi.

Seara, patronul îl chemă la dînsul. Fără să stea să mai gîndească, Luka se frecă la ochii somnoroși și urcă scara.

În salon își beau ceaiul amîndoi Salnikovii, împreună cu Krapivin Iliuška. Încă din tindă, Luka auzi vocea supărată de majur a acestuia, dar nu-i putu desluși cuvintele. Cînd apăru, ceilalți tăcură. Tiurin se opri lîngă masă :

— Dece m-ați chemat ?...

Pantik își întoarse fața spre samovar. Krapivin îl privi cu scîrbă pe vînzător, și mustăcioara lui răsucită zvîcnea nervos.

— De mult te-ai dat cu bolșevicii ?

— Asta-i treaba mea, i-o reteză, la fel de batjocoritor, Tiurin și se așeză pe scaun fără să mai aștepte să fie poftit.

Bătrînul, surprins de această samavolnicie cu care nu era obișnuit, își smuci capul. Barba lui căruntă flutură deasupra mesei.

— Nu la ceai te-am poftit...

— Știu, răspunse vînzătorul : m-ați chemat să mă concediați, nu-i așa ?...

— Să-ți iei ce ți se cuvine și să piei din ochii mei. Nu vreau să te mai văd.

— Și asta-i numai din pricina monumentului ?

— Și chiar dacă-i așa ?...

Luka dădu din cap :

— Va să zică libertatea e numai pentru dumneata, ca să ne dai afară ?

— Dar ce, ai socotit cumva că-i pentru tine ? spuse patronul ridicîndu-se în picioare. Ai socotit că-i pentru derbedeii tăi ? Ștergeți-vă pe bot !...

— Hei, asta rămîne de văzut, răspunse calm Tiurin. Pînă una, alta, fă-mi socoteala...

Bătrînul se duse într-o altă odaie. Krapivin se lăsă pe speteaza scaunului și schimbă o privire cu Pantik. Acesta zîmbi mulțumit. Iliuşka nu se putu stăpîni să nu spună :

— Luka, degeaba ai pus la cale ce-ai pus... O să ți se înfunde.

— N-are cine plînge după mine, și nici de pierdut n-am ce pierde.

— E totuși păcat. Am crescut împreună...

Tiurin se sprijini cu cotul de masă și-l privi drept în ochi pe Krapivin. Întîmpină privirea-i tăioasă, scînteietoare, dar nu se fîstîci.

— E drept, am crescut împreună... Dar cînd am ajuns mari, am apucat-o pe drumuri diferite. Și nu-i stă bine înălțimii voastre să se amărască din pricina mea. Cu toate că tată-miu n-a avut punga doldora de parale, am scăpat teafăr din tranșee, iar acum, spre necazul vostru al tuturor, am să trăiesc.

Iliuşka își miji ochii, uitîndu-se la consăteanul său, printre gene, prelung și cu ironie. Tiurin se îngîndură. Rămase cu privirea la lampă, și în jurul ochilor îi apăru o rețea de cute mici. Părea că vede ceva, acolo în flacăra

asupra căreia îşi aţintise privirile, ceva ce numai el putea să vadă. Nici nu auzi cînd se apropie din spate Salnikov, ţinînd în mînă livretul lui militar şi două „kerenci" trandafirii.

— Ia-le şi şterge-o ! Mîine dimineaţă nici umbra ta să nu mai rămînă pe aici...

— Bine ! spuse Luka, ridicîndu-se în picioare. Mulţumesc pentru cele bune, iar pentru cele rele ne-om socoti mai tîrziu.

În zori, Luka îşi strînse tot avutul lui sărăcăcios. Vînzătorul-şef îşi înălţă capul somnoros de pe pernă.

— Unde te duci aşa de dimineaţă ?

— Vreau să mă mut la oraş...

Capul vînzătorului-şef mai rămase cîteva clipe ridicat, apoi căzu iar pe pernă. Luka îşi luă legăturica în spate. Măsură cu privirea pereţii murdari ai odăii vînzătorilor şi capetele celor care dormeau, de parcă şi-ar fi luat adio de la viaţa lui de pîn-acum.

În curte, doi dulăi se apropiară în fugă de Luka şi-şi vîrîră boturile reci în mîna lui. Luka mîngîie gulerul gros şi pufos al unuia dintre dulăi. Celălalt, văzînd că nu e mîngîiat, se ridică pe picioarele dindărăt, iar pe cele din faţă şi le puse pe umerii lui Luka. Botul umed, acoperit de promoroacă, îi atinse faţa. Tiurin îl mîngîie şi pe el şi îl îmbrăţişă cu mîna rămasă liberă, strîngîndu-l la piept. Vînjosul cîine se smulse, scoase un lătrat şi amîndoi dulăii fugiră pe poartă afară.

Lîngă grilajul monumentului Luka se opri. Simţi parcă dorinţa de a mai admira o dată ceea ce făcuse în ajun. Îşi ridică privirea şi, fără să vrea, izbucni în rîs. Pe postamentul unde pînă de curînd se înălţa bustul de bronz, se vedeau nişte grămăjoare îngheţate, lunguieţe, de culoare brună. Curios, Luka făcu ocolul monumentului. Din trei părţi marmora se acoperise de promoroacă, numai pe cea de a patra latură promoroaca fusese ştearsă în parte. Careva se căţărase cu greu pe marmoră, lunecînd cu pîslarii pe marginea ei abruptă.

Tiurin se miră de dîrzenia necunoscutului, trînti portiţa grilajului şi porni pe uliţa principală. De lîngă monu-

ment răsună un lătrat de cîine. Ecoul răspunse dinspre uşile încuiate ale magazinelor şi prăvăliilor, şi lui Luka i se părea că nu numai cîinii, dar şi prăvăliile latră la dînsul.

III

Zvonuri sumbre circulau pe toate drumurile. Dinspre gări, din orăşelul Dolgorukov, luînd-o prin păduri şi peste rîu, se strecurau pînă la Zlîn, iar aici se cuibăreau, înspăimîntătoare şi de necrezut. Nici un eveniment nu s-ar fi recunoscut în imaginea zvonurilor care ajungeau despre dînsul la Zlîn.

Pe front nu-ncetase focul, cu toate acestea, deseori, nişte arătări slabe în mantale cenuşii, cu cîte o boccea în spate, ba de multe ori ducînd cu ele puşti şi bombe, băteau drumurile. Rămîneau la casele lor, în văzul tuturor, fără să se ferească. La întrebările speriate ale unora, aveau un singur răspuns :

— Gata, ajunge cît ne-am războit... Duceţi-vă voi, dacă aveţi poftă, că noi ne-am săturat pînă peste cap !

Ţăranilor mai înstăriţi li s-au luat în iarnă grînele. Le-au dat. Cu codeală, cu furie, dar le-au dat.

Oamenii aveau bătaie de cap cu împărţirea pămîntului. Curgeau şiroaie de vorbe, rugăminţi şi înjurături, dar la toate se auzea un singur răspuns, bubuind ca un tunet :

— Toţi deopotrivă !...

— Grozavi mai sînteţi... La adunat avere nu l-am văzut pe nici unul dintre voi, dar la împărţeală toţi sînteţi în păr.

— Toţi de-o-potri-vă !...

— Îţi vine să urli, dar n-ai încotro, trebuie să fii cu toţi deopotrivă. Of, ce mai viaţă !

La Zlîn fură sigilate magazinele şi prăvăliile. Cerculeţele de ceară roşie, lipite pe uşi, parcă făceau cu ochiul stăpînilor. Clipiră cîtva timp, apoi dispărură : mărfurile trecură la cei împuterniciţi cu distribuirea lor.

Decretul cu privire la biserică lovi ca un trăsnet. Separă-te !... Pe uliţi se vedeau fluturînd poalele lungi ale anterielor. Pe sub acoperişurile de paie ale caselor babele îndrugau tot felul de poveşti despre minuni. Cineva văzuse deasupra pădurii o icoană a Maicii Domnului. Stătea atîrnată acolo şi plîngea. La Moscova bolşevicii acoperiră cu o pînză roşie icoana sfîntului Nicolaie — Făcătorul de minuni, de pe Poarta Roşie, dar pînza putrezi în dreptul obrazului sfîntului şi sfîntul privea acum prin ferăstruica roşie. Unii credeau, alţii nu, dar neliniştea creştea şi se întindea tot mai mult.

De multe ori Krapivin rămînea peste noapte în casa Salnikovilor. Tustrei, gură-n gură, şuşoteau nopţi în şir în odaia de dormit. Apoi Iliuşka dispărea pe undeva şi nu-l mai vedeai săptămîni întregi. Pe Pantik îl vizitau cîteodată prietenii săi — Sizov şi Grişa Kulikov. Sizov se aşeza ceva mai departe, îşi înfigea fără să clipească privirea ochilor negri în ochii lui Pantik şi-l asculta plin de răbdare. Deseori muşchii puternici ai braţelor i se umflau în mînecile înguste ale cojocului, iar degetele încleştate trosneau. Părul lui roşcat lucea în lumină cum luceşte arama lustruită. Gîndurile lui Abram se mişcau încet, cuvintele celorlalţi ajungeau cu greu la urechile cugetului său, dar dacă prindea credinţă în ceva, era pentru totdeauna.

Kulikov nu semăna de loc cu prietenul său. Pirpiriu, nearătos, îşi trăgea mereu capul în jos printre umeri, de parcă s-ar fi temut să nu fie lovit în creştet. Pe chipul lui bolnăvicios şi plin de puncte negre luceau doi ochi albaştri, plini de neastîmpăr, care aruncau în dreapta şi în stînga priviri bănuitoare.

Pantik se uita la vizitatori, aceştia la el. Tăceau îndelung. Tînărul Salnikov era cel dintîi care deschidea vorba :

— Cum îţi mai merge negoţul, Kulikov ?...

Grigori Matveevici îşi trăgea capul între umeri :

— Parcă în vremurile de azi mai poţi face negoţ, Pavel Danilîci ? Au rechiziţionat tot ce-a mai rămas din mărfuri. Dar la voi cum e ?...

— Ne-au sigilat magazinul ! spunea Pantik, apoi nu mai scotea o vorbă despre negoţ.

În liniștea care urma se auzea doar pendula străveche bătînd secundele. De după tapete veneau niște foșnete. Sizov se foia greoi, picioarele subțiri ale scaunului scîrțîiau și se îndoiau. Vocea răgușită și aspră a lui Abram duduia în odaia înțesată cu miros de ulei :

— Și nouă ne-au luat prăvălia... Adică nu, nu ne-au luat-o, ci... Grișa, cum se numește cuvîntul ăsta ?

— Au rechiziționat ?

— Da, au reziționat-o... La prețurile de azi, am pierdut multe și multe mii. Dar n-ai ce face...

Sizov își lăsa capul în jos, lațele părului său arămiu luceau în lumina lămpii. Deodată, Pantik sărea ca ars, măsura nervos odaia, încolo și încoace, cu picioarele lui disproporționat de lungi, ca ale unui vițel tînăr. Se oprea un timp în fața lui Kulikov, apoi trecea la Abram.

— Trebuie să luptăm, Sizov... Dacă nu luptăm, ne-or lua și nădragii de pe noi.

Kulikov privea la pereți și tăcea. Abram Stepanîci își pocnea degetele și întreba cu glasul înăbușit de tristețe :

— Trebuie să pornim împotriva alor noștri ! Cum se poate una ca asta, Pavel Danilîci ?

Pantik ridica din umerii lui înguști :

— „Prin luptă îți vei dobîndi dreptul."

Sfîrșitul iernii și primăvara trecură numai în vorbării. În luna mai tînărul Salnikov începu să tot dispară de acasă împreună cu Iliuška Krapivin. Într-o zi, Sizov veni, din obișnuință, să mai stea la o tacla, să asculte cum se plîng alții de greutățile vieții, să se plîngă și el la rîndul lui, dar, în locul lui Pantik, îl întîmpină bătrînul. Ochelarii lui Danila Mihailovici, ridicați pe frunte, priveau pustii și înspăimîntători, cu rotocoalele lor de sticlă, ca și ochii celui care-i purta. Abram, fîstîcit, se schimbă de pe un picior pe altul :

— Pavel Danilîci e acasă ?

— E plecat... Intră, să mai povestim.

Sizov ar fi vrut să nu rămînă, să scape de ochii înfricoșători ai bătrînului, dar nu îndrăzni, și îl urmă în odaia de dormit. Se așezară într-un colț, la o măsuță pe care stătea deschisă o carte uriașă. Bătrînul apăsă pe foile cărții cu un deget uscat și noduros. Unghia lungă și murdară

se înfipse dedesubtul unui rînd, şi sticlele ochelarilor scînteiară ţintindu-l pe vizitator.

— Îl citesc pe profetul Isaia... Dezvăluie multe lucruri cu privire la anii ce vin.

Abram nu se gîndise niciodată la profeţi. Dădu doar din cap. Danila Mihailovici răsfoi cartea şi ridică degetul în sus :

— Ia aminte. Capitolul al treilea...

„Iată, Domnul Dumnezeu Savaot, va lua din Ierusalim şi din Iudeea orice sprijin şi orice ajutor, orice hrană de pîine şi orice sprijin de apă. Viteazul şi omul de luptă, judecătorul şi prorocul, prezicătorul şi bătrînul, căpetenie peste cincizeci, sfătuitorul, înţeleptul, fermecătorul şi ghicitorul.

Voi pune băieţi căpetenii peste ei şi copiii vor domni peste dînşii.

În popor se vor strîmtora unul pe altul şi fiecare va împila pe aproapele său, cel tînăr se va purta obraznic faţă de cel bătrîn şi cel de neam prost faţă de cel de neam ales..."

— Pricepi ?... Cuvinte de aur ! Se potrivesc la ţanc cu vremurile de acum.

Abram îşi frecă palmele şi rosti sfios, cu vocea lui groasă :

— Aici se spune că li se va lua „ghicitorul". Parcă nu se prea potriveşte ?

— Depinde cum te taie capul s-o tălmăceşti... După mine e o profeţie taman despre Kerenski. Ascultă mai departe !

Apucă cu degetele semnul de carte şi întoarse mai multe foi.

— Capitolul 37, versetul 27...

„...Cei ce locuiau în ele erau fără putere, spăimîntaţi şi zăpăciţi.

Ca iarba cîmpului erau ei, ca frageda verdeaţă, ca iarba de pe coperişuri înainte ca paiul ei să fi fost crescut."

— Dar aici, despre cine e vorba ? Pricepi ?... Despre noi... Cu o smucitură îşi mută ochelarii pe frunte şi începu să împungă cu degetul în carte :

— Despre no-i-i ! Fără putere, ca iarba !

Foile îndoite ale cărții jucau sub apăsarea unghiei.

Din pricina acestor vorbe nebuloase, Sizov simți un gol în suflet, îi veni să se așeze pe labele dinapoi, așa cum fac cîinii și să urle la cer. Dar bătrînul, fără să-i observe tulburarea, tuna cu profețiile lui în odaia goală care vuia înfundat. De pe buzele bătrînului cuvinte cumplite și înspăimîntătoare își luau zborul. Vizitatorul încercă să spună ceva, să risipească prin vorbe simple, sau, cel puțin, prin tonul liniștit al glasului său, această atmosferă de spaimă, dar bătrînul îl apucă de mînă, mai întoarse cîteva file și îi citi versetul despre cîmpul de bătălie înțesat de stîrvuri — morți. În fața privirii încremenite a lui Sizov, aceste stîrvuri înviau și oamenii mergeau peste cîmp, mergeau mereu. Dar încotro ?...

— Aici e vorba despre noi !... spuse în șoaptă Salnikov, aplecat spre Abram. Despre nimeni alții decît despre noi... Vom prinde putere și ne vom ridica împotriva slugilor Anticristului, pentru izbăvirea credinței pîngărite, pentru adevăr.

După sticlele ochelarilor luceau șters, ca niște licurici, ochii îngustați ai bătrînului. La tîmplă o pată vineție îți atrăgea privirea. Lui Abram i se păru că bătrînul e unul dintre morții acelui cîmp biblic semănat cu stîrvuri. Era la fel cu acele stîrvuri înviate, doar tîmpla îi rămăsese ca înainte, putrezită pe jumătate.

Danila Mihailovici se repezi spre el. Abram se dădu înapoi, întinse grăbit mîna și își luă rămas bun. Umblă prin sat cu capul în piept, ștergîndu-și din cînd în cînd cu palma fruntea asudată. Gînduri neguroase îi foiau prin cap. Se alăturau unul altuia ca niște firicele de praf, pînă se strîngea un guguloi cît un munte de mare, un munte de ură pentru oamenii noi, pentru noua stăpînire. Și Sizov simțea că muntele acela va acoperi tot ce i se arată în fața ochilor, silindu-l să săvîrșească lucruri care niciodată nu i-ar fi trecut prin gînd. Și tînărului i se făcu frică.

În dreptul şirului de prăvălii se auzi strigat de o voce veselă şi răsunătoare. Abram căută într-acolo cu ochii tulburi, dar pe loc îşi întoarse privirea : pe trepte stătea găliganul de Vavila Dudorov. În ciuda celor patruzeci de ani pe care-i număra, Dudorov făcu un salt uşor şi tineresc, îl ajunse pe Sizov, şi-l bătu pe umăr. Abram se întoarse. Chipul smead, ţigănos al lui Vavila era luminat de un zîmbet larg şi vesel. Lipsindu-i dinţii din faţă, pierduţi în bătăi, zîmbetul lui părea ciudat, descoperind parcă o bortă neagră trăsnind a mahorcă.

Dudorov îi apucă mîna şi i-o strînse dinadins cu toată puterea. Pe chipul lui Abram nu tresări nici un muşchi, numai mîna strînsă cu atîta putere se încordă nitel.

— Nu te prosti, Vilka !... N-am de gînd să mă bat cu tine, aşa că nu-mi încerca puterile.

— Ah, Stepanîci ! spuse Vavila, tot scuturîndu-i mîna. Ce avem noi doi de împărţit ? Tu ai grijile tale, eu pe ale mele... Mîna ţi-o strîng de bucurie, că nu te-am mai văzut de mult. Cum o duci cu viaţa ?

— Ce viaţă mai e şi azi ! răspunse Sizov, ridicînd din umeri.

— Ce, nu-ţi place ? O zi nu mănînci şi altele două posteşti ?... După mine, nici nu se află pe lume trai mai bun. A intrat frica în moşieri, paza au slăbit-o, iar eu le şterpelesc cînd şi cînd un căluţ... Uneori chiar cu consimţămîntul lor, pe din două, cum ar veni. Ei sînt mulţumiţi, şi eu mă aleg cu ceva cîştig. Păi să mai vie asemenea rînduială ca proprietarii să fie bucuroşi să-ţi dea caii pe jumătate de preţ, trebuie să mai aştepţi o sută de ani.

Abram se uită mirat la Vavila : nu cumva minte ? Dar Dudorov zîmbea vesel, cu inima deschisă, numai ochii lui mici se pitiseră adînc după cutele care-i brăzdau faţa. Prin deschizătura îngustă a genelor se zăreau pupilele negre, totdeauna la pîndă.

— Nu ţi-au scos destule măsele cei din Akulovo ! spuse cu regret Abram. Pe un pungaş ca tine trebuie ori să-l baţi pînă crapă, ori să-l pui la icoană.

— Ca să vorbească omul cu tine, trebuie mai întîi să-şi ascută limba. Dacă-i vorba de pus la icoană, poate m-aş învoi, dar de crăpat, să mă ierţi, mai dă-te încolo. Să nu mă bucur de un trai ca ăsta ?

Dudorov rîse de răsună toată uliţa. Parcă răspunzînd spuselor lui, dinspre marginea satului se auziră duruind pe bolovani roţile unei brişti. Un cal şarg, sprinten, venea în trap întins pe şosea. Copitele ţăcăneau ascuţit. Vavila privi într-acolo, ţinîndu-şi palma streaşină la ochi.

— E calul lui Krapivin... Ascultă, Abram, nu ştii cine-i muierea care a fost în iarnă cu Iliuşka împreună la Salnikovi ?

— Da ce-ţi trebuie să ştii ?

— Aşa, din curiozitate... Pe oricine întreb, nimeni nu are habar.

— Nici eu nu ştiu...

Acum, roţile duduiau aproape de ei. Abram îi scrută cu privirea pe călătorii plini de praf care se arătară. Ilia mîna calul, alături de el se legăna silueta adusă din spate a lui Pantik. Parcă moţăia. Cînd brişca trecu prin dreptul lui Sizov, tînărul Salnikov îi făcu cu capul un semn abia înţeles, arătînd în direcţia casei sale. Abram se despărţi de Vavila şi alergă să-l caute pe Kulikov.

Le deschise uşa Danila Mihailovici, şi de îndată o şi încuie cu cîrligul. În tindă şedea nevasta grasă a lui Salnikov ; în mîinile bătrînei se mişcau cu iuţeală nişte andrele. Nici nu-i privi pe vizitatori. Stăpînul casei îi conduse în odaia de musafiri. Acolo Pantik şi Iliuşka înfulecau grăbiţi dintr-o tigaie mare bucăţi de răcituri, mestecînd cu lăcomie. Pe masă sfîrîia samovarul.

— Staţi jos, aruncă Pantik oaspeţilor şi din nou îşi plecă capul peste tigaie.

Kulikov se ghemui într-un colţ. Abram se lăsă greoi alături de el, pe un scaun, şi-i urmărea cu privirea pe cei doi. Nu se gîndea la nimic, aştepta numai.

Pantik lăsă jos furculiţa. Krapivin tot mai căra la gură bucăţile tremurătoare de răcituri. Băură mult ceai, pînă îi trecură sudorile. Danila Mihailovici umbla dintr-un colţ într-altul al odăii şi nu-i pofti la masă nici pe Sizov, nici pe Kulikov. Abram nu luă în seamă acest lucru, dar Kulikov se ghemui pe scaun ofensat.

Se auziră bătăi dese şi repezi în uşa care dădea în tindă. Bătrînul se întoarse speriat spre feciorul său, şi

de parcă privirea acestuia i-ar fi dat puteri, se duse cu paşi hotărîţi să descuie. În odaie se aşternu o linişte şi mai adîncă.

— Cine bate ? se auzi glasul lui Danila Mihailovici.

Îi răspunse un vuiet înfundat de voci. Ţăcăni cîrligul. Tinda se umplu de zgomot de paşi şi de smiorcăit.

— Poftiţi în odaia de musafiri...

Intrară cei doi fraţi Ogrîzkin, urmaţi de tatăl lor, mare negustor la Zlîn. Tinerii, în pantalonii lor bufanţi, călcînd apăsat, dădură mîna cu toţi cei de faţă, pe rînd. Bătrînul se închină întîi spre colţul unde erau icoanele, aruncă o privire spre samovar şi se aşeză lîngă perete.

Pantik vărsă din pahar ultima înghiţitură şi-l lovi cu zgomot de farfurioară. Krapivin îl privi cu ochii somnoroşi.

— Vorbeşte, Ilia !

— Dă-i drumul tu !... căută să scape de majurul. Mi s-au învălmăşit gîndurile de atîta nesomn, şi apoi tu eşti mai priceput la vorbă decît mine.

Pantik îşi umflă pieptul îngust şi începu cu o voce aspră, cam piţigăiată.

— Ei bine, domnilor !... N-am vreme să o iau de departe şi nici să vă scormonesc gîndurile pe care le nutriţi. Sînteţi cu toţii de-ai noştri, oameni verificaţi, siguri... Unele lucruri le cunoaşteţi, în discuţiile noastre m-am referit de multe ori la ele. Acţiunea noastră este cam în următoarea situaţie : pentru a lupta împotriva cotropitorilor a fost organizată „Uniunea pentru apărarea patriei şi a libertăţii", condusă de „Centrul naţional". Au aderat la ea oameni din toate partidele, eu şi cu Ilia — de asemenea. „Uniunea" va porni la lucru în zilele următoare, în oraşele de pe Volga. „Centrul" a dat ordin ca oamenii să se îndrepte spre aceste oraşe de pe Volga, între care şi Iaroslavl. Ei, bine, cui îi este scumpă credinţa, cui îi este scumpă proprietatea, cîştigată cu mintea şi cu sudoarea frunţii, cui îi este scump dreptul legal şi nu fărădelegea, acela trebuie să se ridice la luptă. Va fi binevenită orice inimă curajoasă, orice ochi ager... Eu şi Krapivin plecăm la noapte înapoi. Dacă cineva dintre voi are măcar o picătură de bărbăţie şi nu numai gura mare, acela va veni alături de noi. Locul de adunare este primul crîng de pe drumul

spre Iaroslavl. De două zile sîntem pe drum, aproape că nici n-am dormit, de aceea vă rugăm să-i înştiinţaţi pe cei care gîndesc la fel cu voi. Dacă vor să vină cu noi, li se cuvine toată cinstea şi lauda, cu cei laşi vom sta de vorbă după victorie. Asta s-o ştie bine !

Înfierbîntat, Pantik se sculă în picioare, lovi cu pumnul în masă, dar o făcu stîngaci, aşa că se grăbi să se aşeze pe scaun şi-şi frecă pe sub masă degetele pe care şi le lovise.

— Ilia, mai adaugă şi tu ceva, dacă crezi că mai e nevoie !...

Krapivin dădu din mînă somnoros :

— E destul de limpede... Voi adăuga doar că o fi şi început.

Bătrînul Ogrîzkin se întoarse spre feciorii săi :

— Ei, feciorii tatii, ce spuneţi ?

Cel mai mare se încruntă cu necaz la auzul întrebării tatălui :

— Noi, tăticule, ne cunoaştem datoria...

— Sînteţi băieţi de ispravă, zîmbi cu gura ştirbă Ogrîzkin. Danila, toarnă-mi un pahar...

Salnikov era ştiut că-i om cu multe sute de mii şi, printre cei din Zlîn, numai pe Ogrîzkin îl stima pentru capitalurile acestuia la fel de mari. Amîndoi rămăseseră acum fără magazine, amîndoi urau, din adîncul sufletului lor de negustori, noua stăpînire. Danila Mihailovici spălă cu propriile lui mîini un pahar şi-l umplu cu ceai pentru Ogrîzkin.

Kulikov se foia neliniştit în scaun, întorcîndu-se cînd spre Ogrîzkin, cînd spre Pantik. Pe frunte şi pe nas îi străluceau broboane de sudoare.

— Abram, tu ce spui ?...

Sizov parcă se trezi în clipa aceea şi tună în liniştea care se lăsase :

— La ce oră trebuie să fim la locul de adunare ?

Tînărul Salnikov îşi deschise cu greu ochii :

— De îndată ce se întunecă...

Abram se ridică greoi de pe scaun şi porni spre uşă. Grişka sări şi el în picioare, strigînd :

— Unde te duci, unde ?

— Trebuie să mă pregătesc de drum, răspunse Abram ridicînd din umeri.

— Cine are arme, să le ia ! îi strigă din urmă Iliuşka. Nu ştim dacă o să ajungă pentru toţi, e bine să avem o rezervă a noastră... Ei, şi noi deocamdată, ne-aşezăm să-i tragem un pui de somn !

Pantik îşi puse mîinile pe faţa de masă şi-şi culcă pe ele capul. Krapivin se duse la canapeaua lată de piele, o încercă cu degetul şi, fără să se dezbrace, se lungi peste pernele reci !

Vizitatorii îşi luară rămas bun şi plecară. Danila Mihailovici îl ridică cu grijă pe fiul său, ţinîndu-l de braţ, şi-l conduse în dormitor. Cînd se întoarse în odaia de musafiri, chipul lui palid deodată părea şi mai îmbătrînit.

Pe canapea dormea sforăind Ilia. Negustorul îi privi cu drag făptura vînjoasă. O lacrimă singuratică i se prelinse pe obrazul puhav şi cenuşiu.

Seara, Iliuşka înhămă în curte un cal odihnit. Tînărul Salnikov legă sub brişcă un pachet lung, moşmonind şi foşnind în întuneric cu nişte frînghii. Tatăl stătea de caraulă la poartă. Cînd tinerii se urcară în brişcă, se apropie tiptil de ei şi-i strecură în mîna lui Pantik un obiect rece şi greu :

— Asta-i pentru drum, pentru orice s-ar putea întîmpla...

Luînd în mînă obiectul, Pantik recunoscu un revolver de tip vechi, cu şase focuri. Zîmbi, privind în pămînt, şi întinse mîna spre tatăl său :

— Păstrează-l pentru tine, avem noi ceva mai de soi.

— Da ?... Dacă-i aşa, atunci mergeţi cu Dumnezeu !

Şi se grăbi să deschidă poarta. În urma lui începură să huruie pe bolovani roţile. Bătrînul lăsă să treacă brişca, o urmări cu privirea şi binecuvîntă cu semnul crucii spinările celor doi, care se pierdeau în întuneric.

Calul porni de îndată la trap. În timp ce bătrînul încuia poarta, roţile mai huruiră puţin pe şosea, apoi o luară pe drumul de ţară lăturalnic. Bătrînul trase cu urechea. Brişca duduia acum pe pămîntul bătucit, iar rafurile de fier ale roţilor zăngăneau, din cînd în cînd, lovind cîte o piatră răzleaţă. Tropotul calului se auzea din ce în ce mai stins.

Danila Mihailovici urcă la catul de sus. În iatac aprinse candela la icoanele înnegrite și se lăsă greoi în genunchi. În penumbra iatacului se auzi geamătul lui spasmodic.

De sub plapuma vătuită se iți un cap cu părul lung, cărunt. Chipul acela veșted, bătrînesc strălucea de lacrimi. Gura i se deschise, dar buzele tremurătoare nu scoaseră nici un sunet.

Mult timp, pînă în toiul nopții, cruntul negustor Salnikov bătu la mătănii...

IV

De trei zile umbla pe ulițele satului Danila Mihailovici, cuprins de neliniște. Trăgea atent cu urechea la ceea ce vorbeau oamenii între ei. Dar nici un ecou... Toți își aveau grijile lor, treburile lor, nimănui nu-i păsa că singurul fecior al primului bogătan din Zlîn, Salnikov, plecase să se războiască. Inima bătrînului părinte se strîngea jignită. Poate că Pantik zace undeva, sub un gard, cu o rană adîncă la cap, palid, plin de sînge închegat. Iar oamenilor nici nu le pasă...

După-prînz, bătrînul se înfundă în iatac și stătu acolo, cu ochii ațintiți în chipurile înnegrite ale icoanelor. Privi mult timp la ele. Aceste chipuri se topiră într-un amestec pestriț de culori și de odăjdii aurite. Danila Mihailovici oftă adînc și, o dată cu oftatul, rosti din greu cuvinte îndurerate de părinte :

— Doamne, ocrotește-l pe singurul meu fecior, sprijinul bătrîneților mele !

Pata pestriță dispăru, odăjdiile aurite și chipurile sfinților se așezară la locul lor, rînd pe rînd, dar după o clipă începură iarăși să se învălmășească.

Dospind de grăsime, intră în odaie soția. Cu mîinile ei puhave de bătrînă deschise fără zgomot o fereastră. Salnikov auzi gunguritul porumbeilor de pe acoperiș și un huruit îndepărtat de roți pe șosea. Apoi roțile tăcură.

Sub ferestre fluieră un băieţandru, chemînd un cîine. Departe, dincolo de pădure, bubui înfundat tunetul. Danila Mihailovici se îndreptă din şale şi privi mirat pe fereastră. Cerul era senin, de un albastru palid, la orizont nu se vedea nici urmă de nori. Bubuitul se auzi din nou. Vuietul lui păru neobişnuit de puternic. Alte bubuituri înfundate urmară una după alta, distincte.

Negustorul dădu fuga în uliţă.

Lîngă grilajul monumentului, nişte zlîneni lărmuiau cu înfrigurare. Danila Mihailovici o luă spre ei. Cu cît se apropia, cu atît vorbele lor se auzeau mai înfundat şi, în cele din urmă, încetară. Bătrînul se fîstîci, dar se sili să nu se dea de gol, numai buzele şi le strînse mai tare, întorcîndu-se cu faţa în partea unde priveau toţi ceilalţi. Bubuitul se auzi din nou. Cineva strigă :

— Vă spun eu că am dreptate... E sigur că se trage cu tunurile ! Vuietul ăsta l-am auzit de m-am săturat, îl cunosc de la şapte poşte.

— Da ce, crezi că vine din Germania ?

— De ce din Germania ?... În partea aia e un oraş cum nu se poate mai rusesc, Iaroslavlul.

— Da nu e nici un război la Iaroslavl !

— Cine ştie... S-ar putea ca şi la Zlîn să se dea lupte !

Salnikov se apucă spasmodic cu mîinile de grilaj, unii îl priviră bănuitor, iar alţii, cu respect. Îşi spuneau în şoaptă :

— Se zice că Pavluşka al lui a plecat într-acolo...

În clipa aceea se făcuse linişte şi bătrînul desluşi limpede aceste şoapte. Simţi că-l ia cu frig sub părul de pe ceafă. Îi veni să strige ca să răsune toată piaţa : „Da, a plecat !... Iar voi, fricoşilor, ce aşteptaţi, de ce nu sînteţi cu el ? Băiatul e în primejdie de moarte, iar voi vă ascundeţi ?“. Se stăpîni însă. La ce bun ?... În caz de înfrîngere, oamenii or să-şi aducă aminte aceste vorbe ale lui şi feciorul îi va fi arestat.

Strigătul acesta îi stătea pe limbă, gata să izbucnească. Danila Mihailovici îşi încleştă dinţii şi porni spre casă.

O seară liniştită, fără vînt, se lăsă peste Zlîn. Aerul se făcu rece. Roua îmbelşugată udă pămîntul şi picăturile ei atîrnau de frunze. Pietrele se umeziră. Roua făcea ca bubuiturile să pară mai cumplite, să răsune mai tare, de parcă s-ar fi tras aproape de tot, de dincolo de creasta codrului înverzit. Salnikov, neliniştit, nu-şi găsea locul prin curte şi livadă, asculta şi se chinuia amar. De pe tufe, picături reci îi cădeau pe obraji. Tresărea, se zgribulea înfrigurat, dar umbla înainte şi tot trăgea cu urechea.

În zori, cînd bubuiturile încetară, bătrînul aţipi, şezînd pe un scaun la fereastră. Nici soţia lui nu închisese ochii. Îi aşeză grijulie o pernă sub cap, îi făcu semnul crucii, cum era obişnuită să-i facă lui Pantik, şi se sui în pat.

Ridicîndu-se peste acoperişul grajdului, un soare vesel se ivi în fereastră. Capul bătrîn de pe pernă fu scăldat de o lumină argintie. În livadă vrăbiile porniră să lărmuiască. Deodată, un bubuit limpede de tunuri năvăli ca un val peste pervazul ferestrei şi se împotmoli în saltelele patului. Danila Mihailovici îşi înălţă capul. Nevastă-sa începu să se foiască în pat. Se uitară unul la altul, şi gura bătrînei tresări într-un sughiţ de plîns.

— Ţi-ai trimis feciorul la moarte !... Oare nu ţi-a fost milă ?

— Nu-i treaba ta ! îi zvîrli posomorît Salnikov obişnuita mustrare.

Ca să nu mai vadă faţa plînsă a bătrînei, ieşi în grabă din odaie. Din prag îi mai spuse :

— După ce uliului îi cresc aripile, cine-l mai poate ţine în cuib ?

Şi trînti cu năduf uşa.

Lîngă monument stăteau patru bărbaţi. Chipurile lor trase şi somnoroase trădau nelinişte şi curiozitate. Vorbeau puţin. Aruncară o privire scurtă lui Salnikov şi se întoarseră cu spatele. Bătrînul citi în ochii lor o sumbră duşmănie.

— Vuiesc tunuleţele ! rosti cu gingăşie în glas un fost combatant.

— Vuiesc, nu-i vorbă... De bună seamă că şi Iaroslavlul vuieşte straşnic din pricina lor. Au să-l facă praf...

— Da, obuzele nu cruţă... Şi frumos mai e, fraţilor, acest oraş. Am lucrat la fabrica lui Korzinkin, îl cunosc bine.

Danila Mihailovici stătu mult timp lîngă grilaj, ascultînd cu o îndurerată bucurie laudele aduse acestui mare oraş de pe Volga. Soarele era sus, şi în liniştea netulburată de nici o adiere de vînt stăruia arşiţa şi zăpuşeala. Veneau mereu alţi zlîneni, zgomotul glasurilor sporea. Cînd vuietul vreunei salve de artilerie trecea peste capetele mulţimii, toţi amuţeau pentru o clipă, îndreptîndu-şi privirile îngrijorate spre înaltul cerului senin.

În vuietul tunurilor se scurgeau una după alta zile pline de înfrigurare. Oamenii se deprinseră repede cu acest tunet neobişnuit, şi se strîngeau tot mai rar în piaţă. Dar bătrînul Salnikov simţea parcă o imperioasă nevoie să stea lîngă monument, să asculte bubuitul, să surprindă frînturile de discuţii. Era văzut mereu îmbrăcat, în ciuda arşiţei, cu veşnicul, ponositul său „diplomat", cu pălăria aşezată cu grijă pe cap, şi oamenii încetară să-l mai ia în seamă. Stătuse aşa, ca de planton, opt zile în şir. În ultimele două nopţi nu putu să mai închidă ochii: tirul de artilerie creştea sub împărăţia întunericului, umezeala nopţilor cu rouă făcea ca detunăturile să ajungă desluşit pînă la ferestrele lui deschise.

Duminică, Danila Mihailovici se duse de la catedrală drept în piaţă. Se strecură pînă la grilaj şi încremeni, ţinîndu-se de vergelele de fier reci. O mînă moale îi atinse umărul. Îşi întoarse cu teamă capul. Nevastă-sa îl chemă din ochi şi o luă cu paşi mărunţi spre casă. Bătrînul privi mirat în urma ei. Voi să rămînă pe loc, dar se răzgîndi îndată şi porni zorit în urma ei.

În odaia de musafiri îl aştepta Kulikov, care pica de somn. Dinaintea lui, asemenea unui cîine ţinut în lanţ, alerga negustorul Ogrîzkin, scuipînd supărat într-un colţ şi-n altul.

— Ascultă aici, ce-o să îndruge îndată eroul nostru! spuse el oţărît, fără să dea bineţe. A dat bir cu fugiţii în toată legea...

Kulikov își frecă ochii cu degetele și se strîmbă.

— Nici nu m-am gîndit să fug, pe mine m-a trimis Iliuşka să ţin legătura.

— Bună legătură, n-am ce zice ! Ai plecat să faci fapte mari, dar i-ai părăsit pe ai tăi și ai șters-o, lașule nenorocit ! Lasă că te cunosc eu !

Danila Mihailovici le dădu bună ziua, și se așeză alături de Kulikov :

— Spune, Grigori, ce-i cu ai noștri ?

— Nu-i nimic deosebit !... Am ajuns acolo cu bine. Cu vreo cinci verste înainte de-a intra în oraș ne-am lăsat caii la un negustor pe care îl cunoșteam și am pornit-o mai departe pe jos. Întîrziasem niţel... Ai noștri ocupaseră pînă atunci depozitele, centrul orașului. Un timp au stat așa fără să-i tulbure nimeni, dar a doua zi au început să bată în ei cu tunurile. Peste tot erau numai roșii și chinezi, Muralov însuși a sosit de la Moscova în capul unui detașament. Țesătorii din Ivanovo sînt cei mai aprigi în luptă. Cum să mai reziști în fața unor asemenea forțe ?...

— Dar voi, ce păzeaţi, v-aţi dus acolo să priviţi cum mor fraţii voştri ? îl repezi furios Ogrîzkin. Stăteaţi numai lîngă samovar ?

— La ce bun vorbele astea fără rost ? își ridică Kulikov privirile obosite. Am pus noi la cale o recunoaștere... Ne-am strecurat pînă în șatra ţigănească, aia de lîngă fabrica lui Korzinkin, dincolo de gară. Se strînsese acolo o sumedenie de lume, unii își făcuseră chiar bordeie... Roșii au distrus fabrica de ulei. Cei din șatră se duc acolo cu găleţile ca să ia ulei, și fiecare mai cară și cîte două calupuri de turte. Mărunţesc turtele, le prăjesc în ulei și le mănîncă. E foamete, ce vrei ! La început a zburat deasupra orașului un aeroplan, care arunca manifeste : „părăsiţi cu toţii orașul, va fi tir de artilerie.“ Dar oamenii nu ţin seama de nimic, muierile aleargă la oraș și înapoi. Sentinelele nu le opresc să treacă...

— Vorbește despre lucruri mai de seamă ! îl întrerupse Ogrîzkin.

— Dar eu despre ce vorbesc ?... Da, ai noștri s-au întărit în cazărmi, în mănăstire, în obor, în liceul

Demidov, într-un cuvînt, au ocupat pozițiile cele mai prielnice. Comandamentul e în clădirea liceului... Au fost încercuiți, tranșeele roșilor au împînzit orașul și Cheiul, iar lîngă depozitele intendenței au fost așezate tunurile. Trag cu ele fără întrerupere. Spre nenorocirea noastră le-a venit în ajutor și un tren blindat. Se mișcă încet, cu pas de melc, pe linia dintre gară și Vspolie, și trage zi și noapte. Jumătate din catedrală au ras cu obuzele, cîteva biserici au fost distruse pînă în temelii, de acolo răpăiau mitralierele, iar căzărmile sînt strașnic găurite. Asupra mănăstirii Spasski se trage și acum. E cel mai întărit loc pe care îl au ai noștri. În oraș, spune lumea, unii luptă, iar alții jefuiesc. Am fost la Vspolie — peste tot e același lucru... Mai era cu mine Vavila Dudorov, care se luase încă de aici după noi. Ăsta a pus mîna pe un val mare de stofă, pe care acum îl vinde în piață.

Grigori Matveevici zîmbi, amintindu-și de ceva, și închise ochii. Pe Ogrîzkin, zîmbetul acesta îl înfurie.

— Dar feciorii mei ce fac ? Jefuiesc și dînșii ?

— Au dispărut amîndoi...

— Unde ?... Dar vorbește odată, ticălosule, nu te mai preface somnoros.

Kulikov se întinse cu desfătare și se frecă la ochi :

— Cei doi frați Ogrîzkin s-au dovedit mai curajoși decît toți, au hotărît să se strecoare pînă la liceu. Ne-au chemat și pe noi, numai că nimeni n-a vrut să rîște. S-au îmbrăcat cu rochii femeiești, s-au pudrat și și-au făcut drum prin linia sentinelelor. După asta noi nu i-am mai văzut.

Bătrînul Ogrîzkin se lăsă neputincios în fotoliu. Capul îi căzu pe piept, barba căruntă se îndoi într-o parte.

— Sînt tare îndrăzneți băieții mei ! rosti încet cu vocea schimbată : Of, nu le pasă de nimic, vitejilor de ei !...

Danila Mihailovici își întoarse privirea într-o parte. Era fericit pentru Pantik, dar căuta să-și ascundă bucuria de ceilalți.

În odaie se făcu tăcere. În curte cotcodăcea o găină, de parcă se certa cu cocoşul. Kulikov slobozi pe nări un sforăit scurt, de care el însuşi se sperie :

— M-aş duce să trag un pui de somn după atîta drum...

În clopotniţa catedralei răsună înfundat un dangăt de clopot. Tustrei se priviră unul pe altul. La intervale lungi se auziră alte trei dangăte. În cel de la urmă clopotarul îşi pusese, se vede, toată furia şi toată puterea. Clopotul vuia îndelung, vibra şi se stingea în zare.

— Uite ce modă nouă, să vestească adunările cu clopotul, se ridică bombănind Danila Mihailovici şi dădu la o parte perdeaua de la fereastra dinspre piaţă.

Vreo zece inşi şedeau pe mica pajişte de lîngă monument. În faţa intrării comitetului executiv se vedea un cal sur înhămat la o brişcă. Coviltirul de nuiele al trăsurii era cenuşiu de atîta praf.

— A sosit cineva la soviet...

Kulikov se săltă pe divan şi, ferindu-se să fie văzut, privi pe fereastră.

Lumea se scurgea spre piaţă. Pe uşa sovietului plăşii ieşiră doi bărbaţi în bluze verzi, cu stele roşii la şepci. Cel din faţă, cu un revolver mare la şold, privi spre ferestrele casei lui Salnikov. Danila Mihailovici se aplecă înainte şi înmărmuri lîngă fereastră. Ogrîzkin se întoarse mirat spre el :

— Danila, păi ăsta e vînzătorul tău, Lukaşka... Cum de i-a venit să-şi agaţe tunul ăla la şold ?

— Se vede că e organ al puterii... — răspunse, cu o strîmbătură de dezgust, Salnikov.

— Lukaşka organ al puterii ?... Ehei, n-or să-l ţină balamalele pentru una ca asta.

Lîngă monument, Tiurin mai zîmbi o dată spre ferestre şi se pierdu în mulţime. Cînd se adună multă lume, apăru chiar lîngă grilaj. Zlînenii se înghesuiră, care mai de care, mai aproape.

Salnikov şi Ogrîzkin îşi înfipseră privirile în mulţime. În dosul spinărilor lor se ivea pentru o clipă Kulikov şi iarăşi se ascundea. Tremura ca varga. Chipul lui palid şi gura încleştată îl speriară pe Salnikov.

— De ce tremuri aşa, te temi ca dracul de tămîie ?

Grigori Matveevici arătă cu degetul spre fereastră :

— De bună seamă că a aflat de unde am venit aici.

— De la cine să afle ?

— Se găseşte cine să-i spună...

Zgomotul din piaţă se potolea. Vocea răsunătoare a lui Luka ajungea pînă la ferestre. Începutul cuvîntării nu se putu desluşi din pricina larmei. Danila Mihailovici îşi apropie capul de pervaz, cu urechea înainte, ca să poată prinde cît mai multe cuvinte. Ogrîzkin îşi făcuse palma pîlnie şi o duse la ureche.

— ...O bandă de ofiţeri, liceeni şi negustori s-au întărit în oraş şi au deschis focul. În primele zile, porniseră spre ei întăriri. Ştim, de pildă, că feciorii unor negustori din Zlîn s-au dus şi ei să dea ajutor, dar au întîrziat cu vreo două zile...

Mulţimea vui din nou. Cîteva glasuri cereau să fie date nume.

— Nu cunoaştem toate numele ! strigă Tiurin. Dar puteţi să mă credeţi că nu spun prăpăstii. Cei doi fraţi Ogrîzkin, pe care îi ştiţi, au încercat să se strecoare prin linia sentinelelor, dar s-au travestit prost. Dacă te uitai la fuste, ziceai că-s nişte muieri, dar după cizme nu păreau. Le-au ridicat poalele şi s-au văzut pantalonii bufanţi ofiţereşti. N-am avut încotro, a trebuit să-i împuşcăm...

Ogrîzkin se dădu înapoi de la fereastră. Chipul i se făcu cenuşiu, ochii plini de groază i se rotunjiră de parcă voiau să-i sară din orbite. Kulikov se dădu îngrozit într-o parte.

— Mi-au ucis feciorii ?... urlă înnebunit bătrînul. Minte ticălosul !...

Porni spre uşă şi cu o îndemînare neaşteptată pentru vîrsta lui coborî bocănind scările. Danila Mihailovici se luă după el, dar se întoarse. De după un ghiveci cu muşcate Kulikov privea înainte. Danila Mihailovici îşi pierduse tot curajul şi se trase şi el între ferestre. Ogrîzkin se apropie în fugă de adunare. Chiar la marginea pajiştii stătea un învăţător la braţ cu o colegă. Din fugă, negustorul îi dădu în lături şi se înfipse, ca un bolid, drept în inima mulţimii.

— Minți, ticălosule ! izbi în mulțime glasul lui plîngăreț, strident. Pe feciorii mei nu i-ar putea sfîșia niște cîini ca tine...

Tiurin se opri la jumătatea vorbei. Mulțimea se dădu în lături, lăsîndu-i bătrînului loc să treacă. Dintr-un salt, Ogrîzkin se apropie de Luka. Degetele lui răşchirate, asemenea unor gheare, se întinseră spre fața vorbitorului. Tiurin îl trînti la pămînt cu o izbitură.

— Legați-l pe nătîngul ăsta bătrîn ! se auzi vocea lui Luka.

Danila Mihailovici își scoase capul pe fereastră. În înghesuiala de lîngă monument nu se mai putea desluși nimic, era o învălmășeală din care numai glasul lui Ogrîzkin se auzea țipînd. Curînd zarva se domoli. Patru inși, ținîndu-l pe negustor de mîini și de picioare, îl cărară la soviet. Necunoscutul sosit în sat mergea alături, ținînd în mînă un revolver. La început, bătrînul se smucea să scape, dînd din picioare, dar apoi rămase atîrnat, neputincios, de brațele celor care-l duceau.

Danila Mihailovici se trînti pe divan și începu să plîngă. Stînd lîngă grilaj, Tiurin își continuă cuvîntarea. Din frînturile de cuvinte, Salnikov înțelese că Luka îndemna oamenii să se înroleze în garda roșie. Kulikov, lîngă fereastră, trînti o înjurătură. Bătrînul îi privi cu ochii uzi de lacrimi și își lăsă iar capul pe pernele divanului.

V

Orășelul Dolgorukov era înecat în noroi.

Caldarîmul străzilor se vărsa asemenea unor rîuri de noroi în strada principală. În dreptul centrelor de predare a grînelor, noroiul era adînc de o jumătate de arșin. În fața ușilor deschise, căruțele așteptau înghesuite pe trei rînduri, cu roțile cufundate pînă la butuci în chiselița de noroi. Sus, pe saci, stăteau vociferînd țăranii, certîndu-se pentru rînd. În magazii, lîngă cîntare, umblau forfota negustorii mobilizați pentru muncă, cărînd sacii

de la căruțe la cîntare ; de la cîntare, înfundîndu-se pînă la genunchi în purcoaiele de grîne, îi cărau apoi și-i deșertau în vîrful unei stive. Se auzeau țăcănind greutățile de la cîntare. Grînele curgeau cu un foșnet ușor, înălțînd grămada. Recepționarul, un comunist, îi striga pe fiecare pe nume, strecurîndu-le prin ușă, în larma care acoperea totul, chitanțele. Cantaragiii se împleticeau de oboseală, iar căruțele soseau și soseau într-una, șirurile lor fără sfîrșit șerpuiau în lungul străzilor, pierzîndu-se undeva în mahalalele orașului.

Deseori cernea o ploaie de toamnă, sîcîitoare, care te scotea din sărite. Picăturile cădeau cu zgomot în chiseliță cu sclipiri de oțel, iar caldarîmul le răspundea printr-un murmur molcom și uniform. Pîrîiașe subțiri curgeau pe deasupra noroiului, îi spălau petele galbene de băligar, dar nu puteau pătrunde în adînc. De aproape, drumul părea albastru, iar de departe avea luciri azurii. Se apropia pe furiș un amurg șters. Șirurile de căruțe se împrăștiau prin oraș, în vreme ce lîngă felinarele centrelor de predare se desfășurau cu înfrigurare operațiile de recepție. Dimineața șirurile se refăceau la loc.

Cînd cozile de căruțe dispăreau din oraș, le vedeai înșirate mai încolo, pe șoseaua gării, lîngă mărfarele lungi. Cînd ultimul vagon era plin ochi de grîne sau de cartofi, o locomotivă mică burduhănoasă, hîrîind și șuierînd, căra încărcătura trenului de marfă spre marile centre industriale, la Moscova.

În orășel, așa cum se întîmpla și cu sute de ani în urmă, clopotele sunau somnoros. Bătrîni și bătrîne mergeau, de-abia tîrîndu-se, printre șuvoaiele de chiseliță albastră, spre catedrală și spre biserici. Clopotnițele vuiau plicticos în întîmpinarea lor :

— Veniți la n-noi... Hm-m... la n-noi... Hm-m.

Bisericoșii se tîrau înainte, de-a lungul zidului scund și roșcat al vechii cetăți, pe lîngă zidurile albe ale mănăstirii, sfinților, doftori fără de arginți Kozma și Damian, pe lîngă bisericile ei tăcute cu cîte cinci turle. Lîngă porțile largi, pe unde în alte vremuri treceau în

trăsuri numai înalte feţe bisericeşti, acum era bătută o tăbliţă galbenă şi modestă, cu trei litere :

C.K.J. [1]

Trei litere, trei puncte, şi nimic mai mult. Dar pe unii, aceste litere îi speriau mai tare decît cealaltă inscripţie de pe latul peretelui, la fel de înfricoşătoare şi de tăcută ca şi mănăstirea.

Bisericoşii umblau pe cealaltă parte a străzii. La o mişcare imprudentă a capului, inscripţia le sărea în ochi. Uitau de vuietul clopotelor de la catedrală şi numai cuvintele, ca nişte flăcări negre, ardeau proiectate pe peretele alb :

E un ucigaş cel care doseşte
piinea de cei înfometaţi !

Apoi privirea ajungea la căruţele cu grîne, şi cuvintele acestea înfricoşătoare păleau în mintea celor care le citiseră. Dar cele trei litere nu păleau de loc. Pentru ca aceste litere să nu sune atît de înfricoşător, erau înlocuite în discuţiile lor prin cuvintele „doftorii fără de arginţi". „A nimeri la doftorii fără de arginţi", era socotit drept o mare nenorocire. Oamenii se duceau acolo cu feţele palide, crispate, şi ieşeau cu chipurile luminoase, radiind. Cei care le întîlneau privirea gîndeau, fără să vrea, cu mirare : cine ştie ce fericire a dat peste om...

Puţini ar fi putut să explice cauza acestei spaime, fiindcă rareori se întîmpla ca vreunul să rămînă timp mai îndelungat dincolo de acest perete. În vară, numai negustorul Ogrîzkin din Zlîn rămăsese acolo două săptămîni. A stat şi a chibzuit în chiliile răcoroase ale mănăstirii şi s-a învoit ca în loc să fie trimis în lagăr, să plătească drept contribuţie cincizeci de mii de ruble. Bătrînul trăgea nădejde s-o lungească cît mai mult cu plata, că Dumnezeu ştie cine o ieşi pînă la urmă mai bine : cehoslovacii nu-s chiar atît de departe ; mergînd

[1] C. K. — comisie extraordinară. (judeţeană).

în lungul Volgăi n-ar mai fi pînă la ei decît o aruncătură de băţ. Dar prea puţină încredere i s-a arătat negustorului. Însuşi Tiurin, împreună cu trei tovarăşi de-ai săi, l-a dus pe Ogrîzkin la Zlîn şi i-a dat drumul numai după ce i-au pus în mînă chitanţa contra sumelor achitate.

Frica provenea din altă parte. S-a furişat venind de la Moscova, Iaroslavl, Ivanovo-Voznesensk, din oraşele industriale, aducînd împreună cu ea şi speculanţii, şi aciuindu-se trainic aici. Negustorii din Dolgorukov tremurau lîngă zidurile mănăstirii. Ieşind apoi pe poartă se duceau glonţ la centrele de predare şi îşi făceau cruce, tîrîndu-se pe grămezile de grîne, fericiţi că au scăpat ieftin.

Nu puteai să nu-ţi faci cruce !

Cele trei litere de pe poartă, inscripţia de pe perete, şi hîrtiuţele ce împestriţau gardurile cu literele lor albastre, sfîrşeau cu aceste cuvinte cumplite :

„...Cei care nu se vor executa, vor fi traşi la răspundere de Puterea Revoluţionară, mergîndu-se pînă la împuşcare."

De execuţii încă nu se auzise, dar faptul că erau posibile înfricoşa mai mult decît dacă s-ar fi întîmplat. După povestea cu Ogrîzkin, numele lui Luka Tiurin se înrădăcină în mintea tuturor : cel mai înverşunat bolşevic ! Iar cînd cei de la Dolgorukov vedeau pe o hîrtiuţă literele mari şi strîmbe ale semnăturii lui, erau siguri că n-ar sta o clipă pe gînduri dacă ar fi să împuşte pe cineva. Tovarăşul Tiurin are mare putere. Stă la mănăstire, e şi la soviet, şi şi-a mai adus paisprezece voluntari de la Zlîn. Toţi paisprezece sînt nişte draci împieliţaţi, nu alta... Dacă se întîmplă ca vreunul dintre ei să se uite prin poarta cu zăbrele a mănăstirii şi să te măsoare cu ochii aceia ai lui, te simţi ca şi cînd ai sta dezbrăcat în faţa lui. Pe loc îţi află toate gîndurile, chiar pe cele de care nici tu nu ştiai. Iar şeful lor este Siomka Porîvalov, unul mărunţel, vînjos, bun prieten cu Tiurin încă de pe front.

Sosiseră vremuri de izbelişte pentru orăşelul Dolgorukov.

Ar mai fi trăit el poate sute de ani, așa cum se înfățișa, puhav și moale ca un aluat rece și nedospit. Dar revoluția a băgat în el un pumn de drojdie proaspătă. Strașnică s-a mai nimerit această drojdie... umflă totul împrejur, iar orașul, fără voia lui, pufăie acum și gîfîie. Pufăie de frică în fața celor trei litere, în fața slovelor ciudate de pe hîrtiuțele dactilografiate, în fața petelor pestrițe ale pancartelor nemaivăzute pînă acum, pe care sînt zugrăviți oameni roșii ce pășesc peste căsuțe minuscule spre coșuri de fabrici și de uzine. Gurile lor sînt larg deschise ca să-și strige chemările.

Toate spaimele s-au concentrat, ca fascicolele de raze într-un focar, asupra persoanei lui Luka Tiurin. Chiar și celor care îl cunoșteau nu le venea să creadă că nu e decît un țăran din Akulovo, și că înainte de război fusese un simplu țesător, ca oricare altul, chiar aici în orășelul lor, la Dolgorukov. Poate oare un om din popor să ajungă dintr-o dată la putere și să-i țină pe toți într-o mînă de fier ? Parcă nu le venea să creadă totuși...

Un lucru nu știau însă cei din Dolgorukov : că la comitetul județean de partid se ținea de mult evidența muncii desfășurate de tovarășul Tiurin. Toată iarna și toată primăvara umblase prin sate și cătune, îmboldindu-i pe oameni, făcînd agitație, amenințînd. Nu se afla în tot orașul un membru de partid mai conștiincios și mai curajos decît Luka. I se dădeau mereu sarcini grele. Nu le refuza niciodată, punea în muncă toată forța și toată pasiunea de care se simțea capabil, și din cauza asta era uneori foarte crud.

Și cei din Dolgorukov așteptau zicînd : bine-ar fi ca acest om fără astîmpăr să se prăbușească de la înălțimea la care s-a cocoțat sub privirile tuturor. Bine-ar fi !

Cînd iarna apăruseră la colțurile de stradă hîrtiuțele roșii anunțînd prima mobilizare, orașul răsuflă din adînc : ăsta-i lucrul cel mai greu... Încearcă numai să mobilizezi !...

Oamenii șușoteau în Dolgorukov, șușoteau în Zlîn, șușoteau prin sate și prin cătune. Flăcăii umblau pe uliți cu căciula pe-o ureche și priveau țanțoș. În ochii lor plini de arțag citeai :

— O să vedem noi !...

Taţii hotărîseră :

— Pe feciorii noştri n-ai să-i poţi mîna pe nici un front... Nu-u, cu noi nu merge !

La comitetul judeţean de partid problema mobilizării era prima pe ordinea de zi. Multor picioare vînjoase le era teamă să nu se scrîntească lovindu-se de această piatră de încercare. Din colţul lui, Luka îi privea pe tovarăşii săi şi zîmbea unui gînd ascuns. Zîmbetul lui le mai dădea puţin curaj : Tiurin ştie ceva, se bizuie el pe ceva.

La recrutare, flăcăii veneau însoţiţi de taţii lor. Sub paie, în sănii, pleoscăia în damigene basamacul negricios. Sute de sănii, înghesuindu-se, înconjurară cazarma. În mijlocul gălăgiei, în scîrţîitul paşilor pe zăpadă, recruţii prindeau curaj, trăgînd cîte-o duşcă din damigene şi se prezentau la recrutare veseli şi zgomotoşi. Intrînd în cazarmă, dădeau de o coadă lungă, răsucită în spirală. Veselia dispărea, cît ai clipi, îi cuprindea deodată tristeţea, parcă nu se mai simţeau în apele lor.

Erau lăsaţi să intre pe uşă cîte treizeci de inşi. Se făcea întîi examenul medical. Luka ocupa, la masă, locul de preşedinte ; ştampila de zor bucăţele de hîrtie roşie, şi, după examen, îi punea fiecăruia cîte una în mînă. Recruţii citeau posaci rîndul negru şi scurt al slovelor : „Prezentarea peste trei zile cu toate lucrurile". Atîta tot... Dedesubtul acestor cuvinte, o ştampilă negricioasă, cu un desen meşteşugit la mijloc.

Această atitudine calmă şi gravă le lua piuitul şi celor mai îndărătnici. Cum să începi scandalul de unul singur, dacă nu ţi s-a spus nici o vorbă jignitoare ? Ehei, dacă ar începe cu toţii împreună, ar fi cu totul altceva... Şi, ţinîndu-şi cu o mînă pantalonii, cu cealaltă hainele şi hîrtiuţa roşie, flăcăii treceau în sala unde se aflau toţi ceilalţi.

În curte, capetele mulţimii unduiau ca nişte valuri. Din clădirea cazărmii, recruţii ţîşneau afară, unul cîte unul, descumpăniţi, sfioşi. Dădeau buzna pe poartă, înghesuindu-se, cu capetele ameţite şi înfierbîntate de băutură. Taţii oftau, mamele plîngeau. Deasupra capetelor stăruia parcă un vuiet. Sub şopronul din curte, Pantik

Salnikov, agitîndu-şi braţele lungi, perora în faţa unui grupuleţ de flăcăi din Zlîn şi Dolgorukov. Alături, cu fruntea încăpăţînată lăsată în pămînt, stătea încruntat Sizov. Kulikov privea în gura lui Salnikov, trăgea cu coada ochiului spre încruntatul Abram şi tresărea de frică.

— ...Oare îi mai putem crede ? striga, săltînd înfierbîntat, Pantik. Înainte ţipau : „Jos războiul", şi acum vin iară cu mobilizarea, pun din nou la cale o încăierare. Drept e asta ?...

— Aşa e ! urlară zeci de gîtlejuri ameţite de băutură. Să-l ridicăm sus pe Salnikov...

Pantik fu cuprins de spaimă, gîndurile i se învălmăşiră. Făcu un pas înapoi, covîrşit de năvala celor din primele rînduri, începu să-şi agite repede braţele şi să strige. Nişte mîini puternice îl cuprinseră de mijloc pe la spate. Picioarele-i lungi fîlfîiră deasupra capetelor şi se lăsară peste căciulile trase pe-o ureche. Înconjurat de sudălmi, de chiote şi fluierături vesele şi stridente, Pantik, întins cît era de lung peste capetele celorlalţi, se înălţă pînă la grinzile şopronului.

După această treabă obositoare, toţi alergară la sănii să prindă noi puteri. Şi, într-adevăr, prinseră. Capetele se lăsau pe umerii vecinului, iar limbile mai morfoleau cele din urmă văicăreli :

— Aşa tinerei cum sîntem, să ne trimită în război... Hai ? Asta-i drept ?

Piaţa se golea încet, încet.

Trei zile în şir, prin sate şi cătune, zdrăngăniră armonicile, şi fetele plîngeau despărţirea cîntînd :

Brăduleţ, dragostea mea
De azi nu te-oi mai vedea
Voinicel ca bradul drept
Nu te-oi mai strînge la piept.

La cazarmă te-or lua,
Eu de dor voi suspina
După părul bălăior
Plînge-mi inima de dor.

O altă armonică răspundea săltăreț acestor cîntări tînguitoare. Flăcăii porneau un alt cîntec cu chiote și șuierături :

Cătănie, hei drăguță,
Un cuțit și o furcuță.
La cazarmă ne vor da,
Ce să fac cu draga mea ?...

Armonica repeta duios melodia. Și din nou, cîntecul tumultuos tulbura liniștea nopții :

Un cuțit și o furcuță,
Cătănie, grea osîndă,
Voi trimite-a mea drăguță
Un coș plin de hrean să vîndă...

Gurile larg deschise duhneau a basamac părintesc. Din pricina șuierăturilor și a chiotelor voinicești, tremura văzduhul care geruia deasupra caselor :

— Nu ne-om duce-e-e...

— Și noi venim de la fabrica de cuțite, sîntem frați cu Kondratov.

Trei zile se scurseră într-un chef neîntrerupt, asemenea somnului adînc de dinaintea zorilor.

Și din nou cazarma se înalță ca o stîncă în mijlocul mării de sănii, de cojoace, de căciuli și de cai. Pe poarta deschisă intrau șuvoi recruții, împreună cu tații, cu soțiile și cu mamele lor.

Tiurin se uita la ei prin fereastră. În spatele lui, șeful miliției, Vorobiov, își potrivea nervos *pince-nez*-ul pe nasul asudat și bodogănea la urechea lui Luka :

— Sînt beți cu toții... Cu vorba bună parcă te mai poți înțelege cu ei ? Să scoți numai capul afară, și te și fac bucățele.

— Poate totuși, cine știe ! zise Luka, făcînd cu ochiul peretelui cu inscripții.

— De bună seamă, sîntem nevoiți să mizăm pe acest „poate", dar îți spun că eu n-am să iau cuvîntul.

Își aranjă la gît fularul de flanelă pe care-l purta ca să nu răcească. Tiurin îl privi peste umăr pe Vorobiov, așa, în treacăt, și din nou își îndreptă fața spre fereastră.

Deodată observă un grup suspect într-un colţ al curţii. Spatele i se îndoi, urmărind cu încordare ce se întîmpla acolo, îşi apropie faţa de geam. Fără să întoarne capul, îşi întinse mîna înapoi :

— Dă-mi binoclul !...

Pielea tocului se auzi scîrţîind în mîna lui Vorobiov. În cîmpul rotund al binoclului, aproape, răsăriră chipurile binecunoscute ale unor zlîneni. Pantik perora, Kulikov dădea aprobator din cap şi ochii îi luceau veseli. Numai Sizov stătea sumbru, posac.

— Face agitaţie, ticălosul ! clătină Luka din cap şi înapoie binoclul şefului miliţiei. E timpul să ne apucăm de treabă. Ar fi fost mai bine, dacă nu erau atît de beţi, dar...

Nu-şi mai sfîrşi gîndul, strînse doar din umeri. Vorobiov mai pierdu mult timp ca să bage binoclul în căptuşeala moale a tocului. Îşi îndreptă şi curelele de care era prinsă teaca revolverului, privi în jos spre scara pustie şi rămase locului.

Luka coborî fără grabă treptele. Stînd deasupra mulţimii, în cerdacul de la intrare, îşi întoarse uşor capul spre ferestrele cazărmii care mărginea curtea pe cealaltă parte. Zîmbi unui chip rotund ce se zărea la una din ferestrele de la etaj.

— Tovarăşi !...

Sute de capete se întoarseră auzind chemarea plină de avînt a comisarului. În jurul lui zgomotul încetă. În colţurile curţii se mai auzea vorbă, dar curînd se făcu linişte şi acolo, numai tropăitul picioarelor duduia înfundat pe zăpada bătătorită. Cerdacul fu înconjurat de o mulţime compactă. Guri înfierbîntate de băutură răsuflau în direcţia lui Luka. O duhoare înăbuşitoare de basamac şi de mahorcă se întinse spre cerdac şi urcă scara. Cineva din spate spuse scuipînd :

— Ce s-au mai cherchelit, diavolii...

Tiurin îşi întoarse mirat capul, auzind această voce. Şase voluntari din Zlîn, ţinîndu-şi armele ascunse, stăteau pe scară. Faptul că veniseră singuri, fără să-i cheme, îl făcu pe Luka să se simtă în largul lui.

Strigă de sus :

— Ei, cum e ?... Aţi tras puţin la măsea, cu un prilej ca ăsta ?

Cei de jos se aşteptau la alt fel de vorbe. Mai întîi rămaseră dezorientaţi, apoi un hohot general spintecă văzduhul. Luka deslusi printre alte strigăte :

— Ce-i drept nu-i păcat !...

— Dar ce, tu ne-ai dat de băut ?

— Brava, băieţi !... Aşa-i la un atare prilej, nu se poate să nu tragi o duşcă. Ştiţi cum se spune la noi : trăieşti, trăieşti şi să n-o faci odată ?

— Las că ţi-o facem noi, strigă cineva din ultimele rînduri.

Luka îşi trase mai tare căciula pe cap, ca şi cînd n-ar fi auzit nimic.

— Asta-i, tovarăşi !... Acum însă mulţumiţi-le părinţilor pentru osteneala şi grija pe care v-au arătat-o, luaţi-vă rămas bun de la ei şi vom începe îmbarcarea în vagoane. Trebuie să ne grăbim... Duşmanii încep să se mişte, încearcă să smulgă de la oamenii muncii toate cuceririle revoluţiei : de la ţărani — pădurile şi pămînturile, de la muncitori — uzinele şi fabricile. Pentru a lupta împotriva lor nu ajung numai voluntarii. Puterea sovietică, puterea muncitorilor şi a ţăranilor, vi se adresează vouă...

— Iar noi nu vrem ! strigă de la urmă aceeaşi voce.

Recruţii tresăriră. Toate capetele se întoarseră. Se ridicară toţi în vîrful picioarelor, ca să-l vadă pe îndrăznetul care vorbise. Tiurin se înroşi la faţă. Pe sub sprîncene aruncă o privire în direcţia aceea şi drept în faţă văzu sticlind ochii obraznici ai lui Pantik.

— Bolşevicii au făgăduit pace, şi acum iar vor să ne mîne la război ? Jos cu ei !...

— Jos ! urlară vreo treizeci de gîtlejuri de lîngă Salnikov.

Un pietroi greu zbură peste capetele mulţimii şi se izbi în uşă. Luka se dădu deoparte. Piatra ricoşă pe cerdac şi căzu bocănind pe trepte în jos.

Din uşă ţîşniră afară cei şase voluntari, ţinînd armele în cumpănire. Recruţii se traseră înapoi. În mijlocul tro-

păitului și a înghesuielii se auziră țipete de femei, stîrnind o larmă de neînchipuit. Alte patru pietroaie căzură pe trepte. Pumni strînși, însoțiți de amenințări, se ridicară deasupra capetelor.

Tiurin, descumpănit, își frămînta centura, apoi se întoarse hotărît spre cei șase voluntari :

— Treceți la locurile voastre. Deocamdată nu-i nevoie de arme, iar înfățișarea voastră îi cam întărîtă.

Voluntarii se încăpățînau să nu plece. Luka îi luă pe fiecare în parte, apucîndu-i de umeri, și-i împinse prietenește spre scară :

— Hai, duceți-vă, dracilor...

Prin curte alergau flăcăii cu fețele roșii, surescitate. Năvăliră buluc spre porți, căutînd să iasă în stradă. Una dintre porți, sub năvala mulțimii de trupuri, se închise și nu o mai putură deschide. Mai încolo unii spărgeau gardul de scînduri.

— Tovarăși... Nu mai faceți pe proștii !... striga de pe trepte Tiurin. Nu fiți nătîngi...

Mult timp, zgomotul și strigătele nu mai conteniră. În cerdac stătea calm Tiurin, cu brațul ridicat. Jos, recruții se apropiară de trepte. Cei din primele rînduri strigau :

— Liniște acolo...

— Uitați-vă ce-i, fraților, începu comisarul cînd larma mai conteni puțin. Printre voi, țărani săraci și muncitori, sînt mulți feciori de chiaburi și de negustori. Aștia n-au nici un interes să apere puterea sovietică, comitetele sărăcimii le-au făcut, cum știți, un pustiu de bine. Acum ei vă atiță și vă împing la scandal. Eu le spun acestora un singur lucru : dacă vor să vorbească cu ajutorul pietrelor, atunci nu-i văd bine. O să-i cinstim și noi în felul nostru !...

Luka își smulse de pe cap capela și o întinse spre ferestrele unei alte cazărmi. O fereastră mare se deschise acolo cu zgomot. Pe pervazul ei, aproape deasupra capetelor celor de jos, apăru botul ascuțit, cu o găurică la mijloc, al unei mitraliere. O mitralieră calmă

ca însuşi destinul. Într-o parte atîrna o bandă lucioasă, semănînd cu o curea şi avînd înfipte în ea cartuşe de armă. Trei mutre obraznice de hoţomani rînjeau de după apărătoarea verde-cenuşie de oţel a mitralierei.

Toate capetele se întoarseră spre mitralieră, mînate parcă de vînt. În curtea largă se aşternu liniştea.

— Priviţi !... spuse Tiurin, arătînd cu degetul spre mitralieră. Să încerce duşmanii noştri să vorbească cu pietrele.

Comisarul cuvîntă apoi îndelung, în mijlocul unei linişti păstrate cu grijă, şi recruţilor le veni mintea la cap.

Apoi totul se desfăşură fără complicaţii, într-o atmosferă de calm desăvîrşit. În amurg avu loc, în gară, îmbarcarea în vagoanele de marfă încălzite. Luka umbla prin mulţimea mobilizaţilor, glumind, îmbărbătîndu-i. Femeile suduiau în şoaptă şi înghiţeau suspine amare cînd trecea pe lîngă ele.

Bătrîna locomotivă fluieră răguşit. Deasupra mulţimii cuprinse de tulburare se înălţară strigăte, gemete şi se auziră ultimele cuvinte de adio. Luka se opri în dreptul primului vagon. Locomotiva oftă o dată cu încordare, aruncă cu un fornăit un nor de abur fierbinte la picioarele lui Tiurin şi se smuci înainte. Zornăiră lanţurile de-a lungul întregii garnituri. Luka strigă spre uşa deschisă a vagonului :

— Tovarăşi, pentru puterea celor ce muncesc, înainte !

Vagoanele roşii înaintau încet prin dreptul peronului. La strigătul lui Tiurin, într-unul din vagoane cineva scuipă cu zgomot în semn de răspuns. Scuipatul plescăi acoperit de huruitul roţilor. Comisarul clătină din cap :

— Mare nătîng ! Ăsta trebuie să fie cu siguranţă Panka Salnikov...

Prin faţa lui trecu sprinten ultimul vagon, depărtîndu-se cu un zgomot ritmic şi tot mai înfundat la îmbucăturile şinelor. Ochiul roşu de la urmă clipi în pîcla amurgului şi, micşorîndu-se din ce în ce, pluti în direcţia Iaroslavlului.

VI

Frumosul oraș, acum mutilat, își acoperise rănile cu zăpadă. Alături dormita Volga învăluită în cearșafuri reci, și numai pe la copci apa se auzea clipocind ușor.

Zăpada nivelase caldarîmurile și Cheiul, sfîrtecate de tranșee, astupase găurile din pereții și zidurile mănăstirilor, ale catedralei și cazărmilor. Soarele de februarie încălzea. Zăpada afînată se muia și scădea, cum scade pămîntul de pe mormintele prost făcute.

Lîngă cazărmile Spasskie, care scăpaseră nevătămate de focul tirului de artilerie, vedeai agitîndu-se siluete cenușii, purtînd capele verzi cu stele. În curtea cazărmii unduia o mare de capete țuguiate. Se ținea un miting în ajunul plecării pe front.

Mulțimea în mantale cenușii stătea aproape de tribună, ochii tuturor erau îndreptați spre chipul vorbitorului. Într-un colț al curții se îngrămădise un grupuleț izolat de vreo cincizeci de inși. Aceștia nu erau atenți decît la ceea ce vorbeau dînșii.

Ilia Krapivin se răsucea pe tocuri, privind obraznic de jur împrejur. Alături de el stătea zgribulit Kulikov. Pantik Salnikov se așezase cu spatele la vorbitor și discuta cu Iliușka. Sizov, agitînd un sul lung, care semăna cu un băț învelit în hîrtie, asculta si tăcea ca de obicei.

Ilia întoarse urechea spre tribună. Vorbitorul le spunea ostașilor roșii să lupte cu dîrzenie pentru soviete. Krapivin arătă cu capul în direcția acestuia :

— Auziți ce le mai îndrugă ? Aidoma lui Lukașka Tiurin al nostru. Ăla, în ultima vreme, a prins grozav meșteșugul de clănțău, a ajuns un adevărat comisar. Cînd au fost mobilizate cadrele de comandanți, înainte de a fi trimiși aici, vine la mine, și-mi zice : „Noroc, tovarășe Krapivin.“ „Noroc, zic, tovarășe Tiurin...“ „Ei, ce zici, îmi spune, ne-om lupta pentru puterea sovietică ? Nădăjduiesc că n-ai să mai tragi chiulul, ca-n războiul imperialist ?“ Asta-mi spunea ! Și ce mai vorbe a început să-mi toarne ticălosul... „E bine să nădăjduiești, îi răspund, iar noi sîntem totdeauna în stare să pricepem situația internațională...“ L-a cuprins bucuria, ba mi-a

strîns şi mîna. „Ehei, îmi zic, deşteptule... Tiurin ai fost şi tot Tiurin ai rămas."

Kulikov pufni în pumn :

— Straşnic luptător a mai găsit pentru puterea sovietică !...

Salnikov privea pe deasupra capului lui Iliuşka. Cu capela pe cap şi în mantaua lui soldăţească, părea mai mare decît vîrsta pe care o avea, de parcă dintr-o dată crescuse şi se făcuse un bărbat adevărat. Krapivin observase la el o trăsătură caracteristică şi anume : niciodată nu puteai spune cu certitudine dacă îşi ascultă sau nu interlocutorul. În asemenea clipe, ochii albaştri ai lui Pantik priveau mijiţi în depărtare. Şi lui Iliuşka i se părea că dezlînatul, stîngaciul licean, care semăna cu un viţel, dispărea, iar în locul lui se ivea îndărătnicul neguţător Salnikov, cu buzele uscate şi strînse ferm. Numai obrajii lătăreţi mai aminteau puţin de Pantik.

— Ilia, tare îi mai asupresc pe ai noştri, nu-i aşa ?

La auzul întrebării, faţa lui Krapivin se lungi. Oftă şi se codi o clipă să răspundă :

— Straşnic i-au strîns, frăţioare. Nu mai scapă de impozitul ăsta excepţional de război... Pe tatăl tău l-au pus să plătească o sută cincizeci de mii, pe al meu — douăzeci şi cinci. Au făcut amîndoi cîte-o contestaţie ; numai pe hîrtie au dat vreo douăzeci de ruble. Bătrînul meu le-a dus pe amîndouă la oraş. S-a întors plouat rău : „Ilia, ce-i de făcut ? Acolo mi-au cerut să certifice comitetul sărăcimii că cererile spun adevărul." Eu, fără vorbă multă, îmi iau revolverul, mă duc la preşedinte şi-i zic : „Ai să semnezi ?" şi, parcă fără să vreau, scap revolverul pe jos. Ăla sare în sus... Începe să tremure, se face la faţă alb ca scrobeala şi-şi pune semnătura fără să zică pîs. Într-atîta se speriase săracul, că la prima literă a şi găurit hîrtia cu peniţa, pătînd toată coala. Şi Danila Mihailîci a mai adăugat în cerere : „fiul luptă în Armata Roşie"...

Lîngă tribună se auzi un răpăit de aplauze. Krapivin îşi înălţă capul, băgă patru degete în gură şi scoase un şuierat ascuţit. Kulikov, speriat, îşi trase capul între umeri.

— Lasă asta ! O să ne audă...

— Nu-i nimic, nu strică să le domolim nițel focul. Pantik, ai pregătit pancartele ?

Salnikov arătă cu capul pachetul din mîinile lui Abram :

— La despărțire trebuie să le trîntim una...

În față, drept răspuns la un strigăt puternic al vorbitorului, se înălță un „ura" prelung. Grișka își întinse gîtul. În vuietul de voci desluși nume de conducători și strigă cu vocea lui subțirică :

— Trăiască Deni-iki-in !...

Privi spre Krapivin, așteptînd ca acesta să-l laude. Iliușka rîse :

— Nu merge !... Curînd e primăvară, e nevoie să lansăm o altă lozincă. Strigă împreună cu mine...

Își duse palmele în chip de pîlnie la gură și urlă :

— Trăiască zboru-ul !...

Pantik se însufleți. Smulse din mîinile lui Sizov sulul acela lunguiet și desfășură grăbit sfoara cu care era legat. Sulul se desfăcu și se iviră două bețe albe. Pe unul i-l întinse lui Sizov :

— Atîrnă-l Abram. Să se vadă cît mai bine...

Amîndoi alergară spre perete și agățară pancarta cu niște sforicele de cîrligele burlanelor. De pe bețele albe se desfășură o hîrtie care semăna cu hărțile geografice de școală și care rămase atîrnată pe perete, susținută de bețe.

— Să ne amestecăm în mulțime !...

Toți patru se strecurară în mulțimea cenușie. Vecinii își întoarseră capul. Pe pancartă stăteau scrise cu degetul niște litere rotunde și groase :

PROȘTII SÎNT MÎNAȚI
PE FRONT,
CEI DEȘTEPȚI PREFERĂ
PĂDURICEA VERDE.

Pe o altă pancartă era desenat un omuleț sfrijit, care ținea în mîini un picior subțire cu o potcoavă bătută pe o copită uriașă. Textul alăturat fusese scris de același deget. Soldatul care stătea cel mai aproape de perete se aplecă spre rîndurile mărunte și smuci furios bățul.

— S-au făcut îndrăzneți din cale afară, diavolii !

Colțul acela al curții se goli. Pe peretele de cărămidă, lîngă burlanul verde, rămase atîrnată singuratică pancarta albă. O adiere de vînt flutura hîrtia, iar cînd vîntul slăbea, bățul de jos se izbea de tablă și burlanul zăngănea ușor.

La cazarmă zlînenii se întoarseră împreună. Iliuşka și Pantik veneau braț la braț, iar înaintea lor, sucindu-se mereu, mergea Kulikov. Uneori, în focul discuției, se întorcea și mergea de-a-ndăratele. Sizov se tîra la urmă de tot.

Lîngă ușa cazărmii, un braț vînjos îl înșfăcă pe Kulikov de guler. Grișka începu să se zbată neputincios. Krapivin lăsă brațul lui Salnikov și, prăpădindu-se de rîs, se așeză pe zăpadă.

— Vavilka !... De unde dracu te-ai ivit ?

Am mers pe același drum, pe care toți merg acum.

Mutra smeadă și lătăreață a lui Dudorov se lăți mai tare într-un zîmbet. Îl împinse într-o parte pe Kulikov.

— Cinste și plecăciune consătenilor mei !

Își ridică degetele răschirate, dînd voinicește mîna cu ei :

— Noroc, Ilia Patrovici... noroc, Pavel Danilîci. Noroc, Abram Stepanîci... Noroc și ție, păsărică mică. Te-am văzut cum te înfierbîntaseși, că mergeai cu spatele înainte, ei, și atunci... Cum o mai duceți, băieți ?

— Să zicem bine, cu ajutorul sfintelor tale rugăciuni, rînji Ilia.

— Care va să zică nu prea o duceți grozav !

Și Dudorov dădu iar drumul rîsului său gălăgios. Pe chipul lui de țigan, dinții lați ca de cal scînteiară, iar știrbitura părea ca o bortă neagră.

— Ai vreo însărcinare pentru noi ? se interesă grijuliu Pantik.

— Firește, n-am venit eu în dorul lelii. La toți patru v-am adus cîte o țidulă, măcar că și fără ele vă pot spune despre ce-i vorba. Tare îi mai strîng în clește pe tații noștri... Pe Danila Mihailovici l-au strîns bine de tot. Chipurile, e rechiziție, dar după mine, ce mai încoace și încolo, vor să smulgă toate capitalurile de la cine le are. Lui Petruha Krapivin o să-i ia făbricuța de

scrobeală şi-l mai ameninţă cu o contribuţie grasă pentru actele de violenţă la adresa Comitetului sărăcimii. Mă întreb, nu cumva feciorul lui a făcut o ispravă ca asta ?

— N-ei fi crezînd că bătrînul meu s-a încumetat la o asemenea treabă ?

— Asta-i !... Pricep eu cine a făcut-o. Ei, pe taţii lui Dizov şi Kulikov, deocamdată, îi strîng mai uşurel, dar socot că nici ei n-or să scape.

— Şi atunci ce-i de făcut ? întrebă nedumerit Kulikov. Zilele astea o să ne trimită pe front, iar acolo se petrec grozăvii.

Salnikov tăcea posac. Abram, pentru prima oară, deschise şi el gura :

— Să trecem mai încolo, prea sîntem în văzul lumii... Iar tu, Vavila, dă-ne scrisorile, nu mai trăncăni de pomană.

— Adică, la concret ? Ai dreptate !...

În timp ce o luau după colţul cazărmii, Vavila scoase din sîn un plic voluminos, învelit într-o cîrpă. Îl întinse lui Pantik :

— Împărţiţi-le singuri !

Zlînenii apucară cu jind scrisorile şi se apropiară de un felinar. Dudorov măsură cu privirea, din obişnuinţă, peretele unui depozit şi zgîlţîi uşurel gratiile. Vergelele de fier duduiră din încheieturile lor. Vavila se aplecă şi începu să cerceteze cu privirea pereţii dintre ferestre.

— Faci recunoaştere ? întrebă, din spate, Ilia.

— Mă uit să văd dacă n-aş putea să mă căpătuiesc cu ceva. Dar nu-i chip, e bine ferecat.

— Tătîne-meu mă cheamă acasă : „Dă-le dracului, de războaie, îmi scrie el. Fă totuşi cum vrei, că ai şi tu un cap pe umeri."

În curte, oamenii rupeau pancartele. Se auzeau trosnind beţele. Ilia trase cu urechea şi pe faţa lui trecu un zîmbet.

Salnikov se apropie grăbit. Obrazul îi era împietrit, buzele subţiri strînse a hotărîre :

— Ilia !...

— Ce este ?

— Plec.

— Grozavă noutate... Să ne sfătuim mai întîi, ca să ne dăm seama cum e mai bine de făcut. Patru minți sînt mai tari decît una singură.

— Dar pe-a mea n-o socotiți ? interveni, prefăcîndu-se jignit, Dudorov.

— În primul rînd... Pe Kulikov nu-l pun la socoteală. Hei, prieteni !...

— Eu, dragii mei, m-am hotărît să plec, declară Salnikov. Înainte mă gîndeam să trec de partea albilor la prima ocazie. Scrisoarea tatii însă mi-a schimbat intențiile. Socot că și aici putem fi de folos. N-am uitat că sînt membru al „Uniunii pentru apărarea Patriei și a Libertății".

— Nici noi n-am uitat ! rosti cu un efort Sizov.

— Cu atît mai bine... Forțele „Uniunii" sînt unite acum în lupta de partizani împotriva bolșevicilor. Voi intra în legătură cu ceilalți membri și vom porni la acțiune. Activitatea în spatele roșilor nu este mai puțin importantă decît frontul.

— Dar ce o să facem ? întrebă Grișka.

— Vom lupta pentru libertatea tuturor, pentru ca toți să răsufle ușurați. Noi nu sîntem politicieni, misiunea noastră este să acționăm. Cu forțele unite, vom obține convocarea Adunării Constituante, care își va spune cuvîntul.

— Ehei... Asta-i poveste lungă ! dădu din cap Krapivin. Îmi plac lucruri mai concrete. Întîi și-ntîi nu vreau să mă războiesc pentru Luka Tiurin ; în al doilea rînd, trebuie să sar în ajutorul tatălui meu. Și apoi mă mai așteaptă și alte trebușoare...

— Va să zică mergem ?

— Cu ce să mergem, călare pe băț ?

— Am să aranjez eu... Cine mai vrea să vină cu noi ? își bombă Pantik pieptul îngust.

— Eu zic că am același drum, rînji Vavila.

Kulikov se sucea nehotărît.

— Cu cine ți-e drumul, Grigori Matveevici ?

— Au să ne dea la mir, Ilia Petrovici ! rosti anevoie, cu tremur în glas, Kulikov.

— Dar ce, pe front au să ne mîngîie pe cap ?

— Asta-i așa, totuși...

— Treaba ta !... Tu, Sizov ?

Abram se codi să dea un răspuns categoric. Tăcu vreo trei secunde, tuşi în pumn şi arătă cu mîna spre oraş.

— Să mergem !...

Salnikov îşi trecu un braţ pe sub cotul lui Iliuşka. Sizov şi Vavila se postară de o parte şi de alta, masivi şi vînjoşi cum erau. Porniră aşezaţi aşa, în rînd, ocolind cazarma.

Lîngă felinar se frămînta Kulikov. Faţa i se schimonosea de o durere tainică. Se uită în urma lor, apoi întoarse capul, privind de jur împrejur. Era pustiu. Această pustietate păru pentru Kulikov mai înspăimîntătoare decît orice.

În jurul felinarului roteau fulgi albi. Mantalele cenuşii alunecară pe sub cercul acela luminos şi se mistuiră în întuneric. Grigori Matveevici se întoarse cu faţa în direcţia opusă. Făcu cîţiva paşi spre uşa cazărmii, dar îndată îşi înălţă braţele cu un geamăt ascuţit şi scurt, ca un schelălăit, şi fugi să-i ajungă din urmă pe ceilalţi.

VII

Strada Dvoreanskaia [1] se cufundase în liniştea nopţii. Vile tăcute, cu grădini troienite de zăpadă. Dormitează... De aproape doi ani visează dormitînd la vremurile ce s-au dus, la belşugul şi îndestularea negustorească, la viaţa statornicită de veacuri, viaţă vîrtoasă asemenea vinului vechi. Pînă de curînd aşa erau toate pe-aici. Dar vilelor li se pare acum că toate astea au fost demult, tare demult, sau poate că nici n-au fost vreodată.

În liniştea înfiorată strada Dvoreanskaia îşi ciuleşte urechile îndată ce aude scîrţîitul zăpezii, zuruitul de pinteni, zăngănit de puşti. În creierul ei răsună o în-

[1] Strada nobilimii (l. rusă).

trebare răspicată : la cine au venit ?... Paşii se pierd în depărtare, şi sub razele felinarelor scînteiază molcom zăpada.

— Slavă Domnului, au trecut de noi !...

După rebeliune, strada Dvoreanskaia e pustie. Perhurov găsise aici pe cei mai buni luptători ai săi, toţi cu ochiul ager, cu mîna fermă. În mănăstiri, în clopotniţele bisericilor, în vechiul liceu Demidov căzură luptători veniţi din strada Dvoreanskaia. Mai apoi, Ceka gubernială a început să-i scoată la lumină pe cei care-l ajutaseră şi simpatizaseră cu Perhurov. Unii n-au vrut să-şi mai aştepte rîndul să fie duşi în strada aceea scurtă, strada Netecea, şi se împrăştiaseră prin cele mai îndepărtate colţuri ale R.S.F.S.R. Acum se bat cu roşii, iar în faţa ochilor au drept ţel, drept steag — Volga cea necuprinsă, strada Dvoreanskaia cufundată în liniştea grădinilor.

În casele de pe strada Dvoreanskaia se instalaseră sinistraţii : comisari, muncitori de la fabrici, tîrgoveţi — toţi oameni cu copii, în veşnică alergătură şi zbucium. În ungherele rămase libere se aciuiră rămăşiţele familiilor de negustori. Zilele se scurgeau în bodogănitul gurilor ştirbe, la cozile unde se dădea tainul ultimei categorii. Seara, după ce şi-au înjurat pe săturate toţi duşmanii, şi au împroşcat din belşug ameninţări, capul lor gol nu mai putea stoarce nici o vorbă veninoasă, şi atunci se apucau de citit cărţi vechi, pătate de ceară. Căutau înfrigurati profeţii în cărţile judecătorilor, ale regilor şi prorocilor, în înţelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah. Cumplite erau cuvintele din străvechea carte. Inima li se strîngea de groază, dar sufletul prindea aripi. Din cărţile vechi reieşea că un Mihail a fost cel care a început şirul ţarilor şi tot un Mihail va fi cel care-l va sfîrşi. Asta trebuie să o pricepi... Iar dacă o pricepi pînă la capăt, atunci trage concluziile. Se impunea o concluzie, una singură : un ţar Mihail va veni neapărat, trebuie să se înfăptuiască profeţiile prorocilor. Înşişi bolşevicii au confirmat profeţiile. Ce stemă au dînşii ? Secera şi ciocanul ?... Dar ia încearcă să citeşti aceste cuvinte în ordinea inversă...

Şi de cîte douăzeci de ori pe zi verificau acest ultim argument : ca nu cumva să se strecoare vreo greşeală... Dar nu, citind de-a-ndoaselea, reieşea că stăpînirea lor se va sfîrşi cu un tron [1].

Şi aşteptau cu răbdare paştele cailor.

Tot pe Dvoreanskaia se afla şi casa modestă a lui Tihon Ivanovici Ciuhnaev, industriaş pielar, cunoscut în ţinutul Volgăi, o casă de o modestie disproporţionată cu capitalurile proprietarului. Era ticsită cu locatari pînă la refuz. Familia Ciuhnaevilor fusese mutată încă înainte de rebeliune în căsuţa de bîrne din curte, în care locuise înainte paznicul. Tihon Ivanovici se mută acolo împreună cu soţia şi feciorul său, holtei, Panteleimon, fără să spună o vorbă. În august, bătrînul citi în lista celor care l-au ajutat pe Perhurov, lipită pe zidul comitetului executiv gubernial, numele fiului său. Citi şi se închise în el însuşi, nu i-a spus nici măcar soţiei. Ea a aflat mai tîrziu. Timp de o săptămînă se zvîrcolise bătrîna în pat, apoi pornise pe urmele feciorului său.

Bătrînul nu vărsă nici o lacrimă. Şedea în căsuţa sa şi aduna în inimă, picătură cu picătură, o ură cumplită. Uneori scotea noaptea din ascunzătoarea de sub duşumea o cutiuţă plată de fier, în care se afla un caiet gros. După ce astupa fereastra cu o pătură şi-şi punea pe nas ochelarii bătrîneşti, Ciuhnaev se aşeza la masă ca să-şi continue cumplitul manuscris. În coloanele liniate din caiet, ce semăna cu un registru bisericesc de stare civilă, transcria nume ce fuseseră notate pe bucăţele de hîrtie. Încondeiase în caiet peste o mie de oameni : numele, originea, domiciliul. Dacă omul îşi schimba numele, bătrînul îi adăuga numele nou lîngă cel vechi. În ultima coloană trecuse unele observaţii : „comunist“ sau „prea ţine cu bolşevicii“. De multe ori ajungeau pe listă chiar şi copii de doisprezece ani. În coloana păcatelor, în dreptul numelor acestora, erau scrise observaţii mai lungi, de genul : „În cursul unei procesiuni prin

[1] Joc de cuvinte : molot — serp (în l. rusă ciocanul şi secera), citit invers : prestolom (cu un tron).

oraș a cîntat spurcata de „internaționala" și a dat din mîini. Cînd o crește mare o să fie comunist"..

Nici Ceka gubernială, nici comitetul gubernial de partid, nici celulele de partid nu cunoșteau pe mulți dintre oamenii menționați de bătrînul negustor. Dar el îi cunoștea...

După ce ascundea caietul sub dușumea, Ciuhnaev se apuca să citească. Cu îndîrjire și înfocare căuta să afle dintr-o carte groasă, străveche, ziua cînd va putea să-și înalțe capul și, ținînd în mînă cumplita listă, să se apuce de treabă.

În această seară de februarie Tihon Ivanovici era deosebit de bine dispus. Aflase de la un om de încredere două noutăți îmbucurătoare, iar cînd se întorcea spre ungherul său, întîlnise un grup de școlari. Copiii mergeau încolonați, în cadența unui cîntec de luptă. Lui Ciuhnaev îi sări pe dată în ochi un băiețaș vioi, cu nasul cîrn. Gerul îi îmbujorase obrajii, îi ciupea pulpele prin ciorapii de bumbac, și-l silea să salte în ritmul cîntecului. Băiețașul cînta dînd din mîini și ochii îi luceau surescitați.

Tihon Ivanovici porni în urma școlarilor. O ajunse pe învățătoare care mergea pe lîngă coloana de școlari, ca un caporal care își conduce grupa, se aplecă spre dînsa și întrebă :

— Scuzați-mă, *madame !*... Al cui e băiețașul care merge în rîndul al doilea, în stînga ? Care e atît de vesel ?...

Învățătoarea își întoarse spre el fața obosită. Văzînd barba și înfățișarea impunătoare a bătrînului, zîmbi :

— O, da, e un băiat tare bun... Îl chem îndată.

Tihon Ivanovici îl descusu prudent pe copil și află totul de la el.

Tatăl băiețașului era pe front, iar mama — îngrijitoare la gară. Deocamdată învață la școală, iar cînd va crește mare, va intra în uniunea tineretului. Asta neapărat !...

În amurg bătrînul se tîra spre Dvoreanskaia, șoptind în barba lui căruntă :

— Din rădăcină trebuie smulși de-alde ăștia, din rădăcină. Fără milă...

Acasă își fierse apă în ceainic, la sobița de tuci. La masă, în fața lămpiței, bău apă fiartă și se gîndi la băiețaș. Pipăi în buzunarul hainei hîrtiuța pe care-i notase adresa.

În clipa aceea cineva bătu la poartă...

Ciocăniturile erau slabe, ba chiar timide. Tihon Ivanovici se încordă. Bătăile se repetară. Bătrînul ridică puțin un colț al perdelei de la fereastra laterală. Nu deslușì nimic prin geamul înghețat, în afară de două umbre cu capetele țuguiate ce se profilau pe gheață, în lumina felinarului din stradă. Ciuhnaev tresări. Se gîndi îndată la o percheziție. Inima i se strînse în piept, simți o moleșeală în tot trupul și o ușoară greață, începu să tremure nervos. Zăpada scîrțiia sub apăsarea unor tocuri solide. Ciocăniturile deveniră mai tari, mai insistente.

Cu mîna tremurătoare Tihon Ivanovici își făcu semnul crucii, mormăi ceva despre regele David și blîndețea lui, și ieși în tindă. Lîngă poartă se opri, ținîndu-și răsuflarea.

— N-o fi plecat undeva ? se auzi o voce nehotărîtă.

— Ar fi păcat să nu-l găsim acasă...

Bătrînul prinse curaj :

— Pe cine căutați ?

Se lăsă tăcerea. Apoi, o voce de bas tinerească, încă neformată, întrebă :

— Ciuhnaev Tihon Ivanovici locuiește aici ?

— Ce treabă aveți cu dînsul ?

— Venim așa, sîntem niște cunoscuți... I-am adus și o scrisoare.

Ciuhnaev căzu pe gînduri. Ceilalți îi așteptau răspunsul cu răbdare.

Bătrînul chibzui :

— Dacă sînt de la Ceka, oricum o să intre...

Trase într-o parte, cu zgomot, zăvorul greu.

— Poftiți !...

Fără să privească înapoi, trecu înainte în cămăruță. Se așeză pe scaun, lîngă masă, își puse ochelarii și-și îndreptă încet privirea spre vizitatori. Avea în fața lui patru tineri ostași roșii, al cincilea ins, jumătate țigan, jumătate geambaș, rămase lîngă ușă. Ochiul experi-

mentat al negustorului ghici îndată în el un om trecut prin ciur şi prin dîrmon.

Nici unul nu avea arme...

Ostaşul care stătea în fruntea celorlalţi scoase din mîneca mantalei o scrisoare mototolită, i-o întinse gazdei.

— Sînteţi Tihon Ivanovici ?

— Chiar eu...

— Tata v-a trimis o ţidulă. Socot că după ce o veţi citi, vă veţi linişti în privinţa vizitei noastre.

Bătrînul privea scrutător şi molfăia din buze. Cîteva cute îi brăzdară fruntea.

— Ia stai... îmi pari cunoscut, dar nu mă pot dumiri dintr-o dată. După înfăţişare ai părea să fii din neamul lui Salnikov, Danila Mihailovici, din Zlîn.

Pantik zîmbi încîntat.

— Sînt feciorul lui... Iar ei sînt zlîneni de-ai noştri.

— Pavluşka !... Măi, tîlharule ! Păi, pe vremuri, te-am ţinut în braţe. După ce ne cinsteam cu Danila, te luam în braţe şi te căram prin odaie. Iar maică-ta venea după mine, tremurînd, ca nu cumva să te scap jos. Sînt în viaţă părinţii tăi ?

— Mulţumesc, deocamdată mai sînt.

— Scot untul din ei zdravăn ?

— După cum se cuvine în vremurile astea.

Tihon Ivanovici se lăsă pe speteaza scaunului şi cu o mişcare largă a braţului arătă spre pereţii odăii :

— Priveşte, în ce mizerie m-au înfundat. Din tot ceam avut eu, ce zici, hai ?... Nu ştiu cum răbdăm ?

— Deocamdată trebuie să răbdăm...

— Nu trebuie să răbdăm ! izbi gazda cu pumnul în masă, şi udîndu-şi degetele cu salivă se apucă să desfacă plicul. Nu trebuie să răbdăm ca nişte oameni respectabili să fie batjocoriţi !

Bătrînul citi scrisoarea şi încruntă din sprîncene. Salnikov se aşeză pe al doilea scaun, lîngă sobiţa de tuci. Altă mobilă nu mai era în odaie. Vavila aruncă o privire peste umerii celorlalţi, se aplecă şi se aşeză pe duşumea.

— Tătăl tău s-a învăţat să scrie prudent ca nimeni altul. Mă roagă să-i ajut feciorul, în orice ar pune el la cale. Spune, ce păs te aduce la mine ?

Împături scrisorica, o rupse și o aruncă peste cărbunii încinși din sobiță. Foile albe se chircirâ, se aprinseră și flacăra lor boboti în sobiță, pînă se stinse. Se răspîndi miros de hîrtie arsă.

Pantik se trase mai aproape, sprijinindu-se cu coatele pe masă.

— În primul rînd, avem nevoie de o pereche de cai iuți și de o sanie încăpătoare. Sîntem cinci la număr...

— Facem noi rost ! dădu din cap Ciuhnaev.

— Vom călători noaptea, ceea ce înseamnă că avem nevoie ori de hrană, ori de bani.

— Asta-i tot ?..

— Nu, ce-i mai important am lăsat la urmă.

Salnikov își apropie fața de ochelarii bătrînului și spuse cu voce scăzută :

— Procurați-ne arme și cartușe cîte puteți. Socot că după ce-a trecut Perhunov pe aici, trebuie să fi rămas ascuns așa ceva în cantități suficiente. Și vă rugăm să ne mai faceți rost de ele și pe viitor, în măsura puterilor și a posibilităților.

Fruntea bătrînului se acoperi cu broboane mici. Începu să se foiască neliniștit, își șterse cu mîneca sudoarea. Întrebă apoi, cu o voce la fel de scăzută :

— Pentru ce vă trebuie ?...

— Am hotărît să luptăm împotriva „tovarășilor".

În odăița strîmtă se făcu deodată liniște. Lîngă ușă, hîrșîind cu cojocul lui pe tapet, se scărpina Vavila. Patru perechi de ochi se ațintiră, în așteptare, asupra bătrînului.

Ciuhnaev își mai șterse o dată fruntea cu mîneca. Se aplecă spre Salnikov și-i spuse în șoaptă :

— Dar dacă am să... refuz ?

Pantik își încrucișă brațele pe masă și răspunse cu un zîmbet răutăcios :

— Dacă refuzi, va însemna că taică-miu s-a înșelat în privința unui vechi prieten, și eu, fără să vreau, aș putea să mă gîndesc că e vorba de lașitate, deși adineauri vorbeai de luptă.

— Taci, țîncule ! sări Tihon Ivanovici în picioare, izbind cu pumnul în masă. Astă-vară mi-au împușcat feciorul, iar tu...

— Lupta cere sacrificii !... Dacă ar fi numai din dragoste pentru fiul pierdut, şi încă ar trebui să ne dai arme. Dacă nu, vom găsi singuri.

— Prostuţule, mi-e milă de voi ! spuse cu voce blîndă, aproape în şoaptă, bătrînul. Sînteţi tineri, trebuie să vă trăiţi viaţa !...

— Şi dacă ne omoară pe front, sîntem mai cîştigaţi ?... Pe cine să apărăm acolo ? Împotriva cui să luptăm ?

Ciuhnaev se îndreptă din şale, îi măsură din ochi, pe fiecare în parte. Spre Kulikov aruncă numai o privire, apoi ochii lui se opriră asupra lui Abram. Din cei trei, îi plăcu cel mai mult Krapivin.

— Voi tot gîndul ăsta îl aveţi ?

Sizov dădu din cap. Kulikov tuşi. Ilia strînse din umeri, de parcă ar fi socotit întrebarea de prisos.

— Firește !..

Tihon Ivanovici oftă adînc :

— Bine, dacă-i aşa... Odihniţi-vă, în timp ce eu am să mă duc după treburi.

Îmbrăcă anevoie şuba şi-şi înfăşură gîtul cu un fular multicolor şi ros. Vavila îşi duse urechea la prag. De afară se auzi ţăcănind lacătul.

— Ne-a încuiat... De nu ne-ar trăda hodorogul.

Nara stîngă a lui Pantik zvîcni în sus. Ochiul i se îngustă şi în lumina aceea tulbure scînteie un canin alb ascuţit.

Aşteptară îndelung. Multe gînduri îi frămîntau pe fiecare, dar de vorbă n-aveau chef. Vavila se întinse pe duşumea. În curînd, sforăitul lui gros umplu odaia. Abram se aşează alături de el, amărît. Se lăsă şi Kulikov lîngă ei, Ilia trase scaunul gazdei mai aproape de Pantik.

— Ne-am hotărît la un pas grozav, Danilîci ! Nu ţi-e teamă ?

Salnikov îşi întinse leneş mădularele, pocnind din încheieturi :

— Altă soluţie, Ilia, nu avem !.. Cel puţin vom fi aproape de părinţii noştri, în caz de nevoie îi vom putea ajuta. Puterea Sovietică n-o să ţină mult, fii sigur de asta...

Kulikov ciuli urechile. Încercă, cu băgare de seamă, să se tragă pe brînci mai aproape. Spatele lui atinse cu un hîrşîit peretele. Pantik îi aruncă o privire, apoi se aplecă spre Ilia :

— Dar libertatea care ne aşteaptă tu nu o preţuieşti ?.. Nu vei mai avea nici un şef peste tine, îţi vei fi stăpîn ţie şi altora. Cum trăiau în vechime tîlharii ? Aşa o vom duce şi noi... Eu, înainte vreme, se întîmpla să citesc nopţi întregi despre ei.

Ochii lui Pavluşka priveau mijiţi undeva în depărtări, peste capul lui Krapivin. Faţa i se destinse şi se îmblînzi căpătînd o expresie copilărească. Rosti în şoaptă :

— Deasupra capului tău freamătă codrul verde, unde te uiţi — duşmanii dau tîrcoale, dar ţie nici nu-ţi pasă, rîzi de ei. Ai din belşug de toate : şi aur, şi femei şi libertate... Orice ai dori, ţi se împlineşte ; nici un fel de legi nu au puterea să te oprească. Ehei, Ilia !...

— Frumos mai cînţi... spuse strîmbîndu-se Iliuşka.

— Da, să cînţi e frumos ! Încearcă să cînţi şi tu, şi atunci ai să mă crezi. Mai bine decît să mergi să lupţi pentru nu ştiu ce putere a celor ce muncesc, să-ţi jertfeşti tinereţea şi viaţa pentru ea !...

Peste o clipă buzele lui Pantik se încleştară, chipul său îmbătrîni şi, deodată, începu să semene cu tatăl său.

— Noi, Ilia, avem de ales între cele două căi : cu comisarii sau împotriva lor. Eu am ales-o pe a doua... Acum e rîndul tău să alegi.

— Dacă n-aş fi ales, nu m-aş fi aflat acum aici.

— Asta-i... Hai mai bine să ne odihnim în patul bătrînului.

Începură să se scurgă, în tăcere, ceasuri lungi şi sîcîitoare, ceasuri fără sfîrşit. Toţi, în afară de Salnikov, dormeau. El stătea întins peste plapumă, alături de Krapivin, şi privea în sus.

Pe tavanul afumat începură să se desfăşoare tablouri fantastice. El, liceanul Salnikov, neştiut de nimeni, va juca rolul principal printre ai săi. E om cu studii, cu înclinaţii spre poezie, şi o îndrăzneală nebunească. Conduce o ceată de luptători curajoşi, împotriva puterii sovietice. N-are să înşele nădejdile puse în el. Cu numele lui, aşa cum făceau în vechime femeile lituaniene cu nu-

mele lui Roman Galiţki, nevestele de comunişti îşi vor speria copiii, vestea despre dînsul va străbate tot judeţul, gubernia, ba chiar Moscova va auzi de Salnikov. Puterea sovietelor se va prăbuşi... El, Pantik, va ajunge în culmea gloriei. În spatele lui, femei frumoase vor şuşoti între ele :

— E chiar dînsul ? Salnikov ?

Pe chipul lui stărui mult timp un zîmbet plin de fericire.

Pe la miezul nopţii se întoarse Tihon Ivanovici. Îi cercetă cu privirea, pe rînd, pe fiecare. Observă ochii deschişi ai lui Pantik, veni mai aproape de el.

— E timpul să plecaţi, am pregătit totul.

Salnikov sări din pat :

— Arme ne-ai procurat ?

— În sanie am pus tot ce trebuie... Căutaţi să ajungeţi, pe străzi lăturalnice, pînă în strada Uglici, treceţi bariera, şi în dosul cimitirului, într-un crîng, e o sanie cu cai. Paznicului să-i spuneţi : „Ne-a trimis Tihon Ivanovici"... Urcaţi-vă în sanie şi mergeţi cu Dumnezeu înainte... Mai tîrziu să trimiteţi înapoi caii, neapărat.

— De bună seamă... Hei, domnilor, o luăm din loc !

Cele cinci siluete se strecurară, una cîte una, pînă în bariera Uglici. În spatele cimitirului se adunară iar împreună. Vavila descoperi repede, în zăpadă, brazdele proaspete lăsate de o sanie singuratică. Merseră mai departe, unul după altul, pe acele urme. Într-o poieniţă, dincolo de peretele negru al copacilor, aştepta o sanie mare. În ea stătea culcat, pe o grămadă de paie, un bărbat înfofolit în cojoc. Caii bălăbăneau sacii agăţaţi de boturile lor.

— Iată-l, drăguţul de el ! dudui Vavila.

Omul din sanie se ridică şi îşi lăsă jos gulerul cojocului :

— Cine sînteţi ?...

— Ne-a trimis Tihon Ivanovici, răspunse în surdină, pentru toţi, Salnikov.

— Aha... Urcaţi-vă în sanie !

Dudorov se foia în jurul cailor, potrivea harnaşamentul. Scoase sacii cu ovăz de pe boturile cailor şi-i băgă în partea din faţă a saniei :

— O să isprăviţi mai tîrziu cu nutreţul, încă nu aţi muncit pentru el.

— Tu, Vavila, vrei să faci pe viteazul ? întrebă, aşezîndu-se în sanie, Kulikov.

— Dar ce, credeai că am să las caii pe mîna ta, mucosule ? se răsti Vavila. V-aţi urcat toţi ?

— Putem porni...

— Atunci e bine dacă putem ; eu sînt gata. Hi-i. Ba nu, stai. Trrr !... Hei, cetăţene, sau cum ţi-o fi spunînd ?... Ai putea să ne laşi cojocul, ne-ar prinde bine. Pînă în oraş poţi merge şi fără el.

Paznicul îi măsură cu privirea pe cei din sanie :

— Dar o să mi-l trimiteţi înapoi ?

Dudorov desfăcu braţele a mirare :

— Ciudat om !... Ni s-au dat pe mînă o pereche de cai, şi lui îi e frică să ne lase o sărăcie de cojoc !

Cojocul căzu molcom în sanie. Vavila întoarse caii. Tălpile saniei scîrţîiră în zăpadă şi porniră spre şosea. Copitele cailor se înfundau cu o bufnitură surdă în zăpadă. Curînd, caii simţiră sub picioare şoseaua bătătorită şi o porniră la trap în direcţia oraşului Rostov.

Sub banca saniei se auzi un zornăit. Salnikov ridică prelata şi răvăşi puţin fînul. Degetele lui dădură de o ladă. Vavila ridică din faţă o legătură mică şi grea, şi o aruncă pe genunchii lui Ilia. În legătură zăngăni ceva, Krapivin dezlegă grăbit cîrpa, trăgînd-o de un colţ. Pe manta căzură şase revolvere noi, strălucitoare.

— Pesemne că ni le-au dat pentru drum. Sînt încărcate !...

Băgară revolverele în buzunare. Pantik înşfăcă al şaselea revolver, îl ridică deasupra capului şi urlă :

— Mînă, Vavila-a !..

Deasupra capetelor răsună o bubuitură. Caii speriaţi se smuciră înainte. Tălpile saniei începură să ţiuie, zburau bulgări de zăpadă care împroşcau capetele călătorilor şi botul saniei. De sub fîn zăngăneau armele.

Luminile oraşului şi silueta singuratică a omului care se depărta pe şoseaua albă începură să se mistuie încet, încet, în depărtarea tulbure.

VIII

Orăşelul Dolgorukov era îngropat în troiene de zăpadă. Şi căsuţele de lemn, şi vechiul val al oraşului se lipiseră parcă şi mai tare de pămînt. Geamurile ferestrelor, scăldate în culorile pestriţe ale spectrului solar, erau acoperite de un strat gros de gheaţă semănînd cu nişte frînturi de rîu în care s-a vărsat ţiţei. Acest strat nu se mai topise de cînd dăduseră primele geruri. Spărturile negre din geamuri se acopereau şi ele cu gheaţă, ferestrele erau împestriţate cu cerculeţe ce sclipeau cum sclipesc cristalele de zahăr.

Foametea şi gerul se strecurau cu încăpăţînare sub acoperişurile scunde.

Cine putea, bătea uliţele satelor cu rămăşiţele lucrurilor nevîndute în spate, ca să le schimbe pe grîu şi pe cartofi.

Magaziile comitetului judeţean de aprovizionare se goliseră de mult. Degeaba literele încremenite pe ziduri albe ale mînăstirii strigau :

„E un ucigaş
cel care doseşte grînele
de înfometaţi..."

În oraş grîne nu erau, dar nimeni nu se credea ucigaş.

Pe peretele căptuşit cu scînduri al comitetului judeţean de aprovizionare apăru o inscripţie nouă.

„Plugarule !
Împrumută muncitorului grîne,
pentru ca el să-ţi poată face
plug şi grapă".

După vreo două săptămîni, la comisarul Fokin, de la comitetul judeţean pentru aprovizionare se prezentă un ţăran. Legănîndu-se de pe un picior pe altul, în pîslarii lui noi, declară :

— Am venit pentru aia ce scrie afară... Grîne nu am, dar ca să iau un plug am adus o vacă tăiată. Vreau să fac schimb...

Lui Fokin această tranzacţie i se păru avantajoasă. Se sfătui cu adjunctul său şi chemă la telefon medicul să examineze carnea. Curînd, ţăranul plecă înapoi acasă. În clopotniţa mănăstirii din preajma oraşului vuiau clopotele întru slava unui oarecare sfînt. Ţăranul îşi făcu pios cruce auzind dangătul. Îşi puse apoi căciula pe cap şi zise înjurînd :

— Diavolii fără frică de Dumnezeu !... Tu, îmi zice, umbli după pîslari cu scîrţ !... Şi-au luat nasul la purtare, au pus mîna pe bunurile altora ! Auzi, cică-i carnea vînătă ! Zi bodaproste că nu e neagră, tot voi o să mi-o haliţi, ba încă o să veniţi acas' la mine, să vă milogiţi.

Ţăranul ştia bine că nu-i de loc nevoie să fii proroc ca să faci profeţii.

Şi nu numai el ştia asta... Acelaşi lucru îl spuneau şi comisarii, seara la şedinţă, în clădirea neîncălzită a comitetului judeţean pentru aprovizionare. Fokin a citit lista plăşilor care predaseră integral cotele obligatorii de cereale. Comuniştii, istoviţi de muncă, l-au ascultat. Tiurin tăcea, tăcea şi Vorobiov, şeful miliţiei, care îşi scotea doar mereu ochelarii şi le ştergea sticlele.

— În rezervă avem două plăşi : Akulovo şi Zlîn, încheie raportul. În toamna trecută au predat zece la sută şi de atunci — nici un funt. Pe atunci pretextau că distanţele sînt mari, drumurile proaste. Acum, iarna, tac milc. Ce-i de făcut cu ei ? Vă rog să vă spuneţi părerea...

— E limpede, spuse Vorobiov, punîndu-şi ochelarii pe nas ; la ei, la halta cea mai apropiată, piaţa are loc în fiecare săptămînă, acolo foiesc speculanţii. Am anumite informaţii....

— Informaţiile tale le cunoaşte orice mucos din oraş ! răspunse posac Tiurin. Trebuie acţionat !... Cînd o să se desfunde, la primăvară, drumurile, cu atît mai mult n-ai să capeţi nici un funt. Propun să trimitem acolo un detaşament înarmat.

— Din miliţie nu avem pe cine trimite, interveni pe dată şeful, sîntem prinşi pînă peste cap... Eu însumi nu mă pot sustrage nici pentru o clipă de la lucrările curente.

Luka privi dușmănos la sticlele rotunde ale ochelarilor lui. Reflexele lor ascundeau doi ochi mici și ageri.

— Cine dintre noi nu e prins pînă peste cap ?... Eu nu propun să fii trimis chiar tu, vom trimite mai întîi vreo șase ostași ca să-i ajute pe activiștii locali. Să-i mai îmboldească... Ceilalți unsprezece vor rămîne aici. Chiar astăzi vom face apel la voluntari.

— Aș avea și eu o sarcină de adăugat, spuse din colțul său lucrătorul cam greoi de la secția financiară județeană. Unele persoane din Zlîn, nici pînă astăzi nu au vărsat impozitul excepțional de război. Ar fi un bun prilej să-i mai strîngem și pe ăștia...

— De bună seamă !...

A doua zi de dimineață, șase voluntari părăsiră orașul, urmînd drumul spre Zlîn. Șeful detașamentului, un tînăr licean, avea în buzunar un ordin care spunea : „să se pună la dispoziția detașamentului două căruțe pînă la satul cel mai apropiat pe itinerarul spre Zlîn". Hîrtiuța intra în vigoare chiar în primul sat.

În lanț, unul după altul, ostașii pășeau anevoie pe drumul înzăpezit. Baionetele subțiri ținteau cu vîrfurile lor ascuțite spre cer. Clopotele din oraș îi însoțeau cu dangătul lor vestind începutul postului mare.

La primul popas, toți șase își aprinseră cîte o țigară. În urma lor, în vale, stătea cufundat în zăpezi orașul. Mai departe, dincolo de căsuțele orașului, se întindea firul abia văzut al liniei ferate. Dincolo de peretele negru al copacilor de lîngă gară, o locomotivă scuipă un con învălmășit de aburi, se auzi apoi un vuiet prelung ca de trîmbițe, de parcă gigantul de oțel voia să insufle curaj celor șase omuleți. După vreo cincizeci de pași, atît orașul, cît și gara și firele șinelor, dispărură după un dîmb alb.

Vuietul prelung și apăsător pluti o vreme peste dîmbul acela.

Cei șase știau : în față îi aștepta un drum lung, înzăpezit, zidul întunecat al pădurii din zare. În mijlocul pădurii nesfîrșite, într-o poiană albă și întinsă, se întindeau cele două plăși îndărătnice... Îndărătnicia lor trebuia frîntă, fie cu vorba bună, fie cu arma în mînă.

Patru zile în şir, cei din oraş au trăit cu nădejdea. În a cincea zi, seara, în timp ce Tiurin semna diverse hîrtii la comitetul pentru combaterea dezertărilor, pe masă ţîrîi slab, dar insistent telefonul. Fără să-şi ia ochii de la hîrtia pe care o avea în faţă, Luka ridică receptorul. Se auzi un şuierat, apoi o voce de bas, tinerească, răcnind:

— Tiurin, tu eşti ?

— Eu... Cine-i acolo ?

— N-are importanţă ! rîse în receptor vocea. Trimite pe cineva la Zlîn ca să-ţi ridice oamenii. Le-am făcut de petrecanie ieri la toţi şase.

Luka strînse convulsiv receptorul, şi strigă, ridicîndu-se de pe scaun :

— Cine-i acolo ? De unde vorbeşti ?

În receptor se auzea doar un şuierat. Curînd, şuieratul încetă şi urmă un pîcîit. O voce fermă, bine cunoscută, întrebă pe cineva :

— Cîţi stînjeni aţi primit astăzi la depozit ?

— Numai trei şi jumătate... răspunse celălalt timid.

Luka începu să învîrtească turbat manivela telefonului. Mult timp ţinuse receptorul lipit de ureche, dar nu mai auzi nimic afară de cele două voci. Puse receptorul în furcă, apoi iarăşi se apucă să învîrtească manivela, apăsînd pe furcă. O voce de femeie strigă supărată în receptor :

— Ce tot sunaţi atîta ?

— Spuneţi-mi, cine a cerut adineaori legătura cu comitetul pentru combaterea dezertărilor ?

— Sovietul plăşii Zlîn...

— Daţi-mi din nou legătura.

Nu reuşi s-o obţină. De abia a doua zi dimineaţa, preşedintele comitetului executiv al plăşii Zlîn confirmă cele întîmplate acolo.

— ...În afară de asta, noaptea, nişte necunoscuţi mascaţi, au devastat sovietul nostru. Pe paznic l-au legat cobză... Lucrurile n-au avut de suferit, dar necunoscuţii au ars în sobă toate dosarele comisariatului militar al plăşii. Va trebui să le reconstituim.

Luka îi predă adjunctului lucrările curente şi se duse la comisariatul militar judeţean, unde întîrzie mult timp. Spre seară, restul de unsprezece oameni ai garnizoanei,

în frunte cu Tiurin, grămădiți în căruțele cerute de la comuna agricolă „Raza roșie" din apropierea orașului, porniră în mare grabă spre Zlîn. Căruța din față o mîna Luka însuși. Alături de el moțăia Porîvalov, cu capul cufundat în gulerul cenușiu și aspru al mantalei.

Tare îl mai iubea Tiurin pe Siomka Porîvalov !

Cu vreo trei ani în urmă, cînd plecase cu compania în marș spre front, un adolescent de șaisprezece ani le ceruse să-l primească în vagon. Cu părul lui bălai și cu un moț rebel pe frunte, asemenea unei creste de cocoșel, el plăcu la toată lumea. Rezerviștii bărboși îl întrebau :

— Mă flăcăule, unde te poartă dracul ? o să te omoare...

Cocoșelul dădea țanțoș din capul lui moțat.

— Și ce dacă ?... O dată în viață tot crăpi.

— De bună seamă maică-ta și taică-tu varsă rîuri de lacrimi acasă, iar ție aici nici că-ți pasă...

— De ce să verse, dacă nici nu-i am ? Am fugit de la orfelinat.

Pe front Siomka se aciuise pe lîngă grupul de mitraliere și luase două medalii. Se pricepea grozav să tragă cu mitraliera. Lîngă Riga, după o bătălie, se nimeriseră iar în același vagon : Tiurin, cu un braț rupt, iar Porîvalov cu șoldul străpuns. Pe tot cursul drumului, Luka îl îngrijise pe flăcău și între ei se legase o prietenie trainică. Au zăcut amîndoi în același spital. Luka ieșise primul și, la plecare, îi lăsase prietenului adresa. Siomka, însă, de-abia în septembrie apăru la Dolgorukov.

— Pe unde ai umblat un an și jumătate ? îl întrebă Tiurin pe Siomka cel scund, bătîndu-l pe umărul vînjos.

Porîvalov își frămînta între degete moțul rebel și zîmbea :

— Cum să-ți spun ? Am fost prin felurite locuri... La Kostroma, am urmat niște cursuri, am instruit niște bărboși. În octombrie m-au trimis împreună cu ei pe frontul de sud, dar la Moscova a trebuit să mă opresc. Pe drum, bărboșii au întins-o și a trebuit să aștept completări din Moscova. Am așteptat așa pînă a început revoluția... S-a pornit atunci o zăpăceală, în care m-am cufundat pînă peste cap. M-am bătut cu cadeții. Cînd am terminat treaba asta, am stat și am chibzuit și am văzut că nu mai am ce face la Moscova : și fără mine era acolo

destulă lume de prisos. Am chibzuit şi m-am hotărît să vin la tine. Dar am ajuns la Kiev... M-am bătut cu haidamacii, am fost şi la Piter, dar am văzut că acolo eu eram cel mai prost. Mă gîndeam încotro s-o pornesc ca să fiu şi eu de folos. M-aş fi simţit de prisos oriunde, în afară de oraşul tău. M-am urcat în tren şi am plecat...

— Vrei să lupţi pentru puterea sovietică ?

Porîvalov strînse din umeri şi aruncă răspunsul drept în obrazul lui Tiurin :

— Ai putea să pui întrebări mai cu cap. Ţi-am spus că m-am bătut ici-colo, atunci ce mai vrei ? Nu-mi place să-mi bat gura de pomană.

Luka se fîstîci. Îşi privi prietenul mai atent, în ochi, şi înţelese totul. În faţa lui nu stătea băieţandrul Siomka, ci soldatul Semion Porîvalov, călit în lupte. Şi acest soldat, mic de statură, văzuse multe şi înţelegea multe. Răspunse cu seriozitate :

— Măi, Semion, mai greşeşte omul cîteodată ! Te-am socotit, cum eram obişnuit pînă acum, un băieţandru, dar am dat greş. Spune ce muncă vrei ?

Porîvalov ridică din umeri :

— Mi-e totuna... Numai să nu mă pui la călimară.

Fu numit comandant al unui detaşament. Zdrahonii voluntari îşi dădeau coate şi rîdeau între ei, uitîndu-se la pirpiriul lor comandant. Dar, în ziua în care au fost trimişi pe front cei mobilizaţi, cînd Semion scoase în fereastră mitraliera şi-i apucă calm manetele, gata să stropească cu plumbi curtea cazărmii, rîsul pieri pe loc. Oricine l-a văzut acolo, aşteptînd cu buzele strînse, şi-a zis :

— Ehei, flăcăule, tu n-ai sta pe gînduri să trimiţi vreo duzină de suflete în rai !

O altă întîmplare îi făcu să fie cu totul împăcaţi cu statura scundă a comandantului. În timpul percheziţiei făcută la un fabricant, Vanka Şcerbakov şterpeli, pe nesimţite, de pe pervazul unei ferestre, un ceas de aur. În oraş oamenii nu cunoşteau obiceiurile lui Vanka, dar în satul lui toată lumea îl socotea hoţ şi se întreba cum de-a putut ajunge într-un detaşament al gărzii roşii. Semion a fost primul care i-a observat isprava. Se îndreptă din şale şi întrebă :

— Şcerbakov, ce-ai băgat în buzunar ?

— O ţigară, să uit de viaţă amară !... rîse obraznic Vanka.

— S-o pui îndată pe masă.

— Ehe, nu te doare gura să vorbeşti ?...

— Am văzut cum ai luat un ceas, şi-ţi ordon să-l pui pe masă !

— Hai, mai lasă aerele astea de şef ! se încruntă Vanka : Vezi-ţi de treaba ta, nu face pe nebunul !

Porîvalov se înfurie. Faţa lui rotundă păli deodată, muşchii obrajilor i se încordară.

— Ai uitat disciplina revoluţionară ! rosti răguşit, furios la culme, Semion. Te ţii de jafuri ?...

Făcu un pas spre el, scoase revolverul, îl avîntă deasupra capului şi trase drept în fruntea lui Şcerbakov. Îngrozit Vanka apucase să se lase în jos. Glonţul izbi în fereastra veneţiană ; cioburile căzură pe pervaz. Cînd cei de faţă îşi veniră în fire, Vanka cobora în fugă scara, tropăind cu bocancii lui americani. Nu se mai prezentă la detaşament. O dată cu el dispărură un revolver şi o armă.

Cînd îşi întîlni prietenul, Luka îi spuse, rîzînd :

— Ia-o mai uşurel. Altfel s-ar putea ca tot detaşamentul să-şi lase comandantul şi să dea bir cu fugiţii.

— Cei buni au să rămînă, tîlharii n-au loc în detaşamentele noastre. Trebuie să-l prindem pe Şcerbakov, asta ar trebui să-mi spui...

Dar de atîtea treburi n-aveau timp de Vanka. În curînd, în partea păduroasă a judeţului, în preajma rîului Nerekşa, au început jafurile, tîlhăriile. S-au cules informaţii. După toate semnele, reieşea că era mîna lui Vanka.

La el se gîndea acuma Luka.

Caii alergau la trap şi zăpada scîrţîia sub copite. Din faţă sufla un vîntuleţ îngheţat. Călătorii şedeau ghemuiţi, cu capul tras în gulerul mantalei, cu mîinile ascunse în mîneci.

Privirea pătrunzătoare a lui Luka căta drept înainte, mutîndu-se din cînd în cînd, asupra lui Porîvalov. Acesta, îngropat pe jumătate în fîn, încerca să-şi ţuguie buzele, de parcă ar fi vrut să fluiere. Dar buzele îngheţate nu-i dădeau ascultare, nu reuşea să scoată nici un şuier.

— Semion !...

— Ce e ?...

— N-ai vrea să fii, un timp, comisar militar de plasă la Zlîn ?

Porîvalov nu răspunse îndată, ci mai făcu o încercare să fluiere.

— Alţii, mai deştepţi decît mine, nu s-ar găsi ?

— Nu prea !... Pe comisarul militar din Zlîn îl mutăm în altă parte. E cam fricos...

— Bi-ine...

— Să ştii că o să ai multă bătaie de cap. Vezi şi singur ce se petrece acolo.

— Cineva tot trebuie să fie comisar militar. Oi încerca...

Îşi băgă capul sub rogojină şi rosti :

— Luka !...

— Ce e ?

— Spune-mi cinstit, de ce eşti gata să te bagi în gheare le morţii pentru noua stăpînire, de ce te zbaţi şi te osteneşti atîta ?

— De ce mai întrebi ?

— Aş vrea să te înţeleg mai bine.

Tiurin rămase puţin pe gînduri, apoi, smucind hăţurile :

— E greu să-ţi răspund dintr-o dată... Nu prea mă descurc în treburile astea gingaşe, deocamdată n-am vreme să chibzuiesc la ele. Un lucru însă am să-ţi spun : prea multă asuprire a fost pentru cei de o seamă cu noi, am văzut multe nedreptăţi din partea celor bogaţi şi din partea autorităţilor. Aş vrea ca asta să nu se mai repete ! Înţelegi ?...

— Hei, firește că da !

— Şi mai vreau ca viaţa oamenilor să fie mai înlesnită... Dar tu ?

— Aproape la fel... Eu mai vreau ca mamele să nu mai fie nevoite să-şi lepede pruncii, iar copiii lor să aibă şi ei parte de mîngîiere. Chiar de-ar fi puţină, totuşi mîngîiere să fie...

— Asta o spui în legătură cu tine ?...

Semion se suci într-o parte sub rogojină şi nu răspunse nimic.

La Zlîn sosiră dimineaţa, încă pe întuneric. O siluetă singuratică trecu în grabă uliţa şi dispăru. În case ardea

focul în sobe. Reflexele roşietice ale flăcărilor jucau în ochiurile ferestrelor îngheţate.

Se opriră în dreptul uşii încuiate a comitetului executiv de plasă. Tiurin bătu în uşă. Aşteptă cîtva timp, apoi izbi cu patul armei în uşă. În spatele ei se stîrni zgomot. Se auzi o tuse înecăcioasă, şi o voce de bătrîn fonfăni :

— Cu ce treabă ?

— Deschide, moşule, să intre ostaşii !

Tusea încetă, prin crăpătura uşii se auzi un mormăit înfundat :

— Apără-ne şi ne păzeşte, Maică Precistă...

Somnoros, cu părul vîlvoi, bătrînul îşi tîrşea pîslarii prin odăile comitetului executiv. În mîini îi tremura o lămpiţă. Pe duşumea, pe divanul rupt, cu lîna ieşită afară, pe mese — peste tot se trîntiră ostaşii roşii. Clădirea Comitetului executiv răsuna acum de sforăitul gros al oamenilor. În biroul comisarului militar al plăşii, Luka începu interogatoriul paznicului. Parîvalov asculta, stînd cu spatele spre lămpiţă.

— Moşule, e adevărat că aici au fost omoriţi oameni de-ai noştri ?

Bătrînul începu să tremure şi nu mai ştia ce să facă cu mîinile. Luka apucă scaunul din apropiere şi-l puse în faţa lui :

— Stai jos şi povesteşte cum s-au petrecut lucrurile !...

Paznicul se codi. Privi scaunul, apoi pe Tiurin şi rămase în picioare.

— Stai jos, moşule !... Nu poţi da glas adevărului stînd în picioare, şi apoi porţi prea mulţi ani în spinare !

— Adevăr grăieşti, fiule, adevăr... După alergătura de peste zi nu te mai ţin picioarele.

Se aşeză uşurel pe marginea scăunului, cu faţa spre lumină. Ochii cenuşii şi şterşi ai bătrînului priveau lampa fără să clipească. Luka observă pentru prima oară pleoapele lui roşii, injectate.

— Eu n-am văzut tot ce s-a petrecut, tovarăşe ! oftă bătrînul şi dădu din cap de parcă i-ar fi fost milă de el însuşi. Au sosit aici înaintea prînzului, au dat poruncă să se strîngă oamenii la adunare. Patru dintre ei s-au dus, nu ştiu pentru ce, la negustori, iar doi au stat de

vorbă cu comisarii noştri pînă la întoarcerea celorlalţi. Erau tare veseli... Unul dintre ei vorbise mult cu mine, întrebîndu-mă despre viaţa mea. Bun băiat !...

Bătrînul îşi plecă mîhnit capul. Buzele lui continuau să se mişte. Barba îi zvîcnea. Luka îl lăsa în pace, aşteptînd ca să-şi reia singur firul.

— Şi aşa !... La adunare s-au dus toţi şase, cu armele lor, însoţiţi de doi comisari de-ai noştri. Oamenii din sat s-au îngrămădit lîngă monument. Ei s-au oprit drept în mijlocul lor şi unul a început să vorbească. Mă uit pe fereastră... Piaţa era înţesată de lume, iar dînşii nici nu se vedeau din mulţime. Bine, îmi zic, lasă-i să vorbească. Dar după o jumătate de ceas, nu mai mult, s-a stîrnit gălăgie mare ! Tocmai am ieşit, să scot gunoiul. Văd deodată că cei doi comisari vin în fugă spre soviet, mîncînd pămîntul, albi la faţă, de parcă i-ar fi băgat cineva cu botul în făină. În piaţă lumea se înghesuia spre monument, iar în mijlocul mulţimii fluturau armele, de ai fi zis că le smulgeau unii de la alţii. Răsună o împuşcătură, apoi se porni o ploaie de împuşcături, să te ţii !... Eu — ţuşti la soviet. Comisarii noştri priveau de după uşă şi tremurau. Unul dintre ei spune : „Ar trebui să alergăm acolo să le dăm ajutor !“ dar celălalt : „Stai aici, că ne omoară şi pe noi“. Pe mine m-au trimis să încui uşa. În timp ce coboram scara, împuşcăturile conteniră, numai acolo în mijlocul mulţimii nu ştiu ce se întîmpla. Cei din margine au început să se împrăştie la fugă. Pînă la urmă, lîngă monument nu mai rămăseseră decît vreo douăzeci de inşi. Zăpada împrejur se vedea roşie, şi bătătorită. Unul zăcea mort dincoace de grilaj, altul dincolo : alţii doi, unul lîngă altul, mai aproape de soviet. Cinci inşi dintre cei mai aprigi le-au luat armele, levorvelele şi s-au dus acasă la Danila Salnikov.

— Nu i-ai recunoscut ?...

— Mi-e frică să spun, tovarăşe. Oricît de bătrîn aş fi, tot aş vrea să mai trăiesc.

— Să ne spui numele lor, că noi o să-i mai descoasem şi pe cei care vin la adunare. Pe noi n-o să ne omoare !...

Bătrînul îşi molfăia îndelung buzele. Porîvalov îşi ridică încetişor capul, se uită la Luka. Scaunul beteag scîrţîi.

— Spune, moşule !...

Bătrînul oftă, îşi frecă mîinile osoase şi pline de noduri :

— Dacă am început, apoi trebuie să-i numesc. Unul era feciorul lui Danila Mihailîci, apoi, Sizov Obraşka, Kulikov şi geambaşul nostru, ţiganul Vilka. Âsta, blestematul, le-a deşertat buzunarele la toţi. Pe al cincilea nu-l cunosc, nu e de pe aici...

Luka îi făcu un semn lui Porîvalov, pe ascuns, să nu-l vadă paznicul. Semion se sprijini cu coatele pe masă şi cu un capăt de creion notă ceva pe un dosar roşcat.

— Âştia cinci mai sînt în sat ?

— Şi-au luat catrafusele... După bătălia ceea oamenii au fost cuprinşi de frică. Şuşotesc pe la colţuri, dar toată lumea spune că ăia au fugit. Nici eu nu i-am văzut de atunci.

— Du-ne la cei ucişi ! Socot că pînă la venirea noastră n-aţi apucat încă să-i înmormîntaţi.

— Nu, nu !... Şi bătrînul se ridică în picioare. Pe mine m-au pus să-i duc în magazie. Aşteptaţi o clipă !...

Tiurin şi Porîvalov vorbeau în şoaptă, lîngă masă. Paznicul scoase de după divan un felinar de lemn lipit cu hîrtie, cu un singur geam. Deschise felinarul şi băgă înăuntru lămpiţa de pe masă.

Toţi trei ieşiră prin uşa din dos, în curte. Caii, obosiţi, tropăiau pe loc în zăpadă, se auzea foşnind fînul. Cerul se făcuse cenuşiu şi parcă se sprijinea pe acoperişul de tablă al comitetului executiv al plăşii. La uşa magaziei zornăi un lacăt. Ţîţînile ruginite scrîşniră. În prag, bătrînul privi înapoi, de parcă ar fi vrut să ia curaj de la însoţitorii săi, şi pătrunse în bezna magaziei cu felinarul în mînă. Toţi trei se opriră lîngă o moviliţă joasă şi lată, acoperită cu nişte rogojini vechi şi zdrenţuite.

— Ridică rogojinile !... ordonă de-abia auzit Tiurin.

Bătrînul nu făcu nici o mişcare. Porîvalov îi luă din mînă felinarul, se aplecă şi cu o mişcare grăbită aruncă rogojinile într-o parte. Se trase, fără să vrea, înapoi. Şase cadavre de lungimi diferite zăceau, unul lîngă altul, de parcă stăteau culcaţi pe priciurile de la cazarmă. Pe feţele lor, sub stratul de chiciură, se vedeau pete

negre de sînge închegat. Pete negre se vedeau şi pe mantale. Ţesătorul voinic avea tot pieptul făcut zob. Cineva îi înfipsese în piept cu sete şi înverşunare o baionetă şi îl măcelărise pînă s-a săturat.

Porîvalov îndreptă pe rînd, asupra fiecărui cadavru, lumina oarbă a felinarului. Lîngă umărul lui, puţin mai în urmă, stătea Tiurin. Acesta oftă din adînc, gata parcă să urle :

— U-u-uh-h !...

Semion întoarse repede felinarul spre el. Luka închise ochii. Albeaţa dinţilor străfulgeră pe chipul lui crispat şi întreaga lui făptură, asemenea unui resort gata să se declanşeze, te înspăimînta. Mîinile lui frămîntau poala mantalei roase.

— Ajunge ! Acoperă-i mai repede !...

Se întoarse spre ieşire.

Ostaşii rămaşi la comitetul executiv dormeau. În aerul greu al odăii se auzea sforăitul lor liniştit.

Tiurin se lăsă greoi pe un scaun. Tăcură timp îndelungat. Ţinînd cu grijă felinarul în mînă, trecu paznicul, tîrşindu-şi pîslarii. În mijlocul sforăitului gros al oamenilor ţiuia singuratic un greiere.

Luka scoase formularele comitetului pentru combaterea dezertărilor şi scrise cu litere mari şi stîngace :

„Propun să fie convocaţi toţi
cetăţenii la orele zece dimineaţa.
Şi să nu întîrzie nimeni !...
Comandantul detaşamentului, Luka Tiurin.“

— Hei, moşule !... Du hîrtia asta la preşedintele sovietului sătesc. Să o citească cu luare aminte ! Să-i spui aşa : „Dacă vreunii se vor împotrivi, atunci vom trimite după ei pe însuşi Tiurin cu ostaşii“... Comisarii voştri la ce oră vin ?

— Socot că pe la nouă, jumătate or să fie aici.

— Dă o fugă pe la leneşii ăştia, spune-le să se grăbească şi pune-le-n vedere că : „Tiurin îi cheamă !“... Iar noi, Semion, ne-om odihni vreo două ceasuri. Trezeşte plantoanele de schimb.

Doi ostaşi se aşezară lîngă uşă. Sforăitul greu se amesteca acum cu căscatul prelung al plantoanelor. Ghemuit pe divan, Luka privi îndelung flacăra palidă a lămpii.

IX

Zlînenii, cu frica în sîn, se îndreptau spre monument. Veneau cîte unul sau în grupuri, cu mîinile vîrîte adînc în mînecile cojoacelor. Capetele plecate arătau supunere, de parcă se aşteptau în orice clipă la o lovitură şi erau gata să o primească, fără a crîcni.

Luka zîmbea ironic, urmărindu-i prin fereastră.

— Arată ca nişte mieluşei !... Nici nu-ţi vine să crezi că oameni ca ei au putut să cureţe şase inşi dintr-o dată.

Auzind cuvintele lui Tiurin, comisarul militar al plăşii Zlîn se întoarse repede cu faţa spre el. Pantalonii lui bufanţi, nou-nouţi, tresăriră deodată pe şolduri, şi, după mişcarea greoaie a buzunarului din dreapta, Luka îşi dădu seama că acolo era ascuns un revolver. Dădu din cap zîmbind. Comisarul tîlmăci în felul lui acest zîmbet, se aprinse la faţă şi spuse grăbit :

— Păi nu ei au făcut-o, tovarăşe Tiurin ! Aici e amestecată o întreagă organizaţie, ţăranii n-au făcut decît să-i slujească de paravan.

— Lasă „paravanul !"... În judeţ, voi, membrii sovietului plăşii, sînteţi socotiţi vinovaţi de moartea celor şase. Iar principalul vinovat eşti tu !... Aşteaptă, nu mă întrerupe, ai să te justifici pe urmă.

Luka îl apucă pe comisar de braţul pe care acesta îl dusese, cu un aer plin de înduioşare, la inimă.

— Voi aţi cunoscut starea de spirit a celor veniţi la adunare, trebuia să ştiţi şi ce pun la cale dezertorii. V-a scăpat. Aţi căscat gura ?... Iar în ceea ce priveşte predările de cereale, comitetul executiv al plăşii n-a depus nici o activitate, asta am să i-o pun în vedere tovarăşului Vasiliev. Într-un cuvînt, numai neglijenţe ! Noi doi vom da îndată ochii cu adunarea. Poate că cele

două revolvere ale tale, pe care le ţii în toc şi în buzunar, ne vor da curaj.

— Dar detaşamentul ? întrebă comisarul, pălind uşor.

— Ca să-i omoare şi pe ei ? se aplecă spre el Tiurin. Mai bine să ne cureţe pe noi. Poate nu eşti de aceeaşi părere ?...

Comisarul, cu un zîmbet descumpănit, îşi întoarse într-o parte privirea :

— Nu, de ce să nu fiu ?... Cu dumneata merg oriunde.

— Vasăzică, ne-am înţeles. Dă poruncă să fie aşezată în dosul grilajului monumentului o ladă sau baremi o bancă.

În tindă, doi ostaşi rădeau cu baionetele chitul uscat de pe marginea geamurilor. Un al treilea scotea cuiele din ramele ferestrei bătute acolo pentru iarnă. Porîvalov observa mişcarea de-afară.

— Luka, n-ar fi bine să le tragem o sperietură, ca pentru început ?

Tiurin îi puse prietenește mîna pe umăr :

— Ce rost ar avea ? Principalii vinovaţi au fugit de mult, iar pentru ăştia, o mică demonstraţie ajunge.

Pe scară, cu tot echipamentul, aşteptau ostaşii. Luka îi măsură pe toţi cu privirea, apoi, uitîndu-se pe fereastră, spuse :

— Cred că am putea merge. Detaşamentul să-şi ocupe imediat poziţiile. Şi să fie cu ochii în patru !...

Coborî, bocănind cu tocurile grele pe treptele de scînduri ale scării. Comisarul îl urmă asemenea unei umbre fără glas. În cerdac, cercetînd cu privirea piaţa care strălucea în albul zăpezii, Luka îşi descheie tocul revolverului.

Mulţimea adunată lîngă grilajul monumentului parcă fu lovită de un bici. Se auzi un zgomot înfundat, tropăitul slab al picioarelor, şi iarăşi se făcu linişte. Sute de ochi, posaci, plini de ură, sfioşi sau indiferenţi, se aţintiră asupra lui Tiurin. Sub imboldul lor, ridică capul sus şi porni spre mulţime. Cei de la margine se grăbiră să-i facă loc să treacă. Prin coridorul acesta viu, Luka ajunse la grilaj. Lîngă portiţă se lipise un tînăr semănînd a vînzător, ale cărui tîmple erau încărunţite. Tiurin apucă calm clanţa :

— Dă-te la o parte !...

Vînzătorul se dădu speriat înapoi. Amîndoi comisarii trecură dincolo de grilaj și închiseră portița. În aceeași clipă silueta lui Luka se înălță cu o jumătate de statură de om deasupra mulțimii.

Coridorul viu se astupă pe dată. Piepturi vînjoase se sprijiniră de vergelele grilajului, răsuflînd fierbinte. Un abur străveziu plana deasupra capetelor. Mirosea a piei tăbăcite de oaie, a sudoare stătută, a mahorcă.

Luka se lăsă sorbit de privirile curioase, încordate de așteptare, și toată făptura i se înăspri. Fața i se crispă, sprîncenele i se încruntară sub cozorocul capelei.

— Președintele sovietului sătesc e aici ? — se adresă el răspicat și tăios mulțimii.

Lîngă grilaj se mișcă un bărbat cu barbă. Ridică mîna și rosti de-abia auzit :

— Sînt aici...

— Secretarul e de față ?...

Era tînărul cu tîmplele încărunțite care stătea chiar lîngă grilaj.

— S-au adunat toți ?

Președintele și secretarul își întoarseră capetele, cercetînd mulțimea. Răspunseră amîndoi deodată :

— Parcă toți...

Secretarul își trase înfrigurat capul între umeri, adăugînd :

— Unii au plecat la pădure... Pentru ei noi nu putem răspunde.

Mai mișcă din buze, dar nu reuși să mai scoată nici o vorbă. Oamenii deveniră parcă mai scunzi, mai subțiri, mai aduși din spate. Zlînenii nu ziceau nici pîs. La capătul uliței se auzea scîrțiind cumpăna unei fîntîni și scîrțiitul acela le părea tuturor strident și de prisos.

— Bună ziua, cetățeni...

Luka făcu o pauză și strigă apoi o vorbă îngrozitoare :

— ... și ucigași !...

Mulțimea se cutremură. În rîndurile din spate cineva sughiță, și el însuși se sperie de acest sunet neașteptat, care aducea a larmă și a veselie. Dar deasupra tună glasul lui Tiurin :

— Poate vă trece prin cap să ne curățați și pe noi, așa cum ați făcut cu primul detașament ? Cine poate să

vă cunoască gîndurile ? Dar eu vă sfătuiesc să vă scoateţi îndată din cap toate prostiile. Vă spun deschis : cine doreşte bătaie, să privească întîi spre sovietul plăşii.

Toate capetele, ca spicele unui lan bătut de vînt, se întoarseră spre comitetul executiv al plăşii. Capete peste capete, mulţi se înălţau în vîrful picioarelor ca să vadă mai bine, dar de îndată ce se lămureau despre ce era vorba, se ascundeau în dosul peretelui format de spinările celorlalţi.

Acolo, lîngă uşă, stătea un şir de soldaţi cu capetele ţuguiate şi cu armele îndreptate asupra mulţimii. Găurelele negre ale ţevilor priveau parcă cu răutate şi batjocură. Deasupra capetelor ostaşilor, în fereastra deschisă de la sediul comitetului executiv, se mai vedeau alte trei arme.

Tiurin scruta chipurile schimonosite de spaimă. I se făcu chiar milă de aceşti ţărani, din care mai bine de jumătate îi erau cunoscuţi din vedere. Dar cînd dădu cu ochii de chipurile sumbre ale negustorilor şi precupeţilor din piaţă, înfofoliţi în şube, Luka se aprinse de furie, gata să ţipe la ei şi să bată din picior.

— V-aţi uitat, aţi văzut, şi ajunge !... Iar acum, cetăţeni, hai să stăm de vorbă... cu sufletul deschis.

La această chemare a lui Tiurin, nici un suflet nu se încumetă să dea un răspuns. Fiecare îşi zicea :

„Bine, cu sufletul deschis, dar cine poate şti cum să se apropie de sufletul tău ?"

Preşedintele, ascunzîndu-şi teama, tuşi în pumn. Îl privi pe sub sprîncene pe Tiurin şi ridică nehotărît braţul care îi tremura de emoţie.

— Ceri cuvîntul ?..

— Da... Eu, Luka, iată ce am să spun : ai băgat spaima în oameni ! Tu ne cunoşti, şi noi, de asemenea, te cunoaştem. Spune şi tu, sîntem noi oameni să ucidem ?

— Înseamnă că oamenii noştri s-au împuşcat ei singuri ? Bine, atunci să lămurim cum s-a întîmplat nenorocirea. Vorbeşte întîi tu.

Luka arătă cu degetul pe un ţăran roşcat, care stătea chiar lîngă grilaj. Acesta, luat pe nepusă masă, se lăsă în jos şi începu să-şi rotească neputincios privirea de jur împrejur. Un altul îl îmboldea din spate.

— Spune măcar ceva !...

Mult timp îl descusu Tiurin şi totuşi lucrurile nu se lămureau. Reieşea că s-a întîmplat cam aşa :

Detaşamentul se amestecase în mulţime. Primul vorbitor se postase şi el după grilaj şi ceruse să fie predate cerealele. Oamenii începuseră să strige. Fiecare striga ce-i trecea prin cap, cînd deodată Panka Salnikov a scos revolverul şi a tras în vorbitor, omorîndu-l pe loc. Se pornise un urlet general. Nişte oameni apucaseră armele soldaţilor şi le ţineau cu baionetele în sus, nelăsîndu-i să tragă, în vreme ce Salnikov şi Iliuşka Krapivin din Akulovo trăgeau în ei. Cetăţenii, înfricoşaţi, se împrăştiaseră şi nu mai văzuseră nimic.

— Chiar nimic, nimic ? întrebă Tiurin.

— Absolut nimic !... vui răspunsul tuturor.

— Eu nu vă cred ! Deocamdată, constat că nu se poate afla nimic ca lumea — cu atît mai rău. Vă anunţ hotărîrea comitetului executiv judeţean : în termen de patru zile să fie predat restul de cereale. Eu, împreună cu detaşamentul, voi supraveghea îndeplinirea acestei hotărîri, iar în ziua a patra vom face verificarea chitanţelor de predare. Cu cei îndărătnici vom sta de vorbă aşa cum ştim noi... A auzit toată lumea ?

Ţăranii încremeniră la auzul acestor cuvinte dure şi poruncitoare. Se holbau cu teamă la făptura uscăţivă şi încordată a comisarului, îşi lăsau capul în jos.

— De ce tăceţi ? Vă întreb, aţi auzit ?... Să nu vă închipuiţi că umblînd cu prostiile, o să puteţi trage chiulul la predare. Ţăranii sînt liberi să plece acasă, iar negustorii să mai rămînă pentru cîteva vorbe bine simţite. Părinţii lui Salnikov, Sizov şi Kulikov sînt aici ?

Nu primi nici un răspuns. Atunci îi măsură cu privirea pe toţi şi strigă, ca şi cînd ar fi dat o comandă :

— Preşedinte !... În zece minute să fie aduşi, aici.

Adunarea se destrămă încet. Preşedintele trimise doi oameni să-i aducă pe negustori, la Salnikov se duse chiar el. Tiurin aşteptă, stînd cu picioarele pe bancă. În fereastra comitetului executiv al plăşii tot se mai vedeau cele trei arme, iar soldaţii de lîngă uşă stăteau cu arma la picior.

Poarta casei lui Salnikov se deschise, ieşi preşedintele, iar în urma lui se strecură într-o rînă Danila Mihailovici. Ca de obicei în „diplomatul" lui, cu poalele lungi, bătrînul avea prestanţă. Pe pielea vînătă-cenuşie de pe pomeţi se vedea şi mai limpede pata aceea violetă.

— Mai aproape ! îi spuse Tiurin, arătîndu-i un loc drept în faţa sa.

Bătrînul se apropie de grilaj. Luka îi aşteptă şi pe ceilalţi. Trimişii se întoarseră repede cu răspunsul : tatăl lui Kulikov a dispărut, iar bătrînul Sizov zace în pat şi oftează.

— Bine ! făcu Luka, dînd din mînă. Puteţi pleca...

Scoase fără grabă din tocul descheiat revolverul strălucitor, îl strînse în pumnul drept şi se sprijini cu el de grilaj.

— Negustorule Salnikov... unde s-a ascuns fiul tău ?

Danila Mihailovici, legănîndu-se de pe un picior pe altul, privea ca vrăjit oţelul strălucitor. Cu mare caznă dete drumul răspunsului :

— De unde să ştiu eu, Lukaşa ? E om în toată firea...

Tiurin se uită cu mirare la picioarele lui. De sub poala „diplomatului" se scurgeau în zăpadă picături gălbui care se adunaseră şi făcură o pată lîngă cizma stîngă. Luka se simţi stînjenit dar, în acelaşi timp, îi veni să şi rîdă răutăcios drept în faţa duşmanului. Băgă revolverul în toc.

— Pentru unii sînt Lukaşa, dar pentru tine sînt preşedintele comitetului judeţean pentru combaterea dezertărilor, să ţii bine minte. Ştii ce învinuire se aduce fiului tău ?

— Bănuiesc... Şi eu îl condamn niţel.

— Niţel ? şi Tiurin îl privi de sus cu dispreţ. Află că eu îl condamn mult, iar Puterea Sovietică îl socoate un duşman al ei şi n-are să-l cruţe pe Pavluşka al tău. Dar un bătrîn ca tine nu poate fi făcut răspunzător pentru faptele lui fecioru-su... Uite ce-i, negustorilor, strigă el : Îi cunoaştem foarte bine pe cei de teapa voastră. Asasinarea celor şase tovarăşi este o treabă săvîrşită de feciorii voştri. Cinci dintre ei au dispărut şi v-au permis, în felul ăsta, să aruncaţi toată vina asupra lor. Eu, însă,

sînt mai înțelegător cu ei... Văd că lucrurile nu s-au întîmplat fără ajutorul vostru. De la pedeapsă v-ați sustras, așa cum v-ați sustras înainte, prin toate mijloacele, de la plata impozitelor de război. Ei, dar acum figura asta nu mai ține ! La cele hotărîte mai înainte se mai adaugă încă pe atîta, drept despăgubire pentru asasinat. Mai țineți-vă în frîu !... Mîine, pînă la ora două, totul să fie strîns și predat... Voi recepționa și voi elibera recipisele eu însumi. Ați auzit ?... Dacă cumva...

Se îndreptă din spate și strigă, de răsună întreaga piață :

— Marș acasă !..

Cu capul ridicat, mîndru, trecu printre rămășițele mulțimii. Comisarul militar, ținînd mîna pe buzunarul umflat al pantalonilor, alergă după el și-l ajunse la jumătatea drumului. Îl privi lingușitor dintr-o parte :

— Strașnic i-ați pus cu botul pe labe, tovarășe Tiurin.

Luka se întoarse cu o mișcare bruscă spre el.

— Iar dacă tu, neisprăvitule, zise el, aplecîndu-se pînă la nasul comisarului, care se uita înspăimîntat, ai să ne mai nenorocești măcar un singur soldat, eu... eu am să-ți strîng chinga și mai vîrtos !

În odăile comitetului executiv al plășii toată lumea umbla în vîrful picioarelor. Tiurin, pe care toți îl cunoșteau și tocmai de aceea le părea și mai puțin de înțeles, Tiurin, despre care veniseră de la oraș zvonuri cumplite, îi dicta acum secretarului :

— Către toate sovietele sătești din plasa Zlîn. Ai scris ?... Ordon să se organizeze imediat expedierea cerealelor predate. Rapoartele se vor înainta zilnic comitetului executiv al plășii. Celor care nu se vor supune, li se vor aplica cu toată asprimea, legile revoluționare din timp de război. E gata ?... Nu-i timp de multă vorbărie... Semnăturile voastre și a mea, în calitate de comandant al detașamentului. Să fie trimise îndată cu curieri speciali !... Să se aducă imediat de la Salnikov o sanie cu un cal, vom pleca la Akulovo. Trebuie să-l mulgem cît s-o putea pe tatăl lui Iliușka... Împărțirea detașamentului pe schimburi se revocă, proviziile să fie aduse și predate aici.

Spre seară, Luka împreună cu patru ostaşi porni la drum.

Calul de rasă pură alerga la trap pe şosea. Într-un colţ al saniei, care sălta la hopuri, moţăia Tiurin. Comisarul, trezindu-se pentru o clipă, aruncă o privire asupra cearşafurilor albe ale ogoarelor şi iarăşi îşi lăsă capul în jos. Vedea mereu în faţa ochilor pe Danila Mihailovici, tremurînd ca varga, cu pete gălbui sub picioare. Mila îi săgeta pentru o clipă inima. Dar Luka scutura cu încăpăţînare din cap şi mila se topea ca aburul în aerul uscat. Are el oare dreptul să-i fie milă ? Şi de cine ?... Cînd răstorni un munte, nu mai ai vreme să-ţi fie milă de tot felul de rîme şi gîze, care au stat înainte deasupra, iar acum, strivite, au ajuns dedesubt. Deocamdată nu ai voie să-ţi fie milă ! Mai apoi, se va vedea ce va fi...

Toată săptămîna, Tiurin, cu detaşamentul, cutreierase satele din cele două plăşi. Pe drum întîlneau convoaie nesfîrşite de sănii, scîrţiind pe zăpadă, unele încărcate cu grîne, altele goale. În a şaptea noapte Tiurin calculă datele aproximative primite din plăşi şi-şi frecă vesel palmele : trei sferturi din cantitatea de cereale ce trebuia predată obligatoriu era acum în magaziile comitetului judeţean al aprovizionării. Îşi opri privirea pe foile rapoartelor şi căzu pe gînduri. Parcă mai avea ceva de rezolvat ?... Chibzuise tot timpul cît cutreierase plăşile, şi, la urmă, ca un făcut, uitase. Făcu cîţiva paşi prin odaie. Lîngă masă răsfoi rapoartele şi se izbi cu palma peste frunte :

— Of, fir-ar să fie !... pe comisarul cu aprovizionarea plăşii, Vasiliev, l-am prins luînd şperţ.

Alergă la Semion. Porivalov dormea pe divanul jerpelit şi sforăia de zor. Îi fu milă să-l trezească.

— Nu-i nimic, mîine dimineaţă îi trag eu o săpuneală acestui tîlhar, iar Siomka are să facă restul.

De prietenul său, Luka se despărţi a doua zi dimineaţa.

— Ei, Siomka, ţin-te bine !... Mi-e teamă să nu-şi răzbune furia pe tine. Poate că ar fi mai cuminte să-l lăsăm deocamdată în funcţie pe fostul comisar militar al plăşii, ca nu cumva...

— Ei, asta e ! îl întrerupse Semion. Că doar nu mi-e dat să mor de o sută de ori, ci numai o dată. Nu-ţi face griji, am eu o vorbă, bună la toate belelele.

— Spune-ne-o şi nouă ! îl trase Tiurin drăgăstos de mînecă, rîzînd.

— Îmi trebuie mie... N-o spun.

Luka se aplecă spre Porîvalov :

— Siomka, n-ai putea să afli pe unde s-au aciuat lepădăturile alea ?

— Voi încerca ! rosti în şoaptă noul comisar militar al plăşii.

— Şi să-mi dai telefon. Bine ?..

Scoase de sub divan o ladă ferecată, înţesată cu teancuri de bancnote de pe vremea lui Kerenski şi a lui Nicolae II. Porîvalov îl însoţi pînă la sanie. După ce convoiul se făcu nevăzut, noul comisar militar al plăşii îşi chemă secretarul :

— Dă-mi listele dezertorilor şi o hartă a judeţului !

Desfăcu pe masă coala multicoloră, ruptă la margini, îşi sprijini capul în palme şi se apucă să caute plasa Zlîn.

X

Gerurile înghe̦ţaseră bocnă rîul Nerekşa. Numai la praguri apa clipocea şi scotea aburi, asemenea unui cal înfierbîntat de fugă.

Pe maluri, dincolo de panglica îngustă a luncilor mlăştinoase, înţesate cu arini plăpînzi şi sălcii mlădioase, se vedea pădurea întunecată şi deasă.

Codrii se întind pînă departe, în lung şi în lat. Se dau apoi în lături în silă, ca să facă loc la vreo plasă sau două, le ocolesc, se unesc iarăşi şi parcă ar întinde nişte braţe lungi şi mi̦toase spre Serghiev, Tver, Kostroma şi Rîbinsk, iar dincolo de Volga masivul lor compact coboară spre Vologda şi Unja.

Două nopţi bîntuise deasupra pădurilor un viscol de martie. Pinii gemeau, brazii se tînguiau. Pe malurile

Nerekșei, pe movilele troienelor treceau vîrtejurile unui fum alburiu. În cea de-a treia noapte, vîntul își schimbă direcția, suflînd dinspre sud-vest. Acum se pornise o ninsoare cu fulgi mari, ca puful de gîscă. Și rîul, și pădurea posomorîtă, se cufundară în nămeți. Drumurile fură înzăpezite, potecile și urmele oamenilor și ale fiarelor ascunse. Pădurea încremenise. Brațele vînjoase ale ramurilor se îndoiseră sub greutatea păturilor albe de nea.

În poienile din pădure, serbîndu-și nunțile zgomotoase, lupii urlau prelung și jalnic spre desișul tăcut, spre pustietate, spre adîncul scînteietor al cerului de un albastru întunecat. Pe drumurile din pădure, peste troienile de zăpadă treceau convoaie lungi de sănii. Oamenii nu umblau de unul singur. Caii ciuleau urechile, și la urletele înfometate ale lupilor se opreau în loc. Oamenii îi îmboldeau cu bicele, fără strigăte și fără înjurături. În partea din față a săniilor, stăteau la îndemînă topoarele cu tăișul lor rece.

Uneori venea un iz slab de fum. Cei din convoi știau că pe undeva, pe alături, stătea pitit vreun canton forestier. Dar cînd, o dată cu fumul, mai simțeau miros de mîncare gătită, de friptură de berbec, și cînd știau că pe aproape nu e nici un canton forestier, atunci dădeau bice cailor cu și mai multă îndîrjire, încleștîndu-și dinții și alergînd mai repede decît de frica lupilor.

Prin sate umblau zvonuri îngrijorătoare : în pragul primăverii se mai aciuară prin păduri și alți locuitori. Oamenii aceștia simțeau că nu mai au loc în sate și că îi paște primejdia. Cu fiecare zi ce trecea, în pădure apăreau tot mai mulți pustnici. Umblau cîte unul sau în grupuri, de la un canton la altul, înnoptau și rămîneau acolo cu săptămînile. Cantonierii îi întîmpinau în tăcere pe acești oaspeți nechemați, privind cu teamă la armele și revolverele lor. Cînd plecau, gazdele erau bucuroase. Nerușinați și îndrăzneți, oaspeții aceștia se speriau totodată de orice necunoscut care le ieșea în cale.

Alții se stabileau în rîpele din desișul pădurilor. Locuiau în bordeie.

Dincolo de Zlîn, Nerekșa, făcînd o cotitură bruscă, împinsese cotul spre dreapta și apoi o lua iarăși spre satul Ceaghino, pentru a pătrunde după aceea în de-

sișul codrului. Pe malul stîng se întindea șoseaua spre Akulovo. La vreo patru verste dincolo de Ceaghino, malul abrupt intra în panglica subțire a luncilor, împingînd parcă cu umărul într-o parte rîul Nerekșa. De pe malul înalt, o rîpă albicioasă și îngustă cobora spre rîu. La gura rîpei, pe pămîntul umed, se înșirau brazi sumbri, seculari, cu hățișul de netrecut al ramurilor lor verzi-negricioase, pline de mușchi și de licheni. Numai înaintînd prin rîpă, sub acoperămîntul de ramuri, puteai să te strecori în adîncul desișului.

Oamenii se foloseau de această rîpă. Pe fundul ei șerpuia o potecă îngustă, care te ducea în sus, spre o pădure tînără și deasă de pini, și se oprea într-un drum. Oamenii umblau pe acest drum în căutare de găteje și lemne căzute. De ambele părți ale drumului se înălțau grămezi de mangal acoperite de cenușă alburie și stive de lemne tăiate din uscături.

Spre partea de jos a malului șerpuia o altă potecă, străbătînd rîul de gheață și încrucișîndu-se cu altă cărare făcută de piciorul omului. Pe această cărare se ducea cantonierul să-și inspecteze sectorul.

Fundul rîpei purta semnele prezenței unor oameni. Pe coasta povîrnită a malului atîrna, asemenea unei perdele, o ipingea groasă, cusută din trei laturi. În apropierea ei, grămezi de vreascuri și de lemne tăiate. Pe deasupra ipingelei, în desișul ramurilor de brazi, se strecura o lumină slabă printr-un fel de fereastră. Pe o grămadă de pămînt, fusese durată din bușteni o temelie de casă. Alături se vedea un horn încropit din patru scînduri. Prin gura hornului țîșnea fumul, ieșind ca printr-o mînecă. De sub ipingea se ridicau de asemenea șuvițe de fum. Bordeiul sufla fum pe toate găurile, asemenea unei uscătorii de grîne.

Marginea ipingelei se ridică. Se ivi făptura chircită a unui bărbat, îmbrăcat cu o manta. Omul tuși și se frecă îndelung la ochi. Apoi se îndreptă din șale și privi spre cer.

Printre vîrfurile brazilor se zărea un crîmpei întunecat de cer, cu vreo zece stele, clare și strălucitoare ca în primăvară. În spatele pădurii răsărea luna. În rîpă se

făcu mai multă lumină, și bărbatul își văzu aburul răsuflării.

— Noaptea o să dea înghețul... Ziua are să se topească iar zăpada.

Urcă treptele pînă sus, pe malul rîpei, și se opri lîngă coșul de fum.

Pădurea stătea încremenită. Pe undeva, trosniră de abia auzit niște vreascuri și se desluși o bufnitură slabă, de parcă cineva ar fi izbit cu pumnul într-o pernă cu puf. Departe, dincolo de rîu, un paznic bătu cu lovituri prelungi toaca, anunțînd ceasurile opt. Sunetele acestea apăsătoare plutiră un timp deasupra pădurii și apoi se mistuiră.

Din coș, o dată cu fumul, se strecurară afară niște vorbe pline de teamă :

— Azi, toată ziua mi s-a zbătut inima. De nu s-ar întîmpla ceva...

Bărbatul se aplecă spre horn și acolo, în bătaia fumului, rosti :

— Inima ta, Kulikov, în fiecare zi ți se zbate. Vezi să nu-ți plesnească !..

— Nu, Ilia, se auzi aceeași voce în horn, astăzi mi se zbate mai tare ca oricînd.

Ilia strănută dinadins drept deasupra hornului și se trase înapoi după ipingea. Marginea de jos a ipingelei o fixă cu grijă așezînd pe ea o bucată de lemn.

— Nu se aude nici dracu!..

În bordei, de ambele părți, erau așezate niște priciuri. Două ipingele țineau loc de saltele, iar de sub ele dădeau afară crengi verzi de cetină. Pe priciul din dreapta stătea culcat Salnikov, care, neavînd ce face, ștergea cu batista o ghitară veche.

În colțul din față stătea o ladă, și pe ea o lămpiță neaprinsă. Lumină dădea numai soba mare, mătăhăloasă, făcută din pietre mărunte de rîu, pe care lutul se uscase și era plin de crăpături. Sus, pe o foaie de tablă, sfîrîia o tigaie. Din hornul scurt, din crăpăturile sobei, de sub foaia de tablă, o dată cu fumul zbucneau afară și stropi de lumină, ale căror reflexe jucau pe pereți. Un nor de fum plutea peste tot. Jos, la înălțimea de un

arşin, norul era teşit şi se deplasa molcom spre uşă. Cînd intră, Ilia se lăsă în patru labe şi veni lîngă Salnikov. Îşi scoase grăbit mantaua. Datorită mişcărilor sale, norul se legănă, zdrenţe de fum se lăsară în jos, dar îndată se făcu iarăşi neted, de parcă cineva l-ar fi netezit cu o lopată mare de lemn.

Lîngă sobă, stînd pe vine, Grigori Matveevici întorcea în tigaie cu o lingură. Bucăţile de carne sfîrîiau, împroşcînd stropi de grăsime. Alături fîsîia un samovar de un galben murdar, plin de urmele alburii ale apei care dăduse-n foc. În spatele samovarului, culcat pe burtă, stătea Sizov. Abram şedea cu bărbia în palme, cu coatele sprijinite pe cetina bătătorită, şi privea pierdut, fără să clipească, grătarul luminos al samovarului.

Salnikov scoase un acord din strunele ghitarei şi ascultă îndelung sunetele care se stingeau ca un suspin.

— Tu, Ilia, de ce o zbugheşti mereu afară ? Oricare din noi, dacă dai ordin, se pricepe să facă de pază, la fel de bine ca şi tine. Că doar tu eşti şeful !...

Krapivin zîmbi spre norul de fum :

— Aştept o femeie !... Kulikov, nu mai pune lemne pe foc. Cînd vine, n-o să poată intra aici, va trebui s-o primesc afară. E tare cald...

Sizov îşi întoarse capul spre prici :

— Nu faci bine, Ilia, că aduci aici muieri. Nu ne arde de ele...

— Nu mai bombăni ! îi răspunse bine dispus Krapivin. Tu însuţi m-ai ales şef şi acum mă judeci ?

— Noi te-am ales pentru firmă, eşti ţăran, bombăni posac Abram. Dacă te-am pus şef, atunci trebuie să fii prudent, să-i păzeşti pe ceilalţi !

— Ţi-am spus să nu mai bombăneşti. Ai fost vreodată la Ceaghino ?

— Ei şi ?..

— Pe învăţătoarea Bogolepova o cunoşti ?

— Am auzit de ea...

— Ce crezi, una ca ea ar putea să ne trădeze ?

Sizov nu răspunse, îşi aţinti iarăşi privirea asupra samovarului. Krapivin se sprijini într-un cot.

— De ce taci ? Vorbeşte !... Numai după nume şi poţi să-ţi dai seama din ce neam e, Bo-go-le-po-va... gata ! Ţi-am închis gura !

Se lăsă pe mantaua făcută sul şi rîse privind în tavan.

— Nici n-avem cu ce să o ospătăm, clătină din cap Kulikov : doar friptură de berbec... I-am spus lui Vavila să nu aducă decît pîine, cartofi şi atît.

— Dudorov va şti el ce să aducă...

Pantik cînta în surdină din ghitară. Întrebă, fără să-şi întoarcă capul :

— Cînd ai făcut cunoştinţă cu ea ?

— Acum două veri, răspunse, flatat Ilia. Ceaghino e la patru verste de Akulovo, venea uneori la noi în prăvălie. S-a întîmplat să fiu o dată în permisie. Neavînd ce face, o însoţeam la plecare. Mergea de parcă plutea, purta pantofi albi, cu talpă de sfoară. Pe care, notaţi bine, îi făcea chiar dînsa. Venea totdeauna cu pantofii ăştia, ghicise că mi-erau pe plac. Mergeam, vorbeam... Mi se plîngea că se plictiseşte : „Vreau să trăiesc.“ Aşa zicea. Mi-au intrat vorbele astea în cap şi odată, într-o pădurice, am trecut la fapte. Am pipăit-o soldăţeşte, cu rîvnă, ce mai, dar mă şi gîndeam : Ce-ar fi să mă plesnească peste bot ? Ei, dar greşisem... Ba încă era de mirare ce ghes îmi dădea. S-a arătat uimitor de înţelegătoare. Pe toată linia... Şi ce femeie... Durdulie, cu carnea tare, picioarele ca nişte bulumaci, cît despre tampoane, — în toată plasa nu găseşti altele la fel. Cît sînt eu de zdravăn, dar cînd mă strîngea o dată, simţeam că-mi iese limba din gură. Într-un cuvînt : muiere prima întîi... Mai tîrziu a început să mă ducă la ea acasă. Maică-sa, o preoteasă văduvă, e slabă ca o caia. Am fost de curînd pe acolo... „Voi, m-a întrebat fata, din ce partid faceţi parte ?“ „Sîntem eseri“, i-am răspuns eu... „Pentru ce luptaţi !“ „Pentru libertate şi pentru Adunarea constituantă. Jos sovietele !“ „Voi, mi-a zîmbit ea într-un chip deosebit, voi sînteţi luptători pentru o idee. Viaţa voastră este atît de ro...ro...“ uite, cuvîntul ăsta îl uit. Seamănă cu un nume...

— Probabil, romantic, îi sugeră Salnikov.

— Da — da, chiar ăsta-i : romantică !... „Aş vrea să vă văd, baremi cu un singur ochi.“ Şi s-a agăţat scai de mine, că vrea să ne vadă şi pace. Cînd o muiere se agaţă de tine, rugîndu-te ceva, nu scapi cu una cu două. M-am învoit...

Abram îşi puse pe umeri mantaua şi ieşi tăcut din bordei. Krapivin privi în urma lui. Grigori Matveevici rosti de lîngă sobă :

— Lui Vavila nu-i plac autorităţile, iar lui Sizov — muierile !

Auzindu-l, Ilia rîse şi se întoarse spre Pantik.

— E strîmt la noi, zise pe un ton de compasiune Salnikov, nu e loc de o femeie.

— Ei, pădurea e mare !... O să luăm o ipingea şi ne-om duce sub un brad. Amîndoi sîntem tineri, fierbinţi, n-o să îngheţăm aşa repede. Apoi am s-o trimit înapoi acasă.

În bordei umbrele se îngroşau. Focul în sobă se stinse, numai cărbunii mai mocneau, jucîndu-şi lumina roşietică pe tavan şi pe obrazul lui Kulikov. Samovarul fornăia şi împroşca stropi. Fumul se strecura domol prin hornul de scîndură.

— Baremi de s-ar îndrăgosti una de mine, oftă ca pentru sine Pantik.

Krapivin spuse cu voce scăzută :

— Trebuie să aştepţi o ocazie, sau s-o cauţi dinadins. Tot acolo unde e şi Froska mea, se mai află o învăţătoare, locuieşte chiar la şcoală, dar e din cale afară de acră. Umblă gîrbovită, cu mîinile băgate în mîneci lipite de pîntec, de parcă tot timpul o doare burta... Şi rîde rar... O cheamă Kiseliova, n-ai auzit de ea ? Alta nu cunosc, ca să-ţi spun...

În dosul uşii se auzi scîrţîind zăpada. Abram strigă :

— Ilia, doi inşi trec rîul şi vin spre noi. Amîndoi sînt cu boccele. Ieşi afară, adă-mi şi puşca mea.

Krapivin sări de pe prici ca mînat de un resort :

— Grişka, aprinde lampa !..

Apucă pe dibuite două arme, îşi luă mantaua şi se strecură pe sub marginea ipingelei.

Kulikov trebăluia lîngă ladă. Aprinse de la jăratec o surcea şi se întoarse spre lămpiţă. Mîinile îi tremurau, surceaua nu nimerea fitilul. Pantik îi deslușI şoaptele :

— Or fi de-ai noştri ?..

Din rîpă, Ilia întrebă răspicat, dar nu prea tare :

— Cine e ?..

— Doi rătăciţi, Vavila cu Frosiniuşka ! răspunse Dudorov cu o voce căutat plîngăreaţă : Primeşte-ţi oaspeţii, căpitane !..

Salnikov zîmbi fără să vrea. Şireată bestie mai e şi Vavila ăsta, faţă de străini alege dinadins vorbe răsunătoare.

Ipingeaua se dădu la o parte. Vavila, cu doi saci pe umăr, cu o cutie din coajă de mesteacăn în mînă, se strecură înăuntru, urmat de silueta unei femei înfăşurată cu un şal. Sizov dădu cu nasul afară, adulmecă aerul şi se întoarse să închidă hornul.

Bordeiul parcă se îngustă dintr-o dată. Vavila aşeză cutia cu grijă într-un colţ, iar sacii îi trînti lîngă sobă. Musafira începu să se dezbrace. Pantik, stînd în genunchi pe prici, îi luă din mîini paltonul şi şalul.

Bogolepova măsură cu nişte ochişori curioşi pereţii căptuşiţi cu bîrne subţiri, tavanul din trunchiuri groase de copaci cu deschideri lăsate pentru lumină şi fum.

— Ei, dar e drăguţ aici la voi. Parc-ai trăi o pagină vie din „Prinţul Serebreanîi".

— Sau din viaţa vînătorilor din taiga, adăugă Salnikov.

— Nu cunosc... Ei, dar nu v-am spus bună ziua. Să facem cunoştinţă...

Vizitatoarea fu cercetată de toţi cu priviri curioase. Pantik îşi îndreptă ochii întîi şi întîi spre picioarele ei. Într-adevăr, ghetele ei albe, cu carîmbii scurţi, ţineau strîns o pereche de pulpe dolofane. Dar cel mai uimitor era capul. Mic, cu o claie de păr arămiu, aşezat pe un gît subţire faţă de opulenţa pieptului, n-avea astîmpăr o clipă. Comparîndu-i gîtul cu piciorul de mai sus de carîmbul ghetei, n-ai fi putut spune dintr-o dată care dintre ele e mai gros. Chipul ei vesel şi îmbujorat ar fi putut să-ţi placă, dacă l-ai fi privit numai pe el, fără să-l mai compari cu restul. Trebuia să te fi deprins bine ca să poţi privi o asemenea femeie fără să te prindă mirarea.

Vavila se uita la învățătoare cu niște ochi lacomi și obraznici. Salnikov desluși pe loc jena femeii și bănui că pe drum se întîmplase ceva între ei.

Ilia nu-și încăpea în piele de bucurie și nu observă nimic.

— Acum putem bea ceai... Vavila, te-ai întors cu cutia goală ?

— Nu, nu !... spuse Dudorov și ridică îndemînatic capacul din coajă de mesteacăn. Erau acolo două damigene cu un lichid negricios, astupate cu dopuri de cîrpă.

— Ai văzut ?

— Va să zică, chefuim !.. Luați loc ! Kulikov, pune masa. Domnilor, vom face de gardă, pe rînd, ca de obicei.

Împinseră lada, pe care stătea lampa, în spațiul dintre priciuri. Kulikov așeză pe ea tigaia fierbinte în care sfîrîia friptura de berbec și scoase apoi dintr-un colț cîteva furculițe și căni de tablă. Vavila, isteț din fire, ținea la îndemînă, gata pregătită, o damigeană.

— Totuși, sînteți puțini ! clătină din cap musafira. Pentru puterea sovietică nu însemnați nici cît o pișcătură de purice.

— Nu-i nimic ! spuse Ilia scuturînd din cap : Ajutoare se vor găsi ele, n-avem decît să le chemăm. Toarnă, Vavila !...

— E destul să ne ducem în pădure, și să strigăm o dată : „Toată lumea la prora !“ și, gata, vom avea sute și poate chiar mii de ajutoare.

Bogolepova se întoarse spre cel care vorbea. Pantik ținea de mult să-i atragă atenția, iar acum, sub privirile învățătoarei, simți deodată plăcere și bucurie.

Vavila, privindu-l cu ironie pe Salnikov, ridică gîtul damigenei de la buza cănii.

— Unde ai învățat vorbele astea ?

— Asta-i strigătul lui Stenka Razin...

— Nu prea e pe limba țăranilor... Mai bine-i cum spunem noi : „La pradă !...“

Ochii lui nerușinați de țigan scînteiară cînd îi oferi musafirei o cană plină. Alte patru căni se adunară sub gîtul damigenei. Dudorov apleca damigeana cu mare dibăcie. Nici o picătură nu căzu pe jos. Sizov își întoarse

capul și dădu de dușcă lichidul negricios. Cana goală o întinse iar lui Vavila :

— E rîndul tău...

Pantik, sorbind-o din ochi pe musafiră, își ridică deasupra capului cana :

— Domnilor, propun să bem în sănătatea încîntătoarei noastre musafire. Împreună cu ea, în bordeiul nostru sumbru a pătruns o rază a viitorului luminos. Cînd avem asemenea aliați, sînt încredințat că vom învinge !...

Și ciocni cu Bogolepova. Învățătoarea îi aruncă peste umăr lui Salnikov o privire galeșă, se dădu mai spre dînsul și bău cana pînă la fund.

— Strașnic ! o lăudă Krapivin. Vavila, să nu uiți ce ai de făcut !

— Fii pe pace, căpitane ! făcu cu ochiul Dudorov, îmi cunosc bine meseria.

— După cum văd, o duceți foarte bine aici !

— După cum ne pricepem... Cînd este băutură — te speli cu ea pe mîini, cînd nu este, i-ai linge stropii de pe jos. Permiteți-mi cana dumneavoastră !

Damigeana începu să gîlgîie și fundul i se ridica tot mai sus. Curînd, Vavila o puse deoparte și o apucă pe cealaltă.

— Să ne mai odihnim puțin ! îi făcu semn Salnikov.

— Da, n-avem de ce să ne grăbim, îl susținu musafira. Dumneata, Pavel Danilovici, cîntă-ne ceva la ghitară.

— Pe niște oaspeți atît de rari nu-i poți refuza...

Vavila culegea de pe tavă ultimele bucăți de friptură, mormăind cu gura plină :

— Da, da, cîntă-ne !... După pileală, tare îmi mai plac cîntecele.

Pantik, cu ghitara în mînă, se dădu puțin într-o parte, la marginea priciului. Bogolepova, îmbujorată și cu ochii strălucitori, se așeză alături.

— O să vă cînt ceva compus de mine.

— O, va să zică, dumneata, pe lîngă toate, mai ești și poet !...

Și se lipi, ca din întîmplare, cu pieptul de umărul ghitaristului. Pantik se îmbujoră la față.

Ilia își îmbrăcă, grăbit, mantaua.

— Mă duc în recunoaștere !...

Strecurîndu-se pe sub poala ipingelei, se opri o clipă. Gerul se lăsa mai aspru. Sus, peste capul lui, dormitau brazii sumbri. Krapivin se întinse înfiorat de plăcere. Simţi că în trupul lui se răspîndeşte o forţă tinerească, şi o aprigă dorinţă.

— Ar trebui s-o duc mai repede în pădure...

Prin uşă, în sunetul molcom al strunelor, se auzi glasul delicat de bariton al lui Salnikov. Ilia ascultă atent cuvintele cîntecului :

Cu visul slobod eu înalţ castele,
Al generaţiei templu îl clădesc.
Uitînd bordeiul suferinţei mele,
Extazul poeziei îl trăiesc...

— Vai, ce cuvinte poetice !....

Strunele răsunară mai tare, Pantik cînta cu tremur în glas :

Ţie, înger drag, inspirator,
Îţi închin extaz şi poezie.
Templul meu de visuri şi de dor,
Pe altare îţi jertfeşte ţie.

„Îi dă tîrcoale, ticălosul ! gîndi Ilia. Auzi cum îşi alege dinadins cuvinte de neînţeles. Dar, să ne fie cu iertare, dă-te-ncolo, băiete !"

Glasurile pădurii se topiră în melodia cîntecului. Krapivin se întoarse şi o porni în sus, pe potecă. Zăpada scîrţîia sub paşi. Curînd, cîntecul nu-i mai ajunse la urechi. Ilia se opri, îşi scoase urechile de sub căciulă şi încremeni.

Pădurea era întunecoasă şi liniştită. E drept, rareori se întîmplă una ca asta şi totuşi uneori noaptea pădurea doarme, nu se aude în ea nici un sunet.

Ilia voi să plece. Deodată auzi un fîşîit îndepărtat de tălpi de sanie. La sunetul acesta slab, abia auzit, Krapivin ciuli urechile. Cine ar putea umbla în toiul nopţii pe drumul din pădure ? Pe acest drum numai în zori veneau oamenii după lemne.

Scîrțîitul se auzea tot mai lămurit. Ilia alergă în sus, pe potecă. Acum deslușea și tropăitul scîrțîitor al cailor în liniștea care domnea împrejur. După fîșîitul tălpilor, puteai ușor să ghicești că erau mai multe sănii.

Mergeau repede. Tăcerea nopții întunecoase fusese sfîșiată de tropăitul cailor și de scîrțîitul zăpezii. Apoi totul amuți deodată... O liniște netulburată de nimic. Krapivin simți că din cauza acestei liniști părul începe să i se ridice în vîrful capului. Se furișă înapoi cu pași ca de lup.

În bordei unduia norul albastru al fumului de tutun. Pantik, Vavila și Kulikov se strînseseră pe prici lîngă musafiră, numai Abram ședea mai la o parte. Cînd intră Krapivin, îl întîmpinară cu strigăte vesele :

— Ilia, alege-ți un gaj !...

Cuvintele aspre pe care le aruncă Ilia căzură ca o bombă :

— La arme, repede !... Sizov, fugi pe potecă, pînă la drumul de sus ! Acolo s-au oprit adineauri niște sănii suspecte. Te vom aștepta aici, lîngă bordei !...

Toți săriră ca arși. Poalele mantalelor fluturau în zarva înghesuielii, în colțul priciului zăngăneau pușlile și revolverele. Abram dispăru pe ușă. Peste două minute, în fața învățătoarei speriate stăteau toți echipați, cu armele în mînă. Orice urmă de amețeală dispăruse. Istețul Ilia atît de simpatic și de binecunoscut, dădea ordine cu o voce categorică și aspră :

— Kulikov, ai s-o treci pe dumneaei dincolo de rîu ! Dacă vezi că noi fugim, alergi la sanie. Vavila, unde ai lăsat calul ?

— La canton...

— Fuga marș la posturi !

Aruncă șalul pe capul Frosiei și o întoarse de umeri spre ieșire.

— După ce trece alarma, am să-ți explic eu tot ce-a fost.

Stinse lumina. Bordeiul se goli. Două umbre se îndepărtară grăbite, în jos, spre rîpă. Ilia, Salnikov și Vavila rămaseră lîngă grămada de lemne răvășită.

— N-am uitat nimic prețios în adăpost ?

— Provizii şi o damigeană cu basamac. Armele sînt îngropate la loc sigur.

— Se vede că Lukaşka nu-şi poate găsi astîmpăr.

— Cred şi eu...

De sub ramurile dese ale pinilor ţîşni Abram. Tulburat peste măsură, le spuse din adîncul pieptului :

— Fugiţi !... Sînt peste zece oameni... Deocamdată s-au încurcat în poteci, dar au să apară curînd.

Toţi patru dispărură în gura rîpei. Scîrţîitul paşilor grăbiţi amuţi.

Rîpa mută stătea parcă la pîndă. Ramurile arborilor întunecoşi se lăsară şi mai jos, ca nişte labe de jivină la pîndă. De sus se auzi foşnetul unor paşi prudenţi. Călcau pe zăpada neîntinată. Nu era scîrţîit, ci un hupăit de picioare care se cufundau în zăpadă. Nu departe de bordei, nişte siluete cenuşii se opriră în dosul trunchiurilor de brazi. Se traseră înainte vîrfurile subţiri ale baionetelor, sclipind metalic.

Pe malul povîrnit al rîpei, depărtate una de alta, înaintau două siluete : una scundă, cealaltă înaltă. Amîndouă erau aplecate înainte şi parcă găureau întunericul cu capetele lor ţuguiate. Se apropiară. Cel scund apucă cu o mînă mantaua celui înalt, iar pe cealaltă o întinse înainte. La vreo zece paşi în faţa lor se vedeau lucind într-un troian de zăpadă geamurile unei ferestre. Amîndoi se opriră şi începură să scotocească în dreptul centurilor. Amîndoi, în aceeaşi clipă, îşi avîntară braţele în sus, şi zvîrliră ceva. Geamurile zuruiră şi se făcură ţăndări. Siluetele se pitiră în dosul copacilor.

Pădurea toată încremeni în aşteptare...

Pămîntul tuşi de două ori înfundat. Din troianul alb de zăpadă, o dată cu un nor de fum gros, sări zăngănind rama ferestrei. Ipingeaua de la intrare îşi săltă marginea de jos şi zbură pe ramurile copacului din apropiere. Din ambele găuri începură să se ridice în sus şuvoaie de fum.

Arborii se cutremurară. Perne de zăpadă reci şi grele căzură bubuind în troiene, peste oameni, altele se fărîmiţară sus în stropi mărunţi şi cu un foşnet molcom se scurgeau în şuviţe de pe cetina cutremurată.

Prin rîpă, oamenii alergau spre bordei, ţinînd armele în cumpănire. Cei de sus săriră la gaura ferestrei. În-

cremeniră. Deasupra capetelor lor pîrîiră zgomotos gloanțele, lovindu-se de arbori, și în aceeași clipă se auzi de peste rîu bubuitura unei salve. Pădurea tresări somnoros și apoi iarăși se cufundă în toropeala nopții.

Cel înalt scuipă supărat în gaura ferestrei.

— N-avem noroc, Semion ! Toți au luat-o la sănătoasa...

— *Nic nie zrobisz, panie !* [1] chițăi în polonă Porîvalov. Poate cu altă ocazie o să ne cadă ei în mînă. Să percheziționăm bojdeuca ?

— N-ar fi mai bine s-o pornim pe urmele lor ?

— Nu e nimic de făcut, Luka ; undeva, pe aproape, au un cal. La loc deschis ar putea să omoare mulți din ai noștri.

Înciudat, Tiurin adulmecă aerul. Îi făcu semn tovarășului să se apropie.

— Ia vezi, a ce miroase...

Porîvalov se aplecă spre fereastră. O dată cu mirosul acrișor de piroxilină trase pe nas și o duhoare de spirt.

— Nu mor de plictiseală, blestemații !... Dă ordin să se facă percheziția și apoi să mergem.

Curînd după aceea, în rîpă nu se mai afla picior de om. Brazii adunați acolo priveau prin găurile din pereții bordeiului. Înăuntru se auzea un trosnet vesel de lemn care arde. Un șuvoi de fum înecăcios se ridică drept în sus, și reflexele roșietice ale focului jucau pe trunchiurile goase ale arborilor, acoperite de mușchi.

[1] N-ai ce-i face, domnule ! (L. pol.)

Partea a doua

I

Pe uşa comitetului executiv al plăşii Zlîn ieşi un bărbat scund şi îndesat. Sub manta, pe şoldul drept, se ghicea tocul revolverului, iar buznarul din stînga, împovărat de un obiect greu, i se legăna în mers.

Bărbatul păşea fără grabă spre Nerekşa. Se opri pe podul înalt de lemn şi privi îndelung rîul. Apa curgea pe deasupra gheţii, printre stîlpii podului, clipocind încet. În mijlocul rîului gheaţa crăpase în lungime, iar marginile lungi ale despicăturii se ridicaseră deasupra apei.

Bărbatul cel scund aruncă nepăsător un bulgăre de zăpadă pe gheaţa de sub pod şi porni spre uliţa principală.

Sub fereastra casei din colţ şedea un ţăran îmbrăcat într-o şubă şi-n cap cu o căciulă miţoasă. Peste pîslari încălţase o pereche de galoşi noi. Omul, pesemne, îl aştepta pe bărbatul cel scund. Îl strigă :

— Semion Kuzmici, vino o clipă !...

Bărbatul cel scund nu-i răspunse.

— Tovarăşe Porîvalov, vă rog foarte mult !

Comisarul militar se opri îngîndurat, apoi se întoarse pe jumătate spre cel care şedea :

— Vorbeşte, dar mai repede !

— Aţi ieşit la plimbare ? îl întrebă linguşitor omul cu pîslari. Neprimind nici un răspuns, bîigui grăbit : Semion Kuzmici, de ce am fost dat afară din soviet ? Oare

n-am ostenit eu destul pentru puterea sovietică ? Mîncam și dormeam pe apucate. Nu e vina mea că oamenii au întîrziat atîta cu predările. Dar de dat afară tot eu am fost dat...

— Ba, poate ai să fii dus și la interogatoriu, confirmă Semion. La oraș, la „doftorii fără de arginți"...

— Dar pentru ce, Semion Kuzmici ? Baremi de-ați pune și dumneavoastră o vorbuliță. Eu am stăruit, dar pe ei îi durea în cot.

Omul cu pîslari își desfăcu brațele a neputință și făcu o mutră înduioșătoare. Comisarul militar se întoarse cu fața spre el și i-o reteză ironic :

— Ba nu-i așa, oamenii au predat, dar nu la comitetul județean de aprovizionare... De altfel, cetățene Vasiliev, socot că e de prisos să mai discutăm. Dumneata îți cunoști foarte bine toate vinile, noi știm numai o părticică din ele, pentru care, stimabile, n-ai să ne scapi din frîu. Norocul dumitale dacă ai să-ți poți dovedi nevinovăția... Salut !

Își puse un deget la capelă și porni grăbit mai departe. Furia clocotea în inima comisarului militar. Avea de făcut o treabă importantă și, poftim, unul ca ăsta îi ațina calea pentru niște fleacuri. Ei da, ai furat, ei da, ai luat berbeci întregi șperț, dînd în schimb bonuri pentru cherestea și înlesnindu-le unora sustragerea de la predarea cotelor de grîne. Dacă te-am prins cu mîța-n sac, așteaptă judecata... Nu te mai preface nevinovat, nu mai arunca toate vinile în capul țăranului. Țăranul poate răbda și mai multe decît a răbdat, dar trebuie măcar oleacă de dreptate și pentru el.

Iritat cum era, Semion nici nu băgase de seamă cînd ieșise din sat. Un șuvoi gîlgîitor al apelor primăverii îi tăie drumul. Comisarul militar se opri.

De jur-împrejur se întindea cîmpia pestriță, cu întinse locuri unde zăpada se dusese, și cu altele pe care mai stăruia cenușie, murdară. Se zăreau, ca o pată neagră, semănăturile de toamnă îmbibate de apă, miriștea țepoasă a secarei de anul trecut. În față șerpuia, una cu pămîntul, firul lung al drumului, acoperit acum de o pătură de clisă brună-gălbuie, care plescăia sub picioare. Pe drum

trecuseră mii de cai, trăgînd după ei căruțe încărcate și căruțe goale, și lăsaseră în urma lor acest înveliș gros.

Soarele se ascunsese pe jumătate după creasta pădurii și, privind de acolo, își făcea bilanțul muncii de peste zi. Vîntul dinspre sud aduna grămezi de nori. Deasupra capului se auzea vîjîind în văzduhul primăverii un singuratic fir de telegraf. Apa susura. De pe ogoare aburea un miros de paie vechi, putrezite, și de balegă de cal încinsă la căldura soarelui. Tabloul acesta pestriț, cu pete negre și albe, lumina piezișă a soarelui de martie, făcură ca inima comisarului militar să bată cu bucurie. Îi venea să-și dea capul pe spate și să strige plin de voioșie, din toate puterile, spre farfuria răsturnată a cerului, cu ciocîrlii și cu frînturi de nori. Dar își aminti că pînă la Ceaghino mai erau cinci verste, că în dreptul satului trebuia să treacă rîul și apoi, pe malul drept, să meargă peste cîmp încă vreo patru verste pînă la rîpa pe care o ținea bine minte.

Semion căuta bîrlogul banditilor.

După ce le-a fost distrus adăpostul, comisarul militar al plășii culesese informații din toate satele. Nu află nimic nou. Cinci banditi, poate chiar mai mulți, intraseră parcă în gaură de șarpe. În două rînduri, Semion se travestise și umblase cu o sanie, cu toporul și cu frînghia alături, prin pădurile din josul și din susul Nerekșei. Dar fără nici un rezultat. Acum se hotărîse să cerceteze bordeiul distrus. Dacă, din șiretenie, nu s-au întors la vechiul lor bîrlog, atunci nici dracul în persoană n-ar ști unde să-i mai caute. Să se afunde prea departe în pădure, nu le convine. Ca să-și construiască un nou bîrlog, ar fi în pericol de a pierde legătura cu satele lor, or de mîncare și băutură au nevoie.

Comisarul militar își ținu cu mîna buzunarul din stînga și începu să sară cu îndemînare peste ochiurile de apă, căutînd să nimerească pe bucățile de gheață spălate de apă. Stropi mari săreau de sub picioarele lui. La ultima săritură piciorul îi lunecă pe o moviliță și comisarul luă apă în carîmb. Porîvalov își scutură cizma, chibzuind dacă poate să meargă mai departe. Apa i se prelinse pînă sub călcîi, dar mai departe nu ajunse. Comisarul dădu din

cap, parcă ar fi vrut să facă semn cuiva, şi o porni grăbit spre Ceaghino.

Se însera repede, ca primăvara.

Lîngă sat, Porîvalov se furişă prin spatele şurilor pînă la malul rîului.

Pe partea cealaltă a rîului cei din Ceaghino nu puteau ajunge decît făcînd un ocol prin Zlîn sau Akulovo. Pentru cei care mergeau pe jos, se întindea de-a curmezişul rîului o punte îngustă din două rînduri de bîrne. La capete şi la mijloc erau susţinute de pari şi de stinghii. În partea din dreapta, parii erau mai înalţi cu un arşin şi pe ei fuseseră bătute în cuie nişte prăjini subţiri, în chip de balustradă.

Semion coborî malul. Deasupra gheţii apa curgea molcom, bătînd în marginile de jos ale bîrnelor. Comisarul căzu pe gînduri, privind la acest mijloc de trecere. Îşi scoase apoi capela ţuguiată.

Deasupra rîului bătea un vîntuleţ rece, care-i răcori fruntea asudată. Porîvalov ajunse pînă la mijlocul primului rînd de bîrne. Grinzile de lemn se îndoiau sub greutatea omului şi apa plescăia sub ele. Prăjina subţire în chip de balustradă îi zvîcnea în mînă la fiecare pas.

Umbrele înserării învăluiră satul. Fîşia întunecată a malului nisipos şi povîrnit, întinsă deasupra apei, dispărea la o cotitură. Căsuţele negricioase stăteau cu spatele la rîu, zgribulite de frig şi lăsate parcă spre pămînt. Numai clădirea înaltă a şcolii, cu pereţii ei galbeni, îşi umfla mîndră pieptul deasupra malului. Comisarul privi şcoala şi cerul acela de primăvară, învelit parcă cu o pătură cenuşie de spital. Trebuie să meargă înainte, doar n-o să dea îndărăt !... Hotărîrea pe care o luă îl înviori pe loc. Zîmbi fără să vrea.

— Am trecut eu prin păţanii mai grozave !...

Cu o mişcare repezită îşi trase capela pînă deasupra sprîncenelor, o încheie sub bărbie şi porni înainte. Sub paşii lui, apa plescăia mai tare. Mîna dreaptă, cu care se sprijinea de balustradă, se încleşta cu putere de prăjină.

La mijloc, gheaţa care se ridicase împinsese grinzile în sus. Capetele groase rămăseseră pe loc, iar cele subţiri se ridicaseră şi ele drept în sus şi stăteau proţăpite în aer. Printre sloiurile de gheaţă apa forfotea. Semion

Kuzmici trecu cu grijă peste crăpăturile gheţii. Apa începu iarăşi să plescăie sub apăsarea grinzilor.

La mal se opri. Îşi şterse fruntea asudată, scoase din toc un revolver mare şi-l examină cu atenţie. Totul părea să fie în ordine... Făcu vreo cinci paşi în susul malului povîrnit, dar se răzgîndi şi alergă înapoi.

— Să mai prind ceva puteri !...

Aplecă la pămînt cîteva crengi dintr-o tufă mlădioasă de salcie şi se aşeză pe ele. De oboseală îl dureau puţin genunchii. Încercă să şi-i frece, dar se lăsă repede păgubaş şi răsuci grăbit o ţigară. Vîrî bricheta sub poala mantalei şi îşi aprinse ţigara. Cînd fumul tare de mahorcă îi gîdilă gîtlejul cu ghemotocul lui aspru, comisarul tresări de plăcere şi îşi umflă mai tare pieptul.

Sub picioarele lui, în zăpadă, foia apa, şi ramurile tufei aplecate plescăiau la fiecare mişcare. Celălalt mal dispăruse în întuneric. Ca nişte fire subţiri de aţă se mai zărea doar primul rînd de bîrne. Restul se pierdea în pîcla umedă. Ici, colo, pe celălalt mal, se deslueau petele galbene, şterse, ale ferestrelor luminate cu opaiţe. Pe cerul cenuşiu al înserării casele se profilau asemenea unor movilite.

— Semion, de ce naiba îţi cauţi singur pierzania ?

Comisarul tresări surprins, de parcă întrebarea venise de acolo, din desişul tufei. Dar îndată rîse. Îşi aminti de obiceiul pe care-l avea de a-şi rosti gîndurile, uneori purtînd cu sine însuşi adevărate dispute. Acest obicei se înrădăcinase în el de la orfelinat. În asemenea clipe Semion cel mărunţel aducea a nebun.

Îi veni să răspundă singur la propria lui întrebare. Da, iată pentru ce se furişează el prin întuneric şi, poate, are să se învîrtă şi de un glonţ. Banditii n-au să-l cruţe, poţi fi sigur că ăştia nu sînt oameni să stea pe gînduri.

Răspunsurile îi năvăliră în minte grămadă : mai întîi e plicticos să şezi în odăiţa ta liniştită ; apoi, banditii sînt duşmani de moarte şi asta ajunge ; trebuie să răzbuni neapărat uciderea alor tăi. Dar răspunsul care cîntărea cel mai mult era altul : în jurul nucleului de banditi se vor aduna la primăvară dezertorii, şi atunci va fi mult mai greu să-i înfrîngi. Vor spori cum sporeşte o avalanşă de zăpadă. De sus din deal, dai drumul unui bulgăre mic,

dar rostogolindu-se pe drum, se lipește atîta zăpadă de el, că ajunge în vale un ditai bolovan.

Mucul de țigară îi pîrli puțin degetele. Porîvalov scuipă o dată și zvîrli țigara în apă. Sări în picioare. Ramurile tufei se smuciră și se îndreptară în sus împrăștiind stropi de apă.

Chiar de la primii pași pe care-i făcu, picioarele i se afundară pînă la genunchi în zăpada afînată. Își petrecu poalele mantalei prin gaică și o porni spre stînga malului, căutînd să păsească pe locurile unde pămîntul era negru, fără zăpadă.

Din față sufla boarea unui vîntuleț. Începea să se lase un îngheț ușor. Sub zăpadă clipocea înfundat apa. Zăpada, albă de aproape, îți părea aproape neagră cînd te uitai în direcția pădurii și o vedeai contopită cu peretele negru al arborilor. Oprindu-se din cînd în cînd, comisarul trăgea cu urechea la vuietul înfundat al pinilor și la plescăitul apei care-i foia sub picioare și susura în albia de sub mal.

Nu-și dădea bine seama dacă a mers mult așa. În cizmele lui ponosite, apa clipocea la fiecare pas. Deseori în carîmbi îi intrau mici bucățele de zăpadă, care se topeau dînd de pielea fierbinte. Picioarele îl usturau.

În fața lui, pădurea, ca o fîșie neagră, se înfigea în inima luncilor. Semion se opri brusc. Locul îi era parcă cunoscut, nu de mult fusese aici cu Luka și cu detașamentul.

Aplecîndu-se, porni încet, cu băgare de seamă, spre pădure. Prin troienele pe care le străbătea, fiecare pas suna ca o bufnitură înfundată. Deodată piciorul stîng găsi un reazim pe zăpadă, dar cel drept se cufundă iar. Comisarul lunecă într-o parte și se lăsă jos. Încercă cu mîna zăpada din jur, o scrută cu privirea și desluși o cărare. Unul din capetele cărării ducea pieziș spre malul rîului, iar celălalt se pierdea printre pini.

„Stau în vechiul lor adăpost", gîndi Porîvalov. „Sînt șireți, ticăloșii !...

Covorul de zăpadă se adîncea în dreptul pădurii într-o vîlcea abia vizibilă, acoperită de tufe dese de arini. Nu aveai posibilitatea să alegi și era mai ușor să te strecori prin spatele tufelor și să te ascunzi printre pini.

Rosti în şoaptă, în întunericul care-l înconjura :

— Semioane, vezi pe unde te poartă naiba ? De după orice pin ar putea să te împuşte ori să dea năvală asupra ta şi să te strivească ca pe un gîndac. Prostule !

Un fior rece îi trecu prin şira spinării şi i se opri în ceafă. Simţi apoi cît de tare îl dureau degetele de la picioare, degerate. Totuşi, dîrzenia lui înnăscută fu mai tare :

— Poate n-o să se întîmple nimic...

La doi paşi de cea mai apropiată tufă, picioarele i se înglodară într-un troian. Se auzi plescăind apa. Zăpada din apropiere se hului cu un fîsîit pe o întindere cablă în dreapta şi în stînga lui.

— Am nimerit într-un şanţ, îşi dădu seama Semion şi se lăsă în adîncitura albă şi rece.

Printre pini, zăpada scîrţîi sub nişte cizme de piele şi o voce înfundată întrebă :

— Cine-i ?...

Sunetele amuţiră îndată sub coviltirul ramurilor grele şi ude. Vîntul foşni în cetină. Se aşternu liniştea. Simţi cum apa rece îi intră în cizme, ridicîndu-se mai sus de glezne.

Prin pădure scîrţîiră grăbiţi alţi paşi. Doi oameni se opriră la lizieră. Se auzea limpede un schimb de cuvinte :

— Pe cine ai strigat ?

— Parcă s-a prăbuşit cineva în şanţ. Am întrebat, dar nu răspunde nimeni...

— S-ar putea ca beţivanul de Vilka să fi căzut în zăpadă. Hai să vedem...

Două siluete se îndepărtară de trunchiurile negre ale copacilor şi porniră încet pe cărare. Cel din spate se opri :

— Nu e bine împreună. Tu ia-o din partea asta, eu vin dinspre pădure. Aşa-i mai sigur.

Una dintre siluete dispăru printre pini.

Inima lui Porîvalov începu să bată repede, alarmată. Era o adevărată capcană : unul venea din stînga, iar celălalt de sus, dinspre pădure. Băgă repede mîinile în buzunare, scoase o bombă mică, rece şi aspră la pipăit, şi revolverul. Paşii din stînga scîrţîiră mai aproape. Comisarul ridică revolverul la înălţimea ochilor. O împuşcătură răsunătoare bubui în tăcerea şi întunericul din jur.

Pe ambele maluri gemu speriată pădurea. Silueta de pe cărare fugi înapoi, se opri o clipă, şi o flacără roşie şi lungă spintecă bubuind aerul. Deasupra capului comisarului ţiui un glonţ în direcţia pădurii, şi se izbi de un arbore.

Comisarul fugea, cu bomba şi revolverul în mîini, de-a lungul malului, spre Ceaghino. Zăpada grăunţoasă şi umedă fîsîia sub picioare, în cizme plescăia şi lipăia apa. Pe de lături se zăreau, din goană, pete negre de pămînt îmbibat de apă şi pînze albe de zăpadă.

În urmă se auzeau strigăte. Bubui o împuşcătură. Glonţul ţiui, întrecîndu-l pe fugar şi zbură înainte, de-a lungul malului rîului.

Inima îi bătea cu putere, în piept, speriată. La tîmple sîngele îi zvîcnea dureros. Comisarul căută să se stăpînească : nu se cade să se tulbure în aşa hal, o să-şi piardă prea repede suflul şi nu va mai fi în stare nici măcar să meargă. Îşi îndoi braţele din coate şi fugi calm, fără grabă, săltînd pe vîrfuri. Revolverul şi bomba îl făceau să-şi bălăngăne mai tare braţele. Poalele pline de apă ale mantalei i se izbeau de carîmbii cizmelor. Semion le apucă din fugă şi le ţinea acum înfăşurate pe cotul stîng.

Vîntul aducea din urmă tropot de paşi şi uneori un gîfîit înfierbîntat. Sunetele se loveau de peretele negru şi indiferent al pădurii, apoi se înapoiau şi se fărîmiţau. I se părea că erau mulţi cei porniţi la această fioroasă hăituială.

Sub mal gîlgîia apa, Porîvalov o măsură dintr-o privire. Fîşia rîului întinsă ca o pînză de la un mal la celălalt, neagră ca fumul unui proiectil de mortieră, îl separa de oameni. Insuliţele albe de zăpadă dispăruseră şi apa vuia mai zgomotoasă şi mai ameninţătoare ca niciodată.

Semion Kuzmici nu-şi dădea limpede seama încotro fuge. Se gîndi să se ascundă în pădure, dar repede alungă acest gînd : acolo are să se afunde în zăpada afînată cum se înfundă musca în smîntînă, şi s-a sfîrşit cu el. Nu, mai bine să treacă rîul pe puntea de bîrne spre Ceaghino şi de la capătul punţii să deschidă focul asupra bandiţilor. În întuneric n-o să-l nimerească, iar acolo pe loc are să mai chibzuiască ce-i de făcut.

Pe celălalt mal, pădurea se oprea brusc, proptindu-şi zidul înalt în ogoarele şi fineţele oamenilor din Ceaghino. Acum nu avea mai mult de o verstă pînă la puntea ce ducea în sat. Trebuie să se ţină tare...

Comisarul nu mai fugea, mergea acum la pas. Din mers privi înapoi. Nu-i văzu pe nici unul dintre urmăritori, ci numai lănţişorul lung şi şerpuitor al urmelor negre lăsate de picioarele lui. Vîntul tot mai aducea zgomotul tropăitului, cum ar fi adus zvonurile unui cor pe mai multe voci. Peste cîteva clipe, pe fondul cerului cenuşiu se profilară, dănţuind parcă, patru capete. Porîvalov se miră : aceşti bărbaţi înalţi şi puternici nu sînt oare în stare să-l ajungă pe el, care nu e decît un prichindel ? Desigur, îşi zise el, ori sînt beţi, ori nu sînt iuţi de picior.

Se avîntă înainte în pas alergător, ca la armată. Cele cîteva minute de mers liniştit îi refăcuseră forţele şi acum Semion nu se mai temea. Numai să nu treacă de punte ! Atunci ar fi pierdut...

Apărură movilităle negre ale caselor. În peretele uneia din ele strălucea pata galbenă a unei ferestre luminate. Văzu şi urmele pe care le lăsase în murgitul serii, cînd trecuse de pe mal în luncă. Comisarul alergă prin zăpadă dinadins ca să i se vadă urmele, se întoarse apoi pe un loc îngust unde zăpada se topise, şi de acolo, de pe ridicătura malului, sări drept în mijlocul unui troian.

Din pricina întunericului nu calculase bine săritura. Picioarele îi lunecară pe panta umedă, iar trupul i se răsturnă, ca dintr-o smucitură, în năme̦ţi. Braţele se afundară adînc în zăpadă. Bomba îi scăpă dintre degetele asudate. Porîvalov scotoci prin zăpadă, dar, pînă la urmă, se lăsă păgubaş.

Apa săpa, foind, la temeliile troianului. Două bîrne subţiri traversau rîul de-a curmezişul. Capetele primului rînd de bîrne erau cufundate în beznă. Acest lucru îl îmbărbătă pe Porîvalov : e destul să se îndepărteze niţel, şi nici un ochi n-o să-l mai poată distinge în mijlocul valurilor.

Deocamdată revolverul îl încurca. Comisarul îl băgă în buzunar şi se sui pe punte.

Sub greutatea trupului său, bîrnele începură să se afunde în apă, izbindu-se de o stinghie. Între timp apa

crescuse mult. Începu să gîlgîie deasupra bîrnelor, udîndu-i cizmele. Grăbit, lunecînd mereu, Semion mergea înainte pe grinzile ude. Își zicea în șoaptă :

— Nu trebuie să mă grăbesc... E mai rău dacă mă grăbesc...

La capătul primului rînd de bîrne se opri. În capul lui înfierbîntat își făcu loc o idee fericită. Se aplecă și trase peste un par scurt capetele bîrnelor pe care trecuse. Apa le luă dintr-o dată. Capetele subțiri, descriind un arc, plutiră spre mal.

— Acuma mai prinde-mă dacă poți, rîse comisarul.

Auzind un tropăit pe mal, Semion se ghemui și se lăsă spre apă. Duse apoi spre ochi o mînecă a mantalei și pentru prima dată în viața lui bezna de nepătruns îl făcu să se bucure. Revolverul și-l ținea totuși la îndemînă.

Picioarele îl dureau de frig, poalele mantalei atingeau apa.

Niște siluete vagi și întunecate, gîfîind și răsuflînd din greu, se grămădiseră pe mal. În liniștea aceea înfricoșătoare auzi acolo scîrțîit de zăpadă. Chiar din marginea apei, o voce răgușită strigă :

— Apa a luat puntea !...

— Urmele duc mai departe, răspunse altcineva de sus. Apoi vocile se amestecară și Porîvalov nu mai putu deslușî nici un cuvînt. Sub picioare, pămîntul îmbibat de apă plescăia.

Semion era zorit. La fiecare pas, bîrnele se lăsau în apă și se ridicau iar. Cînd trecu de mijlocul celui de al doilea rînd de bîrne, capetele din urmă se lăsară pe apă. Comisarul fu luat de curent, împreună cu ele. Se agăță desperat de balustradă și începu să-și tîrșească tălpile, dibuind un sprijin sub apă. Se opri apoi la capătul intervalului, ținîndu-se cu mîinile de un par. Sub picioare, grinzile scîrțîiau. Capetele lor groase fuseseră duse de apă pînă la mijlocul rîului și acum apa care bătea în ele smulgea parii. Semion își trecu grăbit picioarele pe o stinghie a punții. Bîrnele îi scăpară de sub picioare și porniră cu un hurducăit vesel în josul apei, pierzîndu-se în întuneric.

Aplecat ca să dibuiască al treilea rînd de bîrne, comisarul simți că i se ridică părul în vîrful capului. Își

trecu grăbit mîna pe deasupra apei. Bîrnele nu mai erau acolo. Apa curgea fără opreliște pe sub balustradă și numai în dreptul parului se încreței și clipocea ușor.

Mîinile îi erau înghețate și puterile îl părăseau. Ținînd cotul îndoit în jurul parului, Semion suflă îndelung ca să-și dezmorțească degetele. Creierul se chinuia să afle o ieșire. Îi mai rămînea o singură soluție : să se bage în apă și să meargă pe gheață, ținîndu-se zdravăn de balustradă. Încercă. Lăsă piciorul în apă, pînă peste genunchi, dar nu dădu de nici un punct de sprijin. Laba aspră a unui fior îi lunecă pe spinare, iar buzele bîiguiră :

— Semion Kuzmici, nu-ți fie teamă !... Ehei, Siomka, netrebnicule, ține-te tare, că altfel s-a zis cu tine !

La Zlîn paznicul trăgea clopotul. Dangătul acela prelung și tînguitor ajungea deslușit pînă în josul rîului, împotmolindu-se în troienii afînați și-n pădurea întunecoasă. Zece... Nici nu apucă să amuțească cea din urmă bătaie, cînd se auzi alta, mai tare și mai apăsat în clopotnița din Ceaghino. Dangătul venea pe sus și cădea drept în rîu, topindu-se parcă în apa aceea neagră. În sat o javră începu să urle pe înfundate.

La Ceaghino era ora unsprezece...

Acolo, în casele de pe mal, sub căciulile de paie ale acoperișurilor, oamenii dormeau la loc uscat și la căldură. Și nimeni nu va ști, și nici prin vis nu-i va trece nimănui că la ceasul acesta, în mijlocul rîului va pieri Siomka Porîvalov, cel singur pe lume, comisarul militar al plășii Zlîn. Și, poate, chiar dacă ar ști, tot n-ar sări să-l ajute : înecă-te, „tovarășe !"... Și încă un lucru va rămîne neștiut de nimeni, că „tovarășul" ăsta n-a avut parte în viața lui de o vorbă de mîngîiere și dacă s-o îneca, n-o să mai aibă niciodată. Are să înghețe agățat de acest par și pînă la urmă se va prăbuși în apă.

Frămîntat de aceste gînduri, Semion se întristă și parcă i se făcu milă de el însuși. Mila de sine era atît de străină de firea comisarului, că pe dată se înfurie pe toate și pe toți. O să piară ? Atunci pentru ce naiba a mai venit pe lume ? Nu-u, asta mai rămîne de văzut.

Un sloi de gheață se izbi de lemnul pe care-și sprijinea picioarele. Porîvalov fu smucit, balustrada i se hîțînă în mînă. Semion privi spre prăjina aceea subțire. Atîrna

ca un fir de aţă, îndoindu-se deasupra apei. Şi o licărire caldă de nădejde i se strecură în inimă. Se spune că cel care se îneacă, se agaţă şi de un fir de pai, dar iată că el avea la îndemînă o prăjină adevărată.

În sat cîntă un cocoş. Îi răspunse un altul şi se stîrni un cor de cocoşi, de la un capăt al satului la altul.

Comisarul se ridică în mîini şi culcîndu-se cu burta peste prăjină, auzi un scîrţîit în locul unde era prinsă de cui. Îşi întoarse capul să vadă, dacă nu cumva prăjina se va smulge cu cui cu tot, apoi ridicîndu-se în mîini începu să se deplaseze spre dreapta.

Prăjina se îndoia şi tresărea la fiecare mişcare. Trupul i se bălăbănea. Ca să nu se răstoarne peste cap, în rîu, Semion Kuzmici se ţinea crispat de balustradă. Cizmele i se cufundaseră în apa rece. Capul i se aplecase jos de tot, de pe obraz îi curgeau şuvoaie de apă neagră. I se păru că înoată în susul apei şi că drumul e lung, fără sfîrşit.

Prăjina pîrîia. Un gînd străfulgerat de spaimă puse stăpînire pe el : dintr-o clipă într-alta cuiul putea fi smuls sau se putea rupe, şi atunci apa cea neagră avea să-l cuprindă în braţele ei şi să-l tîrască în vîltoare. Totul începu să se învîrtească cu el. Semion îşi aruncă privirea spre balustradă şi continuă să înainteze. Deslușea vag vocile de pe malul pe care-l părăsise, dar nu simţi nici frică, nici curiozitatea de a şti ce se petrece acolo. Sîngele îi năvăli în cap şi în faţa ochilor vedea cercuri roşii.

O altă bucată de gheaţă se izbi din mers de unul din parii care susţineau puntea. Balustrada se cutremură. Porîvalov fu împins înainte. Instinctiv, fără să gîndească, îşi luă mîinile de pe prăjină, se avîntă înainte şi, în aceeaşi clipă, se miră de propria lui prostie : oare poţi să-ţi afli un sprijin în apă ? Trupul i se aplecă şi mai tare spre valuri, dar cizmele grele, pline de apă nu-l lăsară să se răstoarne.

De la mijlocul prăjinii începu urcuşul. Semion se grăbea. Mîinile şi picioarele îi erau îngheţate, trupul însă asudase din pricina tulburării care-l stăpînea şi a eforturilor pe care le făcuse. Cînd mîna lui dreaptă dibui capătul ţepos şi aspru al unui par, Semion se lipi de el şi răsuflă adînc :

— E bine că-s uşurel de felul meu.

Apa încă nu apucase să care la vale cel din urmă rînd de bîrne şi comisarul le străbătu fără greutate, pînă la mal. Aici privi înapoi. Întinderea netedă şi neagră a rîului continua să vuiască şi să se izbească de parii care susţinuseră puntea dispărută în întuneric. Nici nu-i venea să creadă că putuse străbate rîul. Mai privi o dată îndărăt şi dădu din mînă. Numai cînd simţi sub picioare scîrţîitul nisipului umed, trupul mărunţel al comisarului fu furnicat de o bucurie nestăvilită. Sînt viu, fir-ar să fie !... gîndi el.

De bucurie, Semion Kuzmici căzu în genunchi, apucă cu amîndouă mîinile nisipul ud şi îl duse la obrajii înfierbîntaţi. Frigul şi umezeala îl făcură să-şi vină în fire. Se îndreptă din şale şi strigă o dată ca turbat spre apa neagră, în bezna posacă a nopţii :

— U-hu-hu-u !...

Rîul, indiferent, înghiţi strigătul. Pădurea întunecoasă hohoti, aruncîndu-l îndărăt şi scufundîndu-l în rîu. De pe celălalt mal răspunse un glas :

— De ce u-urli ?...

— Am trecu-ut !...

— Ehei, ticălosule !... Dar cine eşti tu ?

Comisarul rîse şi strigă pe un ton glumeţ :

— Dracul roşu-u !...

O altă voce, tăioasă şi răsunătoare, întrebă cu asprime :

— Eşti cumva comisarul din Zlîn ?... Aşteaptă, o să-ţi facem curînd o vizită.

Porîvalov nu răspunse. Oamenii de pe celălalt mal rîseră, apoi se aşternu tăcerea. Comisarul urcă malul nisipos. Pata galbenă a unei ferestre luminate lucea singuratică în noapte. Semion Kuzmici porni într-acolo. Se stîrni vîntul. Trupul ud îi tremura ca varga. Deodată dinţii îi clănţăniră şi în tot trupul i se răspîndi un fior ca de friguri. Comisarul îşi încleştă furios maxilarele.

Înaintea lui apăru construcţia greoaie a şcolii. De aici venea lumina. Prin fereastra fără perdea tremură flacăra unei feştile băgate în călimară şi, în faţa ei, stînd cu capul sprijinit în mîini, chipul unei fete palide, îmbrăcate într-un paltonaş. Umbre mărunte jucau pe chipul ei.

Fără să vrea, Porîvalov îşi lăsă braţele în jos. Cum să intre el, ud şi murdar cum era, în toiul nopţii, la o

fată care se află singură în şcoală ? Oare se cade s-o facă ?... Se va speria şi n-are să-l lase să intre.

Privi nehotărît în jurul său. Casele de jur-împrejur parcă stăteau îmbufnate, nici o luminiţă nu răzbea în afara lor.

Frigul îi îngheţa picioarele.

Semion se apropie de perete, se ridică în vîrful picioarelor şi bătu cu degetele în geam.

II

O umbră neclară se mişcă în dreptul ferestrei. Cu braţele ridicate, umbra se apropie de geam, se întinse şi se înălţă şi mai sus. Un ochi al ferestrei se deschise cu zgomot. Se auzi o voce pierită de femeie :

— Pe cine căutaţi ?

Porîvalov se dădu înapoi de la perete, ca să poată fi văzut mai bine. Strigă :

— Poate îmi daţi voie să mă încălzesc puţin ? Adineauri am ieşit din rîu.

— Dar cine sînteţi ?

— Comisarul militar din Zlîn...

— Veniţi la uşă, am s-o descui îndată.

Umbra coborî, începu să crească în spaţiul ferestrei, apoi se smuci într-o parte şi dispăru. O dată cu ea pieri şi lumina. Porîvalov rîse de bucurie. Îi făcu ştrengăreşte cu ochiul ferestrei şi trecu repede după colţul şcolii, îndreptîndu-se spre uşă. Se auzi zgomotul zăvorului. Semion intră în tinda semiîntunecoasă, cu rînduri de cuie bătute în zid. Învăţătoarea ţinea palma în dreptul flăcării, ca s-o apere de vînt. În bătaia luminii, degetele păreau străvezii, de culoarea sîngelui. După ce uşa se închise, fata înţepeni clanţa cu o bucată de lemn, apoi, chibzuind puţin, slăbi îndată strînsoarea. Porîvalov zîmbi, fără să vrea, în sinea lui :

„Pregăteşte uşa pentru cazul că va trebui să fugă..."

— Intraţi ! îl pofti învăţătoarea şi, aplecîndu-şi puţin spatele, porni cu lumina înainte.

Comisarul o urmă. Cizmele înghețate bocăneau ca niște potcoave și carîmbii scîrțîiau. Înăuntrul lor, apa gîlgîia cu fiecare pas.

Odaia îl învălui cu căldura și atmosfera ei plăcută. Semion se duse drept la sobă, își lipi de ea mîinile înghețate. Amîndoi tăceau. În liniștea odăii, dinții comisarului începură să clănțăne febril. Se fîstîci, privind stînjenit la dușumeaua pe care rămăseseră urmele ude ale pașilor. Dinții îi clănțăneau mai departe. Comisarul nu-și dădu seama cînd se apropiase gazda de el. Fata îi puse o mînă pe umăr :

— Ascultă, dumneata ești înghețat pînă la oase !

Lui Porîvalov vocea ei i se păru blîndă și binevoitoare. Altădată mîndria lui de soldat s-ar fi revoltat, dar acum răspunse simplu, stăpînindu-și cu greu tremurul :

— Cam așa-i... Am ieșit din rîu și, știți, apa nu-i prea caldă. Ar fi bine să-mi storc îmbrăcămintea, poate că atunci...

— Atunci de ce mai stai pe gînduri ?

Semion Kuzmici se întoarse spre dînsa, fără să vrea. De statură mijlocie, slăbuță, cu chipul drăguț, de o paloare cenușie, învățătoarea umbla de colo-colo prin odaie. Se vedea bine că era puțin adusă din spate. Poalele pardesiului vechi, fără nasturi, în care era îmbrăcată, i se desfăceau mereu. Le aranja iar la loc, din mers, și le strîngea la piept cu mîna stîngă. Flacăra firavă a feștilei se frămînta neliniștită și ea, gata în orice clipă să se stingă. Pe pereții goi jucau și săltau umbrele.

Scoase cu zgomot de sub pat un lighean de zinc și de sub pernă un palton vechi, căptușit cu vatelină.

— Poftim... Stoarce apa în lighean, și pune-ți paltonul pe umeri. Eu mă duc la bucătărie... Cînd ai să isprăvești, deschide ușa și strigă-mă.

Porîvalov rîse :

— Vai de mine, nu-i nevoie ! De ce să te deranjezi atîta pentru mine ?...

Învățătoarea se opri, îl privi cu ochii ei mari, căprui. Chipul îi era serios, gînditor. Comisarul se fîstîci, fără să vrea sub privirea ei deschisă. Ca să-și ascundă stinghe-

reala, își răsuci în jurul arătătorului moțul bălai și rebel de pe frunte. Gîndi :

„Prea-i serioasă. Și are ochii mari"...

— La ce bun să irosim vorbele de pomană ? spuse gazda, dînd din umeri : Nu-i momentul să respecți regulile de politețe, cînd îți clănțăne dinții.

Aprinse de la feștilă o surcea și ieși. Dezbrăcîndu-se, comisarul auzi de după ușă pîrîitul surcelei aprinse și pași iuți, abia deslușiți, de pîslari. Îmbrăcă pe trupul gol paltonașul cu vatelină al gazdei și se apucă să-și stoarcă de apă, în grabă, pantalonii bufanți. Ligheanul de zinc sună la căderea șiroaielor de apă. Muncindu-și brațele cu storsul, se mai încălzi puțin, dar dinții îi clănțăneau înainte. Simți nevoia să bea un ceai fierbinte, să-i frigă gîtlejul. Îmbrăcă rufăria udă. Cizmele nu le încălță ; îi era mai cald așa. Obielele murdare, stoarse de apă, le vîrî într-un buzunar al mantalei. Strigă spre ușa ce da în coridor :

— Sînt gata !...

— Așteaptă-mă puțin ! răspunse din bucătărie o voce slabă.

Comisarul începu să umble prin odaie. Se opri lîngă masă, privi fotografiile prinse cu ace în perete. Erau numai trei. Semion admiră oglinda întinsă a unui rîu, niște nori mițoși, o bisericuță înconjurată de vreo șase-șapte cruci de morminte și de un pîlc de pomi. Oftă : e bine acolo... Mai jos, atîrnau portretele a doi bărbați. Te surprindeau, cu deosebire, ochii unuia dintre ei, tăioși, sfredelitori, parcă de nebun. Se aplecă și citi inscripția : Gleb Uspenski.

„După ochi s-ar părea că e neam cu dînsa, își spuse, în cele din urmă, comisarul și se apucă să răsfoiască grămăjoara de caiete albastre și albe de pe masă.

Scîrții ușa. În odaie năvăli un nor străveziu de abur ca o muselină, după care intră gazda cu un ceainic în mînă. Comisarul se bucură. Privi la ceainic, la învățătoare și i se așeză un nod în gît. Se simțea bine și cam stingherit.

— Pentru ce ?

Vocea i se frînse. Mîrîi încurcat :

— Pentru ce te obosești ? Nu sînt învățat...

— Dar să te scalzi în rîu iarna eşti învăţat ?

Semion luă răspunsul ei drept glumă şi încercă să rîdă. Dar obrazul contractat de frisoane nu-i dădea ascultare. Nici gazdei nu-i ardea să rîdă. Ochii ei gravi, care nu zîmbeau, alungară zîmbetul de pe chipul comisarului.

— Iartă-mă, ceai nu am... Dar dumneata ai nevoie de ceva fierbinte, ca să te încălzeşti.

— Spune-mi, numele dumitale nu e Bogolepova ? întrebă Porîvalov pe neaşteptate.

— E colega mea... Numele meu e Kiseliova. De unde o cunoşti pe Frosia ? ?

— Noi trebuie să-i cunoaştem pe toţi, spuse el, evitînd să răspundă direct la întrebare. Toarnă-mi, te rog, un pahar...

Semion se însufleţi şi se înveseli, fie din pricină că în faţa lui se afla nu Bogolepova, prietena lui Iliuşka Krapivin, ci o Kiseliova oarecare, fie din pricină că era mai bucuros s-o vadă pe Kiseliova decît pe Frosia, pe care o cunoştea prea bine. Îşi lipi strîns palmele de paharul fierbinte şi rosti glumeţ :

— Face bine după scaldă să bei un ceai !

— Cum ai ajuns în rîu ?

— Fugeam pe punte urmărit de bandiţi...

Povesti cu rîsete cum trecuse rîul. Dar îşi aminti, de asemenea, cum stătuse atîrnat deasupra apei, agăţat de prăjina aceea subţirică şi, fără să vrea, îl trecu un fior.

— Ţi-e frig ?

— Nu, e de la rîu... a intrat spaima în mine.

— Şi de ce te-ai băgat în gura lupilor ? întrebă ea încet. Mă întreb de multe ori, de ce se duşmănesc oamenii ? Oare n-ar putea trăi în pace ? N-a curs destul sînge în război ? N-au plîns destul părinţii după copiii lor ?

Comisarul zîmbi amar :

— Ei, după mine n-are cine să plîngă ! După cei crescuţi în orfelinat nu plînge nimeni... Deocamdată nu se poate trăi în pace, şi o să mai curgă încă mult sînge. Poate că va curge pentru ultima oară.

Ceaiul fierbinte care mirosea a morcovi, îl încălzi pe Semion Kuzmici uimitor de repede. Își trecu mîinile pe frunte, pe obraji. Fața îi ardea toată, dar degetele i se chirceau de frig. Frisoanele nu-l slăbeau.

— Povestește-mi, cum ai dus-o la orfelinat...

Lui Porîvalov îi era indiferent despre ce să vorbească. Niciodată nu se simțise atît de bine printre oameni. Ar fi putut vorbi la nesfîrșit, numai să-l fi privit ea, cu ochii ei mari, gravi, care nu zîmbeau. Și-i vorbi pe nerăsuflate despre viața chinuită de la orfelinat.

— ...Nu degeaba la șaisprezece ani am fugit pe front...

Simți niște zvîcnituri chinuitoare în tîmple. Trupul parcă i se ridicase și plutea în aer. În urechi îi suna un dangăt îndepărtat și sîcîitor. Semion se silea să vorbească mai tare, ca să acopere zgomotele acelea plicticoase, însă dangătul vuia, tot mai puternic, mai agasant. În răstimpuri, comisarul asculta acel dangăt, pierdea firul povestirii și se apuca să povestească de la început. Pierdea cunoștința. Într-un moment de luciditate o privi pe Kiseliova și rămase mirat. Conturul palid al chipului ei se apropie de dînsul, i se citea o întrebare mută.

— De ce mă privești așa ? își încruntă el sprîncenele bănuitor. Sună mereu undeva, bat într-una clopotele, auzi ?

Fața ei se aplecă asupră-i. Palmele răcoroase i se lăsară pe frunte, îi apăsară cu putere sprîncenele.

— Ai fierbințeală, îi spuse o voce blîndă și îndepărtată, ar trebui să te culci...

— Da, ar trebui să mă culc ! Iartă-mă, eu...

Se clătină pe neașteptate în scaun. Obrazul lui fierbinte se lipi de peretele tare și aspru. Niște mîini grijulii îl ridicară în sus și comisarul pricepu că e dus undeva. În memorie îi reapăru tabloul rîului. Se împotrivi puțin, opintindu-se în picioare, arătă cu degetul în jos :

— Și, știi, apa rîului e neagră, rece...

Dar în loc de apă, sub picioare i se legăna dușumeaua cenușie, cu liniile subțiri ale crăpăturilor. Porîvalov întrebă amărît :

— Dar ce e cu mine ?...

O voce slabă răspunse de departe parcă :

— Fierbinţeală...

Comisarul făcu o încercare să privească înapoi. Cine a spus asta ?... Şi ce înseamnă cuvîntul „fierbinţeală" ? Fierbinţeală e atunci cînd omul crapă de cald, or el dîrdîie de frig, tîmplele îi zvîcnesc şi casa se învîrteşte cu el. Şi oare încotro este împins ? Genunchii dădură de ceva moale, o putere necunoscută îl întoarse, şi-l sili să se aşeze. Cămaşa udă şi încinsă de fierbinţeală i se lipise de trup.

Comisarul căzu într-o noapte din care mintea lui nu reţinu nimic. Îşi reveni dimineaţa. Prin fereastră pătrundea lumina unor zori tulburi. Pe tavan se roteau nişte cioturi trandafirii-negricioase, date la rîndea, semănînd cu nişte limbi scoase.

Ceva îl înghiontea în şoldul drept. Îşi întoarse cu grijă capul. Obrazul dădu de un prosop ud. Alături de pat deslusi un scaun. Acolo stătea aplecată spre pat, ca o punte, o spinare de om într-un paltonaş vechi de stofă. Semion Kuzmici nu pricepu nimic. Îl dureau ochii. Întoarse capul mai mult. Lîngă el, văzu capul învăţătoarei sprijinit pe braţele încrucişate. La vederea acestui chip palid şi tras, Porîvalov îşi aminti îndată de rîu, de noaptea care trecuse şi de lumina slabă din fereastra şcolii. Îşi aminti cum băuseră ceai. Îşi scoase mîna de sub pătură şi atinse cu grijă părul ei castaniu şi des. Cunoştinţa îl părăsi iar. Auzi cum gazda umbla prin odaie şi tuşea înfundat, ca să nu facă zgomot. De după perete se auzea o larmă neîntreruptă, stîrnită de copii. Cineva bătu cu putere în uşă. O voce guturală, plăcută, strigă de după uşă :

— Colega, lasă-mă să intru o clipă.

— Iartă-mă Frosia, dar astăzi te rog să nu intri.

— De ce eşti atît de urîcioasă ?

Comisarul se ridică puţin în coate. Rufăria de pe trup i se uscase, nu mai avea frisoane, dar în ceafă simţea o greutate şi o durere sub pleoapele ochilor.

Kiseliova se opri lîngă pat :

— Te-ai trezit ?... Trebuie să bei lapte fierbinte. Şi să mănînci ceva... Păcat că n-am decît pîine.

Pe măsuța apropiată de perne se afla o oală pîntecoasă de lut, alături de ea un pahar curat și două felii de pîine. Deasupra oalei se înălța un fir subțire de abur. Porîvalov o privi fîstîcit pe învățătoare. Simți un junghi în stomacul gol.

— Toarnă-mi, dacă vrei...

Frigîndu-și gura, pufnind după fiecare înghițitură, bău patru pahare de lapte și înfulecă grăbit pîinea. De abia după aceea își aminti și de gazdă.

— Pentru dumneata a mai rămas ?...

Învățătoarea privi pe fereastră. Fără să se întoarcă, răspunse :

— Mănîncă și te satură ! Eu sînt acasă, voi găsi ceva și pentru mine...

Comisarul își dădu seama că îi prăpădește toate proviziile. Roși de rușine. Îi fu necaz pe viața, cu veșnicele ei nevoi și lipsuri. Privi îndelung la gazdă, cu plapuma trasă pînă la ochi. De abia acum observă pe tîmpla ei stîngă o vinișoară albastră, care-i cobora pînă mai jos de dreptul ochilor. De ce la alții nu văzuse așa ceva ?

Cînd Kiseliova se apropie să strîngă masa, Semion o apucă cu grijă de mînă :

— Spune-mi, cum te cheamă ?

— Anna Mihailovna, răspunse învățătoarea, fără să se mire și fără să-și retragă mîna.

— Aș putea să-ți spun ?...

Se opri, își lăsă privirile în jos și urmă aproape în șoaptă :

— ... Annuška ?

— Numai cît timp ești bolnav... Iar acum caută să dormi !

Ieși din odaie cu niște caiete în mînă. Se auzi cum răsucește cheia în broască, pe dinafară. Semion se întoarse la perete. Rîse : „Numai cît timp sînt bolnav pot să-i spun Annuška. Dar mai apoi ?... E de-ai noștri... Și are și un nume bun, moale și vîscos cum e melasa “.

...Seara, slăbit încă, cu o durere surdă în cap, Semion o porni spre Zlîn. I se întipărise în minte permisiunea pe care o primise de a vizita școala de cîte ori i se va ivi prilejul.

III

La Dolgorukov lumea aştepta primăvara.

În lunile lungi de iarnă, bîntuite de viscole şi ninsoare, orăşelul se scufundase pe nesimţite în nămeţi. Toată iarna oamenii curăţaseră zăpada şi o aruncaseră pe lîngă ferestre, năclăind-o în nămeţi. De ambele părţi ale străzilor, troienele creşteau şi se lungeau ca nişte parapete albe, de parcă ar fi vrut să izoleze de revoluţie scundele şi sfioasele căsuţe ale tîrgului, să le ştie cît mai departe de acei oameni neastîmpăraţi care ţineau să-şi scoată în piaţă, împreună cu steagurile, fiecare bucurie a lor.

Dar soarele înghiţea troienele. Vrînd-nevrînd, căsuţele apărură la lumina zilei, aflîndu-se iar faţă în faţă cu noutatea pe care a adus-o revoluţia : de revoluţie nu poţi nici să fugi, nici să te ascunzi.

De pe galeriile prăvăliilor din cartierul comercial se scurgeau, ca o perdea neîntreruptă, picăturile de apă scînteind în soare. Zile întregi de pe caldarîmuri se ridicau aburii. Noroiul din toamnă se topise, amestecîndu-se cu bălegarul cailor, şi masa lui lipicioasă şi vîrtoasă inundă piaţa, străzile, fundăturile. Lîngă centrele de predare, gunoiul se topise puţin şi rîdea de soare, acoperind zăpada puternic bătătorită. Nişte cocoaşe uriaşe şi murdare se ridicau în mijlocul străzilor.

Oraşul era sufocat de gunoi.

Secţia comunală de salubritate îşi pierduse curajul, neputincioasă în faţa enormei munci pe care trebuia s-o depună : nu existau nici oameni, nici cai. Dar primăvara nu voia să aştepte.

La o şedinţă a comitetului judeţean de partid, Luka Tiurin fu primul care lansă următoarea idee :

— Trebuie scoasă la lucru toată lumea, tot oraşul...

— Burghezimea ?... întrebă maliţios Vorobiov, şeful miliţiei.

— Toată lumea ! repetă cu încăpăţînare Tiurin, funcţionarii, membrii de partid, miliţia, locuitorii... În oraş

mai sîntem şi noi, nu numai burghezimea. O să fie de lucru pentru toată lumea !

Vorobiov zîmbi şi nu spuse nimic. Chestiunea a fost transmisă, pentru rezolvare, comitetului executiv judeţean, şi în prima zi a săptămînii patimilor, la colţurile străzilor fură lipite nişte hîrtiuţe :

„Către toţi cetăţenii oraşului Dolgorukov".

Rîndurile albastre scrise pe ele transmiteau un ordin al comitetului executiv judeţean. Acelaşi ordin fu transmis prin telefonograme dintr-o secţie într-alta.

Joi, pe străzile mărginaşe au lucrat pînă la orele unu doar locuitorii acelor străzi ; centrul oraşului dormea, desfătîndu-se la soarele fierbinte. Straturile de noroi se uscaseră şi caldarîmurile răvăşite, deveniseră cenuşii, iar un abur subţire şerpuia deasupra pămîntului. Exact la ora unu, sosiră în piaţă cu lopeţile pe umăr comuniştii de la comitetul judeţean de partid. Deasupra rîndurilor pestriţe de oameni pluteau acordurile zglobii ale cîntecului „Varşavianka". În rîndul de la urmă răsuna vocea unei ţesătoare.

După ei veniră cei de la comitetul executiv judeţean, avîndu-l în frunte pe bărbosul lor preşedinte. Piaţa se umplu de lume. Din străzi şi străduţe îşi făcură intrarea în piaţă lucrători de la comitetul judeţean de aprovizionare, lucrători comunali, de la asigurări sociale, de la sănătate şi de la învăţămînt. Din curtea „doftorilor fără de arginţi" veniră soldaţii din detaşamentul special, cărora li se alăturară cei din comitetul pentru lupta împotriva dezertărilor. Sosiră şi membrii cooperativei de croitorie, în frunte cu Kozlov. În urma tuturor îşi făcură apariţia miliţienii care la acea oră nu se aflau în post.

Lîngă galeria prăvăliilor se înşirau mantale, scurte de piele, pardesiele şi jachetele domnişoarelor care lucrau în instituţiile sovietice. De pe treapta de sus, preşedintele comitetului executiv rosti o frîntură de cuvîntare, împănată cu glume. Barba lui lată şi deasă, bătută într-o parte de vînt, se mişca uşor cu fiecare vorbă.

— ...Tovarăşi, nu ne stă bine frica de noroi. Am mai avut de-a face cu el !... Noi am curăţit republica de

un noroi mai grozav, ăsta de-aici e o nimica toată. Nu contează că e mult noroi. Vom începe cum spune zicala: „Mult a fost la început, dar am pus mîna şi-am făcut". Să punem mîna !

Vorbitorul fu răsplătit de un rîs vesel. Şeful miliţiei Vorobiov îi luă locul şi repartiză locurile de muncă.

Lîngă trepte stătea Tiurin. Preşedintele comitetului judeţean de aprovizionare, Fokin, vechi prieten al său, încă de pe timpul cînd lucra la ţesătorie, slab şi palid, învîrtea în dreptul nasului lui Luka o enormă lopată de lemn.

— Cu una ca asta e mai lesne de lucrat. Tu de ce ai luat una de fier ? Să-ţi fie ruşine, vlăjgane din Akulovo..

— Am să împrumut lopata de la Vorobiov, lui i se cade să-şi cruţe pantalonii ăia bufanţi.

Lucrătorii de la diferitele secţii împînziră piaţa. Şeful miliţiei, fluturîndu-şi pantalonii bufanţi, cobora scara.

— De ce vă ciorovăiţi, comisarilor ?

— Din pricina pantalonilor tăi !... mormăi Fokin. Luka spune : „Au intrat în ei doi arşini fără un sfert de stofă" iar eu susţin că au intrat trei. Eu ştiu mai bine, fiindcă eu am semnat bonul de repartiţie.

— Un subiect mai cu cap n-aţi găsit ? întrebă, roşindu-se, Vorobiov.

Măsurîndu-l din ochi pe şeful miliţiei, Luka se întreba cum de a reuşit acest conţopist din fosta primărie să se strecoare în partid. Ca toţi oamenii din popor, el nu prea avea încredere în cancelarişti. Observînd căutătura supărată, bănuitoare a lui Vorobiov, se întoarse într-o parte, dîndu-şi seama că omul nu înţelegea de glumă. Îl lovi peste umăr pe Fokin :

— Auzi, comisarule cu pîinea... În sectorul tău, la Zlîn, un ticălos a fost prins furînd. Eu am dat o dispoziţie... Ţi-am vorbit despre asta, ţii minte ?

— E vorba de Vasiliev ? Dispoziţia dată de tine am îndeplinit-o, firește, a fost scos din funcţie. Am deferit afacerea Cekăi iar de acolo s-a dat sarcină miliţiei să fie arestat şi adus aici. Vorobiov, ai executat ?

— Mi se pare că am dat ordin... Numai că pe vremea asta tot nu poate fi adus, să aşteptăm pînă se zvîntă drumurile.

Luka izbucni cu necaz :

— Mă, mototolule !... Ce aştepţi ? Vrei ca ţăranii să-şi piardă încrederea în noi ? O să spună că, uite, dăm apă la moară unui hoţ.

— Lasă, n-o să spună ! îl asigură Vorobiov.

— Straşnic îi mai cunoşti tu pe ţărani !... Fac prinsoare că au şi început să vorbească, ba încă şi mai rău decît aşa.

— N-o să scape, Luka, fii pe pace ! spuse împăciuitor Fokin. Să mergem la lucru... Vorobiov, dă-i lopata ta. Cît îl mai ţine furia, are să facă treabă cît trei. Ştii proverbul : cu oamenii supăraţi se cară apă.

Şeful miliţiei nu răspunse nimic. Fokin îi luă din mîini lopata de lemn şi i-o întinse lui Tiurin :

— Să mergem la oamenii noştri din comitetul de aprovizionare...

— De ce tocmai la ei ?... Şi ai mei au ieşit la lucru.

— Nu e totuna unde lucrăm ? Cu ai tăi e Vorobiov, dacă rămîi cu el, ai să te enervezi. Nu te încăpăţîna, Luka !

Tiurin luă braţul vechiului său tovarăş şi amîndoi porniră spre cîntarul din piaţă.

În clopotniţa catedralei un clopot ştirb dăngăni, aducînd oamenilor aminte că era postul mare. Alte clopotniţe din oraş îi dădură răspuns. Dangăte prelungi şi neîntrerupte planau apăsător deasupra acoperişurilor, chemîndu-i pe credincioşi la o străveche servitute.

— Sună pentru prohodirea gunoaielor, glumi cineva de la comitetul de aprovizionare.

Peste tot, cît cuprindeai cu ochii : în piaţă, de-a lungul prăvăliilor, pe străzi şi străduţe, trebăluiau, cu spinările aplecate, oameni. Fiecare secţie lucra în locul care-i fusese repartizat. Bolovanii caldarîmului erau hîrşîiţi cu lopeţile de lemn şi de fier, rîcîiţi cu greblele şi furcile de fier, care strîngeau gunoiul în grămezi. Glume şi rîsete răsunau deasupra căpiţelor de noroi. Cei din faţa şirurilor de prăvălii cîntau :

S-au dus fetele la muncă-ă...

Pe caldarîm se înălțau grămezi negricioase semănînd cu niște negi uriași. În freamătul corului apăsător al clopotelor, în larma cîntecelor, a rîsetelor și glumelor, în zîngănitul lopeților și al furcilor, oamenii munceau laolaltă cu spor. Noroiul gîlgîia, straturile de gunoi pleșcăiau cînd erau strînse în grămezi. Muzica vioaie a muncii îl înveseli pe Luka. Nu mai rămăsese nici urmă din necazul pe care i-l purta lui Vorobiov.

— Tare-i bine să muncești în colectiv...

— Luka, privește la domnișoarele mele de la comitetul de aprovizionare. O vezi pe ziaristă, în bluza aia cu dungi ?... Fata căreia i se văd pantalonașii de dantelă. Uită-te cu atenție la ea !

În mulțimea celor care munceau, Tiurin o descoperi pe ziaristă. Cineva, probabil în bătaie de joc, îi dăduse acestei domnișoare drăguțe o enormă lopată de lemn, semănînd cu un jgheab lat. Fata o împingea înainte cu pîntecul ei micuț, iar peste două clipe se apleca să-și cerceteze fusta. Aproape tot timpul îi trecea cu grija pe care o purta să nu i se păteze fusta.

Luka mormăi :

— Îi e frică să nu-și fețelească penele. Ar trebui să i se dea o lopată mai ușoară...

— Uf, ce miros de gunoi, frățioare. L-au răvășit nu glumă...

Soarele se lăsa spre acoperișurile de tablă, încălzind spinările îndoite. Caldarîmul curățit de noroi scotea aburi și se usca. Pe acoperișuri se topeau ultimele urme de zăpadă.

Comisarii aleseseră un loc unde era băltuit un strat de gunoi mai gros și se apucaseră să-l strîngă grămadă. Cu îndemînare, Tiurin lua noroiul pe lopată, o răsucea în aer și arunca înainte. Fokin se ambiționă. Avea mai puțină putere și îndemînare, așa că hotărî să-l întreacă prin viteză. Luka îl privi cu coada ochiului și-i dădu bătaie înainte. După o jumătate de ceas amîndoi se înfierbîntară, cămașa lui Fokin era udă pe spate.

Tiurin își împreună mîinile pe coada lopeții și-și sprijini bărbia pe ele :

— Ei ?... Așa se lucrează la noi !

— Poţi să te ţii după un diavol ca tine ?

Fokin se sprijini şi el de lopată. Stăteau aşa amîndoi, privindu-se ironic.

— Multă bogăţie de asta are să se strîngă din tot oraşul, spuse Tiurin, arătînd grămezile. Trebuie neapărat folosită.

— Mulţumesc pentru sfat ! dădu Fokin din cap. Şi fără tine ne-am gîndit noi de mult la aşa ceva, ba am luat şi o hotărîre.

— Şi, mă rog, ce aţi hotărît ?

— Tot gunoiul va fi folosit ca îngrăşămînt pentru varză. Din oraş şi pînă la linia ferată vor fi numai căpăţîni.

— Să nu uitaţi să puneţi şi napi, spuse rugător Tiurin, tare-mi plac opăriţi.

Scuipă în palme şi se apucă iarăşi de lucru.

Dangătele care veneau din clopotniţe erau sîcîitoare. Bătrîne şi bătrîni, purtînd acele surtucuri cu poale lungi, zise „diplomat", mergeau de abia tîrîndu-se şi aruncînd îndărăt priviri furişe, mînaţi parcă să se scuture de povara păcatelor. Luka se uita la ei şi se gîndea la munca grea şi fără răgaz a comitetului judeţean de partid. Multe griji mai are comitetul. Chiar şi acestei plevuşti bisericoase trebuie să-i asiguri hrana, ca recunoştinţa ei să nu se arate decît prin şuşoteli, calomnii, ură. Nu se putu stăpîni să nu-şi împărtăşească gîndurile lui Fokin.

Acesta i-o reteză :

— Nu-i lua în seamă, Luka !... Priveşte în viitor, pentru că bătrînetul ăsta o să se lichideze de la sine. Mai bine, spune-mi, ce se aude cu gazeta care e vorba să apară la Dolgorukov. Tu, după cîte am auzit, eşti cel mai înfocat dintre iniţiatori.

— N-avem hîrtie, Fokinîci... În depozitele tale am găsit tot felul de hîrtie, de ambalat, de împachetat, în toate culorile. Am văzut chiar hîrtie verde... Secţia de învăţămînt ne zoreşte, dar eu caut să mai întîrzii. E mai mare ruşinea să scoatem gazeta cu o asemenea hîrtie.

Fokin dădu supărat din cap de parcă l-ar fi durut măselele :

— Ehei, Tiurea, Tiurea !... Eşti băiat de ispravă, dar cam prostuţ. Pentru cine va fi scoasă gazeta ? Pentru burghezi, hai ? Vom tipări cîte două numere pe săptămînă — şi asta e ceva. Iar hîrtia noastră e o adevărată comoară. Nici ţigări nu poţi răsuci din ea, aşa că de voie, de nevoie ai să citeşti gazeta pînă la capăt. Dă-i înainte, Luka !... Comitetul judeţean de partid o să ne dea un redactor bun şi începem să scoatem gazeta. Şi pe mine mă bate gîndul să scriu ceva despre munca comitetului de aprovizionare.

— Şi eu tot la asta mă gîndesc... După mine ar fi o treabă bună, dar Vorobiov rîde mereu. De, e om învăţat...

— Dă-l încolo cu bufanţii lui !

Ostaşul de serviciu de la comitetul pentru combaterea dezertărilor veni grăbit spre el.

— Tovarăşe Tiurin, comisarul militar din Zlîn vă cheamă la telefon.

— Spune-i să aştepte olecuţă. Aş vrea să mai ostenesc puţin aici.

— Zice că s-a petrecut ceva important.

Luka se îndreptă din şale, se uită la ostaşul de serviciu, apoi la Fokin.

— Înseamnă că trebuie să plec... Siomka n-ar stărui de pomană. Dă-i cuiva lopata mea.

Străzile duhneau a gunoi răvăşit. Pe mijlocul lor se întindeau şiruri drepte de grămezi negricioase aburinde, lipite de caldarîm. Munca era în toi. Oamenii se uitau la Luka, glumeau :

— Tiurin a dezertat, s-a dus la comitet să leneviască !...

— Aţi vrea şi voi ! glumea Luka, dar chipul îi rămînea serios şi posac.

La margine lucrau croitorii. Kozlov încetase de mult să-i mai întărîte pe cei doi din Dolgorukov cu costumul lui roşu, acum se dăruise cu totul muncii organizatorice.

Luka îi dădu bineţe.

— Cum mai merg trebuşoarele, Kozlov ? Cooperativa încă nu s-a destrămat ?

— Puşchea pe limbă !

Se plînse apoi, coborînd vocea :

— Au început să prindă gustul speculei... La coope-

rativă lucrează în silă, caută mereu să ia comenzi acasă. Cică așa pică mai mulți bani...

— Tu struneşte-i, ce păzeşti acolo ?

Ajuns în biroul său, Tiurin ridică cu o smucitură receptorul şi-l lipi strîns de ureche.

— Semion, eu sînt la telefon !

În receptor se auzi un hîrşîit şi un pocnet. O voce îndepărtată, cunoscută parcă, chiţăi :

— Noroc, Luka !... La mine aici s-a întîmplat o chestie : banditii l-au curăţat pe Vasiliev, comisarul de plasă însărcinat cu aprovizionarea. În ziua omorului, eu zăceam la Ceaghino, mă îmbolnăvisem niţel. Banditii au venit la el acasă şi i-au făcut o judecată în toată legea. Pavluşka Salnikov a fost secretar, iar Iliuşka — preşedinte. I-au înşirat pe hîrtie toate vinile şi şperţurile şi l-au condamnat la moarte prin împuşcare. Hîrtia aceea e acum la mine. După ce l-au împuşcat, l-au legat de grilajul monumentului iar la piept i-au prins o hîrtie pe care era scrisă sentinţa. Au aranjat toată afacerea asta mai abitir ca oricare Cekă...

Ştirea neaşteptată îl năuci pe Tiurin. Nu-i părea rău de Vasiliev, ticălosul îşi meritase soarta. Primejdia ameninţa din altă parte.

Vocea din receptor tăcu. Apoi un ropot de tuse îl izbi drept în ureche. Luka tresări :

— Semion, tu de ce te-ai îmbolnăvit ?

Porîvalov rîse subţirel :

— Am trecut Nerekşa, fugind de banditi. Noaptea mi s-a întîmplat un bucluc... M-am udat leoarcă în rîu, apoi m-a tras vîntul, şi acum... Presupun că e rîndul meu să-l urmez pe Vasiliev.

— Ţi-e frică tare ?

— Hm-m... Nu că mi-ar fi, totuşi mă rîcîie niţel. Ei sînt mulţi... La cei cinci pe care-i ştiam la început, se alătură acum şi alţii, pe ascuns. Lucrul cel mai prost e că o să pier fără folos. Tu ce mă sfătuieşti ?

Tiurin nu admitea nici măcar ideea că ar putea să-l piardă pe tovarăşul său de luptă. Îşi imagină făptura lui scundă şi îndesată, cu moţul acela rebel pe frunte, şi strigă, desperat, în receptor, şi parcă cu un accent de durere :

— Semion, mută-te la oraș !...

— E-ei, răspunse dezamăgit vocea subțirică de la celălalt capăt al firului, nu-mi place mie să șterg putina pe ascuns. Și nici rîul n-o să mă lase... Apele s-au revărsat și au măturat podurile. Ei or să mă ajungă din urmă... Tu mai bine dă-mi un sfat cum să-i înspăimînt dacă se leagă de mine. Așa ca să facă pe ei de frică !...

— Măi, tu, afurisitule ! rîse Tiurin cu ochii din cale afară de luminoși, dar îndată se răsti supărat : Atunci dacă or să se atingă de tine, să le spui ticăloșilor că oasele taților lor au să putrezească în pușcărie și am să le confisc toată averea. Asta am să reușesc eu s-o fac, fii pe pace...

— Asta zic și eu... Și ai să te ții de vorbă ?

— Nu mă cunoști ?

— Te cunosc... Și acum, la revedere, Luka.

— Noroc !... Să te ții tare, Siomka !

Tiurin mai stătu puțin, fără să ia receptorul de la ureche. Auzi un pocnet, pesemne Porîvalov închisese.

Șeful miliției apăru în prag și făcu o glumă nesărată:

— Tovarășe Tiurin, tragi cu urechea la secretele telefonice ale domnișoarelor ?

Luka puse încet telefonul în furcă :

— L-ați scăpat din mînă pe Vasiliev, bandiții, cu de la ei putere, au apucat să-i facă felul.

— E adevărat ?... Foarte bine, cel puțin noi n-o să mai fim nevoiți să ne murdărim mîinile cu el.

Luka sări în picioare, înfuriat :

— Curat mai ești !... Caută să vezi mai departe decît pînă la vîrful nasului. Pe ticălosul acela l-am fi putut împușca și noi. Pe cînd așa, Iliușka are să cîștige încrederea țăranilor, și va apare în ochii lor drept un apărător al dreptății. Iar ție ți-e teamă să nu-ți murdărești mînușițele.

— Te rog să nu țipi la mine ! Nu mai sîntem în vechiul regim.

Izbucnirea asta de furie îi ușură nițel inima. Tiurin se așeză lîngă masă și bombăni mai calm :

— Am dat greș !...

Își sprijini capul în palme și, fără să-l ia în seamă pe Vorobiov, căzu îngrijorat pe gînduri.

IV

Şuvoaiele tulburi ale Nerekşei scăldau malurile nisipoase. Printre stîlpii podului năruit rîul clocotea primăvăratic. Pe mal, asemenea unor berze enorme, pescarii stăteau parcă înfipţi în pămînt, ţinînd în mîini prăjini lungi şi subţiri. În piaţă, în jurul monumentului, mulţimea în sărbătoare lărmuia pe toate vocile. Armonicile ţiuiau, picioarele tropăiau în vîrtejul dansului. În mulţimea pestriţă a fetelor, îmbrăcate în haine noi de culori ţipătoare, se vedea ici colo şi cîte un flăcău. Şi băieţandrii aveau căutare. Iar deasupra pieţii pline de oameni în straie de sărbătoare, deasupra rîului clocotitor şi a ogoarelor cu pămîntul nezvîntat şi deasupra pădurii în care mustea apa zăpezilor topite, vuia neîntrerupt dangătul clopotelor care vesteau duminica Paştilor.

Comisarul militar al plăşii umbla prin sat şi asculta cîntecele de sărbătoare. Cînd apărea el, oamenii ţineau cu tot dinadinsul să zbiere vreun cuplet provocător.

La început, lui Semion îi venea să se năpustească asupra mulţimii care urla şi să pălmuiască vreo două trei mutre. Dar curînd nu-i mai băgă în seamă. Au de mîncare pe săturate, diavolii !... Ce le pasă lor de foametea celor din oraşele îndepărtate ?

Se ducea apoi cu paşi repezi la mal, se aşeza pe o piatră şi de acolo privea îndelung rîul clocotitor. Îi venea în minte noaptea aceea îngrozitoare, chipul învăţătoarei, palid, care nu ştia să zîmbească. Ce va mai fi făcînd oare ? Pesemne umblă şi acum prin odaie, ţinîndu-şi la piept mîinile vîrîte în mînecile paltonului, cu privirea în pămînt. Oare toate învăţătoarele vor fi avînd mersul ăsta, sau numai Kiseliova ?

Îl muncea dorinţa să se ducă la Ceaghino, dar o sfială ciudată pe care n-o mai simţise niciodată, îl ţinea pe loc. Îi era urît, se plictisea aici. În a doua zi de Paşti se hotărî totuşi.

Învăţătoarea îl întîmpină calmă, numai ochii îi luceau mai blînd şi mai prietenos. Îl întrebă dacă nu-i era

foame. Porîvalov îi întinse stîngaci un săculeț cu crupe de mei, rația lui de alimente, și insistă îndelung să-l primească :

— Nu știu cum aș putea să-ți arăt recunoștința mea. N-am nevoie de meiul ăsta, pentru că nu pot suferi cașa.

Mințea în lege. La urmă se încurcă de tot și trînti una :

— Dacă nu-l primești, am să-l zvîrl în noroi. Nu se cade să jignești un om.

Stăteau amîndoi fîstîciți, cu fețele îmbujorate. Rugămintea de a nu-l jigni avu un efect mai mare decît toate insistențele de pînă atunci. Anna Mihailovna atinse cu mîna mîneca bluzei lui :

— Să nu mai vorbim despre asta...

Semion împinse ușor cu piciorul săculețul sub pat și se înveseli îndată. Ar fi dorit ca Anna Mihailovna să rîdă, să fie mai simplă, mai de înțeles. Mult timp nu reuși să-i trezească nici un zîmbet. Dar la o frază foarte bine ticluită a lui Semion, Kiseliova zîmbi. Un zîmbet sfios îi lumină chipul.

Vorbea numai Semion. Kiseliova asculta, privindu-l cu atenție drept în lumina ochilor.

În clopotniță, paznicul suna clopotul. Comisarul tăcu, numărînd bătăile. Unsprezece...

— E atît de tîrziu ? întrebă el mirat. Iar mie mi se pare că de abia am venit. Trebuie să plec...

Își trase capela pînă la sprîncene. În tinda întunecoasă, ținîndu-se cu mîna de clanța rece, spuse cu sfiiciune :

— Anna Mihailovna, aș putea să-ți pun o întrebare ?

— Poftim...

— De ce din noaptea aceea mă trage ața mereu la Ceaghino ? Simt dorința să stau cu dumneata de vorbă, să te privesc...

— Nu trebuie, Semion Kuzmici !...

Comisarul abia deslușì vorbele astea spuse pe înfundate. Încercă s-o privească în față pe învățătoare, dar văzu prin întuneric doar o pată vagă, albicioasă.

— Și eu m-am gîndit de multe ori la dumneata. Țin minte ce mi-ai vorbit despre orfelinat, și de noaptea

aceea chinuitoare petrecută la rîu. Mie mi-e milă de oamenii singuri pe lume. Frosia îmi spunea deseori că mila e un simţămînt dăunător. Nu ştiu care e adevărul... Eu, faţă de oameni, simt totdeauna numai milă, Ei... dar, Semion Kuzmici, să nu mai vorbim despre noi, nu se potriveşte cu vremurile pe care le trăim.

— Aş putea să te mai vizitez ?

— Fireşte... Are să-mi pară bine.

Porîvalov păşi pragul. Aşteptă pînă cînd învăţătoarea încuie uşa, apoi porni încet spre Zlîn.

— E o femeie de treabă ! îşi zise comisarul. Ce bine ar fi să-mi fie nevastă.

Din pricina acestui gînd neaşteptat, comisarul se opri şi se întrebă cu voce tare :

— Siomka, nu care cumva ai căpiat ?

De undeva o umbră scundă i se repezi la picioare, lătrîndu-l. Semion tresări. Din obişnuinţă, apucă mînerul revolverului, dar îl băgă îndată la loc, în toc.

— Te las să trăieşti, dracul să te ia !...

Umbra aceea agilă îl însoţi încă mult timp, lătrîndu-l sîcîitor.

A doua zi dimineaţa Porîvalov se duse la comitetul executiv.

Întins pe divanul numai găuri, sforăia paznicul. Scîrţîitul uşii şi bocănitul cizmelor pe podele îl făcură să se întoarcă somnoros, şi arcurile de sub el gemură. Comisarul militar se duse în biroul lui. Îşi scoase revolverul, îl băgă în sertarul mesei şi apoi se cufundă în lucrările curente.

Membrii sovietului de plasă se adunau anevoie. Cînd intrau, îi întindeau nepăsători mîna comisarului militar şi treceau în odaia cea mare. Auzind larma neîntreruptă a flecărelii lor, Porîvalov îşi dădu seama că n-aveau de gînd să se apuce de treabă.

În uşă apăru un ţăran voinic, cu faţa negricioasă. Călcînd apăsat cu cizmele lui solide, se opri lîngă masă. Comisarul militar îşi ridică ochii de la hîrtii :

— Cu ce treabă ai venit, tovarăşe ?

— În legătură cu ajutorul, feciorul mi-a fost luat în Armata roşie.

În vocea lui răsunătoare, Porîvalov deslușì un rîs înăbușit. Privi mai atent ochii șireți, care se mijeau la el, și-i măsură din ochi barba deasă. Acest obraz, care aducea a țigan, îi amintea ceva, dar nu-și putu da seama ce anume.

— Ești vesel, nene ?...

— M-am înveselit oleacă cu prilejul Paștelui... Cine se bucură de sărbătoare, acela o ține cu beția pînă în zori. Ehei, eu abia m-am amețit.

În ușă apărură alți doi. Cel din față, purtînd un veston ofițeresc de calitate, se apropie bocănind cu tocurile înalte ale cizmelor lui elegante. La șold purta un toc galben din care se zărea mînerul negru al unui revolver bun. Cel de-al doilea pășind cu picioarele lui lungi, arăta mai modest, dar cizmele pe care le purta și toată îmbrăcămintea lui păreau comode, călduroase și trainice. Din gulerul hainei și din mînecile bluzei ieșea o flanea.

Privirea fugară pe care și-o trecu peste fețele lor tinere și semețe, trezi neliniște în sufletul comisarului militar. Îl sperie și tăcerea de mormînt de dincolo, din odaia cea mare. Îi venea să sară pe fereastra deschisă și s-o ia la sănătoasa. Se stăpîni cu o sforțare cumplită. Lăsîndu-se pe speteaza scaunului, îi întrebă preocupat :

— Ce doriți, tovarăși ?...

— Sîntem din Zlîn... rosti cu o voce subțirică, ca de femeie, vlăjganul cu veston ofițeresc. Am venit să cerem ajutorul, că pe feciorii noștri i-au luat în Armata roșie.

Izbucni în rîs și se trînti pe listele cu dezertori, întinse pe masă. Semion se înfurie :

— Dați-o dracului de treabă !...

Trase sertarul. Revolverul era acolo. În aceeași clipă, brațele vînjoase ale țiganului îl apucară de coate. Porîvalov se smuci înapoi. Țiganul se trînti cu burta peste masa plină de hîrtii, dar nu-i lăsă mîinile.

— Nu e mare, dar e înfipt ! rîse el cu glasul hîrîit. Da-a, e voinic băiețașul...

Lunganul îndreptă un revolver drept spre obrazul comisarului :

— Nu te mai suci că altfel...

Cu mîna liberă scoase revolverul din sertar şi-l băgă în buzunar. Ţiganul îşi descleştă degetele. Porîvalov se aşeză pe scaun. Mîinile lui, sprijinite pe genunchi, tremurau nervos.

Alţi doi vizitatori apărură în uşă.

Comisarul îi recunoscu pe cumpliţii oaspeţi. Cum de nu-şi dăduse seama de la început ? Ţiganul cu dinţii din faţă lipsă e, firește, Vavila Dudorov, toate apucăturile lui erau de hoţ ; fercheşul e Krapivin, şeful bandei ; lunganul e Salnikov. Dintre cei intraţi la urmă, vlăjganul acela, mătăhălos ca şi Dudorov, posac şi taciturn, e Sizov Abram. Iar celălalt, bubos, căruia ochii îi jucau în cap, tot timpul, nu putea fi altul decît fricosul Kulikov. Toţi cinci erau de faţă...

Banditii nu-şi ascundeau numele. Krapivin Iliuşka începu îndată să dea dispoziţii :

— Domnilor, să ne apucăm de treabă... Danilîci, începe !

Salnikov se aşeză, adus din spate, pe un scaun. Scoase din sertar o coală de hîrtie curată şi scrise timp de vreo cinci minute, fără să spună nici o vorbă. Comisarul militar îşi dădu seama că vor să-i însceneze un proces, aşa cum procedaseră şi cu Vasiliev. Se simţi scîrbit : de ce oamenii ăştia mai fac un asemenea simulacru ?

Mîinile tot îi mai tremurau. Porîvalov le băgă în mîneci, se apucă de coate şi le apăsă pe pîntec. Tremurul se potoli. Îi trecu prin minte ameninţarea lui Tiurin. Semion se simţi mai în largul lui, nici mîinile nu le mai ţinea atît de apăsat.

Salnikov aruncă tocul pe masă şi se îndreptă din şale.

— Atenţiune !...

Trase apoi adînc aer în piept, cu gura larg deschisă. Comisarul simţi în nări un miros uşor de basamac.

— Secţia din Zlîn a „Uniunii pentru Apărarea Patriei şi a Libertăţii"... citi apăsat Salnikov.

„Ia te uită, ce vorbe îndrugă !" gîndi Semion.

— ...a analizat acţiunile duşmănoase faţă de Uniune ale comisarului militar al plăşii Zlîn, Porîvalov Semion...

Comisarul ascultă cu luare aminte enumerarea propriilor sale vini : apărarea puterii sovietice, atacul bordeiului, ameninţarea cu mitraliera în cursul mobilizării,

acțiunea de recunoaștere armată. Își aplecă capul într-o parte :

— Pentru ce vă mai țineți de prostii ? Ați putea s-o faceți mai simplu !...

Acum comisarul nu mai simțea nici urmă de teamă. Scoase din buzunar o bucată veche de ziar, rupse o bucățică ca să-și răsucească o țigară. Dudorov se aplecă și îi băgă dintr-o parte sub nas un port-țigaret. Porîvalov, surprins, se fîstîci, totuși luă o țigară. Spuse din obișnuință :

— Mulțumesc, tovarășe !

— Zît, sub laviță cu tovărășia !...

Aprinse rîzînd un chibrit și i-l întinse. Salnikov îi privi aspru pe amîndoi :

— Te recunoști vinovat ?

— Vinovat ? îl întrebă, la rîndul său, mirat, comisarul și trase un fum de țigară : Niciodată !... Și nici judecata voastră n-o recunosc. Vă sînt dușman și îmi sînteți dușmani ! Dacă nu mă ucideți astăzi, am să mă apuc iarăși de ceea ce am făcut pînă acum.

— Ce mai poți adăuga ? îl interogă, politicos, Salnikov.

— Ce să adaug ?... V-am așteptat toată săptămîna, am vorbit cu Tiurin la telefon. M-a însărcinat să vă comunic : Ceka județeană are să-i bage pe părinții voștri în pușcărie și are să-i țină acolo să putrezească pînă n-o să veniți să le luați locul. A zis totodată că va obține să le fie confiscată întreaga avere...

Semion vorbea cu voce calmă, dar obrazul îi pălise. Își juca ultima carte. Își va cîștiga viața, sau îl vor curăța pe loc. Trase un fum în adîncul pieptului și îl suflă apoi în tavan.

Salnikov se întoarse spre Iliușka. Comisarul își ațintî privirea în ochii lui așezați oblic. Krapivin își țuguie gura și clătină ușor din cap, de parcă ar fi vrut să spună : „Asta-i bună". Sizov se schimbă greoi de pe un picior pe altul și scoase un mîrîit. Ochii lui Kulikov începură să joace și mai abitir. Numai Dudorov, zîmbind mai departe cu ochii lui mici, șireți și negri, privea la comisarul militar prin deschizătura mijită a genelor.

— Ți-ai pus în cap să ne sperii ? se încruntă Iliușa.

— Pentru ce să vă sperii ? V-am spus-o doar așa, pentru informare...

În liniștea de mormînt care se așezase, se auzea tictacul ceasului de mînă al lui Dudorov. Semion aruncă mucul de țigară și-l strivi cu piciorul. Pocănitul cizmei îi făcu pe bandiți să tresară. Vavila se așeză pe masă. Bălăbănindu-și picioarele, privi lung spre comisarul militar.

— Făgăduiala nu e prea plăcută... Dar eu n-am nici părinți, nici moșie — cu ce mă poți amenința ?

Semion dădu din umeri :

— Procedați cum e mai bine... Luka n-are de unde știi, fiind la oraș, cine a ucis și cine a stat deoparte. Și nu e atît de prost să creadă că ceilalți sînt nevinovați. De bună seamă, voi hotărîți ce aveți de făcut !...

Simțea că vorbele lui au mers drept la țintă. Dar mai mult decît asta pe bandiți îi impresionă încrederea de sine și liniștea cu care vorbea de Luka. Iliușka mormăi :

— Dracu să-l ia ! Să-l lăsăm să mai trăiască nițel, om vedea noi ce-om face cu el mai tîrziu. Haideți la băutură. Froska, de bună seamă, ne așteaptă de mult.

— Domnilor, sînteți toți de acord cu părerea șefului ? se răsuci în scaun Salnikov.

Kulikov ieși bombănind. Sizov dădu din cap. Pantik rupse în bucățele foaia scrisă și aruncă bucățelele pe fereastră.

— Socot, totuși că e de prisos să-i dăm înapoi revolverul.

— Ne-o prinde bine și nouă...

Vavila se ridică în picioare și-l bătu zdravăn pe umăr pe Porîvalov :

— Comisare, ai cîștigat ! Acum trăiește și petrece !...

Îi veni deodată o idee și strigă :

— Stați fraților !... Ce-ar fi să-l luăm cu noi ? E băiat vesel, basamac avem de ajuns.

Lui Krapivin îi plăcu propunerea. Întrebă încet :

— Pantik, ce zici ?...

— Ia-l ! răspunse cu o strîmbătură Salnikov.

— Să mergem, comisare, să ne cinstim ! îl pofti Iliuşka : Dacă e să facem pace, apoi să facem aşa cum se obişnuieşte între oameni...

— Nu, asta-i de prisos !...

— Ba nu ! îl prinse de braţ Vavila. Dacă nu vii de bună voie, te-oi duce în braţe. Are să facă haz toată adunarea. Vreau să beau cu tine şi basta !

Îl ridică pe Porîvalov de pe scaun, şi nu-l mai lăsă, să se aşeze.

Semion îşi dădea seama de un lucru : urgia trecuse, putea deci să mai trăiască. După starea aceea de încordare, nervii lui cedară, toată făptura i se înmuie şi nu mai avu putere să se opună. Rîse şi făcu un gest cu mîna :

— Să mergem, dracu să vă ia !...

Toţi şase ieşiră grămadă din birou. Dudorov îl conducea grijuliu pe Semion de braţ, ca pe o domnişoară. În odaia cea mare zăceau împrăştiate pe jos scaunele. Paznicul şedea singuratic pe divanul acela găurit, privind speriat la vizitatori. Porîvalov îi făcu cu ochiul cînd trecu prin dreptul lui.

În piaţă, lîngă monument ţiuia o armonică, tocuri de cizme prinse în joc băteau ritmic pămîntul. În clipa cînd ieşiră afară, clopotele bisericilor, trase parcă dinadins, îi întîmpinară pe banditi cu un dangăt vesel. Străbătură piaţa ca în sunetele unei fanfare, pînă la poarta lui Danila Mihailovici. Cei întîlniţi în cale se grăbeau să spele putina.

În odaia de oaspeţi a lui Salnikov strălucea cu albul ei imaculat faţa de masă înfloratâ. Pe ea erau împrăştiate, în dezordine, farfurii cu resturi de mîncare şi vreo zece pahare. Pe fundul lor se vedeau urmele negricioase ale basamacului. În mijlocul mesei, într-un platou lung se lăfăia un jambon, început din toate părţile.

De pe divan, în întîmpinarea oaspeţilor, se ridică o femeie corpolentă, cu obrajii rumeni. Porîvalov se opri uimit. Faţă de proporţiile întregului trup şi faţă de volumul pieptului, te uimea capul ei disproporţionat de mic. Tocmai capul acesta îl miră pe comisarul militar.

Krapivin observă mirarea care i se zugrăvise pe obraz şi îi făcu cu ochiul :

— E bine, nu ?... Poţi să te apropii fără frică, deocamdată Frosia nu muşcă.

Bogolepova se simţi măgulită de privirea plină de uimire a comisarului. Se apropie de el, legănîndu-şi şoldurile :

— Să facem cunoştinţă, tovarăşe !...

Vavila se aplecă spre ei, ochii lui neruşinaţi începură să joace :

— Îţi place băieţaşul, hai ? Tot eu l-am adus !...

Îşi rînji dinţii, privi în jur şi o mîngîie pe ascuns pe Frosia, mai jos de spinare. Bogolepova chicoti şi se dădu la o parte.

— Vilka ! răcni printre dinţii încleştaţi, de lîngă masă, Iliuşka. Să nu întreci măsura !

Dudorov alergă spre masă, mormăind linguşitor :

— Doreşti nişte rachiuaş, Ilia Petrovici ? Aranjăm noi totul cît ai zice peşte.

Şi o zbughi grăbit pe uşă. Krapivin stătea cu faţa crispată, cu ochii plini de ură. Frosia se apropie de el, legănîndu-şi şoldurile :

— Linişteşte-te, Ilia... Ce, am pierdut ceva, chiar dacă m-a mîngîiat ? Labele ţiganului apucă tot ce întîlnesc.

— Ştim noi prea bine asta !...

— Păi dacă ştii, atunci de ce te mai înfurii ?

În odaie intră grăbit Dudorov, ţinînd cîte o damigeană, în fiecare mînă. Agitat peste măsură, le puse pe masă, mută din loc jambonul şi îl luă de braţ pe Porîvalov :

— Vino mai aproape, fiule... Avem rachiuaş, avem gustărică, nu e ca la voi, pe cartelă. Ehei, dragule !... Treci de partea noastră, ai duce-o-ntr-un belşug...

— Nu mai face agitaţie ! dădu primul răspuns comisarul.

— Adică, cu alte cuvinte, să nu îndrug la prostii ? întrebă Vavila. Lasă, că îndată ce ţi-om da lustru, ai să vorbeşti altfel. Ia toarnă, Abraşa !

Numai Dudorov turuia din gură iar Iliuşka tot se mai uita la el chiorîş. Vavila se întoarse spre comisar. Smulse din mîna lui Sizov un pahar plin şi-l întinse lui Porîvalov :

— Ţine, fiule !...

Sizov turna în pahare cu un aer atent și solemn, ținuindu-și buzele de parcă s-ar fi ajutat cu ele la îndeplinirea acestei importante trebi. Vavila împărțea paharele. Lui Salnikov nu-i plăcea să bea pe tăcute, așa că închină :

— Prieteni, să bem pentru succesul cauzei noastre comune !

— Să bem ! strigă Dudorov.

Bandiții se ridicară în picioare. Porîvalov își frecă în glumă nasul și rămase pe loc. Krapivin întrebă :

— Dar tu, comisare, pentru ce bei ?

Semion își privi paharul în zare, ciocni, pe rînd, cu fiecare :

— Beau pentru succesul... cauzei *noastre* comune !

— Cu o mică deosebire, spuse schimonosindu-se Pantik.

— Parcă ar fi una...

Și bău paharul, dintr-o înghițitură, pînă la fund. Era pentru prima dată în viața lui cînd bea. Basamacul, tare, îi arse gîtlejul și-i tăie răsuflarea. Semion gîfîia, în ochi îi apărură lacrimi.

— Ia o gustare, fiule, nu e bine s-o începi așa, pe inima goală. Avem destul timp să ne cherchelim !...

Vavila luă cu furculița de pe farfurie o felie mare de jambon și o puse în mîna lui Semion. Așteptă pînă cînd acesta începu să dea din fălci și-l lăudă :

— Uite, așa, treaba o să meargă mai bine... Abraşa, vezi să nu șchiopătăm !

Privi la masa întinsă cu ochii lui mici și veseli, și-i făcu cu ochiul Bogolepovei :

— Îmi place prietenia !... Dacă toată lumea se iubește și e bună înțelegere, atunci anul tot e un cîșlegi. Eu zic că dacă e să bem, apoi să bem, iar dacă e să urîm, s-o facem cum se cuvine. Hai noroc !...

— Ești un om vesel, tovarășe Dudorov ! spuse comisarul militar, cherchelindu-se.

— Zît, sub laviță cu tovărășia ! Dacă mai rostești vorba asta, cum sîntem la beție, n-ar fi de mirare să-ți facă felul careva.

După al doilea pahar, Semion Kuzmici se simți extraordinar de bine. Prin tot trupul i se revărsă o căldură, capul îi vîjîia și i se învîrtea, părîndu-i că plutește lin

într-o direcţie necunoscută. Vocile celor din odaie se auzeau parcă de departe, sau ca prin vată. Vedea oamenii din jurul mesei ba apropiindu-se, ba depărtîndu-se. Faţa buboasă şi palidă a lui Kulikov se aplecă spre el dintr-o parte :

— L-am dat gata pe comisar !...

— Asta-i adevărat, gîndi Porîvalov şi zîmbi şiret : Nu trebuie să mai beau, poate pe ei, beţi cum sînt, are să-i ia gura pe dinainte.

Cineva însă îi puse în mînă un pahar rece şi-l ajută să-l ducă la gură. Simţi în gîtlej un lichid care mirosea a pîine arsă şi a gaz. Faţa aceea buboasă începu din nou să penduleze înaintea ochilor lui. Comisarul alese cel mai mare dintre buboaie şi-şi aţinti privirea asupra lui.

— Vrea să se ia la luptă cu noi, dar nu e în stare să ţină piept la trei pahare, dudui o voce sîcîitoare.

— Nu-i nimi-ic, dădu din cap Semion, o să vă strivim ca pe buboiul ăsta !...

Şi întinse înainte un deget. Mîna dădu de o faţă caldă şi ţepoasă. Buboaiele dispărură. În locul lor se ivi, chiar în dreptul nasului, o mînă păroasă care ţinea un pahar. O voce groasă cînta vesel în urechea lui :

Damigeana mi-e măicuţa
Şi bun tată mi-e litruţa,
Ploscă, tu iubita mea,
Du-mă acasă, nu mai sta...

Porîvalov îşi dădu cu greu capul pe spate. Deasupra lui se legănau nişte ochi negri şi strălucitori.

— Bine cînţi...

În minte îi stăruia sfîrşitul cîntecului. Comisarul, fără să gîndească, adăugă :

— ...Nu ştiu unde-o să te ducă ?

— Unde m-or băga, acolo voi sta, noi n-avem de ales, rînji Vilka. Vrei ceva despre Lenin ?

— Ia să te aud !...

Dudorov îşi ridică ochii în sus şi cîntă un cuplet provocator, mişcîndu-şi braţele de parcă s-ar fi acompaniat cu armonica :

— Să taci ! sări comisarul în picioare şi izbi cu paharul în masă. Basamacul îl stropi pe mînă. La înălţimea ochilor lui apăru iar faţa aceea buboasă, şi o voce iritată scîrţîi :

— Nu-ţi place ?... Ai niţică răbdare, ajungem şi la căpeteniile voastre, o să-i belim pe toţi. Iar pe Lenin...

— Nemernicule ! se înfurie Semion.

Gîtul damigenei se afla parcă dinadins lîngă braţul lui. Porîvalov o înşfăcă şi o ridică deasupra capului. În mînecă i se scurse un lichid rece. O clipă rămase aşa, cu gîndul într-altă parte. Cineva îi smulse damigeana şi strigă :

— Prostule !... De ce să torni în mînecă, la ce au mai fost născocite paharele ?

Nişte mîini grele îl apăsară pe umeri, silindu-l să se aşeze la loc. Cei din jurul mesei ţipau. Vocea stridentă a lui Kulikov îi răsuna în ureche :

— L-aţi văzut pe diavol, hai ?... să-l dau gata, Ilia, hai ? Fă-mi numai un semn !...

Ţeava rece atinse uşor tîmpla înfierbîntată a comisarului. Se trezi pe jumătate din beţie. Începu să cotrobăiască lîngă curea. Vlăjganul de Abram, ţinîndu-l de mîini pe Kulikov, îi strigă drept în faţă :

— Să nu faci una ca asta... L-am poftit la noi ca să-l omorîm ?

Deasupra capetelor lor flutura revolverul pe care Kulikov îl ţinea strîns în mînă. Vavila i-l smulse.

Salnikov şi Krapivin, stînd unul lîngă altul, priveau calmi încăierarea. Bogolepova şedea culcată pe divan şi nu dădea nici o atenţie la tot ce se întîmpla.

— Ilia, potoleşte-l pe Grişka ! strigă Abram.

Krapivin se uită la Salnikov. Pantik se încruntă şi îl zgîlţîi de umeri pe Kulikov, înfuriat la culme.

— Potoleşte-te, Grigori Matveevici !... N-am să admit să se comită un asasinat aici. Vrei să ne nenorocească toată casa ?

— Să bem pentru pace ! striga Vavila, alergînd cu damigeana pe care o smulsese din mîna lui Semion.

Îl siliră pe comisar să bea paharul pînă la fund. Krapivin, care se cherchelise, îl trăgea de mînă, şi-i striga drept în ureche :

— Bravo ! Îmi plac oamenii curajoși... Treci de partea noastră, o să cucerim tot județul.

Porîvalov mormăi ceva. Capul îi vîjîia, ceafa îl trăgea înapoi. Totul i se învîrtea înaintea ochilor. Zări o clipă chipul palid al lui Salnikov. Acesta vorbea cu Krapivin, lovind în masă cu muchia palmei :

— Noi, Ilia, sîntem acuma într-o situație ideală. Podurile de peste rîu au fost luate de apă, nu mi-e frică de cei doi din Dolgorukov, chiar de-ar fi acolo o sută de Tiurini. Două plăși sînt în mîinile noastre, pe Porîvalov și pe cei doi milițieni șchiopi îi putem răbda. Pe el o să-l ținem în beții, la nevoie chiar cu forța. Tiurin n-o să aibă de ce să se lege... Acuma ia seama la păduri. Cînd se va încălzi vremea, o să se adune acolo dezertori fără număr. Aluatul îl avem, trebuie doar să facem din el covrigii.

— Trebuie să cerem să ni se trimită ajutoare, spuse dînd din cap Krapivin.

„Iată, așadar, ce plănuiesc dînșii !“ își zise mirat comisarul militar și se așeză mai aproape. Dar niște brațe puternice îl ridicară ca pe un copil de centură. Simți la ureche răsuflarea fierbinte a lui Vavila :

— Să ne odihnim, fiule, pe divănaș... După băutură, lucrul cel mai potrivit e să te joci cu o muiere.

Îmbrățișați, ca niște prieteni la cataramă, se trîntiră amîndoi pe arcurile divanului de piele. Semion nimeri alături de Bogolepova. Dudorov se sculă și-și făcu loc de partea cealaltă.

— Alintă-l, Frosenka, pe comisar !... Astăzi a avut multe de pătimit, așa că nu-i păcat să-l alinți nițel.

— Să nu se înfurie Ilia.

— Ehei, el cu Pavluška pun acum țara la cale.

Comisarul se muiase de tot. Capul îi căzu pe spetează divanului, picioarele îi atîrnau bălăbănindu-se de parcă n-ar fi fost ale lui. Niște mîini grijulii îl apucară de cap. Tîmpla i se lipi de ceva moale și elastic. Semion își mișcă cîtva timp capul, oftă ușurat și apoi încremeni.

— Își face cuib să doarmă, rîse cu hohote Vavila.

Comisarului i se părea că divanul fuge de sub el. Voci îndepărtate se contopiră parcă într-un murmur, îi

trecu prin minte rîul cu apele negre, şcoala de pe mal... Buzele lui şoptiră fără să vrea :

— Annuşka...

— Ce vrei ? se aplecă spre el Frosia.

— Lasă-l în pace, a început să aiureze...

O mînă aspră cotrobăia lîngă tîmpla culcată a lui Semion. O unghie ascuţită îl zgîrie pe obraz. Nişte degete începură să se mişte şi traseră în jos acel căpătîi moale şi elastic pe care îi era culcat capul.

— Ridică-i căpăţîna, nu pot ajunge unde trebuie !...

— Bagă de seamă, Vilka !... Dacă observă Iliuşka, te curăţă pe loc.

— Ehei, asta mai rămîne de văzut, răspunse ţiganul, trăgîndu-şi contrariat mîna înapoi. Ai face bine să-l părăseşti !... Cu ce sînt eu mai rău ? Crezi că te iubesc mai puţin ?

— Încetează !... Povesteşte mai bine ceva vesel...

Capul lui Porîvalov se ridica ritmic la fiecare răsuflare a Frosiei. Barba lui Vavila îi gîdila tîmpla.

— Vrei să-ţi povestesc o anecdotă despre îngeri ?

Comisarul, care tăcea, pufni în rîs. Gîndul că şi despre îngeri se pot spune anecdote i se păru foarte amuzant.

— Tu, fiule, nu dormi ? îl întrebă, aplecîndu-se, Vavila.

— Povesteşte despre îngeri !...

— Ţi-a plăcut ?... Atunci ascultă nenişorule, ce se povesteşte în pădure.

Dudorov tuşi ca să-şi dreagă glasul şi se apropie mai tare de Bogolepova.

— Doi oameni de ispravă îşi puseră în gînd să-l mai uşureze pe un ţăran înstărit. Au chibzuit cum s-o facă... Ţăranul avea faimă de om bisericos, aşa că hotărîră să vină la el în chip de sfinţi : unul se dichisi în arhanghelul Gavril, iar celălalt în arhanghelul Mihail. Mihail luă un tăciune aprins şi-l ascunse într-un ulcior. Plecară. Gavril intră în casă pe fereastră, iar Mihail rămase afară, de pază. Peste cîtva timp Gavril apăru la fereastră. Aruncă lucrurile pe care le furase şi dădu să iasă afară pe fereastră şi, în aceeaşi clipă, începu să urle de parcă cineva îl plătise : „Arhanghele Mihail, lu-

minează pămîntul cu fulgerul!“ Atunci Mihail începu să fluture tăciunele. Dar vede că stăpînul casei îl ține de picioare pe Gavril. Proastă treabă!... Gavril iarăși începu să urle: „Arhanghele Mihail, dă drumul la tunet!“ Mihail își făcu vînt și-l izbi cu ulciorul pe țăran drept în căpățînă.

Comisarul ațipi, legănat de vocea cadențată a lui Vavila, dar deodată capul începu să-i salte în sus. Deschise ochii. Bogolepova rîdea cu hohote, cu fața întoarsă spre povestitor. Semion prinse cuvîntul „tunet“ și mormăi:

— O să vă arătăm noi tunet...

— Taci odată! strigă Frosia și-i strînse cu putere capul la piept.

Comisarul mai privi o dată în apele negre ale rîului, căzu în ele și apele îl duseră departe.

V

În apropierea satului Zlîn, în susul rîului Nerekșa, se ascundea în păduri Vanka Șcerbakov. Omul nu hălăduia de unul singur. Avea un însoțitor în haine soldățești, cu fața rotundă, fără mustață, ciupită de vărsat. Vanka îl pocnea uneori peste dosul lui lat, mormăind:

— Baremi de l-ai mai strînge cu ceva! Îmi închipui că și pinii își dau seama cine-mi ești...

— N-au decît...

Șcerbakov se ascundea din clipa cînd numai datorită simțului și iuțelii sale ca de fiară scăpase de glonțul lui Porîvalov. Fugise din Dolgorukov, așa cum era atunci, ducînd cu el un revolver și o pușcă. Vîntul spulbera zăpada și-i ascundea urmele. În zori, feciorașul își făcu apariția în casa părintească. Maică-sa se sperie, iar taică-su rămase cu ochii holbați la fecior:

— Ce vînt te-a adus?

— Am fugit... Luasem apărarea țăranilor și era cît pe-aci să mă împuște.

— Ţi-am spus eu : nu te băga !... Ce-ţi lipsea acasă, cine naiba te-a împins, prostule, să te duci la detaşament ?

— După război, mulţi viteji se-arată !... Să nu trăncăniţi că sînt acasă !

— Din vremea fragedei tinereţi îţi faci de cap, Vanka, trăieşti pe spinarea lui taică-tu !

— Bine, bine, mă poţi cicăli şi mîine...

Trecu în odaia de oaspeţi a casei lor spaţioase şi se trînti jos, în dosul sobiţei, să doarmă. Akulka, fiică de văduană, voinică, cu pieptul înalt şi faţa ciupită de vărsat, veni în fugă să rînească la vite. Cînd dădu cu ochii de cizmele de piele din dosul sobei, inima n-o mai răbdă. Veni mai aproape, ridică plapuma şi de sub ea apăru capul lui Vanka. Şcerbakov se trezi :

— Ce vrei Akulka ?

— Acuşica nu mai sînt Akulka, flăcăule, ci Linka. Aşa să mă strigi de acum încolo !

— Linka-a ?... Uite na. Dacă te-ai fi făcut mai frumoasă, aveai de ce să-ţi schimbi numele, dar tu tot ciupită de vărsat ai rămas.

— Sînt aşa cum sînt... Dar tu de ce-ai venit aici ?

— Să mă uit la tine... De ce naiba ai intrat în casă ?

— Argăţesc la voi. Pentru zece puduri de secară slugăresc toată iarna.

— Aşa-a... Acum pleacă, vreau să dorm. Şi bagă de seamă, să nu trăncăneşti prin sat !

Între Vanka şi perete Linka văzu ascunsă o puşcă. Fata ardea de curiozitate. Cînd venea în casă cu vreo treabă, o îmboldea mereu gîndul să privească la flăcău.

După vreo zece zile, în sat veni un miliţian de la plasă. Linka, valvîrtej, dădu năvală în casă :

— Vanka, miliţia !...

Şcerbakov apucă puşca şi revolverul, îşi luă mantaua şi alergă, prin grădini, afară în cîmp. Acasă, taică-su şi maică-sa se jurară şi se cruciră :

— De auzit n-am auzit de el şi nici de văzut nu l-am văzut... Feciorul nostru e la oraş, în Detaşamentul roşu.

De teamă, Vanka şedea toată ziua în pivniţă. Linka, cînd toată lumea pleca de acasă, deschidea chepengul pivniţei şi întreba de sus :

— Ce faci, Vanka, stai ?

— Stau în cap ! se auzea răspunsul ca de sub pămînt, rostit de o voce răgușită.

— Cred că ai făcut groapă sub tine, stînd de atîta amar de zile.

— Vino jos să vezi. În doi are să fie mai plăcut.

— Hîtru mai ești ! răspundea Linka, rîzînd aţîţător.

Într-o zi, bătrînii întîrziară la treierat și o trimiseră pe Linka acasă să vadă de vite. Fata nu se mai putu stăpîni. Puse piciorul pe prima treaptă a scării de la pivniță și se opri :

— Nu care cumva să-și facă de cap cu mine, pe întuneric...

Curiozitatea o trăgea să coboare mai jos, dar frica o împingea iar înapoi. Vanka, care se afla jos, tuși. Fata închise cu grijă chepengul în urma ei.

— Vanka, unde ești ?...

— Aicea-s... Cine mă caută ?

— Ai să afli îndată...

Se lăsă în patru labe și se tîrî pe pămîntul afînat și reavăn în direcția de unde îi auzi vocea. Se lovi cu umărul de brațele lui întinse în întuneric. Vanka o apucă de ceafă, o pipăi la iuțeală, dar în șoapta lui tremura neliniștea :

— Cine-i ?... Cine-i ?...

— Sînt eu, Linka !...

Brațele lui o smuciră din umeri și o răsturnară. Capul i se lovi ușor de pămînt. Unul din brațele lui o cuprinse de după gît, iar celălalt îi dibui picioarele, sub rochie. Linka începu să se smucească. Tot trupul i se încorda de o dorință pudică : să se ridice și să-și acopere picioarele goale, uitînd că în bezna aceea nu se putea desluși nimic.

— Astîmpără-te, Vanka, n-am venit pentru asta... Am să țip !

Dar buzele lui Vanka îi astupară strîns gura, trupul îi fu lipit de pămînt. Vanka începu să gîfîie. Fata își smuci capul, se desprinse de gura lui și bîigui speriată :

— Vanka, ce faci ?... Vai...

Se cutremură săgetată de o durere ascuțită, apoi tot trupul i se înmuie.

După aceea rămaseră mult timp tăcuți. Akulka își șterse cu mîna de pe obraji cele dintîi lacrimi de femeie și-i spuse prin întuneric :

— Socoți că ai făcut bine ce-ai făcut ?

Vanka mormăi :

— Nu știu ce vrei să zici tu, dar află că aș lua-o iar de la început.

— Nu vorbesc de asta... Îți închipui poate că acu o să scapi ieftin ?

— Cum adică ? întrebă speriat Șcerbakov și gîndi : „Are să mă toarne, blestemata, le va da ajutor să mă caute".

— Acu, dragul meu Vanecika, nu mă mai despart de tine nici în ruptul capului. Am să fiu umbra ta...

— Numai atîta ?... Mie-mi place să hălăduiesc de colo, colo.

— Ei, încă nu știi de ce sînt în stare !

În loc de răspuns, Vanka o cuprinse de umeri și începu să-i cînte în surdină, legănîndu-se, dintr-o parte într-alta :

Trai-neneacă, lele,
Că mi-s dezertor,
Și halesc blinele
Colea pe cuptor...

— Nu te mai necăji, Linka, o scoatem noi la capăt.

Și o strînse cu putere la piept...

În primăvară plecară împreună în păduri. Linka, din propria ei dorință, vru să poarte îmbrăcăminte bărbătească și învăță să tragă cu revolverul. Intrau cu forța în cantoanele forestiere și, uzînd de amenințări, își luau merinde. Uneori îi jefuiau la drumul mare pe călători, prădau cooperativele de consum din sate. După cîte o lovitură mai reușită, Șcerbakov le dăruia stambă cantonierilor. Atunci banditul era primit cu mare cinste, mai ales de către un morar care locuia pe malul unui pîrăiaș aproape de tot de Nerekșa.

Linka se ținuse de cuvînt. Îl însoțea ca o umbră pe Vanka, îi era în toate o ajutoare devotată. La viitor nu

se gîndea. În zilele din urmă o chinuiau deseori greţurile. Atunci se apuca cu mîinile de piept şi stătea o vreme aşa, sprijinindu-se de cîte un pin. Vanka o întreba, privind-o dintr-o parte :

— Ce-i, ai rămas borţoasă ?

— Pesemne...

— Halal umbră !... Cînd ai să începi să împingi roaba, n-ai să te mai poţi ţine după mine.

— Ai să mă aştepţi...

Vanka rîdea şi, trăgînd cu sete din ţigară, aştepta cu răbdare mai la o parte.

La începutul lunii mai, cei doi o porniră spre morar.

Pădurea se întunecă. Spre apus, pe cerul înnourat bubuia cel dintîi tunet. Semiîntunericul învăluia pămîntul. Pinii înalţi şi zbîrliţi foşneau neliniştiţi. De jur-împrejur se înălţau trunchiuri fără număr, înalte şi dezgolite, asemenea unor lumînări galbene, amestecîndu-se cu brazii stufoşi de un verde închis.

Linka şchiopăta. Dintr-o rozătură de cizmă, pe unul din călcîie îi apăru o băşică. Şcerbakov era înainte, departe, pierdut în desişul copacilor. Linka strigă :

— Vanka, mai e mult pînă la morar ?

— Vreo şase verste...

— Oricît ne-om grăbi, n-o să putem ajunge pe lumină.

Şcerbakov se opri şi privi în sus. Pinii cu vîrfurile înlănţuite ascunseră cerul.

— O să ne ude straşnic, Linka...

— Atunci, ce-i de făcut ?

— În apropiere, într-o poiană, se află un canton părăsit. Am putea să ne adăpostim acolo, morarul are să ne primească şi noaptea.

— Să intrăm în canton... Ca un făcut, am o rosătură la picior.

Norul lăsă peste pădure o rafală de vînt umed. Pinii se chirciră şi hăuiră, protestînd parcă împotriva vremii urîte, apoi tăcură iar. Frunzele ascuţite şi dantelate ale ferigilor foşneau sub picioare. Tunetul bubui puternic şi ecoul lui se împrăştie prin pădure.

— Trrr ! răcni Vanka. Lasă-ne barem să ajungem la canton.

Arborii erau acum mai deşi. Sub trunchiurile galbene se întindeau ienuperii negricioşi şi plini de ţepi, care se agăţau de pantaloni şi de cizme. Îi sîcîiau şi pînzele de păianjeni, care li se lipeau de faţă şi le împînzeau ochii. Păianjenii speriaţi le alergau pe obraji. Amîndoi mergeau cu capetele înainte, de parcă ar fi străpuns un perete verde, potrivnic.

Tunetul zguduia pădurea, din ce în ce mai des, din ce în ce mai răsunător. Părea că un cioban bezmetic se apucase să izbească cerul ud cu plesnele unui bici lung. Urmele acelor lovituri se umpleau într-o clipită cu sînge de foc, şi cerul răgea de durere şi de furie. Vîntul se năpusti cu şi mai multă putere. Ienuperii se aplecară şi mai tare, înfigîndu-se în pămîntul aspru al muşuroaielor. Pinii subţirei se legănau, agitîndu-şi vîrfurile.

Pe neaşteptate, pădurea se sfîrşi, mărginită parcă de un zid. Se făcu mai multă lumină. În faţă se întindea o poiană cu arături în paragină, acoperite de plopi şi mesteceni mărunţi. Deoparte, lipită de peretele pădurii, se vedea o căsuţă cenuşie. Uşile şi ramele ferestrelor fuseseră de mult scoase şi duse prin satele învecinate; din coşul de pe acoperiş rămăsese numai un par, care stătea înfipt în cer asemenea unui băţ de steag.

Vîntul urla. Aproape, deasupra capetelor lor, bubui tunetul, al cărui vuiet se rostogoli îndelung de la un capăt la celălalt al cerului. Linka, făcîndu-şi cruce, repeta în şoaptă :

— Sfînt, sfînt, sfînt Domnul Dumnezeu Sabaot...

Vanka alergă spre canton. Linka îl urmă şchiopătînd.

Cînd ajunseră la vreo cincizeci de paşi, din găurile negre ale fostelor ferestre apărură îngemănate trei ţevi de puşcă. Se iviră şi capete de om. O voce puternică şi poruncitoare îi izbi drept în obraz :

— M-mîinile s-sus !...

Linka scoase un strigăt şi se lăsă la pămînt. Vanka, smucindu-şi arma de pe umăr, făcu un salt în lături. Aceeaşi voce îi strigă :

— Stai, lepădătură !...

În mijlocul vuietului îi trecu pe lîngă picioare un glonţ şi se pierdu piuind în pădure. De dincolo de fereastră se auzi ţăcănitul unui închizător de armă. Vanka

simți că picioarele i se înmoaie și nu vor să mai fugă. Se opri. Aruncă o privire spre ferestre și ridică mîinile ținînd arma în una din ele.

Mai într-o parte stătea Linka, cu mîinile ridicate și cu burta înainte, cum obișnuiesc femeile.

Prin ușă ieșiră doi vlăjgani cu revolverele în mîini. Țevile puștilor tot mai stăteau în ferestre. Aceeași voce porunci :

— Dezarmați-i !...

Unul dintre cei doi, tuciuriu la față, se apropie de Șcerbakov. Rînjind, îi luă din mîinile ridicate arma, și-l îndemnă :

— Poftim, intră, să ne fii oaspete... Iar dacă ne cinstești cu ceva rachiuaș, te facem și pe tine gazdă.

Prizonierii fură duși pînă la ferestre. Pe pervazuri se așezară trei bărbați. Vanka îi măsură din ochi pe toți cinci ; cu o privire furișă observă îmbrăcămintea lor de soi și se liniști.

Cel mai fercheș își trecu picioarele pe prispă.

— Cine sînteți ?

— Sîntem și noi... răspunse nepăsător Șcerbakov. Din satul Mătura, din comuna Pătura.

— De partea cui sînteți ?

— De partea noastră... De partea cui să mai fim ?

— Sînt de-ai noștri ! strigă tuciuriul. Dă-i drumul mai repede, ești împotriva comuniștilor, nu-i așa ?

Șcerbakov îl privi, apoi se întoarse spre fereastră.

— Pentru ce ești împotriva sovietelor ? întrebă fercheșul din fereastră.

— Pentru ale mele... mormăi posac Vanka.

— Ilia, interveni iarăși tuciuriul, ia seama la celălalt. Mă tot întreb dacă nu cumva și-a băgat o pernă în fundul pantalonilor.

Și o pocni cu putere pe femeie peste turul pantalonilor. Linka se răsti :

— Astîmpără-te !...

— Auzi, rîse tuciuriul, îmi spune „astîmpără-te". Se poartă ca o muiere.

Și o atinse cu palmele peste sîni.

Vanka prinse curaj. Supărat, îl apucă de mînă pe tuciuriu :

— Nu te băga, îţi spun !... Găseşte-ţi una pentru tine şi pocneşte-o cît doreşti.

Cei dinăuntrul cantonului rîseră amuzaţi. Fercheşul îi pofti :

— Intraţi sub acoperămînt, aşa ne-om înţelege mai repede.

Interiorul căsuţei era surprinzător de pustiu şi de sărăcăcios. În locul sobei era o grămadă de gunoaie, sfărîmături de cărămidă şi de lut uscat. Pe podeaua murdară zăceau nişte saci. Într-un colţ stăteau rezemate cîteva arme, două coşuri cu mînere şi un paner din coajă de mesteacăn, cu capac.

Curînd se aşezară cu toţii pe duşumea şi începură să înfulece friptură rece de berbec cu pîine. Beau apă din gamele. Tuciuriul scoase din paner o pungă de castraveţi muraţi.

— Păcat, diavolilor, că nu ne-am dus la morar. Ne-am fi stropit nitel gîtlejurile.

Afară ploua cu găleata. Fulgere şfichiuiau cerul, bubuiturile se ţineau lanţ.

Vanka, cu burta doldora, se lăsă pe spate şi-şi aprinse o ţigară.

— Spuneţi-mi, mă rog, cine sînteţi ?

— Despre voinicii din Zlîn ai auzit ? întrebă vlăjganul cu părul roşcat.

— Aşa-a ?... se dumiri Vanka. Puteaţi să mi-o spuneţi de la început, nu să bateţi cîmpii.

Frica le trecuse de tot. Văzînd că Linka şedea ferită deoparte, îi spuse cu ton de poruncă :

— Linka, mănîncă !...

Tuciuriul îşi şterse mîinile de păr şi se pocni peste burtă.

— Am halit, de m-am umflat... Şi acum, musafiraşule, spune-ne şi nouă ce învîrtiţi ?

Şcerbakov îşi mai răsuci, fără grabă, o ţigară, trase un fum şi scuipă într-o parte :

— Ce să mai spun ?... Sîntem oameni neînsemnaţi, cu cît putem lua pe o măsea, cu atît ne mulţumim.

În vocea lui se simţi vădit prefăcătoria şi dorinţa de a se lăuda. Vanka aşteptă să i se pună o întrebare, ca

să-i fie mai lesne să înceapă a povesti. Dar întrebarea nu veni, așa că începu singur.

Nimeni nu-l întrerupea și nu-l descosea. Numai o singură dată cineva din spate spuse cu dispreț :

— Un pungaș mărunt !...

— Pasărea după zbor se cunoaște, iar voinicul după muci.

Aceste ironii îl atinseră pe Șcerbakov în plin, dar hotărî să tacă și să înghită. La urmă își dădu drumul, mințind fără rușine.

— Ați auzit tot ce a spus ?... îl întrerupse tuciuriul. După cum vedem, despre isprăvile lui s-a scris de mult în foaia de varză. Iată cu ce fel de om avem de-a face... Dar ascultă, băiatule, ce socot eu : pentru isprăvile tale nu strănută nimeni, nici măcar la Dolgorukov. Jefuiești cîte o cooperativă, halești ce-ai furat, și o iei iar de la început. Treabă măruntă... Pe cînd noi, atunci cînd punem ceva la cale, îi facem pe comisari să se scarpine la ceafă, nu numai aici în gubernie, dar chiar și la Moscova. Pentru că sîntem o forță...

— Asta așa-i, fu de acord Vanka.

— Da, e greu cînd ești de unul singur, confirmă lunganul. Nu ai o țintă anume, faci numai cum îți dictează pîntecul. Așa nu se poate !... Treceți la noi, vom încerca să ne înmănunchiem într-o năzuință comună.

Șcerbakov tăcea, măsurîndu-i din ochi pe zlîneni. Era greu să-și dea seama, după expresia fețelor lor, dacă îl invită cu adevărat sau doar în glumă.

— De ce taci ? îl trase de mînă tuciuriul. Vorbește, și să mergem la morar să bem aldămașul. Ploaia e pe sfîrșite...

— Linka, tu ce zici ? îi ceru Vanka pentru prima oară sfatul.

— Te urmez ! răspunse încet Linka.

— S-a făcut !... spuse, sărind în picioare, Șcerbakov. Îl luă pe tuciuriu de mînă și bătu palma.

— Bravo, băiete !...

Toți se puseră în mișcare, strîngînd pe rînd mîna noilor membri. Vanka fu chiar nițel mișcat, dar se stăpîni și le puse în vedere :

— Numai, să fim înțeleși, să nu vă atingeți de Linka !...

— Altora să le spui una ca asta ! se strîmbă tuciuriul : După fiecare din noi oftează cîteva femei, nu una.

— Hai la morar ! ordonă fercheşul. Noilor membri să le fie restituite armele...

Cei şapte amici se cufundară, unul după altul, în desişul umed al pădurii.

VI

Drumurile de ţară, pline de praf, şerpuiesc peste ogoare şi păşuni, pîraiele din rîpi susură şi saltă de pe o treaptă pe alta. Cîte unul din ele se înfige din goană în Dolgorukov, altul te duce în codrul verde.

Iau drumul codrului oameni în bluze verzi, cu cracii pantalonilor, verzi şi ei, vîrîţi în cizme. Frontul i-a înzestrat pe toţi şi din belşug cu îmbrăcăminte, care, nesuferita, nu se mai uzează şi nu se mai rupe nici cînd se agaţă de cioturile de ienuperi.

Hoinarii aceştia duc în mîini legături cu merinde, în spate traiste din coajă de mesteacăn şi, adeseori, arme. Atîrnate de centuri, se leagănă revolverele sau felinăraşele cenuşii ale bombelor cu mînere galbene, semănînd cu nişte bricege.

Mulţi din aceşti bărbaţi s-au ascuns în sînul desişului verde al pădurilor Zlînului în căutarea unei vieţi slobode şi liniştite. Pădurile îi primesc pe toţi, le dau adăpost şi celor laşi, şi celor neînfricaţi. Nerekşa cea cu malurile nisipoase leagănă drăgăstos în apele ei calde trupuri omeneşti, acoperite de multe ori de cicatricele unor răni vechi. Trîmbe de aer cald se ridică pe maluri. Fumul se înalţă în sus, apoi se întinde asupra pădurii. Lîngă focurile aprinse se văd şi bordeie şi colibe sau numai nişte grămezi de cetină, care ţin loc de aşternuturi moi. Foaia verde de cort serveşte drept cearşaf, mantaua soldăţească de pe vremea ţarului a ajuns plapumă, iar cetina negricioasă şi cerul albastru sînt acoperiş pentru toţi.

Locuitorii pădurilor nu duc griji. Cînd soarele e la amiezi, își lasă focurile și se duc la liziera pădurii. Se întorc de acolo cu vești și cu de-ale gurii. Veștile sînt puține. Dolgorukov e departe de pădurile Zlînului, iar comitetul pentru combaterea dezertărilor din oraș arată de aici ca un punct minuscul. Nu-i în puterea lui Luka Tiurin să scotocească bungetul nesfîrșitelor păduri. E drept, grozav i-a mai băgat în sperieți iarna trecută pe dezertori, iar detașamentul de care răspunde e și el pe măsura comandantului. Numai puhoaiele de primăvară l-au domolit pe neastîmpăratul comisar. Miliția locală e formată din oameni de încredere...

Fiecare sat își are în pădure cîte o tabără nomadă.

Se pune întrebarea de ce oare dezertorul arată bine ?... Fiindcă nu face decît să mănînce și să doarmă... Numai că, de la o vreme, nu prea e lăsat în pace. A fugit de Luka, dar iată că alții se țin scai de el.

Acum, de la o tabără la alta umblă prin păduri oameni noi, despre care nu știi dacă-s de încredere ori ba. Te cinstesc cu mahorcă pe săturate și o țin într-una :

— Jos sovietele !... Înscrieți-vă în „Uniunea pentru Apărarea Patriei și a Libertății" !

Să le dai ascultare — ți-e frică, să nu le dai — nu se poate : sînt oameni pe care îi cunoști. E printre ei Iliușka Krapivin din Akulovo. Cizmele flăcăului sînt cu tocuri înalte, scîrțîie chiar atunci cînd calcă pe mușchi. E îndrăzneț nevoie mare, e cel dintîi țăran care s-a ridicat împotriva sovietelor, iar acum e căpetenia unei cete în stare de orice. El apără cu strășnicie dreptatea. În săptămîna Patimilor l-a împușcat, cu mîna lui, la Zlîn, pe comisarul cu aprovizionarea, ca să nu-i mai asuprească pe țărani și să nu le mai ia șperț. După o asemenea ispravă, cum să nu-i dai ascultare lui Krapivin ? Cu el mai sînt Pavel Danilovici Salnikov, Abram Stepanovici Sizov, Kulikov Grigori Matveevici. La Zlîn sînt toți oameni de seamă, cunoscuți în partea locului datorită părinților lor. Pe urmele lor vin alții : șireți, vorbăreți, gata de făgăduieli, și după hainele pe care le poartă îți dai îndată seama că sînt ofițerași. O țin toți una și bună : veniți alături de noi.

De abia își încropiseră o viață ușoară, la umbră și de-a grămada, iar ăștia îi fac să-și piardă pămîntul de sub picioare cu vorbele lor îndrăznețe :

— Frățiorilor, mult timp o să mai răbdăm asuprirea ? Părinților noștri le iau grînele, le iau caii, iar pe noi ne mînă, din nou la război. În orașe a ajuns la putere golănimea fabricilor, își împart bogățiile, pe cînd nouă ne-au băgat pe gît pămîntul și acum ne jupoaie pentru el. Asta nu-i drept ! În toată Rusia poporul s-a răzvrătit, vrea stăpînire țărănească, vrea negoț slobod. Sute de mii de oameni se îndreaptă spre Moscova, cu Kolceak și cu Denikin, iar noi să dormim ? E timpul să ne apucăm de treabă !... Se apropie sfîrșitul comuniștilor și al războiului !

Cel mai vorbăreț e Pavluška Salnikov. Ciripește prin pădure ca o privighetoare :

— Fraților, să salvăm sanctuarele Kremlinului, jefuite de letoni, să luptăm pentru o viață slobodă a tuturor țăranilor. N-avem ce pierde !... De mergi cu comuniștii, ai să-ți găsești moartea chiar de la frații tăi, iar dacă pornești împotriva lor, vei trăi în pace și bucurie. Hei, ridică-te, putere țărănească haiducească !... Totul va fi al nostru.

Abraška Sizov nu e priceput la vorbă, dar de cîte ori se ivește prilejul, își strîmbă gura, strigînd doar două vorbulițe :

— Jos sovietele !...

Șcerbakov și Vavila au început să cutreiere împreună pădurile, de la tabără la tabără. La început a încercat Vanka să facă agitația. Dudorov se uita cu luare-aminte la făcăii cărora le vorbea. Proaspătul orator îndruga asemenea prostii, că se făcu de rîs. Pe fața lui, crispată de răutate, nu vedeai nici zîmbet, nici bunăvoință. L-au ascultat dezertorii cît l-au ascultat, apoi l-au trimis în mă-sa.

Dudorov pricepu îndată cum trebuia să procedeze. În prima zi îl puse numai pe Vanka să ia cuvîntul, el nu se băgă în vorbă. Seara, la Zlîn, a stat de vorbă îndelung cu Pantik. Salnikov îl privi neîncrezător pe geambaș și, la sfîrșit, nu mai putu să rabde și-i spuse :

— Vrei să ne pungășești, Vilka ! Să lași varza pe mîna unui țap, auzi ispravă !...

— Tu încearcă-mă întîi, și pe urmă vorbește ! Haide, taie niște bucăți de hîrtie cît mai drept, iar deasupra lor pune cîte trei hîrtii, din banii adevărați. Din cei sovietici pune mai multe.

Dimineața, Vavila își vîrî în buzunare trei teancuri groase, legate cu sfoară. Îi strigă lui Șcerbakov :

— Vanea, ia la tine în buzunar ceasul fabricantului !

Au luat-o apoi spre păduri cu o căruță. Cînd nu le mai rămase decît cale de o verstă pînă la tabere, toți se dădură jos și se împrăștiară în direcții diferite. Cei doi amici, Vavila și Vanka, porniră împreună în aceeași direcție.

În spatele pinilor, o voce tinerească și puternică, acompaniată în surdină de o armonică, cînta cu foc un cîntec glumeț :

Hei, voioasă cîntă gură,
Că nu-mi este pe măsură
O furcuță și-o custură,
Două pile, nici un sfanț,
Pantaloni din cei bufanți

Hei, voioasă cîntă gură,
Că nu-mi este pe măsură
O furcuță și-o custură...

Într-o poieniță fumega un foc mititel. Alături, pe niște țoale întinse pe jos, vreo zece bărbați așezați roată jucau cu patimă „douăzeci și unu". În mijlocul cercului zăceau niște hîrtii mototolite și murdare. Mai la o parte, sprijinit de un pin gros, stătea armonistul, un flăcău cu buze cărnoase și pieptănătură voinicească. Era cufundat în melodia cîntecului, cu urechea aplecată spre clapele acordeonului. În fața lui, în picioare, se fandosea cîntărețul, cu o palmă lipită de ureche, schimbîndu-se de pe un picior pe altul și făcînd pe grozavul. La vederea noilor veniți întrerupse cîntecul. Atunci Vanka auzi glasul altui cîntăreț. Acesta stătea culcat mai la o parte, pe o grămadă de ramuri de brad și, cătînd în sus cu fața lui plinuță și

îmbujorată, cînta tărăgănat un cîntec glumeț pe o altă melodie :

Să petrece-em, dezertori,
Haide, hai, voinici feciori !...
Ostașii roșii ne-or căuta
Și tații noștri seamă vor da...

Cuvintele păreau să fie vesele, însă dezertorul cînta cu o voce monotonă, de parcă singur s-ar fi legănat să adoarmă. Ochii lui albaștri priveau somnoroși spre cer.

Vavila se așează lîngă grupul de jucători și spuse, ca într-o doară :

— Dă-mi și mie o carte !...

Băgă amîndouă mîinile în buzunare : dintr-unul se ivi un teanc gros de „credite", iar dintr-altul un teanc de bani de pe timpul lui Kerenski. Duse teancurile la nas și mormăi, în atenția grupului care se oprise din joc :

— Nu, nu astea...

Din sîn scoase un al treilea teanc, de „sovietce".

— Joc pe toate !..

Privirile lacome ale jucătorilor se fixară asupra teancului voluminos.

— De unde sînteți ?...

— Noi ?... Păi din detașamentul lui Krapivin.

După ce-i măsură cu ochii lui negri, mijiți, pe ceilalți, întrebă mirat :

— Ce vă holbați ca vițelul la poarta nouă ? N-ați mai văzut bani ?... Păi la noi, cel mai pricăjit om din flancul stîng are bani cu duiumul.

În timpul jocului, Vavila mormăi :

— Mi-e milă de voi, frățiorilor !... Puterea voastră se irosește de pomană. Mîncați pîine degeaba și împuțiți aerul. Veniți la noi !... Vom cuceri orașe și vom face rost de bănișori mai ceva ca ăștia. Și postăvior, și vinaturi și sunători în pungă... Ia, arată-le, Vanea, ce fel de ceasuri au oamenii la oraș !

Șcerbakov scoase din buzunar ceasul fabricantului. Reflexele gălbui ale capacelor începură să-și joace lumina pe chipurile nespălate, ațintite asupra ceasului.

— Ați văzut ? întrebă Dudorov. La noi în buzunarul mai a fiecărui om ticăie cîte un ceas ca ăsta.

Tot vorbind așa, pierdu la joc o părticică din teanc, apoi se ridică :

— N-am noroc astăzi, Vanea !... Hai mai bine să tragem o raită prin pădure...

Băgă banii în buzunarul de la piept și își ridică politicos pălăria.

— Rămîneți cu bine, frățiorilor !...

— Dar unde puteți fi găsiți ? întrebară jucătorii.

— Eu ?

— Nu, detașamentul lui Krapivin. Și tu, bineînțeles...

— Comandantul nostru e chiar în satul Zlîn, răspunse Vavila. Dar nu vă grăbiți !... Chibzuiți bine lucrurile între voi, iar peste vreo două zile mai trecem noi pe-aici.

Discursurile lui Salnikov aveau efectul unor înțepături de ac, pe cînd cuvintele lui Dudorov se prăvăliră ca niște pietroaie peste capetele lor. Era și firesc... Kremlinul, cu ce avea el mai sfînt, nu se vedea din pădure — și parcă poți fi sigur că ai să-l vezi vreodată ? — pe cînd ceasul de aur și teancurile multicolore de bumăști scînteiază ca un curcubeu în fața ochilor.

Rămas singur cu Vanka, Vavila dădu din capul lui lățos :

— Nu prea mă bucură treburile astea, Vanea, spun drept, nu pot să-ți ascund.

— Păi de ce ?... S-ar zice că totul merge strună.

— Ai noștri s-au vîrît într-o treabă primejdioasă. Au pus la cale o ofensivă, dar ce folos ne poate aduce asta ? Cu comuniștii nu-i de glumit !... Se spune că-i fac praf pe șmecheri de-alde noi.

Șcerbakov își lăsă în jos capul semeț și-l propti înainte, asemenea unui taur.

— Dar tu cum gîndești ?

— Să nu ne căutăm beleaua cu dracu, în nici un chip. Mai bine să ne alegem o ceată cît de mică de băieți îndrăzneți și lacomi la toate, așa cum sîntem noi doi. Ne-am face rost de căișori buni, am călări și am face curățenie prin locurile unde-s îngrămădite prea multe bunătăți. Apoi, am chefui... Și bani ai avea, și muieri ai avea, și toate le-ai avea, sătul și băut ai fi. Stra-așnic !...

— M-da... N-ar fi rău !

— Or să ne bage în belea căpeteniile noastre, să ţii minte ce-ţi spun. Atîta au fost în stare, să-l cureţe pe Vasiliev. Acuma se laudă, faţă de toţi, că au ucis un comisar. Iliuşka se crede aproape general, pentru onoruri e în stare să-şi omoare şi părinţii ; Panka citeşte mereu despre nu ştiu ce draci de impostori, capul lui e plin de prostii ; Abraşka Sizov nu se gîndeşte decît să-şi păstreze averea şi să-şi deschidă o prăvălie, la mai mult nu-l duce mintea. Numai pe Kulikov nu-l pricep... E un fricos cum nu s-a mai văzut, averea pe care o are taică-su o poate duce o găină în coadă, şi totuşi s-a înhăitat cu noi. Se vede că-i este frică de front...

— Dar tu de ce te-ai băgat ?

Vavila rămase mult timp tăcut, de parcă se gîndea pentru prima dată la această întrebare. Sprîncenele lui stufoase se zbîrliră la rădăcina nasului.

— Am în sînge dragostea de viaţă slobodă. După tată sînt pe jumătate ţigan, numai că am părul lins. Mi-e în fire să pribegesc... Iar politica asta, bineînţeles, nu mă priveşte. Pe mine mă interesează să pice vreun cîştig şi să pot petrece.

Din mers, Dudorov apuca ramurile tufelor şi le trăgea supărat spre el. Şcerbakov căsca ochii în jurul lui, dar era cu totul absent.

— Mai e un motiv, vorbi din nou Vavila, şi Vanka surprinse în vocea lui nuanţe blînde. Am avut o nevastă... cu faţa albă, liniştită şi tăcută din fire. Dar eu sînt lacom cînd am o muiere pe mînă... Mi-am băgat în căpăţînă că numai cu mine face pe liniştita, pe cînd cu alţii... O snopeam în bătăi în fiecare zi, pînă am băgat-o în mormînt. De-abia după aia am priceput că aşa era firea ei. Mi-am dat eu seama, dar era prea tîrziu... Şi de atunci nu-mi mai găsesc pacea. Pe oricare aş pune mîna, nici una nu se poate măsura cu răposata.

— Toate sînt la fel, zise Vanka.

— Deştept mai eşti şi tu !...

Vanka îl invidia pe Vavila pentru succesul pe care-l avusese la dezertori. Ar fi vrut să-l înţepe cu ceva, să-i arate că lui puţin îi pasă de lumea asta şi chiar de Vavila.

Îşi aduse aminte de Linka cea ciupită de vărsat şi se înfurie :

— Vezi, poate începi să boceşti !... C-ai rămas singur pe lume, că ţi-a murit nevasta şi-ţi scîncesc copilaşii rămaşi singuri acasă, pe laviţă...

— Taci, scîrbă !... urlă Vavila de răsună pădurea.

— Haide-haide, nu te întinde !...

Şcerbakov se întoarse brusc în loc. Făptura lui vînjoasă şi colţuroasă se încordă gîrbovindu-se... Vavila îşi înfipse privirile în chipul lui ca de uliu. De la rădăcină, nasul îi pornise drept înainte, dar la jumătatea drumului se frînsese ca să ajungă deasupra gurii pierdut cu totul, de parcă fusese dat la rindea.

Amicii priviră cu ură unul la altul, apoi porniră mai departe tăcuţi, să caute alte adăposturi ale dezertorilor.

...În pădure viaţa clocotea. Cu fiece zi taberele dezertorilor se deplasau spre marginea dinspre Zlîn a pădurii, ca să se stabilească aici. Pe toţi îi ispiteau banii, îi ispiteau chefurile fără sfîrşit. Seara, la lizierele pădurii şi în satul Zlîn ţiuiau vesel armonicile, vuietul cîntecelor şi al jocului tulbura nopţile pînă în zori.

VII

În pădurea deasă de pini, huruiau patru căruţe.

Caii mari, de rasă, luptau cu un roi de tăuni. Roţile fîşîiau uşor în făgaşurile de nisip. Şinele roţilor bocăneau somnoros lovindu-se de rădăcini. Şuviţele subţiri de praf se scurgeau de pe roţi şi cădeau înapoi în făgaşuri.

Pinii, adormiţi, stăteau în nemişcare. Soarele fierbinte străpungea verdeaţa şi-i cocea pe oamenii din căruţe. Văzduhul era stacojiu din pricina incendiilor din păduri. De jur-împrejur, cît vedeai cu ochii, totul era învăluit într-o pîclă cenuşie, celor din căruţe nerămînîndu-le decît o minusculă frîntură de lume, şirurile acestor pini, care se schimbau la fiecare pas, pierzîndu-se încet în urmă.

Soarele, ca o tigaie încinsă, plutea deasupra pinilor. Coasele zăngăneau. Copitele lipăiau înfundat în praful cald. Roţile bocăneau somnoros. În căruţa din faţă se vînzoleau pe scînduri, două revolvere şi o armă.

Pe un braţ de fîn se lăfăia administratorul sovhozului „Raza roşie". Alături stătea culcat, cu faţa în sus, Luka. La fiecare hurducătură capul i se legăna dintr-o parte într-alta, iar înaintea ochilor avea păienjenişul verde-pestriţ al cetinii.

Tiurin se gîndea la Semion. În ultimele săptămîni, comisarul militar de plasă nu mai dăduse nici o veste despre el. Luka se alarma, Semion nu era omul să tacă fără motiv.

Administratorul rămase mult timp cu ochii la pantalonii verzi ponosiţi şi la cămaşa decolorată a comisarului. Zîmbi văzîndu-i opincile încălţate pe piciorul gol.

— Luka, cine dracu te-a împins să vii cu noi ? Nu sîntem în ajunul Crăciunului ca să te împopoţonezi ca irozii.

— Dacă ai să ştii multe, ai să seceri prea puţin fîn pentru sovhoz, spuse cu aer serios Tiurin.

— Totuşi, spune-mi de ce ?

— Nu uita că lucrez la comitetul pentru combaterea dezertărilor.

— Nu zău ?...

— Şi mai sînt şi comunist...

— Ştiu asta, că doară nu sînt mai prost decît tine...

— Ba eşti mai prost, dacă vorbeşti în vînt.

Drumul cobora la vale. Un ariniş des, amestecat cu sălcii şi plopi, luă locul brădetului uriaş, bun de tăiat cherestea. Se simţi o adiere de răcoare şi umezeală. Caii grăbiră pasul, fără să mai fie îndemnaţi. Bidiviul din faţă îşi flutură supărat coada şi o luă la trap. Beţi de soare şi de sînge, deasupra cailor începură să roiască tăuni, lovindu-se orbeşte de feţele oamenilor.

Panglica plumburie a unui rîuleţ zăgăzuit luci printre tufe. Ca din pămînt ieşiră la iveală hambarul şi magaziile unei mori, apoi casa morarului, aşezată pe un dîmb, cu muşcate şi perdele la ferestre. Nişte cai împiedicaţi începură să necheze în întîmpinarea noilor sosiţi. În pra-

gul hambarului apăru făptura masivă, cu faţa plină de făină, a morarului. Doi ţigani priveau indiferenţi din uşă.

Morarul zîmbi îndatoritor noilor veniţi, dar curînd ochii lui începură să-i cerceteze hoţeşte, pe furiş. Administratorul nu observă această schimbare. Sări din căruţă, şi îl bătu pe umăr, prietenește, pe grăsun. De sub palma lui se înălţă un norişor alb şi străveziu.

— Bucuros de oaspeţi, tovarăşe morar? Am venit la tine să cosim nişte fîn... N-ai călcat toată iarba cu vitele, ne-ai lăsat şi nouă?

Ochii morarului se ascunseră sub sprîncenele bălaie; rosti slugarnic:

— De... A voastră e puterea, a voastră e şi iarba.

— Foarte bine! Secţia funciară judeţeană ne-a repartizat malurile din susul zăgazului.

— De ce aţi venit aşa devreme? Pînă la Sînpetru mai este, şi iarba e încă crudă.

— Dacă aştepţi prea mult, nu mai găseşti nici otava, rîse Luka.

Auzindu-i vocea, morarul avu o tresărire abia văzută, şi-şi înfipse privirile în faţa lui Tiurin.

Comunarzii [1], făcînd larmă şi zbenguindu-se, alergară în eleşteu să se scalde. Luka îşi aruncă haina pe umeri, îşi vîrî pe furiş un revolver în buzunar şi porni, legănîndu-se, în josul rîuleţului, oprindu-se unde şi unde şi privind apa. Morarul îl urmărea cu atenţie. Cînd comisarul dispăru după arbori, el scotoci grăbit în căruţe. După o jumătate de ceas, feciorul morarului, un băieţandru, luă poteca de pădure ce dădea spre satul Zlîn.

Soarele cobora spre marginea codrului. Ceata zgomotoasă a comunarzilor, cu coasele în mîini, se duse dincolo de zăgaz. Vuitul monoton al morii se amestecă deodată cu vîjîitul sacadat al coaselor, cu zăngănitul oţelului ascuţit de cute. Pe fîneaţa cosită se iviră dungile de un verde închis ale poloagelor de iarbă.

Spre seară, comunarzii se strînseră toţi laolaltă. Pălăriile lor zăceau pe brazdele cosite. Capetele ciufulite erau ude de sudoare, prin cămăşile descheiate se vedeau

[1] Membrii unei comune agricole.

piepturile înroșite, pîrlite de soare. O dată cu mirosul de pădure arsă se simți duhul fumului de mahorcă.

— Să scotocim la morar, poate are o gură de basamac, spuse unul dintre ei, privindu-l șiret pe administrator.

— Ne-ar prinde bine după atîta osteneală ! replică un altul.

— N-ai să găsești !... Are alături toată pădurea, e loc să-l ascundă, slavă Domnului !

— Poate s-ar îndura să ne vîndă ?... Nu se poate să nu aibă basamac, toți morarii poartă păcatul ăsta. Făina e a statului...

— Încetați cu prostiile ! spuse, încruntîndu-se, administratorul.

Dinspre eleșteu veni o adiere de răcoare. Soarele, umflat parcă și stacojiu, se opri o clipă în vîrfurile pinilor, măsură cu privirea pămîntul, apoi se prăvăli în jos. Cădea roua. Fumul se îngroșă, coborî mai aproape de pămînt și învălui arborii.

— Terminați ! Ajunge pentru astăzi...

În amurg, în dosul magaziei, aprinseră focul, ale cărui flăcări pîlpîiau vesele. Deasupra focului, apa din ceaunașe și din ceainice dădu în fiert. Împrejur jucau umbrele. Pinii sumbri, scînteind cu irizațiile gălbui ale trunchiurilor, veniră mai aproape, de parcă ar fi vrut să se prăvale peste foc și peste oamenii ăștia mărunței.

Morarul schimba alene cu comunarzii frînturi de fraze.

Fluierînd încetișor, Tiurin ieși din pădure. Se opri lîngă foc și scuipă în flăcări fără să spună nici o vorbă.

— Vezi să nu-ți sece scuipatul, spuse administratorul rîzînd. Stai jos.

— Mi s-au udat picioarele de rouă, ar trebui să le usuc nițel.

— Ai căutat rațe ?

— Gotcani...

— Și cum e ?

— Am dat de locurile de bătaie, dar gotcanii au dispărut.

Fața plină de făină a morarului se întoarse spre Luka ; în ochii lui mici și înguști jucau reflexele flăcărilor.

— Treaba noastră e să prindem pește cu dalta. Într-un loc nu e rost, într-altul reușim... Bea și tu niște

ceai, îţi face bine după atîta oboseală, şi apoi la culcare. Pe mine mă trage la somn.

Întinseră lîngă foc o prelată şi se aşezară pe trei din laturile ei. În mijloc apăru rostogolindu-se o enormă pită lunguiaţă, o legătură de ceapă şi nişte căni de tablă. Administratorul luă ceai cu cana de-a dreptul dintr-un ceaunaş şi, în timp ce-i întindea lui Tiurin cana, rosti psalmodiind în glumă :

— Binecuvîntează, părinte stareţe, această smerită masă !

Luka se sprijini cu mîinile pe genunchi, aplecîndu-şi capul deasupra pîinii.

— Vezi să nu-ţi picure din nas... De ce te-ai holbat aşa ?

— Cînd a trebuit să venim încoace, la cositul fînului, Fokin mi-a dat nişte bomboane. Tare spornice s-au mai nimerit a fi, frăţioare, cu o bomboană de aia îndulceşti trei ceaunaşe de ceai şi tot întreagă rămîne.

— Le ţii ascunse ?

Strînse ghemotoc între degete o ceapă verde şi o băgă în gură. Ceapa cronţăni vesel între dinţi. Îşi dădu capul pe spate şi cu degetele îşi presără sarea drept pe limbă.

— E straşnic !...

Flăcările neastîmpărate ale focului făcură să joace mult timp pe iarba întunecoasă umbrele lungi ale oamenilor cu cănile la gură. Moara huruia în întuneric, plescăitul apei în bulboană era mai răsunător decît ziua. În spatele magaziei, caii mestecau iarba fragedă, iar lîngă foc ceapa cronţănea între dinţii oamenilor. Pinii posaci încercau mereu să cadă peste foc, dar nu izbuteau.

De peste rîu se năpusti o rafală de vînt. Flăcările se aplecară în direcţia pădurii, cenuşa fulgui peste prelată. Deasupra capetelor lor, pinii începură să se legene, stîrnind un freamăt greoi.

Administratorul se lăsă pe spate, căscînd cît îl ţinea gura :

— O-o-of... E timpul să ne culcăm, frăţiorilor, mîine va trebui să ne sculăm devreme.

În poiana pustie se stingeau ultimele pîlpîiri ale focului. Cărbunii se învăluiseră cu o cenuşă pufoasă. În curtea

morarului începu să cînte un cocoş, ecoul strigătelor lui răsună ciudat şi parcă inutil în pustietatea pădurii. Deasupra eleşteului se îngroşa ceaţa cenuşie ridicată de rouă. Vîntuleţul dinaintea zorilor o mînă spre răsărit, acoperind, parcă cu o perdea prost spălată hambarul, magazia şi caii de lîngă căruţe. Numai conturul negricios al casei morarului se înălţa asemenea unui paznic deasupra dîmbului uscat.

Din pădure ţîşni o siluetă aplecată, purtînd o armă pe umăr. După ce privi de jur-împrejur, se furişă pînă la ferestre. Se auzi un ciocănit uşor, abia perceptibil. Geamurile unei ferestre zăngăniră şi apăru faţa somnoroasă a morarului.

— Cine, zici, că e la tine în magazie ?

— Să nu greşesc cumva, Ilia Petrovici, spuse morarul dînd din umeri. Nişte oameni de la oraş au venit aici să cosească fîn. Oamenii parcă ar fi de treabă, numai că printre ei s-a amestecat un pui de uliu. Ceilalţi s-au dus la cosit, în timp ce el s-a înfundat în pădure. Am dibuit în căruţă o armă şi mai bănuiesc că diavolul ăsta mai are două revolvere ascunse în buzunare.

— Cum arată ?

Morarul se aplecă mai mult :

— Parcă l-aş recunoaşte după înfăţişare. Astă iarnă a mai fost la mine cu un detaşament, iar voi mi-aţi spus mai tîrziu că tocmai pe-atunci s-a-ntîmplat că au dat foc bordeiului vostru...

— Ehei... Va să zică i s-a înfundat lui Lukaşka. Tu du-te şi te culcă, ca şi cînd n-ai şti nimic !

Silueta ocoli cu fereală casa şi dispăru în pădure.

Începu să se lumineze de ziuă. Ceaţa trecuse dincolo de zăgaz şi apa din eleşteu lucea. Pe maluri se desluşiră lizierele pădurilor. Mai jos de zăgaz ţipa ascuţit un cîrstei, de parcă cineva ar fi smuls cuie ruginite dintr-o scîndură.

Printre pini începură să trosnească uscăturile. Un detaşament în formaţie de trăgători, alcătuit din cincisprezece oameni, toţi cu armele în cumpănire, ţîşni din bezna desişului. Voinicii din Zlîn ocupau flancurile. În urma detaşamentului, scuturat de-un fior de frig şi sucindu-şi nelinîştit capul în toate direcţiile, se furişa Kulikov.

O jumătate de detașament se îndreptă spre căsuțe. Vavila, cu privirea lui încercată, observă un armăsar de rasă și alergă spre el. Caii ciuliră speriați urechile și încetară să mai rumege. Smocuri de iarbă le atîrnau nemișcate printre dinți. Frumosul armăsar negru necheză și se trase într-o parte. O căruță bocăni. De sub prelată un comunard sudui somnoros :

— Nu te mai astîmperi, diavole ! Trr !...

Vavila mîngîie armăsarul, îl bătu ușor cu palma peste piept și animalul îl urmă fără împotrivire. Tropotul îi trezi pe comunarzi. Patru capete, cu părul zburlit, se iviră de sub prelate. În ochii lor larg deschiși se topiră cele din urmă cețuri ale somnului : spre ochii fiecăruia privea gaura neagră a țevii unei arme. Pe chipurile speriate sprîncenele începuseră să se zbată :

— Mîinile sus !...

Patru perechi de mîini se înălțară deasupra căruțelor.

— Să nu scoateți o vorbă !... șuieră printre dinți Sizov. Marș cu toții în casa morarului.

Banditii încercuiră magazia, ascunzîndu-se după movilă. Vreo zece țevi de armă se îndreptară spre poartă. Krapivin se lipi de un stîlp gros și strigă :

— Tiurea, hei Tiurea !...

Cei din magazie dormeau. Iliuşka izbi cu patul armei în pereți și strigă din nou. Dincolo de perete se auzi foșnind fînul. Vocea lui Luka răspunse, însoțită de un căscat dulce :

— Cine are nevoie de mine ?

— Niște prieteni din Zlîn ți-au venit în vizită... aruncăne arma și perechea de revolvere, pe care-o ai asupra ta, după asta vrem să stăm nițel la taifas. Vezi să nu-ți scoți nasul afară, ar fi zadarnic, sîntem aici vreo cincisprezece oameni înarmați.

În magazie scîrțîiră scîndurile priciului. În deschizătura largă dintre bîrne apăru țeava unei arme. Ilia se aplecă sub ea și fugi după colț. Capetele dezertorilor dispărură după movilițe. Arma tuși, scoțînd un norișor de fum. Glonțul se izbi de un arbore din spatele casei.

— Nu te fandosi, Lukaşka ! strigă ironic Krapivin. Dacă nu vrei să te vezi cu noi, trimite-i afară pe cei neînarmați. De ce să moară niște miei nevinovați ?

Dincolo de poartă se auzi un zgomot înfundat de voci. Peste puțin timp un canat al porții se întredeschise. Ieșiră, strecurîndu-se cu grijă, patru comunarzi și se opriră în loc. Poarta se închise sub propria ei greutate, cu un scrîșnet de fier ruginit, ca apoi să se deschidă din nou. De astă dată ieși administratorul sovhozului.

— Intrați în casa morarului, înainte ma-arș ? strigă Iliușka. Hei, Kulikov, mai ai de luat în primire un lot.

Bandiții îi însoțiră pe comunarzi cu privirea pînă la casa morarului. Sizov strigă, din spatele magaziei :

— Sfîrșește odată, n-avem vreme de tărăgăneli !

Krapivin parcă n-ar fi auzit strigătul și se întoarse cu fața spre poartă :

— Predă-te, Luka, pînă nu te-am ciuruit și pe tine și magazia.

— Nu mi-e frică ! M-am întărit aici, răspunse vioi Tiurin.

— Cînd ai reușit s-o faci ?

— Ai de înfruntat un fost combatant, nu o lepădătură din spatele frontului.

— Bagă de seamă că o să te pîrlim cum pîrlești porcul ! Bîrnele sînt smolite...

Luka nu răspunse mult timp. Iar cînd strigă o dată, în vocea lui răsună o hotărîre fermă :

— Tot am să pier ! Dar cel puțin am să vă fac de petrecanie la vreo doi dintre voi, ca să nu-mi pară rău.

Aceste cuvinte curajoase îi impresionară pe bandiți. Zarva încetă. Sub zăgaz, apa vuia, dar moara stătea în loc. Soarele se ridică în vîrfuri deasupra arinilor și aruncă o privire aspura pajiștii de lîngă magazie, înțesată de lume.

Krapivin, cu o uitătură, îi ceru sfat lui Salnikov. Amîndoi, trăgînd cu coada ochiului spre poartă, schimbară cîteva cuvinte în șoaptă, și Pavluška dădu din cap. Ilia, abia stăpînindu-și rîsul, propuse :

— Bine, Tiurea, vorba dată e datorie curată ! Dacă te predai, o să-ți dăm drumul să pleci viu, nevătămat...

— Cum se face că așa, deodată, ați prins dragoste de mine ? întrebă neîncrezător comisarul.

— Sîntem prieteni din copilărie, rosti Iliușka, privindu-l pe Salnikov și continuînd să zîmbească. Într-un

sat am crescut amîndoi, amîndoi ne-am jucat în cămăşuţe... Şi apoi, nu-mi vine să te dau gata. Mai bine te-ai preda, altfel peste cinci minute vom da foc magaziei.

Morarul se urcă pe zăgaz şi închise ecluza. Apa începetă să plescăie. În liniştea mormîntală care se aşternu, plutea spaima şi tristeţea. În spatele casei, Vavila urla la armăsar :

— Trrr, pocitanie sovietică !...

Poarta scîrţîi. Tiurin ieşi ţinînd în mîini arma şi revolverele. Privi calm spre soare, îi măsură cu privirea pe duşmani şi aruncă armele într-o parte :

— Mă predau !...

Salnikov şi Krapivin se îndreptară grăbiţi în întîmpinarea lui, învîrtind cîte un revolver în mînă. Luka îi privi şi se aşeză pe un buştean. Iliuşka îi pipăi cu mîna stîngă buzunarele şi şoldurile.

— E curat, se predă cu adevărat... Apropie-te !

Dezertorii îl priveau încruntaţi pe cumplitul preşedinte de odinioară al comitetului pentru combaterea dezertărilor, strîngeau din umeri şi schimbau priviri. Luka nu avea nimic înspăimîntător în el. Şedea acolo pe buştean şi cu degetele îşi răsucea o ţigară, ca un flăcău oarecare de la ţară.

Iliuşka scoase din buzunar un portţigaret de piele şi cu o plecăciune batjocoritoare i-l întinse lui Tiurin :

— Nu doreşti, consătene, o ţigară ?

Fără să-l privească, Luka îşi turnă din chisea în palmă nişte mahorcă :

— Mulţumesc, sînt învăţat cu mahorca...

— Mi-am făcut datoria, te-am îmbiat, spuse, dînd din umeri, Krapivin, şi-şi aprinse o ţigară. Ei, domnilor, ce să facem cu stimatul nostru oaspete ? Vom hotărî toţi laolaltă şi apoi o să trecem la fapte.

— Să-i facem felul, bineînţeles !... bombăni un dezertor încruntat şi ciupit de vărsat, care stătea mai aproape de Tiurin. N-avem linişte din pricina lui, ne-a silit să ne lăsăm casele şi să luăm drumul codrului.

Luka se aplecă spre el să-şi aprindă ţigara. Dezertorul privi cu ură la ţigara lui, totuşi îl lăsă să şi-o aprindă. Tiurin îi suflă drept în faţă toată gura de fum şi mormăi cu jumătate de voce :

— Am să-ți spun un secret, amice : chiar dacă ai face felul la o sută ca Tiurini, și tot n-ai să ai liniște. Așa-i soarta !...

— Ce-ar fi să-l luăm ostatic ? întrebă Sizov.

— Are să fugă, nemernicul !... zise indiferent Vavila, dînd din cap. Și vom avea și multă bătaie de cap.

— Vom discuta după sistemul sovietic, zîmbi Iliuşka, privind în direcția lui Luka. S-au făcut două propuneri : să te tocăm la mir, sau să te luăm ostatic. Alte propuneri mai sînt ?

— Permite-mi și mie, după tipicul sovietic, să arunc o vorbă, spuse Salnikov, întinzînd un braț.

— Hai, cîntă !

— Eu, domnilor, mai fac o propunere. Să-l tocăm la mir, e firește, foarte bine, dar asta o putem face oricînd. Dacă vrem, putem pune mîna pe el, ca să-l lichidăm, chiar la Dolgorukov. Ca să-l luăm ostatic, e prea multă bătaie de cap... Chiar cu Siomka ni s-a urît să ne mocăim atîta, iar individul ăsta n-ar fi mai breaz. Și apoi, am promis să-i dăm drumul viu. Trebuie să ne ținem de cuvînt... Propunerea mea este următoarea : să-l întindem jos și...

Glasul fostului licean deveni sonor, ochii lui scînteiară. Se opri o clipă din vorbă, se schimbă de pe un picior pe altul și-și făcu vînt cu pumnul, de parcă ar fi bătut un cui într-o scîndură :

— ... și să-l batem cu vergeaua de la pușcă. Un comisar bătut la fund ca un băiețaș e o rușine pentru partidul lor, unul mort, ar fi o mîndrie. Cine-i de părerea mea?

Își duse mîna stîngă la șold și-și ridică capul cu semeție în fața bandei care tăcea.

— Eu ! zbieră Dudorov.

Tiurin, palid, cu buzele tremurînde și fața crispată, sări în picioare și-i urlă lui Salnikov drept în față:

— La naiba !... Mai bine moarte ! Ticălosule !...

Își făcu vînt, vrînd să-l izbească pe bandit cu toată puterea peste gura care rînjea răutăcios. Dar pumnul îl nimeri pe altul, care sări în sus, se clătină în aer și se răsturnă la pămînt. Nu mai apucă să-și facă vînt a doua oară. În mijlocul hărmălaiei și a înjurăturilor care

se stîrniră, Abram îl cuprinse într-o îmbrăţişare de urs, îl săltă puţin şi dădu cu el de pămînt :

— Ţineţi-l de picioare !...

Tiurin, trîntit jos, începu să se zbată cu desperare în strînsoarea mîinilor care-l ţineau. Cotul răsucit îi ajunsese în dreptul gurii. Luka îşi ridică capul şi-şi înfipse dinţii într-o carne caldă şi tremurătoare, strîngîndu-şi cu înverşunare maxilarele pînă ce din cauza unei lovituri grele la rădăcina nasului îşi pierdu cunoştinţa. Fu întors cu burta în jos. Sizov îi prinse capul între genunchi şi-i strînse cu tărie la pămînt braţele întinse, lipsite de viaţă. Pe picioarele lui Tiurin se aşeză dezertorul ciupit de vărsat.

— Îl bateţi cîte doi din amîndouă părţile ! porunci Krapivin : Daţi-i drumul !...

Dezertorii deşurubau grăbiţi vergelele de la arme. Se strînseseră grupuri, de-o parte şi de alta, se lăsau în genunchi, înghesuindu-se unul pe altul. Iliuşka strigă:

— V-am spus : cîte doi !... Scoateţi-i bluza şi pantalonii.

Vergile ţiuiră în aer, izbind cu lovituri repezi trupul dezgolit. De la primele lovituri, sub pielea palidă apărură pete roşii, apoi spatele începu să se umfle şi să se înroşească.

Krapivin şi Pavluşka, stînd alături, se delectau privind. Salnikov urmărea cu desfătare apariţia vînătăilor. Cînd vîrcile se contopiră formînd o pată mare stacojie, feciorul de negustor pocni vesel din degete.

Iliuşka, în răstimpuri comanda :

— Următorii !...

Şi zîmbea satisfăcut.

Dudorov stătea alături de Abram şi aştepta să vadă ţîşnind sîngele. Loviturile cădeau ca pe o pernă pe pielea umflată, dar sîngele nu apărea. Vavila îşi pierdu răbdarea :

— Ce faceţi, îl scuturaţi de praf ? V-aţi tocmit să treieraţi mazăre ?

Smulse vergeaua din mîinile dezertorului de lîngă el, îşi făcu turbat vînt şi se repezi de parcă ar fi despicat lemne :

— Hîc !...

Dînd lovitura cu sete trase vergeaua spre el, şi vergeaua, asemenea unui cuţit, tăie spinarea umflată. Un pîrîiaş subţire şi roşu îi încinse ca un brîu trupul. Tiurin se smuci şi apoi rămase iarăşi moale şi fără viaţă.

Vavila îl şfichiuia cu înverşunare, spintecîndu-i pielea şi hîcîind cu fiecare lovitură. După vreo zece izbituri urlă ca ieşit din minţi :

— Am să-l fac eu să strige „mamă" ! Ce să zic, nu vrea să calce jurămîntul tăcerii !...

Sizov se trase mai înapoi şi întoarse capul spre Luka. Mîinile lui Tiurin zăceau neputincioase lipite de pămînt. Chipul lui, cu ochii închişi, palid ca ceaţa dimineţii, se contura pe verdele închis al ierbii bătătorite. Din nasul zdrobit îi curgea sînge.

— Opreşte-te, Vavila !... E gata !

— Cum să fie gata ? Se întoarse Vavila, cu vergeaua ridicată deasupra capului.

— A murit din bătaie...

— Nu mai spune ! Ce, abia am început...

— Dracul să-l ia ! strigă Salnikov şi scuipă peste spinarea însîngerată. Dacă-i viu — norocul lui, dacă a crăpat — asta i se cuvenea. Trebuie să plecăm acasă, nu mai avem timp de pierdut. Pune caii la căruţe !

Se întoarse la Iliuşka şi arătă cu privirea spre Luka:

— Să-i presărăm sare peste răni... Are să se înviorеze îndată !

— Hai ! încuviinţă cu plăcere Krapivin.

Dezertorii aduceau grăbiţi caii. Aceştia, simţind sîngele, ciuleau urechile şi fornăiau, privind cu coada ochilor liliachii la omul schingiuit. Dezertorii căutau să nu-l vadă şi urlau mai tare la cai, parcă dinadins. Comisarul schingiuit îi mai înfricoşa şi acum.

— Dar cu ceilalţi ce facem ? întrebă Iliuşka, arătîndu-i lui Salnikov casa morarului.

— Să-i ia dracul !... Nu ne şade bine să ne încurcăm cu tot felul de plevuşcă. Socot, totuşi, că ar trebui să le tragem o sperietură.

Porniră amîndoi spre casă. În cerdac, legănîndu-şi arma strînsă între picioare, şedea cu spatele spre uşă Kulikov. Sub ferestre, un dezertor înarmat umbla încolo şi încoace. Krapivin strigă spre fereastra deschisă:

— Ieşiţi cu toţii afară !

Se auzi un tropăit de cizme. În fereastră apăru faţa rotundă şi rumenă a morăriţei.

— Să ies şi eu ?...

— Tu ? rîse Iliuşka. Da, şi tu, dar numai pe înserat, după ce îţi adoarme bărbatul.

Şi o împinse uşurel, lipindu-şi degetele de pieptul ei plin. Morăriţa îşi rotunji ochii şi îl lovi peste mînă:

— Neruşinatule !...

Lîngă cerdac, comunarzii se înghesuiau unul într-altul, buimăciţi. Salnikov îi privi pe fiecare, pe rînd, drept în faţă şi strînse din umeri :

— Unde s-a dus cel de-al nouălea dintre voi ? Cel care a ieşit ultimul din magazie.

— După nevoi, pesemne, chiţăi o voce timidă.

— Kulikov, caută-l !...

Grigori Matveevici, cu arma întinsă înainte, intră în tindă. Se întoarse singur :

— Se vede că a fugit, Pavel Danilîci... În curte, sub perete, a fost săpată o gaură. Alături e pămînt proaspăt şi zace şi o cazma.

— Halal paznici !... rosti aplecîndu-se Iliuşka şi înjură încet.

— Care dintre voi sînteţi comunişti ? întrebă ameninţător Salnikov şi-şi încruntă aprig sprîncenele.

— Administratorul... Noi sîntem, aşa... ţărani...

— Ne-a scăpat tocmai administratorul ! spuse cătrănit Krapivin şi scuipă : Ce mai gură-cască !

Salnikov examina cu privirea feţele comunarzilor, aceştia se uitau la el. Tăceau. Pavel Danilîci începu aspru şi apăsat :

— Peste un ceas să nu mai fie nici urma voastră pe-aici ! Să luaţi hoitul ăsta cu voi ! spuse el, arătînd cu degetul spre magazie. Iar la Dolgorukov să spuneţi aşa: dacă vreun comunist mai vrea să vină la noi în pădure, apoi întîi să-şi ia rămas bun de la părinţi. N-aveţi să uitaţi ?... Şi acum, marş în casă !

Comunarzii urcară unul după altul scările cerdacului. Cu urechea lui fină, Salnikov surprinse nişte şopocăieli în tindă :

— Am scăpat ieftin...

Pavluşka zîmbi, încîntat de sine.

Huruiră roţile căruţelor. Într-o căruţă la care era înhămat armăsarul negru, Vavila se apropie de casă.

— Poftiţi !

Şi-şi căscă larg gura lui ştirbă.

Bandiţii îşi aruncară armele în căruţe şi, trecînd peste zăgaz, se îndreptară spre Zlîn, cîntînd şi chiuind, traşi de caii iuţi ai sovhozului.

Pe comunarzi îi petrecu morarul. Pe Luka, pe care îl spălaseră şi-l înfăşuraseră cu ştergare, l-au întins într-o căruţă fără arcuri. Băieţandrul morarului luă locul vizitiului. Cînd căruţa şi grupul de comunarzi, care mergeau pe jos, dispărură pe după arini, morarul zîmbi spre perdelele albe de la fereastră.

— Duceţi-vă cu Dumnezeu !... Vă mulţumim, tovarăşilor, că ne-aţi cosit iarba, de uscat o s-o putem usca şi noi.

Din dosul muşcatelor, morăriţa cea cu obrajii rumeni pufni în rîs.

VIII

O povară nemaiauzită şi nemaivăzută se lăsă peste acoperişurile de paie ale satelor. Felul de viaţă cu care erau învăţaţi oamenii se ştergea aşa cum se şterge parafa pajurei de pe un pitac vechi, iar viaţa nouă, pînă una alta, nu era totdeauna pe placul ţăranului.

Mobilizările nu lăsau oamenii în pace. Pădurile şi ascunzişurile se umpluseră de dezertori. Caii erau rechiziţionaţi pentru armată. Ţăranul fu prins în vîrtejul prestaţiilor de muncă, al predărilor surplusurilor de cereale, a reîmpărţirii pămîntului. Şi peste toate astea, mai era luat şi în zeflemea :

— Aha-a, nu vă place ? Libertate, totu-i al vostru ?... Încearcă să dobîndeşti toate astea cu mîinile goale !

Orăşenii umblau cu cerşitul pe sub ferestre.

Speculanţii foiau hoţeşte prin întuneric.

Ştirile şi zvonurile plouau peste capetele oamenilor. Înghiţi un zvon şi îndată apare un altul, mai neobişnuit, mai înfiorător.

De la oraş venea val-vîrtej cîte un vorbitor, rînduia cu răbdare gîndurile în capetele oamenilor ca pe nişte cutiuţe, şi parcă lucrurile se limpezeau. După ce pleca el, gîndurile iarăşi se învălmăşeau. În cutiuţă stăteau toate la locul lor, dar dacă o deschideai, de pe fundul ei ieşea la lumină cu totul altceva.

Ploaia nu se mai arătase de la sfîrşitul primăverii. Aproape de cositul fînului, pădurile fură cuprinse de flăcări, mlaştinile uscate fumegau. Fumul acoperi toate împrejurimile. În locul cerului albastru apăruse o pîclă, iar soarele, asemenea unui ochi injectat de sînge, privea cu îndărătnicie pămîntul de la răsărit pînă la scăpătat. Se întîmpla să ţişnească pe sub el cîte un norişor, a cărui umbră colinda pe pămînt asemenea unei năluci tulburi, apoi iarăşi nu se vedea decît fum şi discul însîngerat al soarelui. Seara, prin aerul care se răcorea, fumul se îngroşa şi se aşternea la pămînt împreună cu roua, aşa că văzduhul devenea şi mai înăbuşitor.

Oamenii parcă erau ameţiţi de fum. Vremea muncilor cîmpului, a cositului, era în toi, dar lucrul nu avea nici un spor. Toţi aşteptau cu teamă, dar nimeni nu ştia ce anume aşteaptă. Nu aveai nici o bucurie în muncă, cîntecele nu te înveseleau. La împărţirea fîneţelor, oamenii se certau deseori, ba săreau şi la bătaie. În clipele de odihnă îndrugau verzi şi uscate, numai să nu tacă :

— Tot mai arde !...

— Şi de ce să nu ardă ? Uite cîtă pădure e...

— Şi cine-i dă foc ?

— Fireşte, nici eu, nici tu... Pădurea, de bună seamă, e burduşită de „ăia". Şi feciorul tău e plecat în pădure ?...

— A plecat şi el...

În ochii lor speriaţi stăruia cu îndărătnicie un gînd :

— Cu siguranţă că are să se întîmple ceva !...

Îşi dădeau seama că n-aveau de ce să se aştepte la ceva bun, şi totuşi aşteptau cu încăpăţînare, iar această încăpăţînare a lor parcă îmboldea evenimentele.

Şi ele începură. O dată cu fumul, pădurile zlînene ridicară din desişuri oameni călări şi pedeştri. Clopotele

din sate începură să bată, beţele vorniceilor băteau la ferestrele oamenilor. La întruniri luau cuvîntul bărbaţi înarmaţi pe care nu-i cunoşteau. Pe unii dintre ei îi mai ştiau totuşi. Şi fiecare din ei ţipa unul şi acelaşi lucru:

— Jos bolşevicii !... Părinţi, ajutaţi-i pe feciorii voştri, că dacă nu, vă vine rîndul şi vouă ! Vă închipuiţi poate că scăpaţi fiindcă sînteţi bătrîni ? Prostii !... Dacă nu vreţi să le daţi sprijinul de bună voie, atunci o să vă îmboldim noi, pîrjolindu-vă casele. Dacă e să pierim, apoi să pierim cu toţii.

Se plecau spre pămînt capetele grele şi pletoase. Ce poţi răspunde la asta ? Dacă refuzi, pîrjolul nu te iartă, pe o uscăciune ca asta e destul ca un beţivan să-şi bage nasul lui vînăt în paie, şi paiele se aprind îndată. Şi oamenii rosteau supuşi :

— Noi, de bună seamă... Trebuie să-i ajutăm pe ai noştri. Doar n-o să-i lăsăm să piară de pomană !

Pentru ţărani nu era nu ştiu ce noutate să-şi calce pe inimă. Poţi făgădui orice, dar se întîmplă să aştepţi şi cîte trei ani pînă se împlinesc cele făgăduite. O să vorbească ei cît o să vorbească şi o să-i lase pe oameni în pace. E uşor să spui : ajută-ne !... Dar cum să-i ajuţi, şi unde să mergi ? Te înfiori numai cînd te gîndeşti !...

Teama îi chinuia şi-i înfuria pe oameni. O dată cu teama creşteau şi supunerea şi furia.

Zlînul comanda peste toţi.

La vadurile de pe Nerekşa dezertorii baraseră drumurile spre Dolgorukov.

În magazinul de pielărie a lui Danila Salnikov îşi avea sediul „comandamentul". Umblau încolo şi încoace bărbaţi fercheşi necunoscuţi, îmbrăcaţi în tunici de un verde deschis. Pantalonii bufanţi păreau nişte băşici, cizmele luceau în soare asemenea unor oglinzi negre. În curte, tropăiau pe loc cai gata înşeuaţi. Iar seara, catul de sus răsuna de petreceri şi chiolhanuri.

Porîvalov se uita mîhnit prin fereastra comisariatului militar al plăşii, rămas cam pustiu. Era furios din pricina neputinţei lui. De s-ar putea să se năpustească la momentul potrivit asupra lor, să-i izbească cît mai

zdravăn, ca să se aleagă praful şi pulberea din ei. Dar cum s-o facă ?...

Semion era acum prizonier. Telefonul de la sovietul de plasă din Zlîn fusese demontat, revolverul comisarului militar luat de mult. Încercase de vreo două ori să fugă, dar fusese prins în drum şi întors înapoi. Şcerbakov şi Linka îl supravegheau, cu rîndul. Ziua, Vanka stătea în faţa lui Semion, jucîndu-se cu revolverul şi surîzîndu-i răutăcios. Cînd se plictisea, îşi bătea joc de el :

— Ţii minte cum ai tras în mine ?... Acum, în orice clipă aş putea eu să te curăţ.

Şi îndrepta ţeava revolverului drept spre obrazul comisarului. Porîvalov se încrunta posac, silindu-se să nu-l ia în seamă, să nu se lase copleşit de frică, totuşi uneori crisparea nervoasă a pielii îl trăda, arătînd că simte privirea celuilalt aţintită asupra frunţii lui.

Seara, bandiţii îl duceau în casa lui Salnikov, unde îl îndopau cu de-a sila cu rachiu. Prima oară. Porîvalov s-a uitat întrebător la Vavila. Dudorov i-a făcut şiret cu ochiul :

— E tăricel ?... A fost procurat anume pentru comandament. S-au dus oamenii în judeţul învecinat, unde funcţionează o făbricuţă de spirt.

Cînd capul începea să i se înfierbînte, Semion Kuzmici îşi lua gazdele la rost. Cuvintele „ticăloşi", „slugile burghezilor" îi zburau de pe limbă uşor şi foarte des. Comisarul militar nu se putea dumiri de ce bandiţii îl ţin în viaţă, îi dau de mîncare, îl îndoapă cu rachiu şi-l închid, după ce se îmbată, într-o cămară întunecoasă. Nu-şi putea explica acest lucru prin teama pe care bandiţii ar fi avut-o la ameninţarea lui Luka, deoarece de curînd Vavila se lăudase că pe Tiurin l-au bătut de moarte cu vergelele de la puşcă.

Nici bandiţii nu ştiau prea bine de ce îl ţineau în viaţă de micuţul comisar. La beţie, de multe ori, se întrebau, dînd din umeri :

— Ce nevoie avem de cîinele ăsta turbat ? Să-i facem felul şi cu asta basta !

Pavluşka îl apăra cu străşnicie pe Porîvalov :

— Nu se poate ! El e oaspete în casa mea.

Zîmbea misterios, privind chipurile nedumerite ale celorlalţi :

— Îl mai ţinem pentru o acţiune mare.

— Care anume ?...

— Aveţi niţică răbdare...

Trîndăvia asta îl apăsa pe Semion Kuzmici. Dorea luptă aprigă, încleştare, dar ce putea face numai cu pumnii ? De multe ori îşi amintea de o întîmplare tristă.

Cineva aruncase în curtea orfelinatului o pisică albă şi zbîrlită. Dimineaţa, orfanii o găsiseră într-un colţ, dincolo de groapa de lături. Ochii pisicii scînteiau de ură, cu labele zgîria pămîntul, dar nu putea să fugă : trupul îi era strîns legat de-a curmezişul cu o sfoară. Ţinîndu-şi labele din spate întinse, şi le mişca pe cele din faţă, tîrîndu-se astfel pe burtă. Copiii hotărîră să dezlege nodurile. Micuţul Siomka strînse animalul între picioarele lui şi trase capetele sforii. Pisica mieuna, îi zgîria genunchii prin pantalonaşii lui subţirei, iar el plîngea de milă, de durere şi de furie. Îi curgeau ochii şi nasul, şi pe blana zbîrlită a pisicii cădeau picuri. Îi venea să lase totul baltă şi s-o ia la sănătoasa, dar nu putea să-şi învingă mila. Plînse îndelung pînă cînd îi veni ideea să taie sfoara cu un ciob de sticlă.

Acum, parcă el era pisica aceea legată...

În ajunul lui Sînpetru, Vavila veni la comitetul executiv. Şcerbakov, ca de obicei, şedea lîngă uşă, căsca şi înjura :

— De-ai crăpa odată, blestematule !... Nici o treabă ca lumea n-am, nici fără treabă nu stau. Ptiu !...

Porîvalov se obişnuise cu sudălmile lui şi acum îl tachina pe Vanka :

— Straşnică slujbă ţi-au mai dat, ţie şi tîrfei tale. Cu cît te plătesc pe lună ?

— Să nu mă scoţi din răbdări ! se înfurie Vanka.

— Fluieră să-ţi vină muierea, e schimbul ei acum...

— E borţoasă...

— Zău ? N-am ce spune, grozav dar i se pregăteşte Republicii Sovietice.

Dudorov trecu pragul, călcînd apăsat. Gura-i ştirbă rînjea cu un zîmbet strîmb :

— Amicii întreţin o discuţie plăcută ?

Amîndoi îl priviră încruntaţi, dar nu-i răspunseră nimic.

— V-am întrerupt, mi se pare. Nu-i bai !... Să mergem, copii, să tragem o duşcă înainte de plecare.

— Unde plecăm ? întrebă Semion, ridicîndu-şi capul.

— La pădure, să culegem bureţi, vrem să punem la cale o bătaie.

Porîvalov nu înţelese răspunsul, dar la auzul cuvîntului „bătaie" deveni posac şi îngrijorat. Fără să vrea, aruncă o privire spre magazinul lui Salnikov.

De la „comandament" porniseră spre toate colţurile satului Zlîn zeci de călăreţi. Copitele cailor tropăiau cu un zgomot sec pe podul de lemn de peste Nerekşa. În faţa intrării în prăvălie, Iliuşka, asemenea unui comandant de oşti înaintea unei bătălii, dădea ultimele comenzi. Piaţa se golea, Krapivin se întoarse spre sovietul de plasă şi strigă peste piaţă :

— Hei, voi !... Cît să vă mai aşteptăm ?

Dudorov se ridică greoi.

— Hai, băieţaşi, nu mai aşteptaţi invitaţii speciale.

— Eu nu merg ! declară hotărît Semion. Şi apoi, duceţi-vă cu toţii la dracu !

Vavila se apropie de el şi-i lăsă pe umăr braţul lui greu :

— Nu trebuia, fiule, să drăcuieşti. Fără tine nu se poate... Vrei să te ducem în braţe ?

Se priviră ţintă unul pe altul drept în ochi. Dudorov strînse din umeri şi zîmbi obraznic, de parcă ar fi vrut să spună :

— Ce mai irosim vorbele de pomană ?

Comisarul militar se supuse. În timp ce urcau scara, pînă la catul al doilea, clopotul catedralei bătu trei lovituri rare. Un vaier prelung pluti deasupra satului. Semion îşi aminti de dangătul rar al aceluiaşi clopot, pe care îl auzise acolo, pe rîul spumegînd, şi se înfioră de frig şi de groază.

— Zlînenii au pus la cale o adunare, spuse într-o doară Dudorov.

Prin uşa deschisă venea larmă de voci. Tînărul comisar militar auzi desluşit ordinul lui Iliuşka :

— Sizov, așa să și anunți... În zori vom face controlul pe șoseaua spre Akulovo. Cu fricoșii vom sta de vorbă aparte. Sînt supuși mobilizării toți, de la vîrsta de șaisprezece ani la cincizeci de ani...

Semion Kuzmici se clătină pe picioare. Chipurile oamenilor se pierdură în fumul de tutun, cealaltă margine a odăii parcă se ridică în sus. Niște ochi răi și batjocoritori se înfipseră în el. Printr-un efort de voință Porîvalov își înfrînse tulburarea. Pavluška Salnikov stătea gîrbovit dinaintea lui, privindu-l cu sete, drept în lumina ochilor.

— Comisarul nu se simte bine ?

Porîvalov îl dădu la o parte și se apropie de masă, călcînd apăsat. Își turnă singur din sticlă, bău cu nesaț pînă la fund și izbi paharul de perete. Zgomotul strident, semănînd cu o împușcătură de revolver, făcu să se întoarcă spre el chipurile a vreo douăzeci de bărbați, pe care îi văzuse de nenumărate ori în aceste zile de beție silnică. Toți tăcură. Sizov, care-și prindea tocul revolverului de centură, încremeni pe loc.

Semion își ridică semeț capul :

— Hei, voi, mucegai verde ! Cu ce drept mă țineți voi pe mine, un comisar al Republicii Sovietice ? Cu ce drept vă bateți joc de mine ? Pretind să vă comportați cu mine ca față de un soldat, ca față de un dușman al vostru. Dacă trebuie, ucideți-mă, dacă nu aveți motiv pentru asta, atunci dați-mi libertate ! Socot că puterea sovietică e în drept să vă execute pe oricare dintre voi, dar nu-și va bate joc de voi. Cer să mă judecați, chiar și după legea voastră...

— S-a prins !... șopti Salnikov lui Iliuška.

Krapivin deschise larg ochii, vru să-i ceară lămuriri, dar Pavluška se duse spre Porîvalov.

— Vrei judecată ? îl întrebă aproape în șoaptă : Vei fi judecat mîine, dar acuma bea, mănîncă și veselește-te...

— Bine ! dădu din cap comisarul militar și se așeză la masă.

În jurul monumentului se aduna mulțimea, și în piață stăruia un vuiet înfundat. Abram privi pe fereastră și

dispăru pe uşă, fără să-şi mai fi prins revolverul de centură.

— Staţi jos, domnilor ! îi pofti Salnikov.

— Cînd îl aşteaptă o treabă grea, chiar şi un sărăntoc cinsteşte un păhărel, îl susţinu Dudorov. Grişa, fă pe gazda.

Danila Mihailovici dispăru fără grabă în dormitor. Niciodată nu lua parte la chefuri, stătea numai şi asculta.

Trecu mult timp pînă ce se aşezară cu toţii în jurul mesei celei lungi. Porîvalov nu se mişca, îi măsura, pe fiecare în parte, cu o privire ageră. Pe cei din Zlîn îi cunoştea, ceilalţi paisprezece apăruseră de abia cu două săptămîni în urmă. Semion le urmărea atent mişcările şi, după apucăturile unora din ei, conchise că se aflau aici opt ofiţeri. Se aplecă spre Dudorov :

— Ascultă, de unde aţi făcut rost de ofiţeri ?

— Pavluşka a dat de ei pe undeva, răspunse prompt Vavila : A bătut drumurile vreo săptămînă şi jumătate...

În capul mesei se ridică să vorbească Salnikov. Comisarului militar îi veni să rîdă auzind cum, în cuvîntarea acestuia, numele lui Krapivin Iliuşka era împerecheat în chip ciudat cu numele lui Razin şi Pugaciov. Semion nu mai putu să rabde. Se întoarse în scaun şi din spatele vecinului scuipă printre dinţi în direcţia vorbitorului. Pavluşka se zăpăci, se roşi. Aruncă o privire furioasă comisarului militar şi încheie încurcat :

— Să bem, domnilor, în sănătatea lui Ilia Petrovici Krapivin, ţăran de baştină şi conducător al ţărănimii !...

Porîvalov se lăsă obosit pe speteaza scaunului. Îi apăru în minte chipul binecunoscut al ţăranului Luka Tiurin, iar în spatele lui, pierdute în ceaţa depărtărilor, chipurile altor conducători ai ţăranilor, muncitorilor şi ai dezmoştenitilor soartei, cum era el însuşi, Siomka Porîvalov. Să trăieşti în aceleaşi timpuri cu ei e o fericire, să-i ajuţi în lupta lor înseamnă să-i dai vieţii un sens şi un scop. N-are importanţă dacă te vor curăţa nişte beţivi cum sînt ăştia de-aici. Vor veni alţi tovarăşi şi te vor răzbuna. În sănătatea lor !...

Semion îi privi cu dispreţ pe banditi şi-şi goli paharul.

— Ehei, chiar comisarul a dat paharul pe gît ! rîse lîngă el Vavila. Aşa mai zic şi eu !

— Eu am conducătorii mei, se răsti Porîvalov, conducători cum voi nici n-aţi visat. Voi vreţi să faceţi tigru dintr-un purice !

— Taci, diavole ! izbi Salnikov cu pumnul.

Semion Kuzmici înfruntă calm privirea ochilor injectaţi de furie ai acestuia şi ridică din umeri :

— Nu mă stîrni !...

Se gîndi şi hotărî să nu se mai bage în discuţiile altora. Şi apoi simţea cum capul începu să i se învîrtească. Se întinse pe divan şi aţipi.

Salnikov fu chemat jos. Pe scară, lîngă bucătărie, stătea un băiat de vreo unsprezece ani, obosit şi plin de praf. Ochii îi sticleau de o curiozitate nestăvilită.

— Pe cine cauţi ?

— Semion Kuzmici Porîvalov nu-i aici ? rosti răspicat băiatul cum ai spune o lecţie bine învăţată.

Salnikov îl întoarse pe băiat cu faţa spre lumină. Pe chipul lui de copil se citea amprenta unei importanţe comice, avînd aerul unui om de acţiune sau care cunoaşte secretul cuiva.

— Eu sînt Porîvalov... Vorbeşte !

Puştiul rîse vesel, ca de gluma unui om în toată firea :

— Hai că minţi !... Semion Kuzmici e mic, drept, are o stea la capelă iar tu eşti mare şi gîrbov.

— Aşa-mi vorbeşti ? Vino cu mine !...

Îl apucă de mînă şi-l trase în bucătărie. Băiatul se smuci întîi, dar se înmuie îndată şi-l urmă cu supunere pe omul acesta mare. La bucătărie, fără să-i lase mîna, Salnikov, luă de pe prichici un făcăleţ.

— Acum să-mi răspunzi la tot ce te întreb, că de nu, te altoiesc cu făcăleţul ăsta. Al cui eşti ?...

— Sînt din Ceaghino...

— Ce treabă ai cu Porîvalov ?

— Să-i dau o scrisoare...

— Aha... Dă-o încoace !...

Băiatul se fîstîci. Privi pe omul care-l chinuia, privi la făcăleţ şi scoase încet din buzunar un plic mototolit. Salnikov rupse plicul cu dinţii. În locul semnăturii erau două litere.

— Cine te-a trimis ?

— Anna Mihailovna, învăţătoarea noastră... „Să-i dai

scrisoarea chiar lui, mi-a spus, la nimeni altul". Şi atunci am luat-o din loc. La soviet ziceau că a venit încoace. Eu...

— Şi atunci ai venit aici, se-nţelege... Aşa-a... Acum, spune-mi, ce să fac cu tine ?

— Eu, nene, nu ştiu...

Salnikov îi lăsă mîna...

— Să-i spui învăţătoarei că i-ai dat scrisoarea chiar lui, pentru oboseală ai să primeşti ceva. Am să-ţi dau şi eu o ţigară... Fumezi ?

— Fumăm cîte olecuţă, rîse puştiul.

— Ţine !...

Scoase un portţigaret de argint gravat şi apăsă butonul. Capacul se deschise. Ochii băiatului se îngustară de lăcomie.

— Ia două, se îmbună banditul. Şi acuma, pleacă !

Băiatul aşeză cu grijă ţigările în fundul şepcii, o puse pe cap şi ţîşni afară, pe uşa deschisă. Salnikov trecu în odaia de oaspeţi.

Deasupra mesei, deşi ferestrele erau deschise, plutea un nor de fum. Oaspeţii turuiau, la unul din capetele mesei Vavila, cherchelit, îl scutura de umăr pe Kulikov :

— ...Totul era pregătit, nu ne mai rămînea decît să ne apucăm de treabă. Dar s-a întîmplat ca de cu seară să ningă. O zăpadă pufoasă, care se aşază şi stă, o fericire pentru vînătorii de iepuri, dar nouă ne-a venit de hac. Pe o zăpadă ca asta copitele vacii rămîn întipărite ca nişte peceţi. Atunci ce mi-a venit în cap ?...

Puse un deget pe nasul lui Kulikov şi apăsă pe vîrful lui. Din nara dreaptă a lui Grigori Matveevici apăru o băşică alburie, care îndată plesni. Capul i se lăsă greoi pe piept, limba-i bîigui :

— Uhu... Aşa ?... Nu se poate !

— Am încălţat-o cu opinci ! Ho-ho-ho... Zvîrlea cu copitele, blestemata ! Era să murim de rîs pînă am dus-o la sanie. Mergea văcuţa noastră cu opincuţe, ca o cucoană de azi. Curat caraghioslîc !...

— Nu se poate aşa ceva ! dădu din mîini Kulikov. Ascultaţi-l numai ce spune !

Îşi ridică capul greu, ca de plumb, şi se prăvăli peste Vavila. Acesta îl prinse de umeri şi-l sprijini de speteaza scaunului :

— La noi, orice se poate. Să mai tragem o duşcă !

La celălalt capăt se îngrămădiseră ofiţerii deghizaţi. În mijlocul lor, un ofiţer înalt, cu nasul fin şi faţa cu trăsături nobile, le povestea despre Petersburg. Krapivin îi sorbea cu nesaţ cuvintele, cu gura căscată prosteşte. Salnikov îl înghionti pe Vavila :

— Măcar în faţa ofiţerilor ai putea să nu te mai lauzi cu isprăvile tale. E ruşinos !...

— Dă-i în...

Vavila, beat, trînti o înjurătură cu înfloriturí. Pavluşka îi astupă gura cu palma. Dudorov îşi trase capul într-o parte :

— Paşa, amice !... Vino la noi, nu te mai ţine cu nătărăii ăştia venetici. Tu ai mai multă minte în călcîie decît au ei în căpăţînile lor. Tu eşti primul la noi...

Pavluşka îl apucă de cap şi-l scutură, pînă cînd Vavila tăcu din gură. Privi apoi spre comisarul militar. Porîvalov dormea dus pe divan, cu capul sprijinit în palmă. Salnikov îi flutură scrisoarea deasupra capului.

— Atenţie, domnilor !... Comisarul nostru are la Ceaghino o complice. O să vă citesc o scrisoare trimisă de ea.

— De amor ? întrebă tărăgănat, pe nas, ofiţerul cu faţa cu trăsături nobile.

— O să aflaţi îndată...

Dragă Semion Kuzmici,

Demult nu te-am văzut şi de aceea n-am putut să-ţi împărtăşesc neliniştea mea. Îţi trimit acest bileţel prin elevul meu preferat. Sper că n-o să ne trădeze...

În jurul nostru se pune la cale ceva îngrijorător. Adineauri au fost aici nişte călăreţi, probabil dezertori. I-au mînat pe toţi ţăranii la adunare şi au anunţat că pornesc un atac împotriva Dolgorukovului. Ţăranii şovăie, dar nu îndrăznesc să li se opună. Îi cunoşti pe ţăranii noştri : din gură îi înjură pe toţi, dar puţini cutează să pornească la luptă deschisă.

Pe mine mă miră un lucru : oare nu vezi şi nu auzi ce se petrece împrejur ? Fără luptă, oraşul nu va putea fi cucerit şi iarăşi se va vărsa sînge.

Te poate înnebuni sîngele ăsta ! Dragă Semion Kuzmici, nu s-ar putea cumva împiedica şi zădărnici uneltirile infernale ale unor oameni pe care nu-i cunosc ? Nu ştiu cine are nevoie de vrajbă şi de sînge. În chestiunile acestea dumneată te pricepi mai bine...

Fie-ţi milă de ţărani, parcă au căpiat, umblă ca oile — cu capetele plecate. Plîng de milă şi de nelinişte.

A. K."

Salnikov făcu un gest cu scrisoarea în mînă şi-i măsură cu privirea pe prietenii care şedeau la masă. Ofiţerul de adineauri se strîmbă scîrbit.

— Ia te uită, nemernica !... înjură Krapivin. Te uiţi la ea, cuminţică foc, sfînta Fecioară, şi cînd colo...

— Trage sforile pe ascuns ! bombăni beat Dudorov. He-he... Toate-s la fel. Kulik, mai toarnă !...

Ofiţerul îşi ridică sprîncenele şi vorbi, tărăgănînd cuvintele :

— Hm... Prea mult rău ea nu ne poate face, da-ar... pentru o vreme, cel puţin pînă mîine dimineaţă, avîntul ei amoros ar trebui canalizat în altă direcţie. Ilia Petrovici, cum arată fetişcana ?

Iliuşka dădu din mînă, acru :

— Nu face doi bani !... Slabă, palidă, mereu zgribulită, îşi ţine mîinile pe pîntece tot timpul.

Ofiţerul zîmbi îngăduitor :

— E bine că e palidă !... Se vede că zîna are nişte idealuri... Ce-ar fi să ne distrăm niţel în seara asta, domnilor ?

Şi pocni din degete cu mult înţeles.

Zîmbete josnice apărură pe feţele oaspeţilor. Din gura lui Grigori Matveevici se prelinse o şuviţă de salivă, care căzu în farfurie. Faţa lui plină de bube roşii deveni palidă. Kulikov privi cu invidie la ofiţer. Vavila îşi holbă ochii beţi şi dădu din cap, de parcă l-ar fi durut ceva. Salnikov strînse din umeri :

— Faceţi cum credeţi...

— Dacă nu ne vom întoarce la noapte, atunci ne vom întîlni la Ceaghino, spuse ofiţerul, ridicîndu-se în pi-

cioare şi legănîndu-se uşor. Cine vine cu mine, domnilor ?...

După o jumătate de oră, trei dintre ofiţeri luară loc în brişca lui Salnikov. Armăsarul negru muşca nerăbdător zăbala. Kulikov, palid, cu părul vîlvoi, stătea la fereastră şi privea în curte. Mîinile îi tremurau nervos. Se uită la ai săi, apoi privirea i se opri la comisarul militar care dormea şi le strigă celor de jos pe fereastră :

— Vin şi eu cu voi !...

Se auzi tropăit de copite. Grişka fugi pe scară în jos şi ţîşni pe poartă afară. O boare de vînt aruncă spre el un norişor roşcat de praf nisipos. Roţile huruiau pe bolovanii şoselei.

Dinspre mulţimea adunată lîngă monument se apropie Sizov, care făcu cu capul spre brişcă :

— Unde au plecat ?...

Kulikov aruncă o înjurătură care nu se mai isprăvea şi ameninţă pe cineva cu pumnul.

IX

Satul Zlîn vuia ca un cazan înfundat.

În ferestrele caselor jucau reflexele roşii ale cuptoarelor, raze palide şi zglobii străbăteau pîcla rece şi înecăcioasă de prin curţi.

Vavila, beat, umbla prin Zlîn. Nu era îngrijorat de ce se putea întîmpla în ziua următoare, se gîndea numai la armăsarul cu care plecaseră ofiţerii. Bodogănea în barbă :

— Sclivisiţii !... L-au legat, de bună seamă, de vreun stîlp şi nu i-au dat ierbuşoară.

Şezu cîtva timp pe mal, ascultînd. Apele Nerekşei clipoceau uşor între stîlpii podului, ştiucile plescăiau în lăstăriş.

În jur nu se auzea nici tropăit de cai, nici huruit de roţi. Vavila porni de-a lungul caselor. Se opri la o fereastră mai bine luminată şi răcni :

— Femei, coaceți colaci de drum, pregătiți *iroilor pronvizii !*

Doi țărani, care ședeau la masă, tresăriră, și-l priviră cu teamă.

— Nu te mai ia moartea odată ! strigă la el, scuipînd, o țărancă care stătea lîngă cuptor : Ce-ți mai urlă gîtlejul...

— Nu-ți place ?...

Și Dudorov se sprijini greoi cu pieptul de pervaz.

— Vavila, ești *dizirtor* ? întrebă unul dintre țărani.

— Dar cum ?... Socoți că-s mai prost decît alții ?

— Păi ești bătrîn...

— Sînt din corpul de comandă, am fost subofițer.

— Așa-a...

Barba țăranului se lăsă în jos, gura lui roșie se căscă larg.

— Ehei-ehei... Ce-ar fi să trag un pui de somn ?

Dudorov se îndepărtă fără zgomot și dispăru în bezna nopții. La marginea satului se pitulă pe o prispă largă și călduroasă, se întoarse de pe o parte pe alta cîtva timp, după care începu să sforăie. Paznicul bisericii trăgea clopotul, anunțînd cît e ceasul. După ce bătuse de douăsprezece, prin dreptul lui Vavila trecu huruind brișca. Armăsarul negru bocănea obosit cu copitele, din bot îi cădeau în praful subțire clăbuci lucioși de spumă, care, pe întuneric, păreau niște monezi de argint.

Peste satul acesta renumit ca vad comercial se așternu liniștea. Apele Nerekșei se buluceau mai zgomotos între stîlpii podului. Cocoșii cîntau a treia oară. Apoi în ferestre se auziră bătăi repezi de bețe. Aproape de Vavila se auzi răcnetul gros al lui Sizov :

— Ie-eși !...

Dudorov se trezi. Era mahmur după beția trasă în ajun. De lîngă o casă de peste drum se auzi chicotitul vesel al unei femei :

— Oare te duci și tu, Vasiuk ?... Taică-tău se temea cînd auzea doar huruitul de roți, și tu te încumeți să te războiești.

O voce bărbătească, sfioasă, miorlăi drept răspuns :

— Ce poți să faci ?... Toată noaptea am tremurat pe cuptor. Al care e mai mare peste noi e rău al dracului :

„Te omor pe loc zice, dacă te ascunzi. Dacă e să pierim, apoi să pierim cu toţii"... M-a apucat de-un picior şi m-a tras jos.

Oamenii se îndreptau, în grupuri sau cîte unul, spre ieşirea din sat. Vavila porni spre casa Salnikovilor. Lîngă o căsuţă veche stătea un ţăran cu doi feciori, gîtul celui mai mare mama îl înlănţuise cu braţele ei :

— Să nu te bagi, dragul mamei, unde-i puhoi, ţine-te mai la o parte. Ori mai bine să fugi !

Fiul răspunse cu o voce somnoroasă şi cam răguşită :

— Lasă, mămucă, nu dăm noi în gropi.

— Să ai grijă şi de fratele tău...

— Ce să am grijă, el e mai şiret decît mine.

— Să ai grijă de ei amîndoi, bărbate ! Tare-s băgăreţi şi îndrăzneţi. Cît clipeşti din ochi se şi bagă în belea...

Tatăl tăcea, cu capul în piept. În mîini ţinea două lopeţi scurte şi un topor.

Într-o tăcere apăsătoare îl lăsară pe Dudorov să treacă, apoi începură iar să vorbească. Vavila rîse batjocoritor :

— Straşnică oaste am strîns, ce să spun !... Toată nădejdea e în dezertori, orice-ai zice.

Prin case, femeile boceau, bătrînele se tînguiau.

Pîcla zorilor învăluia satul. Se auzea tropăit de picioare, frînturi de vorbă rostite în surdină şi uneori zăngănit de lopeţi. Siluetele omeneşti treceau ca nişte umbre, grăbindu-se spre locul de unde trebuiau să pornească spre Ceaghino.

Din direcţia opusă se auzi tropot de copite. Un detaşament călare venea pe pavajul din mijlocul şoselei. Pe armăsarul negru călărea, legănîndu-se, ofiţerul cu figura rasată. Vavila traversă uliţa şi, fără nici o teamă, apucă armăsarul de frîu :

— Coboar' !...

— Ei, asta e ! zise ofiţerul, înălţîndu-şi capul, şi duse mîna la tocul revolverului.

— I-ai dat nutreţ după ce te-ai plimbat ?... E foarte lesne să nenoroceşti un cal ca ăsta. Armăsarul e al meu !... Am să-i dau de mîncare şi vă ajung la Akulovo. Haide odată !...

Ochii lui răi de ţigan se înfipseră în ofiţer. Salnikov luă repede o hotărîre :

— Kulikov, cedează calul tău. Pe drum îți facem rost de altul...

Grigori Matveevici coborî slugarnic din șa. Ofițerul, străfulgerîndu-l pe Vavila cu o privire furioasă, trecu sprinten, fără să coboare, pe calul lui Kulikov. Dudorov mîngîie armăsarul pe ceafă :

— Te-au istovit, dragul meu ? Să mergem să mîncăm...

Pirpiriul comisar militar de plasă zîmbea vesel în mijlocul detașamentului, ascultînd aceste schimburi de cuvinte. Vavila îi pricepu zîmbetul și-i făcu strengărește cu ochiul. Detașamentul călare o luă spre luncă.

În lărmuiala mulțimii se făcea apelul, în cîteva locuri concomitent :

— Haidin Mikita ?

— Aicea-s !...

— Hvoșcevii Ivan și Mitri ?...

— Zent !...

Aerul se mai încălzise, totuși soarele se mai ascundea sub vălătucii de fum.

Țăranii stăteau în rînduri unduitoare și pestrițe. Bărbi zburlite se amestecau cu fețe de copilandri. Pe alocuri se înălțau spre cer arme militare, puști de vînătoare, furci de rînit gunoaiele, de după brîie luceau cu smerenie topoarele, dar cele mai multe erau lopețile de fier cu cozile retezate pînă la jumătate și satîrele. Toamna cu satîrele se tăiaseră căpățînile zemoase de varză, iar acum le-au luat ca să meargă cu ele la război. Pe spinări, atîrnați în chingi purtau saci cu pîine. După înfățișare, mulțimea era foarte pașnică, de parcă s-ar fi adunat acolo ca să astupe hîrtoapele drumului care ducea la pădure.

Porîvalov îi cerceta cu luare aminte pe țărani. Pe chipurile lor sumbre și docile nu descoperi vreun avînt războinic deosebit. Vedea mai degrabă întipărită pe ele o posomoreală apăsătoare. Dezertorii păreau mai veseli. Semion se întoarse spre ofițeri și le strigă batjocoritor :

— Armamentul e grozav ! Vă sfătuiesc să botezați viitoarele operații militare : „Războiul satîrelor".

— Tacă-ți gura ! strigă răgușit Iliușka.

În mulțime oamenii începură să șușotească. Pavlușka Salnikov, călare, trăgîndu-și stîngaci calul de frîu, se

dădu mai la o parte, şi-i făcu semn lui Şcerbakov şi altor doi dezertori se apropie. Patru capete se sfătuiră împreună. Apoi Vanka îşi şfichiui gloaba şi porni în mare goană, pe drumul plin de praf, spre Ceaghino. Cei doi dezertori îl urmară.

Krapivin, călare, veni în faţa coloanei de pedestraşi. Se ridică în scări :

— Dre-epţi !...

Vocea i se frînse. Iliuşka tuşi o dată şi bău din bidon :

— Cetăţeni... După cum vedeţi, pentru noi viaţa nu mai e viaţă. Nu mai putem nici să cumpărăm, nici să vindem... Noi, ţăranii, vrem ca noi să conducem statul. Fiii noştri, fraţii noştri, vor să trăiască. Şi pentru asta spunem : jos războiul, jos comuniştii ! Pornim în ajutorarea fraţilor noştri. Nu mai e timp de aşteptat !... Poporul însuşi, trebuie să v-o spun, se răscoală pretutindeni. O sută de mii de oameni se apropie de Moscova, Kolceak şi Denikin au încercuit ultimele rămăşiţe ale Armatei Roşii...

— Minte !... strigă Semion, săltîndu-se pe vîrfuri. Ticălosul ăsta...

Sizov se aplecă repede de pe cal, îl înşfăcă de guler pe comisarul militar şi-l zgîlţîi zdravăn. Din gîtul lui Semion se auziră frînturi de cuvinte neinteligibile. Dădu din mînă a lehamite şi tăcu, smucindu-se din mîna puternică a duşmanului.

— Cu Dumnezeu înainte ! dădu comanda Iliuşka.

Gloata dezlînată a zlînenilor se urni din loc, cu ochii la casele părinteşti. Coloana se încheia cu un pîlc de călăreţi. Pe comisarul militar l-au silit să meargă înaintea cailor.

Gloata se întinse, ca o pînză neagră, pe drumul de ţară. Din stînga i se alăturau alte şuvoaie de oameni. Ţăranii se strigau zgomotos între ei, alergau înainte să dea vorbă cu cei pe care îi cunoşteau. În fiecare dintre grupurile care formau marea mulţime se aflau neapărat şi călăreţi, iar în spatele lor se înălţau spre cer, ameninţătoare, armele. Porîvalov fu mirat :

— S-au organizat, diavolii !...

Semion simţi că-l mănîncă palmele... Bine ar fi să poată ieşi din mulţimea asta şi să se strecoare prin

vreo rîpă, pe dîmbul nisipos, peste podul de la Akulovo. Ar fi fost de ajuns vreo duzină de ostaşi roşii buni şi o mitralieră veselă şi guralivă, ca să pună capăt la toată treaba asta. Ar trage maşinuţa o rafală în căpeteniile zlînene, iar fără ăştia ţăranii s-ar împrăştia cu mult zel şi bucurie.

În apropierea satului Ceaghino, comisarul militar grăbi pasul şi se amestecă în mulţime. Nimeni nu-l strigă. În jurul lui mergeau oameni necunoscuţi şi nepăsători. Vecinul din stînga spuse încet unui alt vecin :

— Iliuşka are de ce să trăncănească, i-au luat făbricuţa de scrobeală. Dar noi pentru ce mergem ?...

Lui Semion îi veni să rostească şi el o vorbuliţă, dar îşi aminti de mîna grea a lui Abraşka şi se mărgini să zîmbească. Vecinul îl privi pieziş, pricepu el ceva şi-i făcu discret cu ochiul.

— E de-al nostru !... îşi spuse în sine comisarul militar.

La marginea satului Ceaghino, căpeteniile zlînene trecură în faţă.

Semion Kuzmici privi în jurul său şi începu s-o ia uşor-uşor spre dreapta. Un bărbos îl întrebă bănuitor :

— Încotro ?

— După nevoi ! Am mîncat cam mult înainte de plecare.

— Vezi să nu zăboveşti !...

Porîvalov, ridicîndu-şi în mers poalele mantalei, trecu printre casele unei ulicioare înguste. Urzici înalte îi şfichiuiră mîinile şi faţa. Simţi o mîncărime pe piele. Semion se lăsă jos printre urzicile dese şi se tîrî înainte, depărtîndu-se de drum. Un gard sărman, de al cărui leaţ ostreţele erau legate cu împletituri de paie, îi tăie drumul. Comisarul smulse grăbit două şipci, le îndepărtă una de alta şi se strecură într-o grădină cu straturi cu cartofi.

De după case se auzea tropot de paşi. În ulicioare năvăleau şuvoaiele de praf, care se răspîndeau peste grădini.

...În clădirea şcolii, la o fereastră care dădea spre rîu, stătea învăţătoarea Kiseliova, copleşită de un tremur

nervos. Fața ei palidă, ca de ceară, era udă de lacrimi. Ochii mari, umbriți de cearcăne, nici nu clipeau. Buzele îi zvîcneau convulsiv. Trupul frînt, de parcă n-ar fi fost al ei, era covîrșit de o durere surdă.

Noaptea trecută năvăliseră în odaia ei trei bărbați necunoscuți. N-au rostit nici o vorbă, de tot ce-și aducea aminte era doar durerea, oroarea, și groaza de acești oameni. Și leșinurile dese... Oaspeții au rîs tot timpul cu hohote. Sleită de puteri, fata își recăpătase cunoștința de abia în zori și viața îi apăruse strivită de o lespede grea. Cum să mai trăiască după tot ce se întîmplase? Și ce rost mai avea ea pe lume? Nenorocirea nu era pricinuită numai de viol. Înainte, viața ei era plină de credința în bine, de visuri și nădejdi, dar au venit niște necunoscuți, i-au smuls tot ce avea mai sfînt și au aruncat-o în noroi, lăsînd în urma lor numai frig și pustietate. Un om cu sufletul pustiit nu mai e decît o umbră de om...

Dincolo de fereastră, Nerekșa își mîna albele volburi de aburi. Apa scînteia în soare. Bîrnele punții de peste rîu se profilau în lumină ca niște fire galbene.

...Rîul n-are s-o condamne, o să-i fie milă de ea și o va primi. O va face să uite tot răul...

Pe sub fereastră trecură trei călăreți. Mergeau în mare grabă spre rîu. Pe umerii unuia se legănau niște hățuri. Trecură rîul pe punte, ajunseră la malul povîrnit și se ascunseră printre tufe.

Un tropot neîntrerupt de pași destrămă liniștea dimineții. Un nor de praf roșcat ascunse rîul. Cînd amuțiră cele din urmă tropăituri și praful se risipi, un bărbat scund, cu o manta cenușie, coborî malul. Învățătoarei i se păru că recunoaște pe cineva în făptura acestui om. Bărbatul trecu în grabă puntea, iar de pe malul celălalt aruncă o privire asupra satului și o luă la fugă cît îl țineau picioarele.

Viața îți cerea să fii cu băgare de seamă la toate...

Dintre tufe ieși un grup de patru bărbați. Ajuns lîngă rîu, unul din ei o tunse la fugă pe pantă în jos și între el și ceilalți se întinse o frînghie. De pe o movilă, cel mai înalt dintre ei ridică un braț cu pumnul strîns. Din cauza izbiturii, fugarul, mic de statură, cu mîinile legate

în față, se rostogoli spre punte. Toți patru se luară după el. La mijlocul rîului, omul legat se clătină și căzu. Curentul îl duse la vale. Frînghia se întinse. Mantaua lui cenușie, descriind un arc de cerc, începu să se apropie de mal. Capela plutea într-altă parte. Omul căzut în apă fu tras cu frînghia pe malul nisipos, unde îl scuturară și-l duseră apoi în lungul malului.

Anna Mihailovna se lipi de geam și, în sfîrșit, scoase o exclamație : recunoscu în bărbatul cel scund pe comisarul militar Porîvalov.

Începu să alerge prin odaie. Apuca toate obiectele ce-i cădeau sub mînă și le arunca cît colo. Tresărea mereu, fiecare pas îi stîrnea durere, și din pricina asta chiar mersul îi era ciudat, neobișnuit.

Propria ei durere parcă se îndepărtă, lăsînd loc durerii pe care o simțea pentru acest bărbat mărunțel ; o covîrși mila și încă un simțămînt de care nu-și dădea nici ea seama. Poate din pricina acelei scrisori stupide, trimisă de ea, acest om e amenințat să-și piardă viața ? Cine poate să știe ?

Îmbrăcată în pripă, în capul gol, Kiseliova fugi în sat. De jur-împrejur nu se zărea nimeni... În ferestre apăreau chipuri plînse de țărănci, care o petreceau cu ochii. Fata se îndreptă spre drumul ce ducea la Akulovo. Trei călăreți și un bărbat pe jos se îndepărtau prin pîcla de fum. Cu dinții încleștați, împiedicîndu-se și ridicîndu-se, Kiseliova fugi pe urmele lor...

...Șuvoaiele de oameni se strîngeau lîngă sovietul sătesc din Akulovo.

Din parcul umbros, o veche casă moșierească, pe care era bătută o firmă, privea spre drumul ce ducea la Zlîn. Pajiștea dinaintea ferestrelor era împestrițată de petece albe de hîrtie, de bucăți de registre sfîșiate. Petecele se mișcau în bătaia vîntului. Cîte o urmă de ștampilă rotundă, pripășită pe ici, pe colo, părea că face cuiva cu ochiul. Deasupra acestor gunoaie se vedea o mașină de scris neagră, făcută praf. Panglica ei violetă era cîlțuită de-a curmezișul unui troian de hîrtii, de parcă ar fi fost mațele mașinii smulse și împrăștiate. Aici apucaseră să-și facă de cap...

Bătrînii tei își foșneau lin frunzișul. Sub poalele lor vuia o mulțime pestriță. Această masă mișcătoare de oameni în surtucuri ponosite și vestoane era împestrițată de bluze verzi, și deasupra ei se zăreau țevi subțiri de arme.

Noii veniți fură întîmpinați cu o bucurie zgomotoasă :

— Iată-i pe zlîneni ! Cînd te gîndești, se spunea că n-o să vină... Pe comisarul vostru l-ați adus, sau l-ați lăsat de sămînță ? Am vrea să vedem ce fel arată...

— Voi să-i dați pe ai voștri !...

— La noi, în toată plasa, sînt numai oameni fără de partid. Unde-i al vostru ?...

Capetele colbuite se puseră în mișcare, parcă stîrnite de un vîrtej. Comisarul cel scund de statură dispăruse. Detașamentul călare se împrăștie prin mulțime, stîrnind o și mai mare zăpăceală. Mulțimea, liniștită și pașnică pînă atunci, începu să freamăte, cuprinsă de teamă. Toți își ziceau în gînd : „A fugit să ne vîndă...“ O jumătate de duzină de călăreți țîșniră la galop din parc și se îndepărtară în goană pe drumul ce ducea la Zlîn. Strigăte și înjurături pline de ură sfîșiau aerul asemenea unor gloanțe dum-dum. Țăranii se agitau fără noimă acolo, sub poala teilor. Numai Salnikov ședea liniștit, călare pe cal, admirînd această zarvă.

— L-au prins !...

Oamenii alergară spre marginea parcului.

Din pîcla de fum răsări un mic grup de oameni. În față mergea, în trap mărunt, un călăreț, iar în urma lui, învîrtindu-se pe cai, veneau alți opt bărbați. Uneori înălțau brațele deasupra capetelor. După fiecare ridicare a mîinilor, călăreții se dădeau cu toții într-o parte, se opreau, își ridicau iarăși mîinile și mergeau mai departe. Se auzeau strigăte și înjurături.

Larma de sub tei încetă. Multe chipuri se crispară de milă, dar acest simțămînt sfios, în loc să te bucure, te înspăimînta. Și nu aveai puterea să-ți întorci privirea în altă parte.

Vanka Șcerbakov îl ducea pe Porîvalov, trăgînd de frînghia cu care era legat. Cînd nu mai rămîneau decît vreo zece pași pînă s-ajungă înaintea teilor, unul dintre

călăreți își rînji dinții încleștați, se aplecă și-l izbi cu pumnul în ceafă pe comisarul militar. Capul acestuia se lăsă în piept. Cînd Semion și-l ridică încet, mulțimea scoase un oftat greu, de care nu puteai să-ți dai seama dacă e de ușurare sau de spaimă. Pe chipul lui palid-vinețiu se vedea, ca o pată neagră, un ochi lovit, care-i stătea închis. Pe buze și pe bărbie se scurgea sîngele, picurîndu-i pe manta și apoi scurgîndu-se ca un pîrîiaș lucios pe piept și pe pîntece.

Mulțimea se strîngea cu un zgomot înfundat, în jurul comisarului militar. În înghesuiala și îmbulzeala care se iscă, mușchii oamenilor se încordau într-un spasm nervos.

— Ce-tăteni...

Vocea lui Vanka se frînse, gîtuită de ură și de oboseală.

— Ticălosul ăsta a dat să fugă ca să ne pîrască... Ei bine, am pus laba pe el în niște tufe, că altfel cei din oraș ne-ar fi întîmpinat cu mare cinste.

Porîvalov își ridică încet capul, și privirea lui trecu peste mulțime. Citi pe toate chipurile o ură sumbră. Pe neașteptate își ridică mîinile legate la încheieturi și le flutură în față, așa cum obișnuia la mitinguri :

— Tovarăși !...

Acest cuvînt scump lui Semion răsună slab și neputincios. Țăranii răspunseră cu un urlet :

— Aha, nemernicul !... Ba ne pîrăște, ba ne ia cu „tovarăși" ?... Dă-i !...

Un pumn negricios se năpusti asupra capului pirpiriului comisar. Dispăru îndată, călcat sub picioarele lor. Mulțimea scoase un urlet și năvăli val-vîrtej. Parcă se rupsese un stăvilar nevăzut și dăduse frîu liber unui potop de ură. Totul se învălmăși dintr-o dată. Valuri mărunte de capete se legănau peste tot, oamenii cuprinși de furie se înghesuiau să ajungă în inima acestui vălmășag.

Mulțimea își răzbuna acum clipele de lașitate prin care trecuse, se zbuciuma, călcîndu-i în picioare și pe ai săi.

Ofiţerul cu nasul fin, strîmbîndu-se dispreţuitor, admira încăierarea. Din spatele unui tei, Kulikov ţipa cît îl ţinea gura. Pavluşka se înălţa în scări ca un semn de întrebare. Krapivin se aplecă spre el :

— Pentru ce ai pus la cale treaba asta ?

Pavluşka răspunse, fără să se uite la el :

— Lasă-i să adulmece niţel sînge... Asta are să-i lege mai strîns unul de altul şi le va da curaj.

Un strigăt isteric, ascuţit, şfichiui văzduhul deasupra capetelor. O femeie, cu părul despletit, se aruncă plină de curaj în mulţime.

— Fiare, fiare, fiare !...

Bătăuşii din margine se dădură la o parte. Se auzi un tropot puternic de cal. Călăreţul voinic şi tuciuriu se apropie în mare goană şi-şi opri în loc armăsarul negru. Se aplecă şi răcni :

— Vă războiţi cu muierile ? Măi-măi !...

Şi-şi îndreptă armăsarul drept asupra vălmăşagului de oameni.

Ţăranii îşi veniră în fire. Se împrăştiară prin parc, uluiţi, aruncîndu-şi privirile înapoi. Pe iarba strivită zăcea Porîvalov scăldat în sînge. Mantaua era ferfeniţă, unul din braţe răsucit în chip ciudat, mai sus de cot. În locul ochiului lovit se căsca o rană sîngerîndă.

Deasupra lui se zbătea, într-o criză de isterie, învăţătoarea :

— Nu vă mai ajunge cît sînge s-a vărsat ? Nu vă ajunge ?...

Ochii ei înlăcrimaţi scînteiau. Chipul vînăt zvîcnea în hohote de plîns şi asta le păru ţăranilor mai înspăimîntător decît orice : era vrăjită... Cei din margine se traseră înapoi speriaţi.

Călăreţul tuciuriu dădu din cap :

— I-au făcut felul comisarului ! Şi eu care credeam...

În parc, Iliuşka urla ca turbat :

— Preşedintele sovietului vostru de plasă nu-i aici ? Se zice că a făcut multora un pustiu de bine.

Preşedintele tremura în spatele unui tei. Cînd îşi auzi numele, păli la faţă, începu să tremure, greaţa îi tăie răsuflarea.

Krapivin îl vedea foarte bine, dar trecea pe lîngă el, strigînd :

— Unde-i ăla ?... Să-l luăm în lucru.

Toată laşitatea şi ura ţăranilor se descărcaseră, nu mai aveau putere pentru alt omor. Nimeni nu-l susţinu pe bandit. Preşedintele, cu un oftat convulsiv, îşi făcu pe ascuns cruce.

O povară insuportabilă apăsa asupra tuturor capetelor. Era greu să-ţi dai seama cum o să se sfîrşească această zbatere a mulţimii descumpănite. Ofiţerul cu trăsături nobile înţelesese probabil că nu se mai putea pierde nici o clipă, altfel nu va mai putea face nimic cu oamenii. Se aplecă spre Iliuşka. Acesta se smuci speriat în şa şi săltă în scări.

— Hei, nu vă pierdeţi curajul, nu-l întristaţi pe stăpînul vostru. E timpul să pornim... Alte plăşi, de bună seamă, se apropie acum de Dolgorukov. După obiceiul ţăranilor noştri, să începem cu o rugăciune...

Între timp Abram, pe tăcute, pregătise un popă. Şi sub arborii scorburoşi şi nepăsători la toate cele ce se întîmplase începu o rugă stranie pentru „izbîndă asupra vrăjmaşilor".

Coroanele teilor seculari fremătau deasupra capetelor. În foşnetul mătăniilor, peste capetele zburlite se înălţă vocea popii. Comisarul, care îşi recăpătase cunoştinţa, începu să geamă. În jurul lui se tîra în genunchi Kiseliova, care-şi stăpînea ţipetele isterice ţinîndu-şi dinţii încleştaţi. Fata încerca să-i dea ajutor, însă mîinile ei tresăreau nervos, nu voiau s-o asculte. Faţa i se umflase, scăldată de lacrimile neputincioase.

Un vuiet străbătu parcul. Popa îşi flutura ojocul, stropi de apă se împrăştiau deasupra coloanelor care treceau prin dreptul lui. Se auzea un zăngănit metalic. Mulţimea ajunsese pe şoseaua ce ducea spre Dolgorukov. Călăreţii se împărţiră în două : o parte din ei mergeau înaintea pedestraşilor, ceilalţi se uniră în urma acestora.

Începea „războiul satîrelor"...

X

Orașul trăia muncit de grijile lui.

O mînă de oameni se zbăteau să-i rînduiască viața, să-și sporească rîndurile, să asigure hrană și îmbrăcăminte pentru restul populației, cît era ea de posacă, de obtuză și veșnic nemulțumită. Sirenele micii țesătorii și a vopsitoriei care funcționau acolo, sunau cu vioiciune în unele dimineți, dar și tăceau cu încăpățînare săptămîni la șir.

Străduțele orașului, care altădată se chemau Voznesenskaia, sfinților Kuzma și Demian sau cele împodobite cu numele „părinților orașului", numite acum — Proletarskaia, Sovietskaia, Internaționalnaia, căutau toate, cu privirile unor ochi dornici de pomană, spre acel mănunchi de oameni, dar nimeni nu se gîndea să pună umărul și să ajute. Mîinile apucau, iar gurile știrbe șușoteau într-una :

— Slavă ție, Doamne, se apropie sfîrșitul „tovarășilor". Lațul în jurul Moscovei se strînge tot mai mult.

În ultimele zile chicoteau răutăcios :

— Ați auzit ?... Dezertorii l-au snopit în bătaie pe cel mai cumplit șef al lor. I-au dat jos nădragii și i-au tras o mamă de bătaie... Din pădure a fost dus cu o căruță rechiziționată, din sat în sat, și cînd a ajuns în oraș, de-abia își trăgea sufletul.

De după ușa cu geamuri a salonului de spital Luka surprindea zeci de ochi, lacomi să poată privi înjosirea altuia. Părăsi spitalul cînd rănile începură să se vindece. Secretarul venea zilnic la el, în cămăruța de pe strada Karl Marx, să-i prezinte rapoarte. Rezolvau împreună lucrările curente. Noaptea, Luka ieșea să se plimbe. De teamă să nu zgîndărească crustele de sînge de pe spinarea lui bandajată, comisarul comitetului pentru combaterea dezertărilor mergea cu pas bătrînesc, ajutîndu-se cu un baston. Trecea prin dreptul mănăstirii Sfinților Arhangheli și ajungea în afara orașului. Acolo, pe un dîmb, se așeza pe marginea unui șanț de lîngă șosea și privea în direcția pădurilor din jurul Zlînului.

Ultima dată cînd venise pe dîmb, Luka rămase mult timp dus pe gînduri. Îl alarma lipsa oricăror comunicaţii cu cele două plăşi în care domnea neliniştea. Telefoanele din Akulovo şi din Zlîn se încăpăţînau să nu răspundă. Potrivit listelor, în judeţ mişunau multe sute de dezertori. Luka ştia despre ei, ştia şi comitetul judeţean de partid, iar oraşul le bănuia existenţa din zvonurile care circulau. Vremurile erau neliniştite. Unitatea de pază era formată din vreo cincisprezece miliţieni invalizi şi din şase ostaşi roşii. Frontul îi absorbise demult pe ceilalţi.

Forţele celor două tabere erau din cale afară de inegale...

Pe sus trecu în zbor o pasăre. Luka îşi ridică capul. Nu putu distinge pasărea în întunericul de dinaintea zorilor, dar ascultă îndelung fîlfîitul zgomotos al aripilor ei, semănînd cu huruitul înfundat al unui motor. Şi parcă tocmai în clipa aceea începuseră să foşnească grînele în pîrgă, şi să strige un cîrstei din luncă.

O adiere de vînt se stîrni dinspre oraşul adormit în vîlcea. Cerul, de un albastru închis, începu să se limpezească, răsăritul îşi vesti sosirea printr-o dîră palidă, azurie. Adierea de vînt alungă noaptea şi rămăşiţele pîclei trase de peste ogoare perdeaua de fum. Pămîntul tresări de bucuria căldurii soarelui. Spre nord se contura ca o dungă vagă albăstrie lanţul neîntrerupt al pădurii, care urca spre creasta orizontului, şi cobora apoi spre Zlîn. În vreo cinci locuri, ca nişte torţe fumegînde se vedeau incendiile din păduri.

Luka privi cu dragoste şi amărăciune la pădurile în mijlocul cărora crescuse. Ameninţă într-acolo cu bastonul ridicat. Deodată, faţa lui încremeni şi ochii i se aprinseră de încordare şi mînie.

Pe şoseaua dinspre Akulovo se tîra ca un fel de şarpe lung şi negricios. Pe de lături, ca nişte muşte în jurul lui, se roteau călăreţi, peste cîmp alergau pedestraşi. Capul şarpelui, aflat acum la vreo patru verste, străbătea o vîlcea, iar coada lui se tîra încă departe, după şirul de dealuri. Din satele aflate în jurul oraşului alţi şerpi mai mici grăbeau spre Dolgorukov, urmînd razele unui cerc.

Într-o clipită Tiurin își dădu seama în amănunțime ce se întîmpla. Nu era timp de pierdut. Împiedicîndu-se în baston, Luka alergă spre oraș. Din pricina mișcărilor bruște, simți o durere arzătoare în spate. Trecu pe lîngă mănăstirea adormită. La răscruce, un milițian curios îl aștepta căscînd. Luka se opri :

— Dă fuga, tovarășe, și înștiințează comitetul județean de partid și pe toți comisarii că verzii înaintează asupra orașului.

— N-am dreptul să părăsesc postul ! răspunse, pălind, miliționul.

— Îți ordon eu, și-mi iau toată răspunderea asupra mea. Mă cunoști ?...

Miliționul alergă spre centrul orașului. Tiurin dădu pe la președintele comitetului de aprovizionare și bătu cu bastonul în rama ferestrei. Curînd după aceea Fokin, în cămașă de noapte, sări pe fereastră afară și alergă în urma prietenului său, bocănind cu ghetele ale căror șireturi fluturau și încheindu-și din mers pantalonii.

Luka intră la comisariatul militar județean. Ostașul de planton îi ajută să găsească singura mitralieră pe care o aveau. A trebuit să-l înhame pe acest ostaș și pe Fokin la mitralieră. Luka alergă la ferestre. Patru țesători, membri de partid, trecură în fugă. Li se dădură benzi de mitralieră și arme, iar Luka ieși în stradă cu o lădiță de cartușe.

Din deal, drept spre mănăstire, venea șuvoiul. În față galopa un detașament călare. N-avea nici un sens să înceapă apărarea în stradă. Toți șapte, cu mitraliera și cartușele, intrară într-o ulicioară lăturalnică, traversară o stradă mărginașă și apucînd pe o potecă peste pajiști, ajunseră, strecurîndu-se pe sub ferestrele căsuțelor adormite, la grădini. Mitraliera sălta pe straturi, frunzele groase și zemoase de varză pocneau și pîrîiau sub roțile ei grele.

Trenul de la Iaroslavl își anunță sosirea printr-un șuierat ascuțit și vesel. Lung și roșcovan, asemenea unei rîme cu capul negru, șerpuind la curbe, trenul se apropie de gară. Tiurin veni pe peronul gării, dădu dispoziție unde să fie amplasată mitraliera și expedie o telegramă, după care se duse la locomotivă.

Mecanicul, obosit şi somnoros, îl privea de sus. Luka îi dădu politicos bineţe :

— Ce lucru deosebit ai observat în drum, tovarăşe ?

— Un puhoi de lume se îndrepta spre orăşelul vostru. La început i-am luat drept nişte oameni care vin la piaţă, dar acum nu mai sînt aşa sigur, pentru că au tras două gloanţe asupra noastră.

— Cu ce încărcătură e garnitura ?...

— Echipament militar. Arme, cartuşe...

— Proastă afacere !... Oraşul a fost ocupat de verzi. Ar putea să vă intercepteze în drum şi atunci o să avem de furcă cu ei, nu glumă. Şi nouă ne vine cam greu acum... Dacă ne-ai lăsa să amplasăm o mitralieră pe locomotivă, am mai putea să ne războim oleacă. Ce zici ?...

Din spatele mecanicului apăru fochistul, un bărbat vînjos şi negru de funingine. Spuse, cu vocea lui groasă, ştergîndu-şi mîinile de şorţ :

— Tovarăşe, n-ai o ţigară ?

Luka îi întinse, fără să scoată o vorbă, chiseaua cu tutun şi o bucăţică de hîrtie de ziar. Mecanicul coborî o treaptă.

— Dar n-o să-mi nenorocesc încărcătura în gara voastră ?

— Trageţi locomotiva pe aceeaşi linie, în urma vagoanelor. Dacă se va întîmpla ceva rău, o să împingeţi garnitura, iar noi o să vă păzim. Firește, dacă nu vreţi, atunci...

Mecanicul se întoarse supărat şi se duse la manetele lui. Locomotiva, detaşată de garnitură, oftă din greu, îşi puse în mişcare pistoanele şi se opri în dreptul clădirii gării. Mitraliera fu urcată în tender. Fugarii şi miliţienii feroviari luară loc deasupra. Mecanicul schimbă el însuşi macazurile şi-şi opri locomotiva în urma garniturii. Se uită spre tender :

— E bine aşa ?...

Luka frîna roţile mitralierei cu bucăţi de lemne. Răspunse :

— O să mergem înainte şi înapoi pînă vom găsi un loc bun de tragere.

Mitraliera, gata să latre fără întrerupere, își scoase botișorul ascuțit și răutăcios deasupra peretelui tenderului. Tiurin fixă linia de ochire în direcția crestei straturilor de varză.

— Ehei, nu e aici Siomka Porîvalov !... Cine dintre noi se pricepe să tragă cu mitraliera ?

Un milițian din oraș răspunse primul :

— Olecuță mă pricep și eu...

— Și eu, pe front am fost mitralior, spuse Fokin.

— Ia poziție, dragul meu, amintește-ți de trecut !...

Deasupra tenderului, țevile armelor se ridicau ca niște țepi de arici. Cincisprezece oameni se pregăteau să lupte cu cîteva plăși.

Începură să se scurgă ceasuri lungi și nesfîrșite de așteptare și neliniște.

...Orașul, speriat, se trezea în mijlocul tropăitului șuvoiului de oameni și al copitelor ce țăcăneau pe caldarîm, Șuvoiul se împărți în pîraie, inundă străzile și străduțele, năvăli învolburat în piață. Pedestrimea nu admitea nici un fel de planuri, nu făcea decît să-i sperie pe orășeni cu numărul ei mare. Detașamentul călare ocupă în primul rînd poșta, apoi toate instituțiile și tipografia, cu presa manuală de imprimat. Salnikov rămase în tipografie. După vreo oră și jumătate, apărură pe gardurile și pereții caselor afișe verzi, mari de un arșin :

JOS SOVIETELE ! ! !
Trăiască
Adunarea Constituantă
și
ARMATA VERDE !

Pe fondul acela verde se profilau enorme și înfricoșătoare litere negre. În crăpăturile gardurilor, de sub perdele, de după ghivece de flori, clipeau ochi speriați. Primele două cuvinte le părură tuturor mincinoase și încrezute. Oricît înjurau ei sovietele, ele își făcuseră un loc trainic în conștiința și obișnuința tuturor.

Străzile mărginașe se goliseră. Pe băncile de lîngă porți se strîngeau în grupuri femei și copii. Bărbații se ascundeau. Dudorov, masiv, încruntat și tăcut, umbla

singuratic, călare pe armăsarul negru. Arma îi atîrna pieziș în spate, iar baioneta subțire la nivelul celui de al doilea cat. Vavila, cu mîna stîngă pe șold, îi măsura pe toți cu ochii lui ageri și hoțești, și părea misterios și înfricoșător.

În piață, văzduhul era sfîșiat de împușcături rare.

Detașamentul călare galopă spre gară. Lîngă gară, de dincolo de grădinile de varză, începu să țăcăne vesel o mitralieră, rafalele izbiră de vreo trei ori în geamuri cu gloanțele lor ca niște boabe de mazăre. Gloanțele începură să țiuie deasupra orașului. Călărețiii se întoarseră, galopînd, în piață.

În tipografie se lucra de zor. Rezervele de hîrtie, strînse funt cu funt de Luka, se topeau cu fiecare clipă. Un nou lot de afișe fu lipit pe garduri și pe pereți :

CETĂȚENI ! ! !
Adunați-vă la ora 10 în
piață. Se vor realege
autoritățile.
SĂ NU VĂ FIE TEAMĂ ! ! !
„UNIUNEA PENTRU
APĂRAREA PATRIEI ȘI A
LIBERTĂȚII"
își ia răspunderea pentru
viața fiecăruia dintre voi.
Comandamentul Armatei Verzi.

Lîngă brutării se împărțea pîine caldă. Țăranii, bine hrăniți, se înghesuiau acolo din pură curiozitate. Nu se simțeau prea liniștiți acești războinici culeși de prin sate. Cei care aveau cunoștințe în oraș, se furișau la dînșii. Se ascundeau în podurile caselor, în pivnițe, în orice locșor ferit. Șuvoaiele de oameni se împrăștiau, se răreau, cu fiecare clipă tot mai puține bărbi fluturau prin oraș. Zlînenii și akulovenii o tuleau spre pădurile lor, luînd-o prin semănăturile de secară, în grupuri sau cîte unul. Dar de pe drumurile care străbăteau cîmpurile grăbeau spre Dolgorukov alte mulțimi, iar purtătorii de zvonuri din oraș apăreau la lumina zilei ca să le dea ajutor.

Niște învățători și învățătoare se strînseră grămadă lîngă galeria prăvăliilor din piață. Învățătoarele se strigau, fără frică, una pe alta, de pe un trotuar pe celălalt. Programul cursurilor secției de învățămînt public fusese azi modificat și curiozitatea îi mînase pînă în mijlocul mulțimii verzilor. Un învățător înalt și cu picioarele subțiri se învîrtea printre colege și împrăștia complimente. Învățătoarele rîdeau. Cuceritorii de la țară umblau pe lîngă ei cu lopețile și cu satîrele în mînă, privind cu dușmănie la aceste cetățence zgomotoase. De învățătorul care nu-și găsea astîmpăr se apropie un domn în vîrstă, purtînd o tunică ofițerească, roasă, fără epoleți. Mormăi cu reproș :

— Tinere !... Toți, și tineri și bătrîni, s-au ridicat la luptă împotriva dușmanului comun. De ce numai dumneata nu ai armă ?

Învățătorul păli, vorbele i se opriră în gîtlej. Alături de ofițer stătea un dezertor încruntat, în spatele lui se înălța amenințător o baionetă.

— Eu... eu sînt miop, nu știu să trag ! găsi răspunsul potrivit învățătorul, privindu-l buimac.

Pentru a fi mai convingător, scoase din buzunar tocul cu ochelarii și începu să se îndepărteze de grupul de colege, mergînd de-a-ndăratelea. Se duse cu pasul tremurător pînă la galerie apoi fugi pe prima străduță.

La comisariatul militar județean, comandamentul verzilor ținea ședință. Krapivin nu mai deschidea gura, totul era dirijat de ofițerul cu fața cu trăsături nobile. În mijlocul norului de fum de tutun, vociferau, dintr-o dată, înfierbîntați, cîțiva inși. De pe pereți priveau la ei conducătorii muncitorilor. Ofițerul umbla prin odaie de colo pînă colo. Se opri în fața portretului lui Lenin și îl izbi privirea ironică și calmă a ochilor lui mijiți. Furios la culme, smulse portretul și-l trînti peste masă.

— Gara trebuie cucerită cu orice preț ! Superioritatea este de partea noastră, mitraliera îi poate înfricoșa numai pe cei lași. Acolo s-a împotmolit un tren... Am motive să presupun că încărcătura trenului ne va fi de mare folos. Pe vremea asta nu se transportă cereale... Să-i atacăm și să-i dăm dracului !...

— Ba să le dăm nutreț căluților și să ne ducem noi dracului, în pădurile noastre ! strigă Vavila. N-o să iasă nimic din planurile voastre !

Ofițerul i-o reteză scurt :

— Nu mă învăța pe mine !... Iar dumneavoastră, domnilor, grăbiți-vă, să nu pierdeți timpul prețios.

Țăranii rătăceau zăpăciți pe străzi. Dezertorii cotrobăiau prin oraș, în căutarea comisarilor. Au pus mîna pe șeful secției județene de învățămînt și pe un medic, șeful secției sănătății. Medicului i-au dat drumul, iar pe șeful secției de învățămînt l-au cărat la comisariatul militar, rămas pustiu, și l-au închis acolo. Nestingheriți de nimeni, s-au apucat să facă o treabă care le era cea mai dragă. Teancurile de corespondență intrată, listele, decretele, circularele, hîrtiile secrete, erau rupte în bucățele și aruncate pe caldarîm. Își făcură apariția ajutoare noi. Au adus cu dînșii două rîngi grele de fier și au înconjurat casa de bani. Huruitul lor metalic îi asurzi pe trecători și chiar pe spărgători. Încuietoarea trainică nu cedă, însă plesni capacul. Îndoiră marginile crăpăturii. Huruitul încetă. Mîini lacome se vîrîră în gaură. Marginile ascuțite ale tablei de oțel zdreleau pielea mîinilor și o luau bucăți. Din nou intrară în acțiune rîngile, apoi spărgătorii se bătură crîncen între ei, deasupra casei de bani.

Străzile se cutremurară de strigăte înfierbîntate :

— Ieșiți să cucerim gara !...

Călăreții galopau, pedestrașii alergau. Toată lumea era mînată spre piață. Piața se înverzi de bluzele dezertorilor. Țăranii șovăiau, rămîneau în urmă. Lopețile și furcile nu-s făcute pentru astfel de războaie. Grupuri după grupuri se îndreptau, în larma hărmălaiei și a blestemelor, spre marginea orașului, în direcția gării. Mulțimea verde, ascultînd comenzile țipătoare, se răspîndi în lanțuri regulate de trăgători. Ocupară poziții în grădinile de varză, la poalele unui dîmb. Pe răzoarele dintre straturi, țăranii, cu bărbile vraiște, o luau la sănătoasa tîrîș, dar cei mai îndrăzneți dintre dezertori se strînseră în lanțurile din față. Călăreții se împrăștiau prin straturile cu varză. De sus, bicele șfichiuiau ba căpățînile de varză, ba capetele oamenilor.

Căpeteniile bandei din Zlîn se cuibăriră în clopotnița catedralei. De acolo se vedeau, ca în palmă, gara și trenul cu locomotiva detașată, grădina pestriță de verze și bluzele verzi ale dezertorilor. Lanțurile de trăgători, de un verde murdar, se puseră în mișcare. Oamenii executau salturi în grupuri-grupuri, alergînd peste straturile de varză ca să se apropie de calea ferată.

Locomotiva, detașată, lunecă lin pe șine. Mîna de oameni de pe tender se puse în mișcare, Krapivin îi compară cu armata lui și pufni în rîs :

— O să-i strivească ca pe niște broscoi !...

De pe creastă, începură să bubuie împușcăturile... Locomotiva se opri, mitraliera începu să țăcăne vesel, triumfător. Alte împușcături ripostară. În zgomotul bubuiturilor, o jumătate din armata verzilor o șterse la goană, înapoi spre oraș.

— Trageți asupra tenderului ! strigă neliniștit Iliușka : mitraliera aia o să ne strice tot rostul.

Zlînenii își sprijiniră armele pe stinghia vopsită a balustradei și deschiseră focul asupra locomotivei.

Pe muchiile pereților tenderului zvîcneau mereu armele, trăgînd fără întrerupere. Fokin stropea grădina de zarzavat cu o ploaie de plumbi. Deodată, un glonț se izbi de peretele din spate al tenderului. Aproape în aceeași clipă tăcu și mitraliera, președintele comitetului județean de aprovizionare se rostogoli cu un zîmbet jalnic și descumpănit peste lemne și începu să horcăie. Din gură îi țîșni un șuvoi de sînge.

— Al doilea să treacă la mitralieră ! ordonă Tiurin, scoțîndu-și revolverul.

Locomotiva se mișca încolo și încoace pe terasamentul jos, de-a lungul grădinii. Gloanțele izbeau în trupul ei de oțel, în cabina mecanicului, ricoșînd în sus și în jos cu un țiuit prelung. Unul din gloanțe sfărîmă în bucăți mînerul de lemn al unei pîrghii. Mecanicul înjură în gura mare.

Din grădina de varză se auziră urale. Dezertorii se ridicară în picioare pe creasta dîmbului. Luka dădu comanda spre cabină.

— Stop !..

Locomotiva se opri buimăcită. Tiurin se lipi de manetele mitralierei, strigîndu-i miliționului :

— Pregăteşte benzile !...

Se lăsă pe vine. Revolverul îi căzu pe lemne, se răsturnă şi rămase aşa, cu ţeava în sus. Mitraliera începu iarăşi să latre. Un roi de gloanţe se revărsă peste lanţurile verzilor. Sub loviturile gloanţelor se auzeau plesnind frunzele cărnoase şi crude ale verzei, laolaltă cu căpăţînile omeneşti.

Maşinuţa împroşca mereu ploaie de gloanţe...

Doi miliţieni feroviari, răniţi, se zbăteau pe lemne. Fokin stătea nemişcat şi palid.

În pauza cînd schimbară banda de cartuşe, cineva strigă :

— Fraţilor, trebuie să fugim !...

Tiurin sări în sus. Îşi apucă revolverul de ţeavă şi-l scutură furios deasupra capului :

— Am să-l împuşc pe primul care va îndrăzni să mai scoată o vorbă !...

Botul ascuţit al mitralierei începu iarăşi să răpăie. Lanţurile atacatorilor fugiră înapoia dîmbului. Rîndurile armatei verzi se topeau ca nişte năluci.

Luka se lăsă obosit pe lemne. Împuşcăturile din clopotniţă tulburau din cînd în cînd liniştea înfiorătoare care se aşternuse.

Dinspre castelul de apă venea în fugă un acar, cu faţa palidă, cu ochii holbaţi de spaimă. Cînd ajunse gîfîind lîngă tender, strigă şi arătă cu mîna în direcţia gării :

— Acolo... acolo ne învăluie călăreţii !...

Luka sări spre cabină. Feriţi de gloanţe, mecanicul şi fochistul şedeau ascunşi acolo, după balustrada laterală a locomotivei, şi fumau liniştiţi.

— Salvaţi trenul !...

Cu o smucitură, locomotiva porni spre clădirea gării. Înainte de a ajunge la garnitură, micşoră viteza şi izbi uşor şirul de vagoane. Tampoanele zăngăniră, şi bocănitul lor metalic se transmise repede din vagon în vagon. Roţile întregii garnituri, cu locomotiva în spatele lor, se puseră în mişcare, duduind toate dintr-o dată.

Pe povîrnişul unei movile, călăreţii îi mînau spre gară pe ţăranii înarmaţi cu furci şi topoare. Tiurin trase o rafală de mitralieră. Călăreţii începură să se rotească

în loc şi lanţurile celor care atacau se învălmăşiră. Întreaga mulţime dădu înapoi.

Laşitatea dintotdeauna a duşmanului înveseli micul detaşament. Începură să strige ura în urma fugarilor. Acum nu se mai fereau, trăgeau în ei, stînd în picioare. Evitau să-i privească pe cei ucişi.

Trenul ajunse într-un debleu adînc şi se opri. Mecanicul îşi scoase capul din cabină :

— Acum ce să facem ?

Prin cealaltă ferăstruică apăru faţa neagră de funingine a fochistului, care zîmbi, lăsînd să i se vadă dinţii scînteietori :

— Straşnic aţi lucrat, băieţi !...

Tiurin răspunse cu o glumă :

— Ar trebui să te scoatem în faţă, ca să-i speriem pe verzi.

— Aşa mi-e slujba, zîmbi jenat fochistul. N-aveţi niţică mahorcă ?

Verificară rezervele de cartuşe. Mai rămăseseră două benzi cu cartuşe de mitralieră şi o ladă cu cartuşe de armă.

— Ehei, proastă afacere !... Tovarăşe mecanic, în care din vagoane sînt cartuşele ?

— Întrebaţi-i pe însoţitorii de vagoane...

Luka fugi de-a lungul trenului. În prima platformă stătea culcat pe paie un însoţitor, avînd lîngă el o lanternă cu un singur geam. La toate insistenţele comisarului, însoţitorul dădea din cap în semn de împotrivire :

— Nu pot !... Pentru o asemenea samavolnicie am să fiu pus la zid.

— N-o să se întîmple nimic, îţi eliberăm un act justificativ. Mecanicul e martor... Dumneata, tovarăşe, arată-ne vagonul, iar restul ne priveşte pe noi.

Însoţitorul şovăi, apoi scoase din sîn un teanc de foi de însoţire.

Încărcară tenderul cu cartuşe. Luka se urcă pe dîmbul de lîngă rambleu. În gară, viaţa clocotea. Pe peroane şi linii vuiau mulţimi de oameni, detaşamentul de călăreţi descăleca în spatele gării :

— Ticăloşii !... spuse mînios Tiurin. Aveţi oleacă de răbdare.

Se întoarse în fugă la tender, numără oamenii din micul lui detaşament. Prima ciocnire le smulsese patru vieţi ; cu Luka împreună mai rămaseră unsprezece oameni.

— Tovarăşi, ţineţi-vă tare !... Le mai tragem o sperietură şi o săpuneală, apoi, dacă nu ne-or mai ţine puterile şi nu vom primi ajutoare, va trebui să cedăm.

— N-ar fi mai bine să isprăvim acum ? întrebă un ţesător, membru de partid.

— Aşa cum sîntem înarmaţi acum, parcă ar fi ruşinos să dăm bir cu fugiţii... Dacă îi vom lăsa să se întărească nestingheriţi, tot nouă ne va fi mai rău. Văd şi eu toate dificultăţile, aş spune chiar absurditatea luptei, dar tocmai de aceea să nu uităm că sîntem membri de partid. Tovarăşe mecanic, ne mai plimbi odată pînă la gară ?

Mecanicul îşi morfoli îngîndurat buzele :

— De, dacă trebuie...

— Trebuie !...

— Urcaţi-vă !...

Tiurin se apropie de Fokin, care zăcea acolo mort, şi-i împreună cu duioşie braţele pe piept :

— Prietene, am să te răzbun îndată... O să le tragem un perdaf, să ne ţie minte pînă la adînci bătrîneţe.

Se întoarse spre cabina mecanicului :

— Fochistule, dragul meu, mai pune lemne pe foc !... Iar dumneata, tovarăşe mecanic, înainte de a ajunge în gară, să-i tragi un semnal cu sirena, încît să le tremure tîrtiţa de spaimă !

— Bine, fii pe pace !...

Mecanicul se urcă pe balustradă şi roboti mult timp la sirenă, zîmbind pe sub mustaţă. Fochistul arunca lemne în foc. Locomotiva pufăi supărată. O pală de scîntei, însoţită de abur şi de fum, ţîşni spre cer. Pămîntul începu să fugă înapoi. Locomotiva, cu tenderul înainte, porni lin spre clădirea gării. Ca nişte aliate fidele, o urmară, bocănind, vagoanele de marfă.

Luka întoarse mitraliera şi spuse :

— Puteţi trage şi fără a ochi, dar cît mai susţinut...

Mulţimea de pe linii şi peroane se puse în mişcare. Cînd nu mai era decît o jumătate de verstă pînă la intrarea în gară, Tiurin dădu comanda :

— Fo-oc !...

Mitraliera începu să țăcăne ca turbată. Părea că un uriaș nevăzut trăsese cu o mătură enormă peste linii și peroane, măturînd tot gunoiul omenesc. Șuvoiul mulțimii se năpusti în dosul clădirilor stației, în grădina de varză, prin șanțuri. Înaintea tuturor o luase la sănătoasa detașamentul de călăreți. Locomotiva urlă din toate puterile. Vuind și huruind, trenul trecu în goană prin dreptul gării pustii. Țăranii fugeau mîncînd pămîntul. Înnebuniți și dezorientați cum erau, mîna aceea de oameni curajoși li se părea o ceată de diavoli.

În răstimpuri rare din clopotnița catedralei răsunau împușcături, Luka ceru mecanicului să oprească locomotiva, ochi cu mitraliera și trase asupra clopotelor. Și clopotnița fu redusă la tăcere.

Verzii se ascunseră în cercul valului de pămînt. Spre gară începură să se furișeze, unul cîte unul, prin străzile mărginașe și prin șanțuri, membri de partid, milițieni și țesători. Cei de pe tender îi întîmpinau pe fiecare în parte cu strigăte de bucurie.

Orașul fierbea. Tăcută, pitită în dosul dîmbului, stătea gara.

Soarele fierbinte moleși trupurile obosite. Și, fără să vrea, țăranii observară că era vremea amiezii, că pe degeaba pierduseră o zi frumoasă ca asta. Acasă se usca iarba cosită, care cerea să fie întoarsă și stoguită, iar femeile se speteau muncind singure și suduindu-și bărbații în toate chipurile.

Partea a treia

I

Orașul, scos din făgașul în care își trăia viața de fiecare zi, tăcea speriat.

În grădina publică, dormeau claie peste grămadă cuceritorii, cu capul pe straturi și pe gazoane. Dormeau și pe sub garduri, și sub zidurile mînăstirii. Pe ogoare semănăturile unduiau ca niște ape. Cei fugiți din oraș se tîrau prin holde asemenea unor viermi uriași.

În ușa comitetului județean pentru aprovizionare, trei țărani stăteau alene de vorbă :

— N-ar fi vremea, măi creștinilor, să ne întoarcem acasă ?

— Să mai așteptăm nițel...

— Ce să așteptăm ? Pînă ne-or mîna cu sila ?

— Dar cum să mergi, dacă la bariere sînt posturi de pază ?

Cei trei se priviră abătuți și-și lăsară capetele în piept.

Pe străzile mai puțin umblate, cuceritorii îi jefuiau pe orășeni. Devastau magaziile goale ale comitetului județean pentru aprovizionare. Furaseră toată pîinea din brutării, așa că orașul era silit să flămînzească. La comisariatul militar județean sfîrtecau ultimele dosare cu lucrări, căutîndu-le afară sub ferestre pe cele rupte numai odată, ca să le mărunțească de tot. Pe coridor zăcea casa de bani, care fusese sfărîmată cu rîngile și golită, cu urme de sînge închegat rămase pe marginile ascuțite ale spărturii.

În curtea mănăstirii Sfinților Arhangheli, în afara orașului, cuceritorii, mînați de plictiseală și neastîmpăr, sfărîmau cu topoarele un tractor vechi. În vremea semănăturilor de primăvară tractorul pufăise alergînd pe pămînturile mănăstirii și speriind caii țăranilor. Acum i se aducea aminte de păcatele din primăvară. Topoarele neputincioase ricoșau în discurile grapei, parcă ar fi fost de cauciuc, motorul scotea niște vuiete din pîntecul lui golit și părea că rîde sarcastic de aceste eforturi stupide.

— E zdravăn, naiba să-l ia ! zise mirat țăranul cel mai pornit. Se urcă apoi pe scaunul șoferului și începu să se descheie la pantaloni.

Din clopotniță, patru arme trăgeau asupra gării. Gara nu răspundea cîte-o bună bucată de vreme, apoi trimitea supărată rafale de mitralieră asupra clopotelor. Împușcăturile încetau cîtva timp.

Departe, printre ogoare, urla sirena unei locomotive. Detașamentul de călăreți galopă spre marginea orașului și se opri grămadă pe un izlaz păscut ca-n palmă. Deasupra liniei ferate care ducea la Iaroslavl se înălță un norișor de abur. În liniștea care domnea se auzi huruit de tren. Locomotiva trase de după un delușor o jumătate de duzină de vagoane de călători, micșoră viteza și înaintă mai departe cu prudență, de parcă ar fi tatonat linia. Lîngă un podeț, cam la o verstă depărtare de oraș, strigă neliniștită și se opri. Pe terasament, în fața locomotivei, apăru un om care privi îndelung spre orașul ce stătea la pîndă.

Verzii se răspîndiră în lanțuri de trăgători de-a lungul marginii orașului. În luncă apăru o linie sinuoasă de movilițe de pămînt proaspăt săpat, ca un șir de negi. În așteptare, privirile tuturor erau pline de neliniște. Numai trenul stătea liniștit pe linie. Printre roți, pe fundalul luminos al cerului care înserа, se vedeau mișcînd doar niște picioare, grăbite să ajungă mai aproape de locomotivă. Deodată răsună o fanfară... O trompetă gălăgioasă zbieră sacadat, de parcă cineva arunca un scuipat asupra orașului. O melodie bine cunoscută răsună cu solemnitate deasupra luncii.

— Cîntă *Ternaţinala,* jigodiile ! mormăi, dintr-un şanţ, un dezertor cu părul vîlvoi.

— Ia spune-mi, îl întrebă un vecin, ce fel de oameni sînt ăştia, dacă şi la moarte vin cu muzica ? Poţi oare s-o dovedeşti cu oameni ca ăştia ?

— Iar tu eşti gata să tragi un bocet cu un prilej ca ăsta !...

De pe scările vagoanelor, de cealaltă parte a terasamentului, coborîră ostaşi roşii, astupînd toate luminişurile dintre roţi. Fanfara tăcu. O voce ascuţită dădu comanda :

— În tră-gă-tori !...

Capete ţuguiate începură să sară deasupra terasamentului şi se lipiră de şine. Se auzi încă o comandă dată de vocea aceea ascuţită. Dincolo de şine explodă o lungă fîşie de pînză, deasupra oraşului zumzăi un roi de bărzăuni de oţel. Apoi încă odată... Gloanţele cădeau ca grindina, sfîşiind cu vuiete şi scrîşnete tabla acoperişurilor.

Din gară răspunse o mitralieră, iar o surioară a ei ţăcăni de sub podeţ. Turuiră aşa vreo două minute şi apoi tăcură, de parcă s-ar fi înţeles.

Din şanţuri şi din luncă începură să bubuie împuşcături. Prin grădina publică, pe sub garduri şi pe lîngă zidurile mînăstirii alergau, încoace şi încolo, ţăranii. Drumurile se împestriţară de fugari. La bariere, călăreţii se învîrteau pe cai mînîndu-i pe toţi înapoi în oraş. Începură ciocniri între verzi.

Pe o stradă dinspre mănăstirea Sfinţilor Arhangheli galopa Iliuşka. Dintr-o străduţă ţîşni Vavila, tăindu-i drumul. Amîndoi îşi opriră caii în loc.

— Încotro alergi, Vavila ?...

— Un ofiţer a spus să aducem nu ştiu ce detaşament de acoperire în faţa gării. „Strîngeţi, zice, vreo două sute de oameni"... Lui îi vine uşor să dea ordine, dar unde să găsesc eu atîţia proşti ?

— Toţi, frate dragă, au luat-o la sănătoasa, nu li se văd decît călcîiele, dădu din cap Krapivin. N-ar fi rău să...

— N-ar fi rău să fugim şi noi, Ilia Petrovici, îl întrerupse furios Dudorov, pînă nu ne-au făcut căpăţînele ferfeniţă. Straşnică joacă aţi pus voi la cale, n-am ce

zice !... Acum, să încerci numai să te arăţi pe deal, nici măruntaiele nu ţi le mai strîngi.

— N-or să ne ajungă... Ne despart vreo trei verste. Eu mă duc la ai noştri...

Krapivin şfichiui calul cu biciul de amîndouă părţile, aşa cum fac ţăranii, şi porni înspre piaţă. Vavila se strîmbă, privindu-l din urmă :

— Călăreşte mai prost decît o muiere, şi se mai cheamă că e căpetenie !... Dracu să-l ia !

Îşi întoarse armăsarul şi o-ntinse la trap în afara oraşului.

În gară urlă o locomotivă. Îi răspunse o alta de pe linie. Ţăcăniră deodată amîndouă mitralierele. Ostaşii roşii săriră peste şine, se îndreptară din şale şi se răspîndiră într-un lanţ sinuos în luncă. Flancul drept se rări, se lungi şi începu învăluirea oraşului. Dinspre gară, venind în fugă, atacă un alt lanţ, mic şi pestriţ. Acesta învălui partea stîngă a oraşului.

Strigătele disperate ale verzilor alarmară străzile.

Toţi care-şi mai puteau mişca picioarele fugiră afară din oraş, pe lîngă mănăstirea sfinţilor Arhangheli. În faţă, ca întotdeauna, fugea detaşamentul călare. Zidurile străvechii mănăstiri se cutremurară de urlete şi tropăituri, apoi iarăşi se cufundară în somnolenţă. Detaşamentul dispăru după un deluşor.

Lanţurile celor care atacau se împărţiră în grupuri. Soldaţii curăţau străzile de rămăşiţele duşmane, îndemnîndu-se cu strigăte vesele. Duşmanii o luaseră la sănătoasa. Dezertorii întîrziaţi fugeau prin grădini, sărind gardurile. Dinspre marginile oraşului bubuiau de zor ultimele împuşcături.

Ostaşii roşii încercuiră oraşul. Fugari singuratici încercau să treacă printre lanţurile de ostaşi, dar darurile pe care le primeau îi dădeau peste cap şi îi linişteau pe veci. Alţii ştiau să se ferească cu dibăcie de gloanţe. La armată învăţaseră să fugă în zig-zag, şi acum învăţătura asta îi scăpa de la moarte.

Oraşul prinse iar viaţă. Din case ţîşniră în stradă locatarii. Două femei tinere alergară afară cu revolverele în mînă şi se alăturară soldaţilor. Fură întîmpinate cu o bucurie zgomotoasă.

Seara, dinspre spital, ieşi huruind o căruţă. Cînd se întoarse îndărăt, sub prelata ei se clătina la fiecare hurducătură, o încărcătură înfiorătoare. Se legănau braţe şi picioare întepenite, se vedeau feţe vinete de morţi, cu pete enorme de sînge negru închegat.

În odăile comisariatului militar judeţean Luka îi verifica pe dezertorii prinşi. Pe spinarea comisarului, sub bluză, se deschiseseră rănile cicatrizate, din care se prelingea sîngele. Ceilalţi insistau să meargă să se panseze. Tiurin nu le dădea ascultare şi continua controlul. Îl întoarse cu faţa spre lumină pe ultimul dezertor şi rosti scurt :

— Toţi să fie închişi !...

Îşi îndoi unul din braţe, duse dosul palmei la spinare şi cînd o trase îndărăt, privi îndelung la pata de sînge, fără să se gîndească cîtuşi de puţin la ea.

— Să fi pus mîna măcar pe o singură căpetenie din Zlîn ! Am prins numai plevuşcă...

În gară, locomotiva, avînd urme de gloanţe pe trupul ei mătăhălos, dispăru în bezna nopţii, trăgînd după ea un lung şir de vagoane. La cea de a doua staţie făcu cruce cu un alt tren. Vagoanele vuiau de cîntece, pe singurul vagon deschis scîrţîiau roţile cu anvelope ale unei căruţe verzi-cenuşii.

La marginile oraşului, întunericul nopţii mai era încă turburat de împuşcături. Oraşul nu reuşise să-i arunce afară pe toţi duşmanii, care se retrăgeau spre cîmp tîrîndu-se ca şerpii.

Dincolo de terasamentul căii ferate bubui o salvă de armă. Tot ce rămăsese de pe urma a paisprezece vieţi era acum doar o moviliţă proaspătă de pămînt într-o vîlcea, iar dimineaţa au fost lipite la colţurile de stradă liste zguduitoare, tipărite cu grijă.

Dimineaţa îşi arătă faţa senină şi plină de bucurie. Din căzărmi se înălţară şi plutiră deasupra oraşului notele unui cîntec. Pe străzile principale trecu spre mănăstire, un frumos automobil blindat, verde-cenuşiu, şi măruntaiele lui, în continuă mişcare, articulau parcă un cîntec delicat de campanie. La hopuri îi tresăreau uşor turnuleţele cu crenele, semănînd cu nişte coşuleţe de

nuiele. Nici nu-ţi venea să crezi că această maşină teribilă are un mers atît de uşor şi de melodios.

În urma automobilului blindat mergeau tropăind două companii de soldaţi. Cîntăreţii aceştia culegeau de la fereste zîmbete încîntate şi timide, răspunzînd la rîndul lor tot cu zîmbete, pînă ce dispărură în cîmpul nemărginit din spatele mănăstirii.

Dincolo de pădurile Zlînului, prin sate răsunară trist dangătele „de foc" ale clopotelor. Cetăţenii veneau la adunări ca la înmormîntare. Nu mai era timp de discuţii. Ascultau posaci ordinul care suna aspru :

— Detaşamentul va fi încartiruit la familiile dezertorilor. Gazdele îi vor hrăni pe ostaşii roşii pînă în clipa cînd vor apărea feciorii lor.

Lovitura nimeri în plin. Părinţii plecau să-şi caute feciorii, iar prin păduri verzii ţineau mitinguri.

La Ceaghino, o fată palidă, cu privirea rătăcită, scînteietoare, intră cu sfială la comandantul detaşamentului. Rosti în şoaptă cîteva cuvinte la urechea aplecată a comandantului. Detaşamentul, pus în alertă, se îndreptă spre şcoală. În odaie intrară numai comandantul şi învăţătoarea.

Pe un pat zăcea un bărbat scund. O jumătate a capului şi un braţ erau ascunse de un pansament făcut din fîşiile unei cămăşi femeieşti rupte. Rănitul era palid, istovit de foame. Comandantul dădu imediat ordin să fie transportat, însoţit de o gardă, la oraş. Bărbatul cel scund arătă spre fată :

— Să vină şi ea, altfel nu plec... Pînă una alta dă ordin să ni se dea să mîncăm pe săturate...

Satul Zlîn se închină supus învingătorilor. Din interogatorii rezulta un singur lucru : Iliuşka împreună cu banda lui dispăruse iar fără urmă. Ofiţerii o şterseseră pe altă parte. Pentru împăcarea conştiinţelor fusese organizat un proces demonstrativ, care acuza căpeteniile bandei. Toţi fură condamnaţi să fie puşi la zid şi să le fie confiscată întreaga avere. A putut fi executată numai partea a doua a sentinţei. Părinţii fură evacuaţi. Dar nimeni nu consimţi să le ocupe casele, îi înspăimînta numai gîndul acesta. Comandantul detaşamentului dădu

ordin să fie încuiate toate uşile, iar cheile să fie trimise la oraş.

— Acum e stăpînirea noastră şi n-avem de gînd să o lăsăm nimănui, să ştiţi ! îi avertiză la plecare ostaşii roşii.

Zile întregi căruţele ridicară nori de praf pe drumuri. Dezertorii se grăbeau, venind de unul singur sau în convoaie, să ajungă la Dolgorukov, şi împreună cu ei căruţele îi hurducau pe părinţii şi pe soţiile lor. În fiecare zi, mulţimi de oameni făceau gălăgie sub ferestrele şi în curtea comisariatului militar judeţean. În prima zi mulţi dintre ei fură luaţi la interogatoriu. Atunci mulţimea începu să se vaite :

— Să fim trimişi pe front, nu la judecată !... Am greşit şi vrem să ne răscumpărăm greşeala.

Cu acelaşi strigăt sosi a doua zi un nou val de dezertori.

Cererea nu le era respinsă...

II

Amicii din Zlîn au stat mai bine de o săptămînă pitiţi în ascunzişurile din spatele morii. Toţi au bolit din pricina apei din mlaştini, chiar Abram şi Vavila n-au scăpat de boală. În cele din urmă morarul şi-a trimis feciorul să le dea de veste :

— Fugiţi, a apărut un detaşament...

În cea de-a doua săptămînă pribegiră prin păduri, se ascunseră prin rîpi, înnoptară în stogurile de fîn. Luau de la cantonierii silvici pîine şi cartofi, plătind deocamdată numai cu promisiunile.

Ascunzişurile din rîpi şi din bungeacuri se goliseră. Pe locul taberelor bine cunoscute ale dezertorilor rămaseră doar colibe pe jumătate dărîmate, şi pe vetrele lor se mai vedeau mucuri de ţigări şi bucăţi de obiele murdare. Iarba creştea năvalnic, ascunzînd urmele unei vieţi pînă nu de mult clocotitoare.

Cea de a treia săptămînă aduse zvonuri îmbucurătoare :

— Detaşamentele au plecat...

Auzind vestea, zlînenii se îndreptară spre morar, ca să se mai întremeze.

Krapivin şi Salnikov mergeau la oarecare distanţă de ceilalţi şi discutau în surdină. Iliuşka se plîngea : reprezentanţii „uniunii" o şterseră de mult, lăsîndu-i pe cei şapte să plătească oalele sparte ; părinţilor lor le-a fost luat totul pentru păcatele feciorilor ; de mîncat şi de băut trebuie, iar toamna bate la uşă.

— Nu-ţi face gînduri negre ! îl consola Pavluşka. Găsim noi o ieşire. Nu sîntem din ăia care se dau bătuţi cu una cu două. Lupta rămîne întotdeauna luptă... Ascultă-mă, ce-ţi spun, o să mai aibă sovietele de furcă cu noi.

— O să nimerim din lac în puţ, răspunse acru Iliuşka.

Sizov îşi ducea anevoie capul lui greu, chibzuind cu îndîrjire ceva, de parcă ar fi urnit nişte pietroaie. Alături de el mergea săltînd Kulikov, sîcîindu-l cu întrebări neroade.

— Abram, ce se va întîmpla acum cu părinţii noştri ?...

Ochii lui mari se roteau zăpăciţi în orbite, faţa-i buboasă era toată creţuri. Abram se eschivă de la un răspuns direct :

— Ai răbdare, lasă-mă să cumpănesc bine...

Dar nu putea găsi nici o ieşire. Simţea un singur lucru : a pornit-o pe o cale alunecoasă şi are să tot meargă pe această cale, pînă cînd ori va pieri, ori îşi va atinge scopul, statornicind viaţa dinainte. Frămîntat de aceste gînduri dădu din cap deznădăjduit : asta o să fie la sfîntul aşteaptă.

Cel mai vioi păşea Vavila. Fără nici o sfială se ţinea aproape de Vanka Şcerbakov şi de însoţitoarea fidelă a acestuia. Pintecul Linkăi se rotunjise de-a binelea şi căuta să iasă din îmbrăcămintea bărbătească pe care o purta. Slăbise la faţă. Se urîţea din zi în zi şi ciupiturile trandafirii de vărsat se adînceau în obrazul ei. Dudorov o înghionti misterios :

— Îţi porţi icrele, femeie ? Grăbeşte-te, avem mare nevoie de războinici.

Vanka privi cu indiferență la însoțitoarea lui.

— Nu mai trăncăni, și așa mi s-a făcut silă de ea. Mai bine, spune-mi, ce ne rămîne de făcut ?

— Se știe ce... Căpeteniile noastre, de bună seamă, vor pune la cale o nouă campanie.

— Ei, asta nu-u, zise Vanka, dînd din mîini. Ar fi prea de oaie...

— Socoți că o nimerim iar cu oiștea în gard ? continuă Dudorov. Că, adicătelea, ne-ajunge săpuneala care ne-au tras-o de ne-au sfîrîit călcîiele ? La așa ceva, eu mă așteptam chiar din primele zile. S-au temut dracii de mere acre și s-au pomenit în putina cu varză murată.

Banda ajunse la un drum plin de hîrtoape. În stînga, făgașele de roți se pierdeau în dosul pinilor, în dreapta, printre trunchiurile copacilor, se vedea un luminiș.

— Unde am ajuns ? întrebă Iliușka întorcîndu-se.

Vavila se lăsă pe vine, își duse palma streașină la ochi și privi spre luminiș.

— O nimerirăm chiar la ocolul silvic Zlîn... Aici stă însuși șeful de ocol, cu brigadierul silvic și cu cantonierul.

Salnikov mîrîi cu tîlc și nu puteai să-ți dai seama de ce se bucura. Krapivin se uită întrebător la sfetnicul său.

— Ce-ar fi să încercăm să facem o revizie pe la ocolul silvic ? răspunse Pavluška la întrebarea mută a lui Krapivin. După toate probabilitățile, aici trebuie să fie ceva bani. Și apoi, pentru cele ce ne așteaptă în viitor, am face un antrenament util...

...Șeful de ocol, un om cu barbă neagră, sumbru ca și pădurile în mijlocul cărora trăia, tocmai se pregătea să tragă un pui de somn, după masa de prînz. Trei copilași se jucau pe sub fereastră, iar al patrulea plîngea cu foc în brațele mamei. Șeful de ocol, om blînd de felul lui, se învățase cu liniștea pădurii, iar țipetele acestea făceau să-i țiuie urechile. Se ridică necăjit din pat.

— Bagă-i ceva în gură ca să tacă. Îmi scoate peri albi...

— Las'că n-o să-ți scoată, răspunse calm soția. Mai bine scoală-te, că uite, o grămadă de lume dă năvală aici.

În tindă se auzi tropăit de picioare. Ușa se deschise. Înăuntru se strecură țeava unei arme, în urma căreia pătrunse în odaie un bărbat tuciuriu. În patul lui, șeful

de ocol tresări speriat. Își aminti de revolverul pe care îl ținea ascuns în sertarul mesei, însă genunchii îi tremurau și gura i se umpluse de salivă. Șapte inși înarmați îl cercetau cu atenție. Simți o durere ascuțită în piept. Încercă să-i întrebe pe acești musafiri cine sînt, dar nu reuși să scoată din gură decît un hîrîit, și rămase cu ochii holbați la ei.

— Dumneata ești șeful de ocol? întrebă politicos unul dintre oaspeți, înalt și adus din spate. Așteptă răspunsul și adăugă: Vrem să facem o revizie a casei dumitale de bani.

— Cum așa? bîigui șeful de ocol. Eu dau socoteală numai comitetului silvic și nu știu cine sînteți dumneavoastră. Nici n-o să fiu crezut...

— Fii pe pace, o să-ți eliberăm acte justificative. În ele se va menționa cine sîntem...

— Eu nu știu...

— Și nici nu trebuie !... îl întrerupse brutal unul fercheș și cam mototolit, în cizme cu tocurile înalte, lovind cu palma închizătorul armei. Scoate registrele !

— Și abacul, adăugă cel adus din spate.

Șeful de ocol strînse serviabil registrele de contabilitate de pe masă. Unul îi scăpă din mînă și se izbi de dușumea cu un zgomot care semăna cu o împușcătură. În bucătărie, soția speriată scoase un țipăt. Soțul voi să alerge la ea, dar doi găligani din rîndurile oaspeților îl opriră, apucîndu-l de umeri :

— O vom liniști noi...

Fercheșul smulse din cui un abac pătat de muște. Revizorul cel adus din spate găsi repede registrul de casă și începu să țăcănească cu bilele abacului. Judecînd după îndemînarea cu care proceda, se vedea că această treabă o cunoștea foarte bine. Fără să-și ia ochii de la registru, spuse scurt :

— Cerneală, toc și o riglă !...

Trase de-a curmezișul filelor cîteva linii groase.

— În casă trebuie să fie 47349 ruble... Te rog să le prezinți !...

Șeful de ocol, cu totul buimăcit, deșertă dintr-o mică lădiță de fier cîteva teancuri de „kerenci", legate strîns cu o sfoară. Tuciuriul le ridică de jos și, strîmbîndu-se,

le puse pe masă. Revizorul dezlegă tacticos teancurile şi numără banii. Oaspeţii îşi făceau semne şi rîdeau între ei. În bucătărie, nevasta şefului de ocol vorbea cu Linka, cum vorbesc femeile între ele.

Revizorul cel adus din spate puse de-o parte un teanc de bani :

— De ce sînt mai mulţi ?

— Sînt şi bani de-ai mei...

— Noi nu sîntem nişte jefuitori... Ia-ţi-i înapoi !

Întinse restul banilor şefului de ocol şi efectuă repede înregistrările de rigoare. Îşi aplecă într-o parte capul, admirîndu-şi opera şi întinse tocul fercheşului cu hainele mototolite.

— Semnează, Ilia ! Aici...

Arătă cu degetul locul din registru. Iliuşka se aşeză plin de importanţă pe scaun, mişcă tocul de cîteva ori deasupra hîrtiei şi semnă cu parafă... Peniţa se frînse şi stropi mărunţi de cerneală se împrăştiară pe filă. Revizorul aplică sugativa.

— Nu te obosi prea mult cu parafele, că ai să strici tot fasonul. Semnătura ta are să fie admirată de oameni de seamă.

La plecare îi dădu un sfat şefului de ocol :

— Îţi recomand să-i chemi aici pe cantonier şi pe brigadierul silvic, cîţiva martori în plus sînt întotdeauna folositori.

Oaspeţii neobişnuiţi trecură pe sub ferestre şi dispărură în pădurea de pini. Şeful de ocol îşi veni în fire şi apucă registrul de casă. La capitolul intrări era trecut totalul sumelor încheiat cu grijă, iar la ieşiri soldul şi adeverinţa de primire pentru o sumă identică, purtînd semnătura :

„Comandantul Detaşamentului din Zlîn
al
«Uniunii pentru apărarea Patriei şi Libertăţii»,
Ilia Krapivin"

Anul, luna şi ziua — după toate regulile contabilităţii. Şeful de ocol se miră fără să vrea

— Mari şarlatani !...

Într-o poieniță, zlînenii se așezară să se mai odihnească. Pavluşka scoase din buzunar banii şi flutură un teanc de bancnote deasupra capului :

— Ați văzut ?

— Dibaci ai lucrat, Danilîci, îl lăudă Dudorov. Dă-mi-i, baremi să-i țin nițel în mînă.

Salnikov îi aruncă banii lui Iliuşka, iar cu cealaltă mînă îi arătă lui Vavila ciuca.

— Socot că procedăm cu dreptate. Nu-i așa, domnilor ? Părinților noştri li s-a luat totul, iar noi vom lua bunurile sovietelor. La toamnă vom ieşi la drumul mare să rechiziționăm surplusul de produse. Ce, nu trebuie să ne hrănim ?

— Așa-i, îl susținu Vanka. Banii îi împărțim pe loc, sau cum rămîne ?...

Această întrebare directă şi neașteptată îi făcu pe zlîneni să se uite unii la alții. Pavluşka spuse aspru :

— Vom avea o casă comună şi cheltuieli comune. Nu sîntem tîlhari !...

Şcerbakov fluieră decepționat, schimbînd o privire cu Vavila. Dudorov mîrîi. Aruncă spre căpetenii o privire galeşă :

— Ce-ar fi să stropim această primă izbîndă a noastră ? Aş face rost de niște băsămăcel, iar voi, între timp, să vă duceți la moară. Aş putea găsi şi cîte o muieruşcă pentru fiecare dintre noi. Care-i rezoluția voastră ?...

— Ai să le cari tu în spinare ? întrebă Grişka.

— De ce eu ?... Caii comisarului sînt la dispoziție, i-am lăsat la un om de încredere.

— Să-i dăm voie, nu ? spuse Iliuşka îngîndurat, privind spre Salnikov. Să ne alungăm nițel aleanul.

— Să facem un praznic pentru prietenii pierduți şi... visurile pierdute.

— Vorbeşte mai pe înțeles, Danilîci, că mă apucă urîtul la niște vorbe ca astea, îl imploră țiganul.

— Bine, numără voturile.

Nimeni nu refuză o beție cu femei. Vavila se însufleți, începu să se agite şi să dea din mîini. Se aplecă şi-l întrebă în şoaptă pe Ilia, cu duioşie în glas :

— Tu, de bună seamă, o vrei pe Frosenka ?

În ochii lui negri și iuți scînteie bănuitor o sclipire de răutate.

— Pe alta... Froska n-are să vină într-o companie ca asta.

Vavila răsuflă scurt, dădu din cap de parcă ar fi vrut să scape de o povară care-i prisosea și observă chipul bosumflat al lui Șcerbakov. Alături de el, Linka bolborosea ca un samovar încins. Fața ei ciupită de vărsat era acoperită de pete roșii, buzele strînse îi tremurau. Vavila înțelese frămîntarea prietenului său. Flăcăul se bucurase de prilejul de a petrece și de a se vînzoli cu o altă muiere, dar îl împiedica ciuma asta cu nădragi de soldat. Și dinadins întrebă cît mai duios :

— Să aduc și pentru tine o muierușcă, Vanea ?

— Îi ajunge una ! se auzi glasul răsunător al Linkăi.

— Pe tine nu te tunde nimeni, așa că nu behăi ! Nu te-a întrebat nimeni...

Șcerbakov gîfîia din greu. Nările i se umflară, fața i se încruntă aprinsă de rușine. Zlînenii, zîmbind șăgalnic, așteptau răspunsul. Vanka le simțea privirile și se înfurie și mai mult. În sfîrșit, stăpînindu-se din greu, rosti răgușit :

— Adă-mi și mie dacă vrei...

— Vanka ! țipă devotata lui însoțitoare. Ai căpiat, pe semne ?

— Ce tot te ții scai de mine ? se răsti celălalt. Privește-te în oglindă. Semeni la mutră cu jivinele din pădure, n-am ochi să te văd.

Jignită, Linka se înfurie la culme. Uită de tot ce era pe lume, chiar de îmbrăcămintea pe care o purta, și începu să țipe cum țipă femeile, de te asurzea :

— Nu ți-am spus că am să fiu umbra ta ? Nu m-ai crezut ?... Și am să fiu ! Și nu te las să te înhăitezi cu tîrfele, tu ai nevastă.

— Nu cumva aia ești tu ?... spuse batjocoritor Șcerbakov.

— Ba căteaua popii !...

Înfuriată, Linka se năpusti asupra concubinului ei cu un noian de sudălmi dintre cele mai alese. Vanka încercă să-i răspundă cu aceeași monedă, dar mintea lui nici nu apucă să găsească o vorbuliță mai usturătoare, că încă

o duzină de alte sudălmi i se prăvăleau asupra capului. Vavila, compătimindu-şi prietenul, îl înghionti cu cotul:

— Dă-i una peste bot, ce mai stai ?...

Sfatul acesta îi plăcu lui Şcerbakov. Se năpusti asupra ei cu pumnii ridicaţi, dar Linka, cu o mişcare dibace, scoase revolverul şi i-l băgă sub nas :

— Încearcă numai, jigodie !... Crezi poate că nu m-am învăţat să trag ?...

Şcerbakov se opri brusc, ca un taur nărăvit care se pomeneşte că a dat într-un gard. Zlînenii se tăvăleau de rîs. Vanka îşi veni în fire, scuipă la picioarele Linkăi şi porni prin pădure, depărtîndu-se de drum. Vavila, care mergea alături, îi spunea în surdină cu un aer prietenos:

— Mai bine te-ai descotorosi de pupăza ta ! Aceeaşi ciorbă de varză în fiecare zi ; eu ţi-aş face rost de o supă fierbinte cu tăieţei, să te lingi pe buze...

Se aplecă, îl privi în faţă. Buzele lui Şcerbakov tremurau de mînie, iar în ochi i se citea atîta ură, că Vavila se simţi cam încurcat.

— Dă-le încolo pe toate, Vanea, o să treacă !... Ar trebui să bei nişte zeamă de buruieni, ca să te linişteşti.

Vanka tăcea. Dudorov se scărpină la ceafă şi-şi zise :

— L-au înfuriat foc pe băiat... Ehei, n-aş vrea să fiu acum în pielea Linkăi !

Aşteptă pînă cînd Vanka dispăru în brădetul des şi plecă după treburile lui.

III

Banda a chefuit toată noaptea în poienița din spatele morii. Dimineaţa, cu părul vîlvoi, mahmuri de băutură, îşi ziceau :

— Dacă bei — mori, dacă nu bei — tot mori, aşa că dacă petreci, apoi să petreci în lege !...

Femeile cherchelite picoteau. Vavila, amuzat, privi îndelung la feţele lor buhăite şi boţite, şi le zbieră drept în urechi :

— O să vă odihniți la morar, sau mai bine duceți-vă acasă ! Diseară veniți iar aici și mai aduceți și pe altele, o să tragem un chef și mai pe cinste.

Chiuind și fluierînd, o porniră la goană cu căruțe în județul învecinat, ca să jefuiască o făbricuță de spirt.

Caii sovhozului fornăiau în această goană nebună. În față galopa pe armăsarul său Iliuşka, avînd băgate de după curea grenade, care semănau ca niște mici felinare întunecate. La fiecare salt al calului, arma de pe spate se vînzolea în sus și în jos. În urma lui, Salnikov, adus din spate și ținîndu-se de oblîncul șeii, își bălăbănea stîngaci picioarele. Chipul boțit al lui Pavluşka radia o bucurie lăuntrică. Deseori își ajusta bomba și revolverul prinse de centură și striga pițigăiat.

Căruța la care erau înhămați doi cai se ținea cu greu după călăreți. Vavila mîna caii. În prima parte a drumului capul îi mai era tulbure din pricina beției, dar după prima verstă străbătută, miinile s-au făcut stăpîne pe hățuri, iar mahmureala de basamac parcă i-o spulberase vîntul. Dudorov se ridică în picioare și trase un chiot. Căruța începu să huruie pe drumul de pădure, de parcă nici nu atingea pămîntul.

Cei din căruță erau smuciți, cînd într-o parte, cînd într-alta. Linka, cu dinții încleștați, își înfipsese degetele în coșul căruței. Fața i se crispase de durere, îi venea să țipe, să sară jos. La un hîrtop mai adînc căruța o izbi cu putere și o durere ascuțită îi săgetă timp de o clipă pîntecul strîns încins. Se întoarse spre Dudorov, dădu să deschidă gura, dar Vavila privi la pîntecul ei atît de batjocoritor și de răutăcios, încît Linka își înghiți țipătul și se mulțumi să-și încleștezе și mai tare degetele.

Șinele de fier ale roților trosneau pe rădăcinile tari ale pinilor. Vavila urla ca turbat. Kulikov privea cu teamă înaintea roților și se mira cum puteau sta atît de nepăsători Sizov și Vanka. Cei doi ședeau calmi și posaci, și nu le păsa de hurducături.

Vanka arunca din cînd în cînd priviri fioroase spre însoțitoarea lui. Noaptea trecută, femeile cherchelite se dăduseră și la el, îl strîngeau în brațele lor fierbinți, însă Linka, asemenea unui cîine ținut în lanț, îl trăgea de mînecă la o parte. Ar fi vrut să-i dea o scatoalcă zdra-

vănă peste tîmplă, dar din tocul descheiat de la cingătoarea Linkăi rînjea batjocoritor revolverul, iar Vanka ţinea bine minte amenințarea femeii.

Sizov se cufundase în amintiri. Cherchelit, observase în dosul unei tufe de ienupăr, de la marginea unei poieniţe, o femeie voinică, se furişă pînă la ea şi o pipăi cu atîta zel, că femeia scoase un ţipăt de răsună toată pădurea. Ca un făcut, această femeie era chiar morăriţa. Abram nu-şi putu da seama de ce se ascunsese în dosul tufei. Bărbatul ei, beat, o auzi, se tîrî de lîngă focul de vreascuri, dar Vavila îl apucă de picioare şi se munci mult timp să-l convingă să stea locului, dîndu-i basamac, în timp ce Abram o duse pe morăriţă, pe braţe, în pădure. Se scufundă în trupul ei moale ca într-un aluat. Îşi aducea vag aminte de ceea ce a urmat : poate că morăriţa îl bătuse cu pumnii peste cap şi umeri, poate că nu... Dar mai apoi îl îmbrăţişa cu putere şi nu-l lăsa să plece de lîngă ea ; de asta Sizov îşi amintea foarte bine şi acum le zîmbea fîstîcit pinilor galbeni.

Drumul ieşi din pădure. Rămaseră în urmă pinii tineri şi rari de la liziera pădurii, căruţa mergea acum lin pe un drum de ţară. Străbătură în goană uliţa unui sat necunoscut. Oameni speriaţi începură să alerge încolo şi încoace pe lîngă case, găinile o zbughiră cotcodăcind din praful cald al drumului, stîrnind cu aripile lor norişori cenuşii. Ajunseră în goană dincolo de sat. În faţă se ţtea spre cer coşul fabricii, semănînd cu o lumînare roşie şi fumegîndă.

Se opriră în dreptul pivniţei. Linka şi caii rămaseră în spatele magaziei. Sizov, cu un topor în mînă, alergă spre uşă şi cu o izbitură smulse lacătul greu. Zgomotul loviturii acoperi o clipă vuietul făbricuţei. Cei cinci bandiţi se împrăştiară în diferite ascunzişuri, gata să ucidă.

De ferestrele cu grilaje ale fabricii se lipiră feţe de muncitori, prin uşile deschise se auzeau strigăte. Deodată se deschiseră ferestrele corpului administrativ şi patru arme împroşcară cu plumbi uşa pivniţei, deschisă. Bandiţii, din ascunzişuri, răspunseră cu o salvă. Cioburile de geamuri căzură cu un zăngănit tînguitor, gloanţele se izbiră de peretele de cărămidă, împrăştiind în jur un praf roşu. Corpul administrativ amuţi o clipă,

însă țevile armelor continuau să stea amenințătoare în ferestre, ținînd sub foc magaziile și ascunzișurile.

De sub pămînt vui vocea groasă a lui Sizov :

— Ajutați-mă ! Nu pot de unul singur...

Vavila o zbughi pe ușă înăuntru. Ceilalți întețiră focul, cînd în ușa pivniței apăru un butoi cenușiu cu cercuri de fier, cam de douăzeci de vedre. Se ridica săltînd pe trepte parcă era viu. Se zăriră o clipă chipurile încordate, stacojii ale lui Vavila și Sizov. Un glonț rătăcit găuri în două locuri butoiul. Două șuvițe subțiri și curbate de spirt țîșniră din butoi, scînteind în lumina soarelui. Cei doi amici se opintiră (de jos) și butoiul se rostogoli greoi peste ultima treaptă. O șuviță subțire îl izbi pe Vavila peste ochi. Acesta gemu, scoase o înjurătură lungă, cu înfloriturl, și-și ascunse capul îndărătul treptelor.

Cea mai grea parte a atacului banditesc de abia acum începea. Butoiul, săltînd pe pietricele, se rostogoli încet spre mijlocul curții. Abram și Vavila se pomeniră într-o capcană. Gloanțele zburau șuierînd peste capetele lor prin ușa deschisă și găureau butoaiele.

Banditii se zăpăciră. Salnikov își dădu seama că această încurcătură o să cureță jumătate din prietenii lui. Inima începu să-i bată neliniștită. Sări afară din ascunziș, ca și cînd ar fi fost luat de un val. Nimeni nu-și dădu seama ce se petrece, cînd el, cu strigăte și hohote, smulse de la centură grenada și, fluturînd acest cumplit felinăraș, dădu năvală spre ferestrele corpului administrativ. Acest atac temerar îi sperie pe paznici. Trei arme se izbiră cu patul de dușumea, țevile tresăriră. Însă cea de a patra armă se îndreptă spre omul acesta îndrăzneț, bubui și dispăru din fereastră.

Pavluska se îndoi dintr-odată din cauza izbiturii puternice și nevăzute. Mîna îi tremură. Bomba aruncată greșit descrise un arc de cerc, se lovi zăngănind de perete și începu să salte pe pămînt. Salnikov căzu. Începură să se scurgă secundele, chinuitoare ca moartea. Felinărașul de culoare cenușie mată zăcea liniștit pe pămînt, i se vedea doar mînerul galben. Ambele tabere încremeniră. Se auzi apoi o bubuitură puternică. Felinărașul dispăru, un nor negru se înălță spre cer. Văzduhul începu să țiuie.

Rănitul, cu chipul crispat, se tîra grăbit spre ascunzişuri. Iliuşka sări afară, îl apucă de braţ şi-l tîrî spre magazii. Pe urmele lor fu adus de-a rostogolul butoiul. Şuviţele de spirt care ţîşneau din el îi sufocau pe toţi cu mirosul lor ameţitor. Furios la culme, Krapivin îşi strînse banda ca să se pregătească de atac, dar, aruncînd o privire, îşi dădu seama de risc : cele patru arme apăruseră iarăşi în ferestre. Neavînd încotro, se lăsă păgubaş şi sări pe armăsarul negru.

— Se vede că nu ne vom putea răzbuna decît mai tîrziu... Tu, Abram, urcă-te călare, trebuie să ne acoperim retragerea. Ceilalţi în căruţe... Păziţi-l pe Pavluşka ca pe lumina ochilor !

Stăpînit de o furie neputincioasă, smulse de la centură o grenadă şi o aruncă peste acoperişul pivniţei. După prima grenadă mai zbură una, apoi încă una... Toate trei explodară zgomotos în mijlocul curţii, fără să facă nimănuia nici un rău.

De după un colţ, trăgea Sizov.

Caii speriaţi smuciră căruţa. Roţile lipăiră uşor prin arătură. În codirişca căruţei era butoiul, şuviţele parfumate de spirt care ţîşneau din el luceau în lumina soarelui. Vavila şi Kulikov sprijineau butoiul cu spinările. Vanka ţinea hăţurile. Prietena lui se aplecă deasupra rănitului şi îi strînse capul palid lîngă pîntecul ei umflat.

Armăsarul negru juca plin de neastîmpăr sub Iliuşka. Cei din corpul administrativ trimiteau spre bandiţi împuşcături rare, şi fiecare glonţ le ţiuia chiar deasupra capetelor. Krapivin privi înapoi. Căruţa ajunsese la şosea, un norişor de praf se înălţa la vreo două verste distanţă.

— Fugi, Sizov !...

Amîndoi îşi întoarseră caii şi se îndepărtară la galop în direcţii diferite. Cîmpul, cu pămîntul afînat, înăbuşi zgomotul copitelor. Schimbul de focuri încetă. Cînd paznicii alergară spre magazii, călăreţii reuşiseră să dispară după un dîmb.

La marginea satului se adunară iar. Caii mergeau la pas, spirtul plescăia uşor în butoi. Salnikov gemea pe genunchii Linkăi. Pe postavul bluzei creştea tot mai mult o pată de sînge.

Iliuşka veni mai aproape.

— Ei, cum e ?

Linka îşi ridică ochii şi răspunse în şoaptă, de parcă îi era teamă să nu-l trezească pe rănit.

— E rău ! Se zbate, bîiguie ceva...

Trecură prin sat la trap. Krapivin şi Sizov mergeau călare de ambele părţi ale căruţei, înfăţişarea lor sumbră şi ameninţătoare îi alunga pe curioşi. În urma lor ţăranii adulmecau aerul.

— Miroase frumos, Maică Precistă !...

Şi plescăiau din buze.

Lîngă pădure, Pavluşka îşi recăpătă cunoştinţa şi privi îndelung pe Linka cu nişte ochi tulburi.

— Împuşcă-mă !...

Linka se dădu speriată înapoi. Krapivin, de pe cal, se aplecă grăbit asupra lui :

— Cum te simţi, Pavlik ?

— Nu mai am zile de trăit, Ilia. Totul arde în mine, hurducăturile astea mi-au secat răbdarea. Aţi face mai bine să mă întindeţi undeva într-o poieniţă.

— Ajungem îndată la canton...

Se sili să pară foarte grav, dar în sufletul său jubila:

„Bine că nu m-au nimerit pe mine“ !...

Lîngă liziera pădurii părăsiră şoseaua. Căruţa se legăna pe făgaşuri nebătătorite. Butoiul răspunse cu plescăituri, dar prin găuri nu mai curgea : Vavila le astupase cu nişte dopuri de lemn.

Sub ferestrele unei căsuţe vechi şi aplecate într-o rînă Krapivin îi explică îndelung unui bătrîn sălbăticit, lăţos :

— Cu tovarăşul nostru s-a întîmplat o mare nenorocire. Deocamdată îl lăsăm la tine, o să ne întoarcem mai tîrziu cu un doctor. Păzeşte-l cum ţi-ai păzi barba, că noi nu ştim de glumă. Şi să-ţi ţii gura !... Sîntem ostaşi roşii, iar aici, după cum se vorbeşte, mişună bandiţii, ar putea să-l omoare. Ai înţeles ?...

Bătrînul dădea din cap, barba lui albă tremura de spaimă.

— Păzeşte-l şi nu trăncăni !... Grigori Matveevici, ai să rămîi să-i faci pansamentul. La nevoie caută-ne la moară.

Kulikov păli, începu să se frămînte, dar Abram îl întrerupse cu asprime :

— Nu te îndărătnici, Grişka !...

Banditul se zgribuli, cum îi era obiceiul, şi intră în canton, păşind încet şi cu un tremurici în picioare. Iliuşka îl privi neîncrezător din urmă :

— Are să fugă nemernicul.

— O să-i fie teamă !... Dar uite ce vreau să-mi spui, Ilia, nu-l lăsăm cumva pe Pavluşka la moarte sigură ? Paznicii de la fabrică o să-l înhaţe în primul rînd pe el.

— N-ai ce-i face, Abram !... Dacă-l ducem mai departe, are să moară pe drum, aşa că şi într-un fel şi într-altul îl aşteaptă acelaşi sfîrşit. Socot că paznicii nu vor îndrăzni să atace, pentru că sîntem mai mulţi...

Vorbind aşa, amîndoi îşi ascundeau privirile, ascundeau o bucurie josnică ce licărea în ele. Vavila ieşi pe poartă, ducînd cu el nişte bucăţi de frînghie. Le arătă bătrînului :

— Nu te necăji, bunicule, am să ţi le aduc înapoi, neapărat...

Legă bine butoiul de căruţă. După ce termină treaba, îşi suflă cu grijă nasul şi apucă hăţurile.

Căruţa se îndreptă în goană spre pădure.

IV

De pe prispă, bătrînul cantonier îi observa pe neobişnuiţii săi oaspeţi. Faţa lui de ţăran simplu, brăzdată de cutele bătrîneţii, cu barba lată, deasă şi căruntă, ascundea milă. Ochii lui spălăciţi răspîndeau şi ei milă.

Kulikov se agita fără noimă, dezbrăcîndu-l pe rănit. Toate simţămintele lui erau copleşite de o frică animalică : se gîndea că paznicii de la fabrică vor da de ei şi-i vor curăţa la moment pe amîndoi. Mai bine să moară numai Pavluşka. Din cauza asta Grigori Matveevici făcea treaba prost, întorcîndu-şi capul mereu spre ferestrele deschise.

Salnikov îi înţelegea neliniştea. Altă dată ar fi rîs pe săturate de fricosul său camarad, dar acum suferinţa îi secase toate puterile. Se îndoi cu o mişcare convulsivă

și privi îndelung cum i se smulgea de pe burtă cămașa udă de sînge, iar sîngele ieșea din rană ca unda unui izvoraș. Își pierdu pe nesimțite cunoștința. Apa rece îl făcu să și-o recapete. La căpătîiul lui, bătrînul cantonier îi întindea lui Kulikov un pumn de frunze late și zemoase de patlagină :

— Pune-le la găuri, o să oprească mai bine sîngele...

Împreună îi înfășurară mijlocul cu ștergare. Apa rece făcu să se mai domolească durerea. În cap îi răsuna melodia unui vechi cîntec de tîlhari :

Doborît așa
Ciukin îmi zăcea.
Trupul sfîrtecat
Și însîngerat...

Mai departe spusele cîntecului nu coincideau cu situația. Nu se putea să înlocuiești cuvîntul „capul", cum era acolo, cu „burta". Îi fu nițel necaz. Totuși îi plăcu această comparație cu legendarul tîlhar, și în suflet i se strecură speranța meschină că și despre el vor cînta oamenii prin sate, așa cum cîntă acum cuplete glumețe despre faptele bandei lor.

Kulikov se dădu într-o parte, îl măsură cu privirea pe rănit, de parcă și-ar fi admirat opera, apoi își înclină capul spre fereastră. Salnikov îi făcu semn cu degetul să se apropie.

— Dă-mi revolverul ! Apoi... o să adorm.

Revolverul greu îi trase brațul slăbit spre dușumea. Cu greu izbuti să bage arma sub pernă și închise obosit ochii. De obraz i se lipi o muscă. Mîna slăbită o alungă cu o mișcare anevoioasă. Degetele ca niște țurțuri de gheață, îi atinseră pielea încinsă. Își mișcă picioarele — și picioarele erau de gheață.

„Se vede că am pierdut mult sînge..."

Surprinse cu urechea niște pași slabi. Își întredeschise ochii. Kulikov se furișa în vîrful picioarelor spre ușă, făcîndu-i semn bătrînului paznic să vină și el. Amîndoi dispărură în tindă.

Durerea i se mai potoli, fie din pricina sîngelui pierdut, fie pentru că stătea liniștit. Avea senzația că cineva îi trecuse prin trup o sfoară aspră și trăgea de ea, cînd spre

spate, cînd spre pîntec. Și ața aceasta, pe toată lungimea ei, îi ardea măruntaiele.

Ochii, deși închiși, alungară somnul. Creierul nu voia să stea fără treabă. Gîndurile se înșiruiau fără nici o ordine, unul după altul, oprindu-se îndelung asupra unor fleacuri.

Pentru prima dată Salnikov se întrebă de ce fusese atît de imprudent să sară, cu grenada în mînă, într-un loc deschis. Ce a vrut să arate cu asta ? Și cui ?... Prietenii nu se îndoiau de curajul lui, timp de un an întreg nimeni nu-i aruncase vreo privire piezișă. Atunci, care diavol l-a făcut să iasă din ascunzătoare ? Aburul beției ?...

Pavluška își dădea limpede seama că rădăcinile nenorocirii se trăgeau de la beția din noaptea trecută. El, Pavel Danilovici Salnikov, cunoscuse pentru prima dată femeia. Înainte fusese idealizarea, tînjeala după un ideal necunoscut, cum i se părea lui. Și visase multe... Acum însă, la confruntare, totul se dovedi simplu și... plăcut. O nevastă de soldat, cîrnă și fierbinte, îl îmbrățișase și-i gungurise cu o compasiune izvorîtă din beție :

— Scumpul meu !... Stai singuratic, de parcă n-ai avea și tu parte la veselia noastră.

Salnikov se dădu mai încolo, dar muierușca se lipi și mai tare cu pieptul de el, aruncîndu-i răsuflarea drept în față. Gura ei mirosea a pîine coaptă și a basamac. Fostul licean nu observă cum Iliuška și Dudorov schimbară priviri între ei și nu mai ținu minte cum îmbrățișase trupul acela moale și docil. Mult timp se vinzoliseră, rîzînd cu hohote, pe mușchiul mătăsos. După aceea inima i se umplu de ardoare și temeritate, avu dorința să facă ceva cu totul ieșit din comun. Renunță la obișnuita lui prudență, fu de părere înaintea tuturor că făbricuța trebuie atacată, iar la plecare o rugă cu insistență pe nevasta aceea de soldat :

— Să vii neapărat deseară... Te rog foarte mult !

— O să vin, dragul meu, o să vin neapărat.

În ochii ei umbriți de oboseală și de aburii beției licărea acea bunătate de femeie ce nu mai stă să judece lucrurile.

Acum, nevasta de soldat o să vină în poiană, o să se așeze lîngă focul aprins, dar el, Pantik, nu va fi acolo.

Mare păcat !... S-ar fi cuvenit să trăiască şi să se bucure de viaţă... şi să tot trăiască !

Auzi un foşnet uşor aproape de ureche. Văzu, lîngă obrazul lui, un gîndac negru. Acesta, pe jumătate ieşit dintr-o gaură largă, afumată de opaiţe în cursul iernilor, îşi mişcă mustăţile şi se retrase apoi speriat. Pavluşka îşi trecu un deget peste grinda plină de găuri şi gîndi în sine :

— Seamănă întrucîtva cu noi...

Nu mai putea să zîmbească. Acest gînd glumeţ îi pătrunse în inimă şi i se păru dureros de adevărat. Iată unde a ajuns el, Salnikov, zace rănit într-un canton murdar şi necunoscut. Poate că o să moară din pricina rănii. Dar pentru ce ?...

Cînd porniseră la acţiune, spuneau :

— Propriile noastre convingeri ne îmboldesc la luptă împotriva bolşevicilor. Luptăm pentru libertăţi, pentru viaţa liberă a tuturor cetăţenilor. Jos asupritorii !...

La început luptaseră : omorau ostaşi roşii, îi atrăgeau de partea lor pe ţărani şi pe dezertori, au organizat atacul oraşului. E drept că şi atunci lupta lor duhnea a basamac, totuşi aveau un ţel, o justificare. După ce fuseseră aruncaţi din oraş şi înfundaţi în pădure, marile lor planuri se transformară în acţiuni meschine. Jefuiseră ocolul silvic şi apoi banii jefuiţi i-au dat pe băutură, au atacat făbricuţa cu un singur scop : să jefuiască şi să chefuiască.

Dincolo de fereastră, pinii foşneau înfundat. O adiere de vînt pătrunse prin fereastră. Cît de cunoscut îi era freamătul acesta prelung al cetinei ! La început îi păruse poetic, îi amintea de vremurile haiducilor, hrănindu-i propriile amăgiri. Dar astăzi — foşnet de pini, vuiet de codru întins, mîine — iarăşi acelaşi şi acelaşi lucru, oricît de poetic ar fi fost, i-au tocit prospeţimea. Freamătul nu mai părea poetic, ci batjocoritor şi răutăcios. Nu mai iubea pădurea. Se simţea atras de oraş, lîngă oameni şi cărţi, dar calea vieţii lui se îndrepta cu încăpăţînare spre întunecimea codrului.

Ah, cîtă durere îi pricinuiau aceste gînduri şi rana asta care-l chinuia !...

Cînd era sănătos, nu băga de seamă asta. Dar acum, în fiecare clipă rana îi pricinuieşte o arzătoare durere.

Tare ar fi vrut ca să nu mai simtă sfoara aceea aspră smucindu-i-se prin trup. Ajunge !... După ce va trece această durere, gîndul că e sănătos nu-l va părăsi niciodată şi-i va aduce o fericire nesfîrşită.

O pînză ca de muselină, udă şi moale, începu să-i înceţoşeze creierul. Gîndurile dispărură, nu mai rămaseră decît frigul din degete, oboseala, suferinţa.

Zgomotul unor paşi omeneşti grăbiţi îl readuse la realitate. Cînd ajunseră la ferestre, paşii amuţiră şi în locul lor se auzi o respiraţie grea, gîfîitoare. Rănitul începu să se mişte neliniştit.

În bătaia razelor piezişe de la scăpătatul soarelui se vedea peretele galben dintre ferestre. Pădurea fremăta. Umbra unui plop se legăna pe pata aceea galbenă. Frunzele tremurau, conturul umbrei se schimba mereu, ca pe un ecran.

— Pantik !... Pavel Danilîci !

Vocea aceasta alarmată alungă vraja jocului. Salnikov îşi întoarse cu greu capul şi-l văzu în fereastră pe Kulikov, palid şi tremurînd. Obişnuit cu alarmele înţelese într-o clipită situaţia. Se smuci cu tot trupul, dar parcă cineva îi înfipse în burtă o vargă ascuţită de fier şi îl răsturnă pe laviţă. În loc de răspuns, Grişka auzi un geamăt greu.

— Ce-i... cu tine ?

— Prietene, sîntem urmăriţi ! Am fost adineaori la marginea pădurii. Am văzut venind vreo cincisprezece oameni. Toţi sînt înarmaţi. N-ai putea cumva să te retragi în desişul pădurii ?

Pavluşka aşteptă pînă cînd durerea mai slăbi.

— Dar poate că o să treacă pe alături ?

— Mă îndoiesc... Mereu se trag spre şosea, caută să ne descopere urma. Iarba călcată se observă foarte bine la apusul soarelui.

Kulikov se zgîlţîia. Muşchii feţei se încordau, unele cuvinte îi ţîşneau printre dinţi şi vorba lui avea o rezonanţă neobişnuită. Ca să-şi ascundă frica, căsca deseori.

La cealaltă fereastră, vîntul flutura barba căruntă a cantonierului.

Rănitul mai încercă o dată să se ridice. Se ţinu cîtva timp în coate, stăpînindu-şi gemetele, apoi se lăsă păgubaş, pradă deznădejdii. Îl chemă pe consăteanul său.

— Vino, prietene, mai aproape !...

Grigori Matveevici şovăi, aruncă apoi grăbit o privire spre drum. Dar neobişnuitul cuvînt „prietene“ îl cîştigă. Se aşeză călare pe pervaz, aplecîndu-se spre capul palid şi asudat al lui Salnikov. Un picior îl lăsă totuşi afară.

Rănitul îşi mişcă buzele cenuşii şi tuşi ca să-şi dreagă glasul :

— Mergi sănătos, Grigori Matveevici !... Spune-le alor noştri că am murit ca un viteaz, nu ca o oaie rătăcită.

Scoase anevoie de sub cap vestonul împăturit :

— Să i-l trimiţi tatălui meu... Într-un buzunar e carnetul de însemnări. Vezi să nu-l pierzi ! Şi acum poţi să pleci...

Kulikov înşfăcă vestonul şi dădu să iasă pe fereastră. Deodată, tot sîngele îi năvăli în obraz : Pavluşka îl privea drept în ochi. Se citea atîta dispreţ în privirea lui, încît Grişka se cutremură.

— Pantik, ce-ar fi să încercăm să ne ascundem în pădure ?...

— Nu, grăbeşte-te să-ţi scapi preţioasa ta viaţă ! i-o reteză aspru Salnikov şi-şi scoase de sub cap revolverul. Kulikov se zăpăci. Ar fi vrut să-l ajute, dar simţea că-l întărîtă privirea aceea dispreţuitoare, iar frica îl zorea să fugă. Se trezi în el ciuda care-l stăpînea atît de des :

„Crăpă, atunci, cu mîndria ta blestemată cu tot ! M-am săturat de tot ce am înghiţit de la voi...“

Dar spuse bîiguind :

— Rămîi cu bine, Pantik ! Nu te supăra prea tare pe mine...

Salnikov se apucă să numere gloanţele din încărcător. Cînd în fereastră se făcu mai multă lumină, el îşi întoarse capul şi zîmbi amar văzînd fereastra goală. „Nu te supăra“ !... Mai bine l-ar fi întrebat dacă mai are timp să se supere. Şi de ce le place oare oamenilor să rostească vorbe prosteşti ?

Îl zări pe cantonier, care stătea în dreptul ferestrei. Aceeaşi bunătate caldă se citea în ochii bătrînului.

— Ţi-e milă, moşule ?

— Cum să nu-mi fie milă, dragule, dacă eşti atît de tînăr ?

Pavluşka îl întrerupse cu vocea frîntă :

— Îndepărtează-te, totuşi, de fereastră, că s-ar putea să dai de moarte pe degeaba.

Bătrînul îi răspunse cu un zîmbet. Plecă de la fereastră şi aţiţă îndelung focul, scormonind cărbunii din sobă. Ţinînd în mînă o surcea aprinsă, care pîrîia, se duse în colţul din faţă al odăii. Pavluşka rămase nemişcat, urmărindu-l atent pe bătrîn. Dar în curînd se aprinse o candelă. Vîrful roşu al surcelei se răsuci în jos. În dreptul candelei, apărură chipuri înfricoşătoare de sfinţi, înnegrite de funingine. Bătrînul se lăsă în genunchi şi cu gesturi largi îşi făcu cruce. Ochii lui cu căutătură aspră şi gravă se aţintiră întrebător asupra icoanelor.

Banditul simţi cum un simţămînt de sfiiciune pe care nu-l încercase din copilărie îi cuprinse pieptul.

— Mă pregăteşti de moarte ?

Cantonierul răspunse cu o voce solemnă :

— Orice se poate întîmpla în viaţa omului, toţi sîntem sub ochii Domnului... Iar tu să nu mai fii atît de trufaş !

— Ascultă, îl cunoşti pe Salnikov, Danila Mihailovici, din Zlîn ?

— Doamne !... se bucură cantonierul şi toată asprimea îi dispăru de pe faţă. Cum să nu cunosc un om ca dînsul ? A fost cel mai mare bogătaş din ţinut...

— Nu despre asta vreau să vorbesc... Cînd ai să fii vreodată la Zlîn, să-i povesteşti tot ce ai să vezi. Să nu uiţi nimic. Iar din partea mea să-i mai spui că am hotărît să procedez aşa cum am socotit că e drept... Ai să ţii minte ?

— Nu eşti neam cu dînsul ?...

— Ai să afli acolo...

Pădurea din apropiere se însufleţi de zgomotul vreascurilor care pîrîiau sub picioarele unor oameni ce înaintau cu fereală. Se simţi o adiere de vînt. Flacăra subţire a candelei tremură, se aplecă într-o parte şi se stinse.

Rănitul îşi dădu capul pe spate şi privi îndărăt spre colţul care se întunecase. Privirea lui încordată se stingea,

pe obraz i se aşternea masca împăcării din urmă. Spuse în şoaptă :

— S-a sfîrşit viaţa, bunicule !... Acum poţi să primeşti alţi oaspeţi.

— Hei, cine-i acolo ? strigă din pădure o voce puternică şi nerăbdătoare.

— Ce vă trebuie ? întrebă bătrînul, ieşind în cerdac.

— Vino încoace !

— Pentru ce ?

— Vino, dacă te chem !

Petele de soare dispărură de pe perete. Pinii se înălţau spre cer drepţi ca nişte lumînări ; se vedea printre ei vîrful întunecos al unui brad cu ramurile lăsate în jos, parcă obosite. Fostul licean simţi o milă nemărginită pentru viaţa lui tînără, pentru bradul acela singuratic. Contemplă pădurea cu privirile aţintite pentru ultima oară asupra ei şi îşi umflă puternic pieptul, de parcă ar fi vrut să absoarbă în el toate miresmele şi culorile pămîntului. Dincolo de perete duduiau înfundat vocile. Aceeaşi voce stridentă reteză tăcerea aspru şi răspicat :

— Nu umbla cu şoalda, că oricum îţi facem percheziţie !

— Dar eu ce spun ? răspunse calm bătrînul.

Se auzi un foşnet de paşi pe iarba moale. O şapcă mototolită apăru în fereastră şi se trase îndată în dosul peretelui.

— E aici !... Cel rănit...

Salnikov se culcă într-o rînă, îşi întinse o mînă, şi, fără să ochească, începu să tragă în ferestre. Numără fiecare împuşcătură. Cînd nu mai rămaseră decît două cartuşe, se întoarse pe spate şi parcă ascultă cu atenţie ceva care se petrecea înlăuntrul său.

În partea de jos a pieptului şi în burtă simţea o durere crîncenă, chinuitoare. Această durere alungă tot ce avea el în inimă şi în minte, lăsînd doar pustietatea şi indiferenţa.

— S-a dus viaţa...

Acest gînd nici nu-l sperie şi nici nu-i trezi mila. Ajunge !...

Cei de afară se înghesuiau în jurul cantonului. Cineva cu o voce răsunătoare dădea sfaturi :

— Prindeți-l viu, o să ne folosească mai mult !...

Salnikov, cu un zîmbet șters și trist, duse țeava la frunte. În ultima secundă și-l imagină iarăși pe tîlharul Ciurkin cu capul sfărîmat.

„Mă întreb dacă el s-ar fi priceput să facă ca mine..."

Oamenii de afară strigau și izbeau cu paturile armelor în perete :

— Ai crăpat sau ce ? Pentru ultima oară îți spunem : ori te predai, ori...

— Îndată ! șopti supus Pavluşka. Își încleștă dinții și, temîndu-se să nu se răzgîndească, apăsă dintr-o dată pe trăgaciul cald...

V

Iliuşka biciuia armăsarul de parcă ar fi vrut să-și răzbune pe pielea animalului toate eșecurile. Cravașa șuiera subțirel, Abram se legăna greoi în șa. Vavila, la rîndul său, dădu frîu liber biciului de piele, dar cu privirea îl urmărea atent pe Krapivin. În cele din urmă nu mai putu să rabde :

— Ilia, ai să sleiești de puteri armăsarul !...

Iliuşka smuci deodată frîul. Armăsarul își încordă gîtul și trecu la pas. Se simți un miros puternic de sudoare de cal. Bidiviii își legănau șoldurile, în vintre le apărură gropițe adînci. Un nor de tăuni se lipi de spinările lor asudate.

Sizov părăsi drumul și așteptă să-l ajungă căruța.

— Ce crezi, Vavila, au să-i găsească ăia pe ai noștri în canton ?

— De bună seamă ! îi asigură țiganul.

— Atunci de ce i-am lăsat acolo ?

Dudorov dădu din umeri și își umflă buzele de parcă s-ar fi mirat de această întrebare prostească :

— Grişka e fricos, o să șteargă putina cu o săptămînă înainte de a fi prins. Cît despre feciorașul de negustor, și într-un fel și-ntr-altul același sfîrșit îl așteaptă. Nu-ți poți coase mațele în pădure...

Iliuşka auzi ultimele cuvinte. Încetini armăsarul şi trase o înjurătură cu vocea lui spartă, holbîndu-şi la Vavila ochii plini de ură :

— Încetează cu trăncăneala... O să-l aducem mîine pe doctorul din Zlîn şi sub ameninţarea revolverului îl silim să-i facă operaţia. Iar Pavlik e mai bine să se odihnească deocamdată la canton. L-a hurducăit destul căruţa, cît p-aci să-l omoare...

— Mai ştii !...

— Ai să vezi mîine.

— Dacă n-o să vedem, atunci o să auzim, spuse Vavila, evitînd cearta. Se ridică în genunchi şi izbi cu palmele peste grămezile de tăuni. Caii tresăriră sub lovitura puternică. Printre degete ţîşni un lichid care-i înroşi palmele.

— Nu te băga nepoftit ! spuse scurt Vavila, adresîndu-se tăunilor dar parcă şi lui Iliuşka, şi ştergîndu-şi sîngele de pe mîini pe pantalonii lui Vanka. Şcerbakov îl privi nemulţumit, dar nu spuse nimic. Dudorov îi trase un ghiont sub coaste :

— Vanka, îţi pare rău de Pavluşka ?

Vanka se uită la Linka, apoi îşi suflă îndelung nasul în praful drumului.

— De ce taci, diavole pistruiat ?

— Ce-am căutat, am găsit...

— Aşa e, Vanteai !... Ehe-hei, dă-i drumul !...

Şi lovi caii. Căruţa trecu duruind cu mare zgomot prin arinişte, se apropie în goană de ferestrele casei morarului şi se opri. Dintre flori apăru faţa cîrnă şi dolofană ca un cozonac a morăriţei. La vederea lui Sizov, morăriţa se aprinse la faţă şi se îmbujoră pînă în vîrful urechilor.

Vavila zbieră dinadins, cît îl ţinea gura :

— Trr-r-r !...

Într-o altă fereastră apăru chipul buhăit şi somnoros al morarului, care căscă prelung, deschizîndu-şi larg gura :

— Aţi sosit ?

— Dar ce, credeai că o să înnoptăm acolo ? spuse Krapivin, aplecîndu-se din şa spre el. Ehei, ce te-om mai cinsti noi pentru prietenia pe care ne-o porţi !

Morarul se încruntă şi îşi linse buzele uscate ca după somn :

— Degeaba-s toate astea...

— Uite na ! spuse mirat Iliuşka. Îţi închipui că ne-am obosit numai pentru tine ? Pîinea nu umblă după burtă, vă poftim la masă să vă scărpinaţi la pîntec.

— N-am nimic împotrivă, începu să cedeze morarul, numai că după cheful de aseară, nevastă-mea bea într-una la cvas şi nu-şi mai poate astîmpăra setea.

— Muierile-s la moară ?...

— Au plecat acasă, spuneau că o să se întoarcă la asfinţit şi o să aducă şi un armonist...

— Aşa mai zic şi eu ! se bucură Iliuşka. Dă-i drumul în poieniţă şi ascunde caii...

— Haideţi, zmeilor !...

Vavila mînă voiniceşte caii spre magazie, coti apoi după colţ şi pe o potecă ce abia se deslușea şi dispăru printre pini. Conuri uscate pîrîiră sub roţi. Pinii, moleşiţi de arşiţă, tresăriră o clipă, apoi iarăşi încremeniră în amorţeală.

— Ilia, ce ne facem dacă urmăritorii dau peste noi cînd ne-om îmbăta ?... întrebă Abram.

— Or îndrăzni ei să-l atace numai cu patru arme pe Iliuşka ? spuse căpetenia bandei, ridicîndu-şi uluit sprîncenele. Se vede că în lipsa lui Grişka, toată frica a intrat în tine.

— Se zice că la nevoie şi un băţ poate trage cu puşca...

— Nu mai fi cu frica în sîn, îţi spun ! Dacă ţi-e teamă, du-te înapoi şi fă o recunoaştere...

Il arse armăsarului una cu biciul şi porni în galop pe urmele căruţei. Abram căzu pe gînduri. Îi rămăseseră bine întipărite în minte cuvintele lui Salnikov, care le recomanda prudenţă, şi iată că banda se pregătea să înceapă a doua noapte de chef în aceeaşi poieniţă. E drept că detaşamentele roşii s-au întors în oraş, dar s-ar putea să dea peste ei paznicii de la fabrică.

Pe una din coapsele lui Abram se lăsă o mînă grea. Se pomeni în faţă cu morarul, care-l privea iscoditor cu ochii lui mici, ce se mijeau printre gene.

— De ce stai aici, de unul singur ?

— Mi-e teamă să nu dăm de bucluc... Dar spune-mi, au venit ieri ceva oameni la moară pentru măciniș ?

— E încă devreme, de abia au început să secere grîul. Doar un pîrlit de țăran a adus la măcinat un sac de un pud. Dacă-l cinstiți, are să-și ia tălpășița.

Abram căuta mereu să se ferească de privirile lui iscoditoare. Lăsă frîul liber însă morarul îl apucă de mînă :

— Abram Stepanici, de azi dimineață tot vreau să te întreb... Spune-mi drept : nu te apasă nici un păcat față de mine ?

— Ce... ce vrei să spui ?

— Mi s-a năzărit că aseară ai pus laba, colo între tufe, pe nevastă-mea. Bănuiesc, după țipetele pe care le-am auzit... Am vrut să mă încredințez, dar Vavila nu m-a lăsat.

Sizov își dădu seama că cu cît mai gogonată va fi minciuna pe care o va spune, cu atît mai repede va fi crezută de morar. Scormoni tot ce-avea în cap, dar nu-i veni în minte nici o poveste cît de cît isteață. Se aplecă fistîcit spre morar și-i zise, privindu-l drept în ochi :

— N-o mai năpăstui degeaba pe nevastă-ta ! Nu vrem să facem nici un rău celor care ne ajută. Paguba ar fi mai mare pentru noi... Nevastă-ta n-a fost la petrecerea noastră. N-o să-ți ascund, am pus mîna pe o muierușcă. Grozav îi mai umbla gura. Cum erai amețit de băutură, ți s-o fi năzărit că-i glasul nevestei tale.

— Așa gîndesc și eu, dar nu strică să întreb, ca să fiu mai sigur, spuse morarul, căruia-i reveni dintr-o dată buna dispoziție.

— Pe ea n-ai întrebat-o ?

— M-a luat la sudălmi și nici nu știu ce boscorodea. Zi-i muiere și las-o...

— Păi vezi ?.. Gustări ai pregătit ?

— Sînt berechet... Am fript un berbec întreg.

— Foarte bine... Veniți și voi amîndoi la petrecere, băutura și mîncarea vor ajunge pentru toți.

Morarul dădu din cap :

— Nu, asta nu, muierea o las acasă. Să-mi fie inima liniștită... Care va să zică, nu pe nevastă-mea ai pus mîna ? Ha-ha...

În poieniță, lîngă cenușa rece a focului din ajun, stătea, ca un popic, butoiul. Bălăbănindu-și picioarele, Șcerbakov ședea pe el și se certa cu Linka. Aceasta, cu burta ei țuguiată, furioasă la culme, se repezea spre concubinul ei, vrînd să-l răstoarne împreună cu butoiul. Abram se duse pînă lîngă mlaștină, în desișul arinișului și a brădetului unde se vedeau două grămezi enorme de vreascuri, de fapt, două colibe joase, lipite parcă de pămînt. Rareori, banditii se ascundeau aici, nu voiau ca ascunzătoarea lor să fie descoperită de cineva.

În vreme ce ascundeau caii, Sizov îl rugă pe Vavila :

— Prietene, caută să-i dai de băut morarului, vreau să-l văd beat mort.

— Dar ce-i ?... Ți-a căzut cu tronc morărița ?

— Așa ceva...

— E dulce muierea, are o carne cum e cozonacul. Bine, o să fac cum zici !... Cu bunătățile pe care le avem acum, aș fi în stare să-l îmbăt și pe satana, să se întoarcă acasă fără copite.

Și-l bătu pe Abram prietenește peste spate.

Petrecerea se încinse în murgitul serii. Șase femei cu capetele înfierbîntate aduseră în poieniță un armonist. Îl așezară lîngă butoi. Armonistul își ridică fața lui ciupită de vărsat, avînd niște pielițe roșii în locul ochilor, și apoi degetele îi alergară vioi pe clapele armonicii. Din pădure, un glăscior subțirel și slugarnic behăi ca o oaie :

— Veselă viață mai duc oamenii pe-aici, Maică Precistă !... Pace cinstitei adunări !

— Cine tot îndrugă acolo verzi și uscate ? strigă Iliușka.

— Păi eu, un țărănuș dintr-un sătuc...

Apăru un omuleț jigărit și pletos. Barba lui subțirică părea sucită într-o parte, ca și toată făptura lui. Îl trecu un fior, apoi gura începu să-i turuie fără oprire, iar ochii căutau cu lăcomie spre butoi.

— Hai, mi-am zis, să viu și eu, poate, așa oropsit cum sînt, poate o să mă aleg și eu cu o stacană. Sînt băieți buni la inimă...

— Chiar așa ? îl întrerupse batjocoritor Dudorov.

— Zău ! se jură omuleţul. Nu degeaba e o vorbă : cui îi dă Domnul, acela n-are inimă să-i uite pe alţii... Butoiaşul vostru stă ca un popic ?

— Ba ca un popă...

— Ha-ha-ha, sînteţi oameni veseli, zău aşa ! N-ar strica să-l desfundăm. Poate vă ajut şi eu, hai ?

Rîvna slugarnică a omuleţului îi înveseli pe toţi. Rîdea şi el cu ceilalţi, dînd tîrcoale butoiului, şi mişcîndu-l uşor.

— Astîmpără-te ! se răsti la el Iliuşka. Mai bine ai aduce nişte lemne.

— O, lemnişoare ?.. Le aducem acuşica.

Şi fugi cît îl ţineau picioarele în desişul pădurii.

— Nu-i vreun spion cumva ? întrebă Abram, uitîndu-se la Krapivin.

Una dintre femei spuse cu sfială :

— Nu, e de la noi din sat... Om de treabă, numai că e beţiv.

— Dracu să-l ia !... Dă-i drumul !

Vavila aştepta de mult ordinul. Scoase ţăruşul care ţinea loc de cep dintr-o gaură făcută de glonţ şi aplecă butoiul deasupra unei găleţi. O şuviţă subţire de lichid începu să curgă. Mirosul puternic de spirt se amestecă cu mireasma pinilor. Vavila trase aer în piept şi adulmecă aburul tare al băuturii. Găleata în care curgea spirtul cînta încetişor. Omuleţul se întoarse cu un braţ de vreascuri şi umflîndu-şi nările, spuse :

— Ehei, fraţilor, te trăsneşte drept în nas... Dă-mi să trag o înghiţitură !

Dudorov băgă o cană în găleată şi o scoase plină ochi. Omuleţul îşi întinse braţele tremurătoare, îşi făcu semnul crucii şi-şi lipi buzele de cană. Cana îşi ridică încet fundul spre cer. Banditii rămaseră muţi de uimire. Musafirul însă îşi umflă ţanţoş pieptul sfrijit şi zise :

— O bucăţică de pîine...

— Eşti meşter la băutură, sfrijitule! atîta putu să spună Vavila. Morarule, dă-i o pulpă din faţă.

Omul zîmbea şăgalnic cu gura plină, molfăind friptura de berbec. Privindu-l, tuturor li se făcu şi poftă de mîncare şi sete de băutură. Vavila puse butoiul la loc şi astupă gaura.

— Ei, vi s-a dat o pildă... Cine vrea să ia din găleată, apa e în cealaltă găleată, dacă vreţi să subţiaţi băutura. Eu, vă spun drept, am să beau pentru odihna sufletului lui Nicolae al doilea, să-i dea Domnul împărăţia cea nemţească !

Abram îi puse în mînă armonistului o cană cu rachiu, iar în poala cămăşii un coltuc de pîine şi o bucată de friptură de berbec.

— Bea, armonistule, e greu să cînţi pe inima goală.

Toată lumea îi trăgea cu băutura : şi bandiţii, şi femeile. Linka sorbi o jumătate de cană, şi obrazul ei ciupit se acoperi de pete roşii. Ţăranul aţiţa focul. Flăcărui subţiri, pîrîind şi săltînd, cuprinseră repede vraful de lemne în lumina focului : cei din jur păreau stacojii. Vavila aruncă peste lemne o cană de spirt. Se auzi o bufnitură, şi lemnele fură acoperite de vîlvătăi. Ţăranul, pîrlit de vîlvătaia flăcărilor, se dădu înapoi :

— De ce strici bunătate de spirt ?

— Nu-i treaba ta !..

Orbul întinse fără grabă burduful armonicii. Melodia lentă şi tînguitoare parcă te legăna. Notele ei melancolice învăluiră poienița, îţi venea să plîngi cu lacrimi cuminţi de beţiv. În sunetul armonicii oamenii se apropiau mai des de găleată. Abram îşi aminti de Pavluşka şi izbi cu un tăciune în foc.

— La dracu' !... La ce-mi scoţi sufletul ?... Nu sîntem la înmormîntare... Cîntă-ne ceva vesel !..

Se înălţă un nor de scîntei, care se răspîndiră în cetina de deasupra capetelor. Orbul întinse o mînă :

— Cinsteşte-mă atunci !...

După ce bău, îşi şterse cu palma gura, apucă din nou armonica şi scoase un triil de părea că şi pinii vor începe să joace... Vavila tuşi. Sări în sus ca împins de nişte arcuri şi izbi cu căciula în pămînt :

— Ehehei, unde-s cei douăzeci şi cinci de anişori ai mei ?..

Se plesni cu palmele peste pulpe, apoi peste gură, făcînd un zgomot de parcă ar fi desfundat o sticlă, şi porni să joace, muncindu-şi de zor picioarele. Îi jucau şi mîinile, îi juca şi faţa, rînjind stacojie sub reflexele

focului. Limba şi buzele îi plescăiau în ritmul cîntecului de joc :

Iha-iha-iha-ha,
Eu la muncă n-aş mai vrea...

Cu toţii se prinseră într-un joc năvalnic, nestăvilit. Iarba sub picioare era strivită şi părea un fel de noroi verde. Juca şi căpetenia bandei, jucau şi femeile, fluturînd în locul băsmăluţelor smocuri de ferigă dantelată. Vîrtejul stîrnit de fuste legăna flăcările, te învăluia în norişori de fum. Pinii se clătinau de parcă erau beţi, ienuperii îşi fluturau ramurile ciufulite.

Şcerbakov şedea încă pe locul lui. Căpăţîna lui afumată de spirt se legăna în contratimp. Vanka îşi dădea şi el obolul la veselia generală, plesnindu-se cu palmele peste carîmbi. Nu mai putu răbda... Ca turbat, se aruncă şi el în joc, săltîndu-şi stîngaci picioarele, de parcă ar fi împărţit la ghionturi.

— Ihi-hi, vesel trăiesc oamenii pe aici ! se miră ţăranul, beat turtă, dîndu-se în patru labe la o parte să nu-l lovească picioarele celor prinşi în joc.

La una din femei, peste măsură de voinică, sînii i se vînzoleau sub jachetă ca nişte piftii. Cu o voce răguşită, în culmea veseliei, aruncă o strigătură :

Peste deal eu am trecut,
Cu Egorka m-am văzut.
Mi-a vorbit în chip şi fel,
Mi-a dat bani din portofel.

Vavila începu să se învîrtească în jurul ei. Ochii lui rotunzi străluceau sălbatic. O apucă cu mîinile, începu să o învîrtească în jurul lui, săltînd-o în aer. Amîndoi se rostogoliră în iarbă. Vanka se obişnuise de mult să ia exemplu de la prietenul său şi fugi printre tufe cu altă femeie. Linka sări în picioare. Sub un ienupăr, femeia rîdea cu sughiţuri, îşi mişca mereu capul într-o parte şi într-alta. Vanka o apăsă cu pieptul, lipind-o de pămînt, şi căutîndu-i gura care rîdea, în timp ce capul i se smucea ca turbat.

— Las-o, Vanka !

Şcerbakov fie că n-a auzit-o, fie că n-a vrut s-o audă. Linka se înverşună. Pălăria mototolită a lui Vanka zbură în foc, şi pe dată se răspîndi un miros de pîrlit. Şcerbakov, fără să se întoarcă, izbi cu pumnul din toată puterea. Lovitura nimeri, ca în aluat, în burta ţuguiată. Linka, suduind şi ţipînd, îşi înfipse mîinile în părul vîlvoi al lui Vanka. Întîi îi săltă capul, apoi tot trupul i se întoarse pe spate, ca un sac burduşit cu iarbă. Ochii lui plini de ură, înfierbîntaţi de beţie, scînteiară înfricoşător în reflexele focului.

— Îhî, l-a scos de pe muiere, de păr l-a scos... Ehei, Vanea-a ! — se auzi de alături vocea răguşită a lui Dudorov.

Lîngă butoi, Abram rîdea de se tăvălea pe seama morarului cherchelit, iar lui Vanka i se păru că toţi rîd de el, de înjosirea lui. Pe undeva, nevăzut, sta şi Iliuşka, de bună seamă, şi, cu un rînjet jignitor, îl privea şi el. Vanka închise ochii de ruşine. Apoi sări în picioare, şi pe buze îi apăru un zîmbet şiret de beţiv :

— Am făcut-o să ne veselim, iar tu ţi-ai închipuit cine ştie ce...

— Ţi-am spus că am să fiu umbra ta... Şi am să fiu ! zise Linka, agitîndu-şi fără rost braţele. Trebuia să te fi gîndit înainte...

— Vino la mine...

O apucă cu o smucitură de curea şi o răsturnă peste el. Linka, supărată, se zbătea să scape. Dar cînd Vanka îşi lipi buzele de gura ei, iar mîinile începură să-i pipăie pieptul bombat sub bluză, Linka se înmuie şi-i şopti :

— Vanea, nu aici !...

— Să mergem în pădure...

Ridicîndu-se, îşi mîngîie şoldurile şi o ajută pe Linka să se scoale de jos. Lîngă butoi, ţăranul beat bîiguia :

— Ăla în nădragi parcă-i o muiere... Eh, fir-ar să fie.

Şi-şi băgă cana în găleată.

Rîsul nefiresc de gros al morarului îi şfichiui urechile lui Vanka. Strînse spasmodic cotul Linkăi lîngă trupul lui. Drept răspuns, o mînă drăgăstoasă îi mîngîie blînd obrajii înfierbîntaţi.

În poieniță, armonistul cînta încet un cîntec tînguitor. Luna se furișa printre copaci. Pinii negricioși parcă dinadins le răsăreau în cale. Vanka se împiedică de o buturugă. Linka îi strînse mai tare mîna gungurind :

— Ce te trage la femeile astea ?... Prostuțule ! Ele se dau la tine fiindcă s-au îmbătat, pe cînd eu te iubesc. Și nu-s nici mai urîtă decît ele...

„Iar pe mutra ta, dracii au îmblăcit mazăre", adăugă în sinea lui Vanka. Și cu o voce tare rosti :

— Să mergem mai departe, la rîpă...

— De ce vrei la rîpă ? întrebă bănuitoare Linka.

— Nu chiar pînă la mal... Ziceam că pe pajiște o să ne fie mai moale. Și nici ceilalți n-o să ne stinghereaască...

De frică și nerăbdare, pe Vanka îl cuprinse un tremur de nestăpînit. Demult îi era silă de Linka din pricina celorlalți care nu-l slăbeau cu zeflemelile. Dacă nici în noaptea asta n-o face, atunci niciodată nu mai apucă să se scuture de ea. Nici gînd să-l lase în pace de bună voie. De furie, o apucă de umeri, o trase spre el și de-abia își stăpîni dorința de a-și înfige dinții în ceafa ei goală, între păr și bluză.

— Mai rabdă o clipă, Vaniușa, tălmăci Linka, cu mintea ei de femeie, tulburarea bărbatului.

Cei din urmă pini se dădură în lături. Luna le apăru în fața ochilor asemenea unui cățeluș alb. Sub picioare se întindea ca o pînză pajiștea de pe malul rîpei. Iarba, cenușie în lumina lunii, parcă dată ușor cu var, se isprăvea lîngă niște tufe. Jos, plescăia somnoros, apa.

Sîngele îi năvăli în cap. Vanka întoarse cu fața spre dînsul „umbra" lui nedespărțită, o strînse în brațe și cu o piedică o răsturnă în iarbă. Linka se miră, dar îndată bîigui, cum avea obiceiul, cuvinte duioase :

— ... De mult, scumpul meu, n-ai mai fost așa...

Și, drăgăstoasă, își lipi pieptul de capul lui Vanka.

Șcerbakov se întoarse puțin într-o rînă, făcîndu-și liberă mîna dreaptă. Linka aștepta cu răbdare. Pe șoldul stîng simți bluza udă de rouă. Voia să tragă sub ea ceva uscat și începu să cotrobăiască cu mîna, dar deodată degetele ei dădură de un obiect rece și tare.

Vanka își dădu seama că Linka va începe îndată să țipe, de va răsuna toată pădurea. Îi strînse cu furie gîtul,

îi astupă gura cu umărul, iar mîna dreaptă i-o vîrî sub coaste. O bubuitură surdă se auzi sub pieptul ei. Linka se smuci, braţele i se întinseră neputincioase pe pămînt. După a doua împuşcătură, horcăi de parcă cineva i-ar fi înfundat pentru totdeauna gîtlejul.

Vanka sări în picioare. Linka, întinsă la pămînt, zăcea nemişcată şi gura ei întredeschisă părea o gaură neagră. Rare picături de rouă luceau pe picioarele-i goale, vineţii. Ochii îi sclipeau, parcă erau vii. Şcerbakov lovi cu botul cizmei în umărul ei. Capul i se legănă de două ori şi tot de două ori sclipiră ochii şi se stinseră.

Se stîrni o pală de vînt. Mai de o parte, un plop fremăta neliniştit, pinii de deasupra capului sîsîiră prelung, de parcă ar fi pus în gardă pe cineva.

— S-ş-ş-ş...

Un fior îi trecu prin spinare şi i se opri în ceafă, ca şi cînd cineva i-ar fi strîns ghemotoc părul în pumni. Picioarele îi tresăriră, se pregătiră să fugă. Totuşi se sili să apuce cadavrul de subţiori, se dădu îndărăt şi-l aruncă sub malul abrupt. Rîul răspunse cu un plescăit zgomotos. Bulgări de pămînt răsunară căzînd în apă, rîul sfîrîi şi se bulbuci în dreptul malului.

— Să vedem ce fel de umbră mai rămîne din tine acum...

Plin de vînătăi şi de julituri, Şcerbakov se întoarse fuga în poieniţă. Focul era pe cale să se stingă, grămada de cărbuni încinşi răspîndea o lumină purpurie care te orbea. Sub adierea vîntului, cenuşa din jur unduia uşor. Vanka apucă un braţ de vreascuri şi le trînti peste tăciuni. Cetina de ienupăr trosni puternic. Flăcările izbucniră vuind.

Alături, dormeau, claie peste grămadă patru femei bete. A cincea, cea mai grasă, şedea turceşte lîngă ele. Dudorov zăcea trîntit pe genunchii ei şi-i lovea sînii cu palmele, în joacă. Femeia moţăia. Lîngă butoi sforăia orbul, mai la o parte se tăvălea pe jos armonica. Tot acolo, de gît cu ţăranul cel sfrijit, sforăia cu şuierături morarul.

Vanka luă spirt din găleată şi duse lacom cana de tablă la gură. Înghiţi tot spirtul, pînă la fund, stătu o clipă pe gînduri şi mai umplu odată cana. Vavila îşi

întoarse capul spre el. Aşteptă puţin, fără să-şi ia mîinile de pe sînii femeii, şi întrebă cu intonaţia lui obişnuită :

— Ai dat-o gata, Vanea ?

— Ce spui ?...

— Te întreb, dacă ai tocat-o la mir ?... Poţi să nu-mi răspunzi, nu e greu să ghicesc după mutra pe care o ai. Păcat numai că ţi-ai pierdut revolverul...

Vanka mîngîie tocul gol şi zise, ocolind răspunsul :

— Taci !

În poieniţă veni legănîndu-se Abram. Se opri lîngă foc, zîmbind unor gînduri tainice.

— Ei, s-a făcut treaba ? îl întrebă Dudorov întorcîndu-şi privirea spre el.

— Cam aşa, rîse cu o sfiiciune de copil Abram. Ce zici, o să se trezească repede ?

— Mi-am dat toată osteneala să-l îmbăt... Se cuvine însă, să-l încerc, nu-i mare lucru.

Apucă armonica şi se apropie tîrîş de capul morarului. Chiar la urechea acestuia prinse între genunchi clapele de tonuri subţiri, apoi, cu degetele, başii şi trase fără milă burduful în sus. Başii vuiră de parcă se puseră pe lătrat zece cîini dintr-o dată. Morarul nu făcu nici o mişcare. Dudorov îşi plecă urechea lîngă gura lui cărnoasă, căscată în somn, apoi ascultă şi răsuflarea ţăranului.

— Pentru vreo trei ceasuri, morarul, nu e primejdios, iar musafirul lui şi mai puţin, e beat mort.

— Zău ?.. Dracu să-l ia, putea să nu se bage !

— Sînt de aceeaşi părere cu tine, glumi Vavila, dar Sizov a şi dispărut în întuneric.

Năucit de rachiu, Vanka se legăna pe picioare în faţa focului. Ţiganul îl ridică uşurel de umeri şi-l aşeză peste grămada femeilor adormite, apoi se cuibări pe genunchii grăsunei.

— Trebuie să-ţi spun că oamenii nu ştiu să trăiască... Dacă încep să bea, se îmbată, dacă se apucă să facă dragoste, trebuie să-i smulgi cu sila. Nu eşti dintre ăştia ?

— Ia stai, se aude cineva fugind... ciuli urechile grăsuna.

Vavila îşi roti privirea prin întuneric, încremeni o clipă în loc, apoi se tîrî pînă la foc.

— Dacă-i unul singur, nu-i nici o primejdie... Trebuie să fie Grișka !

În poieniță veni în fugă Kulikov. Cînd ajunse lîngă foc, căzu grămadă la pămînt și speriat, își holbă mult timp ochii la Vavila.

— Ai sosit, Kuliciok ?... De ce așa repede ?

— Cei care ne urmăresc au dat de canton... După ce-au plecat mai departe, am vorbit cu cantonierul care mi-a spus că Panka s-a împușcat cu mîna lui.

— Și detașamentul ?

— S-a întors înapoi...

— Ei, pînă una alta, tu să taci din gură, îl sfătui Dudorov. Bea, mănîncă, poți s-o trezești pe oricare dintre muieri, să petreci cu ea, iar de plîns o să plîngem mîine... Haide, frumoasa mea, să ne dezmorțim nițel în pădurice.

Sub pini se strecura lumina zorilor.

VI

La Dolgorukov, sute și sute de oameni mai trăiau încă după obiceiurile vechi. Nici nu puteau altfel, pentru că acolo mai rămăseseră din cale-afară de multe vestigii ale trecutului. Clopotele bisericilor sunau ca altădată. Bisericile stăteau înainte pe locurile lor, ba în una din ele se aflau chiar moaștele unui sfînt de mîna a doua. Le-au dezgropat și au găsit oase și putregai. Le-au predat la muzeu, dar și acolo tot de trecut aminteau.

Sau, să luăm, de pildă, valul acela de pămînt...

Scund, cu marginile povîrnite, acoperit de tufe și de iarbă, valul de care vorbim încercuia ca un șarpe centrul orașului. În partea lui de sus șerpuiau poteci bătătorite, de culoare brun-gălbuie. Pe vreme de moină lutul se agăța cu îndărătnicie de tocurile încălțămintei.

Zeci de generații de locuitori ai orășelului Dolgorukov se plimbaseră pe străvechiul val de pămînt, minunîndu-se de acest colos :

— Ehei, multă muncă a fost băgată în el ! O să mai

stea el aici mii de ani, numai că o să se mai lase niţel în jos...

Pînă foarte de curînd şi stăpînirea ţarului părea la fel de solidă, de trainică, făurită să dăinuie cu veacurile. Dar s-a stîrnit la Petrograd un vîrtej şi acum parcă nici n-ar fi fost.

Deocamdată valul din Dolgorukov mai stătea pe locul lui sumbru, ca o amintire a trecutului. Niciodată nu va putea fi mutat de acolo de unde se află iar ca să-l dărîme, era păcat de muncă.

Dolgorukov avea acum un alt val trainic: partidul. Partidul şi-a înfipt rădăcinile adînc în pămînt; n-a fost în stare să-l dărîme nici atacul de astă vară, pornit de un judeţ întreg. Oamenii s-au obişnuit cu el aşa cum se obişnuiesc cu orice. Ploile au şters înspăimîntătoarele liste ale Cekăi judeţene, din memorie au dispărut zilele pline de nelinişte. Pe pereţii mănăstirii continuau să figureze inscripţiile negre care vorbeau despre grîne, dar şi cu ele oamenii se obişnuiseră şi nu-şi mai dădeau osteneala să le citească. Ce rost avea? Toamna iarăşi au început să scrîşnească pe caldarîm şinele de fier ale roţilor care opreau la centrele de recepţie, unde căruţele stăteau pe trei rînduri. Al patrulea rînd se căţăra pe valul de pămînt. Direct de la cîntar cartofii erau înmagazinaţi în nişte coşare făcute din lemn. În zilele de distribuţie, se deschidea jos o uşă de scînduri, şi vechiul val le dăruia din pîntecul lui spaţios cartofi oamenilor.

Lui Kozlov, croitorul roşu, îi venise ideea să transforme valul în beciuri. Cînd la comitetul judeţean de aprovizionare s-au luat în evidenţă toate depozitele şi oamenii nu ştiau cum să ferească cartofii de ger, ca să nu se mai distrugă, ca anul trecut, jumătate din rezerve, Kozlov făcu următoarea propunere:

— A sosit timpul să luăm din scurt valul oraşului. Ajunge de cînd tot stă fără nici un folos...

La glumele şi rîsetele tovarăşilor el arătă cum vede lucrurile şi cam ce ar fi de făcut şi zîmbetele ironice fură măturate, cum ai mătura nişte firimituri.

Numai Luka sezisă din zbor şi încuviinţă această idee fericită.

Tiurin trecuse între timp la comisariatul militar, iar la comitetul pentru combaterea dezertărilor îi luase locul Porîvalov. Braţul fracturat al lui Semion se vindecase strîmb, în locul ochiului pierdut apăruse un pansament alb, dar ochiul care-i rămăsese împrăştia mai multă lumină decît înainte, cînd îi avea pe amîndoi.

De la şcoala uzinei venea deseori la comitetul pentru combaterea dezertărilor învăţătoarea cu chipul palid, Kiseliova-Porîvalova. La apariţia ei, o altă lumină se aprindea în ochiul sănătos al lui Semion Kuzmici, iar chipul palid al Annei Mihailovna se înfrumuseţa cu un zîmbet sfios, abia perceptibil. Din obişnuinţă, învăţătoarea cea firavă tot mai visa la vremurile cînd duşmănia şi ura vor dispărea de pe pămînt.

Dar pornirile duşmănoase se înteţeau din nou. Lui Tiurin i se telefonase de la comitetul executiv din Zlîn :

„Iliuşka turbează de furie, de cînd s-a sinucis Salnikov şi ameninţă să-i răzbune moartea, cu nu mai puţin de douăzeci de comunişti".

Luka zîmbi : în plasa Zlîn nu era nici urmă de comunişti. În plasa Akulovo era unul singur, dar despre el avea cunoştinţă numai secretarul comitetului judeţean de partid.

După o săptămînă i se telefonă de la Akulovo :

„În pădure, dincolo de podul aruncat peste Nerekşa, banditii au omorît pe cetăţeanul Makar Teriohin"...

Teriohin fusese singurul comunist din plasă.

Cele povestite de soţia lui Makar fuseseră întregite de zvonurile care circulau. Reieşea că s-ar fi întîmplat în felul următor :

... Un mic detaşament înarmat adusese într-o seară în casa lui Teriohin un om legat. Cei din escortă au spus că sînt ostaşi roşii, iar cel legat era banditul Şcerbakov. Vanka plîngea şi se jura că e credincios puterii sovietice. În timp ce-şi bea ceaiul Teriohin a povestit cum a vrut la începutul primăverii, să-l omoare pe bandit, trăgînd de după şoproane cu o armă de vînătoare. A tras de două ori.

— Sprijini, va să zică, cu hotărîre puterea sovietelor ? l-a întrebat comandantul detaşamentului.

— Păi eu sînt comunist, a recunoscut naiv Makar. Cum aş fi putut proceda altfel ?

— Şi ai procedat just !.. Întrucît eşti un element conştient, trebuie să ne ajuţi să-l ducem pe individul ăsta la Ceka. Ai să ne duci cu căruţa ta, pe care preşedintele ţi-o va trece apoi la socoteală.

Dintre oaspeţi, Makar îl mai văzuse numai pe Şcerbakov. I-a dus cu căruţa. Cît timp au mers prin sat, Vanka s-a tot bocit cît îl ţinea gura, dar în pădure au sărit la Teriohin şi l-au legat. I-au ars picioarele la foc. După aceea s-au certat mult timp ca să hotărască al cui era rîndul să omoare. Toţi spuneau că e rîndul lui Kulikov, dar Grişka o ţinea una şi bună :

— Nu, eu mai bine am să stau de pază... Nu, nu, eu am să păzesc, în timp ce voi...

Şcerbakov a fost cel care l-a împuşcat pe prizonier. Cadavrul a fost găsit lîngă drum, iar calul şi căruţa au dispărut.

Toamna, lîngă acelaşi pod, bandiţii au oprit un convoi de căruţe ţărăneşti care transportau surplusul de produse agricole. Untul, ouăle, găinile, hrişca le-au luat în schimbul unor hîrtiuţe semnate de Krapivin. Ţăranii au înaintat adeverinţele la comitetul judeţean pentru aprovizionare. S-a cerut de urgenţă de la Ceka judeţeană o mostră de semnătură a turbulentei căpetenii, după care adeverinţele au fost acceptate în locul produselor care urmau să fie predate. Tot pe baza acestor adeverinţe produsele au fost înregistrate la pierderi. După asemenea succes, în sate şi cătune a început o goană speculativă după adeverinţele lui Iliuşka. A început să plouă cu chitanţe false.

La Zlîn a fost ucis un agent al comitetului judeţean pentru aprovizionare, un altul a fost omorît în apropierea oraşului. De bucurie, ţăranii au încetat să mai predea produsele agricole.

Luka turba de furie din pricina acestor eşecuri. Ar fi vrut o luptă pe faţă ! Însă bandiţii, asemenea unor purici cuibăriţi într-un cojoc miţos, erau imposibil de prins. Dacă ar cotrobăi prin sate, ei s-ar înfunda în desişul pădurilor ; dacă i-ar căuta în păduri, Iliuşka ar apărea în sate şi nu s-ar grăbi să ia drumul pădurii.

Cu ce momeală l-ar putea atrage oare ca să pună laba pe el ?

. . . . . .

PROCES-VERBAL Nr. . . . .

al şedinţei din 10.X.1919 a comitetului judeţean din Dolgorukov al P.C. (b) din Rusia

S-a discutat :	Se hotărăşte :
I. Despre lupta cu banda lui Iliuşka Krapivin, raportul tov. Tiurin.	I. Se vor constitui două detaşamente din cîte 7 oameni fiecare, formate din : a) ostaşi roşii din garnizoană, sub comanda tov. Tiurin, comisar militar judeţean, b) miliţia judeţeană, sub comanda şefului miliţiei, tov. Vorobiov. Conducerea operaţiunilor o va avea tov. Tiurin.

. . . . . .

... La Zlîn şi Akulovo fură trimise telefonograme : „Pentru lupta împotriva banditismului se deleagă un detaşament format din 50 de oameni. Se propune comitetelor executive de plasă să culeagă date în legătură cu deplasările bandei, pentru a informa pe comandantul detaşamentului. Comisarul militar judeţean, Tiurin".

Luka ştia că vestea o să se răspîndească în toate colţurile. Tocmai asta trebuia... Iliuşka, de spaimă, o să se retragă în susul rîului Nerekşa, mai departe de şoseaua principală. Ascunzişurile lui din păduri sînt oarecum cunoscute şi cercetările vor începe cu ele.

Dincolo de mănăstire, cele două detaşamente se despărţiră, Tiurin, însoţit de ostaşii roşii se îndreptă spre Akulovo, iar Vorobiov îşi duse miliţienii mai în stînga, învăluind pădurea dinspre apus.

În zorii celei de a treia zi de mers, detaşamentele intrară în codru. Ca un făcut s-a pornit o ploaie plicticoasă de toamnă. Ploaia cernea de sus, sîcîitoare, şi fiecare tufă era o ameninţare. Pădurea foşnea lipăind din frunzele ude.

Detaşamentele scotoceau prin cantoanele silvice. Cantonierii şi brigadierii silvici îi întîmpinau fîstîciţi pe aceşti oaspeţi muraţi de ploaie şi la toate întrebările îşi desfăceau braţele.

— Nu ştim, nu avem cunoştinţă...

Şi cereau să li se facă percheziţie...

Detaşamentul lui Vorobiov se apropie de locul de întîlnire stabilit prin itinerar. Le mai rămăsese în drum un singur canton. Din pricina cercetărilor care se dovediseră zadarnice şi a ploii care stăruia cu îndărătnicie, miliţienii îşi pierduseră spiritul războinic şi mergeau în dezordine. Însuşi comandantul moţăia în şa. Pantalonii lui bufanţi erau mototoliţi şi-i atîrnau jalnic.

Acoperişul de şindrilă al cantonului apăru de după brădetul des. Stătea acolo, liniştit şi paşnic, departe de drum. În dreptul ferestrelor detaşamentul îşi strînse rîndurile. Vorobiov dădu din cap :

— Ia întrebaţi ceva, ca să fim cu cugetul împăcat! Am putea să facem şi o percheziţie...

Vorobiov rămase în drum aşteptînd.

Zăvorul portiţei ţăcăni. Balamalele ruginite scîrţîiră tînguitor. Cantonierul ieşi afară. Miliţianul din faţă, căscînd de oboseală şi nesomn, rosti :

— Auzi, cetăţene, nu-s cumva la tine bandiţii ?...

Cantonierul mormăi ceva în chip de răspuns. În glas i se simţea spaima care-i sugruma cuvintele. Miliţianul se înfurie :

— Ce te foieşti ca dracu înainte de utrenie ? Ia dă-te la o parte !...

Portiţa, pocnind, se izbi de perete. Bubui o împuşcătură. Cantonierul o tuli cel dintîi la fugă în pădure, miliţienii alergară spre drum. Vorobiov, cuprins de spaimă, dădu pinteni calului şi porni în galop, îndepărtîndu-se de canton şi de detaşamentul pe care-l comanda. În urma lui bubuiră încă două împuşcături. Gloanţele se auziră izbind în copaci, iar de departe, de deasupra pădurii, răspunse ecoul.

Miliţianul cel curajos căzu pe spate şi lunecă încet, pe trepte în jos. Ochii lui, care nu apucaseră să se sperie, priveau acum cu mirare cerul cenuşiu şi şters. Chipiul

i se rostogolise pînă departe. Sub ceafă începu să se adune o baltă purpurie, sorbită, picătură cu picătură, de nisipul însetat.

Doi bărbaţi săriră peste cadavru, sloboziră cîte o împuşcătură şi dispărură în desişul brădetului.

În canton izbucni plînsul ascuţit al unui copil.

Comandantul, deşi ajunsese departe de ai săi, îşi mai cravaşa totuşi calul. Deodată începu să tremure de groază, mîinile lui, fără să-şi dea seama, smuciră frîul; un şir de siluete îi tăie drumul. Fugarul se îndreptă spre pădure.

— Hei, Vorobio-ov...

Vocea bine cunoscută îl opri locului. Din şirul de oameni se desprinse Tiurin, care-i întinse o mînă înghe-ţată şi udă :

— Mi s-a părut că goneşti spre noi toată banda... Unde-i miliţia ta ?

Vorobiov încercă să răspundă, dar abia reuşi să-şi mişte buzele livide şi uscate. Pe piept i se bătea ritmic o insignă metalică. Luka îşi holbă ochii şi făcu un gest deznădăjduit cu mîna pe care i-o întinsese lui Vorobiov.

— Fuga ma-arş !...

Pe drum se apropiau în fugă, în şir, cîte unul, mili-ţienii. Cel din faţă îşi pierduse din grabă arma. Tiurin îi întoarse înapoi şi-i fugări aşa pînă la canton. În urmă venea călare, tremurînd, Vorobiov.

Miliţianul ucis tot mai zăcea cu picioarele pe trepte, privind întrebător spre cer. Ploaia îi udase faţa cenuşie, îi pudrase cu picături minuscule părul aspru şi mustăţile. În adînciturile ochilor se adunase apa, care-i învăluia, cu un strat subţire, pupilele, de parcă ochii i-ar fi fost plini de lacrimi ca după o mare suferinţă.

— E cineva în casă ? întrebă Tiurin, bătînd în geam.

O femeie, cu un prunc la piept, îşi scoase capul pe fereastră. Printre degetele răşchirate ale mînii libere cu care-şi ascundea pieptul i se vedea pielea netedă.

— Numai eu cu copilaşii...

— Dar bărbatul tău unde e ?..

— Pesemne o fi fugit de frică în pădure...

— Cheamă-l !...

În pădure trosni o crenguță. De sub un brad rămuros apăru speriat cantonierul. Arăta ca o curcă plouată. La auzul pașilor lui hîrșîiți, toți își întoarseră capul. Pe măsură ce se apropia, omul își mișca tot mai încet picioarele, iar cînd ajunse la vreo zece pași, se opri și-și deschise cu greu buzele care-i tremurau :

— Bună ziua, tovarăși !..

Luka îl luă de mînecă și-l duse pînă la cadavrul miliționului care zăcea pe scări :

— Vezi ?..

Cantonierul își plecă capul și dădu din umerii lui uzi de ploaie...

— Văd...

— Din pricina ta a murit !..

— O, nu ! se dădu înapoi omul și vocea îi deveni dintr-o dată mai hotărîtă. Tovarășe comisar, în treaba asta n-am nici un amestec. E drept, au înnoptat la mine doi inși : unul parcă era țigan, iar pe celălalt îl chema Vanka. Cînd s-au apropiat milițienii, țiganul îmi zice : „Spune-le că nu e nimeni în canton, noi o să ne ascundem în tindă. Dacă ne dai de gol, primul glonț va fi al tău.“ Ce era să fac ?.. Femeia mea era moartă de frică, și pe mine mă treceau toate nădușelile. Am ieșit... Cu gura le spuneam una, iar cu ochii clipeam cu înțeles, arătînd înapoi, cum că sînt aici. Ar fi trebuit să arăt cu mîna, dar ca un făcut, portița era deschisă, m-ar fi omorît pe loc. Se vede că ei — și cantonierul arătă spre milițieni — n-au priceput...

— Trebuie să recunoaștem că așa a fost ! confirmă miliționul care-și pierduse arma : El, de cum a ieșit din casă, a început să se strîmbe, dar numai dracul ar fi putut pricepe ce însemnau strîmbăturile alea. Eu, de pildă, mi-am zis că vrea să ne ducă...

— Așa-a, spuse tărăgănat Tiurin, măsurîndu-l din ochi pe cel fără armă. Și, zi, ți-ai aruncat arma ? Așa îți era mai ușor să fugi ?... Caut-o, drăguțule, caut-o neapărat și apoi să-ți înaintezi demisia din miliție. Ai auzit ?.. Se vede că v-ați pus în gînd s-o luați la sănătoasă, pe urmele curajosului comandant, că, de, aveați un exemplu de toată minunea !

Vorobiov se aprinse la față. Pe pielea udă apărură broboane de sudoare. Apoi fața lui păli și buzele livide îi tresăriră nervos. Rosti cu o voce de birocrat :

— Tovarășe Tiurin, eu vă rog...

— Da, sînt Tiurin ! îl întrerupse comisarul militar și simți în el o dușmănie oarbă față de acest cancelarist. De douăzeci și opt de ani lumea mă cunoaște sub acest nume. La rîndul meu, vă rog : prezentați un raport comitetului județean de partid și cereți să fiți mutat într-un post mai potrivit. Trebuie să vă spun, nu corespundeți funcției. E limpede, nu ?... Dacă nu veți binevoi s-o faceți, atunci am să raportez eu cînd mă voi întoarce.

Așteptă un răspuns, însă Vorobiov, privind în altă parte, stătea cu capul plecat și tăcea. Tiurin, cu o expresie de silă, măsură din creștet pînă în tălpi făptura lui, întotdeauna ferchezuită, acum pleoștită de tot. Un dezgust pe care nu și-l putea stăpîni se născu în el față de acest membru de partid care se făcuse de baftă. Își întoarse repede fața într-altă parte, de frică să nu spună ceva necugetat.

— Miliția poate să se întoarcă în oraș. Să-l ia și pe cel ucis... Cantonier !

— Eu, tovarășe Tiurin !...

— Ai făcut armata ?.. Se vede după ținută... Cu tine vorbim mai tîrziu, deocamdată dă poruncă să se pună samovarul.

Și, pășind peste brațul întins al celui ucis, intră în casă. Pe urmele lui intrară și ostașii. Umiliți, milițienii se învîrteau pe lîngă cerdac, rușinîndu-se unul de altul.

VII

Sub tălpile cizmelor și galoșilor scrîșnea nisipul ud. În fața comitetului executiv al plășii se strînseseră țăranii și făceau larmă. Însuși Tiurin, consăteanul lor Lukașka Tiurin din Akulovo, venise în sat împreună cu un detașament. Ce-o să mai fie oare ?...

— A venit pentru sufletelul meu, altfel nici nu se poate, se plîngea prin mulțime tatăl lui Iliuşka. N-a putut să-i plătească pentru bătaia pe care a mîncat-o şi acum vrea să se răzbune pe un tată bătrîn.

Barba lui latră se îndoia pe piept, stătea cu fruntea în pămînt, parcă era taurul satului. În ochi i se citea o veche dușmănie pentru tot ce vedea în jur, iar în voce — o supunere prefăcută. Le părea tare ciudat consătenilor să-l vadă pe Petruha Krapivin, bărbat zdravăn, ajuns la ananghie.

— Ei, poate că n-o să se agațe de tine...

— S-au şi agățat... Făbricuța mi-au luat-o, toate vitele mi le-au împărțit altora. Zic, slavă Domnului că mi-au lăsat casa şi nădragii,

— Lumea vorbește că Iliuşka a făgăduit că pentru fiecare vită care ți s-a luat are să-ți cumpere două în loc.

— Ai auzit tu asta ? strigă Piotr, ridicîndu-şi țanțoş capul şi năpustindu-se cu pieptul înainte asupra țăranului. Ai auzit cu urechile tale ?

— Zvonurile au umplut pămîntul...

— Zvonurile ? Vezi să nu se umple cu altceva.

Țăranul o tuli din fața lui Krapivin. Grozave vremuri au venit : trebuie să-ți fie frică de toți !... Dacă te dai bine pe lîngă tatăl lui Iliuşka, s-ar putea ca Lukaşka să-ți strîngă chinga : dacă faci cu ochiul lui Tiurin, Krapivin te privește chiorîş. E mai bine să te ferești de toți, ca să nu dai de belea...

Luka şedea la fratele lui. Amîndoi beau ceai din coajă de pîine prăjită. Semănînd la față unul cu altul, amîndoi vînjoşi şi bine legați, cu oasele mari, frații se priveau unul pe altul cu niște ochi la fel de cenuşii, iar privirile lor erau hotărîte şi îndărătnice ca ale țăranilor. Din pricina frigului, Luka tăbărî asupra ceaiului, sorbind, fără întrerupere, pahar după pahar. Nasul şi fruntea i se acoperiră cu broboane de sudoare. Cu cotul stîng se sprijini de masă, ținîndu-şi în față şi acum, din obişnuință, brațul vătămat de glonț.

Pe masă era o grămăjoară de felii de pîine. Luka, parcă nu şi-ar fi dat seama ce face, înfuleca de zor din

pîinea fratelui. Nici o clipă nu i se odihnea fața, mușchii tîmplelor și fălcilor îi săltau într-una. Fratele lui îl privea ironic. Cînd se terminară feliile de pîine, strigă spre odaia de-alături :

— Mai dă niște pîinică !...

După despărțitură se auzi un mîrîit, așa cum mîrîie o pisică cînd vrea să alunge o altă pisică de lîngă o bucată de carne. Prin deschizătura perdelei murdare apăru întîi o burtă bombată ca o minge, iar în urma ei o femeie tînără, cu o jumătate de pîine în mînă. Aruncă supărată pîinea pe masă, apoi dispăru. Luka își tăie un coltuc și-l puse pe farfurioară. Scobi mult timp cu cuțitul într-un borcan, ca să scoată de acolo o bomboană.

— De mult n-am mîncat pîinică de casă...

— Da, e bine s-o înfuleci, dar cum o dobîndim noi, țăranii...

— Lasă-te de tînguieli, spuse, încruntîndu-se nemulțumit, Tiurin. Nu fi și tu ca ceilalți, nu încerca să mă înduioșezi, că tot n-am să te cred.

Fratele se îmbufnă, în ochi i se aprinse o licărire de încăpățînare țărănească :

— E ușor de vorbit despre alții ! Voi, la oraș, știți o singură vorbă : dați-ne !... Dar nouă cine să ne dea ?

— Va veni timpul și o să vă plătim cum o să putem.

— Numai cu făgăduieli nu ajungi departe...

— Asta-i drept... Dar și tu, frate dragă, caută să privești ceva mai departe de vîrful nasului, poate ai să deslușești în alt fel lucrurile.

— Le-am deslușit de mult... Întîi și întîi, Doamne ajută, trebuie să vă dăm aproape jumătate din recoltă.

— Asta, frățioare, e la mintea cocoșului...

— Apoi, mai trebuie să faci rost de încălțăminte și de îmbrăcăminte pentru ai casei...

— Și asta e la mintea cocoșului...

— Ce să mai deslușesc ? Așa stau lucrurile : cînd e vorba să ne dați voi, păsuiește Doamne, iar cînd trebuie să dăm noi, apoi musai să dăm.

Luka asculta zîmbind spusele fratelui său. Semănau la față, dar nu semănau la gînduri. Fratele cel mare nu s-a dezlipit de pămînt, iar cel mic, încă din tinerețe, e

la oraș. Oare va veni vremea să-l înțeleagă fratele pe frate ? Oricum, va trebui să-l înțeleagă !...

— Privește înainte, dragul meu, peste vreo cinci anișori, sau chiar peste zece, și ai să deslușești niște lucruri care o să-ți meargă la inimă, dacă deocamdată le vezi pe toate în negru. Dacă vii în oraș, să dai pe la mine, acum mă grăbesc să merg la adunare.

Sculîndu-se de la masă, își verifică din obișnuință tocul revolverului.

— Eh, frățioare ! Mi-aduc aminte că altădată aveai capul mai luminat...

— Țesător din Dolgorukov ! îi aruncă o vorbă din urmă, încruntîndu-se, fratele mai mare : „Privește înainte, cică, peste zece ani !“ Dar poate că pînă atunci n-o să mai rămînă din noi nici măruntaiele ?

De dincolo femeia începu să se văicărească :

— Ai fi putut să-l rogi să ne scutească, barem pe jumătate, că el, zic oamenii, e un fel de căpetenie acolo la ei. Cinstește-l ca lumea. Mai știi, poate o să-și dea silință pentru neamurile lui.

— Taci tu, că nu-s alții mai proști ca tine... „Predările, zicea, nu mă privesc pe mine, treaba mea e cu armata“. Parcă poți s-o scoți la capăt cu ei ?

Tiurin își imagina cam ce au să spună cei doi după plecarea lui, știa chiar vorbele cu care o să-l ocărască cumnata. Rea nevastă și-a găsit frate-su. De ce nu s-a uitat bine, prostul de el ?

Aruncă o privire iscoditoare asupra satului în care se născuse și crescuse.

Și-aduse aminte că pe-alocuri stăteau niște căsuțe aplecate într-o rînă, uneia din ele i se prăbușise acoperișul. Cercetă cu privirile și văzu că în acele locuri se ridicau case noi, cu pereții galbeni, dați de curînd la rîndea. Pe pajiști se vedeau bîrnele gata pregătite. Luka clătină din cap :

— Se vede că cei din Akulovo fură zdravăn lemne din pădure...

Spre sovietul de plasă se îndreptau în grabă, mergînd de cîte unul, țăranii întîrziați. Lîngă cooperativa de consum, pe un stîlp scund ședea o pisică neagră, iar înaintea ei, jos, cu lăbuțele din față ridicate pe stîlp,

lătra un cățel galben. Coada lui sucită într-o parte se mișca bătăios. La fiecare lătrătură, cățelușul își smucea botișorul în sus. Pisica tresărea, lovindu-l pe zurbagiu peste bot cu lăbuța ei moale. Și amîndoi se bucurau de această joacă.

Fără să vrea, Luka se opri și începu să privească amuzat la cei doi.

— Bună ziua, tovarășe Tiurin...

Un băiețaș voinic, cu obrajii rumeni, îi apăru în față. În mîna dreaptă, dată în lături, se bălăbănea căciula pe care și-o scosese din cap, în vreme ce ochii lui albaștri îl cercetau atent pe comisar.

— Aha, Minka ! îl recunoscu Luka. Mergi la școală, nu ?

— Păi, cum altfel ?...

— N-ai văzut încotro au luat-o ostașii roșii ?

— Sînt la adunare. M-au trimis să te chem.

— Foarte bine, o să mergem împreună... Ia ascultă, măi, se zice că ai vrea să te faci bandit ?

Și-l zgîlțîi prietenește de umeri. Minka își umflă burta, trăgîndu-și căciula pe ceafă.

— Ce mai vorbă ! Am să plec la oraș, la învățătură.

Pe sub teii bătrîni, vîntul fugărea grămezile de frunze de culoare galben-cafenie. Un susur continuu clătina ramurile golașe, și cele din urmă frunzulițe tremurau și cădeau la pămînt ca niște cerculețe moi, vopsite cu ocru.

— Minka, aici l-au bătut pe comisarul din Zlîn ?

— Aicea... Colo, sub teiul cela, a rămas întins la pămînt, iar învățătoarea din Ceaghino ședea lîngă el și se lovea cu capul de copac. Urla cît o ținea gura... I-am dus pe amîndoi cu căruța la Ceaghino.

— Ehei, se vede că tu ești bun la inimă, nu-i așa ?

— Ba nu-u !... Ea mi-a făgăduit trei cărți. Frumoase cărți, au și poze.

Cei din Akulovo se îngrămădiseră în partea ferită de vînt a clădirii comitetului executiv al plășii. În cerdac, ostașii vorbeau cu țăranii. Unul dintre ei strigă :

— Caută de înțelege !...

— Nu mai avem ce înțelege, de mult am înțeles totul. La noi, aici, nu numai capul, și coșarele înțeleg totul.

— Da, cu multă minte v-ați mai ales de la coșarele voastre !

— Li-ni-ște !... Vine Tiurin...

— Hei, Luka, să dai din gură mai repede, pînă nu încep să ne curgă mucii de frig. Nu sîntem la Sînpetru, ci la Pocroave...

Un ostaș slăbuț și negricios stătea zgribulit. Cu palmele vîrîte în mînecile mantalei, tropăia pe loc pe pămîntul înghețat. Arma din spinare sălta o dată cu el.

— Joacă, tovarășe, să se îndese în burtă bucatele țărănești.

Ostașul se opri și arătă cu degetul peste umăr :

— Poate mă invidiezi și ai vrea să cari și tu una de asta în spate ? Spune-i lui Tiurin...

— Nu e pentru noi așa ceva...

— Atunci nu mai trăncăni !

Peretele de cojoace se dădu în dreapta și în stînga, lăsînd un culoar de trecere. Țăranii asteptară să treacă și ostașii roșii în urma lui Tiurin, însă aceștia se strînseră mai departe și așteptau în liniște. Tiurin lăsa întotdeauna detașamentul la o oarecare distanță. Culoarul de trecere se umplu treptat cu cojoace.

— Luka, despre ce ai să trăncănești ?

— Se știe — aduceți bucate !... „Tovarășii", altă vorbă nu cunosc.

— Poate ai să mai spui și altceva ?

Cîțiva țărani rostogoliră pînă la picioarele lui Tiurin un butuc enorm al cărui mijloc era cioplit cu toporul.

— Urcă-te Luka, mai sus, barem să te vedem ca lumea. De mult n-ai dat pe la noi, te pomenești că ai început să ne uiți.

— Pentru el nu-i o onoare prea mare să stea de vorbă cu noi !...

În cele spuse se simțea bine zeflemeaua ! Tiurin le lăsă să-i treacă pe lîngă urechi, totuși se urcă pe butuc.

— Să începem, cetățeni... Întîi și-ntîi v-aș sfătui să vă înghițiți zeflemelele. Și noi știm să glumim... în felul nostru. Și acum să trecem la treabă !... Nu mă

pricep să trăncănesc, îmi place să vorbesc deschis despre treburile noastre. O să spun cîteva cuvinte, arătîndu-vă cum merg treburile noastre pe diferite fronturi. Aveţi acolo neamuri, aşa că socot că v-ar interesa să auziţi.

— Bineînţeles !...

— Dă-i drumul !

Ascultară cuvîntarea în tăcere, apoi unul dintre ţărani trase concluzia :

— Zici că ne mişcăm cîte puţin ? Asta aşa-i, tot e mai bine decît să stăm pe loc.

— Iar acum, cetăţeni, spuse Tiurin, trecînd la chestiunile concrete, să vorbim despre predările surplusurilor de produse. Armata Roşie nu se hrăneşte cu sfîntul duh... Şi voi ce faceţi ? Vă bucuraţi că banditii au curăţat doi agenţi de la aprovizionare ? Vreţi să scăpaţi de obligaţiile pe care le aveţi prin nenorocirea altuia ? Băgaţi de seamă ca nenorocirea să nu se abată şi asupra capetelor voastre, băgaţi de seamă ca nu cumva să daţi greş.

— Drumul e prost, Luka, aşteaptă pînă va ninge.

— Bine !... Se zice că trebuie să aştepţi trei ani ca omul să-şi împlinească făgăduiala. După ce o să ningă, o să vă aşteptăm şi noi ca a treia zi să veniţi la oraş cu bucatele. Ţineţi minte : a treia zi. Dacă o să ne înşelaţi, vom fi nevoiţi să încartiruim la voi, cu mîncare, un detaşament întreg.

— Nu, de asta să ne scuteşti !

— Nu vă place ?... Bun, va să zică aşa rămîne... Dar.„ Piotr Krapivin e aici ?

— Aicea-s !...

Sătenii tresăriră, ciuliră urechile, uitîndu-se unii la alţii. Feţele tuturor se lungiră dintr-odată. Ridicîndu-se în vîrful picioarelor, ţăranii se uitau la Piotr, de parcă îl vedeau pentru prima dată.

— Acum începe lucrul cel mai de seamă !... îşi zicea fiecare.

Se dădură în lături fără tropăit şi fără larmă, lăsînd loc de trecere. Piotr se apropie ţanţoş de Luka. Mîna lui dreaptă frămînta pielea aspră, galben-brună a cojocului său. Vîrful bărbii i se propti în sus şi în ochii lui

mijiți, se putea citi batjocura. Tiurin îl măsură din privire, de la pîslarii nou-nouți pînă la căciula aceea cu clape, croită din piele de vițel, și îi înțelese privirea șireată — aluzie la spinarea lui bătucită.

Vuiră teii cei bătrîni. Deasupra capetelor mulțimii vîntul se-mpiedică într-o bucată de tablă ruptă, alergă apoi cu picioarele desculțe pe acoperiș și sări, de sus, peste adunătura de țărani, împreună cu sutele de frunze galbene pe care le smulsese. Jos, doi bărbați se măsurau unul pe altul cu niște ochi plini de ură.

— Unde e Iliușka ? întrebă încet, dintr-o suflare, Tiurin.

Țăranii își opriră răsuflarea. Piotr își umflă pieptul și răspunse, roșindu-se la față :

— Nu-i sînt paznic... Fiul meu Ilia umblă cu picioarele lui. Găsește-l și întreabă-l.

— Cînd o să-ți mai care în dar lucruri de furat, să-i spui : „Lukașka Tiurin n-are să se potolească pînă nu l-o înfunda pe ticălos acolo unde se cuvine". Așa să-i spui !... Iar acuma, cară-te de aici, avem de vorbit.

Piotr își întoarse fața într-o parte și-i aruncă :

— Să-i spui tu asta, el nu dă pe acasă.

Și se îndepărtă prin mulțime. Luka îl însoți cu privirea pînă ajunse la tei. Omul călca domol, fără grabă, dar cu fiecare pas spinarea i se gîrbovea mai tare, iar mîna dreaptă tot mai frămînta poala cojocului, de parcă ar fi căutat buzunarul și nu-l putea găsi.

— Cetățeni din Akulovo, voi i-ați încălzit la sîn pe banditi și tot voi trebuie să ne dați ajutor ca să fie prinși. S-a sfîrșit cu îngăduința !... Dacă nu vă învredniciți s-o faceți singuri, atunci trebuie să ne arătați bîrlogurile lor. Unde se ascunde astăzi Iliușka Krapivin ?

Țăranii se uitară unii la alții, se schimbară de pe un picior pe altul, își lăsară bărbile mai jos :

— În pădure, de bună seamă, unde ar putea fi ei în altă parte...

— Sau poate la Zlîn...

— Sau poate la dracu în praznic ? se înfurie Tiurin. De ce vă codiți ?... Să nu-mi spuneți că nu dă pe acasă, pe la taică-su ! În loc să ne ajutați, voi nu faceți decît

să bodogăniţi în barbă. Nu vă poate pricepe omul : ori sînteţi prieteni ai puterii sovietice, ori duşmanii ei înverşunaţi. Of, parcă-mi spune inima că vă aşteaptă şi a doua contribuţie...

Acest cuvînt înfiorător îi zgudui pe ţărani. Ce însemna el, aflaseră cu toţii la o săptămînă după „războiul satîrelor", de aceea tăcerea care se aşternu fu generală, apăsătoare, de parcă cineva le-ar fi înfundat gurile cu miez de pîine.

— Luka, lasă-mă să rostesc un cuvinţel...

— Cine vrea ?... Dumneata, moş Simion ?

— Eu, flăcăule.

Bătrînul se sprijini într-un băţ de ienupăr şi îşi ridică sprîncenele cărunte. Mulţi ani a trăit bătrînul pe lume, barba căruntă i s-a îngălbenit, iar mustaţa a prins o patină verzuie. Nu se ştie de ce, oamenii din Akulovo nu-i ziceau simplu Semion, ci Simion. Numele acesta solemn se potrivea pe deplin cu chipul lui venerabil, ca desprins dintr-o icoană.

— Tu, Lukaşka , nu-i ameninţa pe oameni ! De cînd cu războiul acela al satîrelor, în ţăran a intrat spaima şi nu mai e în stare să judece. De aceea şi tace... Orice om vrea să trăiască. Mie nu mi-a mai rămas mult, n-are de ce să-mi fie teamă, de aceea îţi spun : să nu ameninţi ! Şi fără tine sîntem destul de înspăimîntaţi... Tu tragi o raită cu ostaşii tăi prin plăşi şi apoi iarăşi te duci la oraş, iar noi rămînem lîngă glia noastră. Dînsa, măiculiţa noastră glia, ne ţine legaţi de ea cu lanţuri... O să vină Iliuşka cu tîlharii lui, şi întîi şi-ntîi o să ne întrebe : cine nu şi-a ţinut gura ? Iar apoi — foc la streaşină şi un glonţ celui cu gura spartă. Cui i-ar plăcea ?... Noi nu sîntem duşmanii stăpînirii, totdeauna îndeplinim toate poruncile, dar ca să ne băgăm capul sub secure nu prea ne vine, te rog să ne ierţi. Drept vorbesc, creştinilor ?...

— Drept, moş Simion... Taman aşa, fiecare vorbă la locul ei.

— Ai auzit ? spuse bătrînul, arătînd cu capul spre ţărani. Tu ai soldaţi, tu ai puşti, se cade ca tu să-i prinzi. Trebuie să-l înţelegi pe ţăran, că şi tu eşti din acelaşi

neam. Asta-i, Lukaşa !... Şi am să-ţi mai spun, s-a zvonit cum că Iliuşka, cu alţi doi zlîneni, a fugit departe, iar pe-aici au rămas geambaşul Vavila şi un venetic. Mai multe noi nu ştim...

Moş Simion tăcu, molfăind din buzele năpădite de mustaţa căruntă.

— Asta-i tot...

Tiurin cunoştea tot aşa de bine ca şi bătrînul spiritul de prudenţă al ţăranilor, şi nici nu contase pe prea multă sinceritate, ci voise pur şi simplu să încerce această metodă extremă. Pentru a nu-i lăsa pe cei din Akulovo furioşi şi necăjiţi, răspunse :

— Îţi mulţumesc, moş Simion, pentru cuvintele dumitale curajoase şi drepte... Ai fost singurul care te-ai hotărît să iei cuvîntul şi numai dumitale ţi se cuvine toată cinstirea... Acum — puteţi pleca. Să ţineţi minte, cetăţeni, în a treia zi după ce se va face drum de sanie vă aşteptăm la oraş cu grînele.

Sări jos de pe butucul acela noduros şi se aşeză pe el. Cea mai mare parte dintre ţărani luară loc lîngă Tiurin şi începu un sfat prietenesc, fără ameninţări şi fără porunci.

VIII

Iarna aruncă un văl de zăpadă pe ogoare şi drumuri. Satele se cufundară sub nămeţi, căsuţele îşi traseră pe cap căciuli ca de blană de iepure, tivite la margini cu streşinile de paie negricioase.

Şi oraşul Dolgorukov se cufundă în zăpezi.

Oraşul adormise, numai convoaiele de căruţe din faţa centrelor de recepţie şi de pe valul de pămînt îi tulburau buimăceala somnului. Dar oamenii se deprinseră cu ele. În timpul cînd încă nu ninsese şi drumurile erau pline de noroaie, cînd ţăranii încetaseră să aducă proviziile, inscripţiile de pe zidurile mănăstirii îi cam nelinişteau pe orăşeni. În noaptea primei ninsori, cînd vremea se încălzise puţin, copiii astupaseră cu bulgări de zăpadă

literele negre. Apoi dădu gerul, bulgării înghețară și cît ținu iarna, cumplitele cuvinte rămaseră ascunse. Nu mai era nevoie de ele : țăranii nu mai ascundeau grînele. Cu ocări, cu văicăreli, le aduceau totuși. Convoaie de care încărcate se îndreptau pe drumuri spre Dolgorukov, prin pădurile zlînene alte convoaie mergeau la o haltă de cale ferată, unde se țineau niște iarmaroace înțesate de lume, neautorizate de nimeni. Veneau aici din orașele cu fabrici oameni care aduceau textile și vechiturî. Se știa despre aceste iarmaroace, dar erau lăsate în pace, pentru că halta se afla într-o altă gubernie.

Pădurile zlînene se liniștiseră sub potopul zăpezii. Conteniseră zvonurile despre făptuirea de omoruri, dar rareori trecea o săptămînă fără să se comită o tîlhărie. Trosneau încuietorile cooperativelor de consum, mai mult goale decît pline, care rămîneau apoi goale de tot ; mai trosneau și încuietorile de la hambarele țăranilor bogați. Ani de zile se strînseseră în ele haine de sărbătoare, înmulțite prin schimburile făcute lîngă haltă cu speculanții veniți din alte părți, pentru ca într-o noapte să dispară toate fără urmă. La început tîlharii luau tot ce găseau, apoi au început să ia pe alese, lăsîndu-le proprietarilor doar boarfele ieftine.

În urma hoților se răspîndeau zvonurile ; niște zvonuri care spuneau cam același lucru : că îndrăzneții umblă cu o sanie trasă de un armăsar negru, sînt îmbrăcați de îți iau ochii, iar cît privește frumusețea saniei și a calului, nici un comisar nu s-ar putea măsura cu ei. Oamenii le spuneau și numele : Vavila Dudorov din Zlîn și Vanka Șcerbakov, pripășit, dracu știe de unde.

Uneori dispăreau amîndoi pentru mult timp, de parcă i-ar fi înzăpezit viscolul. Se bucurau țăranii care nu fuseseră încă prădați : poate le-o fi făcut careva de petrecanie. Dar cei doi prieteni reapăreau vii și nevătămați, și iar începeau să trosnească încuietorile hambarelor. Jefuiau în văzul lumii. Vavila încărca lucrurile de furat în sanie, iar Vanka stătea de pază cu arma.

Un zvon îi zgudui pe oameni : un ostaș roșu, de fel din Akulovo, îl recunoscuse pe Dudorov la Moscova, în piața Suhariovka. Făcea speculă... Cu el umblă, în chip de ajutor, un flăcău cu nasul coroiat. Cei doi prieteni

mai fuseseră văzuți o dată la Iaroslavl. Auzind, țăranii au rămas abătuți : tîlharii operau cu socoteală...

Numai satul Ceaghino era ferit de jafuri. De una ca asta se minunau satele și cătunele de primprejur : se vede că Domnul îl păzește... Chiar și ceaghinenii strîngeau din umeri a mirare. Și totuși tîlharii dădeau și prin satul lor, deseori, noaptea, armăsarul negru măsura ulițele cu copitele lui ferecate. Sania, după ce ieșea din sat, se îndrepta spre biserică, în preajma căreia locuiau popii și prescurăreasa Bogolepova cu fiica ei Frosia. Țăranii se fereau să trăncănească. Dacă tîlharii vin în sat, n-au decît, să fie sănătoși, numai să nu se atingă de oameni. Cît despre celelalte, ceaghinenii își ziceau că n-au nici în clin, nici în mînecă... E treaba miliției să-i prindă, pentru asta primește doar simbrie și de ale gurii.

În joia de lăsata secului, dinspre Zlîn venea alergînd la trap vestitul armăsar negru. Sania trasă de el aluneca ușor pe fîșia negricioasă a drumului, care lucea pe-alocuri. Cerul negru era spuzit de stele mari, asemenea unor puncte scînteietoare. Se lăsase ger. Călătorii se înfofoliseră în gulerele de lînă mițoasă ale cojoacelor cu față de dimie. Vavila mîna armăsarul. Cînd bidiviul trecea la pas, Vavila plescăia din gură și-l îndemna iar la trap.

Nu departe de sat Dudorov își lăsă în jos gulerul cojocului și-și întoarse capul îndărăt. Cîmpul se întindea alb, fără nici o pată, care l-ar fi putut neliniști. Se aplecă peste marginea saniei și privi înainte. Nici într-acolo nu se vedea nimeni... Căscă, își lăsă capul pe spate și privi stelele îndelung și cu plăcere.

— Se zice că sufletele noastre acolo au să ajungă...

— Unde ? întrebă Vanka Șcerbakov, înfofolit în guler, întorcîndu-se spre el.

— Păi în stele...

Și cu mănușa de piele care scîrțîia arătă în sus. Se simți miros de piele de oaie tăbăcită.

— Tare-i departe... Ca să cari pînă acolo o duzină de suflete, te-ar costa ceva parale.

Șinele de pe tălpile saniei cîntau monoton o melodie nesfîrșită. Copitele calului bocăneau pe zăpada bătătorită.

Şcerbakov îşi lăsă gulerul în jos :

— E drept, Vavila, că în lună stă Cain cu celălalt, nu ştiu cum îl mai cheamă, parcă Abel ?

— Scornituri muiereşti !...

— Dar atunci, ce se vede acolo negru ?

— Păi, doi hoţi şi-au pus în cap să golească o biserică. Au pregătit totul cum se cuvine, fiecare amănunt a fost pus la punct, numai că luna strălucea prea tare. Atunci au hotărît, cum s-ar spune astăzi, să o lichideze. Au luat un butoi cu catran şi s-au căţărat pe un deal. Unul dintre ei a muiat bidineaua în catran şi apoi a izbit cu ea peste lună, de au început să sară stropi. Atunci puterea cerească i-a luat şi i-a lipit pe amîndoi de lună. De atunci stau ei acolo, iar sub picioarele lor e butoiul.

— Grozav te mai pricepi cînd e vorba să scorneşti, Vavila !

— Scorneşte tu, dacă te pricepi.

Cu gura larg deschisă, căscă, dînd drumul unui şuvoi gros de aburi în aerul geros.

— E he-hei... Pe unde or fi umblînd oare flăcăii noştri ?

— Dracu să-i ia ! S-au trezit proştii că au nevoie de nu ştiu ce instrucţiuni. Uite la noi, fără nici un fel de instrucţiuni, ne descurcăm, cum nu se poate mai bine.

— Într-adevăr, prietene, noi doi o ducem grozav ! răspunse vesel Vavila. Din primele zile, eu o ţineam una şi bună : la naiba cu politica asta, din pricina ei îţi tremură mateie. Şi apoi nu ne-ar fi fugărit atîta, pentru că ăi mari n-au vreme acum de pierdut cu plevuşca. Ei nu, ei o ţin morţiş cu ale lor !... Răposatului Pavluşka tare-i mai plăcea să ceară la instrucţiuni din astea. Iliuşka a dat şi el în mintea lui...

— Să petrecem, ce mai încoa şi încolo... Dacă o să crape ei la graniţă, n-are să-mi pară rău, chiar dacă le fac pe banii mei, şapte parastase. Iar dacă s-or întoarce, apoi Iliuşka are să scoată şi sufletul din tine pentru Froska.

— Ei nu, acum e a mea ! spuse Dudorov supărat, lovind armăsarul cu hăţurile. Pentru Froska i-aş suci gîtul chiar şi lui Tiurin.

— Tare-i trebuie lui muierea ta...

Sania se smuci. Un vînt rece biciui chipurile celor doi, partea din față a saniei se izbi cu tălpile de bulgări de zăpadă înghețată. Sania se afunda în hîrtoape, apoi sălta, izbindu-se de pămîntul înghețat și o lua iar la goană în lungul drumului.

— Cum de ai reușit să pui mîna pe ea ? strigă Vanka, vrînd să acopere țiuitul tălpilor.

Vavila întinse hățurile, lăsînd armăsarul la pas domol.

— Hm... M-am priceput ! Treaba a început iarna trecută, înainte de ai fi venit tu... Iliuşka mi-a poruncit s-o aduc în bordeiul nostru din pădure. Eu, firește, m-am dus la ea cu toată cinstirea... Cînd am văzut-o în bluziță albă, parcă m-ar fi izbit cineva cu toporul în creștetul capului. O cadră, nu alta !... Să-ți pui un sîn sub cap, iar cu celălalt să te înveleşti. M-am gîndit că n-are să meargă, dar ei nici nu-i păsa, într-o clipită a fost gata de plecare. Am luat-o din loc împreună. În pădure, îți spun drept, eram ca amețit din pricina ei, simțeam că-mi seacă toate puterile. M-am dat ușurel mai aproape de ea... Rîdea muierea și mereu îmi spunea : „Vezi că o să afle Iliuşka !..." Dar tu, zic eu, să nu-i spui... Ea își rînjea dinții și atît... Am îmbrățișat-o așa, ca de încercare, dar ea nu zicea nimic, rîdea numai. Ei, atunci am acoperit-o cu cojocul.

Vavila se aplecă, scoase țigările de sub mițele cojocului și-și aprinse cu greu una. Armăsarul își ducea leneș pașii, de parcă ar fi vrut și el să audă ce se vorbea.

— Atunci Iliuşka nu și-a dat seama... Luka a venit peste noi în vizuină cu un detașament și ne-a pus pe goană ca pe niște guzgani. Mai apoi am început să dau mai des prin Ceaghino. Toată cinstea !... Trebuie să-ți spun că e o muiere strașnică ! De nimic nu ți-ar părea rău cînd e vorba de ea. Cît sînt eu de lacom după femei, dar ea e și mai lacomă. Cînd o strîng în brațe, de-ai zice că-i pîrîie coastele, ea chicotește. Și bagă de seamă, nici nu-i pasă de Iliuşka... Iar lui nici azi nu-i trece prin cap, dar nici eu n-am să i-o mai dau înapoi pe Froska.

— O să ajungeți dușmani...

— Ți-ai și găsit cu ce să mă sperii !

Vavila privi înainte. Într-o parte se vedeau movilițele negre ale stogurilor de secară și de ovăz, iar mai încolo

se ridicau printre nămeți casele. Vîntul aduse frînturi de cîntece, și țiuitul unei armonici, apoi se lăsă tăcerea : se vede că se cînta într-una din case și cineva închisese ușa.

— Ehei, negrule, ia să-ți suni tu acum potcoavele !... Vanea, pentru orice eventualitate, pregătește arma.

De cum intrară în sat, porniră într-o goană nebună. Cîinii urlau pe sub porți, săreau în drum și lătrau furioși prin bezna geroasă. Casele se perindau vertiginos, una după alta. Lîngă una dintre case stătea adunată o mulțime de lume, privind deasupra acoperișului, unde, prinsă de o prăjină înaltă, se profila pe cer o păpușă enormă, cu o sticlă atîrnîndu-i de unul din brațe. Cu vreo sută de pași înainte de a ajunge la mulțimea care petrecea, Vavila chiui :

— Hi-i ho-op !...

Armăsarul se întinse ca pe sfoară, săltîndu-și crupa. Sania zbura prin aer. În urechi năvăli vuietul mulțimii, o frîntură de cîntec însoțit de răcnetul armonicii și chiuitul flăcărilor, apoi totul începu să amuțească. Casele, cu luminițele jucăușe ale opaițelor, goneau înapoi tăcute. Cea din marginea satului rămase în urmă, iar în față se întindea iarăși fîșia negricioasă a drumului, între cearșafurile întinse pe zăpadă. Clipiră luminițele cimitirului, scînteiară, de parcă ar fi privit cineva cu niște ochi bănuitori, îndreptîndu-i apoi în altă parte.

Armăsarul trecu la trap. Din stînga își lăsase tiparul în drum o urmă slabă de sanie. La vreo sută de stînjeni mai departe Dudorov opri armăsarul, își întoarse capul și privi îndelung spre satul tăcut. Un nor de aburi se ridică de pe spinarea armăsarului, și se simți în aer un miros de sudoare fierbinte, care-ți gîdila nările.

Fîșia negricioasă a drumului, cu șiruri de stîlpi pe margini, era pustie. Armăsarul juca nerăbdător din picioare. Zăpada scîrțîia. Vavila întoarse calul spre Ceaghino, apoi porni pe urma aceea de sanie în direcția bisericii. Ocoli cimitirul mergînd peste cîmp. Dincolo de colțul unei grădinițe îngropate în nămeți, unde străjuiau cîțiva salcîmi noduroși și un mesteacăn, armăsarul se opri în fața unei porți de scînduri.

Sub ferestrele casei popii începu să urle un cîine. Vavila scuipă de necaz şi privi cu fereală spre sat.

— De fiecare dată îmi vine să împuşc javra asta, şi tot nu-i vine rîndul.

În ferestrele prescurăresei se aprinse o luminiţă. Dudorov, stînd în sanie, lovi rar de şase ori cu codiriştea biciului în cercevea. O uşă scîrţîi înfundat. Poarta se deschise larg şi apăru o făptură nedesluşită, mătăhăloasă. O voce plăcută de fată articulă uşor :

— Poftiţi, oaspeţi dragi !...

Vavila, vesel, îl înghionti pe Şcerbakov în umăr :

— Vanea, sîntem aşteptaţi... De ce stai bosumflat ca şoarecele în faţa arpacaşului ?

— Mi-a îngheţat spinarea.

Cei doi prieteni coborîră cu mişcări greoaie în zăpadă. Ca de obicei, apucară sania de coş şi o traseră spre poartă. Şi armăsarul, la fel ca de fiecare dată, se dădu înapoi şi îşi mişcă într-o parte picioarele din urmă, pînă ce dispăru în curte. Musafirii făceau toate aceste pregătiri pentru cazul că ar fi trebuit să fugă. Din colţul grădiniţei Dudorov cercetă cu privirea drumul, satul, apoi se întoarse şi închise în urma lui canaturile porţii. Glasul lui dudui prin întuneric :

— Vanea, scoate darurile !...

— Zău că nu trebuia, Vavila Ignatici !... se auzi din tindă o voce joasă, mîngîietoare.

— Tu să taci, că nu te întreabă nimeni. Am spus o dată că am să-ţi fac o plăcere şi iată că a sosit vremea... Dar spune-mi, drăguţa lui Vaniuha e sănătoasă ?

— A fost azi de dimineaţă pe-aici.

— Auzi, Vanka ? Şi tu care nu voiai să vii.

— Ce-ai cu mine ?... N-am nimic împotrivă.

— Intraţi în casă, că eu am să dau o fugă după ea, zise Frosia.

— Dar cu mămuca cum e ?

— Am s-o trimit să doarmă la nevasta paracliserului. Pe paracliser l-au luat înainte de cîşlegi la detaşamentele de muncă.

— Zău ?... Ei, atunci să-i ajute Domnul să se înţeleagă cu bolşevicii. Am avut un noroc grozav astăzi... Să intrăm, Vanea !

— Hui uitoarele le lăsăm în sanie ?

— Le luăm în casă, n-are rost să degere afară de pomană.

Armăsarul obosit ronțăia la fîn în întuneric. Treptele scîrțîiră sub pașii lor grei. Un șuvoi de frig năvăli peste prag, ca un nor de aburi, și izbindu-se de perete, se învolbură și apoi se topi.

Oaspeții își desfăcură fără grabă brîiele colorate. Se dezbrăcară cu niște mișcări parcă dinadins mai largi decît s-ar fi cuvenit, arătîndu-și poalele cojoacelor și ale șubelor de vulpe. Amîndoi se înfățișau fercheși în costumele lor de stofă nou-nouță. Pe trupul voinic al lui Dudorov se neteziseră toate cutele, pe pieptul lui strălucea un lănțișor de aur, trecut prin butonierele vestei. Surtucul lui Vanka stătea cum ar sta pe o sperietoare.

Frosia deschise o ușă lăturalnică. Musafirii se priviră unul pe altul și-și întinseră mîinile peste potmolul de pămînt spre cuptor. Vavila mormăi un salut. De sus se lăsă mîna uscată, plină de cute bătrînești, a prescurăresei, care o retrase apoi fără să scoată nici un cuvîntel.

— Poftiți în casa mare, îi invită gazda cea tînără.

Din colțul din față, două șiruri de icoane îi întîmpinară pe bandiți cu priviri stăruitoare. Pe tapetele crăpate se vedeau petele cuiburilor de ploșnițe, printre fotografii, ilustrații din revista „Probujdenie" și ilustrate de felicitare. În intervalul dintre ferestre stătea, aplecată de oboseală, o oglindă. Scrinul și masa demontabilă erau ascunse sub păienjenișul grosolan al unor șervețele croșetate. Dar peste toate trona măreția patului larg, turnat din metal, avînd la colțuri niște globuri strălucitoare, ca niște becuri electrice, și încărcat cu o stivă de perne cu puf.

La intrare, Vavila aruncă în fugă o privire asupra saltelei și-și umflă puternic nările. Vanka trăgea cu coada ochiului, timid și invidios. După expresia fețelor, Frosia le ghici gîndurile și, zîmbind abia deslușit, îl apucă de coate pe amicul ei și-l întoarse spre lumină.

— Ia să te văd, Vavila Ignatievici, cum arăți. Demult nu te-am văzut.

— Se po-oate !... zise Vavila, umflîndu-și pieptul, și-și netezi, ca din întîmplare, cu mîna părul zburlit și ne-

gru, însăilat de fire albe. La lumina lămpii, scînteiară pietrele inelelor. Fără să vrea, Bogolepova își întoarse capul, urmărindu-i mîna, și, timp de o secundă, dar nu mai mult de o secundă, rămase mută. Dudorov zîmbi larg, și-și apropie mîinile de ochii ei :

— Sînt frumoase ?... Zi repede, care din ele se uită la tine ?

Pe degetele mici, destul de murdare, de la amîndouă mîinile, cufundate printre cutele pielii, se vedeau patru inele care scînteiau ca niște ochi de șarpe.

— Păi toate se uită la mine, rîse Frosia.

— Toate ?... Hm... Ei, dacă toate, atunci toate.

Apucă fără grabă cu vîrfurile negre ale unghiilor un inel de pe degetul mic al mîinii stîngi. Bogolepova se înroși și începu să dea din mîini :

— Nu, nu, Vavila Ignatici, n-am vrut să spun asta. Nu toate, ci doar acesta care-i mai subțirel.

Musafirul se făcu mai darnic :

— Ei, la ce-ți trebuie cel subțirel, tu însăți ești subțirică, slavă ție, Doamne. Cu cel subțirel îți dau și pe cel mai gros.

Frosia se aruncă dintr-un salt de gîtul prietenului ei și își întredeschise buzele plinuțe. Dudorov rîse mulțumit. Gura lui cărnoasă se deschise larg și printre dinții albi străluci deodată aurul.

— Vilka, ai înebunit !

— Ho-ho-ho... Trebuie să fim oameni civilizați, nu niște lepădături din Zlîn. În ultima mea călătorie la Moscova mi-am astupat toate cele șase știrbituri. Acum numai cînd mă văd, țăranii rămîn înmărmuriți...

Și, fără să se jeneze de Vanka, simțindu-se ca la el acasă, o îmbrățișă pe gazdă, cuprinzîndu-i umerii pietroși. De plictiseală, Șcerbakov își sucea inelele de pe degete. Era vădit că-l invidiază pe prietenul său.

— Dar a mea are să vină repede ?...

— Avem și bani, puiculița mea, berechet, și daruri am adus, se lăuda Vavila. Să nu uiți s-o chemi pe Paranka lui Vaneatka. Ia te uită la bietul băiat, nu mai are răbdare... Poți să nu-ți cruți ghetele, ți-am adus o

pereche de la Moscova, că n-ai să-ţi mai poţi lua ochii de la ele !

— Îndată, dragul meu... Am plecat, Ivan Markovici !

Se îndepărtă de Vavila şi dispăru pe uşă. În jumătatea cealaltă a casei se auziră nişte vorbe înfundate, hîrîi o voce de bătrînă. Treptele de lîngă cuptor scîncirăparcă şi ele.

Vanka se apropie de pat. Apăsă cu pumnul salteaua elastică, făcu un salt şi se aruncă peste plapumă. Arcurile scrîşniră. Vanka se simţi săltat în sus, apoi legănat din ce în ce.

— Eh, fir-ar al naibii !... Barem o dată în viaţă să dorm şi eu pe un pat ca ăsta.

— Glumeşti, mă faci să păcătuiesc, îl ameninţă cu degetul Dudorov. Locul tău e în cealaltă jumătate, aici sînt eu stăpîn.

Îşi aminti de ceva, zîmbi cu toată gura şi mormăi ceva numai pentru el.

IX

Luka puse receptorul în furcă, scrijeli îndelung cu unghia pata de cerneală de pe cordonul aparatului şi scuipă de parcă aparatul ar fi avut vreo vină. Porîvalov privi încîntat la prietenul său, mijindu-şi ochiul teafăr, iar cu mîna care-i rămăsese strîmbă îndreptă globuleţul de sticlă aşezat în locul ochiului pe care-l pierduse.

— Are să-ţi secе scuipatul, Luka...

— Mă apucă toate furiile, Siomka ! Mi s-a telefonat adineauri din Akulovo : la sfîrşitul lui mai Iliuşka s-a întors acolo cu prietenii lui şi organizează iar o bandă. Îţi dai seama a ce miroase asta ?

— Aiurea !... Care mai e prostul să-l urmeze ?

— Nu vorbi aşa, frate !... Pe fronturi situaţia e serioasă şi afară de asta, dacă în interior au să mai izbucnească cine ştie ce războaie „ale satîrelor...“

— Îţi place vorba asta ? Într-o aceeaşi zi am avut norocul să găsesc acest cuvinţel, şi să-mi mai pierd şi un ochi pe deasupra.

Luka clătină din cap la auzul acestei glume amare pe care o făcea prietenul său.

— Cuvîntul e foarte potrivit... Ar trebui să iei un premiu pentru el, dar pe tine te-a premiat soarta şi aşa. Cum se mai simte Anna Mihailovna ?

— Se simte bine... Plînge şi iar plînge cînd îşi aminteşte de ceea ce i s-a întîmplat. „M-au acoperit, zice, de ruşine, pe toată viaţa. Şi tu în curînd ai să mă părăseşti..." E un om cu convingeri vechi, n-are să şi le schimbe prea repede. Eu, firește, caut s-o liniştesc : „Nu e vinovată, zic, o franzelă dacă peste ea au trecut nişte viermi. Pîinea tot pîine rămîne..." Parcă ar începe încet-încet să înţeleagă.

— Tu o spui din toată inima ?

— Firește...

— Bravo, Siomka ! Să ţii la nevasta ta, asemenea femei nu găseşti la tot pasul. Şi caută să uiţi ce i s-a întîmplat... Cîte nu i se întîmplă omului în viaţă ? Cît despre ticăloşii ăia, în curînd plec din nou, vreau să încerc să-i prind.

— Să mă iei neapărat şi pe mine. N-ai să uiţi ?... Am plecat, la revedere !...

Tiurin rămase mult timp la biroul lui, înfăşurîndu-şi, fără să-şi dea seama, cordonul telefonului în jurul degetului. Razele soarelui cădeau pe pervaz, iar pe geamul de sus se zbătea bîzîind un bondar. Prin fereastra deschisă pătrundea ciripitul sîcîitor al vrăbiilor.

Fără să privească la tot ce se petrecea în jur, Luka apucă tocul, apoi aşternu cu grijă pe hîrtie, cu litere de o şchioapă, textul unei telegrame :

„Comisariatul militar gubernial stop urgent stop Iliuşka s-a întors şi organizează iarăşi o bandă stop Rog puneţi dispoziţia mea vreo zece cavalerişti curajoşi stop cu ai mei nu pot să lichidez stop.
Comisarul militar judeţean din Dolgorukov Tiurin".

Suflă peste rîndurile strîmbe şi ude, dînd din cap :

— Ce să mai întindem vorba cu ei. Să acţionăm aşa cum se cuvine.

Şi se duse chiar el la telegraf.

...Vavila află noaptea tîrziu despre sosirea prietenilor săi. În primul moment îşi risipi bogata rezervă de înjurături, apoi încălecă armăsarul şi plecă într-un suflet la Ceaghino. Auzind bătăile îngrozitoare în cercevea, Frosia sări ca năucă din pat. De-abia se crăpa de ziuă. În fereastră se vedea un cap ciufulit, un chip smead cu nişte ochi înnebuniţi. În jumătatea „umblată" a casei, bătrîna prescurăreasă bolborosea rugăciuni. Învăţătoarea strigă :

— De ce faci atîta tărăboi, om fără cap ce eşti ?...

— Deschide fereastra ! strigă Vavila.

Trecu anevoie peste pervaz, iar în loc de bineţe spuse doar atît :

— Îmbracă-te, ai să pleci cu mine !...

— Ce s-a întîmplat ?... A intrat vreun detaşament în sat ?

— S-a întors Iliuşka !...

Bogolepova căzu pe pat, prăpădindu-se de rîs :

— Numai atîtica ?... Şi eu care credeam că s-a întors lumea cu fundul în sus.

— Îţi pare bine ? întrebă Vavila, încruntîndu-şi sprîncenele ţepoase la rădăcina nasului.

Frosia îşi dădu seama de greşeala pe care o făcuse. Numai în cămaşă, care mai păstra încă mirosul şi căldura aşternutului, se apropie de Dudorov şi îi netezi părul zburlit.

— Uite ce-i, bravul meu Vaviluşka, nu te zgîi aşa la mine. Mie puţin îmi pasă de Iliuşka al tău !... Eu pe tine te iubesc : asta şi pentru daruri, şi pentru zbuciumul tău de acum, şi pentru toate celelalte. N-am de gînd să mă ascund de Krapivin. L-am iubit, dar acum nu-l mai iubesc, şi nu mai am nimic cu el. Ai priceput ? Eu trebuie să mai predau o săptămînă la şcoală, secţia mea mi-a trimis o dispoziţie categorică.

— La dracu !... izbi cu pumnul în masă Vavila. La toţi dracii cu secţiunile şi cu şcoala ta. Iliuşka are să te

omoare, sau o să-l curăţ eu, dacă miros ceva. Tu încă nu mă cunoşti !

— Ascultă, dragul meu...

— Nu vreau să mai ascult nimic !

O apucă pe învăţătoare de mijloc şi bolborosi încet, rugător :

— Ascultă-mă, Frosenka, ascultă-mă pe mine ! Spune-mi, unde vrei să mergi, şi îndată am să te duc cu armăsarul meu. Linişteşte-mi inima, că de nu, sînt în stare să stîrnesc nenorociri mari. Îmi eşti mai dragă decît lumina ochilor, mai dragă decît armăsarul meu. Spune şi tu, ce să mă fac ?

Prima dată îl vedea Frosia atît de tulburat. Înainte, lui Dudorov îi plăcea să facă năzdrăvănii şi să se grozăvească, aşa că învăţătoarea cu greu îşi stăpînea uneori cîte o vorbă tăioasă ; acum, în odaie stătea un bandit care era în stare de orice, un bandit speriat din pricina ei. Se vede că o iubea cu adevărat, dacă vorbea atît de sincer. Şi Bogolepova cedă :

— Bine, o să mă pregătesc să plecăm diseară.

— Nu, clătină din cap Dudorov, plecăm chiar în clipa asta.

— Bine, dar trebuie să mă pregătesc de drum...

— Mai tîrziu !... Ai să-mi scrii pe hîrtie şi am să-ţi aduc tot ce-ţi trebuie.

— Măi, măi, ce om !...

În zori, dinspre biserică porni huruind o trăsură. Vavila mîna armăsarul în direcţia opusă Nerekşei, spre celălalt capăt al plăşii, dincolo de păduri, spre un loc depărtat, unde era învăţătoare o fostă colegă a Frosiei de la şcoala eparhială.

După vreo două zile, tot la vreme de noapte, doi bărbaţi ursuzi traversară piaţa din Zlîn. Trecură pe lîngă grilajul monumentului şi se ascunseră printre tufe pe celălalt mal al Nerekşei.

Jos plescăiau apele rîului, deasupra lor pluteau rotocoale de aburi. Pe mal, lîngă apă, o broască orăcăia cu disperare :

— Or-rac... or-r-rac...

Vanka se aplecă să ia o piatră de jos şi aruncă în ea. De-a lungul malului broaştele speriate săriră cu zgo-

mot în apă. După un minut începură să orăcăie trei broaşte dintr-odată.

— Ce zici, Vavila, o să pornim iar o zaveră, sau cum rămîne ?... întrebă Şcerbakov.

Dudorov se piti şi aprinse cu fereală o ţigară, ascunzînd chibritul în palmă.

— Nici să nu ne gîndim, Vaniuşa... Ai auzit ce spuneau ei astăzi ? Cică polonezii ar porni o ofensivă, nu ştiu care Anghel a şi început să-i dea ghes cu ea. „Noi, zic dînşii, trebuie să organizăm aici un front"... Aştia-s nădragi de astă vară, numai că-s întorşi pe dos. Cine o să meargă cu ei ? Proştii s-au isprăvit demult !

— Dar astă vară s-au adunat o grămadă.

— Astă vară era puzderie de dezertori, oameni în stare de orice, dar acum unde-i mai vezi ? O să meargă ţăranii ?... Pe bogătanii din sate îi vezi băgîndu-se ? Negustorii din Zlîn crezi că au să sară la bătaie ? Pune-ţi pofta-n cui ! Ca să omoare pe ascuns un agent oarecare, sau vreun comisăraş, pentru asta îi mai ţine cureaua, dar ca să se bată serios — cu asta s-a isprăvit !

Sub o tufă plescăi zgomotos o ştiucă. De spaimă, broaştele săriră care încotro şi apoi mult timp tăcură mîlc.

— Iliuşka a adus bani nu glumă, spuse cu invidie Şcerbakov.

— Banii lor sînt moartea noastră. Nu mă crezi ?... Să ţii minte ce-ţi spun ! Au să înceapă cu politica şi atunci Lukaşka o să sară să-i prindă. E cu totul altfel cînd nu e vorba de politicile astea ale dracului !... Mai cureţi pe ascuns magaziile cooperativelor, îi mai calci pe ţăranii bogătani şi pe şefii de ocoale şi apoi poţi să huzureşti cît vrei !

Dincolo de creasta pădurii se încinse o vîlvătaie molcolmă. Cei doi amici se uitară la ea îndelung şi cu nesaţ. De după pădure se ridică un coltuc roşu, uns cu răchiţele, şi se tot mări mereu, pînă cînd pe cer apăru, rotundă ca o pîine, luna.

— Acum ar fi bună o armonică, gîndi cu voce tare Vanka. Era să uit : m-a întrebat Iliuşka unde a dispărut Froska.

— La ce-i trebuie ?...

— Hm... se vede că vrea să-şi amintească de trecut, zise pufnind în rîs, Vanka, dar cu urechea prinse un scrîşnet de dinţi şi se zmuci de lîngă Vavila : De ce... scrîşneşti ?

Dudorov aruncă în apa neagră mucul de ţigară care se stinsese demult.

— Stăm prost !

— Ce să facem, dragule ? Se vede că trebuie să răbdăm... Auzi, nu s-ar putea să-i dăm în gît, poate pentru ajutorul ăsta am fi iertaţi ?

Vavila se uită de jur-împrejur şi şuşoti ceva drept în urechea lui Vanka. Acesta îl ascultă, apoi mormăi pe nas :

— Zici, să-i băgăm în bucluc ?...

— Într-un cuvînt, născocim noi ceva. Atunci vom fi lăsaţi iar în pace, vom putea trăi iar în voie.

Luna se ridicase deasupra crestei dinţate a pădurii şi devenise palidă, de parcă era spălată cu stropi reci de rouă.

X

În baia aflată în curtea din dos a unei case, banda lui Iliuşka sărbătorea începutul celei de a doua campanii. Cheful începuse la amiază. Krapivin, cu faţa răvăşită, cu părul vîlvoi şi cu mărul lui Adam proptit deasupra gulerului descheiat, urla :

— Petreceţi !... Am adus un snop de bani, nici într-o lună n-o să-i putem bea.

— Ehei, cine-i priceput, cîntă şi dintr-o trîmbiţă de fut, dar cine nu-i, poţi să-i pui în mînă şi un corn de aramă, tot degeaba, îi ţinea Dudorov hangul căpeteniei bandei.

Chipul palid al lui Kulikov pierduse orice expresie omenească, numai ochii îi luceau neliniştiţi în puzderia de coşuri. Sizov îşi lăsă capul în piept. Era ameţit. Începu

să horcăie. După fiecare pahar, Abram tușea îndelung și scuipa într-un colț ghemotoace de flegmă.

Cînd soarele da spre asfințit veni în baie Danila Salnikov. Se învîrti cîtva timp pe lîngă ușă, molfăi din buzele lui veștede și apoi se apropie de masă, bocănind cu bățul în pardoseală. Banditii își ațintiră privirile amețite de băutură asupra vizitatorului. Bătrînul negustor se gîrbovise, barba și părul îi erau ninse. Nu mai rămăsese nici urmă din silueta lui corpolentă, dar același vechi „diplomat" îi atîrna pe umerii ogărîți, iar șapca i se sprijinea ca și în trecut cu prestanță pe urechi. Pata vineție de pe tîmpla dreaptă se întinsese și se zărea bine printre firele de păr cărunt.

O rază a soarelui gata să apună își făcu loc prin ferăstruica îngustă a băii și străbătu norul de fum de tutun care plutea deasupra capetelor. Salnikov își duse mîna streașină la sprîncene :

— Chefuiți ?...

Rușinați în fața bătrînului, banditii își lăsară capul în jos, numai Vavila, nepăsător, răspunse cu veselie de bețiv :

— Ne cinstim cîte puțin, Danila Mihailîci, bem bănișorii adunați. Astăzi pînă și găinile beau...

— Cine-i băut, dar cu mintea trează, are cîștig îndoit, rosti cu asprime Salnikov. Dar voi ?... Numai la beții vă pricepeți ?

Vavila privea amuzat capetele plecate ale celorlalți și zîmbea. Bătrînului îi răspunse Sizov :

— Nu, Danila Mihailîci, noi știm ce avem de făcut. Noi...

Îl podidi tusea și blehăi îndelung, plecat sub masă, de parcă ar fi tras cu înverșunare într-un dușman nevăzut. După ce se liniști, își întoarse chipul cenușiu și obosit spre Salnikov :

— Nu ne vom ține numai de beție. Așa să știi !...

— În fiecare noapte îl visez pe Pantik, începu bătrînul cu blîndețe și punînd în glas un îndemn. „N-am fost, zice el, răzbunat cum se cuvine, pămîntul mă apasă greu..."

— Ta-aci ! urlă beat Iliușka și cu o izbitură aruncă pe jos strujelele de pîine de pe masă. Ți-am mai spus :

am să trimit pe urmele lui douăzeci de comuniști, și așa am să fac ! Să nu-mi mai zgîndărești inima...

Dar în lungul iernii multe gînduri se adunaseră în mintea bătrînului și acum se bucura de acest prilej ca să le dea pe față. În sfera înnecăcioasă a fumului de tutun, în amestecul mirosurilor de basamac, de lut jilav și de trupuri jegoase, Danila Salnikov se apucă să îndruge la lucruri plicticoase, spunînd că „datornicul bun de plată se cunoaște". După ce spatele gîrbovit al negustorului dispăru în dosul ușii de la baie, Iliușka spuse cu un zîmbet acru de bețiv :

— Îi dă mîna să trăncănească !... De-am fi găsit barem un singur om într-o săptămînă întreagă care ar vrea să ne ajute cu adevărat. În față toți spun da, da, dar în spate fiecare caută să te vîndă, numai să poată el sta în liniște. Halal oameni... Trebuie să fii cu ochii în patru, să nu te vîndă unul dintre ai tăi, darmite...

Krapivin aținti asupra lui Dudorov o privire sfredelitoare. Vavila însă nu-și pierdu cumpătul și răspunse cu obișnuita lui îndărătnicie :

— Tu lasă-te de politică !... N-o mai avem în noi, de mult am dat-o pe gît cu basamacul.

— Vasăzică să ne facem niște pungași de rînd, după tipicul tău, de pildă ? Să furăm o gloabă și să nu mai putem de fericire ; adică, mulțumimu-ți ție, Doamne, că am făcut rost de un căluț. Ce ne-a învățat Pavluška ?... Ehei, te cunosc eu, ești un potlogar...

Dădu din cap cu reproș. Butucul de sub Vavila se rostogoli duruind pe jos. Țiganul, furios, cumplit la vedere, se arcui deasupra mesei, mișcînd din degetul său noduros :

— Nu trăncăni, Iliuška !... Nu sînt un pungaș de rînd și nici potlogar, ci cel mai onorabil hoț de cai și tîlhar.

— Zău ?... Zici că nu ești găinar ? Aș ! Îți închipui că dacă ți-ai pus dinți de aur, lumea te ține în cinste ? Ce spun țăranii despre tine ? „Cînd — zic ei — Vilka nu are ce șterpeli, atunci își fură căciula. Dacă se duce în ospeție la cineva și își pune căciula undeva mai departe, apoi tot timpul cît stă de vorbă n-o slăbește din ochi și e gata să sară pe ea"...

Ideea furtului propriei căciuli îl făcu să rîdă cu lacrimi pe căpetenia banditilor, cît era de beat. Hohotind, se lăsă cu pieptul pe marginea mesei :

— I-auzi ce mai scornesc diavolii !...

Dudorov înşfăcă o sticlă de pe masă şi-şi făcu vînt s-o trimită în capul aplecat al lui Krapivin. În aceeaşi clipă, revolverul lui Sizov ieşi ca din pămînt la două palme de ochii lui plini de mînie. Kulikov îşi îndreptă şi el revolverul tremurător asupra lui. Vavila îşi lăsă neputincios mîna în jos. Iliuşka îi rîse cu şi mai multă impertinenţă, drept în faţă :

— Nu-ţi place ?... Se vede că eşti dibaci numai cînd ai de-a face cu muierile.

Rîsul îi pieri de pe buze şi strigă mînios, cu glasul lui spart :

— Unde ai ascuns-o pe Froska ? Îţi închipui că am să ţi-o las ţie ? Poţi să aştepţi mult şi bine.

Şi-şi vîrî pumnul sub nasul ţiganului.

— Barem să nu amesteci muierile în treburile noastre, îl sfătui ursuz Abram.

— N-am voie să suflu o vorbă despre muierea mea ? clocotea Iliuşka. Păi eu pe Froska am s-o scot la lumină de-ar fi să fie ascunsă chiar în fundul mării... Scîrţiie, scîrţiie, roată unsă ce eşti !...

Vavila tremura de furie şi neputinţă, dîndu-se pe nesimţite, înapoi spre uşă. Cînd ajunse cu spatele la uşă, strigă :

— Să mergem, Vanka, locul nostru nu e alături de coconaşii ăştia.

În dosul uşii mai aşteptă puţin. În baie vuiau voci înfundate. Şcerbakov nu ieşi. Vavila se lăsă păgubaş şi se îndepărtă de sat apucînd-o pe o potecă peste cîmp.

— I s-a făcut frică, secătura naibii !... Acum o să dea pe faţă tot ce am hotărît noi.

Spre asfinţit vîlvătaia roşie a soarelui se stingea, coborînd spre crestele pădurilor. De dincolo de Nerekşa se auzea tropăit de cai, amestecat cu ţipetele şi strigătele copiilor. Aceştia duceau peste noapte caii la păscut în pădure. Pe mal, buimăcită de singurătate şi întuneric, behăia o oaie rătăcită. Cumpăna unei fîntîni scîrţiia, şi

satul tot vuia cuprins de forfoteala serii. O femeie înfuriată țipa cît o ținea gura :

— Vas-ska-aa... Unde naiba te-ai dus, duce-te-ai învîrtindu-te !

— O să se ducă, mormăi Dudorov.

Un obiect greu îi trăgea mereu mîna în jos. O ridică și se uită cu mirare : fără să-și dea seama, legăna în mînă o sticlă de basamac începută. Îndată își aminti de jignirea pe care o suferise, de amenințarea care o pîndea pe Froska. Furia puse din nou stăpînire pe el. Își propti în gură gîtul lunecos al sticlei și bău îndelung, cu gîlgîituri, basamacul din ea. Simți în nas o răbufneală care mirosea a pîine acră și prăjită, a hamei și a fum. Gîtlejul îi ardea. Basamacul era tare, fruntea — nu alta, și Dudorov îi ghicise calitatea de la prima înghițitură. Aruncă sticla golită. Aburii beției îl furnicau prin tot trupul, dar de liniștit nu-l liniștea. Și mai cumplit îl chinuia obida. El, Vavila Dudorov, Vilka, temut de cîteva județe, să fie făcut de ocară mai rău decît cel din urmă găinar ? Lui să i se ceară iubita ? S-o cedeze el pe Frosia ? Bine !...

Din față se auziră niște pași singuratici. Vavila se piti jos. Pe fondul roșu al asfințitului se legăna o siluetă singuratică.

Omul îi ieșea în cale într-o clipă cu totul nepotrivită.

— Cine-i ? urlă ca turburat Dudorov.

— Eu...

— Care eu ?

— Smirnov...

— Las, te fac eu să stai smirna !

Scoase din buzunar revolverul și într-un acces de furie împotriva a tot ce era pe lume pentru jignirea de adineaori, trase în necunoscut. Un strigăt sălbatic de spaimă se pierdu în freamătul holdei de secară. Omul dispăru în întuneric ; tropăitul grăbit al pașilor și foșnetul secarei indicau direcția în care fugea nebun.

— De ce să nenorocesc un nevinovat ? își zise, venindu-și în fire, Vavila.

Se îndreptă hotărît spre sat, pășind cu vioiciune, dar cu fiecare pas pe care-l făcea, picioarele i se mișcau tot mai încet. Se opri lîngă niște șuri. DeslușI într-o parte

o căpiță de paie, pe jumătate putrezite, și se culcă deasupra ei. Sub cap pîrîiau ușor paiele, iar șoarecii foșneau și chițăiau în culcușurile lor.

Satul se pregătea pentru noapte. La celălalt capăt al satului o javră neadormită lătra fără întrerupere. Pe podul de peste Nerekșa duduiră mărunt și des copitele unor cai potcoviți. Dudorov se ridică într-un cot și cu urechea lui încercată numără patru cai.

Paiele se umeziseră și miroseau a putred. Somnul începu să pună stăpînire pe el. Aburii beției i se învălmășeau în cap, ura împotriva lui Iliușka îl înăbușea. Sări de pe căpiță și, călcînd cu fereală, se furișă pînă lîngă zidul băii. Își apropie urechea de ferestruică.

Aerul dinăuntru tremura de horcăieli și sforăituri. Vavila împinse încet ușa și încremeni pe loc. Prin deschizătura largă a ușii simți un miros greu de fum de tutun, de basamac și de oameni adormiți. Prinse curaj. Cu revolverul în dinți, se tîrî în patru labe pînă dincolo de prag. Ușa rămase deschisă.

Bandiții dormeau pe jos, claie peste grămadă. Dudorov chibzui o clipă, apoi scotoci pe jos să vadă unde erau cizmele. Nimeri peste niște cizme aspre, murdare, cu tocuri lătărețe. Cizme din astea avea numai Vanka. Alături, cu vîrfurile în sus, dădu peste niște cizme ofițerești, netede, cu tocuri înalte. Vavila nu căută mai departe. Se sprijini în mîna stîngă, iar dreapta, cu revolverul, o întinse înainte.

Aburii beției îl împinseră spre cei care dormeau. Cînd revolverul se opri în ceva tare, trase. Pocnetul înfundat fu înăbușit de pereți. Tocul lui Iliușka îl izbi dureros în genunchi. Dudorov apăsă de cîteva ori pe trăgaci, dar cocoșul lovea în cartușe trase.

Ceva moale i se lăsă în cap, și din ceafă auzi vocea răgușită a lui Sizov :

— Sculați, sîntem atacați !...

Vavila se întinse pe dușumea, cu capul spre ușă. Scînteierile unei împușcături destrămară întunericul. Speriat, țiganul se dădu de-a dura peste prag, sări în picioare și fugi buimac spre cîmp. Din pricina împușcăturilor îi țiuia în urechi și îi zvîcnea în tîmple. Secara neagră, plină de rouă, îl șfichiuia peste picioare, pantalonii uzi

i se lipeau de trup. Picioarele i se încurcară în lăstărişul des al unui hat. Dudorov se trînti cu braţele desfăcute în verdeaţa udă şi se întoarse pe spate.

De pe cer îi făceau cu ochiul stele mari şi rare. Vavila se uită la ele, îşi scărpină genunchiul lovit şi, la rîndul lui, le făcu şi el cu ochiul. Secara foşni în bătaia vîntului dinaintea zorilor, dinspre păşuni se auzi un nechezat îndepărtat. Ţiganul îşi aminti de armăsar.

„Mă aşteaptă, de bună seamă, şi se zbate acolo în coliba din dosul morii. O avea oare grijă morarul de calul altuia ? M-am luat după proşti şi l-am lăsat acolo"...

— Am să iau armăsarul şi-i dau dracului pe toţi ! hotărî el. Pot trăi şi fără şefi.

Strivi cu spinarea bulgării zgrunţuroşi şi reci şi începu să sforăie dulce.

XI

Speriat, gazda se furişă pînă la uşa deschisă a băii. Trase cu urechea la forfota dinăuntru, apoi spuse în şoaptă :

— Fraţilor, hei, fraţilor !...

Forfota încetă. O făptură masivă de om apăru în uşă.

— Cine ne strigă ?

— Un detaşament a dat năvală în sat, vă caută pe voi. Plecaţi de aici, pentru numele lui Dumnezeu, pînă nu m-au pus la zid împreună cu voi.

— Din ce în ce mai rău !...

Omul din uşă respira greu şi era răguşit. După voce, ţăranul îl recunoscu pe Sizov.

— Pune, omule, un cal la căruţă, Iliuşka al nostru nu poate să se mişte. Ai să ne duci dincolo de rîu, la moară...

— E criţă ?...

— Cam aşa... Şi apoi s-a jucat cu revolverul şi din greşeală s-a împuşcat. Ia o jumătate de duzină de ştergare, o să ţi le plătim.

Ţăranul încremeni în prag. N-ar fi vrut în ruptul capului să-i ducă cu căruţa pe oamenii ăştia, cînd în sat se afla detaşamentul. Dar tot atît de primejdios era să-i lase pe loc. Îngîndurat cum era şi muncit de spaimă îşi îndepărtă braţele şi se simţi parcă scuturat de friguri.

Din colţul întunecos al băii se auzi un geamăt prelung şi sîcîitor :

— O-of-ff...

În liniştea nopţii geamătul răsună neaşteptat de tare şi de lugubru. Ţăranul închise grăbit uşa.

Kulikov scăpără un chibrit. Flăcăruia lumină paiele bătătorite de pe jos, hainele împrăştiate, armele. Alături de Krapivin şedea Vanka, cu mîinile în jurul genunchilor îndoiţi, şi se uita, cu ochii larg deschişi, cînd la cei doi zlîneni, cînd la rănit. Bluza lui Iliuşka se umplea de sînge şi se făcea tot mai aprinsă. Cu ochii holbaţi nebuneşte, gemea :

— Pentru ce asta, hai ?... Fraţilor, pentru ce ?

Chibritul se stinse. Întunericul îi înghiţi pe toţi de parcă i-ar fi băgat într-o ladă. Krapivin strigă :

— Vreau lumină, lumină !...

— Taci, Ilia ! îl întrerupse aspru Sizov. În sat e un detaşament... Dacă urli, au să ne facă bucăţele pe toţi.

Căpetenia bandei, înfăşurat cu ştergare, fu aşezat în căruţă pe paie şi dus de-a lungul unei lunci de la marginea satului. La plecare Şcerbakov se opri :

— Voi pesemne vreţi să faceţi un ocol ca să ajungeţi la pod. Eu o iau pe alt drum. Cu bine, pînă una, alta...

În timp ce Sizov chibzuia ce să-i răspundă, Vanka dispăru după şură. Paşi grăbiţi foşneau prin iarbă. Abram îl privi ţintă pe Kulikov :

— Poate că şi tu vrei s-o ştergi ?...

— Nu, nu !... hîrîi printre dinţi Grişka. Îi era teamă că dacă are să-şi descleştеze gura, vor începe să-i clănţănească dinţii în chipul cel mai ruşinos. Din clipa împuşcăturii îl scutura fără întrerupere un tremur de spaimă.

Abram, cu arma în mînă, mergea alături de căruţă. Kulikov era mai în faţă, de partea cealaltă, dar curînd se trase lîngă el, de parcă ar fi căutat apărare.

Pe pod, calul începu să bocănească cu copitele. Roţile huruiau pe scîndurile podului şi acest huruit, înfundat şi domol, cunoscut de totdeauna, trezi în inimi suferinţă şi teamă. Părea că huruitul lor nu va lua sfîrşit şi calul va bocăni într-una cu copitele, trezind satul adormit. Dar iată că roţile începură să fişîie prin nisip. Toţi răsuflară uşuraţi.

În pădure, căruţa începu să fie zdruncinată de rădăcinile tari ale copacilor. Iliuşka era aruncat dintr-o loitră într-alta. La început gemu înfundat, dar în curînd gemetele lui se transformară în ţipete. Sizov, cu o mişcare hotărîtă, îşi atîrnă arma de spate, se aşeză pe marginea căruţei cu picioarele afară şi cu palma lui lată astupă gura rănitului. Tot drumul Iliuşka horcăi şi gîlgîi cu gura îmbîcsită de bulbuci de sînge.

Ceilalţi doi îl duseră pe o targă la ascunzătoare. În cea dintîi poieniţă pe care o întîlniră, Abram îşi aminti de beţia din ziua morţii lui Salnikov. Nu trecuse nici măcar un an, şi căpeteniile dispăruseră. Cui îi va veni rîndul ? Cine va fi primul care va cădea răpus de un glonţ, sau poate li se va înfunda la toţi deodată ? Poieniţa nu-i răspunse. În ea crescuse iarbă din belşug, şi numai în locul unde pe vremuri făceau ei focul, pămîntul era acoperit de cărbuni negri, stinşi demult.

Se vedea poteca dreaptă coborînd spre baltă. Aici iarba era mai verde şi mai deasă, muşchiul dispăruse în lăstărişul verde pal al ferigelor. Pe-alocuri apa plescăia sub picioare. Lîngă baltă, în desişul de brădeţ, de plopi şi de arini, poteca se înfunda într-o grămadă rotundă de cetină, demult uscată. O altă grămadă, şi mai mare, se prăbuşise la unul din capete şi se lăsase la pămînt. Din partea jumătăţii rămasă întreagă, în întîmpinarea celor doi zlîneni necheză înfundat armăsarul negru şi începu să se agite în grajd. Se vede că se zbătea demult din pricina foamei şi a singurătăţii. Sub copitele lui plescăia apa, fire de iarbă bătucite în pămînt erau risipite peste tot. Din cei patru cai ai sovhozului, numai el mai rămăsese în viaţă şi asta datorită grijii lui Vavila. Ceilalţi cai muriseră, tot aici, de foame. Cadavrele le-au aruncat în baltă. În nopţile fără vînt, luminiţe fosfores-

cente, ca niște felinărașe, zburau dintr-un loc într-altul deasupra bulboanei înspumate.

Bordeiul, rămas întreg, mirosea a frig și a umezeală, ca orice locuință omenească părăsită demult. Brazdele de iarbă de pe acoperiș se înmuiaseră din pricina ploilor, prin răsuflătoare pătrundea lumina. Pe grinzile de sub acoperiș atîrnau, ca niște mere cenușii, cuiburile de viespi, care țîșneau prin găuri asemenea gloanțelor. Bordeiul, cîndva atît de plăcut și de sigur, acum părăginit, împrăștia tristețe.

— Va trebui să le astupăm iar, spuse Kulikov, arătînd spre găuri.

— Mai tîrziu, schimbă vorba Abram. Pune șaua pe armăsar, Grigori Matveici, și trage o fugă după un felcer. Dă-i bani, roagă-l, pune-i revolverul în piept, dar să-l aduci neapărat. Ai să găsești vreunul ?...

— De găsit nu-i greu...

— Du-te cu Dumnezeu !

Kulikov se uită șovăitor la prietenii lui. Abram, în genunchi, întindea pe jos cetină, și o netezea cu palmele, fără să privească înapoi. Pe urmă îl aduse pe brațe pe Krapivin și-l culcă peste cetină. Cînd se auzi tropot de copite pe pămîntul umed, ieși din bordei și-l sfătui pe Kulikov :

— Vezi să nu dai de o belea !

Drept răspuns, Grișka șfichiui cu ciudă armăsarul. Ocoli moara mergînd prin pădure, apoi o luă pe un drum umblat, dar după vreo două verste coti pe un drum părăsit de pădure, fără nici un fel de urme de roți pe făgașurile ascunse sub cetina galbenă. Armăsarul se trăgea cu îndărătnicie spre iarbă. Kulikov obosi luptîndu-se cu el. Într-o poieniță neumblată, cu iarba fragedă, legă frîul de unul din picioarele dinainte ale armăsarului și-l lăsă să pască, iar el se culcă sub pini.

Foamea începu să-l chinuiască. Grișka își trase genunchii lîngă burtă și stătu așa culcat, ascultînd foșnetele pădurii. Armăsarul mușca din iarbă, și iarba pîrîia ruptă de dinții lui înfometați.

Îl dobora somnul...

...Abram, ca o dădacă grijulie, îl păzi îndelung pe Iliușka fără să-și ia ochii de pe el. Sîngele pătrunsese

prin pînza cu care era bandajat şi o pată mare i se întindea pe piept. Neliniştea puse stăpînire pe inima întotdeauna calmă a lui Abram. Ca să nu mai vadă chinurile celui din urmă prieten al său, se tîrî spre peretele care dădea în afara bordeiului.

Capul îi vîjîia de nesomn şi de mahmureala de după beţie. Deasupra bordeiului foşneau frunzele unui plop de munte rămuros, totdeauna speriat, trimiţînd pe vînt un denunţ cuiva. Ceilalţi arbori tăceau. În bulboana bălţii, bulbuci de apă gîlgîiau şi fîşîiau de-abia auzit.

Krapivin începu să geamă în delir. Abram reveni la realitate. Se mustră în şoaptă pentru că se lăsase furat de picoteală şi îşi întinse capul spre bolnav. Iliuşka, cu ochii închişi, se zbuciuma pe aşternutul de cetină care trosnea uşor. Ar fi trebuit să-l ajute, însă Sizov nu ştia cum s-o facă şi stătu mult timp în genunchi, cu braţele vînjoase atîrnîndu-i neputincios. Suferinţa celuilalt îl făcea să se crispeze şi tusea îl sufoca. Dădu deznădăjduit din mînă şi ieşi pe potecă. În spatele unei tufe dese de ienupăr se culcă pe o movilită moale, acoperită de muşchi.

Neputinţa pe care o simţea în faţa morţii căpeteniei îl făcu pe Abram să dorească pentru prima oară să pătrundă tîlcul vieţii. Ce fel de forţă i-a împins pe ei toţi la această viaţă de fiare hăituite, plină de primejdii ? Ce i-a făcut să pornească la o luptă care întrecea puterile lor ? Era oare cutezanţa tinerească, ori dorinţa de a trăi după propria voinţă, sau poate numai speranţa într-o victorie rapidă ? Şi ce au obţinut ?... Ehei, dacă ar mai fi cu putinţă să pună umărul, cît mai are putere, să împingă timpul înapoi cu vreo doi ani şi apoi s-o ia de la început...

Deasupra bordeiului murmura plopul cel zbuciumat...

De patru ori la rînd trosniră vreascurile uscate, de patru ori, la trei răstimpuri egale. Sizov ştia care e cauza. Lui Pavlik îi venise ideea să împrăştie pe potecă vreascuri de pin. Ramurile uscate se acoperiseră de mult cu iarbă, dar socoteala răposatului sfătuitor se dovedi bună. Şi Abram pricepu : cineva se strecura cu fereală spre colibe. Bine ar fi să fie morarul cu de-ale gurii...

Se întoarse pe burtă şi îşi aruncă chipiul negru în desiş. Îmbrăcămintea lui verde era una cu iarba, părul roşcat putea fi luat drept o ramură cu cetină uscată, căzută în spatele tufei de ienupăr. Numai ochii îi luminau în marea de verdeaţă. Revolverul, de care nu se despărţea niciodată, îl trecu în mîna dreaptă şi, strîns în pumn, rămase gata de ochire.

Abram nu se temea de o eventuală întîlnire. Trosnetele nu se mai repetară şi fiind în situaţia de unul contra unul, oricînd putea să o scoată la capăt.

Se auzi trosnind iar o crenguţă călcată de picioare, de data asta mai aproape. Profilul unei siluete nedesluşite trecu în dosul unui brad rămuros şi încremeni acolo, numai capul, negru, ciufulit, se ridică de după cetina negricioasă. Abram era gata să scoată un strigăt de surpriză.

Ţinea bine minte: Iliuşka fusese împuşcat beat, auzise cum ucigaşul se izbise cu picioarele de pragul uşii, apoi fugise în cîmp. Sizov nu putea să se îmbete pînă la nesimţire, făptura lui puternică învingea aburii beţiei. Dar cine ar fi putut să tragă în Krapivin? Cei din detaşament i-ar fi înhăţat pe toţi, un ţăran iarăşi nu s-ar fi încumetat la aşa ceva. Rămînea un singur duşman: Vavila Dudorov. Froska — una la mînă, cearta — două la mînă, basamacul — trei la mînă. Nimeni altul decît Vilka!...

Gîndurile îşi făceau loc cu greu şi nelămurit în capul lui Sizov, totuşi ajunse la o concluzie. Abram oftă. Se simţi uşurat şi lucrurile i se desluşiră cu claritate. Şi această claritate şi uşurare hotărîră soarta lui Vavila.

Dudorov se piti în dosul bradului, dar peste o clipă trecu pe potecă şi porni mai departe, în patru labe, îndepărtîndu-se cu fiecare pas spre dreapta, în spatele tufei de ienupăr. Abram stătea încremenit ca o stîncă. Încercă să priceapă pentru ce venise ţiganul, dar nu mai era vreme de reflecţii: Dudorov se apropiase de el. Mîna lui Sizov nu dă greş şi ochiul îi e ager. Nu se întîmplase niciodată să-i tremure revolverul în mînă. Cu o smucitură bruscă, Abram sări în genunchi şi întinse ţeava înainte. Ochii lui Vavila se căscară larg, uimirea se întipări în ei şi nici nu apucă să se şteargă de su-

doare, cînd cineva nevăzut îi sfredeli în frunte o gaură neagră. O şuviţă roşie-cenuşie îi năvăli peste ochi. Gura i se rînji într-un zîmbet lugubru, în care sclipi aurul danturii. Faţa tuciurie păli, pielea căpătă o culoare vînătă pălită. Dudorov făcu un pas înapoi, încremeni, apoi se prăvăli într-o parte.

Abram nu auzise împuşcătura, se făcuse numai ochi. Atinse umărul mortului şi spuse într-o doară :

— A plătit Marfa pentru Iakov...

În mîna dreaptă a ţiganului lucea un revolver. Gura îi era căscată într-un ultim zîmbet. Abram observă după tocul gol al revolverului o legăturică albicioasă. O dezlegă calm. Găsi o brînzoaică tăiată în patru. Sizov intră în bordei, îşi făcu semnul crucii şi mîncă toată brînzoaica.

Iliuşka aiura, rostind, din cînd în cînd, cîte-o frîntură de frază. Abram se culcă lîngă prag, revolverul şi-l aşeză în faţă. O totală indiferenţă puse stăpînire pe trupul lui puternic.

„Ce mai putem aştepta, chibzuia Sizov, cînd oamenii tăi se sugrumă unii pe alţii ? Poate ar fi mai bine să se isprăvească odată..."

Chiar atunci cînd auzi tropotul unui cal nu făcu nici o mişcare, se mulţumi doar să-şi ridice puţin capul şi să asculte. Zgomotul ritmic de copite se întrerupse, lăsînd loc unui trosnet asurzitor de ramuri. Ceva moale căzu ca un sac la pămînt. Abram se desmetici şi ieşi fuga în drum.

În dosul unei tufe se foia Kulikov.

— De ce te tîrăşti în patru labe ? întrebă obosit Sizov.

Chipul palid al lui Kulikov era crispat de frică şi suferinţă.

— Armăsarul s-a speriat. S-a aruncat în desişul pădurii şi m-a trîntit.

— Ai adus felcerul ?

Grişka, stînd în patru labe, îşi întoarse privirea în altă parte.

— N-am găsit nici unul... Peste tot sînt detaşamente, eu însumi am trebuit s-o iau la sănătoasa.

Fără să-l privească, Abram îl întrebă răspicat :

— Dar dacă minţi ?

— Pe cuvîntul meu, Abram... Cum poţi să nu mă crezi, cînd am fost urmărit pînă-n pădure ?

— Adă aici targa.

Sizov alergă spre colibe. Grişka se simţea foarte contrariat că fusese nevoit să mintă.

— Poate să prindem întîi armăsarul ?

Abram îl lăsă fără răspuns.

XII

În gară se opri zăngănind şi scrîşnind din osii un tren de călători, care avea în coadă două vagoane de marfă, amenajate pentru transportul oamenilor. După semnalul de plecare, garnitura porni mai departe, dar vagoanele de marfă rămaseră în gară. Zece tineri voinici şi chipeşi, înarmaţi cu săbii şi arme, scoaseră pe peron nişte cai vînjoşi, îi înşeuară şi-i încălecară, şi porniră cîntînd, cîte trei în rînd spre oraş. Cîntăreţii zbierau cît îi ţinea gura. Şi cîntecul, nemaiauzit la Dolgorukov, puse străzile în mişcare. În ferestre apărură basmale de toate culorile şi capete de femei dezbrobodite, şi se auziră scîrţîind portiţele vechilor porţi. Cîntăreţii înaintau călare, cu capetele sus, de parcă nu aveau altă grijă decît să zbiere. Comandantul, un flăcău vînjos, cu o cicatrice pe obrazul stîng, se apropie de un ostaş roşu care trecea pe stradă, schimbă cu el două cuvinte, după care nu se mai îndepărtă de ai săi.

În faţa ferestrelor comisariatului militar, toţi cei zece se aliniară de-a lungul stîlpilor care mărgineau trotuarul. Tînărul cu cicatrice zbieră dinadins, ca să răsune tot oraşul :

— Pluto-on !

Furierii şi dactilografele alergară la ferestre. Comandantul făcu cu ochiul fetei celei mai durdulii, cu părul cîrlionţat, şi explică laconic :

— Avem treabă cu comisarul militar...

Luka se grăbea în acest timp să ajungă în stradă. Se salutară conform regulamentului, apoi comandantul raportă :

— Tovarăşe comisar, am fost trimişi de către comisariatul militar gubernial la dispoziţia dumneavoastră, pentru a lupta contra bandiţilor. În drum nu ni s-a întîmplat nimic deosebit.

— Din ce unităţi sînt tovarăşii ?

— Din armata de cavalerie...

Luka se miră. Liniile fronturilor se îndepărtaseră la multe sute de verste de oraşul Dolgorukov, aşa că nu era uşor să explici apariţia pe aceste locuri a unor soldaţi din teribila cavalerie.

— Cum de aţi ajuns în gubernia noastră ?

— Pentru reparaţii numai...

Cicatricile roşii care se vedeau pe feţele altor patru soldaţi indicau limpede locurile reparate. Tiurin nu mai puse întrebări şi îi invită în biroul său la o consfătuire. Întocmiră un plan de acţiune. Luka, Porîvalov şi comandantul detaşamentului luară fiecare cîte trei oameni, cu înţelegerea ca fiecare echipă de patru să acţioneze pe contul şi pe răspunderea ei proprie. Tiurin propuse :

— N-ar fi mai bine să ne împărţim numai în două echipe ? Ar fi mai sigur...

— Dar ei cîţi sînt, cu ajutoare şi cu păduchi cu tot ? întrebă la rîndul lui comandantul.

— Nucleul principal e format din cinci oameni, iar la o adică...

— Numai atîţia ?... Fraţilor, voi ce spuneţi ?

— Împarte-ne în cîte patru... N-avem de gînd s-o tărăgănim cu bandiţii.

Semion, cel cu un singur ochi, îi duse pe cei trei oameni ai lui la Akulovo, comandantul plecă la Zlîn, iar lui Tiurin, întrucît cunoştea regiunea, i se dădu iar sarcina să cerceteze pădurile şi cantoanele.

La sfîrşitul itinerariului stabilit, Luka hotărî să treacă şi pe la moara din pădure. Caii obosiseră, cavaleriştii erau posomorîţi că nu izbutiseră să facă nimic. Cu vreo patru verste înainte de moară, unul din ei îi strigă lui Tiurin :

— Tovarăşe comisar, aud un tropot.

Opriră caii. Un tropot iute de copite ajunse, abia auzit, pînă la urechile lor. Zgomotul acela ritmic, de trap, se îndepărta cu fiecare clipă.

— Aleargă înaintea noastră, spre moară.

— Să încercăm să-i ajungem...

Caii, zoriți, își întinseră trupurile înainte, burțile li se lăsară mai aproape de pămînt. Pinii de pe ambele margini ale drumului rămaseră în urmă, și un arinis întunecat, dar ospitalier îi primi în brațe. Îl străbătură în goană și pe acesta, apoi coborîră drept spre casa morarului.

Prin ușa deschisă a hambarului pătrundea afară un vuiet înfundat și tremurător. Tăvălugul uscat duduia lîngă scoc, izbit la intervale regulate de rotirea pietrei de moară. Un norișor rar de praf de făină plutea deasupra intrării, scînteind în soare. Se vedeau, ca niște pete nedeslușite, două fețe albite de făină.

În fața hambarului, la o distanță oarecare, în urma unui șir de căruțe se vedea un car singuratic în care ședea morarul, roșu la față, tremurînd ca varga, iar lîngă el un țăran la fel de speriat. În fața lor, un cavalerist ținea arma de-a curmezișul șelei. Calul păștea liniștit. Auzind tropot de cai, ostașul se întoarse și făcu semn cu mîna :

— Încoace, fraților !...

Își întîmpină tovarășii cu binețe și începu să vorbească fără a mai aștepta să fie întrebat.

— Treaba merge strună, fraților !... Azi dimineață l-am întîlnit pe bărbosul ăla, spuse el arătînd cu arma pe țăran, în satul... ăsta... cum îi zice... Zlîn. Venea cu căruța din pădure, iar pe căruță erau pete de sînge. L-am pus, firește, să se spovedească... „Așa și pe dincolo, a început el să bîiguie, bandiții mi-au pus revolverul în piept și m-au silit să duc un rănit la moară, dar mai mult nimic nu știu". I-am întors hulubele înapoi. Aici, pe diavolul ăsta cu mutra roșie, și arătă iar cu țeava, de data asta în direcția morarului, l-am luat cu vorbe dulci. Și-a recunoscut vina și a făcut semn cu mîna spre potecă. Ai noștri au plecat în galop într-acolo...

— Dar un călăreț n-a trecut pe-aici, pe aproape ?

— Nici n-am auzit. Moara face atîta zgomot, încît nu mă aud nici pe mine însumi.

— Să le dăm ajutor, tovarăși ! strigă Tiurin și își repezi calul pe urmele proaspete spre magazie.

Acest loc binecunoscut îi aminti de umilința cumplită pe care n-o uitase. Fața lui Luka se îmbujoră. Simți în spinare arsura vechilor răni, de parcă abia adineauri ar fi fost bătucită de vergile de armă.

Trecură în galop, unul după altul, pînă dincolo de magazie. Pămîntul umed plescăia sub copitele cailor. Din desișul pădurii se auzi un nechezat zgomotos. Curînd dădură de ai lor. Doi cavaleriști erau opriți lîngă o tufă de ienupăr, un al treilea, stînd pe vine, scormonea ceva cu baioneta. Toți trei aruncară o privire spre Tiurin, după care își reluară ocupațiile.

— Bagă baioneta sub rădăcină și lovește-o cu palma ! dădea sfaturi comandantul. O să zboare îndată afară...

— Necazu e că n-o pot băga !... L-aș trage de barbă, dar n-are barbă.

Luka privi în jos peste capetele lor. Jos zăcea pe spate, mort, Vavila Dudorov și cavaleriștii îi smulgeau din gură dinții de aur.

— Ce faceți, diavolilor ?

Comandantul îi întinse în față pumnul desfăcut. În palmă îi jucau trei bulgărași de aur, cu zgîrieturi proaspete de baionetă.

— Vezi ?... În gură mai are tot pe atît.

— La ce naiba vă trebuie ?

— Doar n-o să lăsăm să se piardă așa bunătate... Ce-i, ai mai scos ? Dă încoace !

Cel care stătea pe vine își ridică spre Luka ochii mijiți într-un zîmbet :

— Tovarășe comisar, lasă-ne să ne vedem de treabă ! Hoitul îți aparține, dinții sînt ai noștri. Fiecăruia ce i se cuvine... Ține-l pe al cincilea !...

— Ehei, tovarăși, tovarăși ! dădu din cap Luka. În loc să vă grăbiți să-i prindeți pe toți, vă țineți de fleacuri.

— Fleacuri ?... N-am ce zice ! Pe diavolul ăsta tuciuriu l-am găsit încă călduț, dar pe celălalt l-am prins viu. Să mergem să-ți arăt...

De după copaci necheza frenetic armăsarul. Cavaleristul, fluturîndu-și baioneta, mergea în față. Deodată se opri pe loc și cu degetul arătă spre colibe :

— Privește, tovarășe comisar, ce face banditul ăsta. Noi l-am prins drept dușman, iar el...

Și strigă, cu toată puterea unui gîtlej învățat cu întinderile nemărginite :

— Spirka-a, armăsarul îți atacă iapa !

— N-are decît !... O să meargă pe urmă mai sprințară.

— Vezi că o să-i strice șaua.

— Ce-are a face, am s-o dreg.

Luka îi privi ironic pe cavaleriști :

— Sînt toți aici ?

— Vrei să vezi aici toată corabia ? Armăsarul ne-a întîrziat, a ieșit în fața noastră galop din pădure drept lîngă moară. Un căluț ca ăsta nu găsești pe toate drumurile... Pînă l-am prins, pînă una alta, păsărelele se vede că au zbughit-o. Am mai adulmecat noi, dar cum să dai de ei în pădure ?

— Cam slab...

— Nu plînge, Mikita, mai înmugurește răchita ; noi sănătoși să fim că de găsit îi găsim. Unul zace aici, iar pe altul l-au cărat să moară în baltă. Pentru început și balta e bună...

Tiurin se aplecă în șa spre intrarea bordeiului.

— Nu mai e nimic, îl asigură cavaleristul, am încercat și noi să scotocim. Pe așternut am găsit pete de sînge și niște fîrîmituri de brînză, alte urme nu mai sînt. Am căutat și prin pădure.

— Nu l-ați întrebat pe țăran cine-i rănitul ?

— Unul Krapivin, Iliușka, pare-se îi zice...

— Treburile nu stau chiar atît de prost...

— Stau mai bine decît bine, s-o spunem drept. Să-l aruncăm pe țigan în baltă, ce ziceți ? La ce să ne mai încurcăm cu hoitul ?

— Nu-i nimic, nu-i povară prea grea.

La întoarcere, fornăind pe nările-i umflate, armăsarul privi pieziș cu ochii lui violeți cadavrul lui Vavila.

Caii cavaleriştilor, obişnuiţi cu astfel de privelişti, trecură liniştiţi.

XIII

La marginea pădurii, lîngă malul Nerekşăi, cei doi cercetară îndelung locul din jurul lor şi adulmecară aerul. Ziua era deosebit de călduroasă, senină şi calmă. În liniştea înconjurătoare fiecare trosnet cît de uşor te speria ca o împuşcătură.

Abram cunoştea un lăstăriş în care s-ar fi putut ascunde un întreg regiment. Cîndva fusese o vatră de sălcii, care au fost tăiate ca să se facă loc de fîneaţă, dar din rădăcinile lor ţîşni un lăstăriş mai întins, şi mai des. Cui o să-i vină în cap să te caute într-un tufăriş atît de mărunt ?

Şi se ascunseră împreună cu Iliuşka sub mal.

Krapivin tot mai zăcea fără cunoştinţă. Sîngele îi curgea mereu. Faţa îi era palidă, nasul i se ascuţise. Încercară să oprească sîngele, dar nu izbutiră decît să zgîndărească şi mai rău rana. Atrase de mirosul sîngelui năvăliseră asupra lor un roi de muşte negre-albăstrii, de parcă fuseseră chemate anume de pe tot întinsul rîului. Abram încercă să le alunge. Şfichiuite de o nuia, muştele se înălţară ca un nor zumzuitor deasupra capului, apoi căzură îndată, parcă bete, peste ştergarele şi bluza îmbibate de sînge, acoperiră toată faţa rănitului şi începură să se foiască semănînd cu un lugubru petec de piele de oaie. Sizov îşi plecă deznădăjduit capul în jos. Simţi un nod amar în gît. Îşi întoarse capul, se culcă cu pieptul pe surtucul întins pe jos şi adormi. Kulikov, care îşi făcuse somnul în pădure, adormi mai greu.

Răcoarea înserării îi trezi pe amîndoi. Abram sări în picioare. În faţa ochilor lui pluteau nişte cercuri liliachii şi îl podidi tusea. Scuipînd flegmă, îl privi din întîmplare pe bolnav şi încremeni : Ochii lui Iliuşka îl implorau, şi buzele şopteau ceva, aşteptînd să capete un răspuns. Sizov îşi plecă urechea.

— Apă-ă !...

Aduse de sub mal, cu chipiul, apă caldă din rîu. Krapivin își mișcă buzele. Din fundul chipiului, prin ștofă, curgea o șuviță subțire de apă. Abram îndreptă șuvița în gura deschisă a rănitului și lăsă chipiul mai jos. Krapivin supse îndelung, asemenea unui copil mic, stofa chipiului.

De cealaltă parte a tărgii, gîrbovit, privea Kulikov. Sub mal sîsîiau și șușoteau trestiile. O păsărică cenușie se prinse de pămătuful unei trestii, ciripi o clipă, apoi sări pe o tufă, mai aproape de oameni, și începu un cîntec zgomotos și fără sfîrșit, repetînd într-una un tril sîcîitor. Sub tufe se învolbura apa rîului. Frunze mari de nuferi, pe picioruțe lungi, ca niște sforicele, descriau cercuri line. Știucile plescăiau zgomotos pe limbile de nisip, și, de fiecare dată, într-un chip neașteptat. Kulikov tresărea la fiecare plescăit, arunca priviri spre rîu și se înfiora.

Deodată Iliuțka fu cuprins de frisoane. Tremurul nu mai contenea. Abram se aplecă cu băgare de seamă spre el :

— Cum te simți ?

Krapivin își deschise ochii tulburi, acoperiți parcă de o pojghiță cenușie :

— O să mor curînd...

— Lasă gîndurile negre...

Iliuțka răsuflă convulsiv :

— Nu sînt negre... Am băut, am chefuit, am nenorocit oameni, ajunge, e timpul s-o isprăvesc.

Tăcu îndelung, rătăcind cu privirile pe înaltul cerului ce se stingea, de parcă ar fi căutat acolo pe cineva. Mărturisi cu sfială :

— Păcat de viața mea !... Îmi închipuiam că o s-o duc vreo sută de ani. Acuma îmi dau seama că nu degeaba mă grăbeam să trăiesc. Păcat...

Abram ar fi vrut să-i spună ceva din inimă, un cuvînt de alinare, dar își dădu seama că cuvintele n-ar ajuta acum la nimic și nici nu s-ar fi priceput să le spună.

Iliuşka se smuci, sughiţă zgomotos. Un zîmbet trist îi schimonosi gura, iar în ochi îi apărură lacrimi. Una din ele lunecă pe obraz, lăsînd în urma ei o dîră subţire.

— Vezi, am început să sughiţ... Simt un gol înăuntru, de parcă cineva ar fi scos toată seva din mine, lăsînd, din ceea ce am fost înainte, numai oasele.

Kulikov îşi vîrî capul între genunchi. Întîi plînse pe înfundate, apoi se dezlănţui şi începu să bocească cît îl ţinea gura. Şi atît de straniu părea acest bocet ca de femeie, pe malul rîului pustiu, încît Abram întinse o mînă peste targă şi-l zgîlţîi de guler.

— Taci ! Nu fi muiere, pînă nu te-am aruncat în rîu.

Grişka îşi înghiţi lacrimile şi dispăru tîrîş în dosul unor tufe din apropiere. În locul lui începu să sughită, des şi fără sfîrşit, Krapivin.

— Oare atît de repede ? se miră el. Doamne, de mi-ai da puterea să mai trăiesc puţin.

— Tu, dacă te-ai hotărît să mori, mormăi posac Abram, apoi ţine-ţi firea, cum se cuvine să şi-o ţină o căpetenie a noastră. Vorbe de jale am auzit noi multe în viaţă.

Iliuşka îl privi cu coada ochiului, dar nu-şi întoarse capul. Vocea îi prinse puteri.

— Pe vremuri, Pantik îmi spunea deseori : „Nu-ţi face inimă rea, Ilia. O să ne nimicească pe toţi, dar totuşi vom lăsa o urmă pe pămîntul ăsta. Au să facă oamenii un cîntec despre noi, oricît o fi el de puţin izbutit“... Mereu repeta cuvintele nu ştiu cui, pare-mi-se nişte versuri :

„...Iar voi veţi trăi pe pămînt,
Ca rîmele oarbe umblînd.
Poveşti despre voi nu vor fi,
Nici cîntece nu vor zvoni“.

— Le spunea cu multă simţire, apoi mă întreba : „Pricepi ?... Noi nu vom trăi asemenea rîmelor !“... Flăcăul a căzut toamna trecută, dar cine a făcut vreun cîntec despre el ? Poate, pe undeva, nişte fete au ţipat vreo strigătură glumeaţă, şi cu asta basta.

Vocea lui Iliuşka, din ce în ce mai slabă, deveni şoaptă răguşită şi dogită. Abram îşi strînse mai tare în jurul trupului surtucul ponosit, ca să se apere de umezeala înserării. Pieptul îi hîrîia. Somnul de adineaori pe pămîntul umed îi pricinui o sfîrşeală covîrşitoare. Şi Sizov, cunoscut în satul Zlîn drept flăcăul cel mai voinic, nu se mai recunoştea în trupul istovit şi bolnav de acum.

Rănitul se mişcă pe targă. Cu un efort se întoarse pe o parte, sughiţă mai apăsat ca înainte, după care sîngele îi năvăli pe gură. Se îndoi ca un arc puternic întins, tresări şi se lăsă deodată jos, muiat, de parcă cineva i-ar fi tăiat pe furiş funia care-i ţinea trupul încordat.

Abram aruncă o privire pierdută asupra trupului frînt al lui Krapivin, se duse în dosul tufelor şi se lăsă greoi alături de Kulikov. Amîndoi tăceau, stăpîniţi, fiecare, de gîndurile lor. Deasupra rîului se lăsa amurgul. În întîmpinarea lui, se ridicau rotocoale subţiri de aburi de pe oglinda apei.

— Du-te, Grigori Matveevici, şi spune-i tatălui său. Să-l ia de aici şi barem să-l îngroape în pămîntul de acasă. Eu am să stau aici să-l păzesc... Să nu dea noaptea vreun lup peste el.

Kulikov dădu din cap cu încăpăţînare :

— Du-te tu, Abram Stepanîci...

— N-ai s-o ştergi ?

— Nu, cred că voi putea să stau.

Sizov se ridică în picioare. Stătu cîtva timp aşa, privind la apa rîului, apoi îşi scoase surtucul :

— Ia-l, ca să te încălzeşti ; mie o să-mi fie cald pe drum.

— Să-mi trimiţi pe cineva cu mîncare...

Abram o luă prin desişul tufelor care, date în lături, foşniră. Cînd paşii i se stinseră, Kulikov se furişă cu teamă pe urmele lui şi privi îndelung în direcţia luncii, pînă cînd spinarea lată a lui Abram se cufundă în întunericul amurgului. Îi fu frică să se întoarcă. Îl pătrundea umezeala serii, iar surtucul lui Sizov zăcea lîngă targă. Coborî, aruncă o privire fugară spre cadavru. Faţa lui Iliuşka se învineţise, se lungise, pe obraz i se vedea o pată neagră de sînge închegat. Grişka tresări

numai la gîndul că va trebui să stea toată noaptea acolo, alături de el, şi se urcă grăbit pe malul înalt.

Dincolo de pădure agoniza ultima dîră roşcată şi palidă a asfinţitului. Deasupra apei ceaţa se îngroşă, revărsîndu-se şi umplînd depresiunea rîului pînă la marginea malurilor înalte. Tufele negre de sălcii îi păreau nişte năluci negre. Curînd ceaţa învălui lunca pînă la marginea pădurii. Nemaivăzînd nimic împrejur, Grişka trăgea încordat cu urechea la fiecare zgomot. Ştiucile plescăiau şi mai tare pe limbile de nisip. Departe, în pădure, hohoti o bufniţă. Kulikov simţea că nu va putea sta aici pînă dimineaţa. Încercă să se gîndească la altceva, îşi amintea de întîmplările vesele din viaţă, dar parcă cineva cu o pîrghie invizibilă îi întorcea cu încăpăţînare gîndurile, îl silea să se uite la targă, la cadavrul acela învăluit în ceaţă, cenuşiu şi rece.

„Am uitat să-i închidem ochii"... îi trecu un gînd prin capul înfierbîntat.

Deodată, jos, aproape de el, se auzi un fel de scîrţiit înfricoşător de puternic, apoi un al doilea, al treilea :

— Rrrrîci, rrrîci, rrrîci !...

Cu un urlet sălbatic Grişka o luă la fugă prin luncă. O pasăre se înălţă cu zgomot de sub mal. Grişka îşi dădea limpede seama că era cîntecul de seară al unui cîrstei inofensiv, că şi el se speriase şi zbura orbeşte peste rîu, dar nu se mai putu opri. Surtucul îi rămase atîrnat de o tufă. Apăsînd cu mîna inima care-i bătea gata să se spargă, Kulikov fugea fără să caute drumul, prin iarba udă de rouă, ca să scape de cadavrul înspăimîntător, de rîul alb, parcă acoperit cu un giulgiu, de spaima care pusese stăpînire pe el, de el însuşi...

XIV

La Akulovo, căutînd să dibuiască urma lui Iliuşka, Semion puse în mişcare întregul comitet executiv al plăşii. Miliţianul-şef, un leneş şi un flecar fără pereche, stă-

tea sluj în faţa scundului comisar şi-i căra, pe rînd, la interogatoriu pe toţi locuitorii, începînd cu casa de la marginea satului. Ochiul teafăr al lui Porîvalov îi scotocea cu privirea pe ţărani, încercînd să desluşească ceea ce era ascuns după chipurile lor posomorîte, înăuntru hainelor lor încheiate la toţi nasturii, dar nu putea desluşi nimic. La ameninţări nu vroia să recurgă.

În primul rînd îl interogă pe Piotr Krapivin. Piotr, care fusese cîndva un bărbat voinic, fălcos, se uscase în ultima vreme din pricina grijii neîntrerupte pe care i-o purta feciorului său şi lui însuşi. Îi răspundea lui Semion posac, mofturos :

— Mi s-a acrit cu interogatoriile voastre ! Cum vine cineva în sat, începe să scoată sufletul din mine. Dar eu ce-s ?... Dacă Iliuşka ar sta în leagăn, cu picioarele în sus, atunci aş fi răspunzător pentru el, pe cînd aşa, face ce vrea. Nici cu mine nu vrea să dea faţă.

Pe Piotr îl lăsară să plece în voie. Tot aşa se îndărătniciră şi ceilalţi ţărani, trebuia să tragi vorbele din ei cu cleştele, nu alta. Detaşamentul plecă la Ceaghino. Porîvalov spera să găsească pe vreunul dintre banditi la Frosenka Bogolepova. Eşecul îl aştepta chiar de la primii paşi. După ce bătu la uşă, apăru prescurăreasa cea uscată. Supărată, cu buzele strînse, îl ascultă pe comisarul chior.

— Fiica mea a plecat... Acum două săptămîni a venit într-o goană Dudorov, a sculat-o din somn şi a dus-o nu ştiu unde. Nu mi-au cerut încuviinţarea. Dacă vreţi — credeţi-mă, dacă nu, puteţi să faceţi percheziţie, nu mă supăr.

Scotociră prin casă de ochii lumii şi pe seară se întoarseră la Akulovo. Cavalerîştii traseră la făbricuţa de scrobeală, acum pustie, a lui Krapivin, lăsîndu-se păgubaşi de sperioasele fete din Akulovo. Semion se răsuci mult timp, de pe o parte pe alta, întins pe duşumea. Eşecul îi alungase somnul. Se strecură încetişor pe uşă afară şi porni spre parcul cu tei, acolo unde cu un an în urmă mulţimea dezlănţuită era cît pe ce să-l sfîşie.

Ca şi atunci, teii bătrîni foşneau liniştit. Nici nu se legănau, nici nu scîrţîiau, de parcă le-ar fi fost ruşine,

seculari cum erau, să se tulbure din pricina unor fleacuri. E treaba frunzelor să foşnească...

Un parfum puternic de floare de tei învăluise parcul, gîdilînd nările şi trezindu-ţi dorinţa să tai o felie mai groasă de pîine caldă, să o ungi cu miere aromată şi să o mănînci pînă la ultima firimitură.

Semion se cuibări pe o rădăcină groasă. Se sprijini de trunchiul de necuprins, şi-şi închise ochii obosiţi. Îi apăru în memorie scena tărăboiului necugetat stîrnit de zlîneni. Ce au urmărit, ce au sperat ei să obţină cu prostescul război „al satîrelor ?"

De bună seamă, ţăranul avea destule nemulţumiri împotriva puterii sovietice, se adunaseră multe în fiecare ţăran, dar i-a încins şi agitaţia. O mînă de bandiţi pusese pe foc mulţimea întărîtată a dezertorilor, iar dezertorul nu are ce pierde. Dreptatea lui de dezertor şi-o descoperise în pădure : dacă e vorba de cucerit, apoi să sufere toţi, dacă e de pierit, apoi să piară toţi. Şi în numele acestei dreptăţi prin ameninţări şi urlete furioase, i-a scos pe părinţi pe drumurile de ţară şi i-a întors cu faţa spre Dolgorukov.

Cît de mult dorise el atunci, pe pajişte, să-i lămurească pe toţi, că nu există o singură dreptate pentru toţi, că una e dreptatea pentru cel sărac şi cu totul alta pentru bogat. Oare acest adevăr îl cunoştea mulţimea, îl cunoştea toată această ţărănime ? Da de unde !... Dacă l-ar fi cunoscut, nu s-ar fi zbuciumat şi ridicat în valuri la fiecare zguduire. Dar zguduirile sînt multe pe întinderile ruseşti nemărginite, şi ţărănimea e un ocean întreg. Valurile lui izbesc în toate ţărmurile, şi stropii sar. El, Semion Porîvalov, era doar o picătură între aceşti stropi.

O forţă de fier a izbutit să îndrepte acum aceste valuri într-acolo unde li se cuvine să izbească : spre margini. Şi aşa fac — izbesc, nimicesc... E mare încordarea şi de aceea e de înţeles că aici, în interior, se tulbură apele. Asta nu se poate evita...Se întîmplă ca în largul mării, cînd nu se simte nici urmă de vînt, să se stîrnească hula, şi valurile mărunte lovesc ţărmul o zi, două, trei. Asta înseamnă că pe undeva e furtună... Aici de asemenea, e o tulburare a apelor, numai că vîrtejul acesta e „verde".

Acum vîrtejul e pe cale să se liniştească, au mai rămas doar jalnicele încreţituri ale apei, liniştirea lor e inevitabilă.

Porîvalov şi-i imagină pe banditii pe care-i cunoştea foarte bine şi zîmbi gîndindu-se la acest cuvînt. Repetă cu voce tare :

— Încreţituri ale apei !... Dar mult timp le veţi mai stîrni ?

O gînganie neagră se izbi din plin zbor în pieptul lui şi i se rostogoli pe genunchi. Semion o strînse în pumni. Captiva chibzuia liniştit la ceva, pînă găsi un spaţiu între degete şi se strecură cu încăpăţînare acolo, zgîriindu-i pielea. Cu gîngania în palmă, Semion ieşi din parc.

Casele joase păreau strînse la sînul pămîntului şi dormeau sub plăpumi de paie. Într-una din ele plîngea amarnic un copil. O voce somnoroasă de femeie îi cînta în dosul ferestrelor :

Nani, nani, nani, na,
Că bătaie îţi voi da...

La ultimul cuvînt vocea îi sună subţire de tot, de parcă femeia ar fi sughiţat. În locul cîntecului urmară vorbe spuse cu năduf :

— Dormi odată, naiba să te ia !

O luminiţă la capătul satului licărea în întuneric. Semion se opri, căutînd să-şi amintească aşezarea caselor din sat. Inima începu să-i bată neliniştită în piept : lumina aceea se vedea în casa Krapivinilor.

Porîvalov nu putea să treacă pe lîngă casa aceea şi să nu-şi bage nasul acolo, asta i-ar fi fost peste fire. Îşi scoase cizmele, le puse sub braţ, iar în mîna dreaptă luă revolverul. Picioarele lui desculţe călcau fără zgomot, aşa încît nici Semion însuşi nu-şi putea deslui paşii.

Se furişă pînă la colţul casei şi ascultă îndelung lîngă ferestrele cu perdelele trase. Pe perdeaua albă a ferestrei din faţă tresărea umbra lui Piotr. O voce răguşită era deseori întreruptă de tuse. Sunetele aspre, înfundate, îi aminteau de cineva din cunoscuţii lui de

mai de mult, dar de cine anume ?... Omul duduia în colțul din față.

Un mesteacăn din grădiniță fremătă în bătaia vîntului. Semion se furișă pe portiță, își lăsă cizmele într-un loc întunecos și se cățără pe tulpina mesteacănului, fără să slăbească din ochi ferestrele. Casa părea a se ridica în întîmpinarea lui cu marginea dușumelei, pe care o zări întîi. Lîngă cuptor plîngea mama lui Iliușka. Pe masa așezată pentru ceai, în fața samovarului, dănțuia în dopul unei sticlițe, flacăra subțire a unui opaiț cu șuvița de funingine închipuind în aer desene dantelate.

Semion își încolăci picioarele în jurul tulpinii mesteacănului și se hotărî să aștepte. Vocea răgușită tăcu. O mînă mare se întinse spre masă ca să ia o brînzoaică, un cap cu părul roșu luci în lumină. Surprins de cele văzute, micul comisar fu cît pe-aci să cadă din mesteacăn. Mîna care ținea revolverul se smuci, apoi încremeni. „N-am să-l pot nimeri noaptea", își zise Semion. Și, în afară de asta, simți o dorință nestăvilită să-l prindă viu barem pe unul dintre bandiți, să astupe astfel gura zvonurilor și zeflemiștilor. Acesta era cel mai curajos dintre bandiți, n-o să spele putina prea repede. Dacă a venit la tatăl lui Iliușka și a făcut-o pe bătrîna să plîngă, însemna că li s-a întîmplat un necaz mare.

Porîvalov lunecă de pe tulpină jos, și alergă la făbricuță. Învățați cu alarmele, cavaleriștii se pregătiră în doi timpi de luptă. Dînd ascultare sfatului comisarului, își lăsară cizmele în fabrică.

În casă nu se mai vedea lumină, șuvițele unei luciri palide răzbăteau doar pe sub poartă și prin crăpăturile gardului. Se auzi foșnet de paie. Stăpînul casei răcni mînios, adresîndu-se calului :

— Sta-ai, diavol necioplit !...

Cu aceste vorbe aspre Piotr își descărca suferința și furia. Auzind zăngănitul inelului de pe arcul de la hulube, cavaleriștii își dădură seama că înhamă calul.

Din tindă se auzi un plîns de femeie.

— Piotr, poate o mai fi viu ?

— Cheamă-l pe Abram, spune-i că-s gata... După ce-om pleca, să stingi lumina, să încui poarta, să nu bage careva de seamă...

Se auzi foşnetul unei frînghii lîngă poartă. Scîrţîiră balamalele. Cavalerii alergară în vîrful picioarelor pînă după colţ şi se lipiră de pămînt. Auziră cum Piotr făcu cîţiva paşi în dosul gardului, ca să se întoarcă apoi la poartă. Semion suflă în urechile celorlalţi :

— Nu trebuie atacat din dreapta, acolo se aşază ţăranii ca să mîne caii.

Drept răspuns toţi trei îl atinseră de umăr şi se tîrîră mai departe.

Îl auziră pe Abram tuşind în curte. Tuşi mult timp, mormăind ceva pe nas. Piotr îl întrebă :

— Te-ai săturat cu ceaiul ?

— Mulţumesc... Tusea asta mă chinuieşte.

— O da Dumnezeu şi ţi-o trece... Hai, urcă-te !

Izbită cu putere, poarta se deschise larg. Pe pămîntul bătătorit bocăniră copitele, scîrţîi coşul căruţei. Calul fornăi pe nări şi Piotr îl îndemnă încetişor :

— Hi-i, dragule, cu Dumnezeu !

Roţile loviră pragul porţii. După ce căruţa ieşi afară, cavalerii se aruncară asupra ei cu un urlet sălbatic :

— Trrr-r-r !... Stai aşa !

Calul se smuci, fornăind nervos. Piotr se răsturnă spre fundul curţii. Reuşiră îndată să-l apuce de picioare pe Sizov, care şedea la margine. Căruţa ţîşni înainte şi el căzu greoi la pămînt.

În sat începură să urle cîinii.

Cinci bărbaţi se încolăciră la pămînt în vîrtejul unui ghem viu, gîfîitor. Cu mîinile lui puternice, Abram îi respingea pe atacatori, ducea mîna la centură, dar revolverul, împreună cu tocul, îi fură smulse la începutul încăierării. Semion nimeri cu capul drept în pumnul lui şi din pricina izbiturii puternice se învîrti în loc ca un căţeluş. Văzu stele verzi. Din cauza durerii şi a furiei, Porîvalov se prinse de braţul drept al lui Sizov şi se ţinu de el pînă la sfîrşitul încăierării. Celălalt braţ i-l

apucă un cavalerist. Curînd după aceea, Sizov, întins la pămînt, înjura sub un morman de trupuri.

— Fraţilor, daţi-încoa centurile !

— Voinic mai e sămînţa asta de bandit !

Răsuciră braţele prizonierului la spate şi îl legară fedeleş. Învingătorii se aşezară în jurul lui în poieniţă.

— Să fumăm o ţigară după atîta trudă...

— Barem să aflu cine m-a prins ? Cine ? întreba disperat Abram.

— Caraghiosule !... Nu ţi-e totuna ? Uite, noi...

Porîvalov îl trase de mînecă pe Abram :

— Îl ţii minte pe comisarul militar din Zlîn ?

— Siomka ! spuse Sizov cu năduf. Păcat că nu te-am curăţat atunci !

— Aşa-i, frăţioare ! îl susţinu un cavalerist. Acum fă-ţi necaz singur. Vrei nişte mahorcă ?... Nervii dumneavoastră au nevoie musai să se liniştească. Ai răbdare o clipă...

Gîfîind de oboseală, pipăi buzunarele lui Sizov. Dădu de ceva şi sări în sus de bucurie :

— Ia staţi, fraţilor, am dat de un pachet de ţigări ! Ehei, ce s-au mai mototolit !

Mîniat de această îndrăzneală, Abram scoase o înjurătură. Cavaleristul îl puse la punct, cum ştia el :

— Nu mai înjura ! Îţi închipui că noi nu ne pricepem ? Ba putem să te şi învăţăm, fir-ai tu...

Şi trînti o înjurătură lungă de mamă, cu tot pomelnicul, în timp ce împărţea ţigările celorlalţi cavalerişti. Una o vîrî în gura lui Sizov.

— Chiar aşa, nervii tăi doresc să se liniştească. Ascultă-mă pe mine !... Decît să înjuri, mai bine ne-ai spune cum staţi ?

Locuitorii din Akulovo, treziţi din somn, se strigau unii pe alţii peste uliţă. Porîvalov porni de-a lungul unui şir de case. Prin întuneric se auzea vocea lui vioaie şi sigură :

— Duceţi-vă la culcare, cetăţeni !... Noi am prins aici un bandit, n-are nici un rost să vă sculaţi în toiul nopţii.

Dimineaţa îl înşfăcară pe Piotr şi plecară cu căruţa în pădure. Legat de căruţă, Sizov se legăna somnoros. De ambele laturi ale căruţei mergeau cavalerii. Semion moţăia în şa şi-şi amintea de ziua cînd fusese adus pe jos, legat cu funia, de la Ceaghino.

XV

O pereche de cizme de piele ieşeau afară prin grilajul monumentului. Lîngă portiţa deschisă un cavalerist ciocănea ceva cu un pietroi pe o tijă de fier. Capela lui ţuguiată se lăsă pe o ureche, soarele amiezii îi încinse tîmpla proaspăt rasă.

Pe un dîmb, în afara satului, o moară de vînt, pierdută printre lanurile verzi de secară, abia îşi mişca braţele. În sfîrşit se răzgîndi şi adormi sub cerul acela albastru, uitînd de piatra care trebuia să macine.

Trîmbe de aer încins abureau deasupra ogoarelor.

Dinspre Nerekşa se auzeau strigăte vesele. Cavaleristul se încrunta, dar ciocănea înainte cu încăpăţînare. Ultima lovitură răsună din cale-afară de încet şi de lin. Cavaleristul rosti o vorbuliţă pipărată, îşi trase înapoi degetele şi le băgă în gură.

Cizmele dispărură în dosul grilajului şi în locul lor se ridică faţa încinsă a lui Luka. Îşi şterse obrazul cu palma şi căscă leneş cu toată gura.

— Ce roboteşti acolo ?

Soldatul îşi scoase degetele din gură şi arătă pe palmă cinci bulgăraşe pe care le strivise cu pietroiul.

— Caraghiosule, de ce i-ai stricat, aşa cum erau înainte luai mai mult pe ei.

— Nu pricepi nimic în treburile astea, tovarăşe comisar.

Luka rîse, apoi îşi trase iar capul în umbra îngustă a soclului de marmoră.

De după turnuleţul din colţul zidului catedralei sări o pisică neagră, cu capul alb, iar în urma ei se rostogoli

lătrînd o javră lăţoasă. Pisica şi cîinele străbătură alene piaţa, de parcă ar fi avut de îndeplinit o îndatorire plicticoasă. Cîinele îşi schimbă gîndul şi se opri. Lătră o dată în urma duşmanului şi se întoarse cu spatele spre el.

În piaţă apăru o căruţă. Un bătrîn şi un tînăr şedeau pe marginea loitrelor, iar, între ei, sub o rogojină, tresărea la hurducături o greutate. Tînărul arătă spre ostaşul roşu. Calul se îndreptă spre monument. Bătrînul trecu hăţurile în mîinile tînărului şi sări din mers. Lîngă grilaj dădu bineţe şi-şi scoase pălăria. Chelia lui năduşită luci în soare.

— Mă, flăcăi, care dintre voi e mai mare aici?

Luka privi la bătrîn prin spiţele grilajului. Vreo şaizeci de ierni stăteau ascunse în barba lui lungă şi în faţa aceea zbîrcită, dar trupul învesmîntat cu o podiovcă nouă, vătuită, arăta a mare tărie şi putere.

— Ţie, moşule, nu ţi-e frig cu podiovca?

— Eu, dragul meu, am un obicei: vara în şubă, iarna în surtuc.

— De ce ai nevoie de ăl mai mare? Pînă una-alta, eu sînt.

Bătrînul se sprijini cu pieptul de grilaj şi mai salută o dată:

— Fă cum vrei, tovarăşe: arestează-mă, bagă-mă la puşcărie, dă-mă în judecată, însă noi l-am curăţat. Zace în căruţă...

— Pe cine? sări în sus Tiurin.

— Păi, pe ticălosul ăsta, Vanka Şcerbakov.

— Aşa?... Ia arată-l!

Tînărul trase rogojina. Un nor de muşte verzi, îmbătate de sînge, se ridică bîzîind deasupra căruţii, căzînd pe cal şi pe oameni. Oamenii se fereau de ele plini de scîrbă, calul tresărea.

Din cauza căldurii, cadavrul se învineţise şi intrase în putrefacţie. Bluza scorţoasă, găurită de gloanţe sau de furci de fier, era toată bucăţi.

— Cine l-a ciuruit în halul ăsta?

— Păi noi doi, eu şi cu feciorul meu, spuse bătrînul, arătînd spre cel tînăr.

Dinspre Nerekșa se apropie alergînd Spirka, îmbrăcat numai în izmene. Oprindu-se din fugă, își bagă nasul în căruță, apoi se dădu înapoi, scuipînd supărat :

— Ce mai stîrv ai adus, moșule.

— Așa cum e...

— Împrumută-mi, taică, hățurile, o să ți le întorc întregi, nevătămate.

— Dar la ce îți trebuie ? întrebă Tiurin.

— Vreau să scoatem afară știma. Ne-am băgat în apă să ne scăldăm, iar ea ne-a răsărit cu mutra ei galbenă și rînjită.

Tînărul desfăcu îndatoritor hățurile și le întinse despuiatului. Spirka le apucă de un capăt și fugi strigînd cu ele spre pod. Frînghia se întinse ca un șarpe lung în urma lui, capătul ferecat în metal sălta zîngănind pe pietre.

— Cum de ați izbutit să-l curățați pe un tîlhar ca ăsta ? întrebă mirat Luka. Să ne tragem mai la o parte, duhnește de trăznește...

Tiurin se culcă pe pajiștea de dincolo de grilaj. Bătrînul își îndoi un picior și se așeză pe el, sprijinindu-se cu mîinile de celălalt genunchi. Tînărul rămase lîngă cal. Dinții lui încleștați cu strășnicie tresăreau în răstimpuri.

— Eu, flăcăule, sînt din Teriohovka... Am doi feciori însurați, o ducem bine. Astă primăvară, acest Vanka, împreună cu țiganul Vavila, care-i de pe-aici, de prin părțile astea, ne-au împuținat avutul. Au dat buzna peste noi cu pușca în mînă, poruncindu-ne : „Dă-ne din aia, dă-ne din ailaltă"... Le-am dat, că nu te poți pune cu dracu ! Ieri, Vanka a apărut iar ziua-nămiaza mare, cu două pistoale în mîini : „Dă-mi îmbrăcăminte și bani". Eram singur în casă, feciorii dregeau o căruță în șopron. Ia zic, îmbrăcămintea e în polatcă, iar banii sînt băgați în coșar.

Mîngîindu-și barba, bătrînul povestea fără grabă, de parcă nenorocirea din ajun i se întîmplase altcuiva, nu lui.

— Jitnița de piatră, cu fereastră, se cheamă la noi „polatcă"...

— Știu, dădu din cap Luka, și eu am crescut prin părțile astea.

— Parcă nu te cunosc, spuse bătrînul, privindu-l pe sub palma pe care şi-o duse streaşină la ochi.

— Sînt Tiurin, din Akulovo...

— Aşa-a ?... Vasăzică tu eşti cumplitul Tiurin ?

— Da, eu sînt...

— Păi dacă-i aşa, atunci, dragule, trebuie să mă înţelegi. Am şi eu o parte din vină în treaba asta, nu mă ascund, numai că eu mi-am apărat avutul... I-am descuiat uşa. Vanka dădu să intre, iar eu am întîrziat o ţîră. Mă uit şi văd că feciorii mei vin în fugă dinspre şopron cu nişte pari în mînă, că-i puse pe foc o noră de-a mea. Şi atunci m-am înfuriat. A doua oară mă jefuia şi nici măcar nu zicea bogdaproste. Mi-am făcut cruce şi am trîntit uşa în urma lui... Atunci s-a apropiat feciorul meu cel mare, s-a opintit cu umărul în uşă şi s-a apucat în grabă să-i pună parul proptă. Nici n-am băgat de seamă, în graba aceea, cum Vanka a scos pistolul prin crăpătura de sub prag lăsată pentru pisici şi l-a omorît pe loc pe Ignaşka al meu. Atunci, parcă m-a izbit careva în cap... Să mă omori, dar nu-mi aduc aminte cum de-am prididit să-i vîr parul în gură, în timp ce el căta să iasă pe uşă afară şi cum celălalt fecior şi cu mine i-am smuls pistoalele din mîini. Cînd mi-am venit în fire, m-am pomenit că stăteam, şi eu şi feciorul meu, călare pe hoţ şi ţăcăneam cu pistoalele goale. Pieptul îi era numai găuri, iar noi tot mai trăgeam. Mare păcat, flăcăule !... Azi de dimineaţă mi-am îngropat fiul, iar pe Vanka l-am adus la soviet. Acasă, bătrîna mea a căzut la pat de durere, bănui că o să-şi dea sufletul.

— Zici că duceţi o viaţă înstărită ?

Bătrînul amuţi, clipi spre Tiurin cu genele lui albe :

— Nu mă laud, dar o ducem bine.

Tiurin zîmbi, gîndindu-se la prudenţa nesecată a satului. De cîte ori ţăranii se eschivează să-i dea un răspuns direct ! De-aceea îi plăcea şi lui să-i necăjească nitel.

— Rău ai făcut, moşule !... Păi ăsta-i un duşman al puterii sovietice, şi nici tu, de bunăseamă, nu eşti printre prietenii ei.

Bătrînul îşi şterse cu pălăria chelia năduşită :

— Cum să-ți spun, flăcăule !... Noi nu sîntem dușmani ai puterii sovietice. E drept, ne-a strîns ea cu predarea bucatelor, dar trebuie să judecăm bine : de nevoie o face !

— M-da... Șiret mai ești, moșule !

— Cum mi-e felul, de !

Pe malul Nerekșei, soldații făceau larmă. O voce sonoră răsună peste tot satul :

— Bagă de seamă, Spirka, dacă te bagi în apă, o să te înhațe de craci !

— N-are brațe !

Bătrînul se ghemui jos și rămase așa fără să se miște. Zeflemelile lui Luka îi alungaseră nădejdea că va scăpa ușor din treaba asta. Broboane mari de sudoare i se prelingeau pe zbîrciturile feței, și, de la o vreme, moșul încetă să le mai șteargă.

— Și totuși ai omorît un om ! îl sperie Tiurin.

— L-am omorît, dragule... Judecă-mă cum îți spune inima.

— Bine... În numele puterii sovietice îți spun „mulțumesc" pentru sprijinul pe care ni l-ai dat în luptă ! Pistoalele adu-le încoace... Spune-i feciorului să-l îngroape pe Vanka colo, în cimitir, iar tu povestește-i miliționului tot necazul. Să scrie tot ce-i spui și să-ți dea drumul. Dacă cumva o vrea să te oprească, poți să mai adaugi : „Așa a poruncit tovarășul Tiurin". Ești mulțumit de judecata mea ?...

— Tare mulțumit, flăcăule, e păcat să faci rău pe degeaba...

Scoase din buzunarul podiovcăi revolverele înfășurate într-o cîrpă. Desfăcu învelitoarea, privi pentru cea din urmă oară oțelul lor lucios și cu un oftat le întinse lui Tiurin :

— Uite, nu-mi pot da seama cu care l-a ucis pe Ignașka..

Îl podidi pe neașteptate un plîns icnit, bătrînesc, sări apoi în picioare și alergă spre căruță. Un cîine lățos se repezi la picioarele lui. Bătrînul îl alungă și duse calul de frîu la sovietul de plasă. Capul și-l ținea mereu într-o parte...

În iarbă, revolverele păreau niște fiare mici și rele. Luka le ascunse în capelă, puse capela sub braț și chemă pe cavalerist să meargă la scăldat.

Șase ostași, îndemnîndu-se cu vorbe pipărate, trăgeau gîfîind hățurile din apă. Trupurile lor despuiate se mlădiau din cauza opintelii. Greutatea cu care se trudeau ba ceda străduințelor lor, ba o întrecea, și-i trăgea pe toți de pe mal.

La mijlocul rîului apa tulbure făcea un vîrtej de jur-împrejur, ca un rotocol încreștit. Foi de nufăr și bucăți de plante de apă, cu frunzele cîrlionțate, se îndepărtau la vale purtate de curent. De la mal, se împrăștiau în cercuri valurile.

— E îndîrjit, ticălosul ! spuse Spirka, căzînd istovit pe nisip. Îl văzu pe Tiurin acolo pe povîrniș și sări în picioare : Ne-au venit întăriri... Tovarășe comisar, ajută-ne să scoatem pe dracul afară.

Luka coborî spre ei și puse de o parte capela cu revolverele.

— La ce vă trebuie ?...

— Să ne asigurăm băutura pe drum. E atîta aramă în el, că e păcat să se piardă de pomană. Ar putea fi retopit.

— Trebuie apucat bine, de aproape, că altfel se rup hățurile. Haideți !

Picioarele lor descălțate se înfundau în nisip și lunecau în mîl. O ceafă de bronz apăru de sub apă, dar mai mult nu se mișcă.

Pe pod bocăniră copite de cal. Porîvalov strigă peste balustradă :

— Ehei-hei !...

— Trage-l pe țar ! zbieră mucalit Spirka : Hei, ru-up !...

Cavaleriștii se opintiră, icniră deodată și bustul lui Alexandru II, acoperit de ierburi de apă, se lăsă tîrît pe nisip, spre mal. Unul dintre ochi i se ascunsese sub un strat de tină, iar celălalt privea tîmp spre cer, clipind parcă cu mirare.

Spirka se așeză să se odihnească pe fruntea de bronz. Reușita îl înveselise și turuia într-una :

— Majestatea sa s-a speriat de comisar. Dacă n-ar fi fost Tiurin, cine l-ar fi putut ademeni să iasă din apă ?

Lui Luka i-ar fi făcut multă plăcere un schimb de vorbe de duh cu acest șugubăț, dar acum uită și de scăldat. Ridică capela cu revolverele și începu să urce dîmbul spre locul unde îl aștepta Semion. Căruța, escortată de trei cavaleriști, străbătea piața. Cei doi comisari își dădură binețe și, braț la braț, porniră în urma ei.

— Cum merg trebușoarele, Semașa ?

— Parcă bine... Îl ducem pe Iliușka mort și pe Sizov viu.

— Măi, măi, cocoș cu un ochi, ce ești ! Ți-a mers din plin... Noi l-am îngropat ieri pe Vavila, acum îl duc la groapă pe Șcerbakov. Grozavă treabă, nu ?

Și cu mîna liberă îl lovi ușor pe Semion peste genunchi.

Căruța se opri lîngă sovietul de plasă. Cavaleriștii din escortă îi așteptară pe comisari pînă se apropiară, apoi alergară cu chiote spre rîu.

Abram ședea pe un braț de fîn, bosumflat și somnoros. Genunchiul lui stîng atingea uneori cadavrul lui Iliușka și îndată apoi se trăgea într-o parte.

— Toată cinstea, Abram Stepanîci ! îi dădu binețe Luka, luînd în zeflemea felul de exprimare al negustorilor : Cum o mai duceți cu sănătatea ?...

Sizov își ridică capul greu și cu privirea își măsură, pe rînd, îndelung, dușmanii. Buzele i se mișcară, dar în loc de vorbe, din gîtlej nu-i ieși decît o tuse răgușită.

— Dracu să-l ia ! se întoarse într-o parte Porîvalov : Din clipa cînd l-am arestat n-a scos o vorbuliță.

— Nu l-ai întrebat din ce cauză s-a iscat vrajba în banda lor ?

— Pricina e limpede... Oameni de tot felul, fiecare ținea la ale sale. Nu s-au înțeles la împărțeală !

Sizov îl privi încruntat pe Semion. În privirea lui concentrată străfulgeră un gînd, poate un răspuns la cele auzite. Luka se întoarse spre el :

— Ce-ai de spus, Abram Stepanîci ?... V-ați rătăcit, se vede, ideile ?

Prizonierul strînse din umeri și-și mută privirea într-altă parte.

Năduși ți, cavaleriștii tîrau bustul prin piață. Drumul era marcat de o brazdă lată trasă pe pajiștea cu iarba

păscută, şi în urma ei praful se lăsa somnoros la pămînt. Bronzul era puternic colorat cu seva ierbii.

— Iată încă un bandit !

— O să prindă bine ! spuse Tiurin. Iar acum, daţi cailor nutreţ. Că ne întoarcem în oraş.

— Atîta tot ? se miră Spirka. Nici n-am apucat să ne războim ca lumea.

— A mai rămas unul, nu prea de soi, dar cu el are să isprăvească miliţia. Tot ea o să încheie şi actele pentru ceea ce am făcut noi.

Curioşi, zlînenii alergau spre comitetul executiv al plăşii. În mulţimea bărboşilor fu văzut şi Danila Salnikov, dar acesta se depărtă repede, vorbind ca pentru sine. Toţi îl cercetau cu privirile încordate pe Sizov. Luka nu scăpa niciodată prilejul de a face agitaţie, aşa că şi de data asta se urcă în cerdac.

— Cetăţeni din Zlîn !... Vă felicit pentru că aţi scăpat de o ceată de bandiţi, duşmanii noştri ai tuturor. E drept, Grişka Kulikov a fugit, dar am toată nădejdea că cu ajutorul vostru miliţia are să smulgă şi ultima măsea găunoasă. Trăiască puterea sovietică ! Ura !...

— Ura-a !... îl urmară cîteva voci.

Luka îşi măsură auditoriul cu o privire bănuitoare.

— Sînteţi bucuroşi cu adevărat ?...

— Firește ! răspunseră cei din primele rînduri. Din pricina lor am avut atîtea necazuri.

— Atunci de ce tăceţi ?

— Tot ne mai e teamă, ce vrei...

Doi cavalerişti plecară prin sat. Opreau pe cine întîlneau, îi şuşoteau ceva misterios la ureche, şi îi arătau în palmă dinţii lui Vavila, striviţi cu pietroiul. Ţăranii se dădeau speriaţi înapoi, şi-şi luau repede tălpăşiţa. Din pricina acestei purtări ciudate cavaleriştii se uitau unul la altul şi dădeau din umeri.

— Ai naibii să fie... De ce or fi fugind cum fug gîştele de cîini ?

— Li-e teamă de înşelăciune.

— Păi noi vrem să cumpărăm cinstit ce cumpărăm, plătim cu bani.

Prinseră un băieţaş şi în schimbul unei bucăţele de aur se lămuriră cum trebuie să procedeze. Băieţaşul le arătă o casă cu cercevelele vopsite în felurite culori.

— Acilea... Mai departe descurcaţi-vă singuri.

Şi o şterse, strîngînd puternic dintele în pumn.

Amicii dădură buzna pe uşă. Stăpînul casei începu să tremure speriat de la prima întrebare pusă pe şleau, se jură că nici cu gîndul şi nici cu fapta nu e vinovat, că de treisprezece ani e de partea puterii sovietice. Timp de o jumătate de ceas îi vînturară în faţă bulgăraşele strălucitoare. Ochii ţăranului se aprinseră de poftă, însă frica era mai tare. Atunci recurseră la ameninţări.

— Te încăpăţînezi ? Atunci să mergem la soviet. Pe noi ne-au îndreptat aici nişte oameni, şi asta înseamnă că există martori. O să te ducem cu căruţa, laolaltă cu bandiţii.

Ţăranul se înmuie, împinse o laviţă în faţa acestor oaspeţi neaşteptaţi, şi-i pofti să se aşeze.

— O să mă trageţi pe sfoară, tovarăşi ! Nu e greu să înşeli un om încrezător.

— Ba nu, noi nu ne ocupăm cu aşa ceva !... Treaba noastră este să ne războim, treaba miliţiei să vă prindă. Nici comisarii, bucuroşi, n-o să ne întrebe de unde l-am adus. Ce mai calea, valea, pe cuvîntul nostru poţi să te bizui.

— Şi cît plătiţi ?

— O bucată pentru o jumătate de vadră.

— Cum se poate una ca asta, tovarăşi !...

— Dar tu cît ai socotit ? Îţi plătim cu aur curat, de douăzeci şi patru de carate. Asta nu-i hîrtie !...

Pînă la urmă căzură la învoială şi pentru fiecare dinte primiră cîte un sfert de vadră. Îi dădură pe loc toate cele cinci bulgăraşe, iar damigenele le ascunseră în traiste.

— Peste un ceas să vii să-ţi iei vasele.

Băură în magazia comitetului executiv, după o gustare cu pîine şi cu ceapă verde, culeasă dintr-o grădină din vecini. Îi cinstiră din toată inima şi pe comisari.

Semion se împotrivi :

— Aici mă puneau să beau cu sila, aşa că mi-e şi scîrbă să mă uit la basamac.

Luka zîmbi fîstîcit :

— Eu totuşi de bucurie am să trag o duşcă... Oricum, le-am plătit pentru ruşinea pe care am păţit-o. Dar, tovarăşi, să fim înţeleşi : nu vă dau voie să beţi mai mult de două damigene.

— La zece oameni ? strigară cavalerii.

— E prea de ajuns cîte o sticlă de căciulă. Nu uitaţi că avem de transportat un bandit care e în stare de orice.

Se mai ciorovăiră niţel, apoi cedară. Damigenele neîncepute le luară cu ei la drum.

Prin Zlîn trecură încolonaţi, cîntînd de mama focului. Tropăitul de copite răsuna mărunt şi des, roţile căruţelor fîşîiau prin nisip. În căruţa din faţă, sprijinit de bustul de bronz, moţăia Sizov. Pe Alexandru II l-au pus cu faţa spre codîrla căruţii. A fost ideea lui Semion : ca să privească postamentul monumentului, rămas gol. Mergînd, ţarul îşi sălta pieptul umflat ca un harbuz.

De ambele părţi ale uliţei se strînsese lume. Negustorul de basamac dete buzna val-vîrtej la sovietul de plasă, apoi ţîşni pe poartă afară cu cîte o damigeană goală în fiecare mînă. Privi îndelung în urma cailor, făcînd, fără să vrea, nişte semne cu damigenele, de parcă ar fi semnalizat, deşi nimeni nu putea să-l vadă. În sfîrşit, scuipă cu simţămîntul unei adînci nedreptăţi :

— Pungaşi şi pace !...

În afara satului, drumul de ţară se întindea ca o panglică şerpuitoare. Îndreptîndu-se spre Dolgorukov, o lua printre semănături cu grîne verzi, printre ogoare negre chelboase, printre pădurile Zlînului.

Multe alte drumuri se desprind din el sau i se alătură, dar şi mai multe drumuri, şerpuitoare şi întortocheate, străbat întinderile Pămîntului Sovietic. Cine ar putea să le ghicească toate cotiturile ? Şi totuşi, cîte unul din ele te duce drept spre o margine de oraş, iar altul într-o pădure întunecoasă, de unde lunecă pe sub pinii seculari şi se pierde în desişul verde.

DEZBINARE

Nuvelă

I

JURNALUL ZOIEI FIRSOVA

(În loc de prefață)

Zoiei Firsova nu-i plăcea să se destăinuie oamenilor, își încredința gîndurile numai jurnalului.

Surorile sale, învățătoare, îi făcuseră cadou un caiet gros, cu o copertă frumoasă, pe care scria cu litere de aur : „Maculator". Pe Zoiecika o bucură foarte mult cadoul acesta. În fiecare zi își propunea să-și noteze în el filozofările ei de liceană, dar îi părea rău să strice bunătate de hîrtie. În loc să-și facă însemnări, împodobea colțurile filelor cu abțibilduri. În preajma absolvirii liceului caietul nu conținea decît poze.

Înainte de examene, Zoia luă hotărîrea ca de îndată ce va începe o viață independentă să-și noteze în caiet orice pas mai acătării făcut în viață. Ajunsă la bătrînețe va încheia bilanțul cu cele bune și cele rele, va trage concluziile, iar caietul îl va preda „viitoarelor fiice, drept pildă". Chiar așa a și scris, negru pe alb...

Cea de a doua pagină a jurnalului era plină de semne de exclamare și de bucurie :

„O lună întreagă am tremurat de frică, am presărat pe ascuns sare sub postavul verde, ca examinatorii să fie mai buni. Acum toate aceste prostii sînt de domeniul trecutului. Viitorul este bine precizat : Cursurile superioare ! ! !

Aspectul material l-am chibzuit în amănunțime. Am nevoie de douăzeci de ruble pe lună, ceea ce nu e chiar

atît de mult. Și tatăl meu și oricare dintre surorile mele pot să mi le dea.

Mi-e teamă de un singur lucru : tata n-o să consimtă de la bun început și are să mă trimită să vorbesc cu mama. Cu dînsa mi-e frică să vorbesc... Mama totdeauna bombăne, își face nu știu ce socoteli, și-l critică pe tata. Iar el tace... Intotdeauna tace în prezența mamei. Mi-e milă uneori de el, aș vrea să-i iau apărarea dar mi-e frică.

Mama e lacomă... Cînd vin surorile de la țară, ar trebui să ne bucurăm, ea însă, cînd ne așezăm la masă, începe să facă socoteala cîți ani au hrănit-o pe fiecare, cît au ținut-o la școală, ce cheltuieli s-au făcut, cîți bani au restituit fiicele și le acuză că sînt nerecunoscătoare. Nina are firea tatii, e tăcută, Alexandra seamănă cu mama, e rea și îndărătnică, nu vrea să-și țină gura. Mama spune un cuvînt, Alexandra cinci. Doamne, cît de urît se ceartă ele, cîtă răutate e în glasurile și pe fețele lor !

Cînd pleacă spre școlile unde sînt învățătoare, surorile au parte de mai multă bucurie. Atunci mama le dă mereu tîrcoale, le privește în ochi și le vorbește despre porunca a cincea, despre sprijinul pe care copiii îl datorează părinților bătrîni. Alexandra, rîzînd, o sfătuiește să nu uite nici cuvintele apostolului : „Părinți, nu-i supărați pe copiii voștri"... Mama se înfurie și le umple de ocări la despărțire.

Pe cine să rog mai întîi ?

Fie ce-o fi !... Dacă nu are să-mi dea tata, am să mă adresez surorilor. Mamei o să-i spun după ce voi isprăvi cu toți ceilalți.

*

Am început atacul. E vreme de război, așa că am adoptat tactica lui Suvorov.

Primul asalt l-am dat asupra tatii. L-am găsit în prăvălie verificînd registrul de datorii și dintr-o suflare i-am spus ce aveam pe suflet. A ascultat, a dat din cap : Așa !... Așa !... și mi-a spus să vorbesc cu mama.

Jumătate din curajul cu care pornisem s-a evaporat. M-am dus să mă sfătuiesc cu surorile. Abia am rostit primele cuvinte, că Alexandra m-a și întrerupt.

— Lasă prostiile !... Crezi că noi n-am pățit tot așa ? Amîndouă am cerut, la timpul său, să fim trimise la cursuri, dar am ajuns pînă la urmă învățătoare. Același drum e pregătit și pentru înălțimea ta...Să nu încerci s-o rogi pe mama, că drept răspuns are să-ți cînte despre măritiș... O să-ți spună : „Un mire îți trebuie, nu cursuri !...“

Nina se legăna obosită în scaun.

— Cum să te ajut, draga mea ?... pe masă și pe cîrpe cheltuiesc mai mult de douăzeci și cinci de ruble, mai rămîne o nimica toată... La vîrsta ta mă cățăram și eu pe pereți, dar uite, de nouă ani sînt învățătoare. Cînd mă uit în oglindă, văd că se apropie bătrînețea și totuși simt că n-am trăit parcă de loc. O să te resemnezi și tu...

M-am înfundat într-un colț și am plîns pînă seara. Deocamdată am hotărît să tac. Dar la cină Alexandra m-a luat în rîs cu cursurile. Ce-a urmat după asta !.. Mama a sărit ca arsă și s-a năpustit asupra mea :

— Ticăloaso, trîntoriță ce ești, creatură nerecunoscătoare. Vrei să-ți jefuiești familia, s-o lași pe drumuri ?

Mi-a interzis o dată pentru totdeauna să-i cer bani :

— Noi n-avem *milionuri* ca să le aruncăm la cîini !

Tata ședea cu nasul în farfurie. Din clipa aceea am încetat să-i mai port respect. Un bărbat nu trebuie să fie o cîrpă și să tacă în fața soției cînd ea nu are dreptate.

Alexandra se sprijinise cu bărbia în pumni și mă privea cu o bucurie răutăcioasă. Nu pricepeam de ce e atît de rea. Cînd mama s-a oprit, trăgîndu-și răsuflarea, soră-mea îmi spuse calm :

— Auzi, Zoika ?... Mama nu are milioane să risipească cu tine. Are la bancă cinci mii și jumătate, dar nu poate scoate din ele : aduc dobînzi. Nu-ți rămîne decît să te faci învățătoare și să aduci și tu dobînzi cu leafa pe care o primești, la fel cum fac eu și Nina. Să nu-ți faci griji, mama are să taie cupoanele !...

La auzul acestei obrăznicii, mama începu să-și agite mîinile, dar nu putu să scoată nici un cuvînt, înghițea doar aer cu gura deschisă. Surorile mele au fugit în

stradă și eu după ele. Nu știu ce s-a mai întîmplat pe urmă cu mama...

*

Astăzi mama îmi aruncă printre altele :

— Scrie o cerere către inspector ! Întreabă-le pe surorile tale cum să scrii, că altfel ai să înșiri prostii.

N-am mai protestat. Se vede că și soarta mea este să fiu învățătoare, deci trebuie să-mi iau gîndul pentru totdeauna de la cursurile superioare. În primul moment am vrut să încerc, fie ce-o fi, dar m-am gîndit la lipsa mea de experiență, la dificultățile ce pot surveni și mi-am pierdut tot curajul. Se vede că eu, ca și sora mea Nina, am firea tatălui meu, sînt lipsită de voință. Nu e de mirare că mama ne joacă cum dorește.

Alexandra îmi dictă cererea și apoi verifică ce-am scris.

— Merge !...

— Poate că inspectorul n-are să mă numească ?...

— El joacă un rol cu totul minor. Important e ce o să spună prințul... Va trebui să te prezinți la el ca să te ploconești.

— Pentru ce ?

— Ai să te duci și ai să afli...

— Spune-mi totuși...

Alexandra rîse răutăcios.

— Politica lor e simplă... După evenimentele din 1905 sîntem trecuți prin ciur și prin dîrmon. În tot județul nu găsești nici zece învățători, în rest sînt numai învățătoare. Inspectorul n-are să te numească imediat, așteaptă să vadă ce răspuns aduce candidata de la prințul G..., epitropul de onoare al școlilor din județ. La el trebuie să se prezinte candidatele pentru verificare. Prințul are un principiu : dacă o candidată e timidă, frumoasă și fără experiență, atunci îi dă o scrisoare de recomandare și postul e asigurat. Se spune că scopul pentru care face alegerea e altul... Eu însă, deocamdată, nu cred.

N-am priceput ultimele ei cuvinte.

*

Am fost la prinț pentru „verificare", am suportat și injosirea asta.

M-au sculat din somn dis-de-dimineață, un ceas întreg mi-au ales o rochie care să-mi stea bine. Mama s-a îmbrăcat după gustul ei, cu taiorul acela ciudat și arăta plină de importanță și ridicolă. Mie îmi venea să plîng...

Prințul locuia la moșia lui din apropierea orașului. Ne-am oprit în fața porții, apoi am luat-o spre casă, printr-o grădină cu flori, pe o alee bătătorită cu nisip. Mama mergea cu pași hotărîți. Cînd am ajuns la ușa principală, portarul ne cercetă cu un ochi critic și ne predă valetului.

În anticameră mai așteptau două femei cu fiicele lor. Cînd m-am uitat la fete, m-am aprins la față. Erau din aceeași promoție cu mine, m-au recunoscut și au roșit și ele. În ambianța aceea luxoasă ne-am fîstîcit și ne-am intimidat în așa hal, că n-am îndrăznit nici să ne dăm bună ziua.

Am așteptat mai mult de un ceas, vorbind în șoaptă...

La douăsprezece, un valet înalt deschise o ușă :

— Excelența sa...

Sărirăm în picioare. Inima mi se opri de frică.

În anticameră intră, tîrîndu-și picioarele, un bătrîn, ținînd în mîna dreaptă un tub. De brațul stîng îl sprijinea un ofițer fercheș, iar în urma lui venea un bărbat plin de coșuri pe față, cu niște hîrtii în mînă.

Bătrînul se opri și ne privi...

Mama făcu un pas spre el, într-o reverență adîncă :

— Dați-mi voie, excelență, să prezint înaltei dumneavoastră atenții pe fiica mea. E cea de a treia pe care am crescut-o spre folosul tronului și al patriei... Nu ne lăsați fără bunăvoința excelenței voastre !

Și mai făcu o reverență...

Prințul ascultă ținînd tubul acela la ureche, încruntă din sprîncene, dar, probabil, nu înțelese nimic. Se întoarse spre ofițer :

— *Woldemar, que dit-elle ?* [1]

— *Elle demande qu-on lui accorde la protection...* [2]

---

[1] Woldemar, ce spune ea ?

[2] Cere protecție...

— *Que penses tu !* [1]

— *Pas laide ! Une telle personne on peut bien recommander.* [2]

Bătrînul şi ofiţerul mă cercetară cu privirea, într-un chip aparte. Aş fi vrut să mă înghită pămîntul, numai să scap de aceste priviri. Aveam senzaţia că sînt dezbrăcată pînă la piele şi că pe mine aleargă nişte muşte lipicioase.

— *Ces grossiers marchands ont parfois des perles. Viens ici, ma belle* [3]...

Am tresărit şi am făcut doi paşi înainte. Ofiţerul îşi dădu seama că pricep franţuzeşte şi rîse foarte vesel.

Bătrînul îşi trecu tubul în mîna stîngă şi cu degetele mîinii drepte, reci ca gheaţa mă apucă de bărbie. Unghiile lui ascuţite îmi zgîriară dureros pielea. La fiecare cuvînt mîna lui îmi smucea uşor bărbia ; capul mi se apleca, fără să vreau, în semn de aprobare.

— Hărnicie, supunere şi modestie !... Ai înţeles ? Să i se întocmească scrisoarea.

După o jumătate de ceas ne întorceam acasă cu trăsura. Mama ţinea pe genunchi, cu grijă, cum ai ţine un obiect sacru, „scrisoarea de recomandare", un formular arătos, cu stemă şi coroană princiară.

În baza ei inspectorul m-a numit de îndată la şcoala din Elanka.

*

Iată-mă învăţătoare... Cînd trec pe ulicele din Elanka, aud în urma mea ţăranele cum se strigă una pe alta şi vorbesc despre mine, spunîndu-mi : „dăscăliţă". Pentru ele nu sînt decît o străină...

Mă pregăteam, cu teamă şi emoţie în suflet, să plec şi să mă prezint la şcoală. Nu-mi imaginam de loc cum o să procedez cu copiii. Îi mulţumesc Ninei că m-a liniştit :

— Să nu-ţi fie teamă !... Uită-te niţel prin programa analitică, prin manuale, şi dă-i drumul. În situaţii difi-

[1] Tu ce crezi ?

[2] Nu-i urîtă... Unei persoane ca ea i se poate da o recomandare favorabilă.

[3] Printre negustorii ăştia grosolani întîlneşti uneori perle... Apropie-te, frumoasa mea !...

cile trage o fugă pînă în satul Merţalovo, la Malinovski. E un bătrînel cu inimă bună, te învaţă el ce să faci... Principalul e să nu te arăţi fricoasă în faţa elevilor, să-i ţii din scurt!

I-am urmat sfatul şi treaba mergea. Nu era nevoie să-ţi frămînţi prea mult mintea: programa analitică şi manualele îţi arătau drumul. Am fost şi la Pavel Feodorovici. M-a primit cu multă căldură şi m-a aprovizionat cu o seamă de metodici.

În fiecare lună cînd iau leafa, mă duc acasă la părinţi. Mama mă descoase, vrînd să afle ce beau şi ce mănînc, cît şi cui îi plătesc, ce am de plătit, şi îmi ia banii rămaşi din leafă. Numai că îi rămîne prea puţin... La plecare mă încarcă cu zeci de reguli şi de sfaturi, cum trebuie să faci ca să fii econom.

Simt că, treptat, mă tembelizez, devin indiferentă faţă de toate. Oare şi pe mine mă aşteaptă soarta Ninei?"

. . . . . .

Anul Revoluţiei o dezmorţi puţin pe Firsova. Înţelegea destul de prost evenimentele şi, totuşi, în însemnările ei se simţea o oarecare vioiciune.

Paginile din 1919 sînt pline de tînguieli:

„15 februarie. Viaţa a devenit grea. Cînd te întîlneşti cu colegii, nu se vorbeşte decît despre raţii, textile, leafă. Plîngeri, plîngeri, fără sfîrşit. Nici nu se poate altfel!... Luna trecută am căpătat 8 funturi[1] de secară şi ovăz Tot e mai bine decît nimic... Am procurat şi cartofi. Mă hrănesc şi eu cum pot şi trăiesc... Pe la prînz, la ultima oră mă simt slăbită, am ameţeli.

E drept, viaţa e grea, dar oamenii se aranjează, nu mor de foame. Ba se şi îmbracă destul de decent... Despre învăţătoarele ale căror părinţi sînt ţărani sau popi nici n-ai ce spune, ele o duc bine. Eu, de pildă, mă pricep să cos şi cîştig ca să-mi pot cumpăra chiar gaz. Multe dintre colegele mele cunosc croitoria. Toate au devenit practice, valorifică orice meşteşug, oricît de neînsemnat, şi trag foloase. Deseori vezi la fetele de ţărani pantofi de pînză cu talpă de sfoară, făcuţi de învăţătoare.

[1] 1 funt — 400 grame.

Multe din ele au ales un alt drum : se mărită cu țărani și cu meșteșugari. Se lasă repede de școală, din cauza grijilor gospodăriei. Neobișnuite cu munca grea, fac cale întoarsă. Am stat de vorbă cu una dintre ele. Mi-a arătat bătăturile însîngerate de pe mîini, a plîns și s-a jurat că o să divorțeze de îndată ce vor trece anii grei. Mi-e silă de cele cărora li s-a întîmplat așa ceva...

Mi-e milă și mai mult, pînă la lacrimi, de cele care, pentru avantaje materiale, fac casă cu un bărbat fără să-l iubească, fără să simtă vreun atașament pentru el și chiar fără să aibă măcar un sentiment de respect. E josnic, dar eu nu le condamn, se vede că nevoia le silește. Agnia Malinovskaia mi-a înșirat peste douăzeci de femei aranjate" în felul ăsta. Am cunoscut-o pe una Kliuikina, din Gorki. Judecînd după ea, poți să le ierți și pe celelalte. Pe Olga Mihailovna a răsfățat-o din cale afară educația pe care a primit-o, e o leneșă ce nu s-a pomenit. Întîi a trăit cu un fost plutonier, un văduv grăsuliu, care s-a plictisit repede de ea și a părăsit-o. Acuma e cu altul... Unul din cei cu care a trăit — o bătea...

Țăranii rîd de noi : „Învățații nu mai au ce mînca !..." Învățătorul Kedronski din Neceaevka i-a certat o dată, față de mine, pentru aceste zeflemeli :

— Decît să nechezați prostește, mai bine ne-ați ajuta... Oameni grei de cap ! Aveți mutrele ghiftuite și trăiți, cum spune zicala : „O jumătate de pud [1] am mîncat și olecuță m-am săturat". Doar pe copiii voștri îi învățăm, și pentru asta o jumătate de pud nu căpătăm nici într-o lună.

Cel mai interesant om e Kedronski. Porecla lui favorită este „ochi de pește". Aceste cuvinte au ajuns propria lui poreclă. E un om curajos, le spune tuturor adevărul în față. Multora le e teamă de el, mie însă îmi place.

După revoluție au apărut învățătorii ca ciupercile după ploaie, de parcă nu așteptau decît clipa prielnică să dea năvală în școli. De unde-s veniți ?

Învățătorii mai realizează ceva cîștig prin munca fizică, dar mai puțin decît noi. Numai Meliușin din Mer-

[1] 1 pud — 16 kg.

talovo nu se poate adapta cu nici un chip. Hainele i s-au ponosit, a slăbit ca un ogar... Agnia îmi povestea despre dînsul că după lecţii cotrobăie prin bănci, să vadă dacă n-a mai rămas de la elevi o bucată de pîine sau măcar o coajă. Copiii au aflat şi-i lasă cîte ceva prin bănci. Deseori Malinovski îl invită pe acest coleg al său şi împarte cu el tot ce are. Însă el, Igor Alexeevici, nu mişcă nici un deget ca să-şi îmbunătăţească soarta, se mulţumeşte doar să scîrţîie din vioară ore întregi şi nu vrea să ştie de nimic altceva.

27 aprilie. Primăvara e în toi. Simţi cum soarele îţi încălzeşte ceafa, de parcă cineva te-ar îmbrăţişa cu nişte mîini calde şi moi. Ciorile de cîmp, aşezate pe sălcii, fac un tărăboi, de parcă ar fi oameni adunaţi să stingă un incendiu. Te aşezi cîteodată în cerdac şi te gîndeşti : oare într-adevăr a fost iarnă pînă de curînd, sau numai ai visat ?

Pămîntul se trezeşte, trăieşte. Şi eu parcă m-am trezit dintr-o hibernare lungă şi nu mă mai recunosc. Îmi simt trupul... Aş vrea să stau toată ziua, culcată, să casc şi să mă întind... Mă simt atrasă de ceva, aş vrea parcă ceva nou, neîncercat pînă acum. Doar am împlinit douăzeci şi trei de ani !...

La vară o să plec acasă la părinţi. Poate că acolo mă aşteaptă ceva nou...

4 septembrie. Am trăit o vară tristă.

Negustoria noastră a fost demult lichidată, prăvălia ne-au luat-o. Tatăl meu lucrează la recepţia cerealelor, pe lîngă Comitetul judeţean de aprovizionare. Mama din zori şi pînă-n noapte tună şi fulgeră împotriva bolşevicilor. Mă mir că nu răguşeşte, dar nici gînd, dimpotrivă, vocea îi devine mai sonoră...

Am frecventat cursurile pentru învăţători. În capul meu e talmeş-balmeş şi nu mai sînt în stare să fac ordine în gîndurile mele.

Din toate prelegerile am reţinut cîteva nume : Komenski (o fi rus ?), Pestalozzi, Locke, Kirschensteiner,

Montessori, Uşinski, Blonski... Niciodată n-am auzit de ei ; şi nici acum nu ştiu prin ce sînt remarcabili. Ni s-a vorbit despre „procesele, metodele şi principiile de muncă", despre o „şcoală unitară a muncii". Poţi să mă omori, că nu ştiu de ce acum şcoala nu e numai „unitară" dar şi „unitară a muncii".

Ce să fac, cum să-i învăţ pe copii ?... Patruzeci şi şapte de perechi de ochi din trei clase se vor aţinti asupra mea, îmi vor cere să-i învăţ să facă ceva ; dar cu ce să-i învăţ eu să se ocupe ? În loc de tablă, pe perete atîrnă tăblia galbenă a unei mese, scriem pe ea cu cărbuni. Ar fi bine să putem scrie pe ea cu cretă...

L-am întrebat pe Kedronski : ce să fac ? Vezi, mi-a spus el, observă cum au să înceapă învăţătorii cu mai multă experienţă decît dumneata, şi procedează la fel.

M-am gîndit la vorbele lui şi mi-am dat seama că are dreptate !...

„Ochi de peşte", adică Kedronski, i-a înspăimîntat pe toţi cu limba lui ascuţită. Colegii din plasa noastră îi cunosc firea şi deocamdată mai vorbesc cu el. Ceilalţi însă nici nu-l salută. Învăţătorii şi-au pus în cap să-l bată, învăţătoarele sînt indignate, dar, în sinea lor, cred că îl admiră, numai să nu înceapă să le foarfece şi pe ele.

Pe mine Ilia Kuzmici nu m-a jignit niciodată. Mi-am luat inima în dinţi şi l-am întrebat care e motivul acestei condescendenţe. Mi-a răspuns cu o glumă :

— Sînt un patriot la scara plăşii noastre...

După o clipă a adăugat serios :

— Să nu-ţi închipui că mă năpustesc ca un ciine turbat asupra oamenilor, fără nici o alegere. Am făcut o selecţie... Iar dumneata... deocamdată nu semeni cu ceilalţi !

Cuvintele şi tonul cu care mi-a vorbit au făcut să mi se strîngă inima, teribilul „Ochi de peşte" îmi păru atunci simpatic şi apropiat. M-am grăbit să plec, de teamă să nu mă dau de gol. Şi înainte au mai fost asemenea clipe...

E ceva de rău cu mine !... Nu cumva îl iubesc ?

La cursuri n-am mai stat de vorbă cu el, mi-era ruşine să mă apropii."

II

Înapoi la posturi

Colegii din plasa Merţalovo se întorceau de la congresul învăţătorilor.

Porniseră din oraş alcătuind o ceată zgomotoasă. În amurg se împărţiră, perechi-perechi, numai pentru Malinovski nu se găsi cineva potrivit ca vîrstă. Gîfîind, bătrînul se tîra în urma tuturor. Picioarele lui obosite nu prea îi dădeau ascultare, deseori se poticneau în făgaşele drumului. Durerile reumatice îi săgetau trupul ca nişte ace. Pavel Feodorovici, cu dinţii încleştaţi, trăgea aerul în piept cu atîta putere, de parcă ar fi vrut să sufle peste locul unde-l durea, şi se oprea o clipă din mers.

Toţi fugiseră de lîngă el. Chiar şi Agnia plecase cu Miluşin, se plictisea alături de taică-su. Bătrînul nu se supără. Curînd durerile i se potoliră şi învăţătorul privea în jurul său, şi-şi zicea zîmbind : „într-o noapte ca asta e tocmai potrivit să sporovăieşti"...

Era o noapte cum rar se întîmplă să vezi. O boare de vînt abia simţită, pe cer — stelele, luna. Răcoarea nopţii nu te înfiora, ci, dimpotrivă, îţi dădea vioiciune. Cum să-i ardă tineretului de bătrîni ?...

Perechea care mergea în frunte o formau Lapin, învăţător la Neceaevka, şi Bekreneva din Merţalovo. Lapin se străduia să pară şi noaptea un bărbat interesant : îşi mişca picioarele într-un fel anumit, pentru că nu-i venea pe limbă cuvîntul potrivit, îşi apuca o şuviţă de păr de pe frunte şi o răsucea în jurul degetului. Din pricina frecventelor răsuciri, şuviţele de pe frunte îi atîrnau ca nişte tirbuşoane, lucru de care Lapin era foarte mîndru.

Frumoasa şi zvelta Bekreneva nu-şi făcea griji în privinţa înfăţişării ei, dar cocheta cumplit.

Vorbeau despre iubire. Lapin era într-o dispoziţie foarte poetică :

— Ce noapte, frumoasă, nu-i aşa ?... Cînd e lună, îmi vine totdeauna să mă îndrăgostesc, dar cu reciprocitate...

Dumneata, Anghelina Ivanovna, nu simţi o asemenea dorinţă ?

— Nu ştiu ce e dragostea...

— Dă-mi voie să nu te cred... Nu se poate să nu ştii ce-i dragostea, dar dumneata eşti o fire ascunsă şi păstrezi acest simţământ sacru în ascunzătorile inimii dumitale. Tare aş vrea să cunosc numele fericitului !...

— El nu există, Gheorghi Vasilievici...

Drumul cobora în pantă şi-i scoase într-o mică păşune fără fir de iarbă, răcoroasă şi umedă. Lapin se îngrijoră :

— Ai să-ţi uzi picioruşele, Anghelina Ivanovna.

— Ia te uită, ia te uită, Gheorghi Vasilievici !... Umbra mea are în jurul capului o aureolă. Vezi ?...

— În jurul căpşoarelor de îngeri se vede totdeauna o asemenea aureolă, chiar dacă îngerul este de sex femeiesc.

— Dar dumneata o vezi ?

— Nu prea... Dar, dă-mi, te rog, voie, în jurul capului meu e într-adevăr o aureolă. Parcă aş fi sfîntul Gheorghe !...

Se apropie de ei Kedronski, ţinînd-o la braţ pe Firsova. Învăţătorul acesta înalt şi adus din spate îi demonstra ceva tăcutei sale însoţitoare pe un ton destul de furios, agitîndu-şi braţul liber, în timp ce vorbea. Nasturii vestonului de seminarist pe care-l purta aveau un luciu palid.

— Despre ce discutaţi, porumbeilor ?

— Noi, Ilia Kuzmici, am descoperit nişte aureole în jurul capetelor noastre. Exact ca la icoane, numai că acolo sînt aurii, iar ale noastre sînt de culoarea argintului.

— De aici reiese că amîndoi sînteţi sfinţi ! Nu ştiu ce gînduri te pasc pe dumneata, încîntătoare Anghelina Ivanovna, însă Egorka al meu ţinteşte să ajungă în rîndul preacuvioşilor. Îi este rezervat de mult un locşor călduţ în iad, în sectorul hoţilor de inimi.

— Aici nu văd nici un Egorka, e numai Gheorghi Vasilievici...

— Nu zău ?... Măi, „Ochi de peşte“ !... Totuşi, pentru mine, rămîi Egorka. Să le spui tu gogoşi fetiţelor, nu

mie. Iar dacă nu mă laşi în pace, am să-ţi spun una şi mai şi !

Lapin mormăi ceva supărat şi se întoarse în altă parte.

— Şi nu mai mormăi, sînt ceva mai bătrîn decît tine... Vezi că dormim în aceeaşi odaie !

Bekreneva se întoarse în grabă spre el :

— Dar ce poţi să-i faci, Ilia Kuzmici ?

— E tare gîdilos. Grozav !... Numai cu gîdilatul reuşesc să-i doftoricesc năravul.

Din întuneric apărură, tăcuţi, Miluşin şi Agnia Pavlovna. Cavalerul mergea cu mîinile băgate în buzunarele surtucului vechi. Opincile, încălţate fără ciorapi, pe picioarele lui ciolănoase, le tîrşîia pe pămînt ca pe nişte schiuri. Malinovskaia, o domnişoară cam trecută, dar îmbrăcată bine şi cu grijă, îl ţinea de braţ. Miluşin stătea dinadins cu cotul depărtat, nelăsînd-o pe Agnia să se strîngă mai aproape de el.

Lapin îi şopti Bekrenevei :

— Ea se trage cu toată inima spre el, iar el îi întoarce spatele...

Agnia Pavlovna îşi retrase mîna şi începu să-şi aranjeze coafura.

— I-aţi lăsat mult în urmă pe ceilalţi ?

— O să ne ajungă şi ei îndată...

Sus, pe dîmb, se discuta cu aprindere. Aerul umezit de rouă aducea vocea sonoră a lui Sorokin, învăţătorul de la Gorki. Vorbea cu căldură, sincer. Se simţea că omul vrea să înţeleagă ceva din această discuţie, să-şi lămurească unele lucruri şi că nu putea să tacă.

Lapin ascultă cu atenţie.

— Bat iar apa-n piuă despre şcoala muncii, despre principiile şi metodele de muncă !... Cum nu li s-a urît ? Vara asta s-a trăncănit două luni încheiate despre ele, la congres au făcut oamenii bătături pe limbă, şi acuma iarăşi... Numai discuţiile astea pot să te facă să-ţi pierzi minţile !

„Ochi de peşte“ îl linişti în felul lui :

— Pentru tine nu-ţi face griji, tu n-ai ce pierde !...

Lapin sări supărat la el :

— De ce mă sîcîi mereu ? Îţi închipui că eşti mai deştept decît alţii ?

— Nu ştiu... Dar ţie ţi-am spus numai adevărul. Lasă-mă să ascult !...

Sorokin căuta un răspuns îndoielilor sale :

— ...Astea nu sînt noţiuni, ci nişte sperietori ! Cuvintele în aparenţă sînt simple, dar dacă te apuci să le aprofundezi, îţi ard creierii. De ce ?... Foarte simplu : nu le cunoaştem conţinutul lăuntric. Le interpretăm în felul nostru, dar, poate, Comisariatul poporului pentru Învăţămînt, cînd a elaborat decretul, a dat alt conţinut acestor cuvinte. Ţineţi minte adunările noastre ?... În fiecare lună se discuta despre principiile de muncă ; fiecare vorbitor dădea altă explicaţie. Cursurile au adăugat şi mai multă confuzie în capetele noastre. Pe cine să asculţi ?...

Vocea spartă a lui Malinovski răspunse :

— Trebuie să-i asculţi pe toţi, Mark Petrovici, şi să iei de la fiecare ceea ce e bun şi corespunde împrejurărilor. Doar nimeni n-a propus ceva rău, au propus numai lucruri utile, nu-i aşa ?

— Şi eu gîndeam la fel, Pavel Feodorovici !... Mai mult decît atît, mi-am zis, hai să văd ce fac alţii. Şi ştiţi, ce divergenţe de păreri am constatat ? Unul îi învăţa pe copii să împletească coşuri, alta să facă genţi de sfoară. N-aţi spus doar că acestea nu sînt procese de muncă, căci la baza lor e o muncă productivă !... La cei mai mulţi lucrurile au ajuns pînă la absurd : copiii sînt puşi să spele duşumelele, să spargă lemne. Uneori eu însumi gîfîi cîte o jumătate de ceas tăbărînd cu toporul în mînă asupra unui buştean. Cum ar putea atunci copiii să o scoată la capăt ?... Rezultă că am luat-o care încotro, ca nişte gîndaci care mişună prin întuneric. Te apucă uneori disperarea !... Sau te înfurii...

— Nu-ţi pierde curajul, Mark Petrovici... Esenţialul e să munceşti !... Oricum, dar să munceşti, să cauţi să mergi înainte. Numai trîntorii nu greşesc... Ai să-ţi descoperi drumul, numai să nu stai pe loc... Tot e bine că ne-am trezit !

— În ce mă priveşte, am o fire de ţăran, dîrză, pe alţii, însă, mi se pare că a început să le slăbească bala-

malele. Ce te faci dacă se lasă păgubaşi şi revin la sistemele vechi ? Au şi apărut unii din ăştia...

Cei de sub dîmb ascultau discuţia în tăcere. Cînd se strînseră toţi laolaltă, Kedronski întrebă :

— Mark, vrei să mai adaug un proces de muncă ?...

— Ai să spui o prostie ? Dă-i drumul totuşi !...

— De ce crezi că-i o prostie ?... E un lucru foarte serios... De curînd un cunoscut al meu le-a dat temă elevilor să scrie nişte versuri despre primăvară. Cel mai talentat i-a scris :

Neaua-n soare se topeşte
Primăvara soseşte...

Ultimul vers şchiopăta niţel în ceea ce priveşte ritmul. Învăţătorul l-a corectat în felul următor :

Neaua-n soare se topeşte
Primăvara — ah ! — soseşte...

Cuvîntul „ah !“ Kedronski îl răcni cu voce groasă. În tufele de pe malul mlaştinei, din apropiere, ecoul repetă : „ah !“ Învăţătoarele pufniră toate în rîs.

— Cine a făcut-o ?... Nu cumva Gheorghi Vasilievici ?

— Nu, fraţilor, Egorka speculează cu versuri de dragoste. E isprava lui Igor Alexeevici, el a făcut-o de oaie

Miluşin dădu din cap.

— Care diavol te trage de limbă, „Ochi de peşte“ ?

Fîstîcit, Ilia Kuzmici îl bătu uşor cu palma pe spate.

— Haide, haide, nu te supăra, Miluşa !... Îmi place, frăţioare, să glumesc şi atîta tot.

Prin luncă merseră în grup cu toţii. Discuţia despre şcoala muncii nu încetă o clipă, era o problemă spinoasă care-i privea pe toţi. Începu Agnia :

— Noi am ascultat ce-ai spus dumneata, Mark Petrovici. Eu, cu mintea mea de femeie, judec aşa : dacă ar fi să ne ocupăm numai de şcoala muncii, s-ar mai putea lucra. Dar asta nu e totul... Nu uita să adaugi problema lichidării analfabetismului, apoi organizarea cercurilor şi activitatea în cadrul lor, spectacolele şi altele. Îţi toceşti toţi nervii cu cîte o retişcană, pînă ajunge să semene cît de puţintel cu o artistă.

Sfioasa Firsova recunoscu :

— Cu flăcăii mi-e şi frică să vorbesc. Înjură tare urît... La fel de urît se poartă cu fetele, le iau uneori şi la palme.

„Ochi de peşte" întrebă glumeţ :

— Pe dumneata nu te-au plesnit încă, Zoia Sergheevna ? Nu ţi-a venit încă rîndul.

Agnia Pavlovna se întoarse brusc spre el. Chipul ei ofilit căpătă o expresie de răutate şi dinţii îi scînteiară. Ilia Kuzmici se ascunse în spatele lui Sorokin.

— Dumneata, Kedronski, totdeauna tulburi cu prostiile dumitale discuţiile serioase. Ai face bine să taci !... Eu, Mark Petrovici, am vrut să discutăm şi despre munca de agitaţie... Cum apare un decret mai important, învăţătorii trebuie să facă agitaţie. Uşor de spus !... Materiale la îndemînă — nu ai, un ziar îţi parvine o dată în şase luni. Ieşi în faţa adunării să iei cuvîntul şi nici nu ştii — cum s-o începi ?...

Pe Sorokin discuţia începu să-l plictisească. Dădu din cap obosit.

— Situaţia e grea, ştim cu toţii...

— Cred şi eu ! rîse Kedronski. Atîţia ani am zăcut tolăniţi pe spate, sforăind şi fornăind după programa analitică, că altceva, mai mult, nu ni se cerea. Deodată au băgat sub şezutul învăţătorului nişte pîrghii şi l-au întors într-o clipită pe burtă. Ce se întîmplă ?... Nu mai poţi nici să dormi, nici să moţăi. Te apasă pe burtă, picioarele ţi-au fost răsucite iar capul nu mai ştii cum să-l întorci : la stînga, sau la dreapta. Or, totul depinde de direcţia în care îţi întorci capul. Ce-i de făcut ?...

— Dumneata, Kedronski, vrei să-ţi verşi veninul...

— Da de unde ! O spun foarte sincer...

Îngîndurat, Mark Petrovici mergea alături de Malinovski. Întoarse capul spre el.

— Vă rog să-mi explicaţi, Pavel Feodorovici, de ce comuniştii noştri, în majoritate oameni fără cultură, se orientează totdeauna mai bine decît învăţătorii ? Mi-amintesc de dezbaterile de azi... Doar printre noi avem mulţi oameni cu o cultură serioasă. De îndată ce se dezbate o problemă, ei îşi susţin linia lor şi basta. Pe cînd noi, o sucim şi într-un fel şi într-altul, dăm din colţ

în colţ şi cedăm. Explicaţia nu stă în faptul că ei au şi noi nu avem la îndemînă ziare...

Bătrînul îi apucă mîna şi i-o strînse drăgăstos.

— Răspunsul e simplu ; convingerile !... Or fi aceste convingeri rele sau bune — rămîne de văzut, dar ei le au. Pe cînd noi nu le avem... A sosit la noi un reprezentant al Uniunii învăţătorilor din Rusia şi am intrat cu toţii în uniune. Vara trecută ne-au luat din scurt şi atunci am dat năvală toţi grămadă cu declaraţii că ne situăm pe platforma sovietică. Dacă analizăm însă mai bine lucrurile, vedem că majoritatea dintre noi nu cunosc ca lumea nici o platformă, au rămas în urma vieţii politice şi nici nu vor să-şi afle un rost. Firește, efectivul nostru avea o componenţă deosebită : elementele duşmănoase se eliminau singure. Ai să mă întrebi despre revoluţia din 1905... Învăţătorii-agitatori puteau fi număraţi atunci pe degete, ceilalţi se dăduseră la o parte sau trăncăneau cum îi tăia capul, mai ales că aşa ceva era la modă pe atunci. Da, convingerile sînt un lucru mare !... Nouă nu ne era frică de nimic, mergeam în mijlocul poporului şi făceam agitaţie, pentru că eram convinşi de utilitatea agitaţiei noastre, aveam un program.

Pe drumul care venea dinspre oraş se auzi huruitul unei trăsuri. Copitele cailor tropăiau înfundat. Drumeţii se opriră şi întoarseră capul. „Ochi de peşte“ ghici despre ce era vorba :

— Popa şi preoteasa din Polenovo vin cu trăsura... Şi, firește, Kapitoşka al nostru stă pe capră şi face pe vizitiul.

— Ar fi trebuit să treacă mai devreme...

— Ehei, Zlatomrejev nu face un pas fără folos. Probabil că a făcut ceva speculă pe drum sau o fi jucat cărţi la vreun amic al său.

Kedronski ghicise, calul era mînat de Jileakov, un învăţător din Polenovo. El îşi observă colegii, dădu drumul calului la trap întins, iar la vreo cinci paşi de ei îl struni cu îndemînare, la pas.

— Pe jos, fraţilor ?...

— Nu putem să ne tocmim toţi vizitii la popa. Aşa că, de voie, de nevoie, mai umblăm şi pe jos...

— Tu, „Ochi de peşte", tot cu adevărul o ţii ? Şi eu am să-ţi spun ţie un adevăr : eşti un prost !...

— Dumneata, Kapiton Fomici, vezi lucrurile mai bine de acolo, de sus, de pe capra vizitiului, îi răspunse cu glas cîntat Kedronski cu o piecăciune de monah.

— Ascuţită limbă mai ai !... Ascultă, vino mîine să facem o partidă, pînă nu s-au dus toţi bănişorii. Şi părintele Paladi a promis că are să vină. Vrei ?... Nu fac nici un rău oamenilor, să n-ai grijă.

— N-am grijă şi am să vin...

— Să vii, fiule ! bubui vocea groasă a lui Zlatomrejev din trăsură. De mult nu te-am mai văzut, mi s-a făcut dor de tine.

— O să mai fie şi altceva, nu numai joc de cărţi ! promise Jileakov. Cine mai doreşte să vină ?

— Am să vin şi eu, promise Mark Petrovici, dar n-am să joc.

— Să vii, poate o să te ispitească. Cu bine !... Hi-i...

Calul porni de pe loc la trap. Învăţătorii mai zăriră buzele strînse ale preotesei, apoi trăsura pieri în întuneric.

Kedronski îi privi în urmă şi scuipă supărat.

— Proşti mai sîntem !... Sîntem prea puţin înjuraţi, ne-ar trebui şi o bătaie.

— De ce eşti atît de pornit ?

— Ai să afli îndată... Anghelina Ivanovna, de ce ai fost mutată la Merţalovo ?

— Nu ştiu, Ilia Kuzmici... Eu însămi vream să plec din Polenovo, şi tocmai atunci mi-a sosit înştiinţarea că am fost mutată. De bucurie n-am mai cercetat care a fost pricina mutării.

— În locul dumitale a fost numită preoteasa lui Zlatomrejev. Ai auzit, nu ?... Ea te-a scos... A scornit tot felul de mîrşăvii, iar popa, la adunarea obştei satului, a cerut să fie scris negru pe alb că învăţătoarea dă exemplu rău tineretului. Din prostie ţăranii au scris...

— Doamne !... Păi eu mă ocupam cu cercul artistic. Se poate una ca asta ?

— Ehei, Palaşka şi cu preoteasa sînt oameni capabili... Explicaţi-mi acum, oameni buni, pentru ce naiba am strîns noi bani pentru preoteasă ?

Bekreneva exclamă uimită :

— Va să zică a fost pentru ea ?...

— Pentru ea !... Nu ai bănuit ?

— Nu, firește... Am auzit cînd Agnia Pavlovna a anunțat că unei învățătoare i s-au furat niște bani. Ne-a rugat să o ajutăm după posibilități, să n-o lăsăm să sufere de foame pînă la leafa următoare. Cum să te rabde inima să nu dai ? A început apoi pe loc să noteze cît a donat fiecare.

— E păcatul dumitale, Agnia Pavlovna. Trebuie să dai socoteală !...

Malinovskaia își înclină capul într-o parte, mîna stîngă o duse la inimă.

— Ah, Ilia Kuzmici, nu-i oare totuna ? Important e imboldul sufletesc !...

— Ba să mă ierți !... Cu imboldul, ca și cu un cal chior, dracu știe unde poți ajunge. Palașka ar putea să ne plătească leafa la toți, cu rație cu tot, și nici n-ar simți. Voi nu v-ați uitat la el, atunci ? Păcat !... Eu am avut această curiozitate ! Stătea în mijlocul sălii și aștepta să strîngem toată suma. Și se uita, ticălosul, cu atîta neobrăzare, de parcă am fi fost obligați să ne dezlegăm punga pentru el. Mi-am și pus întrebarea : oare s-au furat banii într-adevăr, nu cumva ne minte ? N-am dat nimic...

Malinovski dădu din cap zîmbind :

— E greu să trăiești pe lume cu o fire atît de bănuitoare, Kedronski. Trebuie să-i crezi pe oameni !...

— Vă e lesne să vorbiți așa, Pavel Feodorovici. Toată viața i-ați idealizat pe oameni, așa că vă dă mîna să trăiți liniștit. Eu, însă, se vede că sînt altfel făcut : ceea ce e rău descopăr dintr-o dată, iar ceea ce e bun nu pot deslușì nici cu binoclul. Și cu cît trăiesc mai mult, cu atît văd mai limpede toate ticăloșiile.

Discuția se întrerupse. În față, deasupra orizontului albastru, se conturau aripile unei mori de vînt, semănînd cu două vîsle negre. Mai jos se vedeau acoperișurile cenușii, de paie, ale caselor țărănești. Se auzi lătratul unui cîine.

— Iată şi scumpa noastră Neceaevka ! Am străbătut pe jos unsprezece verste.

Singuratică, în mijlocul acestui sat mare, se ridica şcoala, clădire veche de bîrne, căptuşită pe dinafară cu scînduri. Pe la colţuri scîndurile se rupseseră, capetele putrede şi măcinate de vreme ale bîrnelor răspîndeau în întuneric o lumină stranie.

— Aţi văzut templul ştiinţei din Neceaevka ? Luminează chiar pe întuneric cu colţurile lui, nu degeaba a fost şcoală parohială. Vreţi să intraţi ?...

— Mai bine adă nişte apă...

— Egorka, trage o fugă cu găleata pînă la fîntînă !

Drumeţii se aşezară pe treptele cerdacului. Malinovski oftă uşurat şi se sprijini de Sorokin. Mark Petrovici îl susţinu cu grijă pe bătrîn.

— Tot drumul l-am străbătut pe nesimţite, şi acum trebuie să ne despărţim iar. Ar trebui să ne strîngem mai des... Şcolile noastre sînt aproape una de alta, o verstă, două, nu au de ce să ne sperie.

— E un lucru care se poate aranja, Agnia Petrovna. Duminică, eu şi Egorka vom veni la Miluşin. El o să cînte la vioară, iar dumneata la armoniu. O să vă ascultăm... Igor, putem veni la tine ?

— La mine n-o să vă placă, se fîstîci Miluşin.

— Mă, suflet sprijinit in cîrji !... Să nu-ţi fie teamă, venim cu proviziile noastre, tu numai să pui samovarul. Agnia Pavlovna are să împrumute ceva veselă. Merge ?

— O să fiu foarte bucuroasă...

— Foarte bine !... Aţi auzit învoiala noastră ? Cine vrea, să vină.

Îşi luară rămas bun. Sorokin şi Kliuikina o porniră spre dreapta, în direcţia satului Gorki. Cei din Merţalovo o apucară drept înainte, lor li se alătură Firsova. Lapin o strigă :

— Zoia Sergheevna, drumul spre Elanka e la stînga... Îmi dai voie să te însoţesc ?

Îi răspunse Bekreneva :

— De ce să te oboseşti, Gheorghi Vasilievici ? Are să înnopteze la mine.

— Aşa ?... Aş fi cundus-o cu cea mai mare plăcere.

Nu-i răspunse nimeni. Gheorghi Vasilievici fluieră privind la lună şi se îndreptă spre şcoală. Pe trepte, lîngă găleata cu apă, fuma Kedronski.

— Nu s-a prins, Egorka ?...

— Ce te priveşte pe tine ?

— Îmi închipui ce-ai fost în stare să-i îndrugi Anghelinei ! Te cunosc eu... Fiecare compliment cîntăreşte un pud, fiecare amabilitate, de două ori pe atîta. Dacă ai lovi cu ele în picioarele unui taur, i le-ai frînge. Nici nu pot pricepe, cum de-a ajuns acasă, săraca, teafără.

— Iarăşi te agăţi de mine ? Crezi că dacă rîzi de toţi şi vorbeşti grosolănii ai să-ţi cîştigi faimă de om deştept ? Pune-ţi pofta în cui !...

În loc să răspundă, Kedronski cîntă cu vocea lui frumoasă de bas :

O, doamnelor, o, doamnelor frumoase
E timpul să vă dau uitării
Căci voi iscaţi adesea drame sîngero-a-se...

— Nu urla, ai să scoli tot satul !...

— Ai dreptate... Haide, Egorka, e timpul să mergem la culcare.

— Cunosc drumul şi fără tine !...

„Ochi de peşte“ plecă. Lapin se aşeză pe una din trepte şi se întoarse cu faţa spre lună.

III

Grădina

După ce ieşi din sat, Mark Petrovici răsuflă adînc. Toată sfera discuţiilor i se evaporă dintr-o dată din cap, se întoarse cu gîndul la treburile lui de toate zilele. Un lucru îl muncea pe învăţător. Primăvara, împreună cu elevii, muncesc să înjghebeze o grădină de legume ;

vara a fost chemat la oraș, la cursuri, și lucrările rămăseseră fără supraveghere. Ce-o fi acum cu ele ?...

Îngîndurat, Sorokin trecu la pas cadențat, milităresc, și, în ritmul mersului, silueta lui vînjoasă, cu umeri largi, se legăna ușor. Colega lui rămase la început în urmă, apoi, îl apucă de braț. Mark își aminti o clipă de ea, dar peste puțin uită iar.

Învățătorul din Gorki era socotit de cunoscuții lui drept un om ciudat. S-a întors de pe front și în loc să stea să se odihnească, muncește pînă peste cap.

Zemstva a construit școala în afara satului, printre urzici și brusturi. Ca urmare a decretului, țăranii au repartizat pentru școală un maidan. Două zile în șir umblase Mark pe acest lot de pămînt și, după obiceiul țărănesc, se tot scărpina la ceafă. Își puse în gînd un lucru de nădejde. Fiind el însuși copil al satului, îi era milă de țărani. Fiecare om avea în spatele casei o palmă de pămînt, pe care nu creșteau decît cartofi și niște varză pipernicită. Era timpul ca țăranul să prindă gustul cultivării legumelor...

În prima iarnă Sorokin vorbise elevilor despre livezi și grădini. Pe copii îi atrăgea mirajul recoltelor, visau să planteze lîngă școală o adevărată livadă. Învățătorul îi îmboldea și totodată îi prelucra pe cetățeni, adunîndu-i și ținîndu-le conferințe. Țăranii îl ascultau cu tragere de inimă, dar o dată cu venirea primăverii au lăsat grădinile în seama femeilor.

Neobosit, învățătorul ruga obștea să împrejmuiască lotul. I se răspundea că pe un pămînt pe care umblă turmele nu se poate face nimic. De Crăciun au adus și au așezat lîngă școală o grămadă de bîrne uriașe, încă verzi. În postul Paștilor au umblat să fure lemne din care să facă stîlpi, și lucrările le-au amînat pînă la primăvară. Dar de îndată ce pămîntul se zvîntă, au și uitat de împrejmuire. La toate rugămințile lui Sorokin, președintele răspundea, dînd din umeri :

— N-ai ce-i face, Mark Petrovici !... Trebuie făcute arăturile, apoi nici cuie nu avem, că numai cu legături de curmei nu poți priponi namilele astea de bîrne.

Învățătorul se izbea de un zid de netrecut. Ce putea face ? Împrejmuirea lipsea, iar copiii nu-l slăbeau de loc : haide să semănăm ! S-au apucat. De două ori s-au dus cu toată școala la pădure. A treia oară Sorokin convinse pe doi flăcăi să aducă și o căruță. Cei doi flăcăi au muncit toată ziulica de duminică, l-au înjurat vîrtos pe învățător, dar au făcut treabă, iar seara au adus niște fete să se plimbe pe noile alei făcute de dînșii.

La straturi au lucrat toți copiii din școală. Mark Petrovici a vrut să arate practic ce înseamnă teribilul cuvînt „comuna". Cît timp au lucrat și au strîns recolta numai în vorbe, totul a mers strună, dar cînd s-a trecut la fapte, lucrul s-a împotmolit. Fetițele munceau sîrguincios, umăr la umăr cu învățătorul, dar băieții trăgeau chiulul sau, pur și simplu, dădeau bir cu fugiții. Kliuikina nu punea mîna pe cazma, ci se plimba în chip de supraveghetoare.

Mark Petrovici îi observa pe copii și nota pe ascuns cum se desfășoară lucrurile. De multe ori în caiet apăreau însemnări de felul acesta :

> „Fetițele sînt cele mai bune ajutoare ale mele. Nu le-am văzut niciodată să vatăme pomii. Băieților le place uneori să facă ștrengării, să arate ce sînt ei în stare, ca și cînd ar zice : nu mi-e teamă de învățător, am să rup și gata... Între ei, ajung uneori la bătaie, și tot eu trebuie să rezolv plîngerile. Cum se explică această deosebire dintre fete și băieți ?..."

Lui Mark Petrovici îi plăcea să se laude în fața tuturor cu bucățica de maidan, lucrată și semănată. Spunea ca să-i ațițe :

— O să vedeți voi la toamnă ce recoltă va strînge comuna noastră.

Învățătorii din plasă știau despre „comuna" din Gorki și veneau s-o vadă. Toți așteptau toamna. Numai popa Zlatomrejev nu credea în succes. Mereu bodogănea :

— Nu știu cum vă închipuiți psihologia societății. După părerea mea, nici un elev, luat individual, nu are chef de lucru. El nu vede vreun folos concret pentru el

însuși, ba poate îl și bănuiește pe învățător că vrea să-și însușească rodul muncii lui. Sfatul meu este să le aplicați data viitoare principiul proprietății particulare, dacă vreți neapărat să faceți experiențe, iar după aceea să observați rezultatele.

Sorokin îl înțelegea pe popă, și-l cunoștea la fel de bine pe țăran. Era de acord :

— Da, e și asta o idee ! Poate am să încerc...

Popa dădea din mînă a lehamite și maliţios îl numea pe Sorokin comunist.

Șeful secțiunii de învățămînt se interesa întotdeauna cînd îl întîlnea pe Sorokin :

— Cum merg treburile comunei, tovarășe Sorokin ?

— O să avem recoltă !...

Față de oameni, Mark Petrovici își dădea curaj, dar, de fapt, simțea o piatră pe inimă. De nu s-ar face de rîs ! Nu au nici gard, nici paznic, iar el însuși a fost toată vara la cursuri. Vacile și cu oile nu țin seama de munca altuia.

Acest gînd îl chinuia tot drumul.

Kliuikina se plictisi să meargă în tăcere. Se lipi de brațul învățătorului și spuse răsfățîndu-se :

— Ma-ark !...

Sorokin se trezi din gîndurile lui, își întoarse fața spre ea.

— Ce e, Olia ?... Vrei să-mi spui ceva ?

— De ce taci ? Tot drumul ai sporovăit, iar acum nu schimbi o vorbă cu mine.

— Mă gîndesc la grădina noastră.

Olga Mihailovna se lipi de el, își propti capul pe umărul lui.

— Mark, n-am mai fost împreună din primăvară. Mi-e dor de tine...

Era incomod de mers pe drumul acesta, picioarele nimereau mereu în făgașele făcute de roți. Sorokin o cuprinse de mijloc și o așează în fața lui. Kliuikina fu cuprinsă de un tremur mărunt, și trupul i se înmuie, supus.

— Și mie mi-e dor, Olia... Totuși trebuie să mergem mai departe.

— Stai, Mark !... Vrei să vii la mine ? Sau să vin eu la tine ?

— E mai bine la tine !...

— Ah, Mark !... Dacă ai ştii, Mark !... Sărută-mă !

Şi-şi ţuguie buzele cărnoase, fragede. Sorokin privi în ochii ei verzi de sirenă, printre genele care clipeau nervos, şi zîmbi.

— Nu poţi răbda pînă acasă ?

— Nu, Mark !...

— N-avem ce-i face.

Privi pe furiş jur-împrejur. Luna lumina din înaltul cerului, toate obiectele se conturau cu o mare claritate. Nu observă nici o umbră suspectă.

— Haide, Mark !...

Îl cuprinse cu putere pe după cap şi-l trase spre ea. Buzele ei fierbinţi întîlniră bărbia lui ţepoasă, de mult nebărbierită, apoi lunecară mai sus şi încremeniră acolo. Sorokin nu observă nici el cum i se împreunară mîinile, ca de obicei, la spatele ei. Îşi reveni la realitate.

— Ajunge, Olia...

Fata se lipi şi mai mult de el.

— Încă puţin...

— Nu, nu... Aici nu e locul tocmai potrivit pentru sărutări.

Îndepărtă de pe ceafă inelul cald al braţelor ei şi porni mai departe. Puterile o părăsiră pe Kliuikina, se simţi deodată obosită. Mark Petrovici se uită înapoi, o strigă. Îşi urmară mai departe drumul în tăcere.

Scurta oprire dădu un nou imbold gîndurilor lui Sorokin. Nu voia şi totuşi se gîndea la colega lui, la legătura lor. Această legătură începuse în primăvară, dar avea impresia că totul se petrecuse tare de mult şi ajunsese chiar să-l plictisească.

Ţinea bine minte venirea lui la şcoală. Olga Mihailovna îl întîmpinase cu o curiozitate binevoitoare, îi arătase odaia lui, alături de a ei, apoi, plecase la lecţii. Lui Sorokin îi plăcuse această atitudine serioasă.

Aflase apoi foarte repede amănunte din viaţa învăţătoarei. Prin peretele subţire auzea discuţiile ei cu un bărbat, auzise despre legătura lor amoroasă. Reacţionă foarte calm, spunîndu-şi că nu e treaba lui... E drept,

deseori se încrunta scîrbit, cînd auzea zgomote şi discuţii intime, eroului de dincolo de perete plăcîndu-i tare mult să-şi dea drumul la gură. Curînd făcu şi cunoştinţă cu el. Era un ţăran scund şi gras, dintre foştii granguri şi pe deasupra şi văduv. Lui Sorokin îi plăcea barba lui neagră, lată ca o perdea. Din pricina bărbii îi spunea noii sale cunoştinţe „barbă-cot", spre marea plăcere a grăsunului.

Lucrurile se desfăşurau cu bunăcuviinţă şi fără accidente. Dar într-o zi îi veni în cap eroului să se prezinte la întîlnire cherchelit. În acel moment învăţătorul stătea întins pe pat, în întuneric. Ar fi vrut să citească, dar n-avea nici o picătură de gaz. De plictiseală, răsucea ţigări, şi mahorca îi ardea gîtlejul. Mark scuipa supărat pe jos, pînă cînd auzi, pe după perete, gîfîitul grăsunului beat. Trase cu urechea.

Kliuikina căuta să-l convingă pe „barbă-cot" să plece acasă. Eroului i se păru că era jignit. La început sughiţa la fiecare două vorbe, dar curînd începu să facă scandal şi să bată cu pîslarii în podea. Vocea lui de om beat ajungea deslușit pînă la urechile lui Sorokin :

— Aşa răspunzi tu la bunătatea mea ! Hai ?

— Toată cinstirea omului treaz, dar cu un beţiv mi-e şi silă să vorbesc. Pleacă !

— Aha, ţi-e silă de mine ?... Păi ar trebui să-mi săruţi şi picioarele, jigodie nemîncată ! Dacă nu eram eu...

Se auzi o lovitură înfundată, cum ai da într-o pernă. Vecina scoase un strigăt.

— Ehei, ticălosul ! înjură atunci Mark.

Sări val-vîrtej din pat. Trecu în pas cadenţat pe coridor şi deschise uşa la învăţătoare.

Pe masă o lămpiţă lumina slab. Kliuikina stătea lipită de perete, cu braţele întinse înainte. Eroul se repezea la ea ca un cocoşel, agitîndu-şi pumnii. Apucîndu-l de mînecă, Sorokin îl întoarse calm spre el.

— Ia, cară-te de aici !... Nu ţi-e ruşine să te repezi cu pumnii la o femeie ?

Această intervenţie îl aţîţă şi mai tare pe beţiv. Acum se repezi furios asupra lui Sorokin.

— Pleacă, acuşi te stîlcesc...

— Nu face tărăboi !... Aici e şcoală, nu crîşmă...

— Puţin îmi pasă de şcoala ta şi de tine... Eşti un golan, ca şi ea, şi te mai şi bagi s-o aperi.

Mark Petrovici îl întoarse cu îndemînare pe „barbăcot" cu nasul spre uşă, îl apucă zdravăn de guler şi-l împinse afară. Grăsunul încercă să scape. Învăţătorul îl pocni cu palma peste cap, căciula i se înfundă pînă la sprîncene. Olga Mihailovna îi atinse mîna cu degetele ei reci.

— Să nu-l baţi, Mark Petrovici...

— Nici o grijă... Fă-ne, te rog, lumină !

Toţi trei porniră spre ieşire. În cerdac eroul îşi repezi braţul peste cap şi îl lovi pe învăţător peste mînă. Mark îl duse calm pe trepte în jos, îl împinse înainte şi-i dădu un picior în spate. Cu braţele desfăcute, grăsunul alunecă înotînd pe burtă, înainte, pe zăpada bătătorită. Sorokin privea calm de sus.

— Să nu răceşti, Olga Mihailovna... Eu am să păzesc să nu se apuce să spargă geamurile. Adu-mi, te rog, mantaua şi căciula.

În zilele care urmară, Sorokin o surprindea pe învăţătoare aruncîndu-i îndelung cîte o privire. Eroul nu se mai arătă. În curînd, ocupat cu noua lui muncă, învăţătorul îi uită pe amîndoi. Îi învăţă pe copii să cumpere lumînări de la biserică şi să i le aducă lui. Seri întregi, la lumina lor sfinţită, studia volumul gros al lui Schröder.

Privirile Olgăi Mihailovna se opreau tot mai des şi mai îndelung asupra lui.

Primăvara, învăţătorul nu se mai gîndea decît la grădină. Se bronzase la soare, prinsese putere. Olga Mihailovna era nervoasă şi mofturoasă şi deseori pleca de la lucru. Lui Sorokin îi părea bine : barem nu-l mai încurca la treabă...

Odată, într-o zi de sărbătoare, Mark Petrovici muncise pînă la prînz, obosise şi i se făcuse poftă de un ceai. Nu avea samovar. Bătu la uşa Olgăi Mihailovna.

— Intră !...

Trecu pragul şi încremeni...

Pe duşumea, în lumina soarelui, stătea culcată pe perne Olga Mihailovna. Goală... Pielea îi era trandafirie, cu firicele subţiri de păr auriu.

Mark Petrovici uită de grădină, uită de ceai, uită de tot ce era pe lume. Capul şi-l simţea ameţit, picioarele i se îndoiră. Nu-şi dădu seama cum ajunse lîngă ea, în genunchi, auzi doar şoapta ei :

— De mult te aştept, prostuţule...

Şi primăvara, şi soarele, şi trupul ei pietros, şi foamea lui veche, care ţinea de pe vremea frontului, se contopiră la un loc şi-i alungară orice urmă de raţiune. Olga Mihailovna începu o nouă legătură amoroasă.

În primele zile nu rostiseră nici un cuvinţel despre dragoste. De-abia mai tîrziu Kliuikina îl întreba deseori :

— Tu mă iubeşti ?...

Mark Petrovici dădea din cap sau răspundea cu sărutări, dar nu s-a hotărît niciodată să spună : „te iubesc". La cursuri uita cu desăvîrşire de dragoste. Astăzi iarăşi erau împreună şi Sorokin se întreba : ce va fi oare mai departe ?...

Învăţătoarea mergea alături de el. Acum voia să ajungă mai repede. Cînd de după un dîmb apăru acoperişul verde, ascuţit, ea îl trase pe învăţător de mînă.

— Mark, priveşte ! Am ajuns...

Sorokin îşi înălţă capul, mai făcu vreo trei paşi şi se opri uluit. Kliuikina îi atinse umărul şi se opri şi ea.

— Ce s-a întîmplat ?...

— Tu nu observi că şcoala parcă e alta ?

Amîndoi încremeniră pe dîmb. Olga Mihailovna privi mai atent.

— Mark, păi ăsta-i o împrejmuire !...

Privi întrebător la faţa învăţătorului, la ochii lui învăluiţi în lumina lunii.

— Plîngi ?...

Sorokin îşi întoarse ruşinat capul.

— Îmi lucesc ochii din pricina bucuriei. Ah, Olia !... Un an întreg i-am rugat, iar ei în lipsa mea au făcut-o, fără să-i mai rog. Pentru mine ziua de azi e cea mai fericită zi din viaţă. Să mergem mai repede !...

Se îndreptară spre şcoală, aproape în fugă.

În jurul lotului, pe după arborii sădiţi de-a lungul rarelor alei, se întindea o împrejmuire trainică, din trei rînduri de bîrne. Se înălţau stîlpii negri de stejar, aşchiile

proaspete zăceau de jur-împrejur, asemenea unor petice de zăpadă. Învățătorul încercă să clatine un stîlp.

— Trainic făcut, bătut în cuie !...

Și cu un pas vioi făcu ocolul lotului, încercînd fiecare stîlp, fiecare bîrnă. Apoi cercetă grădina. Mergînd printre straturi, se înclina deseori și dădea din cap. Tulpini groase de buruieni pășunate ieșeau din pămînt. Straturile, călcate și răvășite de copite, păreau jalnice, pustiite. N-aveai ce culege din grădină.

Învățătorul își dădea seama că în lipsa lor nimic nu poate rămîne întreg, totuși îi părea rău de munca irosită. Privirea îi căzu pe împrejmuire. Dădu cu îndărătnicie din cap : tot răul spre bine !...

În cerdac îl aștepta cu răbdare Olga Mihailovna. Observă chipul încruntat al lui Sorokin.

— S-a prăpădit totul, Mark ?

— Tot...

— Ei, acum putem merge la mine.

Mark Petrovici rîse.

— Ai o logică grozavă !... Eh, fir-ar al naibii să fie ! Să mergem, oricum, tot un sfîrșit ne așteaptă...

O cuprinse, glumeț, de mijloc. Ușa scîrțîi din balamalele ruginite și cîrligul țăcăni ușor.

IV

Petrecerea

Jileakov se plimba pe lotul de pămînt al școlii.

Kapiton Fomici purta palton și iarna și vara, iar mîinile și le ținea veșnic în buzunare, le scotea numai cînd avea de lucru, sau ca să dea binețe și să-și șteargă nasul. Învățătoarele susțineau că pînă și în somn tot în buzunare le ținea.

Pășea cu demnitate, fără grabă. Cînd se oprea, își depărta picioarele, capul și-l împingea înainte și toată

făptura lui voinică semăna atunci cu litera *f* avînd picioruşul despicat [1].

Cu fiecare pas, inima de gospodar a lui Jileakov creştea de bucurie, însă faţa îi rămînea împietrită ca o mască. De atîta mulţumire sufletească lui Kapiton Fomici îi venea să zvîrle cu picioarele ca viţeii, mai ales că nu-l vedea nimeni.

Jileakov nu se bucura degeaba. Un pămînt gras, afînat, i se afunda sub picioare; merii, cu frunze mari, acoperiţi cu muşchi, tăinuiau în ei recolta anului viitor. Dincolo de meri se întindea un mic ogor de pe care de curînd se strînsese o recoltă frumoasă de cartofi şi de sfeclă. La marginea proprietăţii, spre nord, o veche alee cu mesteceni despărţea lotul lor de avutul obştei ţăranilor. Altădată verzi, coroanele galbene ale mestecenilor se profilau acum pe cerul cenuşiu ca nişte pete de ocru tomnatic, de parcă soarele, ţîşnind prin norii găuriţi, ar fi stropit cu aurul razelor sale, uitînd să-l şteargă apoi.

Jileakov nu observa frumuseţea, el vedea numai veniturile. Socoti în minte pudurile şi preţurile tuturor acestor bogăţii şi nu se mai putu stăpîni — începu să joace de bucurie. Faţa totuşi îi rămase calmă şi împietrită.

Ascuns în dosul merilor, cineva bătu din palme.

— Ho-ho-ho !... Kapiton, meşter mai eşti, la joc ! Cînd te vede omul, îi saltă inima de bucurie.

Jileakov nu se fîstîci. Îşi întoarse capul spre meri şi văzu făptura mătăhăloasă a lui Zlatomrejev.

— M-ai iscodit, nu-i aşa, părinte Paladi ?

— Recunosc, fiule, recunosc !... Din tinereţe nu pot să mă împac cu porunca a zecea.

— Tocmai tu să fii invidios ?

— Dar cine ?... Astăzi vremurile sînt grele, i-au stors pe bieţii popi, ca pe un burete, le-au luat toată vlaga. Dar aici la tine, priveşte, ce mai belşug ! De la moşier a rămas un lot gras, te-ai priceput să pui mîna pe el. Ţăranii ţin la oamenii gospodari, îţi ară pămîntul; ţie nu-ţi rămîne decît să strîngi recolta şi să mai pleci, din cînd în cînd, iarna, cu socrul la tîrg ca să faci nitică

[1] Litera f din alfabetul rusesc.

speculă... Un lucru nu pot pricepe, de ce îţi iroseşti puterile cu copiii altora ?

Buna dispoziţie îl îmboldi pe Jileakov să facă unele confidenţe.

— Dar amînarea, părinte Paladi, nu-şi are şi ea preţul ei ? Dacă părăseşti munca de învăţător, nimereşti drept în Armata Roşie... Şi-ţi iei adio de la lot, pentru că aparţine şcolii.

— Uite, uite... Tocmai despre lot am vrut să stau de vorbă cu tine. Acum şi consoarta mea are drept la jumătate din veniturile pe care le aduce.

Kapiton Fomici se încruntă nemulţumit.

— Las-o moartă, părinte, că altfel iese gîlceavă !... Eu, oricum, sînt învăţător, mi se cuvine şi amînare şi cinstire, pe cînd cu un popă ca tine puterea sovietică numai îngăduitoare n-are să fie. Am trăit pînă acum în pace, să continuăm tot aşa şi pe viitor. Bunul meu am să mi-l apăr pînă la capăt. De ce să te bagi peste mine ?... Ai o gospodărie, ţi s-a dat pămînt după numărul gurilor pe care le ai în familie. Mai ai pe deasupra şi veniturile de la enoriaşi, doar ştiu că nu laşi să-ţi scape nimic din ce-ţi trece pe dinaintea gurii.

Popa făcu un gest cu mîna, a mîhnire.

— Ce fel de venituri mai sînt în ziua de azi, Kapiton, să nu ne mai batem gura de pomană. Numai cu numele au mai rămas...

— Ehei, tu nu eşti Smirenski... Dacă faci o citanie unui beţiv, nu uiţi să-ţi încasezi răsplata. Nu eşti ca părintele Ivan...

— Prostii !... Smirenski, într-adevăr, nu lua nimic, în schimb preoteasa se despăgubea cu vîrf şi îndesat pentru dezinteresarea lui materială. E tare îndemînatică în treburile astea... Închiderea prăvăliilor de băuturi spirtoase a lovit straşnic în clerul din Merţalovo.

— Şi în părintele Paladi !... Se spune că şi el a început să speculeze pe spinarea beţivilor, numai că după citanie pacienţii trăgeau şi mai vîrtos la măsea. Se vede că efectul era contrar...

Zlatomrejev aţinti o privire sfredelitoare asupra învăţătorului...

— Eşti prea tînăr, Kapitoşka, ca să faci glume pe socoteala mea ! Dacă nu mă respecţi pe mine, atunci ar trebui să-mi respecţi măcar cinul. Vezi că or să se schimbe lucrurile...

Jileakov o cam bägă pe mînecă văzînd că se întrecuse cu zeflemisirea popii. Spuse împăciuitor :

— Iartă-mă, părinte Paladi, eu nu rîd de dumneata, nu fac decît să repet nişte zvonuri. Mint oamenii, mint şi eu...

— Aia e !... Ia vezi...

Popa se îmbună. Cătă cu priviri iscoditoare la învăţător să vadă dacă vorbeşte sincer şi recunoscu fără înconjur :

— Citanii n-am făcut, în schimb am încercat să ajung în Duma de Stat, ce-i drept e drept. Pe atunci eram socotit om de avangardă, făceam parte din uniune. Visam la Adunare Constituantă, dar nu s-a găsit un partid potrivit.

Dinspre şcoală se auzi o chemare :

— Jileako-ov !...

— Sînt aici... Vino în grădină !

Sorokin mergea cercetînd atent merii. Zlatomrejev arătă cu mîna spre el.

— Ei, ăsta e ocupat cu grădinile, nu-i plac cărţile de joc

Părintele Paladi cunoştea toate noutăţile din împrejurimi, cunoştea şi eşecul învăţătorului din Gorki cu grădina. Îl întrebă maliţios despre recoltă. Mark Petrovici dădu obosit din mînă.

— Cît timp am fost la cursuri, au furat tot iar ce-a mai rămas, au păscut vitele.

Zlatomrejev rîse zgomotos. Sorokin îşi ridică mirat capul.

— De ce rîdeţi, părinte Paladi ?...

Dar popa nu putea scoate nici o vorbă, nu făcea decît să-şi agite braţele. Jileakov dădu din cap :

— Ce l-a mai apucat !...

— Ho-ho-ho ! izbucni părintele Paladi. Ce mai comună a ieşit ! Cînd au să crească mari, numai la auzul acestui cuvînt au s-o rupă la fugă cale de o poştă depărtare. Cultivarea în comun a pămîntului !... Ho-ho !... M-ai făcut să rîd cu lacrimi.

— E trist, orice-am spune, dar noi n-avem nici o vină în acest eşec.

Jileakov fu de acord şi adăugă :

— Dacă aş fi eu în cauză, aş folosi lotul numai pentru mine.

— Acolo e de ajuns pentru toţi...

— Atunci pentru ce te zbaţi, dacă nu vezi nici un profit ?... Ciudat om... Nu te înţeleg...

— Muncesc pur şi simplu şi asta-i tot... Dar un folos am tras din asta : copiii au învăţat ceva, şi maidanul s-a mai înfrumuseţat. Dar cîte emoţii plăcute !... Cînd m-am apropiat aseară de şcoală, m-am uitat şi-mi zic : ce naiba o fi ? Parcă e alta ? Am constatat că tot lotul şcolii e împrejmuit. În timp ce noi trăncăneam la cursuri, aici se făcea treabă. Şi, credeţi-mă, aproape că-mi venea să plîng... Va să zică — îmi ziceam — munca mea a fost apreciată de cetăţeni, dacă s-au gîndit să-mi vină în ajutor ! Iar tu îmi spui, ce-mi spui !... Păi eu mai am acum dreptul moral să abandonez munca. Mi-au crescut aripi, mîinile mele cer să lucreze, vor activitate.

— Năravul din fire — n-are lecuire ! dudui părintele Paladi şi dădu din mînă a lehaminte.

Jileakov nu-l pricepea cîtuşi de puţin pe Sorokin şi nu putea găsi măcar un singur subiect comun de discuţie.

Merseră toţi trei în tăcere, în lungul cîmpului.

În întîmpinarea lor venea Kedronski, la braţ cu preoteasa, supărată foc. Nu se uita de loc la el, pesemne că „Ochi de peşte“ apucase s-o înţepe cu vorba.

— Mă gîndeam că ei joacă de mult cărţi şi cînd colo, nu se mai satură să-l asculte pe Jileakov. Lăsaţi-vă păgubaşi !

Kapiton Fomici se însufleţi şi începu să se agite :

— Da, da, poftiţi la mine !... Ehei, dac-aţi şti cu ce am să vă ospătez astăzi !

— Cu ce ?...

— Ai să vezi, părinţele !...

Odăile lui străluceau de curăţenie. Strălucea şi faţa bună, simplă a nevesti-si, o femeie bine făcută. Preoteasa puhavă părea lîngă ea o matahală.

De îndată ce călcă pragul, Jileakov începu să dea la dispoziţii :

— Dă-ne, Annuşka, ceva gustări şi pune samovarul !

— Ce gustări să servesc, Kapiton Fomici ?

— Prepară o scrumbioară, adă nişte castraveciori şi pîinică... Mai adaugă şi tu ceva dacă vrei.

Gustările apărură la moment. „Ochi de peşte" aruncă o privire asupra gazdelor, apoi se aplecă spre Sorokin.

— Le are pe toate pregătite de mult, dar joacă cu nevastă-sa o comedie. Prostul !...

Jileakov nu mai putea de bucurie văzînd această iuţeală cu care acţiona nevastă-sa.

— Asta zic şi eu...

Trecu într-o altă odaie. După vreo două minute apăru cu o carafă rotundă joasă şi nişte pahărele. Zlatomrejev observă şi fu cît pe-aci să sară în sus de bucurie.

— Ehei, Kapiton, ce treabă bună ai făcut !... Eu am şi uitat cum miroase. Ce-i azi la tine, sărbătoare sau botez ?

— Ghiceşte, părinte Paladi... Dacă ghiceşti, are să-ţi facă mai multă plăcere.

— Ia stai... Ce zi e azi ?... Mă, pungaşule ! E ziua de naştere a soţiei tale ?

— Ai ghicit !... Să stăm jos şi să o felicităm deşertînd toată carafa. Să-i mulţumim lui tata-socru, că şi-a dat silinţa pentru o zi ca asta. Stai jos, părinte Paladi... Pe mine mă ierţi, am făcut tot ce-am putut pe vremurile astea ! Dragi colegi !

Popa tuşi în pumn, apucă un scaun şi se apropie de masă. În timp ce goleau carafa, Annuşka aduse samovarul.

Toţi se încinseră sorbind basamacul şi ceaiul. Popa îşi descheie sutana.

— Uhu ! Te arde, blestematul, trebuie să fie spumă de basamac. Acuma putem trece la cărţi. Kapitoşka, adă cărţile... M-ai mulţumit din plin, frate, îţi spun sincer.

— Nu-mi pare rău de bunătăţi, numai să ne ungă la inimă.

Jucau cu nişte cărţi vechi, soioase. Sorokin rămase simplu spectator. De fiecare dată cînd pierdea, „Ochi de peşte" mormăia :

— Am scrîntit-o !...

Zlatomrejev juca cu plăcere şi cînd trăgea cărţile, făcea cîte-o glumă :

— Fă-te-ncoa cu un vagon !... Trei Matrioane şi pe sfîntul Luca cu sfîntul Petru.

Faţa lui Jileakov era ca de obicei impasibilă. Sorokin observă că el recunoştea toate cărţile mari ori de cîte ori jucau pe nevăzute, îi ieşea totdeauna o figură. Pe Mark Petrovici acest lucru îl şocă.

Preoteasa se pasionă de joc, se înfierbîntă şi o curăţară repede. Bărbatu-su o privi chiorîş :

— Tare mi-e teamă, maică, să nu-şi dea sufletul de atîtea urlete. Ar fi bine să te repezi acasă.

— Nu-şi dă sufletul, e voinic... Dă-mi nişte bani, să mizez...

— Ai să întorci norocul dinspre mine.

Sorokin îi şopti lui Kedronski :

— Bagă de seamă, Ilia, ai să pierzi !... Mi se pare că Jileakov cunoaşte cărţile.

— Dracul să-l ia !...

Mark se îndepărtă de masă şi se aşeză lîngă Annuşka. Ea privea la jucători cu ochii ei blînzi şi zîmbea în tăcere.

— Nu ţi-e urît singură ? o întrebă Sorokin.

— Nu, de loc... Întotdeauna sînt singură.

— Cum singură ?... Dar soţul ?

— Kapiton Fomici e om cu carte, iar eu sînt o femeie simplă, de la ţară. Zice că n-are ce vorbi cu mine.

— Şi aşa, tăceţi tot timpul ?

— Nu, dacă-i vorba de gospodărie, atunci vorbim. Mi-e cam teamă de el... Faţa lui e totdeauna la fel, nu rîde, nu glumeşte, iar eu uneori aş vrea să mă veselesc.

— Atunci de ce ai luat pe unul ca el ?

— Aşa mi-a poruncit tăticul... „El, zice, nu e un fluieră-vînt oarecare, e om serios, poate pricepe orice lucru. Mi-a cerut multă zestre, în schimb ai să fii cu un învăţat". Şi aşa l-am luat...

Jucătorii, ameţiţi, făceau larmă. Sorokin trase cu urechea, vorbeau despre politică. Zlatomrejev înjura sovietele ; Kedronski ca de obicei, spunea răutăţi :

— Ascultă, taică, decît să dai din gură de pomană, mai bine ai lua arma în mînă şi ai trece la acţiune. La vorbă sîntem toţi viteji, dar cînd e să ne punem pielea

în joc, ne ascundem pe după fusta nevestei. Am mai văzut asemenea eroi !...

Zlatomrejev sări de pe scaun.

— Asta o spui despre mine ?

— Dar despre cine ?

— Să vină numai albii... Veţi fi martori : am să organizez o unitate specială numai din popi şi am să-i fiu comandant. Atunci — ţin-te bine, sovietele !...

— Ei, atunci o să vedeţi război nu glumă ! Iar părul oastei popeşti porunceşte să fie împletit ca frizurile de război ale sălbaticilor. Numai cu înfăţişarea şi o să-i băgaţi în sperieţi pe roşii.

— Rîzi de cinul meu, ereticule ?... Tîngăule !...

Jocul se întrerupse. Jileakov prindea calm muştele care zburau pe deasupra scrumbiei, le rupea aripioarele şi le arunca în flacăra lămpii, urmărindu-le cu o privire somnoroasă. Mark Petrovici îl trase de mînă.

Lasă asta... Mi-e silă să privesc şi e o cruzime ceea ce faci.

— Tot au să crape în curînd. Pot să mă las...

— Ajută-mă să-i potolim pe cocoşi.

Kapiton Fomici îi convinse în felul său. Îi apucă de mînă pe cei care se certau, îi zgîlţîi şi strigă la ei :

— Ascultaţi !... Încetaţi cearta. Mai bine, să bem, mai am o sticlă.

Părintele Paladi îşi privi adversarul cu furie.

— Bagă de seamă, Kedronski, să nu mă mai superi...

Dădură pe gît cîte trei păhărele, unul după altul, şi se apucară iarăşi de cărţi. Preoteasa îşi zgîlţîia bărbatul, trăgîndu-l de mîneca lui largă.

— Palea, dă-mi nişte bani. Am pierdut tot...

— La jocul de cărţi nu e ca la curse. Cartea nu e iapă. Pînă-n ziuă se mai schimbă ea, roata norocului.

Zlatomrejev bagă mîna in buzunar. Sorokin glumi :

— Sofia Grigorievna, ai pierdut toţi banii pe care i-am strîns pentru dumneata.

— Am mai pus şi de la mine.

După noua porţie de băutură, „Ochi de peşte" deveni şi mai răutăcios. Căuta ceartă cu lumînarea.

— Ieri Anghelina Ivanovna a spus : „Dacă, zice, aş fi ştiut pentru cine se strîng banii, n-aş fi dat nici o leţcaie".

— Iar eu, dacă aş fi ştiut, nici nu m-aş fi gîndit să iau de la o ticăloasă ca ea.

— De ce e ticăloasă ?

— Şi ticăloasă şi stricată... Bine că au măturat-o de-aici. Flăcăii zăceau la ea ziua şi noaptea, ea...

Ilia Kuzmici izbi cu pumnul în masă. Păhărelele tresăriră zăngănind.

— E o absurditate, coană preoteasă... Prostii...

— Adică, cum asta, o absurditate ?

— Dumneata ai scornit această calomnie josnică numai ca să-i ocupi postul.

Preoteasa îşi holbă ochii la auzul acestei obrăznicii, se lăsă pe speteaza scaunului şi începu să plîngă :

— Părinte !... Am fost jignită şi tu taci ? Ce fel de soţ eşti, dacă admiţi una ca asta ?

Popii îi năvăli sîngele în obraji, ochii i se rotunjiră. Ridică amîndoi pumnii şi începu să-i agite :

— Ţi-am spus să nu mă superi ?... Ţi-am spus ?...

Kedronski se repezi ca un cocoşel spre el.

— Dar tu, ochi de peşte, de ce te bagi ? Eu i-am răspuns învăţătoarei Zlatomrejeva, pe tine, diavole lăţos, nu te-am atins.

— Va să zică sînt ochi de peşte ?... Sînt diavol lăţos ?...

Părintele Paladi îl apucă pe Ilia Kuzmici de gulerul vestonului de seminarist şi-l trase spre el. Kedronski, pe neaşteptate, izbucni în rîs, duse un deget la nasul popii şi-l ameninţă batjocoritor :

— Bagă de seamă, Palaşka !... Dacă mă loveşti, o să-ţi smulg toată barba, de are să-ţi fie ruşine să te arăţi în faţa oamenilor. Dacă nu-ţi pare rău de barbă, loveşte-mă...

E greu de spus ce ar fi ales popa, rămas perplex, masiv şi zdravăn cum era, dacă Jileakov şi Sorokin n-ar fi intervenit. Gazda căuta să-l liniştească pe popă, iar Mark Petrovici îl apucă pe Kedronski de umeri şi-l duse spre ieşire. Dîndu-şi seama ce are de făcut, Annuşka le întinse şepcile. Învăţătorii ieşiră în uliţă.

Prin sat, Kedronski păşea drept, mersul nu trăda cîtuşi de puţin cantitatea de basamac înghiţită. Mark Petrovici îl întrebă mirat :

— Spune-mi, Ilia, ce nevoie ai să te cerţi cu toată lumea ? Ai strîns în tine, cumva, prea multe puteri ?... Atunci caută să le cheltuieşti într-un chip mai fericit.

— Am să-ţi răspund sincer, Mark, dar să nu trăncăneşti ceea ce ţi-a spus „Ochi de peşte". Nu ştiu de ce, dar am încredere în tine... Explicaţia comportării mele e foarte simplă : sînt un om nefericit. Seminarul teologic m-a deformat, a scos din mine orice credinţă. Am prins ură împotriva oamenilor pentru ticăloşiile lor, pentru tot ce este în ei rău şi infam. M-am gîndit şi m-am tot gîndit : cum să mă răzbun pe ei, cum să le dau să înţeleagă toată josnicia lor ? Şi m-am hotărît să protestez împotriva a tot ce mi se pare că e minciună, să le spun verde în faţă ce gîndesc. Nu am un scop, ştiu numai ce să fac şi ce să spun. N-aş putea indica încotro anume trebuie să tindem... Şi m-am pomenit că am ajuns — şi asta sună ridicol — ceva în genul unui anarhist mărunt, provenit din feciorii de popă. Însăşi îmbinarea acestor noţiuni îl poate face pe oricine să leşine de rîs.

— Atunci de ce te-ai făcut învăţător ? Ce poţi să le dai copiilor ?

— Nu-ţi face griji, pot să le dau foarte mult. Mi se pare că copiii, prin firea lor, sînt nişte anarhişti.

— Nu cred...

— Ei, dar asta e o chestiune de convingere personală. Să o lăsăm.

Tot drumul pînă la Gorki cei doi învăţători îl străbătură în tăcere. Cînd şi-au luat rămas bun, lîngă şcoală, Ilia Kuzmici reţinu mîna lui Sorokin.

— Nu-mi vine să merg la Egorka al meu... Aş putea să înnoptez la tine ?

— Firește...

Mark Petrovici bătu cu pumnul în uşa încuiată. În clasele pustii se stîrni un vuiet.

V

O seară de muzică

Duminică, Milușin aștepta oaspeți. Lîngă masă, pe unicul taburet, ședea Bekreneva ; Igor Alexeevici vorbea cu ea măsurînd odaia cu picioarele lui lungi, încălțate cu pîslari scîlciați. Fața vineție a învățătorului purta urmele unei frecvente lipse de hrană, surtucul vechi atîrna pe el ca într-un cuier.

Intră Agnia Pavlovna, dată cu pudră pe față și dichisită, avînd în mînă o legătură mare.

— Igor Alexeevici, am adus vesela de ceai.

— Pentru ce ?...

— Cum pentru ce ?... Nu ții minte că Ilia Kuzmici a vorbit acolo, în cerdac, despre ceai ?

— N-o să se apuce ei acum să bea ceai...

— Nu strică să fim pregătiți. Samovarul îl aduce Anghelina Ivanovna. E bine ?... Dar dumneata de ce n-ai pregătit nimic ? La dumneata nici n-are omul pe ce să se așeze. Ar trebui să aduci barem vreo două bănci din clasă.

— Avem tot timpul. Cine are nevoie, să-și aducă.

Malinovskaia puse vesela într-un colț și se așeză pe pervazul ferestrei. Milușin se opri din mers. Capul lui, după cum au obiceiul să și-l țină violoniștii, se aplecă spre stînga, iar umărul stîng se ridică în sus. Tăcea.

Bekreneva înțelegea foarte bine motivul tăcerii. Zîmbi ironic.

— Atunci, Igor Alexeevici, în ce constă, după părerea dumitale, fericirea ?

Expresia aceea crispată dispăru de pe fața învățătorului, deveni mai simplu, mai frumos.

— Fericirea în viață e un lucru mare, Anghelina Ivanovna. Toți vor să ajungă la ea, dar o înțeleg în chipuri diferite. Fericirea poate sta în bani, în iubire, în glorie, în succese de tot felul... Toate astea sînt trecătoare, nu rezistă la o critică riguroasă. Programul meu de viață este altul...

— Poţi să-mi spui în ce constă ?... Poate devin şi eu o adeptă a dumitale.

— Ca să întemeiem o sectă ?... Poftim, îţi spun cu plăcere... Programul meu este : cît mai puţine dorinţe, perceperea tuturor fenomenelor frumoase, îmbucurătoare, ca fiind o fericire neaşteptată, nemeritată. Te voi lămuri cu exemple : imaginează-ţi că în toiul toamnei e o zi însorită, strălucitoare, care freamătă de frumuseţe, sau că am izbutit eu să interpretez bine o melodie frumoasă... Sau acum, de pildă, dumneata mă priveşti cu ochii dumitale frumoşi, cum rar se mai întîlnesc ; în jurul irisului luceşte într-un chip deosebit un cerculeţ albastru. S-ar putea găsi atîtea exemple. Toate acestea îmi aduc fericire, sînt în permanenţă fericit. Înţelegi ?

— Înţeleg, numai că te rog să laşi ochii mei în pace.

— Vai de mine, dar orice om, dacă e puţin artist în sufletul lui, are să-ţi vorbească despre ei.

— Nu s-ar putea socoti oare programul acesta al dumitale ca schimbarea unei ruble în copeici ?

— Ba dimpotrivă !... Din totalul copeicilor mele rezultă un capital, al cărui nume e fericirea.

Malinovskaia se apropie cu zgomot de Miluşin şi-l apucă de mînă. Faţa urîtă şi ofilită a învăţătoarei radia de entuziasm, dar se vedea că e afectată. Miluşin şi Bekreneva simţiră o oarecare stinghereală. Agnia Pavlovna nu observă, era muncită de gîndurile ei.

— Ah, Igor Alexeevici !... Cuvintele dumitale sînt pentru mine o revelaţie. Voi începe să trăiesc neapărat după programul dumitale. Sînt prima dumitale adeptă...

Bekreneva se uita zîmbind la faţa pierdută a lui Miluşin, de parcă ar fi vrut să spună : ce să zic, mare pricopseală !...

Malinovskaia îl privea drept în ochi pe Igor Alexeevici, strîngîndu-i mîna lîngă inimă. Răspunsul omului „veşnic fericit“ se împletici printre dinţi.

Din fericire, în odaie năvăli Lapin, dichisit şi pomădat.

— Miluşin, îţi soseşte o mulţime de lume. Musafiri din toate plăşile...

Se roti pe călcîie şi căută cu ochii pe pereţi. Nu era nici o oglindă. Egor Vasilievici îşi netezi cu palmele la

întîmplare, mînecile surtucului nou, își privi pantalonii și se liniști : totul era în ordine.

— Ce mai anecdotă am auzit de curînd despre un învățător ! Să vă povestesc... A vrut să le explice elevilor cuvîntul „groază". S-a gîndit el cît s-a gîndit și a hotărît s-o facă intuitiv : arborînd o expresie atît de îngrozitoare, încît copiii au luat-o la fugă îngroziți. Ha-ha !... Ce părere aveți de asemenea pedagog ?

Lapin se uită la Milușin, la Malinovskaia. Acestora nici prin gînd nu le trecea să rîdă. Egor Vasilievici se opri nedumerit, își trecu apoi privirea asupra Bekrenevei și fața lui înflori : fata zîmbea vesel.

— E bună anecdota, Anghelina Ivanovna ? Esențialul e că elevii, la vederea grozăviei care li s-a arătat, au fugit îngroziți. Să vrei și tot nu ți-ai putea imagina o asemenea situație... Îmi dai voie să șed lîngă dumneata ?

— Poftim...

— La el n-ai nici pe ce să stai. Milușin, adă un scăunel.

Ușa se deschise larg. În odaie intrară grămadă învățători și învățătoare, cu bătrînul Malinovski la urmă. Își dădură zgomotos binețe. Peste puțin timp intră sfios și părintele Ivan Smirenski.

Popa privea în jurul său, frămîntîndu-și căciula de blană, bună pentru un cuib de ciori. Caftanul lui scurt, ieftior, de culoare cenușie, lucea de murdar ce era. Cu enormii lui galoși de piele, porecliți „vapoare" încercă să se strecoare neobservat într-un colț. Kedronski se întoarse auzindu-i pașii.

— A-a, părintele Ivan ! Ai venit cu căciula cea veche ? Înseamnă că ai fugit pe ascuns de la preoteasă ? Spune drept !..

Popa, intimidat, își băgă vîrful bărbii în gură și începu să miște din fălci.

Înainte de război, Smirenski tuna și fulgera împotriva beților din întreg ținutul. Nervos și aspru, el îi înspăimînta în așa hal cu chinurile iadului, că „oile" bețive, supuse, erau gata să facă jurăminte de pocăință pe ani îndelungați. Popa evita termenele lungi, se mulțumea cu trei luni.

În cursul războiului cu Germania, nu avea cine să se jure. La început părintele Ivan se potoli, dar peste un an începu să propovăduiască împotriva războiului. Arhiereul îi făcu o observație arhipăstorească despre caracterul dăunător al acestor predici. Smirenski se potoli definitiv. După decretul cu privire la separarea bisericii, Malinovski îl rugă politicos pe popă să uite drumul spre școală. O lună întreagă umblase părintele Ivan abătut, tăcea și-și morfolea barba. Cînd îl striga cineva, tresărea, își deschidea larg ochii și mormăia niște nerozii. Enoriașii se speriau de păstorul ăsta jigărit și palid. Preoteasa căuta să-l țină acasă, îi ascundea îmbrăcămintea, dimineața îl trezea cu șoapte. În odăile întunecoase, părintele Ivan se simțea și mai abătut, se îmbrăca cu otrepe și o lua din loc.

Primăvara dădu de un vechi catalog și le arătă tuturora desenul unui termos, în care apa fierbinte nu se răcea decît după două zile. Visa :

— O să scot de la bancă șase mii și am să-mi cumpăr neapărat unul.

Numai atunci pricepură toți că acest popă cu fire ascunsă avea la ciorap un capital respectabil.

În ziua aceea popa fugise pe fereastră, din care pricină îl înfurie întrebarea lui Kedronski. Ilia Kuzmici știa că dacă părintele Ivan își mestecă barba, e mai bine să-l lași în pace. Se întoarse spre Malinovskaia :

— Pentru astăzi te-ai făcut mai frumoasă, Agnia Pavlovna !

— Rîzi de mine, Ilia Kuzmici !..

— Ba nu, vorbesc serios...

— O să mă silesc să te cred... Ce-ai mai făcut în Neceaevka dumitale ?

— Toată săptămîna am jucat dame cu Egorka. Îndată după lecții ne și apucam și o țineam pînă seara. Mă crezi, vin dimineața în clasă, deschid o carte, dar printre rînduri nu văd decît partide de dame : fac mutări în gînd, și numai ce blochez o damă. Ieri m-am apucat să dau o temă elevilor, am vrut să spun : „Rezolvați zece exemple", dar limba a glăsuit : „Rezolvați zece jocuri !.."

— Toate astea le inventezi ca să te defăimezi de pomană.

— Ah, dumneata eşti Toma necredinciosul în fustă ! Plec, m-ai jignit !...

Sorokin cără nişte bănci din clasă. Auzi sfîrşitul discuţiei, şi-i şopti lui Kedronski :

— Fă-i puţină curte ! Îi place...

— Cu vreo patru ani în urmă am petrecut cu ea la o nuntă. Acolo, un prieten m-a sfătuit acelaşi lucru. Eu m-am conformat... Atunci ea a făcut rost nu ştiu de unde, de un pahar plin cu coniac. „Ehei, găgăuţă ce eşti ! mi-am zis. Ai şi buze frumoase !..“ Dar coniacul l-am băut...

Miluşin privea dezorientat la oaspeţi. Cineva atinse legătura cu vasele şi zăngănitul îi sugeră o idee.

— Colegi, cine vrea ceai ?

„Ochi de peşte“, uitînd propriile sale cuvinte, protestă primul.

— Ce ceai ?.. Noi am venit să-ţi auzim scîrţiietoarea. Haide, scoate-o din sicriul ei roşcat.

— Rugaţi-o pe Agnia Pavlovna să mă acompanieze. Vioara singură n-are să vă placă.

— Agnia Pavlovna !...

— Iertaţi-mă, domnilor, dar astăzi n-am dispoziţie...

— Agnia Pavlovna !...

Învăţătorii o înconjurară pe Malinovskaia, rugînd-o şi strîngîndu-i mîinile. Pentru a fi mai convingător, „Ochi de peşte“ o mîngîie uşor pe spate. Învăţătoarea mai făcu ceva fasoane, apoi ceda.

— Armoniul e în clasă...

Ilia Kuzmici îl trase pe Sorokin de mînecă :

— Să-l aducem mai repede aici, să nu se răzgîndească !..

Cotrobăind prin colţuri în clasa întunecoasă, Kedronski întrebă nedumerit :

— De ce un tată de treabă are o fiică atît de proastă ? Se strîmbă, face la fasoane...

— Poate seamănă cu maică-sa...

— Nu ştiu... Iată-l, armoniul dracului ! Popa Ivan are să turbeze cînd îşi va vedea avutul.

— De ce ?

— Instrumentul a fost rechiziţionat de la el.

Aşezară armoniul cu partea laterală lîngă masă. Malinovskaia, mişcîndu-şi afectată umerii, trase taburetul

aproape. Igor Alexeevici scoase din cutia ei, care semăna uimitor cu un sicriu, vechea lui vioară şi începu să scîrţîie din cheile instrumentului. Acordă vioara uitîndu-se la Bekreneva.

— O să cînt numai pentru dumneata...

— Vezi să nu te pierzi !...

Miluşin sesiză în tonul ei ceva deosebit şi o privi cu atenţie. Vru să răspundă, dar interveni Agnia Pavlovna.

— Ce să cînt, Igor Alexeevici ?

— „Visuri sfărîmate"...

Malinovskaia mişcă din picioare. Foalele armoniului sîsîiră, şi plescăiră. Sub degetele ei plinuţe clapele începură să cînte melancolic. Miluşin se aplecă puţin spre stînga, se acomoda tactului şi începu să cînte frumos melodia tristă.

Cîntau din memorie, nu se uitau la note. Igor Alexeevici se legăna uşor cu ochii închişi, iar vioara, sub degetele lui osoase şi lungi, plîngea şi se tînguia. Faţa trasă a violonistului semăna cu o mască de gips.

„Ochi de peşte" se apropie în vîrful picioarelor de Bekreneva. Fata îi zîmbi. Acest lucru îi dădu curaj lui Kedronski, se aplecă spre ea şi vorbi îndelung în şoaptă, fără să observe că zîmbetul de pe faţa ei dispare, luîndu-i locul o expresie de spaimă. Ea îi răspunse în şoaptă :

— Nu iubesc pe nimeni, Ilia Kuzmici, iar de dumneata mi-e şi teamă pe deasupra...

Interpreţii încheiară duetul cu un acord zgomotos. Bekreneva se apropie grăbită de ei.

— Ai cîntat foarte bine, Igor Alexeevici !..

Auzind-o, Miluşin se îmbujoră la faţă.

— Adevărat ?.. Acum aş vrea să te aud pe dumneata.

— Vai de mine !..

La rugăminţile celorlalţi să mai cînte şi altceva, Miluşin răspunse :

— Vreau să mi se odihnească puţin degetele, mai bine rugaţi-o pe Anghelina Ivanovna să cînte acompaniindu-se la ghitară.

Bekreneva consimţi, totuşi îi avertiză :

— Dacă n-o să vă placă, n-am nici o vină ! Voi aţi vrut !

Plecă să aducă ghitara. Păşind nervos prin odaie, Igor Alexeevici repeta mereu :

— O să auziţi îndată ce frumos cîntă. Are o voce de înger !...

Bekreneva se întoarse cu o ghitară împodobită cu o panglică albastră. I-o întinse lui Miluşin :

— Acordeaz-o dumneata...

Igor Alexeevici controlă coardele, suci cheile :

— Să ascultaţi cu atenţie !..

Bekreneva începu, cu vocea ei slăbuţă dar caldă, o romanţă pe care n-o cunoştea nimeni :

Să mă lupt cu viaţa nu mai am puteri
Inima nu simte dor de primăveri...

— Cîntec decadent ! mormăi Kedronski.

Miluşin îl fulgeră cu o privire supărată şi ţîţîi din buze. „Ochi de peşte" îşi trase capul între umeri, schimbă o privire cu Mark Petrovici şi dădu din mînă a lehamite.

— Şi prăpăditul ăsta s-a înamorat de ea... Dar ce-i asta, o epidemie ? Şi tu, Mark, eşti îndrăgostit pînă peste cap ?

— N-am vreme să mă ocup de fleacuri ! Poate o să mă taie capul mai tîrziu... ia stai, am să-l înţep niţel cu cîntecul ăsta :

Bekreneva tocmai termina romanţa :

„S-a sfîrşit cu viaţa, tare-aş vrea să mor...
Nici măcar de tine nu-mi mai este dor..."

După ce aplauzele conteniră, Mark Petrovici se scărpină la ceafă, făcînd o mutră glumeaţă.

— M-da... Miluşin, nu-i aşa că dumitale îţi plac cuvintele cîntecului ?...

— De ce nu mi-ar place ?...

— Serios ? Nu m-am aşteptat !.. Începem să ne cîntăm singuri prohodul, oftăm după miros de tămîie ?.. Cum de nu ţi-e ruşine, Anghelina Pavlovna ! Nu m-am aşteptat la aşa ceva din partea dumitale...

Bekrenova îşi strînse supărată buzele şi se retrase într-un colţ întunecos.

Malinovski rosti încet, parcă numai pentru sine :

— Mark Petrovici are perfectă dreptate... Astăzi tineretul n-are nevoie decît de cîntece de luptă.

Potrivit obiceiului său de a contrazice, „Ochi de peşte" mormăi :

— Dar eu, Pavel Feodorovici, protestez împotriva cuvintelor dumitale. Mai mult decît atît, declar că lupt împotriva oricărei lupte. Poftim !...

— Şi atunci ce-o să fie ?

— N-am de unde să ştiu...

Lapin îşi vîrî capul între cei doi :

— Eu ştiu ce-o să fie... Toţi au să se omoare, viu nu va rămîne decît „Ochi de peşte". Nu va mai fi nevoie să protesteze, o să joace dame cu el însuşi şi o să se bețivească pînă va crăpa. După care va urma judecata de apoi...

— Nu fi răutăcios, Egorka !...

— Nu, Ilia Kuzmici, trebuie să luptăm ! răspunse tulburat Malinovski. Şi încă mult timp... Mi-aduc aminte de un caz... În satul Beketovka, a crăpat cîinele favorit al prinţesei G. Excelenţa sa a înmormîntat cîinele cu toate onorurile, ba i-a făcut şi praznic, şi a ridicat pe mormînt un monument de bronz... sau o statuie, nu mai ţin bine minte... Se spune că toată distracţia asta a costat trei mii de ruble. Din banii cui ?... Înţelegi ce vreau să spun ? Pentru ca prinţesele astea să nu-şi mai ridice nasul e nevoie de luptă şi iarăşi de luptă !...

Igor Alexeevici susţinu că înmormîntarea cîinelui a fost un „gest frumos". Kedronski se înfurie :

— Pentru laudele pe care i le aduci ar trebui să-ţi dea cineva cu monumentul în cap. Ar fi un gest admirabil !...

— E greu să te priceapă cineva, „Ochi de peşte". La început susţii ceva, iar peste un minut tragi în cu totul altă parte.

— Du-te la dracu !...

— Aşa şi spune, în loc să dai, din colţ în colţ... Să lăsăm cearta, mai bine să cînt ceva. Dar să mă iertaţi, am să cînt nişte bucăţi triste. Am citit pe undeva următoarele versuri :

Cel mai bun simţămînt e tristeţea.
Plînsul e cîntecul cel mai frumos...

— Mai mult ca sigur că le-ai compus chiar tu...

— Şi asta-i posibil... Să începem !

Îi spuse ceva în şoaptă Agniei Pavlovna. Şi iarăşi, acompaniată de gemetele înfundate ale foalelor, de şuieratul apăsător al clapelor, vioara începu să se tînguie cu un tremur. Aveai impresia că dintr-o clipă într-alta ea îşi va spune tristeţea în cuvinte, înlăturînd amărăciunea dulce a sunetelor.

Kedronski mormăi ceva despre schimbarea frontului de atac şi se aşeză lîngă Firsova.

— Eu, Zoiecika, am să te conduc acasă... Se poate ?

— Bine...

— Dumitale nu ţi-e frică de mine ?

Fata zîmbi :

— Dumneata vrei să ne sperii cu vorba, dar, de fapt, cred, eşti un om foarte liniştit.

— Ah, fir-ar a naibii de treabă... Nici n-am bănuit la dumneata atîta spirit de observaţie.

— Mi-ai dat prea puţină atenţie...

Din colţul lui, în sunetele muzicii, Lapin căuta s-o liniştească pe Bekreneva :

— Nu-i lua în seamă, Anghelina Ivanovna. S-au învăţat să se certe cu toată lumea ; îşi închipuie că pot să se poarte tot aşa şi cu dumneata. Pot ei oare să-ţi înţeleagă sufletul ? Eu socot că dacă ai cîntat, nu le-ai făcut decît plăcere, ar trebui să-ţi fie recunoscători, nu să critice.

— Şi eu gîndesc la fel...

— Pentru aceste cuvinte am să te respect şi mai mult. Dă-mi voie, mînuţa dumitale !

Fără permisiune, Lapin puse stăpînire pe mîinile ei şi începu pe ascuns să le sărute.

Părintele Ivan, surescitat de muzică, se legăna pe bancă. Pe obraji îi curgeau lacrimi.

Miluşin, legănîndu-se, cu ochii închişi, cînta partea cea mai patetică. Sărmanul violonist vru să se încredinţeze că-l ascultă aceea pentru care cînta. Se întoarse în direcţia ei şi privi printre genele întredeschise. Deodată faţa lui vineţie se cutremură. Mîna care ţinea arcuşul se lăsă neputincioasă în jos şi coardele ţiuiră strident. Igor Alexeevici încremeni pe loc cu faţa spre Bekreneva.

Toţi îşi întoarseră capul fără să vrea.

Egor Vasilievici se lipise de mîinile ei şi nu mai auzea nimic. Bekreneva se roşi toată, de o podidiră lacrimile, şi fugi spre uşă. Numai în clipa aceea Lapin observă privirile aţintite asupra lui, le înţelese tîlcul şi socoti că cel mai bun lucru era să rîdă.

La rîsetele lui Lapin, violonistul răspunse cu alte rîsete, stridente, isterice. Oaspeţii săriră în picioare. Miluşin zăcea cu pieptul pe masă, ţinînd departe de el vioara. Mîna cu arcuşul o ţinea îndoită sub cap. Învăţătorul plîngea isteric, repetînd mereu :

— Asta... asta... asta-i interesant !... Asta-i... asta-i interesant !

Kedronski dădea din cap :

— De-ar rîde ei cum rîzi tu !...

Sorokin apucă grăbit vioara şi arcuşul şi le aşează în cutie.

— Tovarăşi, n-ar fi mai bine să plecăm ?... Să rămînă cu el cei din Merţalovo.

Agnia consimţi să rămînă ea...

În tindă, Smirenski începu să se bîţîie şi să scîncească isteric. „Ochi de peşte" spuse mînios :

— Şi pe popă l-a apucat ?... E ruşinos, părinte Ivan, să nu te poţi stăpîni ! Şi pe deasupra mai eşti şi slujitor al altarului... Ce ţi-a venit ? Să plecăm mai repede, te conducem acasă.

Învăţătorii îl luară pe Smirenski la braţ, îl dădură în primire preotesei şi ieşiră din Merţalovo, apucînd-o pe trei drumuri diferite.

. . . . . .

Din jurnalul Firsovei

„...Kedronski m-a condus acasă...

Sub impresia muzicii auzite şi avîndu-l aproape, nu-mi venea să vorbesc. Tăcea şi el... Aşa am parcurs drumul de-o verstă pînă la Elanka.

În cerdacul şcolii l-am întrebat :

— Doreşti un ceai, Ilia Kuzmici ?

— Mulţumesc, mi-a răspuns. Dacă se poate, dă-mi un pahar cu apă.

Cum am ajuns în odaia mea, a cercetat cu atenţie interiorul.

— Cît e de strîmt aici la dumneata şi cît de... plăcut. La noi, în schimb, aduce a cazarmă.

Conversaţia nu se lega. Simţeam că încep să tremur toată, că nu pot să vorbesc fără a fi stînjenită. Din fericire a început el :

— Ce spui, Zoia Sergheevna, despre criza aceea de isterie ? Miluşin o iubeşte foarte mult.

— Da-a... Numai că ea rîde de el.

— În scăfîrlia ei, orice-am spune, nu-i decît tărîţe... Dumneata nu cumva te-ai îndrăgostit de el ?

— Eu ?... De ce să mă îndrăgostesc ?

— Din toate motivele : violonist, fire de artist şi toate celelalte.

— Nu, n-am să iubesc niciodată pe unul ca el. E o cîrpă !... Un bărbat în criză de isterie ! Îţi place ?

— Nu-mi place de loc... Dar spune, ce fel de bărbaţi ai prefera ?

— Dacă mă voi îndrăgosti vreodată, n-am să aleg un plîngăreţ ca el, ci un bărbat puternic, curajos.

— De felul lui Lapin, de pildă ?...

— Nu, de felul...

Am amuţit o clipă. Mi-am zis apoi, fie ce-o fi, şi am trîntit-o :

— De felul lui Kedronski, de pildă...

El a tresărit. S-a ridicat în picioare, fără să mă privească.

— Aşa ?... Ei, dar e timpul să-mi iau tălpăşiţa.

Nu m-am aşteptat la o asemenea întorsătură, ba chiar m-am speriat. Uite, îmi ziceam, acum are să plece şi n-o să mai fiu niciodată atît de aproape de el, niciodată n-am să-i pot spune lucrul ce-l mai important.

— Mai stai, Ilia Kuzmici... Doar nu te grăbeşti la vreo întîlnire ? Lapin n-are să fugă în lume, ai destulă vreme să vorbeşti cu el.

— Asta-i drept, totuşi trebuie să plec : sînt prost dispus. Nu ştiu din ce cauză, o fi de vină muzica tristă pe care am ascultat-o, sau altceva, îmi vine însă să urlu, aşa cum urlă cîinii la lună. Mi se întîmplă uneori. Mă apucă o tristeţe, că nu-mi pot găsi locul. Îmi zic că toţi sînt furioşi pe mine, o vorbă bună nu-mi spun. Firește, tot eu sînt cel vinovat... Si Doamne, cît aş vrea uneori să-mi pună cineva mîna pe frunte şi să repete o vorbă de mîngîiere, indiferent ce vorbă. Şi mă cuprinde atîta milă de mine însumi, încît... Acum e la fel ! Prea sîntem singuratici, şi cînd spun asta, mă refer la toţi...

— Vezi, i-am spus eu. Te plîngi de singurătate şi totuşi fugi de oameni. Vrei să-ţi alung tristeţea chiar cu reţeta dumitale ? Stai jos, aici, şi sprijină-te pe spetează...

Presimţeam că voi face o boroboaţă nemaipomenită. M-am apropiat de el, din spate, şi i-am mîngîiat părul.

— Sărmanul, sărmanul „Ochi de peşte"... Nimeni pe lume nu-l iubeşte, toată lumea îi doreşte răul. Numai eu...

Şedea în loc ca un prostuţ. I-am luat capul în mîinile mele şi l-am sărutat pe gură cu sete.

Luat prin surprindere se fîstîci rău...

...Nu mai ţin minte ce a fost mai departe...

Ce rost are să vorbesc ? A fost, de fapt, ceea ce am vrut eu, fără însă s-o recunosc, chiar faţă de mine însămi.

Şi nu regret cele întîmplate... Fie ce-o fi — sînt pregătită pentru orice... Tuturor şi fiecăruia am să le spun deschis : îl iubesc şi asta-i tot. Şi nici nu mi-e teamă că lumea are să mă condamne... Nu mai sînt o fetiţă sfioasă, ci o femeie care iubeşte !

Pentru ceilalţi el a rămas acelaşi impertinent „Ochi de peşte", care protestează împotriva minciunii şi a ticăloşiei. Mi se pare că dacă ar fi să se schimbe, aş înceta să-l mai iubesc.

Acum, cînd vine la mine şi încep să-l mîngîi, nu mai protestează...

Îmi vine să sar în sus, ca o nebună, înfierbîntată de acel simţămînt de plenitudine a vieţii de care mă simt pătrunsă..."

VI

Două lichidări

Înainte de aniversarea Revoluției din Octombrie, la secția de învățămînt din plasa Merțalovo au început să curgă la circulări din partea lui Prohorov, președintele comisiei speciale pentru lichidarea analfabetismului. Se propunea : să se înceapă imediat luarea în evidență și instruirea adulților, atrași cu ajutorul agitației și a autorităților locale ; să se prezinte învățătorii după manuale, material didactic și gaz ; să se înainteze situații cu orele prestate, pentru a fi retribuite.

Kașin Vanka, fost elev al lui Pavel Feodorovici, iar acum secretar, multiplica aceste circulări pe bucăți de tapet rupte de pe pereți și le trimitea pe la școli. Muncea cît îl țineau puterile, totuși nu reușise să fie gata la termen, deoarece șeful nu-i dădea nici un ajutor. Comisarul pentru învățămînt mai avea și funcția, cum spuneau în glumă învățătorii, de „părinte protopop", adică, era „ofițer de stare civilă" și căuta prin toate mijloacele să se eschiveze de obligațiile care-i reveneau în problema lichidării analfabetismului.

Și secretarului i se făcuse lehamite de această treabă. Kașin se gîndea toată ziua, cum să scape de transcrierea circularelor.

De altfel învățătorii analizau temeinic circularele primite. Unii treceau imediat la muncă, alții mai așteptau. Așa o tărăgăniră pînă la Anul nou.

De Crăciun mai sosi o circulară, anunțîndu-i că la douăsprezece februarie avea loc o conferință de plasă în aceeași problemă. Lui Kașin îi plăcu circulara pentru că era scurtă. Vanka munci două zile cu multiplicarea ei, „părintele protopop" semnă, apoi trimiseră plicurile la destinație.

În ziua conferinței, elevii din Merțalovo n-au mai ținut lecții după prînz : locurile lor în bănci au fost ocupate de învățătorii din plasă. Clasa cea mare a lui Malinovski vuia ca un stup. Discutau cu aprindere, în grupuri, chestiunile de serviciu și altele.

Zlatomrejeva îi adresă o întrebare maliţioasă lui „Ochi de peşte" :

— Se spune că dumneata, Ilia Kuzmici, te-ai făcut cu familie.

— Se mai spune că şi găinile dau lapte !... Dumitale şi părintelui Paladi încă nu v-a trecut prin cap una ca asta ? Să le mulgeţi ?

— Obraznicule...

Jileakov, în eternul lui palton, umbla prin clasă cu mîinile în buzunare. Preumblîndu-se, i se plîngea nepăsător lui Kedronski :

— El are treizeci şi doi de bărbaţi, iar eu o singură muiere...

— Care îţi serveşte de paratrăsnet împotriva atacurilor lui Prohorov.

— Ţie numai de zeflemeli îţi arde !..

— Iar ţie de lacrimi, nu-i aşa ? Mai bine ai tăcea, mumie egipteană ce eşti. Aşa-i că nu uiţi să prezinţi situaţii în care sînt trecute şi orele lucrate pentru muierea ta ?

— Fireşte...

— Agnia Pavlovna îşi foşnea fustele prin clasă. Se opri în loc şi strigă :

— Domnilor, vă rog, o clipă de atenţie !

— Toţi domnii s-au dus pe gîrlă, au rămas numai tovarăşi.

Totuna e... Vreau să întreb cine va lua cuvîntul din partea noastră. Poate e cazul să numim pe cineva ?

— Pe „Ochi de peşte" !...

— Depinde ce inspiraţie o să am, că, altfel, fără o înţelegere prealabilă, o să bat cîmpii.

— Să ia cuvîntul Sorokin... E serios, orice problemă o gîndeşte temeinic.

Mark Petrovici dădu din umeri :

— Cu plăcere, tovarăşi, dar eu nu mă pricep să vorbesc. Cînd chibzuiesc o chestiune de unul singur, găsesc şi obiecţiuni serioase şi argumentări temeinice. În mintea mea ticluiesc nişte cuvîntări fulminante... Nenorocirea este că întîrzii totdeauna cu cuvîntările mele, aproximativ o lună, cînd nu mai e nevoie de ele.

Kedronski il bătu uşor peste spate.

— Mă, greu mai eşti de cap !... Singur, eşti un adevărat Cicero, iar cînd te afli cu alţii, eşti Moise gîngavul. Ţin minte că o dată te-am întîlnit la cîmp, argumentai acolo cu foc nu ştiu ce şi nu ştiu cui, agitîndu-ţi mîinile.

— Întocmai... Iar cînd mă apuc să vorbesc, fără să mă pregătesc, mă fac imediat de rîs.

— Pe cine să-l alegem ? o ţinea înainte Malinovskaia.

— La ce bun ?... Cine-i mai îndrăzneţ, va lua şi aşa cuvîntul.

Agnia Pavlovna dădu supărată din umeri şi se aşeză într-o bancă.

Zoia Sergheevna, dintr-un colţ, se uita pe furiş la Kedronski, dar nu se apropia de el. Nici dînsul nu voia s-o facă să se simtă jenată.

Lapin, stînd lîngă fereastră ca observator, îşi pieptăna frizura în geam. Tocmai voia să-şi aranjeze şi îmbrăcămintea, dar, aruncînd o privire pe fereastră, se întoarse brusc, strigînd :

— Vin, vin !..

Şeful secţiei de învăţămînt, a plăşii, un ţăran cu obrajii roşii îi lăsă să treacă pe uşă ,pe tinerii în mantale ponosite, veniţi de la centru. Prohorov, scînteind din ochelari, ducea sub braţ o mapă jerpelită, colegul lui mergea cu capul plecat. Sub ochiul stîng i se vedea o cicatrice roşie.

Oaspeţii luară loc într-o bancă. „Părintele protopop" schimbă cîteva vorbe în şoaptă cu Malinovski.

— Considerăm adunarea deschisă. Trebuie să alegem un preşedinte şi un secretar... Dar să nu vă gîndiţi la mine ! Căutaţi pe cineva mai îndrăzneţ, să conducă şedinţa mai bine.

Preşedinte l-au ales pe Malinovski, iar secretară pe Agnia Pavlovna.

Prohorov se apropie de masă. Desfăcu mapa, voi să caute ceva, dar hotărî să-şi şteargă mai întîi ochelarii. La rădăcina nasului i se vedea bine o crestătură roşie. Învăţătorii aşteptau în tăcere.

— Tovarăşi, chestiunea lichidării analfabetismului este o chestiune serioasă...

Vocea lui răgușită umplu clasa. Toți ascultau cu încordare. Avea o pregnanță deosebită, pe care o auzi la oamenii profund convinși de justețea susținerilor lor, pregnanță care, fără să vrei, te silește să-i asculți. Adunarea ascultă în liniște și atenție cuvintele introductive și lectura decretului.

— ... Vedeți acuma cîtă muncă ne așteaptă. Și încă o muncă din convingere... În mijlocul învățătorimii, crescute cu vechile noțiuni despre muncă și retribuție, sînt puțini care lucrează din convingere. Și totuși este necesar să existe astfel de lucrători... Îmi aduc aminte că un șef de la învățămînt a făcut apel la învățătorime cerîndu-i să renască, să se reînnoiască, să devină harnică. Mai țin minte că după aceea tovarășul Kedronski a făcut niște spirite destul de reușite pe seama celor spuse de el...

— Nu bîrfi, Prohorov...

— Nici nu m-am gîndit... Poți renaște, e cert, oricît ai zîmbi dumneata, Kedronski. De pildă, poți înceta să fii leneș, îți poți impune să muncești la lichidarea analfabetismului, pe măsura puterilor și a priceperii. Voi da exemplu propria mea persoană... De obicei, nu se vorbește despre propria ta persoană, dar eu respîng prejudecățile și-mi fac reclamă, în speranța că voi găsi oameni care să-mi urmeze exemplul.

Potrivit instrucțiunilor, comisiei noastre i se cuvine un personal de aproape doisprezece oameni. Eu personal nu am, dar munca trebuie făcută. Și iată că eu — om fără de partid — trebuie să tipăresc eu însumi circularele, să țin evidența intrărilor și ieșirilor, să fac statistică și instructaj, ba, deseori să-l fac pe propriul meu curier... Și, uite, treaba merge !..

Prohorov făcu un gest, îndepărtîndu-și nedumerit mîinile, de parcă se mira de propriul său zel. Pe fețele învățătorilor apărură zîmbete, ochii li se înviorară.

— ... Învățătorimea are față de problema lichidării o atitudine destul de variată. Pentru a ilustra acest lucru voi prezenta cîteva cazuri...

Eram în plină organizare a cursurilor de lichidatori care să-i ajute pe învățători. Am umblat prin oraș să caut lectori metodiști. M-am dus la unul, i-am cerut să ne ajute... Și el și fiică-sa, amîndoi își cunosc meseria și

ar putea să ne dea o mînă de ajutor, însă... pentru zece ore de prelegeri mi-au cerut cîte o pereche de pîslari, cîte un stînjen de lemne şi un pud de gaz, cînd gazul nu-mi ajunge nici pentru şcolile de alfabetizare. Mi-am luat tălpăşiţa de acolo fiert... M-am dus la o învăţătoare, la care am constatat cu totul altă atitudine. N-a pomenit o vorbă despre plată, m-a întrebat numai cum să predea. Nu sînt un plîngăreţ, dar fără să vreau, am făcut comparaţia între ea şi cei de dinainte, şi am plecat foarte mişcat...

— Vă dau şi alt exemplu, cu învăţătorimea din plasa Merţalovo. O institutoare prezentă aici a reuşit să mobilizeze treizeci şi doi de inşi şi îi învaţă carte singură. În schimb alţi doi colegi de-ai noştri s-au mulţumit să mobilizeze doar două femei, pe care le-au împărţit în două grupe şi le învaţă amîndoi. Cel puţin aşa am fost informat... Călcîndu-mi pe inimă, le-am plătit orele prescurtate ca pentru două grupe. Mi-am zis că poate s-or ruşina pentru specula pe care o fac pe seama analfabetismului oamenilor.

Auditorii rîseră vesel, numai unul din cei de faţă şedea cu faţa împietrită, roşu ca racul.

Învăţătorul din Polenovo ceru primul cuvîntul la raport. Era atît de neaşteptat, încît toţi se priviră cu mirare. Kedronski îşi miji maliţios ochii. Însă Kapiton Fomici nu-şi pierdu cumpătul : se ridică în picioare, îşi îndreptă umerii, îşi îndepărtă coatele şi rămase aşa, cu mîinile băgate în buzunare :

— De bună seamă, tovarăşi, trebuie să muncim, nu încape nici o discuţie. Numai că orice muncă, după cum auzirăm mai înainte, trebuie recompensată, şi cu atît mai mult munca învăţătorului. Dar ce vedem ? Cu salariul lunar nu poţi cumpăra decît patru funturi de carne. Atîta numai !... Raţia, de multe ori e de opt funturi de secară şi tot atîta de ovăz. Raţia de o zi pentru un cal... În afară de asta, asupra noastră se revarsă fără încetare acuzaţii gratuite că am fi contrarevoluţionari, sabotori şi altele, acuzaţii ce vin din partea unor şefi care nu ştiu să se stăpînească şi a altor comunişti cu răspundere şi fără răspundere. În asemenea condiţii nu se poate munci... Pînă şi ciobanii cîştigă de zece ori mai mult decît noi.

Trebuie să le asiguri învățătorilor hrana, încălțămintea și hainele, și numai după aceea să le pretinzi muncă. Că altfel, muncim în pagubă !...

Așezîndu-se în bancă, Jileakov îi măsură pe toți cu o privire somnoroasă. Un murmur trecu prin sală. Însoțitorul lui Prohorov se ridică cu zgomot :

— Vă rog să-mi dați cuvîntul...

Malinovski se aplecă grăbit spre Prohorov. Schimbară cîteva fraze în șoaptă.

— Are cuvîntul tovarășul Kobcikov, reprezentantul partidului...

Comunistul își înălță capul și pe toți îi miră chipul lui ciudat. În timp ce cu ochiul drept îl privea supărat pe Jileakov, ochiul stîng căta indiferent și șters în altă parte. Bekreneva exclamă încet :

— Măiculiță !...

— Tovarăși, problema trebuie pusă categoric : vrem sau nu vrem să muncim. După părerea mea, nu au loc două răspunsuri. Chiar dacă nu vrem, tot trebuie să muncim. Dacă ați înaintat la secția de învățămînt cereri spunînd că vreți să munciți și că vă situați pe platforma sovietică, urmă Kobcikov, lovind cu muchia palmei în masă, nu are rost să mai lungim vorba. Proletariatul, care a preluat puterea, va fi în stare să facă față și în problemele ce vă privesc pe voi.

Vorbitorul începu să se supere :

— Acum nu e timpul să umblăm cu mănuși ! Dacă vreți să fiți ciobani, n-aveți decît !... Dacă nu vreți să munciți, dacă preferați sabotajul, atunci — la arest !... Vă supără acuzațiile gratuite ? Da, printre noi sînt oameni fără educație delicată, și de multe ori vorbesc fără să se gîndească. Dar dacă sînteți de partea sovietelor și munciți, aceste acuzații trec pe lîngă urechile voastre. Ce-mi pasă mie de minciunile unui fluieră-vînt dacă eu muncesc ? Nici nu-l iau în seamă... Nu sînteți asigurați materialiceşte ? Asta-i adevărat !... Dar noi sîntem oare asigurați ? Eu sînt comunist, activist cu muncă de răspundere, dar uitați-vă cum umblu...

Kobcikov își ridică bădărăneşte un picior pe bancă și trase supărat de pingeaua care clămpănea.

— Aţi văzut ?... Cizme cu propteală şi pantaloni prin care suflă vîntul... Eu nu ies din această mănăluţă, însă tovarăşul care a vorbit înainte are palton cu vatelină şi cizme, probabil întregi... Dar viaţa noastră credeţi că e asigurată ?... Mi-au scos un ochi şi în curînd poate o să-mi smulgă şi capul ca să facă din el ulcior, dar vouă v-am dat un lucru esenţial : amînare de la încorporare. Baremi pentru asta plătiţi cu muncă...

— Dar învăţătoarelor ? strigă Zlatomrejeva şi îndată îşi ascunse capul sub bancă.

— Ce anume ?...

— Învăţătorilor le-aţi dat amînare, dar învăţătoarelor ce le-aţi dat ?

— Lor le-am dat drepturi egale cu ale bărbaţilor. Socotiţi că e puţin ?...

„Ochi de peşte" sări în picioare şi, fără să ceară cuvîntul, începu răutăcios :

— Aşa, tovarăşi !... În discuţia cu privire la lichidarea analfabetismului tovarăşului Kobcik a pus un punct zdravăn, parcă ar fi bătut un cui. Punctul, se ştie, e un semn de punctuaţie peste care nu poate sări nici măcar o majusculă, iar noi, care sîntem nişte minusculi, nici nu trebuie să ne băgăm. S-a spus aici : „La arest !" şi cu asta basta... Dacă-i aşa, nu înţeleg, dece am fost invitaţi la conferinţă ? Mai bine ne-aţi fi trimis fiecăruia o circulară cu „dispunem", şi atîta tot... Tovarăşe Kobcikov, protestez împotriva acestei atitudini faţă de munca noastră şi faţă de noi.

— Protestează, tovarăşe, cît doreşti, numai să munceşti... Noi vă ascultăm protestele, şi cele serioase le vom lua în consideraţie. Din partea unor sabotori nu acceptăm însă nici un fel de proteste !...

Şi îşi întinse o mînă înainte.

Polemica ameninţa să se lungească. Preşedintele se ridică cu greu de pe scaun.

— Daţi-mi voie şi mie să spun cîteva cuvinte... S-au dezlănţuit pasiunile tinereşti, problemele sînt pentru toţi arzătoare şi iată că noi clocotim, iar căruţa nu se urneşte din loc. Să ne îndreptăm mai bine spre muncă serioasă...

Ca un om care a trăit mult, iată ce vreau să spun... Reacțiunea și asuprirea au ferecat limbile și inimile tuturor și-mi ziceam că s-a isprăvit în sfînta Rusie cu oamenii aprigi și au rămas numai cei călduți. Mă bucur că am greșit...

Gîndul mi se întoarce, fără să vreau, spre trecutul îndepărtat cînd noi, tineret narodnicist, mergeam în mijlocul țărănimii, arzînd de setea de a munci, iar guvernul nu ne lăsa să ne facem datoria față de popor. Acum visul nutrit de noi a devenit realitate, dar nu toți vor să muncească. Aceștia, firește, sînt o minoritate...

Îți mulțumesc, tovarășe Kobcikov !... M-ai întinerit sufletește cu mulți ani, mi-ai dat prilejul să-mi mai amintesc o dată trecutul. Ehei, de-aș mai avea puterile de atunci !...

Bătrînul învățător își lăsă neputincios capul în jos.

Alte altercații nu s-au mai produs. Problema a fost dezbătută și adunarea a luat sfîrșit.

Mark Petrovici era entuziasmat de Prohorov :

— Un cap deștept, Ilia, ce zici ? Argumentează cu exemple, nu cu vorbe goale. Acum ai să mai lenevești, ce zici ?

— Ei, cine nu vrea să muncească, nu-i pasă de cuvîntări.

Jileakov îl trase pe Kedronski de cot :

— Ce zici, frate ?... Se vede că pe tăurași îi vor priponi ? Nu scapi nicicum de muncă.

— Prostii, trebuie doar să muncim... Ascultă, nu cumva tu și cu preoteasa ați fost cu împărțitul celor doi analfabeți în două grupe ?

— Ce spui ? Nu-i grozav ?... Ne-a învățat părintele Paladi... Să mai dai pe la mine. Vine în curînd primăvara, o să mergem să vînăm rațe.

— Ai făcut rost de armă ?...

— O am de mult, dar o țineam ascunsă.

Și, fără să zîmbească, îi făcu cu ochiul lui Kedronski.

Firsova se apropie cu sfială.

— Ilia Kuzmici, am ceva să vă spun...

Se priviră în ochi cu seriozitate și se îndreptară spre ieșire.

— Ce-ai de spus, Zoiecika ?..

— Ilia, mi-a dispărut de curînd jurnalul. L-a furat cineva...

— Ei, să fie sănătos, să-şi facă din el ţigări.

— Am scris în el tot... O să-l citească...

— Ah, Zoika, cîte obiceiuri prosteşti, de liceană, ai mai păstrat. La ce-ţi trebuia jurnal ?...

Pe genele Firsovei apărură lacrămi.

— Nu plînge... Pe cine bănuieşti ?..

— Nu ştiu... Jurnalul era în sertarul măsuţei. Lapin a fost acum trei zile pe la mine şi mi-a cerut un ceai. N-avem apă, a trebuit să mă duc la fîntînă... Iar azi dimineaţă am descoperit că jurnalul nu mai e.

— Egorka al meu e capabil de orice. Ah, ticălosul !.. Tu du-te acasă. Dacă-ţi găsesc beletristica, ţi-o aduc.

Fără să-şi ia rămas bun, porni grăbit spre Neceaevka.

Lapin nu venise încă. Kedronski se încuie pe dinăuntru, astupă ferestrele şi se apucă de căutat. Răscoli totul. Găsi caietul sub salteaua lui Egorka, pe scînduri. Ilia Kuzmici parcurse repede ultimele pagini.

— Ah, prostuţa !..

Pe faţă îi apăru un zîmbet duios.

Se auzi o bătaie puternică în geam.

— Hei, „Ochi de peşte" !... Dece dracu ai încuiat peste tot ?

Kedronski puse caietul la loc, aranjă lucrurile răvăşite şi se duse să descuie. Se întoarse împreună cu Lapin.

— Pe unde ai hoinărit, Egorka ?

— Am condus-o pe încîntătoarea ta Zoia.

— Nu cumva, măria ta, ai ciordit ceva de la ea ziiele trecute ?

Ochii lui Egorka începură să alerge încolo şi încoace, mîinile îi tremurau. Dar îşi reveni curînd şi arboră o înfăţişare de om jignit.

— Tu, Ilia, exprimă-te mai prudent !

„Ochi de peşte" îl apucă de umeri pe colocatarul său şi-l izbi de perete.

— Spune, canalie, unde l-ai ascuns ?... Dacă minţi, îţi mut fălcile !

Egor Vasilievici rămase o clipă mut, apoi spuse cu voce stinsă :

— E sub saltea...

Kedronski îşi retrase mîna dreaptă şi ameninţă cu degetul sub nasul lui Lapin.

— Norocul tău, Egorka, că m-ai găsit în toane bune. Altă dată, am să-ţi pun la socoteală şi asta.

Scoase caietul de sub saltea şi, fluierînd calm, se îndreptă spre uşă.

Lapin umblă cîtva timp prin odaie, ameninţă furios cu pumnul în aer şi se aşeză să scrie o scrisoare. Mîinile îi tremurau. Scrise cu litere mari : „Dragi părinţi"... puse apoi şase semne de exclamare şi se opri : nu mai putea stoarce din el niciun cuvînt drăgăstos.

VII

Doi prieteni

O primăvară timpurie sosi în satul Gorki şi-i scoase pe şcolari în grădină. Sorokin lucra cu ei la straturi pînă se întuneca. Semănau legume. Elevii îl trăgeau pe învăţător de pantaloni, de mîini. Mark Petrovici zîmbea vesel.

Kliuikina, cu braţele împreunate sub pieptul ei înalt, umbla şi ea de colo,colo. O plictisiseră rugăminţile copiilor.

— Ce tot vă ţineţi scai de el ?.. Nu poate să se rupă în şaptesprezece, pentru fiecare din voi. Aşteptaţi-vă rîndul.

— Dumneata, Olga Mihailovna, ai face mai bine să nu ne încurci.

— Ce nevoie am să vă încurc ?..

De după colţul şcolii apăru Kedronski. Îşi mîji ochii din pricina luminii puternice, privi nepotolita forfotă din grădină şi se apropie să dea bineţe. Mark Petrovici observă că „Ochi de peşte" e din cale afară de posac şi de tăcut.

— De ce eşti trist... prietene ?

— Aşa... Tu ce năzbîtii mai faci acolo cu copiii ?

— Însămînțăm grădina elevilor... Vezi cu cîtă sîrguință muncesc. Am încercat, după sfatul popii din Polenovo, să aplic principiul proprietății particulare. Nu-i mai poți rupe de lîngă straturi, frățioare. Și mă bucură nespus entuziasmul lor, dar mă și întristează... Uite ce am hotărît: dacă nu s-a putut face o comună, atunci cel puțin să se aleagă cu unele cunoștințe. Vrei să vezi și tu?

Straturile lungi de pămînt cenușiu erau împărțite în parcele. La marginile acestora erau împlîntate bețișoare, surceluțe, scîndurele, pe care scria numele elevilor. Mai rămăseseră și straturi neîmpărțite.

— Acestea sînt lucrate de cîteva mici arteluri... Se strîng niște prieteni sau cîteva neamuri și roagă să le repartizez o parcelă pentru toți. Băieții vin cu mai multă tragere de inimă în arteluri, în schimb fetițele muncesc cu mult mai mare grijă. Se întîmplă ca la școală să nu vină, dar timp ca să-și ude stratul găsesc. Ia privește!

Pe uliță, cu mîna întinsă într-o parte, o fetiță venea în fugă cărînd o stropitoare grea. Apa îi uda rochița. Cînd văzu că e observată, lăsă stropitoarea jos și alergă înapoi, ascunzîndu-se după colțul școlii.

— Malașka, de ce te-ai ascuns? Vino încoace!...

Fetița ieși încet, ținîndu-și fața acoperită cu mîneca.

— Bună ziua, Mark Petrovici!..

— Bună ziua!.. De ce n-ai venit la lecții?

— Toți au plecat la cîmp, pe mine m-au lăsat să am grijă de copil.

— Aha... Ei, du-te, și stropește... Tu ce vrei, Mișuk?

— Semințe de morcovi...

— Ia-le singur, sînt într-un lighean, colo, pe cerdac. Știi cum se seamănă?

— Știu...

— Ia spune, cum faci?

— Trebuie amestecate cu nisip și puse în șănțulețe, la două verșoace[1] depărtare, rînd de rînd. Șănțulețele se netezesc apoi cu mîinile.

— Bravo!.. Ai văzut, Ilia?

— Elevii tăi știu bine ce au de făcut.

[1] Verșoc — 4,4 cm

— Asta-i... El e în grupa a doua... Și bagă de seamă, cei mai harnici grădinari sînt din primele două grupe, „Cei mari" se simt străini, le place s-o scoată la capăt pe socoteala celor mici... Nu te-am plictisit încă cu poveștile mele ?

— Deocamdată nu...

— Să mergem, am să-ți arăt grădina mea.

Se duseră la celălalt capăt al lotului. Sorokin își agita cu însuflețire brațele, ducîndu-și prietenul la fiecare strat. Ilia Kuzmici privea la tot ce i se arăta, dar nu părea mai vesel.

În straturi erau înfipte scîndurele, date proaspăt la rîndea, cu inscripții. Kedronski citi cîteva și-și holbă ochii.

— Ehei, frățioare, cum e la tine ! Și latina ai pus-o la treabă ? Halal... Pentru ce ai mai înfipt scîndurelele ? După ce o să crească, ai să poți deosebi sfecla de castraveți și fără scîndurele.

— Scîndurelele sînt numai așa, ca să facă impresie... Nu le lua în seamă !

— Mie nu-mi pasă, dar alții au să rîdă.

— Lasă-i să rîdă... Tu ia mai bine aminte cum a fost lucrat solul. După ultimul cuvînt al științei grădinăritului. Nu mi-ar fi teamă să-mi vadă grădina oricare specialist care ar vrea s-o cerceteze. Știi, mi-am pus în gînd să le arăt țăranilor o grădină model. Au fost mulți pe aici...

— Dar speranță de recoltă ai ?

Sorokin coborî îndată vocea :

— Puține speranțe, Ilia... Nici un dram de gunoi, doar cît au lăsat ciorile. Viitorul are s-o adeverească... Îți atrag atenția însă asupra pepinierei... Am să pregătesc altoiuri bune, le voi da absolvenților soiuri alese. Să mănînce mere și să-și amintească de școală.

— Ai planuri napoleoniene. Vezi să nu pățești ca sobarul din poveste.

De împrejmuirea grădinii se apropie un țăran. Se sprijini cu umărul de un stîlp, și privi cu ochii mijiți.

— Îți îngrijești grădinița, Mark Petrovici ?

— O arăt oaspetelui, moș Efim...

— Ai ce arăta, nu te faci de rîs. La adunare, acum trei zile, oamenii ziceau : „La Mark Petrovici în grădină e rînduială adevărată. Nu ca la noi"... Numai că, zic eu, straturile sînt cam joase, n-ar strica să le mai înalţi. Şi cam prea late...

„Ochi de peşte" începu să dea din cap ca un cal nărăvaş :

— Ce zici, Mark, are dreptate ?

— Nu... Locul e uscat, şi ar fi periculos să le fac mai înalte, iar lăţimea de un arşin [1] şi jumătate este potrivit regulilor.

— Dă-l dracului cu sfaturile lui cu tot ! Tuturor le place să dea sfaturi.

— Dece să înjurăm ? Mai bine am să-i explic cauzele.

Ţăranul ascultă cu luare aminte cuvintele lui Sorokin, mormăi ceva şi plecă. Mark Petrovici se întoarse spre prietenul său şi începu să-i vorbească despre lucrările făcute la grădină, dar lui Kedronski îi pierise tot interesul. Sorokin îşi dădu seama şi-l privi cu luare aminte.

— De ce te-ai bosumflat, Ilia ?

— Te invidiez... Amintirea ta o să dăinuie multă vreme. Pomii au să rămînă în picioare o sută de ani.

— Nu amintirea e lucrul cel mai important... Spune-mi, ce mai faci ?

— Nimic...

— Cu ce vă petreceţi amîndoi timpul ?

— Egorka face pe grozavul : ba şade pe cerdac cu o carte în mînă, în văzul tuturor, ba aleargă după fete. Iar eu umblu şi îmi preumblu gîndurile...

— Vasăzică, te-a încolţit ?...

— Împrejurările sînt de aşa natură că nu poţi scăpa de gînduri. Fireşte, nu mă gîndesc la mine... Ai auzit ceva despre mine şi Zoia ?

— Că e o legătură între voi ? Am auzit... La ţară toate fleacurile se cunosc. Aici te înăbuşă bîrfelile...

— Ei bine, e însărcinată...

Prietenii se opriră în loc, se uitară unul la altul şi dădură din cap. Sorokin şuieră.

— Zău ?.. Într-adevăr, ai la ce să te gîndeşti.

---

[1] arşin — 71 cm.

— Am insistat să facă avort, dar nici nu vrea să audă. „Eu, zice, te iubesc pe tine şi voi iubi şi copilul. Poate că o vom scoate la capăt“... Îmi lasă tot dreptul să procedez cum doresc. M-am gîndit, să mă însor, să legiferez legătura noastră ? Simt că n-o iubesc cum ar trebui... Şi nici convingerile mele nu mă lasă. Înainte tunam împotriva familiei, iar acum poftim, să mă însor. Umblu şi mă gîndesc în toate felurile... Se întîmplă uneori cînd, citind o carte, ajungi la mijlocul ei şi deodată simţi dorinţa să afli ce se va alege la sfîrşit. Şi, cu cît mai mult te abţii, cu atît mai mare e curiozitatea. Aşa şi mie acum, tare îmi vine să arunc o privire în viitor.

— Dece, drac împielițat ce eşti, n-ai protestat înainte, cînd o sărutai ?

— Ştiu eu de ce ? În momentele acelea, pritene, nu mai stai să chibzuieşti. Cred că nici tu nu te-ai fi stăpînit dacă erai în locul meu. Pe Olga Mihailovna n-ai ocolit-o nici tu, nu-i aşa ?

Sorokin dădu din mînă cu un zîmbet.

— Am păcătuit şi eu... Numai că, Ilia dragă, aici e altă situaţie. Colega mea are nevoie pur şi simplu de un bărbat şi atîta tot... În ultimii trei ani sînt al patrulea sau al cincilea.

— Şi ea te mîngîie, îţi spune vorbe duioase ?

— Da-a...

— Ei vezi ?.. Cît de repede se leagă ele de noi !

Rămaseră cîteva clipe tăcuţi. Sorokin gîndea.

— Totuşi n-ai procedat bine cu Firsova. Acasă au s-o vîre de vie în mormînt şi aici n-are să poată scăpa de batjocura colegilor noştri. Deocamdată oamenii nu s-au prea schimbat.

Kedronski se înfurie.

— Duceţi-vă la dracu, intelectuali cu capete seci !... Vă cunosc eu prea bine cîte parale faceţi ! Vezi pe cîte unul că citeşte o carte, se gîndeşte la eroul principal sau chiar spune cu voce tare : „Ehei, de-aş fi fost eu în locul lui !... N-aş fi procedat aşa ?“ Şi apoi, te pomeneşti că în viaţă trînteşte una şi mai boacănă, face ceva şi mai josnic. Toate-s prostii !...

— Ascultă-mă, Ilia...

— Ba ascultă-mă tu pe mine... Odată, la seminarul teologic un coleg îmi spunea : „Sîntem deformaţi şi de cărţi şi de oameni... Ne-am împănat cu un idealism prostesc : dacă începi să trăieşti pentru un ideal, ajungi în lada de gunoi. M-am îndrăgostit de o fată care mă iubea şi ea. Amîndoi tineri, sănătoşi, atracţia e reciprocă şi n-ai putea să te stăpîneşti. Ea era mai curajoasă, nu avea frică de nimic, pe cînd eu mă frămîntam cu idealismul meu prostesc, întrebîndu-mă dacă nu cumva o nenorocesc, în cazul cînd dragostea mea nu-i adevărată şi dacă n-am să-i stric viitorul. Dar trupul îşi cere şi el drepturile... Într-o seară — fie blestemată acea seară !— nu m-am putut stăpîni. Veneam de la întîlnire şi am luat de pe stradă o femeie şi am dus-o acasă. Acum nu mai pot să mă apropii de fata pe care o iubesc, pentru că sînt bolnav de sifilis... Cine e în cîştig acum, de pe urma idealismului meu ?“ Ce zici de acest exemplu ?

— Nu-mi place deloc... Ţie însă nu ţi se potriveşte. Prietenul tău iubea, pe cînd tu, după cum singur ai recunoscut, n-o iubeşti cu adevărat pe Zoia.

Kedronski spuse cu necaz :

— Drace, nu pricepi nimic.

Sorokin îl trase de nasturele lucios al vestonului.

— Nu te supăra, Ilia ! Mi-ai cerut părerea şi eu ţi-am spus-o. Dacă în privinţa asta ţi-ai format o părere proprie, nu trebuia să mă mai întrebi.

Copiii, plecînd acasă, îl salutau de departe pe învăţător. Sorokin controlă ceea ce făcuseră, mai îndreptă cîte ceva pe alocuri, şi se înapoie lîngă musafir.

— Să mergem la un pahar de apă fiartă. Am ceva pîine, adineaori o femeie miloasă mi-a adus o ulcică cu lapte. Are să ne ajungă să omorîm foamea...

Din surescitarea de adineaori a lui Kedronski nu mai rămase nimic. Se înmuie şi se moleşi.

— Mark, iarăşi o să înoptez la tine... Nu mă pot întoarce acum la Egorka, mi-e silă de ăla.

— Ce s-a mai întîmplat cu voi ?

— L-am snopit în bătaie pe colocatarul meu. Azi-noapte !... Grozav l-am mai snopit ! Are o mare vină, poate i-o prinde bine învăţătura pe care i-am dat-o. El, ticălosul, mi-a făcut fîşii cămaşa care o aveam pe mine.

Ilia Kuzmici își desfăcu vestonul de seminarist. Cămașa, începînd de la gît, apoi de-a lungul pieptului și a burții, era toată ruptă, lăsînd să i se vadă pielea păroasă.

— Cealaltă cămașă a luat-o Zoika s-o spele, n-am cu ce mă schimba. Dar nu face nimic !...

Cerură samovarul de la Kliuikina și muncirăă mult timp să-l aţiţe. „Ochi de peşte“ plîngea din pricina fumului. Apoi băură apă fiartă îndoită cu lapte, înfulecînd de zor felii de pîine uscată. După ce băură și mîncară pe săturatele, se lungiră unul lîngă altul în pat.

Ilia Kuzmici se simțea îngreunat.

— E seară, Mark, dar pot spune că numai la tine am mîncat pe ziua de azi...

— Grozav mai eşti !... De ce nu mi-ai spus mai înainte, cînd ai venit ?

— Să te mai iau și de la treabă ?

Căscă cu poftă.

— Ieri la prînz am mîncat la Zoika, iar la Agnia am băut ceaiul... Stai, era cît pe ce să uit să-ţi spun !... Pavel Feodorovici s-a îmbolnăvit rău de tot.

— Iarăşi ?... Se spunea că se făcuse bine.

— A căzut a doua oară la pat... Am fost de curînd la el. Ședea vesel la masă și glumea într-una. Și știi ce visa... Avea de gînd să mai predea pînă la sfîrșitul anului școlar, să iasă apoi la pensie și să-și sfîrșească viața în căsuța lui. Vorbea despre flori... Cît am insistat eu și cu Agnia, cît l-am rugat să nu mai predea deocamdată. Dar el o ținea una și bună : „Eu, zicea, mă simt perfect sănătos, de parcă aș avea treizeci de ani“. A mai predat vreo două zile și iarăși a căzut la pat. Doctorul a spus că are pneumonie...

— Probabil n-o să scape Malinovski al nostru.

— Cum să scape ? Nu-i glumă să fii învățător patruzeci și șapte de ani. Primii lui elevi au nepoți cu barbă. Vrei să-l vizităm mîine ?

— Să mergem, firește...

Fără să se mai dezbrace, adormiră amîndoi, unul lîngă altul, în patul acela îngust.

VIII

În jurul morții

În zori, Ilia Kuzmici alergă la Neceaevka. Sorokin își termină lecțiile mai devreme ca de obicei și porni spre el.

Cei doi colegi din Neceaevka se certau de zor. Mark Petrovici auzi încă din cerdac, amenințarea lui Kedronski :

— Bagă de seamă, Egorka !... Dacă mai faci o ticăloșie ca asta, am să scot sufletul din tine. Și n-o să-mi fie milă...

Cînd musafirul fu de față, tăcură amîndoi. Toți trei se simțeau stingheriți. Sorokin întrebă:

— Vii, Ilia ?...

— Să mergem, să mergem...

Își înfundă chipiul pe cap, îl luă pe Mark Petrovici de braț, și-l duse spre ieșire.

În dreptul unei case de la marginea satului stătea înhămat un cal, cu capul lăsat în jos, iar în căruță ședea o femeie grasă, într-o glugă neagră. Se vede că mîrțoagei i se urîse să mai stea pe loc. Se întoarse încet și porni pe drum.

Călătoarea se neliniști, începu să dea cu disperare din mîini.

— Auziți !... Opriți calul, o să mă facă praf.

Alături, doi băiețandri rîdeau de se strîmbau de spaima femeii.

— Ce mai strigă !... Să știi că e o cucoană bătrînă vătuită.

— Și mai rău !

„Ochi de pește" se înveseli :

— Să nu-i vie rău bătrînei de atita țipat...

Îi certă pe cei doi flăcăi, arătîndu-se mai supărat decît era.

— E caraghios, zău, Ilia Kuzmici. Calul de-abia trage căruța goală, iar ea țipă : „o să mă facă praf !"...

— Trrr !...

Mîrţoaga se bucură auzindu-se strigată, se opri şi lăsă capul în jos.

Dinspre casă, venea în goană, înjurînd, vizitiul :

— Ticălosule !... Ba nu se mişcă de loc, ba nu te lasă să te vezi cu neamurile. Îl snopesc eu îndată.

Învăţătorii ieşiră din sat, căruţa se tîrî în urma lor. Biciul şfichiuia cu zgomot spinarea calului.

Cei doi colegi nu-l mai găsiră în viaţă pe Malinovski. Bătrînul zăcea în pat, cu faţa lui calmă şi impunătoare. Pe umerii obrajilor se vedeau nişte pete, semănînd cu mucegaiul de cerneală. Înainte, pe cînd trăia, petele nu erau atît de vizibile.

Lîngă el trebăluiau două bătrînele.

Agnia Pavlovna îşi ştergea ochii cu o batistă mică, îndreptîndu-şi coafura cu un gest mecanic. Popa Smirenski, prăbuşit pe un taburet, plîngea. Capul zbîrlit îi căzuse pe masă, părul îi ascundea toată faţa. Spinarea gîrbovită îi tresărea.

„Ochii de peşte", mirat, îi spuse în şoaptă lui Sorokin :

— Ştii cum spune proverbul : pentru unii răposat, iar pentru popi cîştig bogat... Părintele Ivan pare-se că suferă într-adevăr.

Miluşin o întreba pe Agnia cu un deosebit interes despre ultimele clipe ale tatălui său. Kedronski ciuli urechile.

— A murit liniştit, parcă ar fi adormit. Cu vreo zece minute înainte şi-a recăpătat cunoştinţa şi m-a chemat lîngă el : „Nu te necăji, fata mea... Am trăit, am muncit, a sosit timpul să se odihnească şi bătrînele mele oase"... A zîmbit...

— De ce ai nevoie de amănunte, Miluşa ?

Igor Alexeevici se întoarse nemulţumit spre cei doi învăţători.

— Pentru orice eventualitate... Mă gîndeam că înainte de moarte o fi văzut poate ceva deosebit şi i-a spus dînsei.

— Nu mai umbla cu fleacuri, ochi de peşte. Ai să crăpi şi cu asta basta !...

— Ar fi bine...

Kedronski privi ţintă faţa posacă a lui Miluşin.

— Despici firul în patru, băiatule... Să mergem mai bine la Anghelina Ivanovna, ea pe loc are să-ţi împrăştie gîndurile negre.

Agnia îşi şterse în grabă ochii, îşi mai aranjă odată coafura.

— Mai staţi, domnilor... Să bem un ceai...

— Ai o durere mare, Agnia Pavlovna.

— Voi să mi-o alinaţi...

— Primele momente ale unei nenorociri trebuie să le înfrunţi singur, compătimirile îţi răvăşesc şi mai rău inima. De la Bekreneva o să mai trecem pe la dumneata.

Faţa ofilită a Agniei se acoperi de pete roşii. În cuvintele ei răsună duşmănia :

— Şi pentru ce, domnilor, vă tot duceţi pe la ea ? Dacă n-ar fi nenorocirea asta pe capul meu, v-aş povesti despre ea un lucru foarte urît. De curînd l-am dezgropat eu însămi...

— Ai să ni-l povesteşti altă dată, Agnia Pavlovna...

Miluşin îşi înfipse privirea în faţa pudrată şi umezită de plîns a gazdei.

— Poate ni-l povesteşti măcar pe jumătate ?

— Dumitale, Igor Alexeevici, am să-ţi spun, dar mai tîrziu. E o faptă urîtă, necinstită !...

Dincolo de uşă, Sorokin schimbă priviri cu învăţătorii şi dădu din cap.

— Ce mai femeie !... Chiar lîngă sicriul lui taică-su bîrfeşte în loc să sufere...

— Le umblă limba cuconiţelor... Trebuie însă să recunoaştem că foarte puţine femei seamănă cu ea.

La Bekreneva şedea „cucoana vătuită" de adineauri. Fără glugă, arăta ca orice tîrgoveaţă grasă. Învăţătoarea o prezentă oaspeţilor ca fiind mama ei.

„Cucoana" spuse morocănos :

— Ia te uită, Ghelicika... Nici n-am apucat să-ţi povestesc despre salvatorii mei, că ei au şi apărut. Mulţumeşte-le şi tu pentru mine !... Fără dînşii aş fi murit de spaimă. Plec din oraş a doua oară în viaţă şi uite ce grozăvie mi s-a întîmplat ! Da, pentru fapte vitejeşti oamenii trebuie răsplătiţi, am spus asta totdeauna.

Auzind laudele, „Ochi de peşte“ se înroşi :

— E un fleac, dragă cetăţeano... Dacă am socoti „trrr-ul“ meu drept o faptă vitejească, atunci aş fi luat-o înainte în viaţă la o sută de Don Quijote.

— Eu, maică, încă n-am auzit despre *Domkivotov*, dar dacă un om bătrîn îşi exprimă recunoştinţa, tineretul trebuie să asculte cu respect.

— Iertaţi-mă, nu prea mi-am dat seama.

Miluşin, cu mîinile la spate, o privea ţintă pe Bekreneva. Fata era nervoasă, întîi se sili să nu-l bage în seamă, dar pe urmă se supără.

— De ce stai cu ochii ţintuiţi asupra mea, Igor Alexeevici ? Mă vezi prima oară ? Parcă ai vrea să citeşti ceva în mine...

Faţa învăţătorului tresări, iar la primul cuvînt pe care îl rosti, se bîlbîi :

— Spuu-ne-mi, ce faptă necinstită ai săvîrşit. Adineaori Agnia Pavlovna făcea unele aluzii...

Fata se aprinse la faţă, se zăpăci şi, ca să-şi ascundă tulburarea, se supără şi mai tare.

— Ce ai dumneata cu mine ? Ce eşti dumneata, duhovnic, vrei cumva să mă spovedeşti ? N-am nici un fel de păcate !...

— Iartă-mă, înainte de a întreba am suferit tare mult...

— Uite ce-i, maică... Oamenii nu vin în vizită pentru interogatorii. Nu v-am poftit !...

— Ascultă, mamă !... Acolo lumea bîrfeşte, iar el vine la mine cu interogatorii. Cu ce drept ?

Convorbirea se întrerupse brusc. Învăţătorii, din politeţe, mai stătură puţin, apoi îşi luară rămas bun. Gazdele nu căutară să-i reţină.

În stradă, Igor Alexeevici voi să-şi ia la revedere. Kedronski îi reţinu mîna :

— Ar fi bine, Miluşa, să ne conduci. Plimbarea asta are să-ţi facă bine, eşti într-o stare sufletească proastă.

— Aş vrea, dar nu pot...

— De ce, dacă nu-i un secret ?...

— Curînd se va înserа, iar eu am început să sufăr de orbul găinilor. De îndată ce soarele apune, nu mai văd nimic.

— Rău îți mai merg treburile. Înduri o foame cumplită, nu-i așa ?

— Nu știu... Nu mai am nimic. În toamnă am cumpărat cartofi, toată iarna i-am plătit, și cînd colo au degerat, rația de cartofi am schimbat-o pe pîine, dar și pîinea am isprăvit-o.

— Ai face bine să vinzi vreunui prostănac scîrțîietoarea aia a ta. Ai putea căpăta pe ea un pud, chiar și două... Tot ți-ar fi de ajutor...

— Nu vorbi prostii...

— Noroc !... Trebuie să mai dăm pe la Agnia ! Vii ?

— Nu...

Miluşin se întoarse în loc și se depărtă, călcînd anevoie și clătinîndu-se. Picioarele i se mișcau, de parcă nu erau ale lui, surtucul ponosit se bălăbănea. „Ochi de pește" îl privi din urmă.

— Am impresia că n-are să sfîrșească bine acest Miluşin... Tu ce crezi, Mark ?

— Nu știu... În orice caz, n-are să-l plîngă nimeni. Mi se pare că e singur pe lume...

— Pe Agnia Pavlovna n-o pui la socoteală ?

— Ei, asta e !

Sorokin făcu un gest cu mîna.

Părintele Ivan tocmai ieșea din casa lui Malinovski. Popa discuta foarte serios cu el însuși, desfăcîndu-și larg brațele.

— Și ăsta poate să-și depună candidatura... Părinte Ivan !

Smirenski tresări, aținind asupra învățătorului o privire posacă. Cu mîna stîngă îi apucă nasturele lucios al hainei, iar arătătorul de la mîna dreaptă și-l ridică în sus, chiar în dreptul nasului lui Ilia Kuzmici. Fața i se crispă într-o grimasă sinistră.

— Au înstrăinat biserica de turmă... Ai auzit ? Antihrist s-a ridicat împotriva Domnului, vorbele lui se împrăștie în toate colțurile lumii. Dezgroapă lucrurile sfinte,

distruge credința din oameni. Pentru ce ?... E mai ușor să trăiești cu credință, ești mai liniștit !...

Și începu să-și agite degetul.

Sorokin își aminti despre zvonurile care circulau cu privire la popă. Iarna căutase peste tot ziarele în care scria despre dezgroparea moaștelor și le citise cu aviditate. Acum moartea învățătorului, vechiul său prieten, probabil că îi zdruncinase echilibrul sufletesc.

„Ochi de pește" dădu încetișor la o parte degetul amenințător.

— Să mergem, părinte Ivan, acasă ! Ai nevoie de odihnă, trebuie să dormi...

— Nu e voie să dormi !... Trebuie să țipăm, să-i trezim pe toți, pînă nu e prea tîrziu !

— Să nu mai scoți o vorbă ! O să te audă Anticrist și are să-ți arate el !... Să mergem la dumneata acasă și acolo să ne sfătuim, cum e mai bine să pornim acțiunea... Ia-l de braț, Mark.

Părintele Ivan porni docil spre casă. Preoteasa, uscată, cu nasul ei lung, îi observă prin fereastră și le ieși în întîmpinare.

— Ce-i cu el ?

— A început să vorbească fără noimă, coană preoteasă... Culcă-l în pat, poate are să se liniștească.

Îl duseră pe Smirenski în cerdac. Începu să se împotrivească, oprindu-se în ușă, dar preoteasa se răsti la el cu asprime. Dintr-o dată popa se îmblînzi.

Prietenii se îndreptară apoi spre casele lor. La despărțire, Kedronski își aminti de popă :

— Bine că l-au dat afară din școală. Odată l-a apucat nu știu ce criză de nervi, și atunci a făcut o adevărată ucidere a pruncilor, a bătut cu catalogul în cap jumătate din elevii clasei. Pavel Feodorovici cu chiu, cu vai l-a liniștit...

Un amurg molatic învăluia pămîntul. Mark Petrovici mergea grăbit spre Gorki, gîndindu-se la grădina lui. Ce are să fie la toamnă ?... Dacă nu va da nici un rod, atunci va trebui să se mute într-o altă școală, dacă n-ar fi decît pentru rușinea de a mai da față cu țăranii.

IX

Cei vii despre ceea ce e viu

Toată învățătorimea din plasă veni la înmormîntarea lui Malinovski. Slujba prohodului o făcu Zlatomrejev. Colegii purtară sicriul pînă la mormînt și tot ei îl îngropară.

Retras mai la o parte, Jileakov mormăia pe sub nas :

— Acum, după vechile obiceiuri, s-ar cuveni să ne așezăm la masă, să bem și să mîncăm zdravăn, și lîngă sticluță să-l pomenim cu o vorbă bună pe răposat. S-au dus vremurile bune !...

Părintele Paladi îi deslușI mormăitul. Înghiți în sec și mîrîi ceva, cuprins de o adîncă mîhnire.

Agnia își ștergea ochii cu o batistă. După ce groapa fu astupată, se întoarse și, fără să-și ia rămas bun de la nimeni, plecă din cimitir. În urma ei, colegii se împrăștiară în tăcere.

După vreo zece zile, Malinovskaia se duce la Miluțin.

— Cum o mai duci, Igor Alexeevici ?

Învățătorul își ștergea cu o basma vioara. Își ridică fața trasă și vineție spre ea și spuse abia auzit :

— Ca și mai înainte.

Mult timp vorbiră despre nimicuri. Se vedea că Agnia Pavlovna nu venise întîmplător, ci ar fi vrut să spună ceva, dar n-avea destul curaj. În sfîrșit, se hotărî :

— Zilele astea m-am gîndit la programul de viață al dumitale, Igor Alexeevici. Unul din punctele lui nu-mi este clar... Imaginează-ți că o femeie s-ar îndrăgosti de dumneata și ți-ar mărturisi-o pe față ; oare mărturisirea ei ai socoti-o și pentru dumneata o fericire sau poate altfel ?

— Da, firește...

— Sînt foarte bucuroasă de cele ce-mi spui, Igor Alexeevici ! Cuvintele dumitale îmi dau curajul să continui și să-ți spun că te iubesc...

— Îți mulțumesc. Numai că...

— Mai așteaptă cu mulțumirile... M-am gîndit mult, să-ți spun ori ba ? Nu e oare lucru de rușine ca o fată să facă primul pas ?... Pînă la urmă n-am mai ținut seamă de convenții. Eu știu în ce lipsuri trăiești dumneata, știu că suferi de foame, mie, în schimb, mi-a rămas de la tata o căsuță, o vacă... Noi n-am fost nevoiți să ne zbatem pentru o bucată de pîine. Așa că... E foarte greu să vorbești despre asemenea lucruri !...

Fața dată cu pudră a Agniei deveni zmeurie. Amîndoi tăcură fîstîciți.

Milușin înțelegea unde țintește dînsa, și ori nu-i venea în cap, ori nu voia s-o ajute să-și exprime gîndul.

Malinovskaia oftă tulburată.

— Îți spun deschis : vrei să trăiești în dragoste și belșug ?... Poate mai tîrziu ai să ajungi să mă prețuiești și — cine știe — chiar să mă iubești ?... Sînt numai cu patru ani mai în vîrstă decît dumneata.

Agnia micșorase diferența doar cu șapte ani.

Igor Alexeevici, gîrbovindu-se, făcu cîțiva pași prin odaie, se apropie de Malinovskaia, stătu cîtva timp, apoi, cu o mișcare bruscă, îi sărută mîna.

— Îți mulțumesc pentru sinceritate, Agnia Pavlovna !... O prețuiesc foarte mult, prețuiesc sentimentele dumitale și socot cuvintele pe care mi le-ai spus drept o fericire pentru mine. Eu nu-mi reneg convingerile, dar... îmi imaginam altfel căsnicia. Și, afară de asta, iubesc pe alta...

Ochii învățătoarei scînteiară plini de răutate :

— Pe Bekreneva ?

— N-are importanță pe cine ? Chiar dacă ar fi ea...

— Dumneata poți iubi o hoață ?

Igor Alexeevici se opri brusc, se uită în ochii ei cu o privire sfredelitoare și, la rîndul său, o întrebă încet :

— Adică cum, o hoață ?

— Dumneata n-ai știut ? răspunse în grabă Agnia Pavlovna, de parcă s-ar fi bucurat. Ții minte, în a cincea sîptămînă a postului, a plecat la secția de învățămînt după salarii, și cu această ocazie le-a adus elevilor pînză. Atunci noi am tăiat pînza bucăți și am distribuit-o, prin tragere la sorți, școlarilor, și cu asta chestiunea a fost lichidată. De curînd am văzut-o într-o rochie nouă... Acest lucru mi-a trezit bănuielile. Și am început să fac

socoteala... Pentru elevi s-a dat cîte o jumătate de arşin, şi se ştie la cîţi am distribuit. Am făcut socoteala tuturor verşoacelor şi a reieşit că lipsesc opt arşini... Exact cît trebuie pentru o rochie !... Pentru a nu greşi, m-am informat la subsecţia administrativă şi atunci bănuielile mele s-au confirmat.

Miluşin stătea şi se uita la Agnia cu o expresie jalnică, buimăcită, de parcă acuzaţia de furt ar fi căzut asupra lui. Agnia Pavlovna îl întrebă neliniştită :

— Nu mă crezi ?...

— Cred... Acum, lasă-mă, te rog, singur !...

Şi se aşeză istovit pe un taburet.

Din prag, Malinovskaia îi mai aruncă o privire învăţătorului şi apoi închise încet uşa în urma ei.

Miluşin îşi lăsă capul în mîini şi încremeni. Stătu mult timp aşa...

Prin fereastră se auzi un cîntec vesel. Cînta Bekreneva. Miluşin sări în picioare, se îmbrăcă în grabă şi ieşi. Fata îl văzu în cerdac şi îi strigă veselă :

— Bună ziua, Igor Alexeevici... De ce eşti azi atît de cătrănit, de parcă ai făcut o baie-n saramură ?

Şi rîse zgomotos încîntată de această comparaţie.

Învăţătorul se apropie de ea cu paşi mari şi o luă de mînă. Anghelina Ivanovna, curioasă, îl privi drept în lumina ochilor.

— Ce-i cu dumneata ?

— E adevărat că dumneata ai s... sustras o parte din pînză ?...

Toată veselia de pe faţa Bekrenevei dispăru, de parcă cineva i-o ştersese cu o cîrpă udă ; se făcu deodată roşie, răutăcioasă. Inciudată, îşi smulse mîna din mîna lui :

— Iar începi cu interogatoriile ?... Ce ai dumneata cu mine ? Bîrfeşte cu Malinovskaia, ea are să-ţi spună mîrşăvii şi mai şi.

Învăţătorul tăcea. Anghelina Ivanovna se uită în ochii lui înfricoşători, care priveau în gol, şi începu să plîngă. Faţa îi devenise jalnică şi neputincioasă, vocea îi tremura.

— Igor Alexeevici, n-aveam ce să îmbrac ! Ce puteam să fac ? Înainte vreme eram prea nepăsătoare şi nu mi-am făcut nici o rezervă, iar acum nu am întreagă decît această rochie de fu... furat, celelalte sînt toate zdrenţe. Nu

oricine poate să se îmbrace cum te îmbraci dumneata şi să nu-i fie ruşine de oameni...

Fără să mai spună o vorbă, Miluşin făcu calea întoarsă şi, tîrîndu-şi picioarele, o porni în afara satului, spre cîmp. Nu ştia nici el pentru ce şi încotro mergea. Simţea numai dorinţa să se afle cît mai departe de oameni, să nu mai vadă şi să nu mai audă de nimeni.

Într-o uliţă, un ţipăt disperat de femeie îl readuse la realitate. Igor Alexeevici îşi întoarse cu greu capul.

Pe treptele unei magazii, strîns lipită de uşa zăvorîtă, se frămînta o femeie cu o glugă pe cap şi care ţinea în mînă o ulcică. Alături, pe o pajişte, o vacă rumega încet cu maxilarele ei tocite, privind la glugă cu indiferenţă. Bătrîna striga :

— Salvaţi-mă !... Salvaţi-mă !... Vaca a turbat şi are să mă omoare !...

Învăţătorul se opri, se uită tîmp la glugă, la vacă şi îşi continuă drumul spre cîmp.

— Ce te uiţi aşa, tinere ? Eşti prost crescut ! Eşti un laş, trebuie să-ţi spun !...

Miluşin grăbi pasul...

X

Autolichidare

Şcoala din Merţalovo stătea strîns lipită de pămînt. Luna o inundase cu o lumină verde, înşelătoare, şi parcă o afundase şi mai adînc în pămînt. Ferestrele deschise păreau nişte goluri adînci, pe pereţi atîrnau umbre grele.

Pe treapta de jos a cerdacului stătea încovoiată o siluetă albă, singuratică. Luna, generoasă, inunda cu o lumină argintiu-verzuie şalul cenuşiu, cu găuri, rochiţa de stambă decolorată, care dădea siluetei frumuseţe şi delicateţe de linii.

Noaptea făcea farmece asupra Bekrenevei...

În odaia lui, Miluşin cînta la vioară. Strunele plîngeau şi se tînguiau. Fata simţea că niciodată pînă atunci Igor Alexeevici nu mai cîntase aşa. Parcă îşi pusese tot sufletul în acel vechi instrument care vorbea acum despre suferinţa lui şi despre suferinţa ei. Şi suferinţa era mare, mare de tot...

Fata plîngea.

Nu se socotea vinovată. Care era vina ei ? Da, îşi luase pînză pentru rochie. Dar aceşti nenorociţi de opt arşini ar fi ajuns altfel la nişte copii de ţărani, ai căror părinţi făceau schimburi pe făină şi cartofi. Se întîmpla ca orăşenii să dea cîte treizeci de arşini pentru un pud sau două de făină. Ce însemnătate are pentru ei o pagubă ca asta ? Ei nu sînt nevoiţi să se îmbrace în cîrpe peticite şi întoarse pe dos de mai multe ori.

Pe învăţătoare o cuprinse mila de ea înşăşi, se simţea îndurerată de interogatoriul brutal la care o supusese Miluşin. Dar Malinovskaia ?... Această femeie rea n-o să aibă milă de ea, n-are să o cruţe ! Are să le povestească tuturor !...

Cum să mai trăiască ea acoperită de ruşine, cum să-i mai privească pe oameni în ochi ? Şi nu se află nimeni să-i ia apărarea...

Vioara continua să cînte tot mai jalnic. Şi tot mai tare inima fetei era cuprinsă de amărăciune. Se chinuieşte pentru un fleac de vină, iar oamenii, de o mie de ori mai răi decît ea, vor rîde şi se vor bucura de nenorocirea ei. Pentru ce ?... Nu este ea vinovată !...

Dincolo de fereastră se făcu linişte. Pîslari aspri, peticiţi la tălpi, se tîrşîiau pe duşumea, şi scîndurile se auzeau scîrţîind. Dincolo de geamurile subţiri se chinuia un alt suflet singuratic.

Deodată, pocnetul unei lovituri puternice o făcu să tresară. Auzi cum plesniră, cu un ţiuit, strunele, şi cum aşchii sunătoare de lemn căzură pe duşumea. După toate astea, lîngă peretele cel mai depărtat zăngăni un pahar.

O mînă verde în lumina lunii pipăi geamul ferestrei, în căutarea cîrligului. Bekreneva sări în picioare. Voi să se ascundă după colţ, dar îşi aminti că Miluşin avea orbul găinilor şi rămase pe loc, strîns lipită de uşă.

În fereastra deschisă apăru obrazul verzui al lui Igor Alexeevici. Trase cu urechea, apoi își făcu vînt cu amîndouă mîinile. Se auzi căzînd cu un pocnet sec gîtul viorii, iar după el, arcușul făcut bucăți. Fereastra se închise apoi cu zgomot. Pîslarii mai hîrșîiră cîteva minute pe duşumea, apoi amuțiră.

Bekreneva se alarmă. Ridică de pe jos gîtul viorii și arcușul, cercetă cu o privire întrebătoare frînturile de strune, de parcă ar fi așteptat să afle de la ele ceva, și iarăși se așeză pe trepte. De ce oare a sfărîmat vioara? Dacă nu mai vrea să cînte cu ea, ar fi putut s-o vîndă, e totuși un obiect de preț.

De după colț se auzi pocnetul unei alte cercevele. Anghelina Ivanovna se strecură cu fereală pînă la burlan. Mama scoase capul pe fereastră, căută cu privirile ceva și strigă abia auzit :

— Ghelia !... Ghelicika !...

Nu primi nici un răspuns. Bătrîna căscă somnoroasă, își făcu cruce la gură și închise fereastra.

Fata ascultă cu atenție timp de aproape un ceas în mijlocul acelei liniști încordate. În clase țîrîiau greierii, dincolo de sat, în eleșteu, orăcăiau broaștele. Din odaia lui Miluşin nu se mai auzea nici un sunet... Bekreneva oftă din greu și intră în casă.

A doua zi dimineața se trezi devreme. Ieși afară ; fereastra lui Miluşin era deschisă, iar el ședea lîngă masă, și rămase mult timp așa... La amiază, Anghelina Ivanovna îl văzu coborînd treptele și pornind-o pe drumul spre Polenovo. Fata se duse pe urmele lui pînă la marginea satului, privi îndelung în urma lui, pînă cînd învățătorul dispăru după un dîmb. N-a îndrăznit să-l urmeze mai departe.

Jileakov îl văzu pe Miluşin pe fereastră. Îi strigă soției, care era în bucătărie :

— Anna !... Are să pice îndată învățătorul din Merțalovo să ne ceară, pe semne, ceva împrumut, pîine sau bani... Eu mă ascund, iar tu spune-i că nu sînt acasă și singură nu poți să-i dai. Ai înțeles ?...

— Bine, Kapiton Fomici !

Jileakov fugi în dormitor și închise ușa cu cîrligul.

Annuşka voi să-l întîmpine pe oaspete în bucătărie, dar Milușin trecu prin clase. În timp ce gospodina alerga de la bucătărie, el şi ajunse la odăi.

— Bună ziua !... Kapiton Fomici e acasă ?

— Dumnealui nu-i aici...

— Vai, ce păcat ! spuse Milușin, umblînd prin odaie şi legănîndu-şi capul. Am vrut să-i cer puşca să mă duc la vînătoare.

— Puşca e colo, atîrnată în perete, numai că eu, în lipsa lui, nu pot să ţi-o dau.

— Nu insist... Îmi pare foarte rău !... Aveţi apă rece ? Mi s-a făcut sete pe drum...

— Am, dar nu-i prea rece...

— Aş dori de la fîntînă, spuse Milușin, parcă bucurîndu-se de ceva. Vă rog, se poate ?

Jileakova se sperie. Se gîndi îndată : va încerca să intre în dormitor, iar uşa e încuiată. Are să priceapă...

Voi să-l refuze, dar nu fu în stare.

— Bine... Aş putea să vă aduc.

— Vă rog, da ?... O să vă fiu foarte recunoscător.

Annuşka plecă să aducă apă. Cînd ajunse lîngă fîntînă, zgomotul unei împuşcături slabe, abia auzite, îi atinse urechile.

În cerdac îi ieşi înainte Jileakov, palid la faţă.

— S-a împuşcat, porcul... De ce i-ai arătat puşca, era încărcată. Dracu să-l ia ! N-am s-o mai pot scoate de la miliţie cît e lumea. Ah, diavolul !...

Pe divănaş, sprijinit comod de spetează, şedea Milușin. Creştetul craniului îi fusese smuls şi din rana enormă i se scurgea pe haină un lichid roşu-cenuşiu. Tapetele de deasupra capului erau pătate cu roşu. La picioarele lui zăcea puşca.

Kapiton Fomici alerga descumpănit prin odaie.

— Ah, proasto, proasto !... Nu ţi-ai dat seama că vrea să se împuşte ? Ce ne facem acum ?

Annuşka începu să plîngă încetişor.

— Nu te mai jeli ca o toantă ! Dă fuga la preşedinte...

Şi furios scuipă pe oaspetele mort.

Despre acest eveniment află foarte repede tot ţinutul. La locuinţa lui Jileakov veneau şi localnici din Polenovo, şi lume din alte sate. Kapiton Fomici înjura, dar altceva

nu putea face nimic, decît doar că lucrurile mărunte le-a mutat în cealaltă odaie.

Dintre învăţătoare venise numai Zlatomrejeva. În schimb mulţi învăţători. „Ochi de peşte“ îl cercetă pe sinucigaş cu privirea din toate părţile şi strîmbă din nas.

— Dracu să le ia pe toate firile astea artistice. O viaţă întreagă scormonesc în sufletul lor pricăjit, dar nu-şi fac rost de o proptă în societate. Şi la sfîrşit se dau peste cap !...

— Mi s-a spus ce l-a împins la sinucidere. Cine iubeşte mult...

— Taci, Mark !... Am auzit ! Cine iubeşte mult, acela şi iartă multe. Nu pe Anghelina a iubit-o el, ci altceva, creat de propria lui imaginaţie. Cu o asemenea dragoste ai mai multe şanse să te izbeşti cu nasul în noroi.

Două zile a stat pe divan înfricoşătorul musafir. Aşteptau autorizaţia de înmormîntare. Din buzunarul hainei scoaseră o scrisoare înfăşurată în hîrtie, adresată fratelui său care locuia în oraşul de reşedinţă a guberniei.

„Mi s-a urît, Arkaşa, să îndur, fără sfîrşit şi fără speranţă, viaţa asta searbădă. Rămîi tu să reprezinţi neamul nostru care se stinge, eu voi pleca. Nu sînt pregătit pentru viaţa cea nouă... Am fost crescuţi în obişnuinţa de a trăi avînd totul de-a gata, nu ne-au fost sădite în suflet nici dragostea de muncă, nici perseverenţă în muncă. Şi iată, cînd m-am izbit faţă în faţă cu viaţa, cînd am fost nevoit să cumpănesc şi să hotărăsc cu propria mea minte, să mă îngrijesc de toate, m-am pomenit neputincios, inutil. N-am speranţe să mă pot adapta. Aceasta-i una din principalele cauze...

Cealaltă nu e mai puţin importantă, dar prefer să rămînă o taină pe care o duc cu mine în mormînt. Oamenii n-au nevoie s-o cunoască.

Ştiu că mulţi dintre oameni, inclusiv tu, mă vor condamna. Dar înainte de a o face, să vă gîndiţi la ce mai foloseşte osînda voastră unuia plecat dintre voi ?

De mult m-am hotărît să mă autolichidez şi n-am aşteptat decît un imbold. Astfel de imbolduri au existat din belşug. Se vede că aşa trebuia să fie. Igor".

Cei din Merţalovo discutară mult timp la adunare, cum să-şi înmormînteze învăţătorul. Făcură toate cheltuielile pe socoteala obştei. Adunară scînduri, pînză pentru giulgiu, un bătrîn dărui o pereche de opinci noi, fiindcă opincile şi pîslarii învăţătorului nu mai ţineau pentru ultimul lui drum.

Sicriul l-au purtat pe umeri şase bătrîni din sat care nu aveau cai, şi treaba asta a fost trecută în contul prestaţiilor de cărăuşie. L-au urmat Bekreneva şi Malinovskaia, iar în urma lor copiii. Nu se puteau apropia prea mult de coşciug din cauza mirosului puternic pe care-l răspîndea mortul.

XI

Un punct de sprijin

Trecuse de mult sfîntul Ilie şi vara se apropiase de zilele lui august.

Supărat, soarele ardea pămîntul de dimineaţă şi se îmbuna numai spre noapte, pentru ca a doua zi să se arate iarăşi mînios. Fîneaţa şi cîmpul se coceau sub arşiţă. Fînul fusese cosit în mare grabă, secara o seceraseră, iar ovăzul, cu spicul alb şi sunător, îşi aştepta rîndul.

Sorokin se căznea cu grădina lui. Dimineaţa cerceta straturile şi dădea din cap. Din cauza stropitului, pămîntul lutos se usca formînd o crustă tare, iar Mark Petrovici îl rîcîia în fiecare zi cu o săpăligă făcută de el.

La copii legumele arătau mai bine. Lotul lor era cu pămînt negru, afînat, răsăriseră multe şi de toate, dar stăpînii se înmulţiseră şi recolta se pierdu înainte de soroc.

Pînă la urmă, Mark Petrovici se lăsă păgubaş de toate. Nu putea să trîndăvească şi s-a apucat să construiască o maşină electrică.

Olga Mihailovna stătea mereu lîngă el, împiedicîndu-l cu flecărelile ei, să lucreze. Şiret, Sorokin o rugă să caute prin manualele vechi foiţe de cositor pentru bobinajul maşinii. Kliuikina cunoştea obiceiul copiilor de a băga foiţe colorate în cărţi. Consimţi să-l ajute în ceea ce făcea, aşa că stătea mai mult lîngă dulapul cu manuale.

Kedronski îl găsi pe Sorokin la lucru.

— Meştereşti ?...

— După cum vezi...

— Te invidiez !... Dacă n-ai ce face, te apuci să scormoneşti cîte ceva şi nu te mai plictiseşti. Pe mine, în schimb, frate, m-au dat gata gîndurile !... M-am hotărît să fac un pas important în viaţă şi vreau să-ţi cer sfatul.

— Asta ca să nu-l urmezi ? zîmbi Mark.

— Ce importanţă are... cu ajutorul părerii tale am să-mi verific concluziile. Poţi să laşi treaba niţel ?

— Se poate...

Mark Petrovici îşi puse sculele pe raft.

— Să mergem la mine... Spune drept, ţi-e foame ?

— Dă-mi o bucăţică, dacă ai...

— Acum pot să-ţi dau de mîncare : le-am ajutat ţăranilor la lucru şi am pus mîna pe nişte făină. Hai, spune ce te frămîntă !...

„Ochi de peşte“ tăie cu cuţitul un coltuc şi-l mestecă în grabă, sorbind înghiţituri de apă.

— Întîi am să-ţi citesc o scrisoare... Ţii minte, am vorbit noi odată despre Zoia, iar la sfîrşit numai că nu ne-am certat. Spuneai că au s-o bage în mormînt ?...

— O fi murit poate ?

La auzul acestei întrebări, Kedronski rămase uluit.

— Mă, ce limbă mai ai, trăncăneşti fără să te gîndeşti !... Dimpotrivă, am aflat de curînd că are un copil. Auzi ?... Mi s-a făcut dor şi m-am hotărît s-o văd. I-am cerut unui ţăran să-mi împrumute îmbrăcămintea şi m-am travestit. Pe drum, am pus la cale o întreagă comedie. Ajung acolo, întreb... Maică-sa mă priveşte bănuitoare : „Dar ce treabă ai cu ea ?“ „M-a însărcinat obştea să vorbesc cu ea despre raţie“. „Poţi vorbi şi cu mine“... „Nu, îi spun

eu, mi s-a poruncit să vorbesc cu ea personal. Dacă nu se poate s-o văd, am să-i comunic obștei, că mie mi-e tot una". „Alexandra, strigă ea, du-l pe țăranul ăsta la Zoika !..." A apărut Alexandra, cu o mutră și mai fioroasă decît a maică-si. S-a uitat la mine și mi-a trîntit-o : „Pe dumneata nu te cheamă Ilia Kuzmici ?" Înțelegi, unde voia să ajungă ?... „Nu, frumoaso, îi spun eu... E drept, mă cheamă Ilia, dar Zaharîci și nu Kuzmici." M-a crezut și m-a condus în casă. Zoika zăcea într-o cămăruță separată. Slăbise, era palidă, numai ochii îi mai rămăseseră vii. Cînd m-a văzut, a strigat : „Ilia !" M-am repezit spre ea, iar Alexandra, a dracului, mi s-a agățat ca o pisică de mînecă : „E destul de josnic, tovarășe Kedronski, să dai buzna într-o casă străină!" M-am uitat în jurul meu și am văzut că ușa avea cîrlig. Pe loc mi-a și venit în cap cum să procedez : am apucat-o pe surioară de umerii ei moi și am împins-o afară, după care am pus cîrligul la ușă. Aveam la mine un băț pe care l-am băgat în scoabă, ca să țină mai bine.

Ilia Kuzmici îi înfățișă scena cu gesturi. Sorokin rîdea.

— Mă îmbrățișa Zoika, mă mîngîia, iar dincolo de ușă mama și sora urlau pe două voci și băteau cu toți patru pumnii. Eram cu un ochi la Zoika, iar cu celălalt la ușă. Cîrligul sălta, bățul tresărea. Iar de după ușă mă făceau cu ou și cu oțet, mai ales mămițica : „ticălosule, porcule, hoțule" și încă ceva... Într-un cuvînt, vocabularul ei în această materie e foarte bogat... Zoia a scos de sub pernă caietul acesta : „Citește, îmi zice, să vezi cum m-au chinuit, dar acum pleacă. În furia lor ar putea stîrni toată strada, ba să dea fuga și la miliție"... „Dar cu tine, zic, cum rămîne ?" „Despre mine să nu-ți faci griji, am îndurat eu mai multe"... Mi-am adus atunci aminte : „Dar, Zoia, unde e copilul ?" A cuprins-o plînsul, scumpa de ea, sughița printre lacrimi. „Ai să afli din caiet !... M-am gîndit să ți-l trimit, dar ai venit tu aici. Ești curajos"... În ochi avea lacrimi, dar îmi zîmbea cu dragoste. Zîmbetul acesta, care însemna iertare, parcă m-a izbit drept în inimă și atunci i-am spus, pe nerăsuflate : „Nu plînge, Zoika, am să te smulg eu de aici, numai să ai răbdare". Ea s-a bucurat...

„Ochi de peşte“ umbla prin odaie, tulburat, dînd din colţ în colţ.

— În clipa aceea au început să izbească în uşă cu o bucată de lemn sau cu un topor. Uşa pîrîi... Zoika m-a învăţat : „Să fugi pe uşă glonţ... De frică, ele se vor feri din cale şi tu ai să poţi pleca“... Dar mie, înflăcărat cum eram, îmi veni în cap să fac nu ştiu ce faptă vitejească. M-am uitat pe fereastră : eram la catul al doilea, nu prea sus, mă gîndeam că aş putea să mă sprijin cu piciorul pe burlan. Ne-am sărutat pentru ultima oară. „Eu, zic, am să le păcălesc“... Şi am ieşit pe fereastră... Ea, ridicîndu-se pe perne, s-a îngălbenit. Făcui ce făcui şi, ţuşti, am sărit... Îţi spun drept, prietene, am zburat ca un înger, dar am căzut ca un drac. M-am pomenit grămadă peste un strat cu varză, şi mi-am vătămat nitel un picior, pe care îl simt şi acuma. Din grădină am sărit gardul şi am plecat în oraş să-l caut pe doctorul care o văzuse. El mi-a dat speranţe : „Are un organism robust, are să se scoale din pat tare, cum e coarna“... După aceea m-am întors la Neceaevka.

Sorokin îşi privea prietenul cu admiraţie.

— Temerar mai eşti, „Ochi de peşte“ !

— Nici nu poţi fi altfel... Ascultă ce-a scris Zoia. Nici n-ai crede că se află pe lume femei ca sora şi mama ei.

Kedronski îi vîntura de mult pe sub nas caietul cu scoarţe albastre, pe care îl scoase, pe nesimţite, furat de ceea ce povestea. Deschise la prima pagină.

— Ascultă-mă... Vom comenta pe urmă. Acesta-i jurnalul ei...

„18 mai. Ieri am sosit acasă. Ştiam foarte bine la ce merg, ce mă aşteaptă. Nu-mi era frică, eram pregătită pentru orice.

Mama mă măsură cu privirea din creştet pînă în tălpi.

— Ai venit, desfrînato ?... Haide, mărturiseşte, cu cine te-ai încurcat pe acolo. Dar să nu minţi, că noi de mult ştim tot.

— Dacă ştiţi, de ce mă mai întrebaţi ?

— Nu te răţoi aşa la mine şi nu mă scoate din sărite... Vreau să ştiu de la tine, nu din vorbele unei preotese.

— Vasăzică tot Zlatomrejeva şi-a dat osteneala să vă înştiinţeze ? Îi mulţumesc pentru asta !...

Pe mama o luase gura pe dinainte şi se repezi la mine furioasă :

— S-au găsit oameni de treabă care mi-au spus... Tu n-o scălda !

— Eu, mamă, alte vorbe nu mai am de adăugat. Mă dezbrac şi ai să vezi...

Arătă cu capul spre pîntecul meu :

— Vasăzică, te-ai făcut cu burtă ?...

— Aşa este...

În aceeaşi clipă mama s-a înfipt cu amîndouă mîinile în părul meu. De durere am început să strig :

— Să nu îndrăzneşti !... Altfel anunţ miliţia.

Mîinile îi căzură în jos.

În uşă, Alexandra se strîmba zîmbind cu răutate. Am dat-o la o parte şi m-am dus în odaia mea.

Nu m-au chemat nici la ceai, nici la cină. În amurg veni Alexandra, şi-mi puse pe masă o bucată de pîine.

— Mi-a spus mama să ţi-o aduc... După mine, pentru o stricată e prea mult şi atîta.

— Tu, Alexandra, ce ai de împărţit cu mine ? Vezi-ţi de tine...

— Am să-mi văd, nu-mi fac familia de ruşine cum ne-o faci tu.

— Cu ce am făcut-o de ruşine ?... Nina a încărunţit aşteptînd un soţ legitim. După tine, e bine aşa ?..

— Dar să te agăţi de gîtul oricui, ca o prostituată, e mai bine ?

— Eu nu mă agăţ, eu iubesc...

— N-ai decît să iubeşti, dar de ce trebuie să ne aduci copii de pripas, să-ţi faci surorile de ruşine ?

Am întors capul... Ce puteam să-i spun ? Tot nu m-ar fi înţeles.

Seara, cînd stăteam întinsă în pat, a venit iar mama. A apropiat un scaun şi m-a întrebat supărată :

— Dormi ?..

— Nu...

— Deunăzi m-am aprins puţin nu trebuia, tu să nu te superi. O inimă de mamă suferă pentru orice... Hai să vorbim serios, să ne sfătuim.

— Despre ce vrei să vorbim, mamă ? Totul e limpede...

— Nu mă supăra, că mă scoți din sărite, zise ea bătînd cu pumnul în speteaza patului. Spune-mi, cine-i ?...

— Un învățător...

— O duce bine, are de toate ?... De ce neam e ?

— Neam de popă... Iar, în ce privește avutul, o cămașă o poartă, iar pe cealaltă o dă la spălat.

— N-am ce spune, bine te-ai mai procopsit... A început de mult ?...

— Din toamnă... Cred că am să nasc pe la mijlocul lui iulie.

Mama căscă larg ochii, și fața i se strîmbă.

— Frumos, n-am ce zice ! Și de cînd au început fetele să știe toate porcăriile ?... Slavă Domnului, bine că cununia șterge aceste păcate și în fața oamenilor, și în fața lui Dumnezeu. Dar să nu tragă nădejde la zestre, pentru voi n-am nimic.

— Nici n-avem de gînd să ne cununăm !

— Cum ?... Și atunci ce-o să fie ? Spune-mi, rogu-te, ticăloaso, cu cine semeni ? Păi în cazul ăsta ești o tîr...

— Nu înjura, mamă... N-o să vă silesc să-mi hrăniți copilul, o să am eu grijă de el. Am venit la voi doar pentru doctori. După ce voi naște, am să mă întorc la Elanka. Nu înțeleg, de ce vă faceți atîtea griji ?...

Parcă sălta pe arcuri... Sudălmile, una mai dezgustătoare decît alta, începură să curgă puhoi în capul meu. În mîini i-am văzut un capăt de frînghie gros, îl luase pesemne pentru răfuială, și am simțit o durere năprasnică în umărul stîng. Am deschis repede fereastra și am strigat, în bezna nopții :

— Ajuto-or !...

Ea fugi. Am încuiat ușa cu cîrligul și am dormit liniștită toată noaptea.

Astfel, dragă Ilia, am fost eu primită în casa părintească !...

7 iulie. În fiecare zi sînt certată, de dimineață pînă seara. Mama îmi face zile amare. Cînd mă întîlnește, Alexandra caută să mă înțepe cît mai dureros. Nu se jenează să mă facă în toate felurile. Multe din cuvintele lor

nici nu înțeleg, sună pentru mine ciudat. Le ghicesc semnificația numai după tonul vocii și după expresia fețelor.

Nina mă privește cu milă. Scumpa mea soră ! Și ea o pățește, pentru că nu înjură ca celelalte. Tata tace. Aseară l-au montat pe tata, l-au făcut cît se poate de belicos, și l-au silit să vină la mine. Bătrînelul le-a dat ascultare și a venit. După vreo două minute se auzi după ușă hîrșîit de papuci, se vedea că cineva se pitise lîngă ușă.

Tata se uita la mine și se lăsă obosit pe scaun.

— Rabdă, fii-mea !.. Toate au să se rezolve cumva.

— Tu, tată dragă, ceartă-mă mai tare, ele trag cu urechea. Tot tu ai s-o pățești...

— Nu mă pricep... Toată viața m-au boscorodit și eu tot nu m-am învățat... Îl iubești pe „ăla" ?

Mi-am dat seama unde bătea întrebarea. Și i-am răspuns la întrebare :

— Îl iubesc și pe tata, dar și pe copil am să-l iubesc.

La masă cînd sînt toți, mă cheamă rar, li-e frică probabil să nu molipsesc cu spiritul meu de nesupunere sau și cu altceva pe tata și pe cealaltă soră.

În curînd mă voi interna la maternitate...

20 iulie. În noaptea spre 19 am născut un băiat. Acum mă simt atît de liniștită, atît de bine, încît nu am nici o fărîmă de gînd rău pentru nimeni.

De abia dimineața mi-am văzut fiul. Mic, trandafiriu, părea caraghios în rufăria de spital ; plîngea. Am căutat să-l liniștesc, în timp ce îl cercetam amănunțit, să văd cu cine seamănă și am uitat de toate cîte sînt pe lume.

O femeie din patul de alături m-a întrebat :

— E primul născut ?... Nu-l mai ține cu vorbele, lui îi e foame.

Am roșit auzind această aluzie și mi-am scos încetișor un sîn. Copilul se potoli îndată, începu să bîiguie caraghios și se lipi de mine ca o lipitoare. Inima începu să-mi bată repede, simțeam o gîdilătură și o nespusă bucurie. Îmi venea să rîd de fericire.

Nina veni la mine cu o legăturică. Mă privi fără s-o dezlege, îmi făcu cu ochiul şi scoase din ea nişte rufărie de copil.

— Vezi ? Dar să nu spui acasă. Am găsit la mine, într-un coş, tot felul de bucăţi de pînză şi le-am cusut pe ascuns. Îmi dai voie să schimb copilul ?

N-am vrut s-o amărăsc cu un refuz. Nina îşi încălzi mîinile la subţiori şi începu să-i desfacă feşele. Mă uitam cu drag la sora mea. Pe faţa ei era atîta gingăşie comică, atîta dragoste, îşi mişca cu atîta grijă mîinile, încît n-am putut să rabd să nu-i spun :

— Nina, ar trebui să ai şi tu un copil !...

— Ar fi bine... Cu el nu mai ştii ce-i urîtul. Cînd eram tînără, n-am îndrăznit, mi-era frică să nu-mi pierd slujba, iar acum cine să se mai îndrăgostească de mine ?... Ai să-l botezi ?

— Trebuie !...

— Dacă ai să-l botezi, oamenii n-o să mai facă atîta rîs. Lasă-mă să-l botez eu.

— Bine, Ninocika...

— Ce nume ţi-ar place ?

— Ilia, am răspuns, fără să mă mai gîndesc.

— Aşa-l cheamă pe taică-su ? Mie îmi place mai mult „Victor". Vrei ?

— Nu, să fie Ilia.

Acum am doi Ilia. Nu ştiu pe care dintre ei îl iubesc mai mult.

29 iulie. Nu mai am fiu, nu mai există băieţaşul acela slăbuţ şi trandafiriu.

Am stat în spital patru zile, pentru mine cele mai bune zile din tot cursul verii. Vecina mea de pat s-a îmbolnăvit de tifos. Temîndu-mă pentru copil şi pentru mine, mi-am făcut mai repede ieşirea. Acasă am ajuns slăbită, pe jumătate bolnavă, şi în loc de ajutor şi de îngrijire m-au primit cu sudălmi.

Nici nu bănuim pînă unde se poate merge cu născocirea de sudălmi. Tot ce auzisem pînă atunci era o nimica toată în comparaţie cu ceea ce au început să-mi audă urechile. Primele zile am tăcut. Mă gîndeam că voi mai răbda puţin, apoi voi pleca împreună cu copilul

și n-am să mă mai întorc niciodată în casa părintească. Tăceam iar ele se dezlănțuiau tot mai tare... Am început să le răspund, dar n-a folosit la nimic. Cuprinsă de disperare, le-am întrebat :

— De ce mă hărțuiți ?.. Să zicem că sînt, cum spuneți voi, o femeie stricată, depravată, că vă e rușine de mine în fața lumii. Să zicem că e așa... Dar ce vreți de la mine ? Vreți să mă arunc în gîrlă ?

Amîndouă au rîs cu răutate :

— Ceva mai cuminte nici nu ți-ar putea trece prin cap, maică !... Ia-ți și stîrpitura cu tine, așa o să fie rușinea mai mică.

La aceste cuvinte pline de cruzime m-au părăsit dintr-o dată puterile. Nu mai rămăsese nimic în mine, nici gînduri, nici simțăminte. M-am ridicat din pat cu mare greutate. Nimeni nu m-a împiedicat. Țin minte, vag, cuvintele mamei :

— Asta e în stare s-o facă de-adevăratelea.

— N-are să se înece... Minte !

Aceste cuvinte m-au dat gata. Fugeam pe străzi, mînată de o furie, pe care nici eu n-o înțelegeam. În capul meu se zbătea un singur gînd : „O să mă înec și tot ele au să se chinuiască". Lumea de pe străzi își întorcea capul după mine, mă însoțea cu privirile.

E greu să te îneci în gîrla noastră ; curge încet și nu e de loc adîncă.

De pe pod am privit înapoi. Mama și soru-mea mă urmăreau de la colțul unei case mari cu ziduri de piatră. Ele nu credeau !..

M-am aplecat peste balustradă și am căzut în apă....

Îmi țiuia în urechi... Țin minte ce durere am simțit cînd m-am izbit cu pieptul de apă, și cînd frigul mi-a cuprins tot trupul. Mi-am pierdut cunoștința...

Abia seara mi-am revenit. Lîngă ușă mama vorbea cu doctorul. Din spusele lor am înțeles că noaptea trecută și ziua de azi am zăcut doborîtă de febră. Acum pericolul a trecut, iar doctorul are să vină, numai dacă va fi chemat de urgență. Principalul leac e liniștea și îngrijirea...

Am rugat să mi se aducă copilul. Nu mi l-au adus decît după plecarea doctorului. Fașele erau ude și mur-

dare. Lui Ilia îi era foame. I-am dat sînul, el l-a prins lacom cu buzele, dar îndată şi-a întors căpşorul plîngînd. Ce se întîmplase oare ?...

Mult timp nu mai veni nimeni să mă vadă. După cină sora mi-a adus nişte resturi de mîncare, dar n-am vrut să le ating, şi am rugat-o :

— Alexandra, fă rost, te rog, de lapte ; eu, pare-se, nu mai am.

— Ce să zic n-am altceva de făcut decît să alerg noaptea prin sat după lapte. Du-te singură, dacă ţingăul tău are nevoie !

Nu puteam să mă scol, de slabă ce eram. Şi, pe lîngă toate astea, m-au şi încuiat peste noapte, ca pe o fiară sălbatică.

Pe Ilia puterile îl părăsiseră mai înainte, acum nu mai putea nici măcar să plîngă, ci numai hîrîia răguşit. Îi băgam sînul în gură, în speranţa că printr-o minune va apare iar laptele şi are să se satură. Însă minunea nu s-a întîmplat... În locul laptelui nu-i puteam da decît lacrimi amare...

A început delirul. În clipele de luciditate mă întrebam cum de am putut să uit de copil şi să fug la gîrlă ? Ce am vrut eu să arăt prin asta ? Şi cui anume ?.. Pe „ele“ nu le poţi impresiona cu nimic...

Dimineaţa mi-am recăpătat cunoştinţa, dar Ilia era mort. Nu ştiu dacă a murit de foame, ori i-au dat ceva, sau poate l-am strivit eu, în delir. Oricare ar fi fost cauza, de moartea lui nu sînt eu vinovată, vinovatele sînt „ele“. La părerea altora ţin mai mult decît la fiica lor şi decît la viaţa unui copilaş. Nu pot să le dau în judecată, iar dacă le-aş da, cum aş putea face dovezile ?

Nu voi încerca să mai descriu durerea mea, nu poate fi exprimată în cuvinte. Un lucru am hotărît cu tărie : după ce mă voi ridica din pat, plec şi n-o să mai mă întorc niciodată“.

Kedronski tăcu, dădu din cap, de parcă ar fi vrut să pună punct, şi strînse caietul cu grijă.

— Spune-mi şi tu, Mark... Dacă le-aş mîngîia pe scorpiile alea cu o bîtă zdravănă, aş proceda bine ?

— Nu le-ar strica... Dar în privinţa Zoiei nu ţi-a venit în cap nici o ideie ?

— Mă însor cu ea... Cînd se va însănătoşi, am s-o duc la „părintele protopop“ şi vom semna în registrul de căsătorie. Mai poţi găsi undeva o asemenea dragoste, mai ales că şi eu o iubesc ?

— De mult ?

— De mult, firește, dar nu mi-am dat seama decît după vizita pe care i-am făcut-o şi din caietul ăsta, spuse Kedronski lovindu-se cu palma peste buzunar.

Mark îl privi neîncrezător.

— Dar protestele ?

— Protestele ?... Faţă de alte alea nu vor rămîne decît simple proteste. Ar fi şi timpul să mă las de tras cu cartuşe oarbe. Ştii, în drum spre tine, am făcut o descoperire.

— Nu mai spune !...

Ilia Kuzmici dădu vesel din cap.

— E adevărat !... Dragostea, frate, este electricitate. Electricitate statică de inducţie... îţi imaginezi o asemenea chestie ?...

— Înţeleg...

— Uite... Unul iubeşte pe altul şi, fără să-şi piardă din puterea dragostei, trezeşte în celălalt un sentiment identic. Şi, cu cît mai departe, cu atît mai mult. Intervine un echilibru. Şi acest moment e tocmai cel potrivit pentru căsătorie. Încă o asemănare : electricitatea pozitivă şi cea negativă sînt opuse, dar ele se atrag. Şi în viaţă firile opuse se atrag mai frecvent.

— În urma contactului rezultă o scînteie şi un pocnet, cu alte cuvinte — un conflict conjugal ! completă ironic Sorokin. Aşa-i ?... La naiba cu descoperirile tale! Nu te pricep, „Ochi de peşte“... Facultatea de a gîndi îţi funcţionează, creierii nu ţi s-au anchilozat, dar descoperirile pe care le faci sînt ca asta cu iubirea electrică. Aplică-ţi mintea la ceva serios, ar ieşi din tine un om folositor societăţii.

— Ai răbdare, lasă-mă să-mi găsesc punctul meu de sprijin. Am să mă însor, mă potolesc, n-o să mai zburd ca un viţel. Mi se tot părea că pe Bekreneva o iubesc...

— N-ai observat la ea efectul inducţiei ?

— De loc ! şi Kedronski făcu cu ochiul. E gata să ia cîmpii de frica mea. Acum o prelucrează Egorka...

— În ce sens ?

— În toate sensurile... Anghelina are impresia că toţi o disprețuiesc, n-o mai vizitează nimeni. Iar Egorka se duce mereu la ea... Se întoarce noaptea tîrziu, se culcă în pat şi începe să se laude. Că Bekreneva e nebună după el, că mămiţica îl apreciază, că îi spune „tinere nobil". Şi, trebuie să admitem, momentul a fost bine ales. Are s-o convingă, canalia !... O să dea şi mămica o mînă de ajutor, după posibilităţi.

— Dracu să-l ia, Ilia !... Ce ne priveşte pe noi ?

— E păcat, Mark !...

Sorokin îl privi maliţios.

— Zăău ?.. Ia vezi, frate, să nu aluneci de pe locul unde te-ai aşezat ; cam slab te-ai fixat pe el, n-am ce zice.

— Ba nu, căsătoria a fost hotărîtă definitiv şi irevocabil. Îţi dai aprobarea ?

— Oricine îşi dă aprobarea pentru o faptă bună.

— Îţi mulţumesc... Bate palma !

Prietenii îşi strînseră cu putere mîinile. Se aşezară, unul lîngă altul, pe pat. Lui Kedronski i se păru lucru de ruşine să vorbească numai despre sine. Îl îmbrăţişă călduros pe Sorokin, apucîndu-l de umeri, şi îl privi drept în ochi.

— Cum îţi mai merg treburile, Mark ?... Ţăranii, frate dragă, fac haz de grădina ta. „A pus peste tot, zic ei, nişte scîndurele cu vorbe vrăjitoreşti şi tot n-a făcut nici o scofală".

Mark Petrovici oftă, încovoindu-şi obosit spinarea.

— Ştiu... Am hotărît să plec de-aici. Încrederea ţăranilor am pierdut-o, n-am s-o mai pot reface cu vorbele. Nu ştiu ce şurub lipseşte din maşinăria mea. Mă zbat, caut, dar nu pot da de drumul cel drept. M-am hotărît să mai învăţ. Mă trage şi spre facultatea de agronomie şi, totodată, n-aş vrea să renunţ nici la activitatea pedagogică. Secţia de învăţămînt îmi dă două recomandări. Soarta are să-mi hotărască drumul. Unde-oi ajunge, acolo are să-mi fie locul.

— Eh, fir-ar al naibii !... Kliuikina ta ne stă în cale, că altfel pentru amîndoi ar fi aici locul cel mai potrivit.

Şi şcoala îmi place, şi acţiunea ta aş vrea s-o duc mai departe.

— Mi-ar părea bine... Vorbeşte cu Olga Mihailovna... Şi la Elanka ai putea să te lăfăieşti la soare.

— N-ar strica să apelezi şi la secţia de învăţămînt. Nu-i aşa ?

În clasă, lîngă dulap, strănutînd din cauza prafului, Olga Mihailovna răsfoia vrafuri de manuale vechi.

XII

Lucruri mărunte

Sorokin, ţinînd un cui în mînă, îndepărta cu el fundul unei butelii negre. Pe masă se afla silueta albă a unei maşini electrice. Alături şedea Olga Mihailovna cu obrazul alungit niţel tristă.

— Mark, mai vorbeşte şi cu mine ! Nu ştii decît să ciocăneşti şi să roboteşti ?

— Hai să vorbim... Despre ce anume ?

— Vrei cu adevărat să pleci ?

— Cu adevărat... Am toate actele la mînă, nu-mi rămîne decît să-mi înghesui calabalîcul în lădiţă şi s-o întind.

— De mine ai uitat ?.. Pe mine cui mă laşi ?

— Ştiu, Olia, un cîntec foarte frumos, pe care oamenii de la Gorki îl cîntă seara. În acest cîntec, un flăcău răspunde la o întrebare ca asta :

Te las cu cei care trăiesc pe lume
În Dumnezeu să ai nădejde-acum...
Atîţia oameni sînt pe-această lume !
Cu al meu vis eu voi porni la drum...

Kliuikina rămase vreo două minute tăcută. În ochii ei licări o luminiţă răutăcioasă.

— Eşti un ticălos, Mark !... Ai sedus o fată fără experienţă, ţi-ai luat ce-ai vrut de la ea şi acum fugi ?

Învățătorul o privi calm, zîmbind.

— De ce să ne certăm degeaba ?... Pînă la mine această fată a fost sedusă de mai multe ori, chiar de niște oameni cu totul lipsiți de experiență în arta seducerii. Cred că nici după plecarea mea lucrurile nu vor suferi o schimbare, fiindcă ești ahtiată după astfel de seduceri. Ții minte cum ne-am apropiat unul de altul ? Între noi doi n-a fost rostit nici un cuvințel de dragoste.

— Poate crezi că am să plîng după tine ?

— Nici nu mă gîndesc la așa ceva !... Ia stai... Parcă sună clopotele undeva.

În fereastra deschisă a bucătăriei năvăli dangătul de alarmă al unui clopot „de incendiu". Loviturile erau dese, îndîrjite. Arama vuia răsunător, aerul vibra intens.

— E la Merțalovo... N-o fi vreun incendiu ?

Sorokin puse deoparte butelia și sări pe fereastră afară. Kliuikina dădu fuga pe ușă.

Priviră de pe un dîmb în direcția satului Merțalovo, se uitară spre satele învecinate, dar fum nu se vedea nicăieri. Dangătul venea totuși de la Merțalovo. De afară se auzea și mai tare. Cineva trăgea insistent și cu îndîrjire de frînghie. La un moment dat clopotul începu să sune înfundat, de parcă limba lui de fier s-ar fi vînzolit pe buzele lui de aramă. Dangătul încetă o clipă, apoi vuietul începu iar.

Mark Petrovici o porni în fugă spre Merțalovo. Kliuikina se luă după el și alergă așa vreo douăzeci de pași, dar se răzgîndi, și, oprindu-se, se întinse cu poftă, pentru că și obosise.

Clopotul amuți, dar Sorokin tot mai fugea. O verstă și jumătate i se părură cît cinci, și învățătorul se simți asudat și istovit. Își trase răsuflarea, înainte de a intra în sat, apoi merse la pas pe ulița mare.

Lîngă curtea bisericii se înghesuia o mulțime de lume. În centrul acelei mulțimi se legănau capete zbîrlite de țărani. Femeile îi înconjurau ca o ramă multicoloră, copiii alergau de jur-împrejur trecînd pirntre picioarele celor mari. Pe fețele tuturor era întipărită mila.

În centru se desfășura o luptă aprigă. Mark Petrovici desluși făptura înaltă a lui Kedronski și-și făcu drum spre el prin adunătura de oameni.

Un popă cu înfăţişarea răvăşită se zbătea în mîinile vînjoase ale ţăranilor. Sutana cenuşie de bumbac şi cămaşa lui erau făcute ferfeniţă, bucăţi rupte din ele zăceau pe jos, călcate în picioare. Ochii cu privirea rătăcită ai părintelui Ivan erau injectaţi şi plini de furie, şi striga, cît îl ţinea gura :

— Lăsaţi-mă, am să trag clopotul „de grevă" !...

Ţăranii zîmbiră.

Încă din 1905 Smirenski numea revoluţia — „grevă", iar clopotul de incendiu cu care se suna des pe atunci, clopot „de grevă".

Ilia Kuzmici dădea dispoziţii cu voce tare. Chipiul îi lunecase pe ceafă, iar una din poalele vestonului îi fusese aproape smulsă.

— Du-l acasă !... Apucă-l de mîini şi de picioare... Uşurel ! Că nu apuci un taur, ci un popă...

Patru perechi de mîini zdravene îl înşfăcară pe părintela Ivan şi-l duseră. Mulţimea se despică în două, dîndu-se în lături. Smirenski se zbătea şi striga :

— Daţi-mi drumul !... Vreau să sun clopotul de grevă !

Îl urcară cu greu în cerdacul îngust al casei. În uşă se vedea preoteasa plînsă, copiii îşi scoteau cu teamă capetele în ferestre.

Îl lăsară pe popă în bucătărie. Părintele Ivan se ridică şi aruncă ţăranilor o privire aspră, întrebîndu-i :

— Ce faceţi ? Dumnezeu a murit, iar voi nu mă lăsaţi să trag clopotele ? Ăsta-i păcat mare, pravoslavnicilor...

Ţăranii se întoarseră dezorientaţi spre Ilia Kuzmici...

— Auzi-l tovarăşe !... E om cu mintea întreagă...

Kedronski nu ştia nici el ce să facă şi se uita cu atenţie la popă. Părintele Ivan se înfipse în ţărani cu o privire sfredelitoare, iar aceştia se dădură înapoi. Cînd se îndepărtară de spălător, privirea popii căzu pe găleata cu lături.

— Daţi-mi potcapul ! Am să slujesc îndată un parastas.

Nimeni nu şi-a dat seama ce se întîmplă, că Smirenski a şi înşfăcat găleata cu amîndouă mîinile şi a ridicat-o în sus.Din zbor, Ilia Kuzmici îl apucă de o mînă.

— Legați-l, cetățeni !... Coană preotească, dă-mi niște ștergare, că frînghiile au să-l doară.

După o scurtă frăsuială, îl legară pe popă. Kedronski dădea dispoziții. Toți i se supuneau, și-i cereau sfatul.

— N-ar fi bine să lăsăm și niște oameni de pază ?

— Firește, o femie singură n-are să poată dovedi cu el. Președintele să tocmească o căruță să-l ducem la spital.

Verifică dacă totul era în bună ordine și-l luă pe Sorokin la braț.

— Să mergem, Mark...

Lîngă curtea bisericii se așezară obosiți pe pajiște. Ilia Kuzmici scoase punga cu mahorcă.

— După treabă e bine să tragi un fum... Așa-i... Mark ?... Drept să spun, mă așteptam de mult de la popa la una ca asta. E un fanatic. Acum, pentru popii de felul lui e tocmai momentul cel mai potrivit să se țicnească. Cred că și bănișorii pierduți la bancă au avut un efect.

Trecu grăbită pe lîngă ei Agnia Pavlovna, la braț cu un bărbat necunoscut. Le dădu bună ziua din mers și le strigă :

— Și voi ați venit aici ?

„Ochi de pește" îi făcu semn lui Sorokin, arătînd spre ea.

— Ai văzut ?... Pe unul l-a dus la groapă, iar acum aleargă după altul. Nu se dă bătută ! Ăla care-i cu ea, e noul învățător, venit de vreo trei zile. Pe ăsta, cred, are să-l dovedească... Vezi, merg ca doi porumbei, și gînguresc fără încetare.

De pe cerdacul școlii, vioi și dichisit, sări Lapin. Cînd îi văzu pe cei doi învățători, alergă spre ei... Kedronski îi aruncă o privire și, își desfăcu larg brațele a mirare...

— Ce-i cu tine, Egorka, de ești așa de vesel.

Lapin tropăia agitat în fața colegilor lui, frecîndu-și nervos mîinile :

— Egorka, ai zis ?... Ei, pentru unii sînt Egorka, iar pentru alții „dragă Gheorghi Vasilievici". Ai înțeles, „Ochi de pește" ?

— Ai căpătat vreo moștenire ? Păi, bolșevicii tot au să ți-o ia, iar eu mă voi bucura primul.

— Moştenirea va veni mai tîrziu... Acum am altă bucurie : Anghelina Petrovna a consimţit să-mi fie soţie. Ieri m-am dus la ea să-i fac o declaraţie de dragoste, oferindu-i mîna şi inima mea. Iată cum se aranjează treburile !...

— Straşnic ai mai prelucrat-o ticălosule, nu m-am aşteptat la atîta dibăcie. Pe semne, amîndoi sînteţi acum în al şaptelea cer.

— Eu chiar în al douăzecilea, de ea nu ştiu... Ochişorii îi sînt totuşi roşii, se vede că a plîns.

— Cred şi eu !... Nu-i glumă să te măriţi cu un coţcar ca tine.

— Ştii doar să spui grosolănii... Mă duc să le scriu părinţilor o scrisoare.

Kedronski aruncă o privire în urma lui şi scuipă :

— A îmbrobodit-o !... Şi ce-a găsit la dînsul ? Că doar e gol ca... ca un balon de săpun. Şi are nişte convingeri primitive... Nu recunoaşte dragostea fără căsătorie. Mi s-a plîns Zoia că s-a agăţat de ea cu propuneri ruşinoase. I-a şterpelit jurnalul, a reuşit, dracu să-l ia, să facă nişte extrase din el şi s-a apucat s-o şantajeze. Potrivit raţionamentelor sale, ajungea la o concluzie foarte interesantă : dragoste şi obligaţii nu există fără căsătorie, dar dacă Zoia totuşi i-a cedat altuia, atunci şi înălţimea sa Lapin e îndreptăţit să se aştepte la o atenţie identică. Înţelegi ?... Ce l-am mai cotonogit eu atunci !... Ţii minte că în ziua aceea am înoptat la tine cu cămaşa făcută ferfeniţă.

Sorokin îşi aprinse ţigara de la ţigara lui şi trase adînc în piept.

— Tare îţi mai place, Ilia, să vorbeşti despre el.

— Dar ce-i, îl invidiezi ?... Ai scăpat, gură-cască ce eşti, o fată frumoasă, acum n-o mai poţi căpăta înapoi... Să mergem la mine.

— Nu, trebuie să mă pregătesc de drum. Mîine plec...

— Atunci, drum bun ! Haide să ne pupăm la despărţire.

Băieţii din sat văzură cum cei doi învăţători îşi scoaseră chipiurile şi se sărutară de trei ori. Miraţi de cele văzute, rămaseră cu gurile căscate.

În dreptul şcolii din Gorki, pe Mark îl ajunseră din urmă Jileakov şi părintele Paladi, care veneau cu tră-

sura. Amîndoi bine hrăniţi, cu obrajii rumeni, erau foarte zgomotoşi. Zlatomrejev dudui din trăsură :

— Cum să nu sporovăieşti niţel cu o somitate a agronomiei ? Trrr !... Toată cinstea, Mark Petrovici. Venim de la tîrg, am aranjat o afacere comercială, iar acum oferim marfă. N-ai auzit cine are nevoie de catifea ?

— N-am auzit, părinte Paladi... Nu-mi arde de catifea.

— Dar ce-i ?.. A început să te strîngă viaţa ?

— Plec la învăţătură...

Jileakov îşi exprimă mirarea pe faţă.

— Nu zău ?...Şi ai chef să te bagi rob ? Ţi-ai greşit drumul. Cu mintea ta şi cu capacitatea ta de muncă, ce bine ai mai putea s-o duci ! Nu-ţi cunoşti linia.

— Arată-mi-o, dacă poţi...

— Am să ţi-o şi arăt !... Trebuie să trăieşti în aşa fel, ca din orice fleac să tragi un folos. Eu mi-am luat model pe un unchi de-al meu, fost şef de poliţie. Avea o leafă respectabilă, dar nu dispreţuia nici cîştigurile mărunte. A venit în toamna lui 1916 şi a cerut voie să scoată hrean din grădină. Ne-am zis că n-avem niciun folos de pe urma hreanului, care nu face decît să îmburuieneze grădina. Scoate, i-am zis... A trimis doi poliţişti. Aştia au scos de la noi, de la părintele Paladi şi încă de la cineva trei căruţe de hrean. Pentru hreanul ăla unchiul a luat de la un restaurant din Moscova o sumă frumuşică. Iată cum s-a umplut el de bani !

— Ei, în cazul ăsta nu e cine ştie ce cîştig. Transportul cu căruţa, cu trenul şi plata celor doi oameni pentru trei zile de lucru...

— Ce plată ?.. Îi erau subalterni, munca asta le-a socotit-o drept serviciu prestat. Da, vreau să spun că trebuie să fii isteţ în viaţă. Dar tu ce faci ?... Înainte ai învăţat, acum pleci iar la învăţătură, şi de trăit ce-ţi mai rămîne ?

Mark Petrovici se simţi plictisit de vorbele lui. Spuse aşa, într-o doară, ca să scape :

— Fiecare cu drumul lui...

— Asta-i drept... Dar ne rămîn prea puţini cunoscuţi, din păcate. Unii mor, alţii pleacă, iar eu şi cu părintele Paladi o ducem fără griji, şi tot aşa o vom duce şi în viitor. Aşa-i părinte ?

— Așa-i, fiule !... dudui popa cu vocea lui de bas profund.

Sorokin observă pe spinarea calului o grămadă de țînțari îmbuibați de sînge și-i strivi lovindu-i zdravăn cu palma. Calul tresări ușor, privîndu-l cu coada unui ochi violet. Învățătorul își șterse mîna murdară de sînge. Spuse în silă :

— Puțin o s-o mai duceți...

Kapiton Fomici se uită bănuitor la colegul său :

— Și pe urmă ce-o să fie ?..

— O să vie un măturoi mare !... Noi o să mai învățăm, are să se ridice tineretul nou și atunci pe voi, pe toți, o să vă alungăm din școli. Celor de teapa voastră nu prea li se potrivește activitatea pedagogică.

— Chiar așa ?.. Ehei, tovarășe, melcul merge, merge, dar de ajuns nu prea ajunge repede.

Zlatomrejev mîrîi aprobativ.

Jileakov plesni din bici. Calul se smuci și o porni din loc. În urma trăsurii, un norișor pufos de praf se ridică și-i ascunse pe călători după o perdea cenușie.

CUPRINS

VÎRTEJUL VERDE 5

DEZBINARE 327

Cap. I Jurnalul Zoiei Firsova . . . . . (în loc de prefață) 329
Cap. II Înapoi la posturi 339
Cap. III Grădina 349
Cap. IV Petrecerea 357
Cap. V O seară de muzică 367
Cap. VI Două lichidări 379
Cap. VII Doi prieteni 389
Cap. VIII În jurul morții 395
Cap. IX Cei vii despre ceea ce e viu . . . 401
Cap. X Autolichidare 404
Cap. XI Un punct de sprijin 409
Cap. XII Lucruri mărunte 421

Coli tipar 27

Combinatul Poligrafic

„CASA SCÎNTEII"

București — R.S.R.
Comanda 90 472

Lei 13

EDITURA UNIVERS